Håndbogsreol 2

Betænkning

om

de strafferetlige særforanstaltninger

Afgivet af

Straffelovrådet

ex. 2

BETÆNKNING NR. 667

1972

SCHULTZ BOGTRYKKERI . KØBENHAVN

Indhold.

Side.

Indledning . . . 7-10

I. Hovedproblemer og forslag . . . 11

II. Sindssygdom og dermed ligestillede tilstande . . . 18-40
1. Indledning . . . 18
2. Sindssygdom . . . 20
3. Tilstande ligestillet med sindssygdom . . . 28
4. Foranstaltninger over for sindssyge m. v. . . . 33

III. Alkoholrus og narkotikapåvirkning . . . 41-49
1. Alkoholrus . . . 41
2. Narkotikapåvirkning . . . 46

IV. Intelligensdefekter . . . 50-57

V. Karakterafvigelser . . . 58-78
1. Indledning . . . 58
2. Retspraksis . . . 59
3. Anstaltsmæssige forhold . . . 62
4. Klientellet i forvaring og særfængsel . . . 63
5. Varigheden af ophold i forvaring og særfængsel . . . 66
6. Den kriminologiske undersøgelse . . . 68
7. Udtalelser om forvaring og særfængsel . . . 71
8. Straffelovrådets overvejelser . . . 73

VI. Andre tilstande . . . 79-86
1. Straffelovens § 17 . . . 79
2. Betingede domme . . . 81
3. Straffelovrådets overvejelser . . . 83

VII. Sygdomstilstande efter gerningstiden . . . 86-89

VIII. Strafnedsættelse og strafbortfald . . . 90-92

IX. Sikkerhedsforvaring og arbejdshus . . . 93-104
1. Indledning . . . 93
2. Sikkerhedsforvaring . . . 94
3. Arbejdshus . . . 97
4. Straffelovrådets overvejelser . . . 101

X. Foranstaltninger over for alkoholister . . . 105-111
1. Afholdspålæg . . . 105
2. Helbredelsesanstalt for drankere . . . 106
3. Alkoholistbehandling under kriminalforsorgen iøvrigt . . . 107
4. Alkoholistbehandling uden for kriminalforsorgen . . . 108
5. Retslægerådets synspunkter . . . 109
6. Straffelovrådets overvejelser . . . 110

XI. Ungdomsfængsel . . . 112-134
1. Baggrunden for de gældende regler . . . 112

Side.
2. Anstaltsmæssige forhold . . . 113
3. Ungdomsfængslets klientel . . . 117
4. Særligt om unge under 18 år . . . 119
5. Behandlingen i ungdomsfængsel . . . 121
6. Varigheden af ophold i ungdomsfængsel . . . 121
7. Recidiv efter løsladelse . . . 123
8. Udtalelser om ungdomsfængsel . . . 124
9. Straffelovrådets overvejelser . . . 126

XII. Særlige bestemmelser om straffuldbyrdelse . . . 135-137

XIII. Udkast til lov om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m. m. og af lov om rettens pleje . . . 138-141

XIV. Bemærkninger til lovudkastet . . . 142-151

BILAG

1. Anvendelsen af frihedsberøvende sanktioner i perioden 1950-1970 . . . 155
2. Straffelovrådets skrivelse af 12. maj 1972 til retslægerådet . . . 166
3. Retslægerådets svar af 24. august 1972 til straffelovrådet . . . 172
4. Undersøgelse af domfældte mænd indsat i forvaring første gang 1967-1969 . . . 191
5. Klientellet i særfængsel, arbejdshus, forvaring og sikkerhedsforvaring den 5. august 1970 . . . 221
6. Opholdstiden i forvaring for mænd prøveudskrevet i 1959 og 1969 . . . 255
7. Redegørelse fra overlæge, dr. med. G. K. Stiirup til straffelovrådet . . . 278
Underbilag 1: Undervisnings- og fritidsaktiviteter . . . 285
Underbilag 2: Forsorgsarbejde . . . **287**
8. Redegørelse fra overlæge Jan Sachs til straffelovrådet . . . 292
Underbilag 1: Normerede og faktiske antal ansatte inden for de forskellige kategorier . . . 299
Underbilag 2: Undervisnings- og fritidsaktiviteter . . . 300
Underbilag 3: Forsorgsarbejde . . . 302
9. Domme til forvaring og særfængsel 1960-1971 . . . 303
10. Fortegnelse over de af indenrigsministeriet godkendte ambulatorier til alkoholistbehandling **310**
11. Undersøgelse af ungdomsfængselsfangers opvækstforhold, uddannelse, tidligere institutionsanbringelse m. v. . . . 312
12. Undersøgelse af recidivet blandt personer løsladt fra ungdomsfængsel i 1964 og 1965 . . . 325
13. Redegørelse for behandlingen i ungdomsfængslet på Møgelkær . . . 341
14. Redegørelse for behandlingen i ungdomsfængslet i Nyborg . . . 348
15. Redegørelse for behandlingen i ungdomsfængslet på Søbysøgård . . . 353
16. Straffelovrådets skrivelse af 3. maj 1972 til socialstyrelsen . . . 360
17. Socialstyrelsens svar af 5. juli 1972 til straffelovrådet . . . 361
18. Udtalelse fra fængselsnævnet vedrørende ungdomsfængselsstraffen . . . **363**
19. Udtalelse af 3. august 1972 til straffelovrådet fra inspektørerne ved ungdomsfængslerne . . . 385

FORKORTELSER

F I-III	straffelovsforslag 1924, 1928 og 1929
(H)	Højesterets dom
Helweg	H. Helweg, Den retslige psykiatri, 2. udg. 1949
Krabbe	Oluf H. Krabbe, Borgerlig Straffelov af 15. april 1930, 4. udg. **1947**
mot.	motiver
NKÅ	De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok
NRT	Norsk Retstidende
NTfK	Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab
NTfS	Nordisk Tidsskrift for Strafferet

rpl.	retsplejeloven
RÅ	Retslægerådets årsberetning
SOU	Statens offentliga utredningar
strfl.	straffeloven
Strömgren	Erik Strömgren, Psykiatri, 10. udg. 1969
SvJT.	Svensk Juristtidning
U	Ugeskrift for Retsvæsen
U I-III	straffelovsudkast 1912, 1917 og 1923
UR	Underretsdom
(V)	Vestre Landsrets dom
VLT	Vestre Landsrets Tidende
(0)	Østre Landsrets dom

Indledning.

Straffelovrådet blev nedsat ved justitsministeriets skrivelse af 3. oktober 1960.

I denne skrivelse udtales, at det påhviler rådet

1) efter justitsministeriets anmodning at afgive indstilling om strafferetlige lovgivningsspørgsmål og principielle spørgsmål vedrørende fastsættelsen af administrative bestemmelser af strafferetlig karakter og den praktiske gennemførelse af kriminalpolitiske foranstaltninger og

2) efter justitsministeriets nærmere bestemmelse at medvirke i det internationale strafferetlige samarbejde, herunder navnlig det nordiske strafferetlige lovsamarbejde.

Rådet fik ved nedsættelsen følgende sammensætning:

Folketingets ombudsmand, professor, dr. jur. *Stephan Hurwitz,* formand,
professor, dr. jur. *Knud Waaben,* næstformand,
præsident for østre landsret *Erik Andersen* og
rigsadvokat *H. Olafsson.*

Den 28. juni 1971 fritoges professor, dr. jur. *Stephan Hurwitz* efter anmodning for hvervet som medlem af rådet. Samtidig beskikkedes professor, dr. jur. *Knud Waaben* som ny formand for dette.

Den 15. oktober 1971 indtrådte folketingets nuværende ombudsmand, rådets tidligere sekretær *L. Nordskov Nielsen,* afdelingschef i justitsministeriet *P. Eefsen* og direktør for fængselsvæsenet *H. H. Brydensholt* som medlemmer af rådet. Sidstnævnte havde siden 1963 bistået med sekretariatsarbejdet. Hvervet som sekretær for rådet overdroges samtidig til fuldmægtig i justitsministeriet *Jacques Hermann,* der siden 1970 havde bistået ved udførelsen af sekretærarbejdet. Fra januar 1972 har sekretær i justitsministeriet *T. Plessing* deltaget i sekretariatsarbejdet.

I skrivelse af 27. april 1967 anmodede justitsministeriet straffelovrådet om at overveje spørgsmålet om ændring af straffelovens regler om de strafferetlige retsfølger over for psykisk afvigende lovovertrædere, vedvarende kriminelle og lovovertrædere, der misbruger alkohol, jfr. navnlig straffelovens §§ 16-18, §§ 62-69 og §§ 70-74. Man forudsatte fra ministeriets side, at rådet i forbindelse hermed overvejede spørgsmålet om ændringer vedrørende institutionerne for fuldbyrdelse af de retsfølger, der idømmes de nævnte lovovertrædere.

Justitsministeriet anmodede samtidig rådet om også at fremkomme med sådanne andre forslag vedrørende ændring af reglerne i straffelovens almindelige del om de strafferetlige retsfølger, som rådet måtte finde anledning til. Men sigtede herved navnlig til de bestemmelser i loven, som ikke var revideret ved den lovgivning, der er gennemført på grundlag af indstillinger fra straffelovskommissionen og straffelovrådet.

Samtidig med behandlingen af dette kommissorium har rådet haft følgende arbejdsopgaver:

1) Ved skrivelse af 21. februar 1967 blev rådet anmodet om at fremkomme med en redegørelse for og en vurdering af de gældende regler om, hvem der kan pålægges ansvar til straf og erstatning, herunder erstatning for ikke-økonomisk skade, i anledning af forhold, der begås som led i radio- eller fjernsynsudsendelser.

Rådet har afsluttet behandlingen af dette spørgsmål med afgivelsen af betænkning nr. 487/1968 om ansvaret for radio- og fjernsynsudsendelser.

2) Ved skrivelse af 13. juni 1967 udbad justitsministeriet sig en udtalelse om straffebestemmelserne i et udkast til en ny lov om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde, der var udarbejdet af et udvalg under indenrigsministeriet. Rådet afgav udtalelse herom den 27. september 1967 (utrykt).

3) Ved skrivelse af 12. maj 1967 anmodede justitsministeriet rådet om at overveje spørgsmålet om ændring af de gældende straffebestemmelser til beskyttelse af privatlivets fred.

Rådet har afsluttet behandlingen af dette spørgsmål med afgivelsen af betænkning nr. 601/1971 om privatlivets fred.

4) I skrivelse af 27. september 1968 anmodede justitsministeriet rådet om en udtalelse om de forslag til love om ændring af kriminallov for Grønland og af lov om rettens pleje i Grønland, der indeholdes i betænkning nr. 500/1968 om det kriminalretlige sanktionssystem m. v. i Grønland.

Herom afgav rådet en udtalelse af 13. maj 1971 (utrykt).

5) Ved skrivelse af 10. februar 1969 blev rådet anmodet om at afgive en udtalelse om betænkning nr. 515/1959 vedrørende spirituspåvirkede motorførere.

Rådet har afsluttet behandlingen af dette kommissorium med afgivelsen af betænkning nr. 588/1970 om spirituspåvirkede motorførere.

6) Ved skrivelse af 3. februar 1970 anmodede justitsministeriet rådet om en udtalelse til brug ved besvarelsen af en række spørgsmål fra folketingets udvalg angående forslag til lov om ændring af lov om foranstaltninger i anledning af svangerskab m. v. og forslag til lov om svangerskabsafbrydelse.

Rådet afgav udtalelse herom den 11. februar 1970 (utrykt).

Samtidig med behandlingen af de ovennævnte arbejdsopgaver har rådet overvejet spørgsmålet om straffelovens bøderegler. Man har herunder specielt overvejet mulighederne for gennemførelse af en ordning, hvorved anvendelsen af forvandlingsstraf begrænses. Rådet har ikke afsluttet sine overvejelser vedrørende bødereglerne, men rådet har den 15. oktober 1970 afgivet en indstilling om afkriminalisering af beruselse på offentligt sted (utrykt). Erfaringsmæssigt kom bødeforvandlingsstraf til udståelse i et forholdsvis betydeligt omfang i sager angående politivedtægternes bestemmelse om beruselse på offentligt sted.

Den foreliggende betænkning vedrører kommissoriet angående de strafferetlige særforanstaltninger og angår således navnlig reglerne om psykisk afvigende lovovertrædere, vedvarende kriminelle, lovovertrædere, der misbruger alkohol, og unge lovovertrædere. Der henvises til oversigten i kapitel I.

Fra politisk side er der i de senere år vist en stigende interesse for problemerne omkring de strafferetlige særforanstaltninger. Det gælder særlig de helt eller delvis tidsubestemte frihedsberøvelser. Den 18. januar 1972 fremsattes således i folketinget et privat lovforslag om ændring af borgerlig straffelov, hvorved den relativt tidsubestemte straf af ungdomsfængsel og de ligeledes relativt tidsubestemte foranstaltninger arbejdshus og sikkerhedsforvaring blev foreslået ophævet. Forslaget sendtes i udvalg, der imidlertid ikke nåede at færdigbehandle problemerne. (Folketingstidende 1971-72, sp. 2134 og sp.2868-2888).

I forbindelse med sine overvejelser vedrørende reglerne om de strafferetlige særforanstaltninger har straffelovrådet fundet, at der, forinden der blev taget stilling til spørgsmålet om lovændringer, så vidt muligt burde tilvejebringes oplysninger om effektiviteten af nogle af de retsfølger, som foreligger til drøftelse. Finansudvalget gav i februar 1970 sin tilslutning til, at der iværksattes en kriminologisk undersøgelse. Gennemførelsen af denne undersøgelse blev overladt til Kriminalistisk Institut ved Københavns Universitet.

Den 30. september 1971 modtog straffelovrådet en rapport om effektiviteten af forvaring og særfængsel m. v. udarbejdet af professor, dr. jur. *Karl O. Christiansen,* cand. jur. *Mogens Moe* og cand. jur. *Leif Senholt* i samarbejde med stud. scient. *Ken Schubell* og cand. stat. *Karin Zedeler.*

Efter at rapporten var afgivet, blev der af straffelovrådet stillet nogle supplerende spørgsmål. Med baggrund heri modtog straffelovrådet den 16. maj 1972 en supplerende rapport udarbejdet af professor *Karl O. Christiansen* i samarbejde med stud. scient *Ken Schubell* og cand. stat. *Karin Zedeler.* Forfatterne af den supplerende rapport har redegjort for, hvorledes de supplerende undersøgelser efter deres opfattelse påvirker hovedundersøgelsens konklusioner (se herved nedenfor kap.V,6.)

Begge rapporter er offentliggjort i august måned 1972 som betænkning nr. 644/1972. Denne betænkning må ses som et supple-

ment til straffelovrådets nu foreliggende betænkning.

Udover de nævnte rapporter er der gennem straffelovrådets sekretariat tilvejebragt forskelligt materiale til belysning af de strafferetlige særforanstaltninger. En stor del af dette materiale er optaget som bilag til betænkningen. Det gælder bl. a. følgende undersøgelser:

1) En undersøgelse af domfældte mænd indsat i forvaring første gang 1967-1969. Formålet med undersøgelsen har været at give en beskrivelse af de mænd, der idømmes forvaring. Rapporten, der er udarbejdet af vicefængselsinspektør *Jan Kaarsen* og stud. mag. *Jens Tholstrup,* er optaget som bilag nr. 4.

2) En undersøgelse af mænd hensiddende i særfængsel, arbejdshus, forvaring og sikkerhedsforvaring den 5. august 1970. Formålet med undersøgelsen har været at give et grundlag for at sammenligne klientellet i de nævnte institutioner. Rapporten, der ligeledes er udarbejdet af *Jan Kaarsen* og *Jens Tholstrup,* er optaget som bilag nr. 5.

3) En undersøgelse af opholdstiden for mænd prøveudskrevet fra forvaring i henholdsvis 1959 og 1969. Formålet med undersøgelsen har været at redegøre for de faktiske hensiddelsestider for mænd, der blev prøveudskrevet fra forvaring de nævnte år. Rapporten, der er udarbejdet af *Ole Andersen, Jan Kaarsen* og *Jens Tholstrup,* er optaget som bilag nr. 6.

4) En undersøgelse vedrørende anvendelsen af frihedsberøvende sanktioner i perioden 1950-1970. Undersøgelsens formål har været at belyse udviklingen i anvendelsen af de frihedsberøvende foranstaltninger, fængsel, ungdomsfængsel, arbejdshus, sikkerhedsforvaring, forvaring og særfængsel. Rapporten, der er udarbejdet af *Jan Kaarsen* og *Jens Tholstrup,* er optaget som bilag nr. 1.

5) En undersøgelse af ungdomsfængselsfangers opvækstforhold, uddannelse og tidligere institutionsanbringelser m. m. samt en undersøgelse af recidivet blandt personer løsladt fra ungdomsfængsel i 1964 og 1965. Begge rapporter er udarbejdet af fuldmægtig i direktoratet for fængselsvæsenet *E. Taylor.* De er optaget henholdsvis som bilag nr. 11 og bilag nr. 12.

I skrivelse af 10. marts 1970 orienterede straffelovrådet retslægerådet om, at man behandlede spørgsmålet om ændring af straffelovens regler om de strafferetlige retsfølger over for psykisk afvigende lovovertrædere, vedvarende kriminelle og lovovertrædere, der misbruger alkohol. Det blev i skrivelsen nævnt, at straffelovrådet havde iværksat forskellige undersøgelser, og at man sigtede på at anmode retslægerådet om en drøftelse af problemerne på et senere tidspunkt.

I januar 1972 rettede straffelovrådet derefter en henvendelse til retslægerådet med anmodning om, at der blev indledt drøftelser om retspsykiatriske spørgsmål i forbindelse med straffelovrådets nævnte arbejde. På grundlag heraf har der i tiden februar-maj 1972 været afholdt en række fællesmøder mellem straffelovrådet og retslægerådet, i hvilke problemerne omkring straffelovens §§ 16-18 og § 70 og andre bestemmelser i straffeloven er blevet drøftet. Retslægerådet har i disse møder været repræsenteret af professor, dr. med. *Villars Lunn,* overlæge, dr. med. *P. Dickmeiss,* overlæge, dr. med. *K. H. Fremming,* overlæge C. *J. Hansen,* overlæge, dr. med. *P. A. Schwalbe-Hansen,* overlæge, dr. med. *G. K. Stilrup,* overlæge *B. Borup Svendsen* og overlæge *H. Voldby.*

På baggrund af de mundtlige drøftelser har straffelovrådet i skrivelse af 12. maj 1972 bedt retslægerådet om at afgive en skriftlig udtalelse om de retspsykiatriske problemer, således at retslægerådets erfaringer og synspunkter i denne form kunne indgå i straffelovrådets endelige stillingtagen til spørgsmålet om ændringer i lovregler og praksis. Såvel straffelovrådets høringsskrivelse som retslægerådets svar er optaget som bilag til betænkningen, henholdsvis som bilag nr. 2 og bilag nr. 3.

Ud fra ønsket om at få et så detailleret billede som muligt af, hvorledes behandlingen er tilrettelagt i de anstalter under fængselsvæsenet, som særligt er indrettet med lovovertrædere med udtalte karaktermæssige defekter for øje, har straffelovrådet fra overlæge, dr. med. *G. K. Stilrup* og overlæge *Jan Sachs* modtaget redegørelser for, hvorledes behandlingsarbejdet er tilrettelagt henholdsvis i forvaringsanstalten og særfængslet i Herstedvester og i forvaringsanstalten og særfængslet m. v. i Horsens. Redegørelserne, der har været drøftet på et møde den 3. januar 1972, hvori deltog overlæge *Stürup,* overlæge *Sachs,* overlæge *Finn Larsen* og

professor *Villars Lunn,* er optaget som bilag nr. 7 og bilag nr. 8 til betænkningen.

Under den gennemgang af de gældende regler om strafferetlige foranstaltninger, som straffelovrådet har foretaget, har også anvendelsen af ungdomsfængsel været genstand for drøftelse. Straffelovrådet har i forbindelse hermed den 29. maj 1972 haft et mode med direktør *H. Horsten,* konsulent *P. W. Perch* og ekspeditionssekretær *Ingrid Kjær,* socialstyrelsen, børne- og ungdomsforsorgen, hvorunder man bl. a. har drøftet de problemer, som vil opstå i forbindelse med en eventuel afskaffelse af ungdomsfængslet som sanktionsform. Socialstyrelsen har på grundlag af mødet udarbejdet en redegørelse af 5. juli 1972, der er optaget som bilag nr. 17 til betænkningen.

I forbindelse med behandlingen af spørgsmålet om ungdomsfængselssanktionens fremtid har straffelovrådet modtaget en udtalelse fra fængselsnævnet vedrørende ungdomsfængselsstraffen. Udtalelsen, til hvilken er knyttet en redegørelse for fængselsnævnets praksis i sager vedrørende genindsættelse i ungdomsfængsel, er optaget som bilag nr. 18.

Straffelovrådet har endvidere fra lederne af de bestående ungdomsfængsler, fængselsinspektørerne *Karl Johan Ebbe, Vagn Kildemoes* og *Jørgen Tolstrup,* modtaget en udtalelse om deres syn på ungdomsfængslets fremtid. Udtalelsen er optaget som bilag nr. 19.

Samtidig med straffelovrådets behandling af reglerne om de strafferetlige særforanstaltninger har der været arbejdet med dette spørgsmål i den nordiske strafferetskomité, hvoraf rådets formand er medlem. Samarbejdet er udført på den måde, at der gennem formanden er sket en løbende udveksling af materiale og synspunkter mellem rådet og komiteen.

En særlig kontakt har det danske straffelovråd haft med det norske straffelovråd, der på tilsvarende måde som det danske straffelovråd overvejer en ændring af reglerne om foranstaltninger over for psykisk afvigende lovovertrædere m. m. Udover en løbende udveksling af materiale og synspunkter har straffelovrådet den 11. september 1972 i København haft et møde med repræsentanter for det norske straffelovråd. I mødet deltog fra norsk side høyesterettsjustitiarius *R. Ryssdal* (rådets formand), professor *Johs. B. Andenæs,* professor *Niels Christie,* overlæge *H. Frøshaug,* ekspedisjonssjef *H. Røstad,* professor *Per Sundby* og underdirektør *G. Rieber-Mohn.* Professor, dr. med. *Villars Lunn* og overlæge *H. Voldby* deltog i mødet som repræsentanter for det danske retslægeråd.

København, oktober 1972.

Erik Andersen. **H. H. Brydensholt.** **P. Eefsen.**

L. Nordskov Nielsen. **H. Olafsson.** **Knud Waaben,**
formand.

/. *Hermann,*
sekretær.

Kapitel I.

Hovedproblemer og forslag.

(a) Det sanktionssystem, som blev gennemført ved *straffeloven af 1930*, adskilte sig på mange måder fra det, der var gældende efter straffeloven af 1866 og tillægget dertil af 1911. Det alt for komplicerede system af frihedsstraffe blev stærkt forenklet; der var nu kun to almindelige frihedsstraffe: fængsel og hæfte. To særlige former for fængsel, psykopatfængsel og ungdomsfængsel, måtte, selvom der var tale om »straf«, henregnes til den række af særforanstaltninger, som nu blev indført. Disse nye retsfølger var beregnede for særlige persongrupper, som på grund af deres unge alder, psykiske unormalitet, hyppige tilbagefald, spiritusmisbrug etc. burde undergives sanktioner, der efter deres indhold og varighed var specielt egnede til at tjene et kriminalitetsforebyggende formål. Alt i alt ville det dreje sig om en relativt lille del af samtlige domfældte lovovertrædere, men særgrupperne betragtedes med rette som et større kriminalpolitisk problem, end deres talmæssige størrelse gav udtryk for.

Denne betænkning er i det væsentlige afgrænset således, at den handler om de strafferetlige særforanstaltninger. De enkelte retsfølgers formål, udvikling og anvendelse vil blive omtalt i de følgende afsnit. Det vil være hensigtsmæssigt indledningsvis at give en oversigt over de foranstaltninger og problemkredse, som skal behandles. Hertil føjes en kort sammenfatning af straffelovrådets forslag vedrørende de enkelte punkter.

(b) Strfl. § 16 omfatter lovovertrædere, der har handlet i en tilstand af *sindssygdom*, en *tilstand der må ligestilles dermed* eller *åndssvaghed i højere grad*, og som på grund af en sådan tilstand findes at have været »utilregnelige«. Disse personer er straffri. Afgrænsningen af §16 er forskellig fra den, der var gældende efter strfl. af 1866, og den var resultatet af indgående overvejelser vedrørende forskellige kriterier på straffrihed, som kom i betragtning. Spørgsmålet var navnlig, om straffrihed skulle knyttes direkte til den kendsgerning, at en lovovertræder har været sindssyg på gerningstiden, eller der ved tilføjelse af et supplerende kriterium skulle åbnes domstolene mulighed for at statuere strafansvar uanset en sådan tilstand. Straffelovrådet har genoptaget dette spørgsmål til ny drøftelse, se herom kap. II. Rådet har også taget stilling til, om det i §16 nævnte begreb »tilstande ligestillet med sindssygdom« kan antages at have virket så tilfredsstillende - uanset den principielle kritik, som undertiden er rettet mod det fra lægelig side - at det bør opretholdes.

Straffelovrådet foreslår, at der med hensyn til sindssygdom og åndssvaghed i højere grad indføres et rent psykiatrisk kriterium, således at straffrihedsvirkningen knyttes direkte til tilstedeværelsen af en af de nævnte tilstande på gerningstiden. For så vidt angår tilstande ligestillet med sindssygdom, foreslår rådet, at kriteriet bevares i loven, men at der med hensyn til disse tilstande fortsat skal gælde en fakultativ regel om straffrihed, således at domstolene har mulighed for at statuere strafansvar, når særlige omstændigheder taler derfor. Med hensyn til alle de nævnte tilstande skal der efter forslaget være adgang til at pålægge en bøde.

I forbindelse med reglerne om straffrihed på grund af sindssygdom opstår der et særligt spørgsmål om bedømmelsen af *rustilstande*, navnlig såkaldt patologisk rus. Herom findes en særregel i §18, der siger, at beruselse ikke fritager for straf, medmindre der er handlet uden bevidsthed. Der råder en vis uklarhed med hensyn til indholdet af denne bestemmelse og dens forhold til §16.

Allerede af denne grund er det nødvendigt at tage stilling til bestemmelserne i § 18. Desuden har den øgede brug af narkotika og andre afhængighedsskabende stoffer i de senere år gjort det aktuelt at overveje, i hvilket omfang lovovertrædelser begået i tilstande fremkaldt ved indtagelse af sådanne rusmidler bør være straffri.

Straffelovrådet foreslår, at § 18 ophæves i sin nuværende affattelse, og at der i stedet indføres en bestemmelse om fakultativ straffrihed for handlinger, der er begået i en tilstand af sindssygdom eller en dermed ligestillet tilstand fremkaldt ved indtagelse af alkohol eller andre rusmidler. Ligesom med hensyn til tilstande, der anses for ligestillede med sindssygdom, skal der her efter forslaget være adgang til at pålægge strafansvar, såfremt særlige omstændigheder taler derfor.

De foranstaltninger, som i medfør af § 70 kan anvendes overfor personer, der er straffri efter § 16, giver ikke anledning til større diskussion. Man må dog her som på de nedenfor omtalte områder tage stilling til anvendelsen af tidsubestemte foranstaltninger, ligesom der er grund til at overveje spørgsmålet om judiciel og administrativ kompetence med hensyn til disse foranstaltninger. Også den i § 70 indeholdte opregning af mere og mindre indgribende foranstaltninger har måttet tages op til overvejelse.

Efter straffelovrådets forslag opretholdes den ordning, at afgørelsen om særlige retsfølger træffes af retten, og at der ikke gælder nogen tidsbegrænsning for disse retsfølger. Der foreslås nogle ændringer med hensyn til opregningen af retsfølger. Der er ikke nu hjemmel til at anvende særlige foranstaltninger overfor personer, der frifindes efter § 18; dette foreslås ændret i forbindelse med omformuleringen af bestemmelsen om rustilstande. Der sker ikke ved forslaget væsentlige ændringer med hensyn til bestemmelserne om tilsynsværger (i forslaget betegnet som bistandsværger) og om ændring eller ophævelse af foranstaltninger. Det skal dog nævnes, at straffelovrådet finder det rimeligt at tillægge den domfældte personlig beføjelse til at rejse spørgsmål om foranstaltningers ændring eller ophævelse.

(c) Strfl. af 1866 indeholdt i § 39 regler om strafnedsættelse for handlinger begået i en tilstand af »formindsket tilregnelighed«. Dette begreb blev afskaffet ved strfl. af 1930. En regel om *strafnedsættelse* blev givet i en ny udformning i § 85 (herom henvises til kap. VIII), men vigtigere var det, at der i § 17 blev indført nye regler om mulighed for en strafferetlig særbedømmelse af visse *varigere tilstande af mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af sjælsevnerne, herunder seksuel abnormitet.* Baggrunden for disse regler var, at det ikke blev anset for hensigtsmæssigt at anvende nedsat straf overfor personer, som på grund af lettere åndssvaghed, karakterafvigelser og visse andre tilstande burde undergives særlige foranstaltninger, ikke sjældent foranstaltninger af længere varighed end den forskyldte straf. Efter § 17 skal der tages stilling til, om en person, der er omfattet af bestemmelsens lægelige kriterium, kan anses for »egnet til påvirkning gennem straf«. Hvis dette spørgsmål besvares benægtende, kan der iværksættes foranstaltninger i medfør af § 70, som på denne måde bliver en fælles bestemmelse om retsfølger overfor personer omfattet af §§ 16 og 17.

Det fremgår af § 17, at den psykiske abnormtilstand skal have været til stede på gerningstiden, og at den skal have været af »varigere« karakter. Det antages endvidere, at spørgsmålet om »strafegnethed« skal afgøres i relation til tilstanden på domstiden, og at det af de nævnte forudsætninger kan udledes, at § 70 ikke finder anvendelse på den, der er blevet helbredt mellem gerningstid og domstid. Dette sidste spørgsmål har i øvrigt ikke stor praktisk betydning, eftersom de vigtigste af § 17 omfattede tilstande er åndssvaghed og karakterafvigelser, altså »varigere« eller helt permanente tilstande.

Kriteriet »egnet til påvirkning gennem straf« har givet anledning til en del diskussion og til stærk kritik. Det gælder især med hensyn til anvendelsen af § 17 overfor *kar akter af vigende* (psykopatiske) lovovertrædere. Det følger af straffelovens system, at en sådan person kan dømmes til forvaring i medfør af § 70, såfremt han findes strafegnet, og at han i modsat fald kan idømmes enten almindelig straf eller den i § 17, stk. 2, nævnte særlige strafart særfængsel (tidligere psykopatfængsel). Det er vanskeligt at bestemme det nærmere indhold af begrebet »strafegnethed« og endnu vanskeligere at afgøre i de konkrete tilfælde, hvilken vejled-

ning man kan hente i dette begreb med henblik på valget mellem forvaring og tidsbestemt straf, herunder særfængsel.

Når man skal tage stilling til de gældende regler om sanktioner overfor karakterologisk afvigende lovovertrædere, kan § 17 ikke bedømmes løsrevet fra § 70. Der kan ganske vist let opnås enighed om at afskaffe begrebet »strafegnethed« i § 17, men det reelle hovedproblem vil blive, om man skal opretholde en tidsubestemt forvaring og den særlige strafart særfængsel ved siden af almindelig fængselsstraf. Om reaktionen overfor karaktermæssigt (personlighedsmæssigt) afvigende lovovertrædere kan i det hele henvises til kap. V.

Straffelovrådet foreslår, at en tidsubestemt retsfølge ved navn forvaring opretholdes, men således at der sker en række formelle og reelle ændringer med hensyn til dens anvendelse og plads i sanktionssystemet. Forvaringen flyttes bort fra den nuværende sammenhæng med de i § 17 beskrevne abnormtilstande og foranstaltningerne i § 70. Der foreslås en selvstændig bestemmelse om forvaring, afgrænset således, at denne retsfølge kun kan anvendes, når den er påkrævet til forebyggelse af fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed, og kun i forbindelse med domfældelse for visse nærmere angivne grove forbrydelser. Der er ikke i bestemmelsen herom optaget noget kriterium med hensyn til den psykiatriske karakteristik af lovovertræderen; dog kan der bl. a. lægges vægt på oplysninger om tiltaltes »person«, og det må antages, at forvaring i det væsentlige vil finde anvendelse overfor personer, som er præget af udtalte karaktermæssige afvigelser. Efter forslaget vil tidsubestemt forvaring blive afskaffet overfor berigelsesforbrydere og andre lovovertrædere, der ikke udtrykkelig er omfattet af den pågældende bestemmelse. Det foreslås endvidere, at den særlige strafart særfængsel afskaffes, således at det beror på fængselsvæsenets bestemmelse, under hvilke anstaltsforhold tidsbestemt straf skal fuldbyrdes. Straffelovrådet forudsætter, at der både med hensyn til forvaring og fængselsstraf opretholdes fuldbyrdelsesformer, ved hvilke der bygges på den her i landet udviklede behandling af karaktermæssigt afvigende personer.

Med hensyn til problemerne vedrørende *åndssvaghed og andre intelligensdefekter* henvises til fremstillingen i kap. IV. Det einer nævnt, at disse problemer for tiden er genstand for overvejelse i et af justitsministeriet nedsat udvalg, og at straffelovrådet af den grund har kunnet begrænse sig til en forholdsvis kortfattet behandling af problemerne og ikke har rejst spørgsmål om nogen ændring af den praksis, som nu følges i sager mod åndssvage lovovertrædere.

Straffelovrådet foreslår, at åndssvaghed ligesom karakterdefekter brydes ud af sammenhængen med § 17. Der foreslås i stedet en selvstændig bestemmelse om, at personer, der er lettere åndssvage eller i en tilstand, der ganske må ligestilles hermed, ikke straffes, medmindre særlige omstændigheder taler derfor. Kriteriet svarer til det, der som ovenfor omtalt er foreslået med hensyn til tilstande ligestillet med sindssygdom og rustilstande. Når man til lettere åndssvaghed har føjet tilstande, der ganske må ligestilles med åndssvaghed, skyldes det, at loven om åndssvageforsorg benytter dette kriterium, og at det finder anvendelse i den strafferetlige praksis. I forslaget om særlige retsfølger overfor de nævnte persongrupper fremhæves både dom til anbringelse i åndssvageanstalt og dom til anbringelse under åndssvageforsorg. Dette er i overensstemmelse med hidtidig praksis.

På baggrund af forslagene om særlige bestemmelser vedrørende de karakterafvigende og de intelligensdefekte lovovertrædere bliver der ikke noget stort område tilbage af psykiske afvigelser, som nu er omfattet af § 17. Der kan dog peges på en række forskelligartede tilstande, som har foreligget til bedømmelse i retspraksis. Som omtalt i kap. VI har straffelovrådet overvejet, om der med henblik på denne gruppe fortsat bør være mulighed for en særbedømmelse svarende til den, der nu kan ske ved anvendelse af § 70, jfr. § 17. Det er rådets konklusion, at spørgsmålet må besvares bekræftende, men det foreslås, at retten skal kunne fastsætte en længstetid for varigheden af frihedsberøvende foranstaltninger overfor denne gruppe.

I § 17, stk. 3, findes en bestemmelse om, at retten ved kendelse kan afbryde straffuldbyrdelse overfor en af § 17, stk. 1, omfattet strafegnet person, såfremt det skønnes, at fuldbyrdelsen er unyttig eller vil medføre fare for alvorlig forværrelse af den dømtes tilstand. Der kan i den forbindelse træffes

bestemmelse om iværksættelse af retsfølger efter § 70 i stedet for straf. Efter straffelovrådets forslag bortfalder denne adgang til at ændre en straf til tidsubestemte retsfølger.

Rådet foreslår samtidig at åbne adgang for fængselsvæsenet til at bestemme, at en person, der er idømt frihedsstraf, midlertidigt eller for resten af straffetiden kan overføres til hospital eller til egnet hjem eller institution til pleje eller forsorg, hvis det findes hensigtsmæssigt på grund af hans alder, helbredstilstand m. m.

(d) Overfor *tilbagefaldsforbrydere* kan anvendes *arbejdshus* (§§ 62 ff.) eller *sikkerhedsforvaring* (§§ 65 ff.). Disse retsfølger kendetegnes først og fremmest ved det tidsubestemte element i fuldbyrdelsen. Sikkerhedsforvaring har en mindste varighed af 4 år og bliver under disse omstændigheder tidsubestemt uden nogen begrænsning, nemlig hvis fængselsnævnet finder det betænkeligt at bestemme løsladelse efter 20 års forløb med den følge, at afgørelsen derefter træffes af domstolene. For ophold i arbejdshus er der sat en længstetid af 4 år, dog 5 år hvis der blot én gang er truffet bestemmelse om genindsættelse på grund af overtrædelse af vilkår for prøveløsladelse. Både med hensyn til sikkerhedsforvaring og arbejdshus gælder der regler om obligatorisk prøvelse af spørgsmålet om løsladelse ved visse terminer. Om den nærmere regulering af fængselsnævnets kompetence med hensyn til arbejdshus og sikkerhedsforvaring henvises til §§ 63 og 66.

Omend arbejdshus ikke formelt i alle tilfælde er betinget af forudgående domfældelse for strafbare handlinger, kan det dog siges, at begge de nævnte foranstaltninger er beregnet for personer med stærk tilbøjelighed til at falde tilbage til ny kriminalitet. De falder uden for de regler om psykisk unormalitet, som fører til anvendelse af § 70-foranstaltninger, men forudsættes på den anden side at være afvigende i en sådan grad, at det ikke nytter eller ikke er tilstrækkeligt at undergive dem den straf, som de efter den pådømte kriminalitets art og omfang har forskyldt.

Problemerne vedrørende disse to sanktioner, der er blevet betegnet som »strafsurrogater«, omtales nedenfor i kap. IX. Det fremhæves her bl. a., at arbejdshus og sikkerhedsforvaring gennem årene er blevet anvendt i stærkt aftagende omfang, og at dette har sammenhæng dels med udviklingen af nye fængselsformer, der ikke fandtes ved straffelovens vedtagelse, dels med den kendsgerning, at en del af det oprindelige klientel efterhånden er blevet betragtet som henhørende under bestemmelserne i §§ 17 og 70. Hertil kommer navnlig for arbejdshusets vedkommende den væsentlige betragtning, at en mere restriktiv holdning er anset for nødvendig for at undgå en urimeligt langvarig frihedsberøvelse i anledning af kriminalitet af forholdsvis begrænset omfang.

Straffelovrådet foreslår, at både arbejdshus og sikkerhedsforvaring afskaffes som selvstændige retsfølger.

(e) Den strafferetlige reaktion overfor *unge lovovertrædere* har kun på enkelte punkter været genstand for overvejelse under straffelovrådets arbejde. Man er således gået ud fra, at der ikke af rådet ventedes en almindelig gennemgang af regler og praksis med hensyn til tiltalefrafald og anvendelse af børne- og ungdomsforsorg. Dette spørgsmål blev behandlet i straffelovskommissionens betænkning af 1959 om ungdomskriminaliteten. Reglerne om tiltalefrafald i retsplejeloven blev ændrede i 1961; det samme gælder reglerne om ungdomsfængsel i strfl. §§ 41 ff., således at man har haft grund til at regne med, at lovgivningen med hensyn til både tiltalefrafald og ungdomsfængsel indeholdt et tilfredsstillende grundlag for den fortsatte udvikling i praksis.

Imidlertid er det blevet i høj grad aktuelt at overveje, om *ungdomsfængsel* overhovedet bør opretholdes som en selvstændig og tidsubestemt foranstaltning. Efter reglerne i straffeloven har ophold i ungdomsfængsel (hvortil i den forbindelse regnes varetægtsophold) normalt en mindste varighed af 1 år; på den anden side kan opholdet ikke udstrækkes udover 3 år eller, hvis der er sket genindsættelse, 4 år. I sidstnævnte tilfælde angår tidsbegrænsningen den samlede opholdstid under de gentagne anbringelser i ungdomsfængsel. Også på dette område er det fængselsnævnet, der har kompetence med hensyn til afgørelser om prøveløsladelse og genindsættelse.

Som konklusion af overvejelserne i straffelovrådet, for hvilke der er gjort rede i kap.

XI, foreslår et *flertal* på 4 medlemmer, at ungdomsfængsel afskaffes som selvstændig retsfølge, medens et *mindretal* på 2 medlemmer foreslår de gældende regler opretholdt. Flertallet forudsætter, at en afskaffelse af dom til ungdomsfængsel må føre til, at der i sager mod ungdomsfængslets nuværende klientel må udmåles straf af fængsel, og at den anstaltsmæssige placering af unge domfældte beror på fængselsvæsenets afgørelse. Man forudsætter endvidere, at fængselsvæsenet ved fuldbyrdelsen så vidt muligt søger at fastholde og udbygge de positive sider ved den behandlingsform, der er udviklet i ungdomsfængsel, særlig i åben anstalt, og at de uheldige forhold, under hvilke anbringelse i lukket ungdomsfængsel nu finder sted, søges ændrede. Det betones, at en indførelse af tidsbestemte straffe i ikke ringe omfang vil føre til straffetider af kortere varighed end de opholdstider, der nu forekommer - særlig varigheden af første ophold i ungdomsfængsel - og at det derfor vil være nødvendigt at arbejde med nye former for kriminalforsorg overfor det unge klientel, særlig for så vidt angår efterforsorgen. Der er i rådet enighed om at pege på de særlige problemer, der vil opstå med hensyn til reaktionen overfor unge under 18 år, som efter hidtidig praksis er dømt til ungdomsfængsel, og som børne- og ungdomsforsorgen efter de foreliggende oplysninger ikke vil være indstillet på at overtage.

(f) Efter straffeloven findes der nogle særlige retsfølger overfor *kriminelle spiritusmisbrugere*. Efter § 72 kan der gives visse domfældte *pålæg* om ikke at nyde eller købe spirituøse drikke i et nærmere angivet tidsrum; overtrædelse af afholdspålæg straffes efter § 138, stk. 2. I § 72 findes også regler om salgs- og udskænkningsforbud over for handlende og beværtere; overtrædelser straffes efter § 138, stk. 3. Efter § 73 kan der under visse betingelser afsiges dom til anbringelse i en *helbredelsesanstalt for drankere*, enten i forbindelse med en betinget dom eller med henblik på fuldbyrdelse af denne anbringelse efter den idømte strafs udståelse. Opholdet varer indtil 18 måneder, i gentagelsestilfælde indtil 3 år; der kan ske løsladelse efter justitsministeriets bestemmelse. Afholdspålæg og bestemmelse om afvænningsbehandling kan desuden knyttes som vilkår til en betinget dom efter reglerne i § 57, stk. 1, nr. 3 og 4, og det samme gælder med hensyn til prøveløsladelse fra fængsel i medfør af reglen i § 39, stk. 2, 2. pkt. Hertil kommer, at en af bestemmelserne om forudsætninger for dom til arbejdshus handler om personer, der må antages at være forfaldne til drukkenskab, ligesom det i det hele må siges at kendetegne praksis vedrørende dom til arbejdshus, at det drejer sig om personer, hos hvem spiritusmisbrug foreligger i udpræget grad.

Straffelovrådet foreslår, at de særlige retsfølger efter §§ 72 og 73 ophæves. Disse foranstaltninger har i dag en meget ringe selvstændig betydning. Den lægelige opfattelse af spiritusmisbrugets baggrund og karakter og af behandlingsmulighederne har ændret sig meget siden straffelovens vedtagelse, og dette har allerede gennem en længere årrække sat sit præg på behandlingsformerne indenfor kriminalforsorgen. Det er efter straffelovrådets opfattelse nødvendigt, at man fortsat overvejer, på hvilke måder der kan træffes foranstaltninger til forebyggelse af eller behandling for spiritusmisbrug. Fra et strafferetligt synspunkt kan dette problem ikke begrænses til at angå kriminalforsorgens egne ressourcer. Der vil åbne sig større muligheder, såfremt den almindelige lægelige og sociale alkoholistforsorg kan udbygges og kriminalforsorgens adgang til at udnytte denne forsorg i forbindelse med dommens afsigelse eller på fuldbyrdelsesstadiet forbedres. Disse spørgsmål er omtalt nedenfor i kap. X. Det vil heraf fremgå, at straffelovrådet ikke har set det som sin opgave at udarbejde detaillerede forslag om en fremtidig ordning.

Inden for kriminalforsorgen er de bedste muligheder for iværksættelse af en alkoholistbehandling for tiden knyttet til betinget dom og prøveløsladelse. Dette giver anledning til at fremhæve, at straffelovrådet ikke har kunnet gå ind på de almindelige spørgsmål om eventuel ændring af reglerne om betinget dom og prøveløsladelse. Strfl. kap. 7 om betingede domme blev revideret i 1961, og også reglerne om prøveløsladelse er blevet ændrede. På nogle af de punkter, hvor straffelovrådets forslag fører til en omlægning af reaktionspraksis, kan der tænkes at bestå et behov for at tage reglerne om betingede domme og prøveløsladelse op til fornyet overvejelse.

(g) Til belysning af udviklingen i retspraksis med hensyn til anvendelsen af særforanstaltninger skal der meddeles nogle *statistiske oplysninger*. Der er her set bort fra domme til sindssygehospital, åndssvageforsorg m. v. efter strfl. § 70.

På grundlag af oplysningerne i den årlige Kriminalstatistik er der i tabel I givet en oversigt over antallet af domme til sikkerhedsforvaring, arbejdshus, § 70-forvaring, særfængsel og ungdomsfængsel i årene 1933—70 for så vidt angår mandlige domfældte.

Tabel I. *Antal domme til særforanstaltninger 1933—1970 i sager mod mandlige lovovertrædere.*

	1. Sikkerheds-forvaring	2. Arbejds-hus	3. Forvaring efter § 70	4. Sær-fængsel	4. Ungdoms-fængsel	6. 1–3 i alt
1933	2	131	5	23	75	138
1934	16	204	19	24	37	239
1935	19	96	25	36	44	140
1936	11	49	22	25	51	82
1937	5	65	19	18	38	89
1938	3	69	36	21	54	108
1939	5	82	26	25	62	113
1940	7	65	17	6	50	89
1941	11	96	24	10	77	131
1942	6	105	32	14	92	143
1943	4	76	36	19	76	116
1944	9	43	43	12	77	95
1945	2	62	13	9	80	77
1946	8	115	31	15	61	154
1947	9	125	51	15	79	185
1948	11	138	86	17	110	235
1949	7	68	70	9	128	145
1950	2	45	121	11	77	168
1951	3	53	103	22	83	159
1952	2	75	105	15	81	183
1953	1	47	101	18	67	149
1954	2	56	89	4	62	147
1955	1	48	92	27	105	141
1956	4	55	102	32	148	161
1957	1	51	60	36	138	112
1958	–	46	76	53	135	122
1959	3	58	73	54	169	134
1960	–	56	63	69	211	119
1961	1	41	79	48	230	121
1962	2	23	45	63	258	70
1963	2	33	54	65	260	89
1964	5	34	50	69	257	89
1965	1	29	70	82	230	100
1966	3	34	42	93	219	79
1967	1	29	39	93	234	69
1968	1	20	40	122	266	61
1969	1	12	37	131	207	50
1970	1	11	35	147	217	47

Ved en samlet bedømmelse af udviklingen i retspraksis må man først holde ungdomsfængsel adskilt fra de øvrige i tabellen anførte retsfølger. Ungdomsfængsel er gennem hele perioden overvejende anvendt overfor 18-20 årige lovovertrædere; der er altså her tale om et sanktionsvalg, som kun vedrører en snævert afgrænset aldersgruppe, men antallet af domme er - navnlig siden 1950'erne - så stort, at det langt overvejer anvendelsen af de andre foranstaltninger. Om denne udvikling henvises til kap. XI.

Den samlede anvendelse af sikkerhedsforvaring, arbejdshus, § 70-forvaring og særfængsel har gennem hele perioden været meget stabil. Ser man bort fra enkelte perioder, har den ligget på et niveau mellem 140 og 190 domme om året.

Bag dette samlede tal ligger imidlertid væsentlige forskelle med hensyn til brugen af de enkelte foranstaltninger. Særfængsel er siden slutningen af 1950'erne blevet anvendt i stærkt øget omfang. Ser man bort fra særfængsel - fordi det er en tidsbestemt straf - træder det klart frem, at de tidsubestemte retsfølger sikkerhedsforvaring, arbejdshus og § 70-forvaring tilsammen er blevet anvendt meget mindre af domstolene i 1960'erne end tidligere. Tallene for sikkerhedsforvaring har i denne sammenhæng ikke spillet nogen rolle; det har i næsten alle årene drejet sig om encifrede tal, og det har længe været det normale, at der kun blev afsagt en eller to domme til sikkerhedsforvaring om året. Den dalende anvendelse af arbejdshus og forvaring og sammenhængen mellem tallene for forvaring og særfængsel vil blive omtalt i afsnittene om disse retsfølger. Her skal kun fremhæves, at der endnu i 1957-61 blev afsagt 110-120 domme årligt til arbejdshus og forvaring, i 1967-70 kun 45-70.

Til belysning af udviklingen henvises endvidere til den opgørelse over anvendelsen af frihedsberøvende sanktioner i perioden 1950-1970, som er foretaget af *Jan Kaarsen* og *fens Tolstrup,* og som er trykt som bilag 1 til betænkningen. Som kilde for denne undersøgelse er navnlig anvendt fængselsvæsenets årsberetninger. Idet der i øvrigt henvises til tekst og tabeller i bilag 1, skal følgende tal fremhæves.

Der er foretaget en opgørelse over antallet af indsættelser efter dom, ved hvilken året 1950 tages som basis for en indeksberegning (1950 ansat til 100), se tabel 2. Det fremgår heraf, at anvendelsen af særfængsel blev mangedoblet og anvendelsen af ungdomsfængsel tredoblet frem til slutningen af 1960'erne (dog at en nedgang var sat ind for så vidt angår ungdomsfængsel), medens anvendelsen af arbejdshus og forvaring i den samme periode faldt til henholdsvis halvdelen og en fjerdedel (i 1970 25 pct. og 21 pct.). En tilsvarende indeksberegning er foretaget med hensyn til det gennemsnitlige daglige belæg i anstalterne, se tabel 5.

Af samtlige indsættelser i fængsel, særfængsel, ungdomsfængsel, arbejdshus, sikkerhedsforvaring og § 70-forvaring udgjorde de tre sidstnævnte grupper i 1967-70 omkring 1–1½ pct., medens tallet i 1950-52 havde været omkring 3½–4 pct. Fængselsdommenes andel (bortset fra ungdomsfængsel og særfængsel) faldt fra ca. 94 pct. til ca. 91 pct., men for så vidt angår tidsbestemt fængsel blev dette fald opvejet af en stigning i antallet af domme til særfængsel fra omtrent ingenting til godt 3 pct. af samtlige domme. I de nævnte opgørelser er ikke taget hensyn til hæfte og betingede domme.

Af de her omtalte opgørelser fremgår det klart,

at domstolenes anvendelse af det relativt tidsubestemte ungdomsfængsel er steget stærkt siden 1950'erne, dog at en modsat bevægelse er sat ind i de senere år,

at den samlede anvendelse af de helt eller relativt tidsubestemte retsfølger sikkerhedsforvaring, arbejdshus og § 70-forvaring er faldet ganske betydeligt, således at der i 1967-70 var tale om 45-70 domme årligt, medens tallet i 1950-52 var over 160,

at sikkerhedsforvaring nærmest er gået af brug, og

at tidsbestemt særfængsel er anvendt i et stærkt øget omfang.

Helbredelsesanstalt for drankere er ikke medtaget i den ovenstående på kriminalstatistikken byggede opgørelse, fordi kriminalstatistikken ikke har denne sanktion med i sine sanktionsopgørelser. Billedet af udviklingen er dog også på dette punkt ganske klart: i begyndelsen af 1950'erne forekom der endnu ca. 15 domme til helbredelsesanstalt om året; nu anvendes denne foranstaltning ikke mere.

Kapitel II.

Sindssygdom og dermed ligestillede tilstande.

1. Indledning.

(a) *Straffelovens §16* om straffrihed som følge af psykisk unormalitet på gerningstiden lyder således:

»Straffri er handlinger foretagne af personer, der er utilregnelige på grund af sindssygdom eller tilstande, der må ligestilles dermed, eller åndssvaghed i højere grad«.

Bestemmelsen afløste § 38, stk. 1, i straffeloven af 1866, der havde følgende ordlyd:

»Straffrie ere Handlinger, som foretages af Personer, der ere afsindige, eller hvis Forstandsevner ere enten saa mangelfuldt udviklede eller saa svækkede og forstyrrede, at de ikke kunne antages at være sig Handlingens Strafbarhed bevidst, eller som i Gerningens Øjeblik manglede deres Bevidsthed«.

Under forarbejderne til straffeloven af 1930 var der enighed om, at den hidtil gældende bestemmelse måtte ændres. Der forelå endvidere forslag om, at den nye bestemmelse om straffrihed måtte suppleres med en bestemmelse, som kunne træde i stedet for den gamle straffelovs § 39 om »nedsat tilregnelighed« og give mulighed for valg af særlige foranstaltninger overfor visse persongrupper (navnlig psykopater og lettere åndssvage), der ikke var omfattede af reglen om utilregnelighed. Det sidstnævnte spørgsmål fandt sin løsning ved strfl. § 17, der omtales nedenfor i kap. VI. I det følgende drøftes alene problemerne vedrørende affattelsen af § 16.

Der var under forarbejderne delte meninger om, hvorledes loven skulle afgrænse straffrihedens område. Uenigheden angik i første række det spørgsmål, om man obligatorisk skulle knytte straffrihedsvirkningen til tilstedeværelsen af sindssygdom og eventuelt visse andre tilstande på tidspunktet for den kriminelle handlings foretagelse. Der var betydelig tilslutning til tanken om at vælge en sådan regel. Andre ønskede imidlertid, at der skulle stilles yderligere betingelser for straffriheden, således at domstolene ikke uden videre skulle være nødt til at statuere straffrihed, når der forelå lægeerklæring om sindssygdom el. lign.

Det fremgår af ordlyden af § 16, at loven bygger på det sidstnævnte synspunkt og ikke har akcepteret det rent »medicinsk-biologiske« (eller »psykiatriske«) kriterium på straffrihed, der har fundet udtryk i den norske straffelovs § 44: »En handling er ikke strafbar, når gjerningsmannen ved dens foretagelse var sinnssyk eller bevisstløs«. Ordet »utilregnelig« rummer et ikke-lægeligt forbehold, som giver retten adgang til at statuere strafansvar, selvom en af de i § 16 nævnte abnormtilstande har foreligget på gerningstiden.

Det vil blive nærmere omtalt nedenfor, om der er anledning til at foreslå en ændring af § 16, for så vidt angår det her nævnte spørgsmål.

Bestemmelsen om straffrihed har størst praktisk betydning med hensyn til handlinger begået i en tilstand af sindssygdom. § 16 nævner desuden »tilstande, der må ligestilles (med sindssygdom)«. Fra retspsykiatrisk side har der både før og efter straffelovens vedtagelse været rejst kritik af dette udtryk, som ikke svarer til nogen i psykiatrien anvendt klassifikation af de psykiske afvigelser. Det synes dog i stigende grad at være blevet lægernes opfattelse, at man kan indrette sig efter det nævnte ordvalg, der tilsigter at bevirke en rimelig udvidelse af straffrihedens område udenfor grænsen for begrebet »sindssygdom«.

Dette spørgsmål om afgrænsningen af andre tilstande end sindssygdom vil blive nærmere omtalt nedenfor i afsnit 3.

§ 16 nævner endelig tilstande af »åndssvaghed i højere grad«. Disse tilstande giver ikke i retspraksis anledning til tvivl om straffriheden. Under hensyn til spørgsmålets sammenhæng med bedømmelsen af åndssvaghed i lettere grad, der er omfattet af straffelovens § 17, vil problemer vedrørende åndssvaghed og andre intelligensdefekter blive behandlet under eet nedenfor i kap. IV.

(b). § 16 sætter en grænse mellem *straf-ansvar og straffrihed.* Overfor den, som findes »tilregnelig«, kan principielt anvendes enhver straf eller af strafansvar betinget retsfølge. For så vidt angår den, der i medfør af § 16 erklæres »utilregnelig« som følge af sin tilstand på gerningstiden, beror det på en afgørelse i henhold til straffelovens § 70, om der skal iværksættes en særlig retsfølge, og i bekræftende fald hvilken.

Spørgsmålet om anvendelse af § 70-foranstaltninger vil blive særskilt omtalt nedenfor i afsnit 4. Der er imidlertid grund til allerede her at fremhæve en sammenhæng mellem affattelsen af § 16 og de i betragtning kommende retsfølger.

Straffelovens § 16 bygger på det synspunkt, at visse psykiske afvigelser bevirker »straffrihed«, hvorved - som allerede nævnt - enhver straf og af strafansvar afledet retsfølge generelt lades ude af betragtning. I svensk ret har man ved brottsbalken af 1962 vendt sig mod den konstruktion, at retsvirkningen af psykisk abnormitet er en »straffriforklaring«. Man har ment at kunne undvære begreber som »straffrihed« og »frifindelse« og går i stedet ud fra, at der i enhver straffesag - når de objektive strafbarhedsbetingelser og kravet om forsæt eller uagtsomhed er opfyldt - alene foreligger et spørgsmål om valg af den efter omstændighederne mest hensigtsmæssige sanktion. Dette gælder principielt både for psykisk normale og psykisk afvigende personer. Brottsbalken har dog ikke gennemført dette synspunkt så konsekvent, at enhver strafferetlig retsfølge er anvendelig i sager om psykiske særtilstande. I lovens kap. 33 § 2 hedder det nemlig:

»För brott som någon begått under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annen själslig abnormitet af så djupgående natur, att den måste anses jämställd med sinnessjukdom, må ej tillämpas annan påföljd än överlämnande till särskild vård eller, i fall som angivas i andra stycket, böter eller skyddstillsyn.

Till böter må dömas, om det finnes ändamålsenligt för att avhålla den tilltalade från fortsatt brottslighet. Skyddstillsyn må ådömas, därest sådan påföljd med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligare än särskild vård; ej må i sådant fall förordnas om behandling varom stadgas i 28. kap. 3 §.

Finnes påföljd som här sagts icke böra ådömas, skall den tilltalade vara fri från påföljd.«

Det fremgår altså af denne bestemmelse, at der gøres visse begrænsninger med hensyn til de mulige sanktionsvalg overfor personer, som på gerningstiden var i nærmere angivne afvigende tilstande. Man kan sige, at disse personer er obligatorisk eller fakultativt straffri i relation til visse retsfølger.

Omvendt kan det siges om den danske straffelov § 16, at den ikke sætter et helt skarpt skel mellem strafansvar og straffrihed. Ved anvendelsen af ordet »utilregnelig« (hvorom nærmere henvises til bemærkningerne nedenfor) kan der nemlig tages hensyn til, hvilken straf der i den konkrete sag kommer i betragtning. En person kan være straffri i relation til frihedsstraf, men anses som strafskyldig, hvis der kun er spørgsmål om at pålægge en bøde.

Forskellen mellem dansk og svensk ret på dette punkt er til dels af formel karakter. I begge lande har reglerne om sindssygdom m. v. på gerningstiden det formål at regulere domstolenes sanktionsvalg. Ved den svenske konstruktion har man ønsket at understrege, at straf, betinget dom, anbringelse i sindssygehospital m. v. principielt er sideordnede retsfølger, og at sindssygdom ikke nødvendigvis medfører, at en lovovertræder er »sanktionsfri«. For så vidt undgår man det moment af misvisende sprogbrug, der kan være forbundet med at erklære tiltalte »straffri« og knytte udtrykket »frifindelse« til dommen. På den anden side har man i dansk ret bevaret fordelene ved at bringe til udtryk gennem ordet »straffrihed«, at sindssygdom ændrer vurderingsgrundlaget overfor en kriminel handling, og at der markeres en afstandtagen fra de forestillinger, som traditionelt associeres med, at en person »straffes«. En mere reel forskel (som dog muligvis er af begrænset praktisk rækkevidde) kan være den, at konstruktionen »straffrihed« synes at føre til en anden opfattelse af straffesagens bevisbyrde - eller beviskravsproblemer end den, som følger af de

svenske regler, jfr. herved *Waaben,* Utilregnelighed og særbehandling s. 21, note 19.

Det bør under alle omstændigheder fremhæves som et positivt træk ved den svenske ordning, at den henleder opmærksomheden på det rimelige i ved reglernes affattelse at overveje den retlige virkning af sindssygdom i relation til forskellige reaktionsformer. Som det vil ses senere, har dette synspunkt givet straffelovrådet anledning til at overveje, om ikke reglen om sindssygdom bør affattes således, at adgangen til at idømme frihedsstraf og bødestraf ikke reguleres på samme måde.

2. Sindssygdom.

(a) Udtrykket *»sindssygdom«* i straffelovens § 16 omfatter de tilstande, som efter dansk psykiatrisk terminologi sammenfattes under dette begreb. »Sindssygdom« er det samme som »psykose«. Herhen hører bl. a. tilstande som manio-depressiv psykose, schizofreni, senil demens, alkoholpsykose, visse traumatiske lidelser og psykogene (reaktive) psykoser. Om psykiatrisk klassifikation henvises til *H. Helweg,* Den retslige psykiatri, 2. udg. (1949) s. 15 ff. og 192 ff. og *Erik Strömgren,* Psykiatri, 10. udg. (1969) s. 24 ff. og 50 ff.

I mentalerklæringer anvendes undertiden udtrykket »en sindssygelig tilstand«. Retslægerådet har oplyst, at dette udtryk efter rådets sprogbrug betyder det samme som »sindssygdom« eller »psykose«. Det er sandsynligt, at udtrykket »sindssygelig tilstand« af og til hos retsmyndighederne kan give anledning til den misforståelse, at det drejer sig om en sygelig tilstand, der ikke rubriceres som egentlig sindssygdom.

Udgangspunktet for afgrænsningen af den ved § 16 hjemlede straffrihed bestemmes altså af lægelige begreber. Under straffesagen skal der gennem mentalerklæring tilvejebringes oplysninger om, hvorvidt tiltalte kan antages at have været i en tilstand af sindssygdom på gerningstiden, og - af hensyn til valget af retsfølge - hvorledes hans nuværende tilstand må karakteriseres. I et stort antal tilfælde - og navnlig hvor spørgsmålet har givet anledning til tvivl - vil der foreligge en udtalelse herom fra retslægerådet. Ved rettens afgørelse må den lægelige konklusion vedrorende tilstandens beskaffenhed i almindelighed lægges til grund, se nærmere nedenfor s. 26 om rettens kompetence i relation til spørgsmål om den lægelige diagnose.

Straffelovrådet har stillet retslægerådet det spørgsmål, om man fra lægelig side fortsat anser begrebet »sindssygdom« (i betydningen »psykose«) for egnet til at danne udgangspunkt for afgrænsningen af bestemmelsen om straffrihed. Spørgsmålet er bl. a. foranlediget af, at der under drøftelserne i den nordiske strafferetkomité fra norsk side har været nævnt et forslag om, at man i den norske straffelov skulle anvende udtrykket »alvorlig sinnslidelse (sinnssykdom)«. Der er i den forbindelse henvist til, at den norske lov af 28. april 1961 om psykisk helsevern anvender udtrykket »alvorlig sinnslidelse« i betydningen »psykose« eller »sinnssykdom«. Som følge af tilføjelsen af ordet »sinnssykdom« i parantes vil det norske forslag om at benytte udtrykket »alvorlig sinnslidelse« ikke bevirke nogen forskel mellem den norske bestemmelse og dansk strfl. § 16. Retslægerådet har udtalt, at man for dansk rets vedkommende vil finde det mest hensigtsmæssigt, at loven fortsat anvender udtrykket »sindssygdom«. Straffelovrådet er af samme opfattelse.

I det følgende drøftes det spørgsmål, om straffrihed uden videre bør være den retlige virkning af sindssygdom, eller der bør gælde yderligere betingelser for straffriheden. Det forudsættes herved, at det som hidtil bør være uden betydning for afgørelsen, om sindssygdommen har været af kortere eller længere varighed, når blot den har været til stede på gerningstiden. Den pågældende bestemmelse skal ikke afgøre valget mellem straf og lægelige foranstaltninger under hensyn til lovovertræderens tilstand på domstiden, men derimod afgrænse den straffrihed, som følger af, at han har foretaget sin handling i en psykisk afvigende tilstand. Ved formuleringen af en bestemmelse som § 16 må man derfor ikke mindst have de tilfælde for øje, hvor abnormtilstanden er forsvundet mellem gerningstid og domstid. I disse tilfælde, hvor der ikke er grundlag for at iværksætte nogen lægebehandling, vil straffrihed betyde, at lovovertrædelsen overhovedet ikke medfører nogen retsfølge. Om tilfælde, hvor abnormtilstanden er indtrådt efter gerningstiden, henvises til kap. VII, hvor straffelovens § 71 omtales.

Efter § 16 kan retten erklære en person for »tilregnelig« og idømme straf, selvom han har handlet i en tilstand af sindssygdom. Til belysning af indholdet af denne bestemmelse vil det være hensigtsmæssigt at pege på nogle træk af de drøftelser, som gik forud for dens vedtagelse.

I den straffelovskommission, som udarbejdede U III, stillede *Goll* og *Torp* forslag om, at der ikke skulle gælde særlige betingelser for straffriheden udover den, der var knyttet til den psykiatriske diagnose: »Straffri er handlinger foretagne af sindssyge, udpræget åndssvage samt personer, der i gerningens øjeblik har været i en tilstand, som ganske må ligestilles med sindssygdom« (U III § 16, Goll og Torp). Bestemmelsen var formuleret af Torp i U II § 15. Til støtte for forslaget anførtes navnlig - i tilknytning til visse udtalelser fra psykiatrisk side - at ingen handling foretaget af en sindssyg kan anses som upåvirket af sygdommen, uanset om der er en påviselig kausalitet mellem sygdom og handling eller ej. Forsøg på at formulere supplerende kriterier ville - ikke mindst som følge af lægdommeres medvirken i nævningesager - føre til uklarhed og vilkårlighed i retspraksis og ville desuden støde an mod det nævnte grundsynspunkt: at hele det psykiske liv hos en sindssyg fungerer abnormt, og at der, når sindssygdom er konstateret, »mangler beviset for tilstedeværelsen af en virkelig forbryderisk vilje, uden hvilken straffen mangler sin psykologiske forudsætning« (U III mot. sp. 53).

Kommissionens øvrige medlemmer ønskede ikke, at straffriheden automatisk skulle knyttes til et lægeligt begreb, som ikke var opstillet med henblik på at løse et retligt afgrænsningsproblem, og hvis anvendelse på den af Goll og Torp foreslåede måde ville betyde, at mentalerklæringen blev afgørende for reaktionsvalget. Hensynet til samfundet talte for, at retsvæsenet måtte have en større frihed i sit valg af midler til beskyttelse mod sindssyges handlinger. Desuden talte hensynet til lovovertræderne for, at man ikke berøvede dem det værn, som ligger i, at sager om mindre alvorlige lovovertrædelser på sædvanlig måde kan afgøres med bøde eller anden strafforanstaltning, som er mindre indgribende end f. eks. en anbringelse i sindssygehospital. Man henviste til den uskarpe afgrænsning af begrebet sindssygdom og bestred, at sindssygdom generelt skulle indvirke på det psykiske liv på en sådan måde, at der ikke med god mening kunne foretages en konkret bedømmelse af forholdet mellem handling og abnormtilstand.

Der var ikke blandt disse medlemmer af kommissionen fuld enighed om, hvorledes bestemmelsen burde affattes. Et flertal, bestående af *Glarbo, Johansen* og *Krabbe,* ville både med hensyn til sindssygdom, åndssvaghed og »anden varigere mangelfuld sjælstilstand« lægge vægt på, om lovovertræderen kunne »anses egnet til påvirkning gennem straf« (U III mot. sp. 32 ff). Mod dette forslag indvendte de øvrige medlemmer med rette, at der herved ikke blev lagt vægt på tilstanden på gerningstiden, men på tilstanden på afgørelsens tidspunkt. Forslaget løste derfor ikke det problem, som en regel om straffrihed skulle tage stilling til, nemlig at afgrænse de personer, som på grund af en abnormitet i handlingens psykiske grundlag falder udenfor sædvanlige målestokke for strafferetlig skyld, uanset hvorledes deres tilstand udvikler sig efter gerningstiden. *Olrik* foreslog, at man i stedet lagde vægt på, om gerningsmanden kunne anses som »utilregnelig« (U III mot. sp. 58 ff). Det synes ikke at have været tilsigtet af Olrik eller andre, som støttede hans forslag under det videre arbejde med straffelovens forberedelse, at det nævnte udtryk skulle binde retsanvendelsen til bestemte kriterier med hensyn til de forhold, som gav mulighed for straf. Udtrykket »utilregnelig« har skullet forhindre, at en lægeerklæring om sindssygdom under alle omstændigheder udelukkede anvendelsen af straf (herunder bødestraf), og det må opfattes som en forholdsvis ubestemt reservation om mulighed for strafansvar. At Olrik dog har tillagt ordet »utilregnelig« et vist indhold af vejledende betydning, synes at fremgå af, at han taler om tilregnelighedsbegrebets »naturlige betydning« (U III mot. sp. 63), men dette forklares ikke nærmere. Formentlig er der tænkt på en evne til under visse omstændigheder at handle »fornuftsmæssigt« i betydningen: upåvirket af sindssygdommen (jfr. Olriks henvisning til civilretlige regler om testationshabilitet m. v.).

(b) I *retspraksis* har det vist sig - som også forudsat i U III af alle kommissionens

medlemmer - at sindssygdom i langt det overvejende antal tilfælde medfører straffrihed. Blandt de afgørelser, ved hvilke der er statueret strafansvar, er der fra de første årtier efter straffelovens ikrafttræden enkelte, der næppe kan betragtes som vejledende i dag.

Fra den trykte retspraksis skal anføres følgende eksempler på strafansvar:

U 1952.1004 (H): En overbetjent T fandtes skyldig i underslæb ved at have forbrugt nogle af ham indkrævede bøde- og konfiskationsbeløb m. v. Ifølge erklæring fra retslægerådet var T lidende af en psykogen depression, der måtte antages at have bestået på tidspunktet for de påsigtede handlinger. VLR udtalte, at selv om T efter de lægelige udtalelser led af sindssygdom i form af psykogen depression på gerningstiden, kunne han ikke antages at have været utilregnelig, og der fandtes heller ikke grundlag for at anvende § 17. T idømtes 3 måneders fængsel. Højesteret gjorde - som det var sket ved UR - straffen betinget, idet man bl. a. henviste til T's som følge af den deprimerede tilstand forringede modstandskraft. (Efter genoptagelse blev T senere frifundet for 4 af de 13 tiltalepunkter, se U 1958.197, hvor der ikke findes referat af oplysninger om tilregnelighedsspørgsmålet.)

U 1959.571 (0): Den knap 30-årige T dræbte sin kæreste med et pistolskud. Retslægerådet udtalte, at der hos T i de senere år var udviklet en nervøs spændingstilstand, som blev akcentueret ved gentagne uoverensstemmelser med kæresten. Tilstanden havde i de sidste dage før drabet udviklet sig til en af sjælelige årsager fremkaldt depression med selvmordstanker, d. v. s. en sindssygdom. Nævningerne svarede benægtende på et spørgsmål om forholdets henførelse under § 16, men fandt § 85 anvendelig, og T idømtes 8 års fængsel.

U 1966.460 (V): Den 45-årige T var tiltalt for overtrædelse af skattekontrolloven ved gennem flere år at have undladt at medtage indtægter på i alt 65.500 kr. på sin selvangivelse, hvorved han unddrog det offentlige skatter til et beløb af godt 56.000 kr. T havde i 1943 haft en psykogen psykose. Ifølge en erklæring fra retslægerådet var han udtalt sensitiv, sky, sårbar, selvhenførende og tilbageholdende. Siden 1960, da de i sagen omhandlede skattebesvigelser begyndte, havde der påny udviklet sig en sindssygdom hos ham med udtalte selvhenføringsideer samt lettere forfølgelsesforestillinger. VLR fandt ikke holdepunkter for at antage, at der havde været en sådan forbindelse mellem tiltaltes sindssygdom og hans urigtige oplysninger til skattemyndighederne, at han kunne anses for at have været utilregnelig. T idømtes 30 dages hæfte og en tillægsbøde på 45.000 kr. Smh. om skattesager *Jørgen Smith*, Skatteunddragelser, 1961, s. 81.

U 1968.885 (V): Den 47-årige T havde den 4. oktober 1967 ført motorkøretøj i spirituspåvirket tilstand. Han havde fra sin ungdom vist tilbøjelighed til forstemninger med kraftige drikketure. I efteråret 1966 havde der været en periode med sindssygelig depression og alkoholmisbrug, kulminerende i et svært forgiftningstilfælde ved indtagelse af medicin. Omkring gerningstiden, i oktober 1967, var T påny inde i en drikkeperiode. De symptomer på sindssygdom, som T frembød ved indlæggelse på statshospital knap 3 uger efter spirituskørslen, kunne ifølge retslægerådet være en følgetilstand af svært alkoholmisbrug, men det var efter rådets opfattelse mere sandsynligt, at drikkeriet havde sin oprindelse i en depression. Ved UR blev T under dissens idømt 20 dages hæfte. Under anke til VLR var det oplyst, at T i august 1968 påny blev indlagt som sindssyg. VLR stadfæstede UR's dom, idet man statuerede, at T vel på gerningstiden havde befundet sig i en tilstand, der måtte ligestilles med sindssygdom, men at der ikke var holdepunkter for at antage en sådan sammenhæng mellem den sjælelige defekttilstand og det af T begåede forhold, at dette ikke kunne tilregnes ham som strafbart.

Det må til denne dom bemærkes, at der ifølge lægeerklæringerne ikke var tale om en med sindssygdom ligestillet tilstand, men om en sindssygdom (således også dissensen i UR).

Det forekommer i nogle tilfælde, at der ifølge mentalerklæringen dels er spørgsmål om sindssygdom på gerningstiden dels om en mere varig tilstand, der er omfattet af § 17, f. eks. en psykopatisk karakterafvigelse. Der er formentlig i sådanne tilfælde en tilbøjelighed til at foretrække § 17, navnlig hvis der er en tvivl om § 16-tilstanden på gerningstiden. Resultatet kan blive, at tiltalte undergives foranstaltninger i medfør af § 70, jfr. § 17, se f. eks. U. 1951.557 (V): forvaring, og VLT 1954.360: anbringelse i sindssygehospital. Til den sidstnævnte afgørelse bemærkes, at tiltalte, der havde gjort sig skyldig i overfald med en trækølle, ifølge retslægerådets udtalelse havde været i en egentlig depression, d. v. s. en sindssyg tilstand, på gerningstiden. Et eksempel på, at tilstanden henføres under § 17, og straf idømmes, trods muligheden af en sindssygdom på gerningstiden, foreligger i følgende drabssag:

U 1961.585 (H): Den knap 28-årige T havde dræbt sin hustru og sit 9-årige barn og to dage senere forsøgt at sætte ild på lejligheden for at skjule sporene af drabene. Ifølge en erklæring fra retslægerådet måtte T karakterologisk betegnes som betydeligt afvigende og uegnet til påvirkning gennem straf. Det var muligt, at han på gerningstiden havde været lidende af en psykogen sindssygdom, men noget helt sikkert kunne ikke siges herom. Retslægerådet anbefalede anbringelse i forvaring. Nævningerne svarede benægtende på spørgsmålet om anvendelse af § 16, men T henførtes under § 17 og idømtes ved ØLR fængsel på livstid. Under anke til Højesteret blev T påny mentalundersøgt. I sin nye erklæring uddybede retslægerådet sin opfattelse af T's personlighed og til-

stand på gerningstiden..T fandtes at være »præget af en dybtgående karakterafvigelse af psykopatisk art«. Gennem de sidste måneder før gerningstidspunktet havde han i stigende grad følt sig i en situation med uløselige konflikter og vanskeligheder, bl. a. på grund af et meget kompliceret og af seksuelle komponenter præget forhold til hustruen. Drabene kunne opfattes som en impulsiv affekthandling (kortslutningsreaktion), der udløste en ulidelig konfliktsituation. Rådet fandt det overvejende sandsynligt, at der hos T havde foreligget et forestillingskompleks af paranoid karakter. Alt i alt var der væsentlige træk i T's tilstand, der kunne anføres til støtte for den antagelse, at T var sindssyg i gerningsøjeblikket, men der var en betydelig tvivl. Det måtte fortsat anses som sikkert, at T var omfattet af § 17, og anbringelse i forvaring måtte fortsat tilrådes. Det var ønskeligt, at T kom i en institution under psykiatrisk observation og ledelse, men der var ikke aktuel anledning til anbringelse i sindssygehospital. HR stadfæstede ØLR's dom, dog at straffen fastsattes til 16 års fængsel.

Det er næppe muligt at angive helt sikkert, under hvilke omstændigheder der i retspraksis statueres strafansvar trods sindssygdom på gerningstiden. Nogle domme tyder imidlertid på, at domstolene lægger nogen vægt på, om der kan antages at have været et årsagsforhold mellem den psykiske afvigelse og de kriminelle handlinger, se herved de på ensartet måde affattede domsgrunde i nogle af de anførte domme samt i U 1944.475 (H) om underslæb, U 1944.588 (0) om tyveri og U 1947.554 (H) om civilretlig afgørelse af et pensionsspørgsmål. I U 1962.747 (H) er årsagskriteriet udtrykkelig anført som begrundelse for straffrihed i henhold til § 16. Der ligger formentlig i kriteriets anvendelse en stillingtagen fra domstolenes side til det i forbindelse med reglerne om utilregnelighed ofte diskuterede spørgsmål, om sindssygdom er en tilstand, der påvirker personens sjæleliv og adfærd som helhed, eller der hos en sindssyg kan forekomme mere eller mindre begrænsede motivations- og adfærdsområder, indenfor hvilke handlinger kan være upåvirkede af sindslidelsen, f. eks. i den form, at den pågældende udviser en fortsat adfærd eller gentager handlinger i samme form og under samme ydre betingelser efter sindssygdommens indtræden som før dette tidspunkt. Den i dommene anvendte begrundelse (at der ikke findes at have været »en sådan forbindelse. . ., at T kan anses for utilregnelig«) udelukker dog ikke den fortolkning, at domstolene vel har regnet med en mulig forbindelse mellem sindssygdom og kriminalitet, men ikke i en sådan *grad,* at der findes at være grundlag for straffrihed.

Spørgsmålet kan foreligge i sager om personer, der trods sindssygdom i form af depression har varetaget deres anliggender og f. eks. været i stand til at foretage økonomiske og regnskabsmæssige dispositioner. Spørgsmålet har dog også foreligget i enkelte sager om forsætligt drab, se den refererede dom i U 1959.571 (0) samt U 1944.472 (H).

Den svenske brottsbalks bestemmelse i 33:2 om udelukkelse af frihedsstraf m. v. i sager om visse abnormtilstande er formuleret således, at den udtrykkelig rummer en årsagsbetingelse, jfr. ordene: »För brott« som någon begått *under inflytande av* sinnessjukdom . . .«. Der kan vistnok ikke henvises til trykte retsafgørelser, ved hvilke der er idømt frihedsstraf med den begrundelse, at en sindssygdom ikke har haft indflydelse på foretagelsen af de kriminelle handlinger. Se herved *Beckman, Holmberg, Hult & Strahl,* Brottsbalken III (1967) s. 261, hvor det anføres, at manglende kausalitet kan tænkes i forbindelse med ordens- og færdselsforseelser og ved undladelsesdelikter.

Vedrørende årsagskriteriet henvises i øvrigt til *Waaben,* Utilregnelighed og særbehandling s. 30 ff., 39 og 57, med henvisninger til litteratur og fremmed ret.

(c) Straffelovrådet har stillet *retslægerådet* det spørgsmål, om der efter rådets opfattelse kan rettes indvendinger mod en ordning, der gør det muligt at anvende bøde, betinget dom eller kortvarig frihedsstraf trods sindssygdom på gerningstiden (se herved bilag 2, pkt. 2, a). I den forbindelse har man også spurgt, om retslægerådet ønskede at fremkomme med bemærkninger om årsagskriteriet og andre kriterier, som kan komme på tale, såfremt der skal være mulighed for bøde eller andet strafansvar trods sindssygdom på gerningstiden (pkt. 2, b).

Retslægerådets svar på de stillede spørgsmål kan sammenfattes således:

Retslægerådet finder, at man ud fra lægelige synspunkter og erfaringer må gå ind for en regel, som afgrænser straffrihedens område alene ved henvisning til begrebet sindssygdom uden anvendelse af supplerende kri-

terier. Dette synspunkt gælder ikke blot med hensyn til spørgsmål om frihedsstraf, men også i relation til bøde og betinget dom. Man er ganske vist opmærksom på, at der ud fra et lovgiversynspunkt kan være tale om at lægge vægt på dommens generalpræventive virkning, på den omstændighed at en bøde eller en betinget dom i adskillige tilfælde kan opleves som en skånsommere foranstaltning end dom til behandling, etc., men til sådanne hensyn har rådet ikke ønsket at tage stilling. Det anføres, at psyken må opfattes som en funktionsmæssig helhed, og at ethvert handlingsudslag hos en psykotisk patient må opfattes som »potentielt farvet af, modificeret af, hvis ikke rent ud betinget (motiveret) af den psykotiske tilstand«. Muligheden af en af sygdommen uafhængig forbryderisk handling må efter dette synspunkt afvises i princippet, og hermed afvises i princippet også begreberne »partiel psykose« og »partiel tilregnelighed«. Specielt om personer, der fortsat er sindssyge på domstiden, bemærkes, at frihedsstraf - herunder kort frihedsstraf - af lægelige grunde ikke bør komme på tale. Med hensyn til bøde og betinget dom kan man vel ikke i almindelighed regne med samme skadevirkning, som når det drejer sig om frihedsstraf, men rådet anfører, at disse sanktioner, »som af patienten vil kunne opleves som repressive foranstaltninger, i visse depressive og paranoide tilstande vil kunne fixere og evt. aggravere den sindssygelige tilstand, idet de af patienten gøres til genstand for urealistisk bearbejdelse og fortolkning ud fra hans psykotiske forudsætninger«. De samme forhold vil også gøre sanktionernes specialpræventive virkning tvivlsom. For så vidt angår personer, der er helbredt på domstiden, anfører retslægerådet, at der til spørgsmålet om anvendelse af bøde, betinget dom m.v. er knyttet et etisk-retligt problemkompleks, som man ikke ønsker at tage stilling til. Generelt peger retslægerådet på det forhold, at mange psykotiske tilstande har en meget betydelig tilbøjelighed til at vende tilbage:

»Dette gælder såvel de såkaldte endogene psykoser (specielt den manio-depressive psykose og visse former for schizophreni) som de såkaldte reaktive psykoser (specielt de reaktive paranoide syndromer), som også visse former for organiske psykoser (eksempelvis epileptiske psykoser). I den udstrækning, den pågældende lovovertrædelse har været patologisk determineret, må, ved sådanne recidiverende psykotiske tilstande, anvendelse af straf (også efter indtrådt remission) selvsagt fraskrives specialpræventiv virkning«.

I tilknytning til det anførte begrunder retslægerådet nærmere, hvorfor man må tage afstand fra de forskellige kriterier, udover de lægelige, som kan anvendes ved formuleringen af en bestemmelse om straffrihed. Det hedder således om anvendelsen af et kausalitetskriterium med henblik på tilfælde, hvor en årsagsmæssig sammenhæng mellem sygdom og lovovertrædelse ikke er umiddelbart indlysende:

»I fald retspsykiateren ud fra en helhedsbedømmelse af et sådant tilfælde ikke desto mindre er nået til en subjektiv overbevisning om, at den pågældende har handlet under indflydelse af sygdommen, vil kravet om en påvisning af et kausalt sammenhæng let friste ham til vidtløftige formuleringer og hypotetiske gisninger og fortolkninger, for hvilke han rent faktisk ikke kan stå inde. Omvendt udelukker den omstændighed, at psykiateren ikke på overbevisende måde har formået at sandsynliggøre en årsagsmæssig sammenhæng, selvsagt ikke, at en sådan vitterlig har foreligget«.

Tilsvarende synspunkter udvikles med henblik på de såkaldte psykologiske kriterier på straffrihed. Det er rådets opfattelse, at man, såfremt der skal være mulighed for at pålægge strafansvar trods sindssygdom på gerningstiden, må foretrække et rent formelt, indholdsløst kriterium som det, der nu gælder efter strfl. § 16.

Retslægerådet har således sluttet sig til det forslag i U III, som gik ud på, at sindssygdom obligatorisk skulle udelukke dom til straf. I det følgende skal straffelovrådet først tage stilling til dette spørgsmål for så vidt angår anvendelse af *frihedsstraf.*

En regel om obligatorisk udelukkelse af frihedsstraf vil ikke betyde nogen væsentlig ændring i forhold til den nuværende tilstand, efter hvilken domstolene kun i sjældne tilfælde dømmer en person til frihedsstraf, såfremt han var sindssyg på gerningstiden. De få domme til frihedsstraf, som er forekommet i nyere praksis, har formentlig hverken fra generalpræventive eller specialpræventive synspunkter større positiv værdi. For retsmyndighederne vil det være en hensigtsmæssig forenkling, hvis sager om lovovertrædelser begået i en tilstand af sindssygdom kan afgøres på grundlag af tilfældets psykiatriske placering uden at give anledning til overvejelser vedrørende supplerende betingelser for straffriheden. Det kri-

terium, som nu er angivet med ordet »utilregnelig« i straffelovens § 16, er meget ubestemt, og uheldige virkninger af det kan formentlig kun undgås derved, at domstolene - som det nu er tilfældet - i almindelighed ser bort fra den heri liggende reservation og lader sindssygdom medføre straffrihed. En regel af noget større bestemthed (i hvert fald formelt) ville opnås, hvis man udtrykkelig akcepterede det årsagskriterium, som er omtalt ovenfor, og som nogle gange har fundet udtryk i domspræmisser. Det må antages, at dette kriterium svarer til tankegangen bag de fleste af de forslag, som i forskellige udformninger går ud på at føje en yderligere betingelse til kravet om sindssygdom.

Efter straffelovrådets opfattelse må man imidlertid fraråde at vælge et straffrihedskriterium af dette indhold. Selvom man forudsætter, at der forekommer tilfælde, hvor en lovovertrædelse har sit grundlag i en handleevne og motivation, der er upåvirket af gerningsmandens psykotiske tilstand, vil det ikke i praksis være muligt at gennemføre en årsagsbedømmelse på en tilfredsstillende måde. Der kan i den forbindelse henvises til retslægerådets bemærkninger om de vanskeligheder, som anvendelsen af et sådant kriterium fører ind i. Vanskelighederne vil selvsagt ikke være mindre for juridiske dommere og lægdommere.

Også iøvrigt må man efter straffelovrådets opfattelse konkludere, at der ikke kan opstilles et praktikabelt kriterium på de tilfælde, hvor straf skulle kunne anvendes uanset sindssygdom på gerningstiden. Det er en fordel ved det rent psykiatriske kriterium, at straffriheden udstrækkes til alle de tilstande, der lægeligt betegnes som sindssygdom, og med hensyn til hvilke der derfor gælder en stærk formodning for, at lovovertræderens adfærd kan være abnormt betinget. I hvert fald når der er tale om retligt ansvar i form af frihedsstraf, bør man af etiske og behandlingsmæssige grunde lægge afgørende vægt på oplysningen om, at en person har været sindssyg på tidspunktet for handlingens foretagelse. Fra det norske straffelovråds side er det oplyst, at erfaringerne fra praksis ikke giver anledning til at foreslå en adgang til at idømme frihedsstraf.

Efter en regel om obligatorisk udelukkelse af frihedsstraf vil det lægelige begreb »sindssygdom« være bestemmende for reglens afgrænsning, ligesom tilstandens henførelse under dette begreb i det enkelte tilfælde vil bestemme straffesagens udfald. Retten kan ikke tilsidesætte en lægelig konklusion om sindssygdom med henvisning til, at der ikke findes at have foreligget sindssygdom »i strafferetlig forstand«. En udvidelse af det lægelige sindssygdomsbegreb vil altså eo ipso medføre en udvidelse af straffrihedens område. Straffelovrådet har stillet retslægerådet det spørgsmål, om der i de senere årtier er sket sådanne ændringer i dansk retslægelig terminologi, at man fra juridisk side bør være opmærksom på mulige tendenser til at inddrage flere tilstande under begrebet sindssygdom. Retslægerådet har svaret, at dette ikke er tilfældet. Man fremhæver, at der hersker udbredt faglig enighed om, hvad en sindssygdom (psykose) er, og at dette begreb i det væsentlige må siges at ligge fast. Når det indenfor visse psykiatriske skoler er fundet af værdi at arbejde med begrebet »grænsepsykotiske tilstande«, drejer det sig om en ny betegnelse for nogle velkendte tilstande, af hvilke nogle kan henføres under § 16, andre under § 17, og det nævnte begreb repræsenterer efter retslægerådets opfattelse ikke nogen reel udvidelse af psykosebegrebet.

På grundlag af denne udtalelse fra retslægerådet og almindelige erfaringer fra den strafferetlige praksis mener straffelovrådet, at man kan gå ud fra, at der i det store og hele er en sådan fasthed i den her i landet gældende afgrænsning af sindssygdomsbegrebet, at man kan overskue konsekvenserne af at bygge en regel om straffrihed på et psykiatrisk kriterium. Der er dog to områder, som kan give anledning til at overveje mulige betænkeligheder ved en sådan regel. Det drejer sig dels om den patologiske alkoholrus, dels om psykiske abnormtilstande fremkaldt ved indtagelse af euforiserende stoffer. Disse tilstande er særskilt omtalt i retslægerådets udtalelse om psykosebegrebets afgrænsning; der henvises herom til fremstillingen nedenfor i kap. III.

Med forbehold af de særlige synspunkter, som muligt kan gøres gældende med hensyn til selvforskyldte toksiske tilstande, er det straffelovrådets konklusion, at man i dansk ret bør gå over til det rent psykiatriske kriterium, for så vidt angår spørgsmålet om dom til frihedsstraf for handlinger begået i en

psykotisk tilstand. Skulle der ske ændringer i den psykiatriske opfattelse, således at betegnelsen sindssygdom kommer til at omfatte tilstande, som det er betænkeligt at tillægge obligatorisk straffrihedsvirkning, kan en sådan udvikling naturligvis give anledning til at overveje en lovændring.

(d) Som det er omtalt ovenfor, er det et lægeligt spørgsmål, om der har foreligget sindssygdom på gerningstiden. I den forbindelse kan der være anledning til at overveje, hvorledes retten er stillet i *bevismæssig* henseende overfor de afgivne lægelige udtalelser.

Det kan forekomme, at retten har grundlag for at tilsidesætte den lægelige diagnose om sindssygdom i tilfælde, hvor man ved den retlige beviskonstatering når frem til et andet billede af visse faktiske omstændigheder omkring gerningen end det, som har dannet grundlag for den lægelige diagnose (se som eksempel herpå U 1950.248). Det må herved fremhæves, at lægerne er henvist til at danne sig en opfattelse af tiltaltes mentale tilstand på et tidspunkt, hvor han ikke er fundet skyldig, og hvor det endnu kan være uafklaret, hvad tiltalte og andre foretog sig omkring tidspunktet for de påsigtede handlinger. I grundlaget for diagnosen kan f. eks. indgå urigtige antagelser om, at tiltalte har haft et vist spiritus- eller medicinforbrug, at han har givet udtryk for forfølgelsesforestillinger, at han har haft amnesi for det, som passerede på gerningstiden, etc.

Også bortset fra det her anførte må det principielt antages, at retten kan tilsidesætte den lægelige konklusion, hvis den ikke føler sig overbevist om erklæringens rigtighed. Det har således været nævnt, at dette kan forekomme, hvis retten ikke anser den pågældende læge for tilstrækkeligt kvalificeret til at foretage en faglig bedømmelse af tilfældet. Sådanne forbehold vil dog i almindelighed ikke spille nogen praktisk rolle. Hvis der er tvivl om undersøgelsens og erklæringens kvalitet, vil man foranledige ny undersøgelse foretaget og/eller indhente en udtalelse fra retslægerådet. Forholdet vil derfor praktisk talt altid være det, at retten må lægge lægelige udtalelser om lægelige spørgsmål til grund ved afgørelsen.

Et hovedproblem er iovrigt, hvilken grad af bevis for den psykotiske tilstand der kræves som forudsætning for en afgørelse om straffrihed. Spørgsmålet foreligger i de tilfælde, hvor mentalerklæringen ikke med bestemthed kan antage eller omvendt udelukke tilstedeværelsen af en sindssygdom på gerningstiden, jfr. herom *Hurwitz*, Den danske strafferetspleje, 3. udg., 1959, s. 326, Alm. del, 4. udg., s. 179 f., *Waaben* i Scandinavian Studies in Law 1965 s. 245 ff. og Utilregnelighed og særbehandling s. 21. Der er næppe grund til at tage spørgsmålet op til indgående drøftelse i den foreliggende sammenhæng, bl. a. fordi der efter straffelovrådets opfattelse ikke kan blive tale om at foreslå lovregler om beviskravet. Enkelte sider af problemet skal dog fremhæves. Der er antagelig almindelig enighed om, at det ikke kan opstilles som en bevismæssig forudsætning for straffrihed, at der foreligger sikkert bevis for en sindssygdom på gerningens tid. I teorien er det i almindelighed antaget, at grundsætningen »in dubio pro reo« finder anvendelse, således at tiltalte må frifindes i medfør af § 16, såfremt der kan siges at være en rimelig tvivl om, hvorvidt han ved handlingens foretagelse var i en ikke-psykotisk tilstand. Efter den almindelige forståelse af princippet »in dubio pro reo«, som lægges til grund med hensyn til spørgsmål om strafansvarets objektive side (navnlig spørgsmålet om, hvorvidt tiltalte har begået den påsigtede handling), skulle konsekvensen blive, at tiltalte må frifindes, når der efter lægeerklæringen er visse holdepunkter for den antagelse, at tiltalte *kan* have været sindssyg på gerningstiden, selvom muligheden herfor fremtræder med en forholdsvis ringe grad af sandsynlighed. En sådan grad af tvivl er en »rimelig tvivl«, hvis der er spørgsmål om at dømme en person for at have begået en strafbar handling, og den foreligger formentlig i nogle af de tilfælde, hvor det efter lægeerklæringen »ikke kan udelukkes«, at tiltalte har været sindssyg. Det må antages, at der i retspraksis normalt kræves en mere udtalt bestyrkelse af den mulighed, at tiltalte var sindssyg, men en mere præcis formulering af reglen om beviskravet lader sig næppe udlede af retspraksis. Spørgsmålet om beviskravet foreligger i sin renhed i de tilfælde, hvor tiltalte er blevet helbredt inden dommen, og hvor det derfor klart er til hans fordel, at han frifindes efter § 16. I andre tilfælde kompliceres bedømmelsen af, at det

ikke uden videre er til hans fordel at blive undergivet foranstaltninger efter § 70.

Det her anførte viser, at en regel om obligatorisk straffrihed ikke tvinger domstolene til at statuere straffrihed i ethvert tilfælde, hvor muligheden af en sindssygdom på gerningstiden er bragt på tale i mentalerklæringen. På den anden side må en regel som den nævnte naturligvis ikke omgås i retspraksis ved en skærpelse af beviskravet vedrørende den abnormtilstand, som medfører straffrihed. Det må endvidere understreges, at mentalerklæringen så nøje som muligt bør gøre rede for den grad af tvivl, der kan råde med hensyn til en mulig sindssygdom på gerningstiden, jfr. herved Betænkning om de retspsykiatriske undersøgelser i straffesager, 1956, s. 133.

Det ligger udenfor straffelovrådets opgave at foretage en nærmere gennemgang af den gældende praktiske ordning med hensyn til gennemførelse af mentalundersøgelser. Det skal dog nævnes, at medens der muligvis på visse andre områder kan være grund til at gøre det retspsykiatriske arbejde forud for dommen mindre omfattende til fordel for en øget indsats på fuldbyrdelsesstadiet, gælder dette ikke med hensyn til anvendelsen af straffelovens § 16. Der er her tale om en straffrihedsgrund, hvis mulige tilstedeværelse skal efterforskes i rimeligt omfang. Hvis sindssyge lovovertrædere idømmes frihedsstraf som følge af manglende mentalundersøgelse, kan fejlen ikke - eller kun ufuldkomment - rettes op ved en senere ændring af retsfølgen på grundlag af observation i fængslet.

(e) De grunde, som kan anføres til støtte for en obligatorisk regel om udelukkelse af frihedsstraf, gør sig næppe gældende, når der er spørgsmål om at idømme en *bøde*.

Efter den svenske brottsbalk kan en person, som har begået en lovovertrædelse »under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annen själslig abnormitet av så djupgående natur, att den måste anses jämställd med sinnessjukdom«, dømmes til bøde »om det finnes ändamålsenligt för att avhålla den tilltalade från fortsatt brottslighet« (33:2). En sådan bøde kan ikke fuldbyrdes ved afsoning af forvandlingsstraf. Som følge af det i den anførte bestemmelse opstillede årsagskriterium (»under inflytande av«) gælder desuden, at bødestraf kan anvendes overfor den, som på gerningstiden var i en af de nævnte abnormtilstande, såfremt der ikke findes at have været årsagssammenhæng mellem abnormitet og lovovertrædelse.

Det rent psykiatriske kriterium i den gældende norske straffelovs § 44 gælder i forhold til alle retsfølger, som er »straf«, eller som må ligestilles dermed (påtaleundladelse og betinget dom i form af domsudsættelse). Det norske straffelovråd overvejer dog, om der bør åbnes mulighed for at pålægge persongrupper, som ellers skal undergives en obligatorisk straffrihedsregel, bødestraf efter en fakultativ regel.

I dansk praksis forekommer det vistnok temmelig sjældent, at der udtrykkelig tages stilling til, om en person, der ved lægeerklæring er henført under straffelovens § 16, skal betegnes som »tilregnelig« og idømmes en bøde. Det mest almindelige er formentlig, at en psykotisk tilstand forbliver upåagtet, eller at man, selvom der er en mistanke om sindssygdom, undlader at iværksætte mentalundersøgelse ud fra den betragtning, at en sådan undersøgelse ville betyde en uforholdsmæssig belastning af en sag, der kun drejer sig om en bøde, og sandsynligvis heller ikke ville føre til straffrihed, selvom den skulle vise, at sigtede eller tiltalte var sindssyg på gerningstiden. Eftersom det hverken er muligt eller ønskeligt at iværksætte mentalundersøgelser i politisager i et sådant omfang, at man får nogenlunde sikkerhed for, at sigtedes mentale tilstand på gerningstiden er oplyst, ville en regel om obligatorisk straffrihed i et ikke ringe omfang blive uvirksom, når der er spørgsmål om bødeansvar. Dette taler imod at opstille en sådan regel. Det er ikke tilfredsstillende at. foreskrive obligatorisk straffrihed i relation til bøder, hvis man samtidig er indstillet på at akceptere, at det faktiske grundlag for reglens anvendelse normalt ikke efterforskes.

Der kan dog formentlig også peges på mere positive grunde til, at muligheden for en bødeafgørelse trods sindssygdom på gerningstiden holdes åben. En bøde rummer ikke den risiko for psykiske skadevirkninger, som er knyttet til frihedsstraf, men kan efter omstændighederne være en psykologisk adækvat advarsel, som kan have indflydelse på lovovertræderens adfærd i fremtidige si-

tuationer. Drejer det sig - som det ofte vil være tilfældet - om en bagatelforseelse, vil muligheden for en bøde kunne udelukke spørgsmål om dom til behandlingsforanstaltninger, som efter forseelsens art kan være uforholdsmæssigt indgribende, og det kan være en fordel, at den retlige reaktion ikke har markeret, at den pågældende er placeret som hørende til en kategori, der afviger fra det normale.

Retslægerådets udtalelser om anvendelse af bøde er refereret ovenfor. Det fremgår heraf, at rådets synspunkter med hensyn til obligatorisk straffrihed for sindssyge også gælder i relation til bødestraf; dog fremhæver rådet, at en risiko for skadevirkninger ikke kan anføres på samme måde som med hensyn til frihedsstraf, og at visse ikke-lægelige hensyn, som man ikke har ønsket at tage stilling til, kan tale for at foretrække bøde fremfor dom til lægebehandling.

Straffelovrådets forslag går ud på, at sindssygdom ikke obligatorisk bør medføre straffrihed i relation til bødeansvar (se lovudkastet § 18). Man fremhæver dog samtidig, at personer, der var sindssyge på gerningstiden, ikke generelt bør behandles på samme måde som andre lovovertrædere i sager om bøde. Det bør **i** hvert fald være en forudsætning for anvendelse af bøde, at det efter de foreliggende oplysninger må antages, at der ikke er betænkeligheder forbundet med at pålægge bøde.

(f) Det kan diskuteres, om der er tilstrækkelig grund til at åbne mulighed for anvendelse af *betinget dom* overfor en person, som på gerningstiden var **i** en af de **i** § 16 omhandlede tilstande. Efter den nuværende formulering af § 16 er betinget dom mulig, såfremt tiltalte erklæres »tilregnelig«, men anvendelsen af betinget dom har været næsten uden praktisk betydning, se dog ovenfor om U 1952.1004 (H).

Medens det rent psykiatriske kriterium **i** den norske straffelovs § 44 udelukker anvendelsen af betinget dom, gælder efter den svenske brottsbalk 33:2, stk. 2, at »skyddstillsyn må ådömas, därest sådan påföljd med hänsyn **till** omständigheterna finnes lämpligare än särskild vård«. Skyddstillsyn er den retsfølge, som nærmest svarer til betinget dom med tillægsvilkår i dansk og norsk ret. Ved anvendelsen af skyddstillsyn **i** medfør af den nævnte bestemmelse **i** brottsbalken 33:2 gælder den begrænsning, at der ikke til retsfølgen kan knyttes bestemmelse om anstaltsbehandling i mindst 1 og højst 2 måneder **i** henhold til 28:3. Endvidere er det udelukket at anvende frihedsstraf som retsfølge i anledning af overtrædelse af de **til** »skyddstillsyn« knyttede vilkår.

Såfremt der i dansk ret skulle være adgang til at anvende betinget dom indenfor området af § 16, måtte det af straffelovrådet stillede forslag om obligatorisk udelukkelse af frihedsstraf konsekvent føre til, at den betingede dom ikke senere kan danne grundlag for en frihedsstraf for den ved § 16-dommen pådømte kriminalitet. Der kunne kun blive tale om frihedsstraf for senere pådømte forhold, som ikke er begået i en tilstand af sindssygdom. Under disse omstændigheder vil det praktiske behov for betinget dom bero på, om en sådan retsfølge frembyder fordele sammenlignet med anvendelsen af tilsyn, ambulant behandling m.v. med hjemmel i § 70. Det samme spørgsmål drøftes nedenfor i kap. VI i forbindelse med omtalen af tilstande, der henhører under § 17.

Det er straffelovrådets konklusion, at der ikke bør være mulighed for at afsige betinget dom i sager mod personer, der var **i** en tilstand af sindssygdom på gerningstiden. Om anvendelsen af særlige foranstaltninger - herunder retsfølger der svarer til særvilkår i betingede domme - henvises til lovudkastets § 65 og bemærkningerne hertil.

3. Tilstande ligestillet med sindssygdom.

(a) Straffelovens § 16 omfatter foruden sindssygdom også *»tilstande, der må ligestilles dermed«.* Formuleringen stammer fra et forslag stillet i 1912 af et arbejdsudvalg under Dansk Kriminalistforening i anledning af, at U I § 33 anvendte ordene »anden mangelfuld sjælstilstand« (end sindssygdom og åndssvaghed); se herved Forhandlingerne paa Dansk Kriminalistforenings 9. Aarsmøde 1912 (1913) s. 145. Henvisningen til de med sindssygdom ligestillede tilstande blev derefter bevaret i U **II** § 15 og i U **III** § 16 (de to mindretalsforslag). Vedrørende de **i** det følgende omtalte spørgsmål henvises til *Hurwitz,* Alm. del, **4.** udg., s. 297 ff., *Waaben* i Lov og Ret 1967, s. 422

ff samt Utilregnelighed og særbehandling s. 43 ff.

Begrundelsen for reglen må søges i den betragtning, at det psykiatriske begreb »sindssygdom« ikke bør sætte en skarp grænse for straffriheden. Det ville være uheldigt, om loven udelukkede enhver mulighed for straffrihed i tilfælde, som volder tvivl med hensyn til diagnosen sindssygdom, eller hvor en psykisk afvigende tilstand, skønt den klart ligger udenfor psykosebegrebets grænse, har medført en ligeså indgribende sygelig forandring af en persons psykiske funktioner som en egentlig sindssygdom. En tilføjelse som den i § 16 indeholdte har altså den gavnlige virkning, at psykiaterne i deres erklæringer kan holde sig til den faglige afgrænsning af begrebet sindssygdom uden at føle sig foranlediget til at udvide det af hensyn til de konkrete retlige konsekvenser af diagnosen, ligesom domstolene spares for at tale om »sindssygdom i strafferetlig forstand« eller at bygge på en analogi af ordet »sindssygdom« for at kunne nå frem til en konkret velbegrundet afgørelse om straffrihed.

Ordvalget i straffelovens § 16 har imidlertid den ulempe, at det ikke svarer til nogen i det psykiatriske fagsprog anvendt inddeling af de psykiske afvigelser. Det har derfor flere gange givet anledning til kritiske bemærkninger fra psykiatrisk side, se f. eks. *Aug. Wimmer* i Forhandlingerne paa Dansk Kriminalistforenings 9. Aarsmøde 1912, s. 98 f. og 17. Aarsmøde 1924 s. 88 f., *H. Helweg*, Den retslige psykiatri, 2. udg. (1949), s. 17 og *E. Strömgren*, Psykiatri, 10. udg. (1969), s. 361. Denne kritik har dog ikke udelukket, at man fra psykiatrisk side har haft forståelse for bestemmelsens formål og peget på lægelige retningslinier med hensyn til dens anvendelse. Herom hedder det hos Helweg anf. st.:

»Det kan dog ikke bestrides, at der findes tilstande, som man er noget betænkelig ved ligefrem at betegne som sindssygdomme, men som dog former sig således, at de for enhver fornuftig betragtning må medføre den samme strafferetlige undtagelsesstilling som de ubestridelige sindssygdomme. Dette gælder dels de forbigående feberdelirier, som dog sjældent får retspsykiatrisk betydning, dels de encephalitiske og epileptiske karakterforandringer, samt visse svære psykopathiformer, hvor den konstitutionelle karakteranomali er så udtalt, at den stadig må siges at balancere på randen af det psykotiske, ja periodevis glider over i reaktive, udtalt psykotiske tilstande. Ligeledes kan den almindelige senile svækkelse, der jo efter sin natur må siges at være fysiologisk, undertiden være så blottet for egentlige psykotiske træk, at man kun ugerne betegner den som senil demens, men dog finder defekten så udtalt, at det er rimeligt at give den samme disculperende virkning som en egentlig senil abnormtilstand. Begrebet »ligestillet med sindssygdom« må derfor ses som en praktisk hjælperubrik, der kan bruges, når den foreliggende abnormtilstand er af en sådan art, at man ikke uden at gøre vold på de psykiatriske sygdomsbegreber kan få den derind under, og på den anden side overfor de ikke medicinsk uddannede dommere, nævninger og offentlige anklagemyndigheder uden vaklen vil hævde, at her foreligger en psykisk tilstand, der ubestrideligt falder udenfor det normale. Det er dog indlysende, at retspsykiateren, når han vil betegne en tilstand som »ligestillet med sindssygdom«, i ganske særlig grad bør beflitte sig på at gøre rede for tilstandens pathologiske særart, thi intet begreb har så let ved at glide over i det uklart populære som begrebet ikke normal«.

Den retslægelige opfattelse og domstolenes praksis vil blive nærmere omtalt nedenfor. Forinden vil det dog være hensigtsmæssigt at gøre nogle bemærkninger om de regler, ved hvilke man i svensk og norsk ret har søgt at afgrænse et område for straffrihed, når det drejer sig om tilstande, der ikke kan betegnes som »sindssygdom«.

(b) Ved revision af den *svenske* straffelovs kapitel 5 § 5 fik denne bestemmelse i 1945 en affattelse, som i det væsentlige svarede til den danske straffelovs § 16, dog at man i stedet for udtrykket »utilregnelig« valgte et årsagskriterium, som blev udtrykt med ordene »under inflytande av (sinnessjukdom etc.)« (se herom foran under 2). Bestemmelsen nævnte foruden sindssygdom og åndssvaghed »annan själslig abnormitet av så djupgående natur, att den måste anses *jämställd med sinnessjukdom*«. Formuleringen af 1945 gik uændret over i brottsbalken af 1962 kap. 33 § 2, dog med den ovenfor berørte forskel, at den nye bestemmelse ikke handler om »straffrihet« (»straffriforklaring«), men om tilfælde, i hvilke anvendelsen af frihedsstraf og visse andre retsfølger udelukkes som følge af tilstanden på gerningstiden.

Svensk retspraksis har udviklet sig således, at bestemmelsen om de såkaldte »jämställdhetsfall« har fået en langt større anvendelse end den tilsvarende passus i den danske § 16. Navnlig er psykopater i betydeligt omfang blevet henført under bestemmelsen, hvilket formentlig i første række må forkla-

res med, at svensk strafferet ikke har haft en ordning med hensyn til reaktionspraksis over for psykopatiske lovovertrædere svarende til forvaring og særfængsel. Den vidtgående svenske praksis med hensyn til henforelse af psykopati under tilstande, der anses for »jämställd med sinnessjukdom«, synes at have medført praktiske ulemper og har flere gange givet anledning til kritik. Problemet er for tiden genstand for overvejelse i en i 1971 nedsat komité, der skal afgive betænkning om »påföljder för psykiskt avvikande lagöverträdare m.m.«. I direktiverne for denne komités arbejde har justitiedepartementet bl. a. peget på sammenhængen mellem de strafferetlige bestemmelser om psykisk afvigende særgrupper og organisationen af det retspsykiatriske undersøgelsesvæsen. Det fremhæves, at det gennem lang tid har voldt vanskeligheder at få mentalundersøgelser gennemført i det omfang, som de strafferetlige regler forudsætter. Følgen heraf har bl. a. været en væsentlig forsinkelse af straffesagernes behandling. En arbejdsgruppe under socialstyrelsen har i 1971 afgivet en foreløbig udtalelse om de retspsykiatriske undersøgelser og har bl. a. henstillet, at der overvejes en ny almindelig revision af reglerne om psykisk afvigende lovovertrædere, herunder bestemmelsen om »jämställdhetsfall«. Det er disse overvejelser, der er indledt med nedsættelsen af komiteen af 1971. 1 direktiverne for komiteen anføres, at en bestemmelse som kap. 33 § 2 om udelukkelse af frihedsstraf og visse andre retsfølger bidrager til at øge den retspsykiatriske arbejdsbyrde forud for sagernes afgørelse ved domstolene. Det må derfor overvejes, om ikke domstolene bør stilles friere i deres sanktionsvalg, eventuelt med den konsekvens, at flere lovovertrædere idømmes straf og om fornødent undergives psykiatrisk behandling på fuldbyrdelsesstadiet. En sådan ændring kunne tænkes at bevirke en hensigtsmæssig koncentration af de retspsykiatriske ressourcer på fuldbyrdelsesstadiet. Med henblik på tilfælde, hvor de psykiske afvigelser viser sig meget udtalte, kunne der samtidig overvejes regler om efterfølgende ændring af retsfølgens indhold. Om ulemperne ved udtrykket »jämställd med sinnessjukdom« hedder det i direktiverne:

»Meningarna om hur jämställdhetsfallen skall avgränsas är i hög grad delade. Bortsett från den oklarhet som ligger i själva uttrycket »jämställd med« sinnessjukdom är kriterierna för när sådan jämställdhet skall anses föreligga mycket oskarpa. Utrymmet för den undersökande läkarens egen uppfattning blir därigenom stort. Det är nästan oundvikligt att olika läkare bedömer likartade fall på skilda sätt. Detta är självfallet int tillfredsställande, eftersom skiljaktigheter i bedömningen kan få avgörende betydelse för den fortsatte behandlingen af de tiltalade i de enskilda fallen. . . . . .

Det har också i debatten hävdats att en person, som har bedömts som jämställdhetsfall och på grund av domstols beslut tas in på sjukhus för sluten psykiatrisk vård, i många fall int kan få någon behandling där av meningsfull art. Sådana personer vållar enligt denna uppfattning ofta oro och störningar på sjukhuset och skapar andra problem vid vården av övriga intagna«.

Vedrørende kritikken mod den svenske bestemmelse om »jämställdhet« kan også henvises til *Karl-Erik Törnqvist* i NTfK 1972, s. 55 ff.

(c) Efter den *norske* straffelovs § 44 er en lovovertræder straffri, hvis han på gerningstiden var »sinnssyk« eller »bevisstløs«. Udtrykket »sinnssyk« omfatter her både psykoser og åndssvaghed i høj grad, jfr. nedenfor kap. III, 1. Udtrykket »bevisstløs« omfatter både komatiske tilstande, hvor evnen til bevægelse og sansning er ophørt, og såkaldt »relativ bevisstløshet«, som karakteriseres ved, at bevægelsesapparatet er i orden, men den pågældende praktisk talt ikke registrerer påvirkninger fra omverdenen og handler uden modforestillinger. Det er de relative bevidstløshedstilstande, der har størst strafferetlig interesse; ved absolut bevidstløshed kan der næsten kun blive tale om undladelsesforbrydelser. Som eksempler på relative bevidstløshedstilstande nævnes hypnotiske tilstande, feberdelirier, epileptiske tågetilstande og patologisk rus. Se til det anførte *Andenæs,* Strafferett s. 261 og *Langfeldt,* Rettspsykiatri, 2. udg., 1959, s. 115 ff. Hvad specielt angår den patologiske rus, skal bemærkes, at den kun er omfattet af § 44, hvis den er uforskyldt. Bevidstløshed, som er en følge af selvforskyldt rus, omfattes af undtagelsesreglen i norsk strfl. § 45 og medfører strafansvar, jfr. nedenfor kap. III, 1.

Af det anførte fremgår, at udtrykket »bevisstløshet« i norsk strfl. § 44 til dels omfatter de samme tilstande som udtrykket »tilstande ligestillet med sindssygdom« i den danske strfl. og det tilsvarende udtryk i den svenske bestemmelse. Under drøftelserne i

den nordiske strafferetskomité er det kommet frem, at det norske straffelovråd overvejer at erstatte udtrykket »bevisstløshet« med udtrykket »sterk bevissthetsforstyrrelse« og samtidig tage disse tilstande ud af en obligatorisk straffrihedsregel og undergive dem en ny fakultativ regel om straffrihed. Den obligatoriske regel vil i så fald kun omfatte egentlig sindssygdom og åndssvaghed i høj grad. Den påtænkte nye fakultative straffrihedsregel skal foruden »sterk bevissthetsforstyrrelse« omfatte handlinger begået i »annen dyptgående abnormtilstand«. Man vil ikke fra norsk side vælge formuleringen i den danske strfl. § 16, men det er meningen, at »dyptgående abnormtilstand« i det væsentlige vil omfatte tilstande som dem, der efter lægelig og juridisk opfattelse i Danmark anses som »ligestillet med sindssygdom«.

(d) Bestemmelsen i straffelovens § 16 om *tilstande, der kan ligestilles med sindssygdom*, har haft en vis praktisk betydning, selv om domme, der statuerer straffrihed i medfør af denne bestemmelse, ikke har været nær så hyppige som domme om psykotiske tilstande. De abnormtilstande, som ved mentalerklæringer er henført under den nævnte passus i § 16, er ret forskelligartede. I nogle tilfælde har det drejet sig om forbigående tilstande f. eks. psykiske virkninger af medicinforbrug, epileptiske tågetilstande, konfusionsreaktioner etc.; i andre tilfælde har abnormtilstanden været af mere varig karakter, således kronisk encephalitis, begyndende alderdomssvækkelse, varige følger af hjernelæsioner og svære neuroser. Fra retspraksis kan nævnes følgende domme:

VLT 1941.54: T, der fandtes skyldig i bedrageriforsøg og ulovlig tvang, led ifølge retslægerådets erklæring af en kronisk encephalitis, der havde medført en sådan sjælelig svækkelse, at tilstanden måtte ligestilles med sindssygdom. T dømtes efter § 70, jfr. § 16, til at undergives tilsyn ved en tilsynsværge. Efter genoptagelse af en tidligere straffesag, under hvilken T var idømt straf for underslæb, blev denne afgørelse ændret til den nævnte tilsynsforanstaltning under hensyn til, at abnormtilstanden antoges at have været til stede også på tidspunktet for underslæbet.

U 1946.887 (H): Den 42-årige T, som havde gjort sig skyldig i beføling af en 9-årig pige, havde ifølge retslægerådet på gerningstiden været lidende af en organisk hjernelidelse, der medførte en sjælelig reduktion, som måtte ligestilles med sindssygdom. Tilfældet henførtes under § 16, og T dømtes til anbringelse i sindssygehospital.

VLT 1949.337: En arbejdsløs fyrbøder T havde slået en købmand ned med et stykke jern. Ifølge retslægerådets erklæring befandt T sig i en tilstand af bevidsthedssvækkelse, der antagelig var betinget af en af langvarig faste forårsaget sænkning af blodets sukkerindhold (hypoglycæmi). Denne tilstand måtte anses som ligestillet med sindssygdom. T blev ved nævningekendelse fundet strafskyldig, men de juridiske dommere fandt tilstanden omfattet af § 16 og traf bestemmelse om ny domsforhandling i sagen.

VLT 1956.167: En 62-årig kvinde T havde sat ild på en divan i det af hende lejede værelse og på en seng i et tilstødende værelse (straffelovens § 181, stk. 1). Retslægerådet udtalte, at hun led af en aldersbetinget svækkelse af sjælsevnerne med sådanne tilbøjeligheder til mistydning, at det var sandsynligt, at en aldersbetinget forrykthed var under udvikling. Tilstanden blev ved nævningekendelse henført under § 16, og T dømtes til at undergives tilsyn ved Dansk Forsorgsselskab og ved dettes foranstaltning at anbringes på et plejehjem eller anden lignende institution.

U 1958.944 (V): Efter at have dræbt sin fraseparerede hustru foretog T et selvmordsforsøg, ved hvilket han pådrog sig en svær hjernelæsion, som medførte en betydelig intellektuel og følelsesmæssig reduktion. Den herved opståede tilstand, som altså ikke forelå på tidspunktet for drabet, måtte ifølge retslægerådets erklæring ligestilles med sindssygdom. I medfør af straffelovens § 71 bestemtes, at T indtil videre skulle anbringes i sindssygehospital; nævningerne havde forinden svaret benægtende på et i henhold til samme bestemmelse stillet spørgsmål om strafbortfald. Den straf, hvis fuldbyrdelse udsattes, var under henvisning til § 85 fastsat til 6 års fængsel.

U 1969.314 (H): En 26-årig kvinde T havde sat ild på en elevbolig ved et statshospital ved at anlægge bål forskellige steder. Ifølge en erklæring fra retslægerådet var T præget af en neurotisk karakter; tilstanden var blevet forværret i de sidste to år, idet T bl. a. havde vist tendens til affekteksplosioner og 5 gange foretaget selvmordsforsøg. Der var tegn på en organisk hjernelidelse. Det var sandsynligt, at hun havde befundet sig i en med sindssygdom ligestillet epileptisk tågetilstand. T blev ved nævningekendelse frifundet for straf i medfør af straffelovens § 16 og dømt til anbringelse i et hospital for sindslidende. (Dissens for behandling i sådant hospital eller under dets tilsyn).

Som eksempler på dom til straf - efter at spørgsmålet om tilstandens ligestilling med sindssygdom har været rejst i mentalerklæringen - skal anføres følgende domme:

VLT 1950.364: En 23-årig person havde forsøgt at dræbe sin hustru ved et greb om halsen. Ifølge retslægerådet kunne man ikke ganske afvise den mulighed, at T i gerningsøjeblikket befandt sig i en abnormtilstand, der var ligestillet med sindssygdom. Tilfældets nærmere beskaffenhed er ikke refereret. Nævningerne svarede benægtende til spørgsmål om anvendelse af § 16, men fandt § 85 anvendelig. T idømtes 4 års fængsel.

VLT 1951.71, jfr. *1950.129:* T fandtes skyldig i

en række sædelighedsforbrydelser. Ifølge retslægerådets erklæring led han af diffust hjernesvind, og de karakterologiske og andre psykiske forstyrrelser, der i tiltagende grad havde præget ham, var så alvorlige, at de måtte ligestilles med sindssygdom. Nævningerne svarede benægtende til spørgsmål om anvendelse af § 16, men landsrettens juridiske dommere bestemte i medfør af retsplejelovens § 904, at sagen skulle henvises til ny domsforhandling. Ifølge en note til domsreferatet fastholdt retslægerådet sin udtalelse under den nye sag, selv om der ikke ved ny observation var fundet sikre holdepunkter for en organisk hjernelidelse, og der var konstateret en betydelig bedring i T's intellektuelle habitus. Nævningerne svarede også under denne sag nej til spørgsmål om § 16 (samt § 17), og T idømtes fængsel i 3 år 6 måneder.

VLT 1954.313: Den 54-årige T havde forsøgt at dræbe sin hustru ved at skære hende med en brødkniv i halsen. Retslægerådet udtalte, at T sandsynligvis havde handlet i en epileptisk tågetilstand, der måtte ligestilles med sindssygdom. Det fremhævedes dog, at diagnosen epilepsi ikke var sikker. Spørgsmålet om anvendelse af § 16 blev i medfør af retsplejelovens § 897, stk. 2, afgjort af de juridiske dommere, som ikke henførte tilstanden under § 16, men under § 17. Idet § 85 fandtes at burde anvendes, idømtes T 4 års fængsel.

U 1961.458 (0): Den 35-årige T havde begået forsøg på voldtægt over for en 8-årig pige. Ifølge retslægerådets erklæring syntes T på gerningstiden at have været under indflydelse af sovemedicin (phenemal), således at der forelå en toxisk betinget bevidsthedssvækkelse, som ud fra psykiatriske kriterier måtte ligestilles med sindssygdom. T havde gennem mange år været eufoman og periodisk spiritusmisbruger; han var desuden psykopatisk præget. Efter rådets opfattelse måtte T derfor anses for omfattet af § 17, såfremt han ikke fandtes straffri i medfør af § 16. Retslægerådet anbefalede anbringelse i forvaring. Der blev ikke under straffesagen stillet nævningerne spørgsmål om anvendelse af § 16. T henførtes under § 17 og idømtes 3 års særfængsel.

U 1964.744 (V): En 43-årig kvinde T havde i en forretning stjålet beklædningsgenstande til en værdi af ca. 12 kr. Ifølge hendes egen forklaring havde hun natten forinden taget nogle tabletter - dels beroligende (insidon), dels smertestillende -, og hun havde kun en vag erindring om det optrin, som fandt sted i den pågældende forretning, efter at hun havde købt en kjole og en housecoat. Behandlingen med insidon skyldtes, at hun siden 1962 havde frembudt symptomer på klimakteriel sjælelig uro, spændthed og uligevægtighed. De smertestillende midler var ordineret i anledning af smerter som følge af en tandoperation. Retslægerådet antog, at T i det sidste døgn inden tyveriet havde taget ca. 6 tabletter af hver slags, hvilket betegnedes som »ret store doser«. Når man tog T's uligevægtstilstand og smerterne i betragtning, ville rådet anse det for sandsynligt, »at hun på gerningstidspunktet har været i så høj grad præget af svigtende omdømme og sjælelig uligevægt, at hendes tilstand forbigående har måttet ligestilles med sindssygdom«. VLR fandt »ikke grundlag for at statuere, at T har været utilregnelig på grund af en med sindssygdom ligestillet tilstand«. Man lagde herved vægt på en af ekspeditricen afgivet forklaring om, at T havde virket omtrent som hun plejede, omend nervøs, og på usikkerheden med hensyn til antallet af indtagne tabletter. I medfør af straffelovens § 85 blev straffen ansat til 10 dagbøder à 25 kr. To dommere ville frifinde T efter § 16, idet hun ikke »med tilstrækkelig sikkerhed kunne anses som tilregnelig i gerningsøjeblikket«.

(e) Efter straffelovrådets opfattelse har erfaringerne med hensyn til anvendelsen af straffelovens § 16 bekræftet, at det er rimeligt at åbne *mulighed for straffrihed* i visse tilfælde, hvor gerningsmanden har handlet i en udtalt abnormtilstand, der ikke kan betegnes som sindssygdom. Det kan på den anden side fastslås, at antallet af personer, der henføres under den omtalte regel, er lille, og at der altså ikke i retspraksis har været tendenser til at lade reglen omfatte større persongrupper på en måde, der kan give anledning til betænkeligheder.

Spørgsmålet er herefter dels, om der er grund til at foreslå en ændring af bestemmelsens nuværende formulering, dels om de med sindssygdom ligestillede tilstande obligatorisk eller kun fakultativt bør udelukke anvendelsen af frihedsstraf.

Straffelovrådet har stillet *retslægerådet* det spørgsmål, om ordene »tilstande, der må ligestilles (med sindssygdom)« efter lægelig opfattelse har virket tilfredsstillende, eller der kan peges på en fra lægeligt synspunkt mere hensigtsmæssig formulering. Retslægerådet er i den forbindelse blevet orienteret om de foran omtalte overvejelser i norsk og svensk ret vedrørende dette formuleringsspørgsmål, og repræsentanter for retslægerådet har deltaget i de drøftelser i den nordiske strafferetskomité, hvor spørgsmålet har været fremme.

Retslægerådet udtaler, at udtrykket »tilstande, der må ligestilles (med sindssygdom)« i det væsentlige har virket tilfredsstillende. Reglen herom skønnes at have fundet anvendelse i ca. 10 tilfælde om året; i dansk retslægelig praksis har man ikke - som det er sket i Sverige - inddraget en stor del af de karakterafvigende under den nævnte kategori. Bl. a. på baggrund af denne tilbageholdende praksis mener retslægerådet at måtte gå ind for, at de »ligestillede« behandles på samme måde som de sindssyge og i højere grad åndssvage og altså i samme grad som disse henføres under en regel om

obligatorisk straffrihed. Såfremt en afvigelse herfra er ønskelig fra juridisk synspunkt, bør tilfælde af strafansvar efter retslægerådets opfattelse »udskilles efter bestemte let definerbare kriterier og ikke efter, om det drejer sig om retspsykiatrisk særligt vanskeligt rubricerbare tilfælde«.

Straffelovrådet foreslår, at man bevarer en regel om straffrihed for handlinger begået i tilstande, der kan »ligestilles med sindssygdom«. Spørgsmålet er, om disse tilstande ligesom sindssygdom obligatorisk skal udelukke dom til frihedsstraf.

I den retspsykiatriske praksis er begrebet »ligestillet med sindssygdom« som nævnt anvendt med forsigtighed, og domstolene har som regel været rede til at statuere straffrihed i de forholdsvis få tilfælde, hvor spørgsmålet har været rejst. På denne baggrund ville der næppe være alvorlige betænkeligheder ved automatisk at knytte straffrihed (for så vidt angår frihedsstraf) til den lægelige konklusion. Straffelovrådet mener dog ikke at kunne anbefale en sådan ordning. Tilstande ligestillede med sindssygdom er en mindre veldefineret gruppe end sindssygdommene, og dens afgrænsning beror i nogen grad på et skøn. En række tilstande af meget forskellig beskaffenhed kan give anledning **til,** at spørgsmålet om ligestilling med sindssygdom rejses, og i modsætning til, hvad der gælder med hensyn til sindssygdom, kan man ikke på forhånd beskrive området for en regel om straffrihed ved henvisning til den psykiatriske litteratur. Muligheden for, at der i den retslægelige praksis viser sig tendenser til udglidning i anvendelsen af dette diagnostiske hjælpebegreb, kan ikke udelukkes. Det kan således tænkes, at der fra psykiatrisk side vil blive rejst spørgsmål om tilstandes ligestilling med sindssygdom i flere tilfælde, såfremt der sker ændringer i straffelovens §§ 17 og 70, som begrænser den nuværende adgang til at idømme tidsubestemte behandlingsforanstaltninger i medfør af disse bestemmelser. Under disse omstændigheder forekommer det ikke rigtigt at fastslå obligatorisk straffrihed med hensyn til tilstande, hvor de bag reglen om straffrihed liggende grunde ikke i alle enkelttilfælde vil gøre sig gældende med tilstrækkelig styrke. Man må anse det for mest hensigtsmæssigt at lade det komme direkte til udtryk ved lovbestemmelsens formulering, at det drejer sig om grænsetilfælde, med hensyn til hvilke spørgsmålet om straffrihed beror på en konkret bedømmelse (se lovudkastets § 16, stk. 2). Med hensyn til overvejelserne i norsk ret vedrørende fakultativ straffrihed henvises til bemærkningerne ovenfor under (c).

Med hensyn til spørgsmålet om anvendelse af bøde og betinget dom overfor de her omhandlede persongrupper kan henvises til bemærkningerne ovenfor under 2.

4. Foranstaltninger over **for** sindssyge m. v.

(a) Såfremt en lovovertræder frifindes for straf i medfør af § 16, skal det afgøres efter reglerne i § 70, om *andre foranstaltninger* skal anvendes. § 70 lægger herved efter sin formulering vægt på, hvad der må anses for fornødent »af hensyn til retssikkerheden«, men det forudsættes, at der også tages hensyn til behov og muligheder for behandling.

Det er personens tilstand på domstiden, der er afgørende ved bedømmelsen efter § 70. Hvis sindssygdommen eller den dermed ligestillede tilstand er forsvundet inden dette tidspunkt, således at hverken kriminalitetsforebyggende eller (andre) behandlingsmæssige hensyn taler for nogen foranstaltning, vil udfaldet blive, at der ikke pålægges nogen foranstaltning. Som berørt oven for under 11,1 er det især disse tilfælde, der giver anledning til at se § 16 under den synsvinkel, at psykisk abnormitet på gerningstiden er en diskulperende omstændighed, og at afgørelsen går ud på en »frifindelse«. Foranstaltninger efter § 70 kan efter omstændighederne føre til en længere institutionsanbringelse end den frihedsstraf, som ellers ville være kommet i betragtning.

Opregningen af mere eller mindre indgribende foranstaltninger i § 70, stk. 1, er ikke udtømmende, og det er navnlig på baggrund af nyere praksis klart, at bestemmelsen giver et ufuldstændigt billede af de retsfølger, som anvendes overfor sindssyge og dermed ligestillede personer. Bestemmelsen nævner tilsyn og anbringelse i sindssygehospital, men ikke ambulant lægelig behandling. Rigsadvokaten har i sit cirkulære nr. 57 af 15. marts 1957 med henblik på anklagemyndighedens nedlæggelse af påstand efter § 70 specifice-

ret en række domsformer, som kommer i betragtning overfor sindssyge lovovertrædere. Der skal her fremhæves nogle hovedtræk af denne oversigt. Der peges i cirkulæret på følgende foranstaltninger:

A. *Dom til anbringelse på sindssygehospital (hospital for sindslidende).* Det følger af en sådan dom, at den pågældende kun kan udskrives fra hospitalet efter retskendelse i medfør af § 70, stk. 3.

B. *Dom til psykiatrisk behandling på et sindssygehospital eller under tilsyn af et sindssygehospital.* Der tænkes her på tilfælde, hvor kurative hensyn har en relativt større, sikringsmæssige en relativt mindre vægt end i de under A nævnte tilfælde. Behandlingen skal begynde med indlæggelse på sindssygehospital, men hospitalsledelsen kan træffe bestemmelse om familiepleje, prøveudskrivning og genindlæggelse. Kun endelig udskrivning (d.v.s. foranstaltningens ophør) kræver retskendelse.

C. *Dom til tilsyn af Dansk Forsorgsselskab, således at domfældte efter dettes nærmere bestemmelse undergiver sig psykiatrisk behandling.* Dette er et vilkår om rent ambulant behandling; indlæggelse på sindssygehospital kan ikke finde sted uden retskendelse.

D,a. Den under B nævnte bestemmelse kan suppleres med tilsyn ved Dansk Forsorgsselskab, således at dommen lyder på *psykiatrisk behandling på et sindssygehospital med tilsyn af Dansk Forsorgsselskab under udskrivning, således at der af forsorgsselskabet i forbindelse med den behandlende læge kan træffes bestemmelse om genindlæggelse.*

D,b,1. Den under C nævnte bestemmelse kan varieres på den måde, at dommen lyder på, *psykiatrisk behandling under tilsyn af Dansk Forsorgsselskab, således at der af forsorgsselskab et efter samråd med den behandlende læge kan træffes bestemmelse om indlæggelse på sindssygehospital.*

D,b,2. Den under B nævnte bestemmelse kan - uden tilsyn af forsorgsselskabet - varieres på den måde, at dommen lyder på *psykiatrisk behandling under tilsyn af et sindssygehospital, således at der af hospitalsledelsen kan træffes bestemmelse om indlæggelse på sindssygehospital.*

D,c. Specielt nævnes dom til *forsorg af epileptikerhospital,* hvorved overlægen er bemyndiget til at bestemme, om behandlingen skal foregå ved indlæggelse eller ambulant.

Cirkulæret nævner endelig anvendelsen af tilsvarende afgørelsesformer i sager om ændring af foranstaltninger i medfør af § 70, stk. 3.

Anvendelsen af sådanne varierede domsformer har det formål, at dommens bestemmelser om behandling mest muligt afpasses efter det behov, der foreligger på domstiden eller kan påregnes at opstå derefter. Afgørelsen kan navnlig varieres med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt behandling på hospital skal kunne komme på tale eller ej, og med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt et socialt orienteret tilsyn ved Dansk Forsorgsselskab skal knyttes til behandlingen eller ej. Ved at variere dommens indhold kan retten undgå at gøre retsfølgen mere indgribende end aktuelt nødvendigt. Samtidig indebærer denne fremgangsmåde, at der gøres brug af en delegation af beføjelsen til at træffe beslutninger, som ellers ville henhøre under retten.

Da de foreliggende statistiske opgørelser over, hvor hyppigt de forskellige domsformer anvendes i retspraksis, er meget ufuldstændige, har rigsadvokaten til brug for straffelovrådet gennemgået alle de sager, i hvilke der i året 1965 blev afsagt dom i medfør af strfl. § 70, jfr. §§ 16 og 17 (bortset fra forvaring og foranstaltninger over for åndssvage). Denne undersøgelse viser bl. a., at de i rigsadvokatens cirkulære af 1957 nævnte domsformer er anvendt i følgende omfang:

A	B	C	D,a	D,b,1	D,b,2	D,c	I alt
32	11	5	31	13	2	0	94

Undersøgelsen viser endvidere, at der i 15 tilfælde i medfør af § 70, jfr. §§ 16 og 17, idømtes andre foranstaltninger af mindre indgribende karakter, herunder f. eks. tilsyn ved Dansk Forsorgsselskab, således at domfældte efter tilsynets bestemmelse kan anbringes på alderdomshjem eller anden forsorgsinstitution.

På grundlag af oplysninger i Dansk Forsorgsselskabs årsberetninger kan opstilles følgende oversigt over antallet af tilfælde, i hvilke der i årene 1961-70 ved dom eller

prøveudskrivning i medfør af § 70 er truffet bestemmelse om tilsyn ved Dansk Forsorgsselskab. Oversigten omfatter tilfælde både efter § 16 og § 17. Der kan ikke sondres mellem de to bestemmelser, heller ikke mellem domme og afgørelser om prøveudskrivning.

Tabel II. *Antal § 70-tilsyn ved Dansk Forsorgsselskab i henhold til dom eller prøveudskrivning, 1961-1970.*

	Nye tilsyn			Løbende tilsyn
	Mænd	Kvinder	I alt	v. årets udgang
1961	23	9	32	216
1962	31	1	32	193
1963	32	4	36	190
1964	36	4	40	208
1965	44	6	50	210
1966	29	20	49	221
1967	37	5	42	216
1968	40	7	47	227
1969	28	5	33	214
1970	60	13	73	227

Det fremgår af oversigten, at Dansk Forsorgsselskab i dette tiår gennemsnitlig har haft 43 nye tilsyn om året, svingende mellem 32 og 50, bortset fra tallet 73 i 1970. Antallet af løbende tilsyn har gennemsnitlig ligget omkring 212.

Der findes i årsberetningen en opgørelse over antallet af tilfælde, i hvilke der har været knyttet særvilkår til afgørelsen om tilsyn. (I nogle tilfælde er det mere korrekt at sige, at tilsyn har været knyttet til særbehandling). I årene 1967-70 blev bestemmelse om hospitalsbehandling anvendt i 81-95 pct. af tilfældene. I de fleste tilfælde har der tillige foreligget bestemmelse om ambulant behandling (i årene 1967 og 1969 lige så hyppigt som hospitalsbehandling).

Bortset fra i alt 4 tilfælde har tilsyn altid været anordnet på ubestemt tid.

Med den almindeligt anvendte hovedinddeling af forbrydelser fordelte domskriminaliteten sig således, at ejendomsforbrydelser udgjorde 54 pct., sædelighedsforbrydelser 17 pct., voldsforbrydelser 15 pct. og andre forbrydelser 14 pct.

(b) Fra *retspraksis* kan nævnes et par eksempler på dom til psykiatrisk behandling:

U 1962.747 (H): T 1 og T 2 fandtes skyldige i underslæb med hensyn til ca. 174.000 kr. Underslæbene var begået i perioderne 1955-57 og 1959—60. T 1 var ansat i det besvegne firma, T 2 havde opfordret ham til at tilegne sig pengene og havde brugt dem. T 2, der på dommens tid var ca. 57 år, var ifølge retslægerådets erklæring karakterologisk afvigende i betydelig grad og havde gennem en årrække misbrugt amfetamin og lignende stoffer. Dette misbrug havde dels akcentueret hans afvigende karaktertræk, dels bevirket, at han i lange perioder var sindssyg, specielt præget af forfølgelsesforestillinger. Man anså det for sikkert, at psykosen bestod indtil 1957, og det var overvejende sandsynligt, at den var til stede indtil december 1960. T 2 var ikke sindssyg på domstiden. Han dømtes efter § 70, jfr. § 16, til at undergives psykiatrisk behandling på et hospital for sindslidende med tilsyn af Dansk Forsorgsselskab under udskrivning, således at genindlæggelse kunne ske ved bestemmelse truffet af Dansk Forsorgsselskab i forbindelse med den behandlende læge. Højesteret slettede en af Østre Landsret tilføjet bestemmelse om, at eventuel genanbringelse på hosoitalet straks skulle indberettes til statsadvokaten, som inden en uge skulle forelægge sagen for retten.

U 1966.808 (H): Den 42-årige T havde gennem 10 måneder forulempet en gift kvinde ved fra januar til december 1965 at sende hende breve og brevkort, uagtet der af politiet var givet ham tilhold efter § 265. Han havde fortsat efter i januar og februar 1965 at være idømt to bøder for sådanne forseelser. Ifølge retslægerådet var T sindssyg, lidende af forrykthed; det måtte ventes, at han ville fortsætte med lignende handlinger, medmindre hans sjælelige tilstand blev ændret ved behandling, der næppe kunne gennemføres rent ambulant. T dømtes ved Højesteret til at undergives psykiatrisk behandling på et hospital for sindslidende eller under tilsyn heraf. Landsrettens dom lød på anbringelse i hospital.

Fra tiden forud for rigsadvokatens cirkulære af 1957 kan nævnes *U 1955.590* (0) om dom til at undergives sindssygeforsorg, der skulle indledes med anbringelse på sindssygehospital. Her gengives i en note rigsadvokatens skrivelse af 25. marts 1954 til statsadvokaterne om nedlæggelse af påstand i sådanne sager.

Som eksempler på dom til anbringelse i statshospital anføres følgende domme, idet der fra hver af disse sager kun refereres de lægelige udtalelser om tiltaltes eventuelle farlighed:

U 1957.282 (H) om brandstiftelse og strfl. § 252: »Muligheden for nye ligeartede handlinger er ganske nærliggende …«

U 1964.360 (0) om brandstiftelse, dog kun henført under brandloven: »der må antages at være en nærliggende risiko for, at han under eventuelle fremtidige anfald af depression atter kan foretage sig farlige handlinger«.

U 1964.869 (0) om drab begået og først pådømt i Sverige: T vil under sjælelig belastning pany kunne udvikle manifeste sindssygelige symptomer »og herunder eventuelt blive farlig«.

U 1967.167 (V) om trusler: det er »lidet sandsynligt, at hans aggressivitet vil give sig andre udslag end trusler, omend man ikke kan udelukke, at han i visse situationer kunne blive korporligt voldsom«.

U 1968.266 (H) om brandstiftelse: »Risikoen for ligeartede handlinger er vanskelig at bedømme, men kan ikke anses for at være negligeabel«.

U 1969.314 (H) om brandstiftelse: »Uden behandling er der risiko for, at der hos sigtede kan opstå nye tilsvarende abnorme bevidsthedstilstande, under hvilke uberegnelige, muligvis farlige handlinger ikke kan udelukkes«.

U 1969.957 (H) om overfald: »Som følge af sit alkoholmisbrug må han anses for farlig for andre«.

Endelig skal som eksempel på spørgsmålet om ændring af en foranstaltning i medfør af § 70 nævnes:

U 1961.129 (H): T var i 1957 dømt til sindssygehospital for at have forsøgt at dræbe sin hustru. Retslægerådet udtalte dengang, at T var sindssyg med vrangforestillinger; nye alvorlige handlinger turde ikke udelukkes, sålænge sygdommen bestod. I anledning af spørgsmål om udskrivning erklærede retslægerådet i marts 1959, at T efter det af hospitalet oplyste ikke havde frembudt tegn på sindssygdom siden sommeren 1957. Nye anfald kunne ikke udelukkes, men risikoen ville ikke blive nedsat ved fortsat hospitalsophold, og sandsynligheden for tilbagefald var ikke så betydelig, at den kunne motivere en mere varig tilbageholdelse. Man anbefalede en ændring til psykiatrisk behandling under tilsyn af hospitalet. Dette fastholdt retslægerådet i marts 1960. Østre landsret afslog i april 1960 at ændre foranstaltningen, og denne afgørelse stadfæstedes af Højesteret (med 1 dissens).

(c) De foranstaltninger af forsorgsmæssig, kurativ eller forvarende karakter, som anvendes i henhold til strfl. § 70, udgør ikke i administrativ henseende et enhedsmæssigt system. Nogle henhører under *kriminalforsorgen*, f. eks. forvaringsanstalter og tilsyn ved Dansk Forsorgsselskab (som formentlig inden længe vil overgå til den statslige kriminalforsorg); andre iværksættes indenfor *det almindelige forsorgs- og sundhedsvæsen*, navnlig det psykiatriske hospitalsvæsen og åndssvageforsorgen. Med hensyn til sindssyge og dermed ligestillede personer gælder der principielt ingen begrænsninger vedrørende arten af de foranstaltninger, som kan idømmes. Der er således intet i vejen for, at en sindssyg i medfør af § 70, jfr. § 16, dømmes til anbringelse i forvaringsanstalt (hvorfra han eventuelt senere kan overføres til statshospital efter retskendelse), ligeså lidt som det er udelukket, at en person i medfør af § 70, jfr. § 17, dømmes til anbringelse i statshospital (og eventuelt senere overføres til forvaring). I almindelighed anvendes dog i § 16-tilfælde (bortset fra åndssvage) foranstaltninger under sindssygeforsorgen, og de domfældte anbringes i de samme hospitaler for sindslidende som andre patienter. Retten har ingen indflydelse på anbringelsesmåden i det konkrete tilfælde, bortset fra de særlige regler om anbringelse i sikringsanstalten i Nykøbing Sjælland. Ved siden af sindssygeforsorgen er dog, som ovenfor nævnt, tilsyn ved Dansk Forsorgsselskab af en vis praktisk betydning.

Det har nogle gange været drøftet, om der burde oprettes en særlig institution til anbringelse af sindssyge kriminelle og eventuelt visse andre kategorier af psykisk afvigende domfældte. Spørgsmålet har bl. a. været aktuelt, fordi udviklingen inden for det psykiatriske hospitalsvæsen er gået så klart i retning af frie institutionsforhold uden brug af egentlige sikringsforanstaltninger, at man har draget i tvivl, om sindssygeforsorgens almindelige institutioner kan påtage sig at modtage sindssyge lovovertrædere, der frembyder fare. Om dette spørgsmål har et af justitsministeriet nedsat udvalg i 1967 afgivet en betænkning om oprettelse af en særlig behandlingsinstitution for en del af de psykisk abnorme lovovertrædere. Udvalget tilvejebragte et materiale, som førte til den konklusion, at antallet af patienter, som var dømt til anbringelse i statshospital (eller anbragt ved farlighedsdekret i medfør af sindssygelovens § 10), og som måtte anses for egnede til anbringelse i en særinstitution, var for lille til at bære en sådan selvstændig institution. Det fremgår endvidere af udvalgets betænkning, at statshospitalerne og det under Københavns kommune hørende Set. Hans hospital, som oprindelig stærkt havde tilrådet oprettelsen af en særinstitution, senere erklærede sig rede til fortsat at modtage de nævnte patienter.

Straffelovrådet har ikke set det som sin opgave at genoptage drøftelsen af det her omtalte spørgsmål eller i øvrigt at overveje de behandlingsformer, som anvendes overfor personer, der dømmes til psykiatrisk behandling el. lign.

Det har også ligget uden for straffelovrådets opgave at tage stilling til, om der måtte være behov for ændringer i reglerne om tvangsindlæggelse og tvangstilbageholdelse i

lov nr. 118 af 13. april 1938 om sindssyge personers hospitalsophold.

(d) Foranstaltninger overfor personer, der findes straffri efter § 16, pålægges ved dom i straffesagen, og det er også domstolene, der har kompetence med hensyn til ændring og ophævelse af disse foranstaltninger, bortset fra den delegation af beføjelsen til at foretage ændringer, som kan være sket ved dommen. Foranstaltningernes varighed er ikke begrænset af nogen længstetid.

Forinden denne ordning omtales nærmere, skal der anføres nogle hovedtræk af de regler, som gælder i Norge og Sverige.

I *norsk ret* findes hovedbestemmelserne om »sikring« i strfl. § 39, nr. 1, som dels angiver de personer, der kan undergives sikring, dels opregner sikringsmidlerne. § 39, nr. 1, lyder således:

»Hvis en ellers straffbar handling er foretatt i sinnssykdom eller bevisstløshet eller en straffbar handling er begått i bevisstløshet som er en følge av selvforskylt rus (§ 45) eller under en forbigående nedsettelse av bevisstheten eller av en person med mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner, og der er fare for at gjerningsmannen på grunn av en sådan tilstand atter vil foreta en handling som foran nevnt, kan retten beslutte at påtalemyndigheten i sikringsøiemed skal

a. anvise eller forby ham et bestemt opholdssted,
b. stille ham under opsikt av politiet eller en dertil særlig opnevnt tilsynsmann og pålegge ham å melde sig for politiet eller tilsynsmannen til visse tider,
c. forby ham å nyte alkoholholdige varer,
d. anbringe ham i betryggende privat forpleining,
e. anbringe ham i psykiatrisk sykehus, kursted, pleieanstalt eller sikringsanstalt, såframt det er adgang til dette etter alminnelige forskrifter utferdiget av kongen,
f. holde ham i fengslig forvaring«.

Som det fremgår af ordlyden, svarer § 39, nr. 1, i store træk til den danske strfl. § 70 både med hensyn til afgrænsningen af personkredsen, som kan dømmes til særreaktion, og med hensyn til foranstaltningernes art. En væsentlig forskel er imidlertid, at sikringsinstituttet har en dobbeltsporet karakter. Lovovertrædere, som ikke omfattes af norsk strfl. § 44, og som således opfylder de personlige forudsætninger for strafansvar, dømmes til straf *og* sikring. I disse tilfælde fuldbyrdes straffen i almindelighed helt eller delvis, før den pågældende undergives sikring, men i nogle tilfælde bestemmer justitsministeriet i medfør af § 39. nr. 5. at straffen skal bortfalde helt, og den domfældte vil således overgå direkte til sikring. Overfor lovovertrædere, som frifindes for straf i medfør af § 44 (de utilregnelige), kan påtalemyndigheden rejse såkaldt »ren« sikringssag, jfr. § 39 b, nr. 1.

I det altovervejende antal tilfælde indeholder sikringsdommen en ramme for, hvilke sikringsmidler anklagemyndigheden kan iværksætte, f. eks. foranstaltninger efter § 39 a-e. Inden for rammen har anklagemyndigheden frit valg. Den første beslutning om iværksættelse af sikring træffes af anklagemyndigheden, medens myndigheden til at bestemme senere ændring af foranstaltningerne inden for den ramme, der er fastlagt ved sikringsdommen, tilkommer justitsministeriet (fengselsstyret), jfr. nærmere § 39, nr. 4.

Når retten idømmer sikring, skal der fastsættes en længstetid for sikringen (i praksis som regel 5 år), men denne tid kan forlænges ved ny dom, jfr. § 39, nr. 3. I forbindelse med en dom til forlængelse kan den oprindeligt fastsatte ramme for sikringen udvides.

For så vidt sikringen går ud på anbringelse i psykiatrisk sygehus eller anden institution under den sociale forsorg i medfør af § 39, nr. 1 e, gælder i Norge et princip om »asylsuverænitet«, som bevirker, at institutionens ledelse kan nægte at modtage den sikringsdømte. Og selvom man først har modtaget den domfældte i en institution under socialforsorgen, kan ledelsen udskrive den pågældende, når det anses for hensigtsmæssigt. Men ved udskrivning før længstetidens udløb, skal fengselsstyret underrettes, således at man kan have tid til at træffe beslutning om ændring af sikringsmidlet. En beklagelig følge af denne »asylsuverænitet« er, at en del lovovertrædere, som rettelig burde have været anbragt i en social institution, kommer i en anstalt under fængselsvæsenet, fortrinsvis 11a sikringsanstalt. Det norske straffelovråd har oplyst, at man overvejer at foreslå begrænsninger i den nævnte asylsuverænitet. Man vil foreslå en tidsubestemt særreaktion med anbringelse i institution under socialforsorgen. Denne reaktion skal kunne idømmes over for visse grupper af utilregnelige lovovertrædere, og man vil sandsynligvis foreslå, at ledelsen for den pågældende institution får pligt til at modtage domfældte, så-

ledes som det er tilfældet i dansk ret ved anbringelse i medfør af § 70. Det norske straffelovråd overvejer også at fremsætte forslag om, at beslutningen om udskrivning i disse tilfælde henlægges til en domstol eller et domstolslignende organ.

(e) I *svensk ret* gjaldt indtil brottsbalkens ikrafttræden den ordning, at en »straffriforklaring« på grund af psykisk abnormitet (strafflagen 5:5) ikke var ledsaget af nogen domstolskompetence til at træffe bestemmelse om de foranstaltninger, der skulle træde i stedet for straf. Frifindelsen satte en grænse for det strafferetlige systems kompetence, og videre beslutninger om retlige indgreb gik over til de pågældende myndigheder inden for sindssygeforsorg m. v.

Efter brottsbalken er det retten, der idømmer særforanstaltninger. De vigtigste regler herom findes i brottsbalkens kap. 31 om »överlämnande till särskild vård«, navnlig §§ 3 og 4. Om såkaldt »sluten psykiatrisk vård« indeholder § 3 følgende bestemmelse:

»Kan den som begått brottslig gärning, enligt vad som framgår av föreskriven medicinsk utredning beredas vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall eller vård i specialsjukhus med stöd av 35 § i lagen angående omsorgen om vissa psykiskt utvecklingsstörda, må rätten, om den finner behov av sådan vård föreligga, förordna att han skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda. Om gärningen icke begåtts under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur, att den måste anses jämställd med sinnessjukdom, må dock sådant förordnande meddelas allenast såframt särskilda skäl äro därtill«.

Brottsbalken henviser altså til de betingelser, der er opstillet i lovgivningen om psykiatrisk behandling (specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda« henviser til institutioner for åndssvage). I denne lovgivning anvendes bl. a. kriterier vedrørende farlighed, som er en følge af den psykisk afvigende tilstand. 31:3 er ikke begrænset til de tilfælde, i hvilke frihedsstraf er udelukket i medfør af 33:2 (sindssygdom, dermed ligestillede tilstande og åndssvaghed, altså de tilfælde, i hvilke der tidligere skete »straffriförklarande«, og som svarer til dansk strfl. § 16), men såfremt det drejer sig om andre tilfælde end disse, kan »sluten psykiatrisk vård« m. v. kun anvendes, såfremt der er særlige grunde dertil. Spørgsmålet om behandlingens ophør henhører ikke under domstolene, men under særlige »utskrivningsnämnder«, fra hvilke afgørelser om afslag på udskrivning kan indbringes for et centralt nævn.

Brottsbalken indeholder endvidere i 31:4 følgende bestemmelse om »öppen psykiatrisk vård«:

»Är någon, som begått brottslig gärning, i behov av psykiatrisk vård eller tillsyn, och meddelas ej förordnande enligt 3 §, må rätten, om mera ingripande åtgärd av särskilda skäl ej finnes påkallad, förordna att han skall överlämnas til öppen psykiatrisk vård«.

Den åbne psykiatriske forsorg består i anvendelse af råd, anvisninger og forskellige andre hjælpeforanstaltninger på frivilligt grundlag. Der findes ingen tvangsmidler til gennemførelse af denne form for forsorg.

Det er i lovens forarbejder forudsat, at »öppen psykiatrisk vård« fortrinsvis anvendes over for de i 33:2 nævnte personer, navnlig sindssyge og dermed ligestillede personer. I disse tilfælde kan man efter 33:2, 2. stk., kun undtagelsesvis idømme »skyddstillsyn«, som er den ordinære retsfølge, der kan komme nærmest til »öppen psykiatrisk vård«. Når det drejer sig om andre personer end de i 33:2 nævnte, må »skyddstillsyn« i almindelighed foretrækkes.

(f) Efter strfl. § 70 er det som allerede nævnt retten, der ved afgørelsen i straffesagen træffer bestemmelse om iværksættelse af særlige foranstaltninger, ligesom spørgsmålet om ændring eller ophævelse af en foranstaltning beror på rettens bestemmelse. Denne kompetenceordning er forudsætningen for, at man i § 70 har kunnet slå de af §§ 16 og 17 omfattede persongrupper sammen og anvise et bredt register af mere og mindre indgribende retsfølger. Hvis retten alene havde den funktion at udelukke anvendelsen af straf, ville der i mange tilfælde ikke være nogen anden myndighed, som kunne iværksætte foranstaltninger som de i § 70 nævnte, idet der kun i begrænset omfang findes regler uden for strafferetten om tvangsmæssig indgriben overfor psykisk afvigende personer.

Det kan imidlertid overvejes, om man med henblik på de i § 16 nævnte lovovertræ-

dere bør foretrække en ordning, efter hvilken retten blot bestemmer, at straf ikke skal idømmes, således at det derefter ville bero på en administrativ afgørelse, om der er grundlag for et tilbud om behandling eller et tvangsmæssigt indgreb i henhold til lovene om sindssyge og åndssvage, i sjældnere tilfælde loven om børne- og ungdomsforsorg. En sådan ordning vil - navnlig over for sindssyge og dermed ligestillede - bevirke en begrænsning af de forholdsregler, som står til rådighed, ligesom det generelt set kan siges at være en svækkelse af individets retsbeskyttelse, at afgørelsen overgår fra judiciel til administrativ kompetence. På den anden side kan det hævdes, at den nævnte ordning er bedre egnet til at sikre, at der gennemføres en ensartet bedømmelse af kriminelle og ikke-kriminelle sindssyge og åndssvage. Ordningen kunne bl. a. medføre, at kriminalitet ikke giver anledning til flere og mere indgribende forholdsregler, end det er rimeligt, og at specielt den tidsmæssige udstrækning af indgrebet holdes bedre under kontrol, fordi afgørelser i henhold til lovene om sindssyge og åndssvage - uagtet de går ud på foranstaltninger uden tidsbegrænsning - kan reducere vægten af den omstændighed, at patienten har begået lovovertrædelser.

Forskellige mellemformer mellem de her omtalte løsninger kan tænkes. Der er den mulighed, at retten under straffesagen træffer bindende bestemmelse om, at forsorg skal iværksættes, medens det derefter ville henhøre under vedkommende administrative myndighed at afgøre spørgsmål om ændring af foranstaltningerne og om deres ophør. En anden mulighed er at begrænse området for judiciel kompetence til visse tilfælde af farlighed, således at f. eks. en risiko for fortsat berigelseskriminalitet ikke ville give grundlag for at pålægge foranstaltninger ved straffedommen. Det ville dog følge af en sådan ordning, at de sidstnævnte tilfælde også i almindelighed ville falde uden for reglerne om administrative tvangsindgreb over for sindssyge. Det er derfor ikke mindst den kriminalitet, der ikke har den groveste eller farligste karakter, der giver anledning til at spørge, om ikke den judicielle kompetence og den selvstændige strafferetlige afgrænsning af de i betragtning kommende retsfølger er mest hensigtsmæssig ud fra et kriminalpolitisk synspunkt.

Hvad angår de betænkeligheder ved den gældende ordning, som specielt har relation til § 70-foranstaltningernes tidsubestemte karakter, kan man overveje en form for tidsbegrænsning, således at stillingen ved længstetidens udløb ville være den, at en forlængelse enten krævede retskendelse herom eller måtte bero på anvendelsen af regler uden for strafferetten.

Der er efter straffelovrådets opfattelse betydelige fordele forbundet med den ordning, at afgørelsen om særlige retsfølger træffes under straffesagen. Vurderingen af tiltaltes farlighed og behandlingsbehov sker i tilknytning til bedømmelsen af den kriminalitet, som gør spørgsmålet om særlige foranstaltninger aktuelt. I tilfælde, hvor straffriheden beror på en fakultativ regel, har retten ved sin afgørelse i henhold til § 16 adgang til at tage i betragtning, hvilke alternativer der frembyder sig med hensyn til den retlige reaktion. Det må også betragtes som en fordel, at retten har adgang til at anvende foranstaltninger, som ikke er hjemlede ved lovene om sindssyge og åndssvage. Hvis det ikke var tilfældet, ville der i videre omfang være behov for at anvende betinget dom. Herved ville man ganske vist i mange tilfælde kunne give dommen et indhold, som i hvert fald på papiret er vel afpasset efter domfældtes særlige forudsætninger, men de opstillede vilkår ville ikke kunne håndhæves umiddelbart, og det ville også være mindre hensigtsmæssigt at anvende en domsform, som principielt forudsætter, at domfældte er ansvarlig til straf og kan indsættes til straffuldbyrdelse i tilfælde af overtrædelser (sml. herved kap. VI samt overfor under 11,2). Når det anføres til støtte for en ordning, som udelukkende bygger på sindssygeloven og åndssvageloven, at samfundets muligheder for indgreb og kompetencen til at foretage disse indgreb bør indrettes på samme måde over for kriminelle og ikke-kriminelle sindssyge og åndssvage, er dette ikke nogen tvingende betragtning. Når det drejer sig om kriminelle handlinger, skal domstolene under alle omstændigheder træde i virksomhed for at beskæftige sig med lovovertræderen og hans forhold (der ses herved bort fra tilfælde, hvor påtale frafaides). Den omstændighed, at psykisk afvigelse allerede har givet sig udslag i lovovertrædelser, bevirker desuden, at der er en særlig anledning

til at overveje, hvilke foranstaltninger der er hensigtsmæssige til forebyggelse af kriminalitet.

Det er straffelovrådets opfattelse, at anvendelsen af tidsubestemte foranstaltninger i § 16-tilfælde stemmer bedst med de forebyggende og terapeutiske retningslinier, som præger disse afgørelser. Den gældende ordning har vist kun i meget begrænset omfang givet anledning til kritik. Når reglerne indrettes således, at der i fornodent omfang er mulighed for at få rejst spørgsmål om ændring eller ophævelse af de trufne foranstaltninger, kan der efter straffelovrådets mening ikke være grund til at indføre nogen form for tidsbegrænsning af foranstaltningerne.

Straffelovrådets udkast til en bestemmelse om retsfølger over for de af § 16 omfattede personer findes i lovudkastets § 65, der i det væsentlige svarer til den nuværende § 70, stk. 1. De ændringer, som foreslås, er overvejende af redaktionel art. Afgørelsen kan som hidtil gå ud på, at ingen foranstaltning findes fornøden, eller at der skal anvendes særlige foranstaltninger, af hvilke de mindre indgribende kommer i betragtning før de mere indgribende. Opregningen af foranstaltninger er ikke udtømmende.

Man har foreslået det almindelige kriterium, at der skal være tale om »foranstaltninger, der findes formålstjenlige for at forebygge yderligere lovovertrædelser«. Det nugældende kriterium - retsfølger der skønnes fornodne »af hensyn til retssikkerheden« — er lidt misvisende, for så vidt som det kan opfattes som sigtende på en egentlig fareafværgelse. Et sådant krav stilles ikke i praksis. Det af straffelovrådet foreslåede kriterium medfører ingen realitetsændring i forhold til den nugældende ordning.

Der er foreslået enkelte ændringer med hensyn til opregningen af foranstaltninger. Henvisningen til to retsfølger, der foreslås ophævet - afholdspålæg og anbringelse i helbredelsesanstalt for drankere - er udgået. Ligeledes er de helt upraktiske foranstaltninger sikkerhedsstillelse og umyndiggørelse foreslået slettet. Omvendt er det fundet rigtigt udtrykkeligt at nævne de i praksis anvendte bestemmelser om psykiatrisk behandling, ligesom der også i øvrigt er valgt formuleringer, der har tilknytning til reglerne om særvilkår i betingede domme. Forskellen mellem dom til anbringelse i åndssvageanstalt og dom til åndssvageforsorg er fremhævet i udkastet.

Med hensyn til anvendelsen af frihedsberøvelse er det forudsat, at der ikke kan blive spørgsmål om anbringelse i en institution under kriminalforsorgen. Vedrørende spørgsmålet om dom til forvaring henvises til kap. V,8.

Udkastets § 69 indeholder regler om ændring og ophævelse af de i medfør af § 65 iværksatte foranstaltninger. De foreslåede regler svarer i det store og hele til dem, der nu findes i § 70, stk. 3 og 4. Her skal blot fremhæves, at den domfældte efter straffelovrådets forslag skal have adgang til selv at rejse spørgsmål om ændring eller ophævelse af en foranstaltning, og at fristen for fremsættelse af ny begæring om retskendelse, efter at en begæring er afslået, er foreslået sat til et halvt år, medens den nu er 1 år, medmindre særlige omstændigheder taler for at imødekomme en begæring efter et halvt års forløb.

I § 68 er det foreslået, at man opretholder regler om beskikkelse af en tilsynsværge (i forslaget betegnet som bistandsværge), jfr. nu § 70, stk. 2. Straffelovrådet foreslår dog reglerne ændret således, at beskikkelse af bistandsværge er fakultativ før sagens pådømmelse — d.v.s. på det stadium, hvor det endnu kun er en mulighed, at tiltalte vil blive dømt til anbringelse på hospital eller anden institution -, medens den er obligatorisk efter dom til sådan anbringelse.

Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til §§ 65, 68 og 69 i lovudkastet.

Der henvises endvidere til kap. VII om betydningen af psykiske afvigelser, der indtræder efter gerningstiden, men før dommen, jfr. herved lovudkastets § 70, der svarer til den nugældende regel i § 71.

Kapitel III.

Alkoholrus og narkotikapåvirkning.

1. Alkoholrus.

(a) Om den strafferetlige betydning af beruselse i gerningsøjeblikket indeholder *straffelovens §18* følgende bestemmelse:

»Beruselse udelukker ikke anvendelse af straf, medmindre gerningsmanden har handlet uden bevidsthed«.

Som baggrund for fortolkningen af denne ikke i sig selv særlig klare bestemmelse skal fremhæves nogle udtalelser fra bestemmelsens forarbejder.

§ 18 stammer fra kommissionsudkastet af 1923 (U III). Dette udkast anvendte dog formuleringen: »Beruselse udelukker kun anvendelse af straf, når gerningsmanden har handlet uden bevidsthed«. Formuleringen blev ændret til »ikke . . . medmindre« under lovforslagets behandling i folketingsudvalget, der betegnede ændringen som formel.

Den omstændighed, at visse forbrydelser ofte begås under påvirkning af stærke drikke, var ifølge U III, mot. sp. 65, anledning til, at man mente at burde optage en regel i straffelovens almindelige del om, »hvorvidt beruselse kan medføre utilregnelighed og derfor straffrihed«. Om ordene »handlet uden bevidsthed« hedder det derefter:

»Et sådant forhold vil foreligge ikke blot, hvor beruselse er steget til en sådan højde, at den udelukker enhver slags handling - og hvor der derfor kun bliver spørgsmål om undladelsesforbrydelser - men også, hvor den pågældende på grund af beruselse er bragt således fra vid og sans, at han må antages at handle ganske ubevidst. Kun når der foreligger en sådan tilstand, har man ment, at straffrihed bør indtræde. Det er klart, at den, der selv bringer sig i en sådan tilstand med det forsæt i denne at begå den strafbare handling, såvel som den, der beruser sig med bevidsthed om, at han, når han er beruset, har en hang til at begå den pågældende forbrydelse, vil kunne straffes som skyldig i en forsætlig - henholdsvis uagtsom - forbrydelse, selvom han under selve beruselsen må antages at have handlet uden bevidsthed. Dette følger af de almindelige regler om, hvad der udkræves til forsæt og uagtsomhed.«

Om tilfælde, hvor en person *ikke* har handlet »uden bevidsthed«, siges det dernæst, at gerningsmanden er strafansvarlig, forudsat at handlingen efter almindelige regler kan tilregnes ham som forsætlig eller uagtsom.

Af de anførte udtalelser kan udledes den forudsætning, at almindelige forsæts- og uagtsomhedskrav altid finder anvendelse på berusede peroner. Bestemmelsen i § 18 er ikke tænkt som en hjemmel til at fravige kravet om subjektiv tilregnelse i sager mod personer, der var berusede på gerningstiden (se derimod nedenfor om norsk og svensk ret).

Det må således antages, at § 18 har skullet virke som en specialregel om utilregnelighed (jfr. de citerede ord fra U. **III:** »en udtrykkelig regel om, hvorvidt beruselse kan medføre utilregnelighed og derfor straffrihed«). Det er mindre klart, hvorledes man i U III har forestillet sig forholdet mellem § 16 om sindssygdom m. v. og § 18 om berusede personer, der handler »uden bevidsthed«. Denne uklarhed er måske i nogen grad forståelig, eftersom der i U III - som omtalt i kap. II - forelå tre forskellige forslag om affattelsen af § 16, således at medlemmerne af straffelovskommissionen vanskelig kunne redegøre for forholdet mellem § 16 og § 18 uden at berøre deres divergenser med hensyn til § 16. Om det af kommissionsflertallet (Glarbo, Johansen og Krabbe) stillede forslag vedrørende § 16 må fremhæves, at dette forslag ikke i sig selv var egnet til at give noget svar på spørgsmålet om bedømmelsen af abnorme rustilstande. Disse medlemmer lagde nemlig vægt på, om tiltalte kunne anses for egnet til påvirkning gennem straf (se herom ovenfor kap. 11,2), men dette kriterium ville normalt komme til kort med hensyn til bedømmelsen af akut rus, hvor der

ikke består et mere varigt behandlingsproblem. Sandsynligvis har alle forfattere været enige om, at en straffelov på baggrund af den hidtidige uklarhed *må* sige noget om berusede, og de har da fremhævet følgende hovedpunkter: (1) at den berusede er obligatorisk straffri, hvis hans tilstand »udelukker enhver slags handling«, eller han er »bragt således fra vid og sans, at han må antages at handle ganske ubevidst«, (2) at beruselse i øvrigt ikke kan bevirke utilregnelighed, og (3) at de generelle krav om forsæt og uagtsomhed skal anvendes med hensyn til berusede, hvoraf også følger, at det fornødne subjektive grundlag for strafansvar kan foreligge allerede ved hensættelsen i beruset tilstand. Om adgang til strafnedsættelse henvises til bemærkninger neden for i kap. VIII (om straffelovens § 85).

(b) Den *norske* straffelovs § 45 indeholder følgende bestemmelse: »Bevisstløshet som er en følge av selvforskyldt rus (fremkaldt ved alkohol eller andre midler) utelukker ikke straff« (jfr. herved *Andenæs,* Strafferett, s. 267 ff).

Bestemmelsen er en undtagelse fra den i kap. **11,3** omtalte regel om, at en lovovertræder er straffri, hvis han ved handlingens foretagelse var »bevisstios«. Ifølge forarbejderne er § 45 imidlertid ikke blot en bestemmelse om, under hvilke omstændigheder en lovovertræder er »tilregnelig« eller »utilregnelig«. § 45 tager tillige stilling til kravet om tilregnelse og har den virkning, at kravet om forsæt eller uagtsomhed tilsidesættes, såfremt gerningsmanden har været »bevisstløs« på grund af selvforskyldt beruselse. Gerningsmandens strafferetlige ansvar bedømmes i et sådant tilfælde, som om han havde været ædru; det betyder, at man lægger vægt på, hvorledes en ædru person ville blive bedømt under i øvrigt tilsvarende forhold. Det blev i en årrække anset for tvivlsomt, om den samme regel skulle anvendes på en person, som vel var selvforskyldt beruset, men dog ikke i en sådan grad, at han kunne anses som »bevisstløs«. Tilfældet faldt formelt uden for lovens afgrænsning af den skærpende særregel, og en anvendelse af denne regel kunne derfor siges at savne fornøden hjemmel. På den anden side kunne det føles stødende, om den i mindre grad berusede skulle være straffri som følge af en faktisk vildfarelse, når der fingeres forsæt hos den, hvis beruselse har været af en sådan karakter, at den har gjort ham »bevisstløs«. Ved højesterets dom i NRt. 1961.547 er det afgjort, at den skærpende regel også finder anvendelse i de her omtalte tilfælde, således at der er tale om en generel fravigelse af tilregnelseskravet i sager mod berusede lovovertrædere. Det skal dog tilføjes, at denne regel ifølge retspraksis - som på dette punkt bygger på bestemmelsens forarbejder - ikke finder anvendelse i tilfælde, hvor det subjektive krav vedrørende den pågældende deliktstype er et krav om *hensigt.*

Den tilstand af »bevisstløshet«, som § 45 henviser **til,** vil lettest kunne forekomme i form af patologisk rus (i Norge ofte betegnet som atypisk rus). En sådan rus kan være selvforskyldt, såfremt gerningsmanden har vidst eller burdet regne med, at indtagelsen af alkohol - eventuelt kun i små mængder - ville gøre ham beruset. Hvis den pågældende på grund af manglende tidligere erfaringer ikke har haft anledning til at regne med, at en sådan tilstand kunne indtræde, vil beruselsen ikke være »selvforskyldt«.

Som det vil ses, adskiller de norske regler om berusede personers strafansvar sig navnlig på to punkter fra de danske: selvforskyldt beruselse kan ikke bevirke utilregnelighed, selvom den har medført en tilstand af bevidstløshed (herunder patologisk rus), og den kan heller ikke have den virkning, at der statueres straffrihed på grund af manglende forsæt, bortset fra tilfælde, hvor loven stiller et skærpet forsætskrav.

Det norske straffelovråd overvejer at foreslå en ændring af de omtalte regler.

(c) Den *svenske* brottsbalk indeholder en bestemmelse om beruselse i kap. 1 § 2. Den følger efter en bestemmelse om, at der med hensyn til de i brottsbalken omhandlede delikter kræves forsæt (stk. 1), og lyder således: »Har gärningen begåtts under självförvållat rus eller var gärningsmannen eljest genom eget vållande tillfälligt från sina sinnens bruk, må därav icke föranledas att gärningen ej anses som brott« (§ 2, stk. 2).

Bestemmelsen synes efter sin ordlyd og sammenhængen med stk. 1 at fastslå det princip, som længe har været gældende i svensk ret, hvorefter de almindelige krav om forsæt og uagtsomhed ikke gælder, når der

er spørgsmål om strafansvar for handlinger begået i en tilstand af selvforskyldt beruselse, jfr. herom Förslag till brottsbalk, SOU 1953:14 s. 380 ff. I litteraturen er det imidlertid gjort gældende, at bestemmelsen i brottsbalken 1:2, stk. 2, også er forenelig med det synspunkt, at kravet om forsæt også gælder med hensyn til handlinger begået i beruset tilstand. Den praktiske betydning af bestemmelsen skulle efter denne opfattelse navnlig bestå i, at det med hensyn til ansvar for uagtsomhed fremhæves, at der ved opstillingen af en målestok for uagtsomhed skal ses bort fra den svækkelse af gerningsmandens indsigt, dømmekraft og færdigheder, som rusen har fremkaldt. Der skal stilles de samme krav til ham, som om han havde været ædru. Der henvises hertil til *Strahl* i SvJT. 1965 s. 369 ff. og til *Beckman, Holmberg, Hult* og *Strahl I 2.* udg., s. 35 ff., hvor det dog anføres, at man under forarbejderne til bestemmelsen synes at have lagt den hidtidige opfattelse af rusens betydning til grund, se også *Thornstedt* i SvJT 1968, s. 116, hvor bestemmelsen foreslås ophævet med den virkning, at almindelige regler om forsæt og uagtsomhed finder anvendelse.

For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt en rustilstand kan betragtes som en psykisk abnormitet, antages det, at en patologisk rus kan anses som en sindssygdom eller dermed ligestillet tilstand i henhold til brottsbalkens 33:2, således at de i denne bestemmelse nævnte begrænsninger i sanktionsvalget - navnlig udelukkelse af frihedsstraf - finder anvendelse. Det er dog herved en forudsætning, at gerningsmanden uanset den patologiske rus har handlet forsætligt eller - hvor uagtsomhed er strafbar - uagtsomt, idet der ellers ikke er tale om et »brott«, og forholdet derfor falder helt uden for det strafferetlige reaktionssystem.

(d) Det fremgår af det foran anførte, at rustilstandens strafferetlige betydning må overvejes både i relation til kravet om forsæt og uagtsomhed (tilregnelse) og for så vidt angår afgrænsningen af diskulperende psykisk unormalitet, jfr. *Waaben,* Det kriminelle forsæt, s. 331 ff.

Med hensyn til det førstnævnte spørgsmål - som naturligvis har sin største betydning i sager om normal rus af forskellige grader - finder straffelovrådet ikke anledning til at foreslå nogen ændring. Der kan næppe blive tale om i dansk ret at indføre en ordning svarende til den, som gælder i norsk ret, og som i hvert fald var gældende i svensk ret indtil brottsbalken, hvorefter der hos en beruset person skal fingeres forsæt, d.v.s. at han bedømmes, som om han havde været ædru på gerningstiden og haft en ædru persons opfattelse af handlingen og de ydre omstændigheder. Dansk praksis kan ikke siges fri for at rumme elementer af en sådan strengere bedømmelse, idet den utvivlsomt ikke stiller så strenge beviskrav som sædvanligt med hensyn til forsæt, når der er tale om handlinger begået i beruselse.

Mere tvivlsomt er det, om straffelovens §§ 16 og 18 indeholder en tilfredsstillende ordning med hensyn til den retlige betydning af rusen betragtet som en psykisk abnormtilstand. Det er et problem, som under alle omstændigheder kun får betydning med hensyn til et meget lille antal af de rustilstande, der forekommer i den strafferetlige praksis.

Både efter retslægelig og juridisk opfattelse må ordene »handlet uden bevidsthed« i § 18 forstås således, at de omfatter mere end den egentlige bevidstløshed, som jo er en tilstand af legemlig ubevægelighed, i hvilken bevidstheden ikke registrerer indtryk af nogen art, og i hvilken der derfor kun kan være spørgsmål om strafferetligt ansvar for undladelse. Ordene i § 18 omfatter også visse tilstande, i hvilken en person vel er i stand til at udvise legemlig aktivitet, men handler under indflydelse af en bevidsthedsforstyrrelse, der »tydeligt går udover de sædvanlige rusvirkninger«, jfr. *Helweg,* s. 36 (jfr. s. 183), hvor det fremhæves, at man fra lægelig side sædvanligvis ikke kan statuere manglende bevidsthed, medmindre der kan diagnosticeres en abnorm alkoholreaktion, en patologisk rus. I tilknytning hertil har retslægerådet i 1948 udtalt følgende:

»Udtrykket at »handle uden bevidsthed« er... stedse af Rådet blevet opfattet således, at derved blev forstået en bevidsthedstilstand, der var principielt forskellig fra den normale bevidsthed, således at personens bevidsthedsfunktioner overhovedet ikke kunne vurderes ud fra de for normal bevidsthedsfunktion gældende regler.

En sådan kvalitativt ændret bevidsthedstilstand findes ved den såkaldte patologiske rus, hvorunder komplicerede handlinger kan foretages, uden at de overhovedet indgår i personens normale bevidsthedsområde. Ved den »normale«, d. v. s. sæd-

vanlige rus, kan der indtræde en kvantitativ forringelse af bevidsthedsklarheden (omtågethed, uklarhed indtil totalt ophævet bevidsthed, d. v. s. bevidstløshed), men de ved svær rus ofte fragmentariske rester af bevidsthed, der existerer, er ikke kvalitativt ændrede, men indgår i personens normale bevidsthedsområde, hvilket bl. a. giver sig til kende derved, at de udførte handlinger mere eller mindre fragmentarisk erindres bagefter« (RÅ 1948.44).

I en lang årrække synes den retslægelige opfattelse at have været, at spørgsmålet om straffrihed for rushandlinger var på det nærmeste udtommende besvaret ved anvendelse af kriteriet i § 18 i den ovenfor nævnte fortolkning. I de forholdsvis få tilfælde, hvor der med støtte i lægeerklæring er antaget en patologisk rus, er det i almindelighed § 18, der er blevet citeret som hjemmel for straffrihed, jfr. *Waabcn,* Forsæt, s. 337 ff. Vedrorende spørgsmål om alkoholrus og andre toxiske tilstande i retslægerådets praksis henvises endvidere til *1e Maire* i Juristen 1949, s. 121 ff.

Senere synes retslægerådet at være blevet mere tilbøjeligt til at sætte diagnosen patologisk rus i relation til § 16. Medvirkende hertil har det formentlig været, at en frifindelse for straf i medfør af § 18 ikke åbner mulighed for anvendelse af lægelige foranstaltninger efter § 70. Fra juridisk side har det ikke været anset som udelukket at henføre patologisk rus under § 16, jfr. *Krabbe,* s. 176 f., *Hurwitz,* Alm. del. 1. udg., s. 436, 4. udg., s. 309.

Når det fra lægelig side overvejes at henfore den patologiske rus under § 16, rejser der sig det spørgsmål, om tilstanden skal anses som en sindssygdom eller som en dermed ligestillet tilstand. Fra den nyeste praksis skal anføres et eksempel på, at retslægerådet har betegnet en exciteret patologisk rus som en sindssygdom:

U 1972.676 (0): Den 25-årige hidtil ustraffede T var ved nævningeting tiltalt for drab på en kvinde, idet han en vinteraften på Sortedams Dosseringen i København havde væltet hende om på fortovet, hvorefter han tildelte hende en række knytnæveslag og spark i hovedet og på kroppen, hvorved den pågældende pådrog sig så svære kranie- og hjernelæsioner samt brud på ansigtets skelet, at hun umiddelbart efter afgik ved døden. Nævningerne svarede benægtende på spørgsmål om forholdets henforelse under § 237, men bekræftende på spørgsmål om anvendelse af § 245, stk. 2, om forsætlig legemsbeskadigelse med døden til følge. Nævningerne svarede endvidere bekræftende på et spørgsmål om forsøg på voldtægt, idet T umiddelbart efter det nævnte forhold og på samme sted havde forsøgt at tiltvinge sig samleje med en 15-årig pige. T havde ifølge sin egen forklaring deltaget i en fest om eftermiddagen og fået meget at drikke. Han havde ingen erindring om, hvad han havde foretaget sig, fra han ved 19-tiden forlod selskabet, og til han kl. ca. 20.45 blev anholdt i sit hjem. Ved en lægeundersøgelse foretaget kl. 0.01 skønnedes T påvirket af spiritus i middel grad. En alkoholanalyse viste 1,30 ‰ alkohol i blodet. Efter mentalundersøgelse på den psykiatriske undersøgelsesklinik i København blev T indlagt til observation på Rigshospitalet, og endelig blev sagen forelagt retslægerådet. Rådet udtalte, at T - som det var sket enkelte gange før - havde haft glemsel for, hvad der var passeret under rusen, der betegnedes som påvirkning i mindst middel grad. T's glemsel for egne handlinger og for tidsrummet deromkring antoges at være total og var, ligesom hele handlingsforløbet, udtryk for, at T havde befundet sig i en patologisk rustilstand. Det anbefaledes, at T blev anbragt i et hospital for sindslidende til intensiv afvænningsbehandling. Statsadvokaten bad derefter retslægerådet oplyse, om rådet byggede sin antagelse om T's glemsel for det passerede på andet end T's oplysning herom. Han bad endvidere om nærmere oplysning vedrørende rådets forslag om intensiv afvænningsbehandling, idet det af rådet var oplyst, at T ikke var forfalden til spiritusmisbrug. Efter at rådet havde besvaret de stillede spørgsmål, anmodede statsadvokaten om en udtalelse om, hvorvidt T's tilstand i gerningsøjeblikket måtte antages at have været af en sådan karakter, at den måtte ligestilles med en sindssygdom og således anses omfattet af § 16. Retslægerådet svarede, at T efter alt foreliggende havde befundet sig i »en akut opstået sindssygelig tilstand«, og at det var sandsynligt, at det drejede sig om »en abnorm alkoholreaktion, en såkaldt exciteret patologisk rus«. I rådets erklæring hed det videre:

»Som i rådets udtalelse af 28. oktober 1971 omtalt, kan det ikke i alle tilfælde fastslås, hvorfor visse mennesker har tilbøjelighed til abnorme rusreaktioner, altså hvorfor det hos visse kommer til udbrud i en akut, kortvarig sindssygelig tilstand, som den hos sigtede omtalte. Denne tilstands fremtoningspræg, herunder den udtalte bevidsthedssvækkelse samt den voldsomme motoriske uro og aggressivitet, må i forbindelse med den efterfølgende glemsel betegnes som karakteristisk for en exciteret patologisk rus. Rådet vil herefter mene, at sigtede i det omhandlede tidsrum har befundet sig i en patologisk rustilstand, og at han har »handlet uden bevidsthed« (jfr. straffelovens § 18) - og sigtede er hermed også at henføre til den i straffelovens § 16 omhandlede personkreds, idet en patologisk rustilstand er at opfatte som en sindssygdom«.

Der blev stillet nævningerne tillægsspørgsmål både om § 18 og § 16, og begge spørgsmål blev besvaret bekræftende. T dømtes i medfør af § 70 til anbringelse i et hospital for sindslidende.

Som det vil ses, giver retslægerådets sidste erklæringer udtryk for, *at* den patologiske rus henhørte under § 18, *at* den patologiske

rus måtte opfattes som en sindssygdom, og *at* den af § 18 omfattede tilstand derfor eo ipso også var omfattet af § 16.

Straffelovrådet har stillet retslægerådet nogle spørgsmål vedrørende den lægelige bedømmelse af rustilstande, jfr. herved bilag 2, pkt. 4. Af retslægerådets udtalelser herom skal fremhæves følgende:

Retslægerådet anser den patologiske rus for at være »en sindssygdom eller i sjældne tilfælde for en tilstand, der må ligestilles hermed« (pkt. 4 (c)). Patologisk rus karakteriseres således:

»Denne særform af akut alkoholpåvirkning er som andre sindssygdomme karakteriseret ved en indgribende personlighedsændring indtil det totalt personlighedsfremmede, og ved en pludseligt indsættende og pludseligt ophørende bevidsthedsforstyrrelse af en sådan beskaffenhed, at der ikke består erindring for det under tilstanden oplevede. Rustilstanden kan optræde under forskellige former (som en exciteret eller en delirant patologisk rus eller som en alkoholisk tågetilstand). Typisk indsætter den efter indtagelse af en ringe mængde alkohol, men alkoholindtagelsen vil ofte fortsætte under den patologiske rus, hvorfor en høj alkoholpromille i blodet er forenelig med diagnosen«. (Hertil føjes nogle bemærkninger om, hvilke oplysninger man vil lægge vægt på ved diagnosticeringen af en patologisk rus: personlighedsfremmed adfærd, mængden af indtaget alkohol, erindringstabet, udmattelsestilstande eller hjernelidelse, tilstandens tidligere forekomst.)

Rådet er af den opfattelse, at alle de i § 18 omhandlede tilfælde samtidig er omfattet af § 16 (pkt. 4 (b), jfr. pkt. 1 (b) 3), hvor det fremhæves, at rådets stigende tilbøjelighed til at anføre § 16 i stedet for § 18 i sager om patologisk rus har været begrundet i ønsket om at gøre anvendelsen af § 70-foranstaltninger mulig.

Med hensyn til den strafferetlige virkning af patologisk rus udtaler retslægerådet, at man ikke skal udtale sig imod en fakultativ regel om straffrihed, såfremt en sådan regel fra straffelovrådets side anses for ønskelig. Denne udtalelse omfatter også den retlige virkning af indtagelse af afhængighedsskabende stoffer (se herom nedenfor).

Det er straffelovrådets opfattelse, at den særlige regel om beruselse i § 18 kan ophæves. Selvom det i teorien er anført, at denne bestemmelse kan tænkes anvendt ikke blot med hensyn til patologisk rus, men også i visse tilfælde af normal rus af meget høje grader, er dette ikke tilstrækkelig begrundelse for at bevare en særregel om straffrihed, når den patologiske rus kan henføres under § 16.

En forudsætning for at placere den patologiske rus under § 16 vil det naturligvis være, at der herved fremkommer en hensigtsmæssig og forsvarlig regel om diskulperende virkning af beruselse. Som anført i kap. II foreslår straffelovrådet, at der, for så vidt angår frihedsstraf, skal gælde en obligatorisk regel om straffrihed for sindssygdom, men kun en fakultativ regel med hensyn til tilstande ligestillet med sindssygdom. Retslægerådets udtalelse viser, at man i almindelighed må regne med, at psykiatriske erklæringer vil betegne den patologiske rus som en sindssygdom. Der er ikke udtalt noget om, under hvilke omstændigheder der kan blive tale om i stedet at betegne tilstanden som blot ligestillet med sindssygdom, men det siges, at dette kun vil ske »i sjældne tilfælde«. Efter de oplysninger, der er meddelt straffelovrådet ved mundtlig drøftelse med retslægerådet, må det antages, at diagnosen »ligestillet med sindssygdom« kan tænkes anvendt i nogle tilfælde, hvor de for forløbet af en patologisk rus karakteristiske træk ikke fuldt ud er til stede, idet det drejer sig om et meget kortvarigt bevidsthedstab, d.v.s. en tilstand af udpræget episodisk karakter. De strafferetlige overvejelser vedrørende reglernes affattelse må, således som retslægerådets erklæring er formuleret, bygge på den forudsætning, at patologisk rus vil blive betegnet som en sindssygdom, og at der - som rådets forslag er udformet - vil blive tale om obligatorisk straffrihed, såfremt man ikke udtrykkelig fraviger dette resultat ved en særregel.

Det har i straffelovrådet givet anledning til nogen tvivl, om man skal foreslå en sådan særregel, d.v.s. en regel om ikke-obligatorisk straffrihed. Sager om patologisk rus har været ret sjældne i retspraksis, og det er straffelovrådets opfattelse, at domstolene - bortset fra en mulig tendens til at anlægge en særlig målestok med hensyn til beviset for tilstanden - generelt har tillagt patologisk rus diskulperende virkning, - en ordning som formentlig også stemmer bedst med fortolkningen af § 18. Straffelovrådet mener, at det også fremtidig bør være det almindelige, at patologisk rus fritager for straf. På den anden side finder man det velbegrundet, at reglen udformes således, at der

åbnes domstolene en mulighed for at statuere strafansvar. Et forbehold herom vil bl. a. kunne få betydning i visse sager, hvor det oplyses, at tiltalte tidligere har været i lignende tilstande, og hvor det derfor kan bebrejdes ham, at han pånyt har indladt sig på spiritusnydelse med kendskab til de risikomomenter, som dette for hans vedkommende indebærer. Til støtte for en fakultativ regel kan også anføres, at en sådan regel efter straffelovrådets opfattelse bør vælges med henblik på selvforskyldte tilstande af narkotikapåvirkning o. l., se herom nedenfor.

Straffelovrådet foreslår, at man i strfl. § 16, stk. 3, optager en regel af følgende ordlyd: »Personer, der som følge af indtagelse af alkohol eller andre rusmidler forbigående befandt sig i en tilstand af sindssygdom eller i en tilstand, der må ligestilles hermed, bedømmes efter reglen i stk. 2«. § 16, stk. 2, hvortil der her henvises, indeholder den ovenfor i kap. 11,3 omtalte regel om tilstande ligestillet med sindssygdom. Personer, der har handlet i en sådan tilstand, kan ikke straffes, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf.

Efter straffelovrådets forslag til § 18 kan der idømmes bode uanset reglen i § 16, stk. 3, jfr. stk. 2.

Medens den nugældende bestemmelse i § 70 ikke indeholder hjemmel til at anvende særlige retsfølger over for den, der frifindes på grund af en rustilstand, vil dette være tilfældet efter straffelovrådets forslag til § 65, jfr. § 16.

2. Narkotikapåvirkning.

(a) Den norske straffelovs § 45 om bevidstløshed som følge af selvforskyldt rus omfatter tilstande »fremkaldt ved alkohol *eller andre midler*«. Det fremgår heraf, at tilstanden vel skal kunne karakteriseres som »rus«, men at der inden for denne begrænsning også kan være tale om en ændring af bevidstheden, der (selvforskyldt) følger af indtagelsen af narkotika og andre rusgifte, jfr. *Andenæs*, Straffrett, s. 271.

Bestemmelsen i den svenske brottsbalk kap. 1, § 2, 2. stk., indeholder ikke en sådan præciserende tilføjelse til ordene »självförvållat rus«, men den fortolkes således, at også tilstande af narkotikapåvirkning m. v. anses for omfattet af begrebet »rus«, jfr. *Beckman, Holmberg, Hult* og *Strahl I, 2.* udgv. s. 37. Desuden indeholder samme bestemmelse en tilføjelse om den, som »eljest genom eget valland tillfälligt (var) från sina sinnens bruk«, en tilføjelse som efter sammenhængen kan bevirke en udvidelse af bestemmelsens område ud over grænsen for begrebet »självförvållat rus«.

Heller ikke i den danske straffelovs § 18 er det udtrykkelig sagt, hvad der skal forstås ved en »beruselse«. Der er ingen tvivl om, at bestemmelsen er skrevet med henblik på alkoholrusens strafferetlige problemer. På den anden side udelukker § 18 ikke ved sin ordlyd, at andre tilstande henføres under bestemmelsen, såfremt de kan karakteriseres som »beruselse«. Spørgsmålet har sjældent foreligget i praksis, og det er tvivlsomt, om der findes domme om påvirkning af andet end alkohol, i hvilke en frifindelse er støttet på straffelovens § 18. I en sag om drabsforsøg begået af en kvinde, der havde indtaget et betydeligt kvantum allypropymal, udtalte retslægerådet, at sigtede havde været i udtalt grad barbitursyreforgiftet og antagelig af den grund i en psykisk undtagelsestilstand, hvor hun ikke havde haft herredømme over egne handlinger, men handlet »uden bevidsthed«. Det er formentlig kriteriet i § 18, der her er anvendt. Sagen sluttede uden tiltale (se RÅ 1957.87). I nogle sager er § 18 drøftet i forbindelse med tilstande, hvor der har været tale om en forenet virkning af spiritus- og medicinindtagelse. I sager, hvor der alene har været spørgsmål om patologisk bevidsthedssvækkelse som følge af indtagelse af nervetabletter, sovemidler m. v., synes spørgsmålet i almindelighed at have været, om der har foreligget en af § 16 omfattet tilstand, der kunne ligestilles med sindssygdom, se f. d. U 1961.458, U 1964.744 og RÅ 1968.107. Under hensyn til den nævnte regel i § 16 og til den uklarhed, der formentlig har været vedrørende den selvstændige betydning af § 18, må det betragtes som naturligt, at man har været tilbageholdende med at sætte andre tilstande end alkoholrus i forbindelse med bestemmelsen i § 18.

De spørgsmål, som særlig giver anledning til overvejelse i forbindelse med en revision af straffelovens regler om straffrihed, hænger sammen med det stærkt øgede omfang, som narkotikamisbrug har antaget i Dan-

mark siden 1960'erne. Denne udvikling har gjort det aktuelt at overveje, om de regler om straffrihed på grund af psykiske abnormtilstande, som kan anbefales med henblik på de hidtil kendte former for sindssygdom og dermed ligestillede tilstande, uden videre bør finde anvendelse på forbrydelser begået i euforiske tilstande, som gerningsmanden selv har fremkaldt. I de alvorligste tilfælde drejer det sig om en bevidst hensættelse i en tilstand, hvor den pågældendes bevidsthedsliv totalt forandres, og hvor alle de forestillinger og modforestillinger, der normalt bestemmer hans legemlige aktivitet, sættes ud af virksomhed.

Til belysning af disse problemer skal anføres nogle tilfælde fra retspraksis.

ØLD af 2/4 1963 (utrykt): En knap 25-årig kvinde havde med en kniv dræbt R ved at tilføje denne en dyb stiklæsion i ryggen, således at R kort efter af gik ved døden. T var ikke tidligere straffet. T var 3 mdr. før drabet blevet indlagt på en psykiatrisk afdeling under diagnosen psykogen depression og var gentagne gange blevet behandlet med LSD, senest 2 dage før drabet. Hun blev udskrevet på drabsdagen og genindlagt senere samme dag. Retslægerådet fremhævede, at T både før og efter gerningen frembød symptomer på psykogen depression (psykose) og desuden på dagen for drabet måtte formodes at have været under indflydelse af en to dage tidligere gennemført LSD-behandling, hvilket havde svækket hendes selvkontrol og aktiveret aggressive impulser. T havde efter dette været sindssyg på gerningstiden. Medens virkningen af LSD måtte antages at være klinget af ret hurtigt, vedvarede symptomerne på psykogen depression, ligesom T's adfærd fortsat var præget af karakterologiske insufficienssymptomer. Anklagemyndigheden nedlagde påstand om, at T blev anbragt i et sindssygehospital i medfør af § 70, jfr. § 16. T blev imidlertid frifundet efter § 16, uden at der fastsattes nogen foranstaltning.

ØLD af 24/10 1968 (utrykt): Den 23-årige T havde forsøgt at dræbe sin hustru og ca. 20 dage senere fuldbyrdet drab ved at tilføje hustruen stik- og snitsår i hovedet og på halsen m. v. T var ikke tidligere straffet. Retslægerådet udtalte, at T var personlighedsmæssigt afvigende i betydelig grad: umoden, uselvstændig, sensitiv m. v. Samlivet med hustruen havde været psykisk belastende, og misbrug af hash havde antagelig medvirket til at bringe ham ud af psykisk balance. Ved enkelte lejligheder havde T også brugt andre stoffer (amfetamin, mescalin, opium). Han angav, at han 2-3 timer før drabet for første gang havde indtaget en dosis LSD. Der havde forud for drabet fundet et opgør sted mellem T og hans hustru, hvilket havde bragt ham yderligere ud af sjælelig ligevægt og hensat ham i en affektbetonet abnormtilstand, der måtte ligestilles med sindssygdom. Retslægerådet antog, at de fundamentale forudsætninger for drabet var de disharmonier, som prægede hans sjælstilstand og navnlig forholdet til hustruen, og som gjorde T i betydelig grad personlighedsafvigende. En bedømmelse af hans tilstand på gerningstiden var dog forbundet med usikkerhed. Hvis det antoges, at han ikke havde indtaget LSD før drabet, havde han dog antagelig været i en sådan tilstand, at han måtte betegnes som havende været sindssyg eller i en dermed ligestillet tilstand, formentlig en tågetilstand, der havde sin årsag i de nævnte konflikter og belastninger. T blev i medfør af § 70, jfr. § 16, dømt til anbringelse i et hospital for sindslidende.

URD af 15/3 1971 (utrykt): Den 19-årige T havde dræbt en person, sammen med hvem han samme dag havde begået et indbrud, ved at tilføje den pågældende adskillige slag i hovedet med en økse. T havde desuden begået tyverier m. v. I en erklæring, afgivet før drabet blev begået, udtalte retslægerådet, at T siden 1968 havde haft et tiltagende og efterhånden svært blandet misbrug af euforiserende stoffer. I december 1969 fandtes han sindssyg under en indlæggelse i statshospital, og rådet fandt det overvejende sandsynligt, at T's sindssygdom havde bestået siden da, også på tidspunktet for drabet i september 1970. Det drejede sig formentlig om en af stofmisbruget fremkaldt schizofrenilignende sindssygdom. Under fornyet mentalobservation var T stadig sindssyg, og da retslægerådet 2. gang afgav erklæring, havde T ikke fået euforiserende stoffer i 5 måneder. Rådet udtalte, at der syntes at være sket en alvorlig udvikling af sindssygdommen, og at det ikke kunne antages, at den nuværende tilstand var forårsaget af toxiske stoffer. Der var formentlig tale om en schizofreni. Det skønnedes sandsynligt, at denne sindssygdom også havde bestået på gerningstiden, og at et misbrug af cannabis og LSD ikke havde været af afgørende betydning for det samlede sygdomsbillede. Rådet fandt, at der var en ganske uberegnelig risiko for nye handlinger af mulig farlig art. T blev frifundet efter § 16 og dømtes i overensstemmelse med retslægerådets indstilling til anbringelse i et hospital for sindslidende.

U 1971.560 (0): Den 19-årige T havde på gaden i en provinsby dræbt en ham ubekendt kvinde ved bagfra at stikke hende i venstre side af ryggen med en kniv. T, der var ustraffet og ikke tidligere havde vist tilbøjeligheder til impulsivitet eller voldshandlinger, var for 1½ år siden begyndt at ryge hash og havde i det sidste halve år yderligere indtaget LSD. Forud for drabet havde han ifølge retslægerådets udtalelse røget mere hash end vanligt og - umiddelbart før gerningen - indtaget en betydelig dosis LSD. Der indtrådte ifølge retslægerådet en forgiftning, der viste sig ved intense, barokke hallucinationer, angst, psykomotorisk uro og glemsel. Denne tilstand, der af retslægerådet betegnedes som »sindssygelig« (d. v. s. psykotisk), varede fra 14-14,30 tiden til kl. ca. 19. Drabet fandt sted kl. 16,15. T frifandtes ved nævningekendelse i medfør af § 16 og dømtes til anbringelse i et hospital for sindslidende. Retslægerådet havde udtalt, at ligeartede handlinger efter indtagelse af narkotika ikke var usandsynlige, og at både hensynet til retssikkerheden og til tiltalte selv talte for en længerevarende afvænning.

Vedrorende den sidstnævnte sag henvises til den udførlige omtale hos *H. H. Brydensholt,* Narkotika og straf, 1972, s. 127 ff.

(b) Straffelovrådet har anmodet *retslægerådet* om at afgive en udtalelse om den lægelige opfattelse af beskaffenheden af de bevidsthedsændringer og risici for ukontrolleret adfærd, der følger af indtagelse af euforiserende stoffer. Man har i den forbindelse også spurgt, om udviklingen giver anledning til at regne med stigende forekomst af tilstande og kriminalitetsformer, med hensyn til hvilke de nugældende regler i strfl. § 16 vil vise sig uhensigtsmæssige, set fra et lægeligt synspunkt. Der henvises herved til bilag 2 pkt. 5.

Retslægerådet henviser indledningsvis til World Health Organization's klassifikation af afhængighedsskabende stoffer og udtaler generelt, at disse stoffer »svækker kontrollen over for impulser bl. a. til aggressiv adfærd«, og at »den toksiske indvirkning kan være af en sådan intensitet, at tilstanden må betegnes som psykotisk og uberegnelig og dermed indebære en fare for andre«. Der kan være tale om tilstande med eller uden bevidsthedssvækkelse. Det fremhæves, at stofferne viser betydelige forskelle i deres virkninger, og at påvirkning kan forekomme i alle mulige grader. Oftest er tilstandene ledsaget af passivitet, men i nogle tilfælde vil aggressivitet og løsnelse af sexuelle hæmninger præge billedet. Det hedder videre i retslægerådets udtalelse:

»Som ved alkoholindtagelse vil der i det langt overvejende antal tilfælde af stofindtagelse være tale om en lettere intoksikation med en vis moderat losnelse af hæmninger og mulighed for oplevelser, der afviger fra hverdagens. Ved svær intoksikation vil der i flertallet af tilfælde være tale om en sådan påvirkning, at den pågældendes muligheder for udadgående handling vil være i væsentlig grad indskrænket. Der vil imidlertid, selv ved de lettest forlobende intoksikationer, stedse være forbundet en øget risiko for voldsomme og farlige reaktioner eller svigten af opmærksomhed og evnen til koordineret adfærd, hvor sådan kræves, f. eks. i trafiksituationer.

Herudover vil der ved indtagelse af visse stoffer, herunder specielt LSD og andre hallucinogene forbindelser, hos nogle mennesker kunne udløses akut forløbende psykotiske reaktioner (hastigt forløbende sindssygdomme), hvor den pågældendes oplevelsesmåde og adfærd ændres totalt, og hvor det - oftest betinget af forbigående vrangideer og/eller hallucinatoriske oplevelser - kan komme til helt uforudselige aggressive handlinger, herunder drab af tilfældige personer. Sådanne reaktioner vil især kunne ses hos særligt disponerede, f. eks. hos personer med et beredskab for at kunne reagere med sindssygdom«.

Retslægerådet antager, at den kriminogene virkning af stofindtagelse næppe er principielt forskellig fra virkningen af alkohol.

Om den retlige klassifikation af tilstandene bemærker retslægerådet, at man ikke hidtil har følt § 16 og den dertil knyttede lægelige fortolkningspraksis som uhensigtsmæssig, heller ikke på baggrund af den kriminalitet, som eksempelvis har fundet sted under helt eller delvis LSD-fremkaldte sindssygelige tilstande. Man finder ikke grundlag for at udtale sig om, hvorvidt den fremtidige udvikling kan give anledning til at foreslå ændringer i § 16.

(c) Straffelovrådet fremhæver, at det voldsomt øgede forbrug af euforiserende stoffer gennem de senere år ikke i noget stort omfang har ført til straffesager om straffrihed i medfør af § 16. Stofmisbrugets retlige problematik har helt overvejende været knyttet til spørgsmålet om strafferammer, sanktionsvalg og praktiske behandlingsmuligheder over for stofmisbrugere. I denne forbindelse har også meldt sig et spørgsmål om de psykiatriske afdelingers muligheder for at modtage og behandle personer, der i psykisk henseende er prægede af følger af stofmisbrug, men dette problem har kun i ringe grad haft sammenhæng med spørgsmålet om straffrihed i medfør af § 16 for handlinger begået i en tilstand af stofpåvirkning.

På den anden side må det erkendes, at udviklingen har øget sandsynligheden for, at der vil forekomme sager om bedømmelsen af tilstande, der henhører under § 16. Efter straffelovrådets forslag skal der gælde en obligatorisk regel om straffrihed — for så vidt angår frihedsstraf - for handlinger begået i en tilstand af sindssygdom. Gennemføres en sådan regel generelt, vil straffrihed altså også være obligatorisk i de af retslægerådet omtalte tilfælde, hvor der ved indtagelse af LSD og andre hallucinogene stoffer udløses en akut sindssygdom. Straffelovrådet finder, at der ikke bør gælde en regel om absolut straffrihed i disse tilfælde. Der bør, ligesom med hensyn til alkoholrus, gælde en regel, som ikke afskærer domstolene fra at

idømme straf, således som det efter forslaget også vil være ordningen for så vidt angår tilstande, der kan ligestilles med sindssygdom. En videregående skærpelse af bedømmelsen af psykotiske tilstande fremkaldt ved stofmisbrug kan man på den anden side ikke gå ind for. Om den af straffelovrådet foreslåede regel vedrørende tilstande fremkaldt ved indtagelse af alkohol eller andre rusmidler henvises til ovenfor s. 45-46. Det er her bl. a. fremhævet, at der efter straffelovrådets forslag til § 65 kan anvendes særlige retsfølger over for den, der frifindes på grund af en tilstand fremkaldt ved indtagelse af rusmidler.

Det er diskuteret i straffelovrådet, om en fakultativ regel bør praktiseres på en sådan måde, at der faktisk sker en skærpelse af bedømmelsen, bl. a. i forhold til den ovenfor refererede dom i U 1971.560 (0), som er det reneste eksempel på, at en påvirkningstilstand af psykotisk karakter har gjort sig gældende uden at være forbundet med en psykose af anden art eller i øvrigt med en udtalt psykisk afvigelse på gerningstiden. Man kan næppe se bort fra, at udviklingen i retspraksis kan komme til at bero på, hvilket omfang og hvilke former kriminalitet med denne særlige baggrund vil antage i fremtiden. Som forholdene stiller sig nu, er det imidlertid straffelovrådets opfattelse, at det fortsat må være udgangspunktet, at en lægelig konklusion om psykose må føre til en frifindelse, og at valget af retlig reaktion ud fra behandlingsmæssige eller fareafværgende hensyn derefter må afgøres på samme måde, som hvor det drejer sig om andre grupper af sindssyge. Såfremt en strengere bedømmelse skal komme på tale, kan der bl.a. tænkes at blive lagt vægt på, om der på baggrund af gerningsmandens tidligere erfaringer med hensyn til stofmisbrug og stoffers virkning på hans adfærd er særlig grund til at bebrejde ham, at han hensætter sig i en tilstand, som totalt ændrer hans reaktioner og skaber en risiko for alvorlige aggressive handlinger.

Som foran nævnt har retslægerådet ikke udtalt sig imod en regel, efter hvilken spørgsmålet om straffrihed for handlinger begået under indflydelse af alkohol eller afhængighedsskabende stoffer beror på rettens afgørelse i det enkelte tilfælde.

Såfremt vedvarende misbrug af alkohol eller euforiserende stoffer har medført en sindssygdom (kronisk alkoholpsykose o. l.), uden at der på gerningstiden har foreligget påvirkning af alkohol eller narkotika, falder tilfældet uden for den af straffelovrådet foreslåede særregel og må bedømmes efter hovedreglen om obligatorisk straffrihed med hensyn til handlinger begået i en tilstand af sindssygdom.

Kapitel IV.

Intelligensdefekter.

(a) Åndssvaghed i højere grad henhører under **strfl.** § 16, medens spørgsmålet om bedømmelsen af andre intelligensdefekter må afgøres efter § 17. Såfremt gerningsmanden findes utilregnelig efter § 16 eller uegnet **til** påvirkning gennem straf efter § 17, skal der i medfør af § 70, stk. 1, tages stilling til, om der **i** stedet for straf skal anvendes anden retsfolge, og i bekræftende fald hvilken. Denne ordning stammer **i** det væsentlige fra *Torps* forslag i U **II,** §§ 15, 17 og 57. Torp foreslog dog **i** sin § 15 udtrykket »udpræget åndssvage« (således også Goll og Torp i U **III,** § 16). Ændringen til »åndssvaghed **i** højere grad« fulgte *Olriks* forslag i U III. Om den ordning, som var gældende under strfl. af 1866, og som indeholdt en meget mere begrænset adgang til at fritage åndssvage for straf, henvises til *Torp,* Alm. del, s. 345 f., 358 ff. og 363 ff. Med hensyn til gældende ret henvises til *Hurwitz,* Alm. del, 4. udg., s. 299 ff. og 466 ff. samt *Waaben,* Utilregnelighed og særbehandling, s. 91 ff.

Som det vil blive nærmere omtalt nedenfor, har justitsministeriet i 1970 nedsat et udvalg med den opgave at overveje foranstaltningerne over for åndssvage og andre svagt begavede lovovertrædere. Under hensyn til dette udvalgsarbejde, som ikke er afsluttet, har straffelovrådet ment at kunne begrænse sig til en forholdsvis kortfattet omtale af problemerne vedrørende disse persongrupper, og der er ikke af rådet iværksat undersøgelser, der mere eller mindre ville falde sammen med den indsamling af materiale, som foregår under det nævnte udvalg. Det kan særlig fremhæves, at rådet ikke har drøftet spørgsmålet om det mulige behov for særlige behandlingsformer over for sinker **i** eller uden for kriminalforsorgen.

(b) Åndssvaghed i *højere* grad henhører som nævnt under § 16 og omfatter de tilstande, der psykiatrisk betegnes som idioti og imbecilitet. Grænsen til åndssvaghed i lettere grad sættes omkring en intelligenskvotient (IK) på 55. Selvom det efter § 16 er en betingelse for straffrihed, at lovovertræderen skal have været »utilregnelig« (se herom kap. II i forbindelse med sindssygdom), er dette forbehold uden praktisk betydning, når det drejer sig om personer, der er åndssvage i højere grad. Disse personer bliver i praksis altid frifundet for straf.

Åndssvaghed i *lettere* grad er omfattet af § 17, som bl. a. taler om »en ved mangelfuld udvikling ... af sjælsevnerne . . . betinget varigere tilstand«. Af § 17 følger videre, at valg af særlige foranstaltninger i stedet for straf kun kommer på tale, såfremt tiltalte ikke anses for »egnet til påvirkning gennem straf«.

Den mulighed for særbehandling, som er givet i § 17, er ikke begrænset til de grader af intelligensdefekt, der kan betegnes som åndssvaghed. Også sinketilstande er en mangelfuld udvikling af sjælsevnerne, og § 17 i sig selv gør det derfor ikke nødvendigt at fastholde en afgrænsning af området for lettere åndssvaghed. Det praktiske behov for denne afgrænsning følger imidlertid af, at der ikke findes nogen særlig sinkeforsorg, til hvilken sinker ville kunne henvises i medfør af § 70. Der findes kun en åndssvageforsorg, og det anses både fra juridisk og lægelig side for ønskeligt, at dom til åndssvageforsorg kun finder anvendelse i tilfælde, der er omfattet af lovgivningen om denne forsorg. Traditionelt har dette betydet, at diagnosen »åndssvag« er en forudsætning for dom til åndssvageforsorg. Denne forudsætning er dog ikke fastholdt fuldtud efter åndssvageloven af 1959. Loven handler om »forsorg for åndssvage og andre særlig svagt begavede«,

og forsorg kan anvendes over for en person, »der er åndssvag, eller hvis tilstand ganske må ligestilles med åndssvaghed«.

Fra lægeligt synspunkt kan åndssvaghed i lettere grad (debilitet) vejledende afgrænses som de tilstande, der er kendetegnet ved en IK mellem 55 og 75. Det har dog i dansk psykiatri været almindeligt at fremhæve, at diagnosen ikke ensidigt kan bygges på et formelt kriterium udtrykt i en IK. Der anlægges en supplerende bedømmelse af individets færdigheder, evne til tilpasning til visse ydre forhold og arbejdsopgaver etc. Behovet for at foretage en sådan samlet klinisk vurdering følger af flere forhold. Der kan således forekomme en variation i prøveresultaterne med hensyn til det samme individ; valget af test-metode spiller en rolle, og der er grund til at tro, at en intelligensprøve ikke fuldtud afspejler individets almindelige intelligensniveau, idet bl. a. alder og tidligere erfaringer kan spille en rolle. Vedrørende de her omtalte psykiatriske afgrænsningsspørgsmål henvises til *Helweg,* s. 18 ff. og 107 ff., *Strömgren,* s. 288 ff., *Villars Lunn* i Betænkning om de retspsykiatriske undersøgelser i straffesager, s. 141 ff. og Betænkning om åndssvageforsorgen, 1958, s. 35 ff. I sin udtalelse af 24. august 1972 har retslægerådet i korthed defineret åndssvagheden på linie med det foran anførte. Det nævnes, at det overvejende antal lettere åndssvage ligger på en IK mellem 60 og 70, og det hedder derefter: »Under IK 60 må diagnosen i visse tilfælde blive åndssvaghed i middel grad (eller i »højere grad« og altså henføres under straffelovens § 16), og over IK 70 må en del svagtbegavede henføres til sinkegruppen og falde uden for den personkreds, som kræver retlige særforanstaltninger« (ad pkt. IV).

Når loven om åndssvageforsorg af 1959 som led i afgrænsningen af særforsorgens område (herunder området for ikke-frivillige indgreb) taler om en person, »der er åndssvag, eller hvis tilstand ganske må ligestilles med åndssvaghed«, kan det give anledning til nogen tvivl, hvad der er ment hermed. I betænkning om åndssvageforsorgen s. 37 nævnes, at det pågældende udvalg overvejede at foreslå en egentlig definition af begrebet åndssvaghed i loven, men ikke anså dette for teknisk muligt, »idet det ikke drejer sig om et på aldeles faste kriterier bygget begreb, men om en ud fra en helhedsvurdering stillet diagnose«. Det hedder videre: »Man er - da en skarp afgrænsning ikke er mulig - gået ud fra, at åndssvageforsorgen for at kunne nyttiggøres for dem, der har behov for den, også efter omstændighederne skulle kunne omfatte personer, hvis tilstand efter et lægeligt skøn ganske må ligestilles med åndssvaghed, dels fordi de pågældende på grund af betydelig intelligensdefekt er ude af stand til at klare sig på egen hånd, dels fordi deres forsorgs- og behandlingsbehov kun på fyldestgørende måde kan varetages inden for åndssvageforsorgens rammer«.

Efter denne udtalelse skulle der ikke være tvivl om, at loven er tilsigtet at finde anvendelse på nogle personer, der ikke kan betegnes som åndssvage (i betydning idioter, imbecile eller debile). I forarbejderne til loven er på den anden side også udtalelser, der tyder på, at nogle har villet støtte en brug af ordet åndssvag i restriktiv betydning (idioter og imbecile), og at tilføjelsen om ligestillede tilstande kun skal udfylde intervallet op til grænsen mellem debilitet og sinkestadiet. I praksis må den førstnævnte opfattelse anses for at være den gældende. Det er under alle omstændigheder sikkert, at lovens formulering betegner en afstandtagen fra ensidig anvendelse af intelligensmålingens resultat som kriterium på, om forsorg kan anvendes, og at der - som det flere gange er fremhævet - ikke er tale om en udvidelse til »sinkegruppen som sådan«. Lovens regler handler om et forholdsvis snævert grænseområde mellem debilitet og sinkestadiet, og det følger af lovens ordning, at en lægeerklæring i sin konklusion kan betegne en person som hørende til dette grænseområde uden udtrykkelig at tage stilling til, om den pågældende skal anses som »åndssvag«.

De nævnte synspunkter synes også at finde støtte i retslægerådets udtalelse til straffelovrådet. Det fremhæves, at begrebet »ligestillet« er benyttet for at undgå intelligenskvotientens stive og skarpe grænsedragning, og at det ikke er tilsigtet, at sinker som gruppe skulle kunne optages i åndssvageforsorg. Indførelsen af begrebet »ligestillet med åndssvaghed« betyder ikke, »at åndssvagegrænsen generelt er lagt højere op, men alene at der er åbnet mulighed for, at åndssvageforsorgens hjælpeforanstaltninger kan bringes i anvendelse over for enkelttilfælde

med et ganske specielt behov. Rådet kan ikke anbefale, at »ligestillet« anvendes til at få kriminelle sinker inddraget under åndssvageforsorg, men kan på den anden side heller ikke finde det rimeligt, at mangelfuldt udviklede personer, der fungerer som åndssvage, undergives fængselsstraf i et miljø, hvor de ikke kan hævde sig. Med andre ord må rådet tilråde, at der - som det hidtil har været almindeligt - i valget af sanktioner individualiseres på grundlag af en mentalobservation« . Se i øvrigt nedenfor om retslægerådets bemærkninger angående anvendelsen af åndssvageforsorg.

(b) De ovenfor refererede overvejelser har taget sigte på regulering af anvendelsen af forsorg efter åndssvageloven og har ikke direkte haft afgørelse i straffesager for øje. Det synes imidlertid at stå fast, at dom til åndssvageforsorg i medfør af strfl. § 70 kan afsiges, såfremt de omtalte betingelser med hensyn til tilstandens beskaffenhed er opfyldt. Der kan anføres nogle eksempler på, at der i straffesager har været spørgsmål om tilstande »ligestillet med åndssvaghed«:

U 1965.108 (H): Den 35-årige T, der gentagne gange var straffet, navnlig for berigelsesforbrydelser, fandtes ved nævningeting skyldig i voldtægtsforsog, røveri, underslæb og tyveri. T blev ved VLR idømt 4 års fængsel; der forelå ikke mentalerklæring. Derefter blev T mentalundersøgt, og i en udtalelse fra retslægerådet hed det, at T (som i 1951 for tyveri havde været dømt til anbringelse i åndssvageanstalt) var både intellektuelt og karakterologisk udtalt afvigende. Hans svage begavelse placerede ham nær åndssvagegrænsen, og det blev i den forbindelse fremhævet, at »medens hans praktiske evner ligger lidt højere, placerer hans ringe kundskaber og svigtende omtanke ham lidt lavere«. Når man tillige tog hans umodenhed og ustabilitet samt hele hans livsløb og svigtende evne til social tilpasning i betragtning, fandtes det »rimeligt at ligestille hans tilstand med åndssvaghed«. T kunne ifølge retslægerådet ikke længere anses for strafegnet. Det var vanskeligt at afgøre, om hovedvægten burde lægges på de intellektuelle eller på de karakterologiske mangler. Forvaring kunne komme på tale, men behovet for forsorg talte dog for, at han påny blev inddraget under åndssvageforsorg med anstaltsanbringelse for øje. Ved Højesteret blev T dømt til anbringelse i åndssvageanstalt.

U 1965.911 (0): Den knap 19-årige T, som ikke tidligere var straffet, men som siden sit 11. år i lange perioder havde været på institutioner under åndssvageforsorgen, fandtes skyldig i 6 indbrudstyverier og forsøg herpå samt i 2 brugstyverier, alle begået indenfor 1 uge. Han havde året før modtaget tiltalefrafald i anledning af tilsvarende forseelser, og under den nye sag blev han anbragt på Rødbygård, inden der faldt dom i sagen. Retslægerådet udtalte, at T ved intelligenstestning klarede sig som en sinke, medens han ved kliniske og sociale vurderinger fandtes at være svagt begavet i en sådan grad, at han måtte betegnes som sidestillet med en åndssvag. Det måtte anses for udelukket, at straf - herunder ungdomsfængsel - kunne have en korrigerende virkning. Ved ØLR voterede 3 dommere for at anse T for strafegnet og ville give betinget dom, medens 3 dommere anså ham for strafuegnet og voterede for inddragelse under åndssvageforsorg. T blev herefter anset med betinget dom, jfr. rpl. § 216, stk. 1, som det for tiltalte gunstigste resultat.

Det fremgår af § 17, at valget mellem straf og særlige foranstaltninger over for lettere åndssvage lovovertrædere har skullet bero på en konkret bedømmelse. Rigsadvokatens cirkulære af 7. december 1932 indeholdt på dette punkt ingen vejledning ud over at pege på, at afgørelsen måtte afhænge af, om tiltalte kunne anses for egnet til påvirkning gennem straf eller ikke. Fra den første periode efter straffelovens ikrafttræden foreligger der også fra lægernes side udtalelser, som tyder på, at man ikke har anset alle lettere åndssvage for uegnede til påvirkning gennem straf, se f. eks. *Helweg,* s. 19, 21, 125 og 127. Senere har retslægerådet mere generelt anset åndssvage for strafuegnede. Domstolenes praksis har udviklet sig således, at lettere åndssvage i det helt overvejende antal tilfælde er fundet uegnede til straf. Afvigelser herfra er bl. a. forekommet i nogle sager, hvor det aktuelle alternativ til særforsorg ikke har været frihedsstraf men en betinget dom, sml. den foran refererede dom i U 1965.911 om en person i grænseområdet mellem lettere åndssvaghed og sinkestadiet.

U 1961.572 (H) belyser også spørgsmålet. Den 20-årige ustraffede landbrugsmedhjælper T havde hos sin arbejdsgiver stjålet en damefrakke og en stortrøje til en samlet værdi af ca. 335 kr. Han havde tidligere været under åndssvageforsorg, men var endeligt udskrevet for henved 7 år siden. Retslægerådet betegnede T som åndssvag i lettere grad; han var arbejdsvillig og godmodig og havde indtil for et år siden klaret sig socialt tilfredsstillende, siden var det gået mindre godt. T måtte anses for strafuegnet; der syntes ikke at være risiko for nye lovovertrædelser, og rådet anbefalede tilsyn, helst gennem åndssvageforsorgen. Medens ØLR ville stadfæste en betinget dom, dømte HR ham til åndssvageforsorg. Der forelå en erklæring fra overlægen ved et forsorgscenter, som udtalte, at man afgjort ville holde T udenfor institution. »Kun hvis han viser sig umulig at hjælpe socialt, eller hvis han bliver syg, eller endelig hvis han skulle begynde nye kriminelle

handlinger, vil indlæggelse på åndssvagehospital komme på tale«.

Domme til frihedsstraf synes at være blevet sjældne, ligesom der vistnok kun i meget få tilfælde konstateres åndssvaghed hos personer, der hensidder i fængselsvæsenets institutioner. Dom til kortvarig frihedsstraf kan dog bl. a. forekomme i sager om motorkorsel i spirituspåvirket tilstand, se herved U 1969.492 (Ø). Der henvises i øvrigt til *Waaben,* Utilregnelighed og særbehandling, s. 93 f., jfr. s. 77 med henvisning til RÅ 1964.95, hvor retslægerådet i en færdselssag udtalte, at tiltalte, der var lettere åndssvag, ikke kunne »anses for ganske uegnet til at underkastes bøde eller en kortere hæftestraf«.

Bortset fra de foran omtalte tilfælde, hvor åndssvageforsorg anvendes over for personer, der ikke udtrykkelig er betegnet som åndssvage, men ligestilles med åndssvage, finder strfl. § 70, jfr. § 17, næsten ikke anvendelse på personer i sinkegruppen. Der er et ikke ubetydeligt antal sinker i fængselsvæsenets institutioner og i Dansk Forsorgsselskabs klientel. I nogle tilfælde har tilstanden været klart diagnosticeret på dommens tid; mere almindeligt er det dog formentlig, at der ikke har været anledning til at lade mentalundersøgelse foretage. Ikke sjældent foreligger åndssvaghed og anden svag begavelse i kombination med karaktermæssige afvigelser.

(c) I *Norge* anvendes frihedsstraf og betinget dom i noget videre omfang over for lettere åndssvage, end tilfældet er i Danmark. Dette har ifølge oplysninger fra det norske straffelovråd særlig sammenhæng med, at den norske åndssvageforsorg ikke er så godt udbygget som den danske. I den norske straffelov er der ikke udtrykkelig sagt noget om åndssvaghed. Efter en forholdsvis lang tradition skal udtrykket »sinnssyk« i strfl. § 44 imidlertid forstås således, at det - foruden psykoser - tager sigte på åndssvaghed i høj grad. Det norske straffelovråd har oplyst., at der i løbet af de sidste ti år formentlig i retspsykiatrisk praksis er sket en indsnævring af det område, hvor åndssvaghed medfører straffrihed efter § 44, således at det i dag vistnok kun er idiot-gruppen, der bliver straffri efter denne bestemmelse. Se herom *Helge Rostad* i Jussens Venner 1967, s. 49 ff. Sager mod imbecile lovovertrædere afgøres som regel med påtalefrafald. Hvis en åndssvag lovovertræder må betragtes som relativt farlig, vil påtalemyndigheden normalt rejse sikringssag i medfør af § 39, nr. 1, jfr. ovenfor s. 37. De tilregnelige åndssvage går ind under persongruppen med »mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner« i § 39, nr. 1.

Det norske straffelovråd har oplyst, at man vil foreslå, at reglen om obligatorisk straffrihed skal omfatte både idioterne og de imbecile. Som fællesbetegnelse for denne gruppe vil man sandsynligvis bruge udtrykket »psykisk utviklingshemning (åndssvakhet) i betydelig grad«. Man overvejer også at foreslå, at i hvert fald dele af debilgruppen skal omfattes af betegnelsen »dybtgående abnormtilstand« og således gå ind under den fakultative regel om straffrihed, jfr. ovenfor kap. II.

I *svensk* ret er »sinnesslöhet« nævnt i bestemmelsen i kap. 33, § 2 om de tilstande, der obligatorisk udelukker dom til frihedsstraf (jfr. ovenfor kap. II). Ordet »sinnesslöhet« fortolkes således, at det omfatter idioter og imbecile, men ikke debile, jfr. *Beckman, Holmberg, Hult* og *Strahl* III, s. 259. I modsætning til den norske lovs § 44 udelukker den svenske regel ikke, at der idømmes bøde, jfr. 33:2, stk. 2.

Ved sammenligninger mellem de nordiske regler må man være opmærksom på, at der ikke er fuld overensstemmelse mellem de former for standardiseret intelligensmåling og gradinddeling af intelligensdefekterne, som anvendes i de forskellige lande.

(d) Foranstaltninger i medfør af strfl. § 70 anvendes navnlig i to former: dom til anbringelse (eller forbliven) under *åndssvageforsorg* og dom til anbringelse i *åndssvageanstalt.* Forskellen mellem de to domsformer er, at den sidstnævnte obligatorisk foreskriver en anstaltsanbringelse, som kun kan ophøre efter retskendelse i medfør af § 70, stk. 3, medens det ved dom til åndssvageforsorg overlades til denne forsorgs myndigheder at bestemme, om forsorg skal udøves under anstaltsforhold eller ej, og om der senere skal ske en ændring af den først trufne afgørelse herom. De pågældende myndigheder er i så henseende stillet, som om der ikke var afsagt nogen dom, men spørgs-

målet om, hvorvidt forsorg helt skal ophøre, henhører i alle tilfælde under domstolene, jfr. § 70, stk. 3.

Det følger af ordningen i § 70, stk. 1, at retten må begrænse sig til at anordne den mindre indgribende foranstaltning — åndssvage/orsorg - medmindre hensynet til »retssikkerheden« taler for, at der ved den strafferetlige afgørelse sikres øjeblikkelig anbringelse i *åndssvageanstalt* og forbliven i sådan anstalt, indtil retten ændrer denne bestemmelse. Rettens afgørelse kan således ikke udelukkende træffes ud fra overvejelser over, hvilken forsorgsform man på dommens tid må anse som den mest hensigtsmæssige ud fra behandlingsmæssige hensyn. Valget af domsform kan i en del tilfælde give anledning til tvivl, se herved eksempelvis dommene i U 1967.522 (H) og 1970.324 (H). Det kan i almindelighed siges at være en forudsætning for dom til anbringelse i åndssvageanstalt, at der - særlig under hensyntagen til arten af den pådømte kriminalitet - må regnes med en nærliggende risiko for lovovertrædelser af betydelig grovhed.

Kriminalstatistikken har siden 1956 indeholdt tal for domfældelser, der sondrer mellem dom til åndssvageanstalt og dom til åndssvageforsorg. Tallene er anført i følgende oversigt:

Tabel III. *Antal domfældelser til åndssvageanstalt og åndssvageforsorg 1956–1970.*

	Mænd			Kvinder		
	Ånds. anst.	Ånds. fors.	Ialt	Ånds. anst.	Ånds. fors.	Ialt
1956	13	36	49	1	5	6
1957	23	26	49	1	4	5
1958	13	31	44	–	2	2
1959	25	35	60	2	6	8
1960	23	64	87	1	4	5
1961	25	51	76	–	6	6
1962	31	41	72	1	1	2
1963	29	28	57	2	3	5
1964	27	42	69	2	5	7
1965	25	33	58	1	4	5
1966	29	35	64	1	3	4
1967	16	28	44	–	6	6
1968	13	35	48	–	1	1
1969	15	21	36	1	1	2
1970	13	27	40	0	2	2

Den stigning i antallet af domfældelser, som indtrådte i 1959, hænger sammen med en nedgang i antallet af tiltalefrafald som følge af en ændring i åndssvageloven. For årene 1960-70 er det gennemsnitlige antal domme til åndssvageanstalt 23 og til åndssvageforsorg 38 (kun mandlige domfældte). Det kan tilføjes, at kriminalstatistikken forud for 1956 kun havde en rubrik betegnet »åndssvageanstalt« (i 1955 dog »åndssvageforsorg«, hvilket muligvis er den korrekte betegnelse også for de foregående år). I årene 1950-55 svingede domfældelsestallene i denne rubrik mellem 24 og 37.

Udover dom til åndssvageanstalt og åndssvageforsorg forekommer der af og til dom til tilsyn i medfør af § 70, se f. eks. U 1954.309 (H). Dommen i U 1958.274 (H) kan nævnes som eksempel på tilfælde, hvor valget mellem åndssvageforsorg og tilsyn ved Dansk Forsorgsselskab giver anledning til tvivl.

(e) I september 1970 nedsatte justitsministeriet efter forhandling med socialministeriet et *udvalg* med den opgave »at overveje foranstaltningerne over for åndssvage og andre svagt begavede lovovertrædere, herun-

der den nærmere tilrettelæggelse af behandlingsarbejdet«. Udvalgets formand er højesteretsdommer, dr. jur. Louis 1e Maire.

Baggrunden for udvalgets nedsættelse var, at bestyrelsen for statens åndssvageforsorg havde givet udtryk for betænkeligheder med hensyn til den retlige reaktion og forsorgens behandlingsforanstaltninger over for visse grupper af lettere åndssvage og personer i grænseområdet mellem åndssvaghed og sinkestadiet. Man fandt, at der var væsentlige mangler ved de institutionsmæssige forhold, under hvilke sådanne lovovertrædere blev anbragt. Dette problem, som bl. a. hang sammen med kravet om sikkerhedsforanstaltninger over for domfældte åndssvage, var særlig iøjnefaldende på baggrund af den udvikling i retning af frie og åbne behandlingsmiljøer, som i øvrigt prægede åndssvageforsorgen. Man fandt også grund til at rejse det spørgsmål, om der sker en hensigtsmæssig afgrænsning af det klientel, som henføres under åndssvageforsorgen. Det blev således anført, at anstaltsopholdet af domfældte kunne opfattes som en tidsubestemt straf, og at der af hensyn til deres retsbeskyttelse var grund til at overveje en anvendelse af bestemte opholdsterminer.

Kommissoriet for udvalgets arbejde er formuleret således, at udvalget ikke blot skal tage stilling til den retlige placering og den forsorgsmæssige behandling af grænsetilfælde mellem åndssvaghed og sinkestadiet. Man har ønsket, at udvalget på bredere grundlag skal tage spørgsmålet om foranstaltninger over for »åndssvage og andre svagt begavede lovovertrædere« op til drøftelse. Heri indgår også problemer vedrørende kriminelle sinker uden for det nævnte grænseområde, men dog således, at udvalget ikke har til opgave at overveje spørgsmålet om indførelse af en almindelig sinkeforsorg. Justitsministeriet forudsatte i kommissoriet, at udvalget samarbejder med straffelovrådet, for så vidt dets overvejelser berører spørgsmål om ændring af straffeloven.

Der har ikke været afholdt møder mellem udvalget og straffelovrådet. Den fornødne kontakt har været varetaget på den måde, at straffelovrådets formand, der er medlem af udvalget, har holdt rådet orienteret om udvalgets arbejde og omvendt. Udvalgets hidtidige arbejde har været således tilrettelagt, at man dels har aflagt besøg på en række af åndssvageforsorgens institutioner, dels har iværksat forskellige, til dels omfattende undersøgelser ved henvendelse til åndssvageforsorgen, anklagemyndigheden, fængselsvæsenet og Dansk Forsorgsselskab. Disse undersøgelser er ikke afsluttet, og udvalget har i foråret 1972 - efter at være gjort bekendt med tidsplanen for straffelovrådets arbejde med reglerne om de strafferetlige særforanstaltninger - givet udtryk for, at man endnu ikke har grundlag for at formulere anbefalinger og synspunkter, der bør tages i betragtning af straffelovrådet.

På baggrund af det her anførte har det for straffelovrådet været en selvfølge, at man ikke burde tage spørgsmålet om foranstaltninger overfor kriminelle åndssvage og sinker op til grundig undersøgelse.

På den anden side har straffelovrådet ikke helt kunnet undgå at tage stilling til disse problemer. Når overvejelserne vedrørende andre grupper af psykisk afvigende personer fører til forslag om ændringer i strfl. §§ 16, 17 og 70, er det ikke muligt at give sådanne forslag endelig form uden at placere de åndssvage lovovertrædere i sammenhængen. Det er også naturligt, at visse af straffelovrådets almindelige synspunkter - bl. a. med hensyn til anvendelsen af tidsubestemte retsfølger - drøftes i relation til de åndssvage lovovertrædere.

(f) Retslægerådet har i sin erklæring til straffelovrådet udtalt, at en udvikling af åndsevnerne, der er så retarderet, at diagnosen bliver åndssvaghed i lettere grad, generelt må indicere særforanstaltninger. Det hedder endvidere:

»Har en samlet vurdering af alle oplysninger og undersøgelser ført til diagnosen åndssvaghed i lettere grad, bør som nævnt særforanstaltninger træde i stedet for straf. Dog må RR. pege på enkelte undtagelser, hvor det - uanset at pågældende er inddraget under forsorg - ikke vil være urimeligt at imødegå visse mindre lovovertrædelser (f. eks. overtrædelse af færdselsloven) med bøde eller kortvarig hæftestraf. Men det bør være undtagelser, og længerevarende afsoninger må frarådes. Det skal tilføjes, at betingede domme erfaringsmæssigt er virkningsløse over for åndssvage«.

Med hensyn til varigheden af inddragelse under åndssvageforsorg anfører retslægerådet følgende synspunkter:

»RR. kan ikke anbefale, at inddragelse under åndssvageforsorg, respektive ophold på institution gøres tidsbestemt, men vil finde det formålstjenligt, at et eventuelt påkrævet ophold på lukket

afdeling under overlægens ansvar afkortes mest muligt under hensyntagen til den åndssvages farlighed for retssikkerheden. En inddragelse under forsorg af en kriminel åndssvag tilsigter (ved behandling, oplæring og stabilisering) at opnå en social tilpasning og derved forebygge kriminelt tilbagefald. Den tid, der medgår til en sådan behandling, vil være højst forskellig og lader sig ikke på forhånd tidsbegrænse. Er man først nået frem til en extern form for forsorg, vil det imidlertid i et flertal af tilfælde være muligt at forlænge støtteforanstaltningerne på frivillig basis«.

Retslægerådet anfører, at åndssvageforsorgen har et brugbart behandlingsapparat til såvel intern som ekstern forsorg, men at der dog er et behov for udbygning af dette apparat, bl. a. ved oprettelse af modtageafdelinger til observation og korttidsbehandling og ved modernisering af nogle af de bestående lukkede afdelinger til langtidsbehandling og til anbringelse af farlige åndssvage. Rådet fraråder, at farlige åndssvage anbringes et enkelt sted; en »fortynding« vil efter rådets opfattelse langt hurtigere muliggøre en flytning til mere åbent milieu.

Når de anførte udtalelser fra retslægerådet sammenholdes med de iøvrigt foreliggende oplysninger om praksis overfor åndssvage lovovertrædere, er det straffelovrådets konklusion, at der ikke er grundlag for at foreslå nogen principiel ændring af de åndssvages placering i strafferetlig henseende. Man anbefaler, *at* der som hidtil i straffeloven gøres en sondring mellem åndssvaghed i højere grad og lettere grad, *at* de førstnævnte tilstande obligatorisk bevirker straffrihed på samme måde som sindssygdom, og *at* der med hensyn til åndssvaghed i lettere grad er mulighed for at foretage en konkret bedommelse, som dog kun i sjældne undtagelsestilfælde bør føre til, at en lettere åndssvag idømmes frihedsstraf. For så vidt angår de tidligere omtalte tilstande i grænseområdet mellem åndssvaghed og sinkestadiet - herunder tilstand, der kan anses som »ligestillet med åndssvaghed« - vil der formentlig af det nævnte udvalg blive fremlagt et materiale, som kan give grundlag for en nærmere bedømmelse af den nuværende praksis. Rådet skal derfor ikke udtale nogen endelig mening om, hvorvidt ændringer i praksis kan komme på tale, men man finder i hvert fald ingen anledning til at anbefale, at personer i grænseområdet dømmes til åndssvageforsorg i videre omfang, end det nu sker.

I straffelovrådets lovudkast er det foreslået, at åndssvaghed i højere grad nævnes i § 16, stk. 1, sammen med sindssygdom, og at der i § 17 optages en selvstændig bestemmelse om åndssvaghed i lettere grad og tilstande, som ganske må ligestilles med åndssvaghed. Den sidstnævnte bestemmelse har samme fakultative karakter som den, der foreslås i § 16, stk. *2,* med hensyn til tilstande ligestillet med sindssygdom. Udgangspunktet er i begge tilfælde, at der statueres straffrihed, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf. Adgangen til at pålægge bøde er efter § 18 uafhængig af de her nævnte regler.

Det er en selvfølge, at rådet må slutte sig til de af retslægerådet fremhævede ønsker om en udbygning af åndssvageforsorgens behandlingsmuligheder, bl. a. med hensyn til den gruppe af åndssvage, som må holdes i et lukket anstaltsmilieu.

Spørgsmålet om fordele og ulemper ved tidsubestemte retsfølger er overvejet også med henblik på åndssvage lovovertrædere. Man er opmærksom på, at der fra flere sider er rettet kritik mod den nuværende ordning, svarende til kritikken af de tidsubestemte retsfølger på andre områder. På den anden side går man ud fra, at denne kritik ikke i lige grad tager sigte på alle tilfælde af åndssvaghed, men især er rettet mod den nuværende ordnings konsekvenser i nogle tilfælde af lettere åndssvaghed, specielt tilfælde fra grænseområdet. Det må under alle omstændigheder fremhæves, at problemerne omkring de tidsubestemte retsfølger stiller sig på en helt anden måde her, hvor foranstaltningerne har en udpræget forsorgsmæssig og lægelig baggrund, og hvor også den administrative, ikke-strafferetlige inddragelse under forsorg er af ubestemt karakter, end når det gælder strafferetlige foranstaltninger som forvaring og ungdomsfængsel. Også på dette punkt må man imidlertid afvente det materiale, der kan ventes at fremkomme gennem åndssvageudvalgets arbejde, og straffelovrådet stiller ikke forslag om nogen ændring i retning af tidsbestemte eller tidsmaksimerede foranstaltninger overfor åndssvage lovovertrædere. Hensynet til beskyttelse af den domfældte og til den almindelige retssikkerhed må som hidtil varetages gennem domstolenes medvirken ved beslut-

ninger om forsorgens opretholdelse eller ophør.

Med hensyn til affattelsen af reglerne om åndssvage lovovertrædere stiller straffelovrådet forslag om visse ændringer. Det må af flere grunde anses for uhensigtsmæssigt at opretholde den nugældende regel i strfl. § 17, stk. 1, se herved kap. V og VI. Straffelovrådet foreslår, at bestemmelsen spaltes således, at man i højere grad end nu regulerer de strafferetlige sanktionsvalg særskilt i relation til de forskellige persongrupper, der er omfattet af bestemmelsen, og således at det nugældende almindelige kriterium »egnet til påvirkning gennem straf« opgives. For de åndssvages vedkommende har man fundet det naturligt at vælge en løsning, hvorefter både åndssvaghed i højere grad og i lettere grad omfattes af § 16, dog således at der sondres mellem obligatorisk og fakultativ straffrihed. Der henvises til lovudkastets §§ 16 og 17 med bemærkninger.

Bestemmelsen om særlige retsfølger overfor åndssvage, der findes straffri i medfør af § 16, stk. 1, eller § 17, findes i udkastets § 65, der svarer til den gældende § 70, stk. 1, med visse overvejende redaktionelle ændringer. Det foreslås udtrykkelig nævnt i bestemmelsen, at dommen kan lyde på anbringelse i institution for åndssvage eller på anbringelse under åndssvageforsorg. Reglerne om ændring eller ophævelse af foranstaltninger findes i § 69, der svarer til § 70, stk. 3 og 4. Efter straffelovrådets forslag får den domfældte selv beføjelse til at fremsætte begæring om ændring eller ophævelse af foranstaltningerne.

Kapitel V.

Karakterafvigelser.

1. Indledning.

(a) Efter de gældende regler i straffeloven er der navnlig *tre sanktionsmuligheder* overfor karakterafvigende personer (psykopater). Den, som findes »uegnet til påvirkning gennem straf« i medfør af § 17, stk. 1, kan dømmes til anbringelse i en forvaringsanstalt, jfr. § 70. Den strafegnede kan dømmes til almindeligt fængsel, men retten har også den mulighed at afsige dom til særfængsel, jfr. § 17, stk. 2. Denne særlige strafart er, bortset fra fuldbyrdelsesformen, undergivet de almindelige regler om fængselsstraf, således med hensyn til betingelserne for prøveløsladelse. Der gælder nogle særlige regler om overflytning til og fra særfængsel. En videre differentiering af sanktionsvalget følger af, at de tidsubestemte særforanstaltninger arbejdshus, jfr. § 62, og sikkerhedsforvaring, jfr. § 65, kan træde i stedet for fængselsstraf overfor strafegnede personer, også de psykopatisk prægede.

Begreberne *»psykopati«, »psykopat«* og *»psykopatisk«* har aldrig været anvendt i straffeloven, men fandt i en lang årrække anvendelse i administrationens og i domstolenes sprogbrug. Således hed den i strfl. § 17, stk. 2, nævnte straf art »psykopatfængsel«, indtil betegnelsen ændredes til »særfængsel« ved justitsministeriets cirkulære nr. 166 af 30. juni 1961. I den retspsykiatriske sprogbrug har de nævnte udtryk været almindeligt anvendte, ligesom mentalerklæringer ofte har karakteriseret psykopatiske tilstande nærmere på grundlag af den i den psykiatriske teori anvendte klassifikation af disse tilstande. Denne fremgangsmåde - og navnlig sammenstillingen af en række adjektiver til karakteristik af den undersøgte persons tilstand - er dog blevet mindre almindelig" gennem årene, og i hvert fald i retslægerådets udtalelser betegnes de pågældende personer nu sædvanligvis som »karaktermæssigt (karakterologisk) afvigende«, »personlighedsmæssigt afvigende«, etc., hvortil ofte føjes enkelte karakteriserende adjektiver, af hvilke »holdningsløs«, »selvhævdende«, »umoden«, »affektlabil« »selvusikker«, »sensitiv« og »impulsiv« synes at være de hyppigst forekommende. Ofte tilføjes også oplysning om spiritusmisbrug, arbejdsmæssig ustabilitet etc.

På foranledning af straffelovrådet har retslægerådet afgivet en udtalelse af 11. november 1971 om muligheden for at opstille en psykiatrisk klassifikation af de i forvaringsanstalterne og særfængslerne indsatte lovovertrædere. På grundlag af gennemgang af et antal sager er retslægerådet kommet til den konklusion, at »det næppe i dag er muligt på realistisk måde fortsat at benytte de tidligere anvendte typeinddelinger«. Det anføres, at der er en »tendens til mindre koncis karakterbeskrivelse og typeinddeling nu end tidligere«, og at selve begrebet »psykopati« også er gået mere og mere af brug i de retslægelige udtalelser. Retslægerådet nævner, at der utvivlsomt er visse træk, der især vil kendetegne personer med specielle kriminelle tilbøjeligheder (f. eks. affektlabile voldskriminelle med aggressive impulser); på den anden side vil den største gruppe, berigelsesforbryderne, være en langt mere broget skare, hvad angår personlighedsafvigende træk.

(b) Strafuegnede lovovertrædere med karaktermæssige afvigelser kan som nævnt dømmes til *forvaring* på ubestemt tid. Når man har valgt at indføre denne tidsubestemte retsfølge, skyldes det først og fremmest hensynet til retssikkerheden, specielt ønsket om at sætte et værn mod farlighedstilstande af uberegnelig varighed. Det var det hensyn, der motiverede interneringsloven af 1925 og affattelsen af straffelovens §

70, som lader hensynet til retssikkerheden være afgørende for valget af retsfølger.

Afværgelse af fare gennem indespærring i anstalt er imidlertid ikke forvaringens eneste formål. Lige fra begyndelsen har det været meningen, at der tillige skulle være tale om en behandling. Både om forvaring og om psykopatfængsel har man tænkt sig, at disse afvigelser fra almindelig straf skulle være kendetegnet ved en særlig psykoterapeutisk behandling. I en betænkning fra 1931 angående indretning i henhold til straffelovens §§17, stk. 2, og 70 af særanstalter for psykopater blev det således foreslået, at forvaringen fik en psykiater som leder. Det var på den anden side ikke tanken, at behandlingen skulle være rent hospitalsmæssig i andre tilfælde, end hvor den interneredes legemlige og åndelige tilstand kræver det. I den anordning, der gælder for forvaringen, jfr. anordning nr. 680 af 18. december 1940, hedder det i §2:

»Anstaltens formål er at sikre samfundet mod de farer for retssikkerheden, som de personer, der forvares i anstalten, på fri fod ville frembyde, og indenfor de derved dragne grænser underkaste dem en efter deres sjælelige særart afpasset behandling, således at de bliver egnede til at vende tilbage til det frie liv. Under forvaringen, der ikke er straf, men en sikkerhedsforanstaltning, bør det tilstræbes at afpasse behandlingen efter de forvaredes individualitet.«

Både fra domstolenes og fra retslægerådets side har man støttet denne opfattelse af forvaringen. Straffeloven og domstolene anvender den tidsubestemte retsfølge af hensyn til samfundets sikkerhed, d. v. s. for at hindre ny kriminalitet gennem længere tid, dels under selve frihedsberøvelsen, dels efter udskrivning, når en tidligere kriminalitet er kommet på afstand. Behandlingens opgave er at udnytte denne frihedsberøvelse for at øge udsigten til en heldig ændring af det hidtidige forløb.

Straffelovrådet har fundet det ufornødent som led i den følgende fremstilling at give en nærmere beskrivelse af behandlingen i forvaringsanstalter og særfængsler. Der kan herom henvises til de redegørelser, som er afgivet til straffelovrådet af overlægerne *G. K. Stump* og *Jan Sachs* og deres medarbejdere, og som er gengivet i bilag 7 og 8 til denne betænkning. Overlægerne har også i mange trykte fremstillinger gjort rede for det karaktermæssigt afvigende klientel i anstalterne og for behandlingsarbejdet; man fremhæver særlig G. K. Stürups bog »Treating the »Unbeatable««, 1968.

2. Retspraksis.

(a) Spørgsmålet om, i hvilket omfang de særlige anstalter for psykopater, der blev indført ved 1930-straffeloven, ville blive anvendt af domstolene, var uafklaret under lovens forberedelse. Spørgsmålet blev overvejet af det udvalg, som justitsministeriet i 1930 nedsatte til at overveje indretningen af de nævnte særlige anstalter. Udvalget gav i sin betænkning fra 1931 udtryk for, at det efter den ny straffelovs ikrafttræden ligesom før dette tidspunkt ville være hovedreglen, at psykopaterne af domstolene ville blive idømt almindelig straf, medens anvendelsen af de særlige foranstaltninger kun ville blive anvendt, når det var specielt indiceret. Udvalget skønnede, at belægget i særfængsel ville blive ca. 100 og i forvaring ca. 80.

Af hensyn til at sikre, at de særlige retsmidler over for psykisk afvigende lovovertrædere blev anvendt og netop anvendt over for de grupper af lovovertrædere, for hvilke de var bestemt, udsendte rigsadvokaten den 7. december 1932 et cirkulære (nr. 260) angående særbehandling af visse lovovertrædere, hvorved han gav anklagemyndigheden nærmere retningslinier om den fremgangsmåde, der skulle følges i sager angående bl. a. abnorme lovovertrædere. Efter cirkulærets pkt. I B 4 c bør dom om anvendelse af den særlige forvaring, der er hjemlet i § 70, for psykopaters vedkommende finde sted under følgende forudsætninger: 1) at den pågældende er erkendt som psykopat, 2) at han anses for uegnet til påvirkning gennem straf, samt 3) at der under hensyn dels til de begåede forbrydelsers art og omfang, dels til de tilstedeværende psykopatiske anlægs beskaffenhed og grad, må antages at foreligge nærliggende fare for betydeligere krænkelser af retssikkerheden.

Efter cirkulærets pkt. I B 4 b er særfængslets anvendelse knyttet til følgende forudsætninger: 1) at den pågældende er erkendt som psykopat, 2) at han må anses egnet til påvirkning gennem straf, 3) at det efter arten og omfanget af den pågældendes psykopati må anses utilrådeligt at søge ham påvirket gennem almindelig straf, hvorimod

den efter individualiteten særlig indrettede og for sådanne psykopater særlig egnede påvirkning gennem psykopatfængsel (nu særfængsel) må anses for indiceret, samt 4) at den in concreto forskyldte straf ikke kan ventes at ville blive kortere end 1 år og normalt ikke overskride 3 år.

I skrivelse af 8. juni 1934 henstillede retslægerådet, at der blev åbnet adgang til idømmelse af psykopatfængsel (særfængsel) også for sådanne psykopatiske lovovertrædere, der vel efter deres lovovertrædelser ikke idømmes 1 års straf (eller mere), men dog straf på ½ år eller derover. Retslægerådet henviste bl. a. til, at psykopaternes fjernelse fra de almindelige fængsler gav bedre arbejdsro i disse. Under henvisning hertil blev minimumstiden ved rigsadvokatens cirkulære nr. 162 af 15. september 1934 sænket til 6 måneder.

(b) Der følger nedenfor *en oversigt over antallet af mænd dømt til forvaring og særfængsel i årene 1933-1970 samt en oversigt over indsættelser og belægget i forvaring og særfængsel i de samme år.*

I året 1971 skete der ifølge oplysning fra fængselsdirektoratet 26 domfældelser til forvaring, heraf 10 førstegangsdomfældelser. 1 1972 var der indtil den 13. oktober indsat i alt 5 nydomfældte i forvaring.

For så vidt angår særfængsel blev ligele-

Tabel IV.

År	Domme			Indsættelser			Belæg		
	Forv.	Særf.	Tils.	Forv.	Særf.	Tils.	Forv.	Særf.	Tils.
1933	5	23	28	19	27	46	41	11	52
1934	19	24	43	22	25	47	55	27	82
1935	25	36	61	32	40	72	77	35	112
1936	22	25	47	21	29	50	89	29	118
1937	19	18	37	32	18	50	97	24	121
1938	36	21	57	47	24	71	123	23	146
1939	26	25	51	32	27	59	122	19	141
1940	17	6	23	26	8	34	119	21	140
1941	24	10	34	32	12	44	124	11	135
1942	32	14	46	36	13	49	130	15	145
1943	36	19	55	46	19	65	129	18	147
1944	43	12	55	53	16	69	154	17	171
1945	13	9	22	33	14	47	158	16	174
1946	31	15	46	41	16	57	152	17	169
1947	51	15	66	73	13	86	177	15	192
1948	86	17	103	101	18	119	218	13	231
1949	70	9	79	85	12	97	230	15	245
1950	121	11	132	158	8	166	313	6	319
1951	103	22	125	122	14	136	323	7	330
1952	105	15	120	210	21	231	359	15	374
1953	101	18	119	131	18	149	374	11	385
1954	89	4	93	134	8	142	359	6	365
1955	92	27	119	156	7	163	369	5	374
1956	102	32	134	155	40	195	383	26	409
1957	60	36	96	144	37	181	385	37	422
1958	76	53	129	142	60	202	377	43	420
1959	73	54	127	133	61	194	390	43	433
1960	63	69	132	152	65	217	375	44	419
1961	79	48	127	129	78	211	345	53	398
1962	45	63	108	115	79	194	312	63	375
1963	54	65	119	111	71	182	304	51	355

År	Domme			Indsættelser			Belæg		
	Forv.	Særf.	Tils.	Forv.	Særf.	Tils.	Forv.	Særf.	Tils.
1964	50	69	119	113	79	192	278	59	337
1965	70	82	152	131	86	217	292	59	351
1966	42	93	135	93	106	199	303	61	364
1967	39	93	132	88	106	194	264	84	348
1968	40	122	162	85	127	212	230	84	314
1969	37	131	168	90	140	230	195	98	293
1970	35	147	182	69	151	220	160	111	271

des ifølge oplysning fra fængselsdirektoratet 165 personer indsat eller genindsat heri i 1971.

Det gennemsnitlige daglige belæg i forvaring og særfængsel var i 1971 henholdsvis 126 og 117. Belægget pr. 11. oktober 1972 i forvaring og særfængsel var fordelt på anstalt:

Tabel V.

	Særf.	Forv.	I alt
Horsens	69	39	108
Herstedvester ..	57	40	97
I alt	126	79	205

Som det fremgår af oversigten blev særforanstaltningerne i perioden 1933-1945 ikke anvendt i det omfang, man havde ventet i 1931-betænkningen. Det samlede antal domme lå årlig på omkring 40. Anvendelsen af særfængsel viste en faldende tendens, medens anvendelsen af forvaring var stigende. Når særfængsel blev anvendt i så ringe grad, som tilfældet var, skyldes det ikke mindst en stærk tilbageholdenhed hos retslægerådet med at anbefale denne sanktionsform. I sin bog »Den retslige psykiatri« (1939,2. udg. 1949) anfører *Helweg*, at retslægerådet bør være temmelig tilbageholdende med at anbefale psykopatfængsel. Han henviser s. 26 til, at det store flertal af strafegnede psykopater godt tåler almindeligt fængselsophold, og at mange falder til ro netop ved det regelmæssige og ret strenge regime. Han anfører endvidere, at det over for adskillige psykopater er direkte uheldigt at give dem en strafmæssig undtagelsesstilling, da denne let giver grobund for udvikling af hysteriforme reaktioner.

I slutningen af 1940'erne skete der en meget betydelig stigning i anvendelsen af forvaring. Antallet af domme steg i løbet af få år til det tre- eller firedobbelte. Det store antal domme førte til oprettelsen af en midlertidig forvaringsafdeling i Vestre fængsel i 1948 og til oprettelsen af en ny forvaringsafdeling i Horsens i 1951. Om de anstaltsmæssige forhold henvises i øvrigt til det følgende afsnit. Det højeste antal domme til forvaring nåedes i 1950 med 121 domme. Derefter lå antallet i nogle år omkring 100 pr. år for derefter at falde først til omkring 70 i årene 1957-61 og i de seneste år til under 35.

Nogenlunde samtidig med faldet i antallet af forvaringsdomme begyndte antallet af domme til særfængsel at stige: fra mindre end 20 indtil 1954 til 60-70 i årene 1960-64 og mere end 120 siden 1968.

Det samlede antal domme til de to særforanstaltninger over for psykopater lå i mange år efter 1950 nogenlunde konstant, de fleste år mellem. 120 og 130. Siden 1968 har det oversteget 160, og antallet af domme til særfængsel har i disse år været 3-4 gange så stort som antallet af forvaringsdomme.

Oversigten indeholder særskilte tal vedrørende belægget i forvaring og særfængsel. Det ses heraf, at belægget i forvaring nåede sit højdepunkt i slutningen af 1950'erne (næsten 400), hvorefter det har været konstant faldende. Omvendt har belægget i særfængsel været konstant stigende. Anstalternes samlede belæg har været faldende i 1960'erne. Dette er bl. a. en følge af, at interneringstiderne i forvaring er blevet stadig kortere, og at mange særfængselsstraffe har været af forholdsvis kort varighed. Der henvises til bemærkningerne nedenfor i afsnit 5 om opholdstiderne i forvaring.

Når man i stigende grad gik væk fra de tidsubestemte forvaringsdomme, skyldtes det

en voksende forståelse af, at behandlings- eller sikkerhedshensyn må afvejes mod humanitetshensyn og hensyn til at beskytte den enkelte lovovertræder mod urimelige følger af hans handling. Den stadige opvurdering af friheden som retsgode førte **til,** at man tydeligere end før indså, at der bør være et rimeligt forhold mellem det begåede forholds grovhed og farlighed på den ene side og foranstaltningernes alvor og varighed på den anden side. Det var i erkendelse heraf, at man fra midten af 1950'erne gik over til i videre omfang end hidtil at anvende særfængsel i på forhånd udmålt tid fremfor forvaring på ubestemt tid. Det spillede også en rolle, at der efter overflytningen af særfængsel til anstalten i Horsens blev givet udtryk for en øget tro på, at den særlige behandlingsform kunne udnyttes også inden for tidsbestemte rammer. Til belysning af udviklingen henvises til *Kirchheiner* i NTfK 1951 s. 195 ff., og *Hurwitz* i NTfK 1957 s. 256 og *Waaben*, Utilregnelighed og særbehandling, s. 108 og 136 f.

Straffelovrådet har fundet det ufornødent at give en mere indgående redegørelse for de synspunkter, som er fulgt i nyere retspraksis med hensyn til anvendelsen af forvaring og særfængsel. Nedenfor under pkt. 4 refereres nogle **af** de oplysninger om de domfældte, der er fremkommet som resultat af statistiske opgørelser. Der henvises endvidere til den oversigt over trykte domme fra perioden siden 1960, der er gengivet som bilag 9 til betænkningen; i dette materiale findes bl. a. nogle domme, som belyser tvivlsspørgsmål med hensyn til valget mellem forvaring og særfængsel, sml. herom *Waaben,* Utilregnelighed og særbehandling, s. 81 ff.

3. Anstaltsmæssige forhold.

(a) Medens psykopatfængslet var en nydannelse ved straffeloven af 1930 inden for dansk fængselsvæsen, havde en for psykopater bestemt forvaringsanstalt været indrettet på *Sundholm* og i brug siden 1925. Fra 1. oktober dette år havde justitsministeriet af Kobenhavns magistrat lejet en del af en inden for arbejdsanstalten Sundholm beliggende bygning og i denne ladet indrette en særlig forvaringsanstalt. Anstalten var bestemt for mænd, som i henhold til interneringsloven af 1925 blev dømt til tvangsindlæggelse, og som fandtes egnede til anbringelse på denne anstalt. Anstalten var oprindelig indrettet på at tage 16 personer, men blev senere udvidet til at modtage 33 personer.

Da det måtte forudses, at Sundholm-anstalten ikke ville være i stand til at realisere de formål, som den skulle tjene, nedsatte justitsministeriet i 1930 et udvalg til at overveje indretningen af særanstalter for psykopater i henhold til straffelovens § 17, stk. 2, og § 70. Udvalget foreslog i sin betænkning fra 1931, at der på et areal, der tilhørte staten, og som var beliggende umiddelbart op til Vridsløselille statsfængsel, opførtes dels et psykopatfængsel, dels en forvaringsanstalt. Man fandt det rigtigst og mest økonomisk, at begge anstalter indrettedes samme sted, idet betydelige fordele og besparelser ville kunne opnås, når lægekræfterne og til dels tjenestemændene blev fælles for begge anstalter.

De nuværende forvaringsanstalter i *Herstedvester,* der toges i brug i april 1935, er i hovedsagen opført i overensstemmelse med byggeplanerne i 1931-betænkningen. Anstalterne er beliggende på et stort areal ved hovedvej I på dennes nordside lige over for statsfængslet i Vridsløselille, 15 km. vest for København. Overlæge G. K. Stiirup har i sin bog Forvaringsanstalten i Herstedvester, Beretning om arbejdet 1935-1951, s. 12 ff, givet en beskrivelse af anstaltens ydre rammer. Anstalten var oprindelig indrettet til at tage 140 personer. I 1945, da anstalten var rekvireret til midlertidigt varetægtsfængsel af landssvigere, opførtes 2 træbarakker, hvoraf den ene efter ombygning i 1947 blev taget i brug til delvis fri afdeling for 18 mand. Til rådighed er således 158 pladser. Hertil kommer en isolationsafdeling, værksteder, kontorer for læger, psykologer m. fl. samt en sygeafdeling med 3 tresengsstuer, 6 enestuer og en vagtstue, der anvendes til 4 senge.

I sommeren 1944 oprettedes en åben afdeling på »Kastanienborg«, hvor man siden har haft et antal forvarede anbragt under meget fri forhold. »Kastanienborg«, der er en gammel gård beliggende i udkanten af en landsby, har plads til 38 personer. I 1951 overtog man yderligere en nabogård »Lysholmgård«, der ledes fra »Kastanienborg«.

Fra juli 1945 til juli 1953 havde anstalten en midlertidig afdeling på herregården »Lekkende« i Sydsjælland, hvor der gennemsnitligt opholdt sig 40 forvarede. Fra december 1948 til november 1951 var der en midlertidig afdeling i Vestre fængsel med ca. 130 forvarede. Disse midlertidige afdelinger må ses på baggrund dels af inddragningen af anstalten i 1945 til varetægtsfængsel, dels af den voldsomme øgning i antallet af domme til forvaring i de pågældende år, jfr. ovenfor s. 60-61.

Da forvaringsanstalten i Herstedvester i slutningen af 1940'erne var blevet for lille til det stadigt voksende antal domfældte, etableredes i november 1951 en midlertidig afdeling for forvarede i statsfængslet i *Horsens*. Denne afdeling blev selvstændig den 30. september 1953. Forvaringsanstalten her og fra 1955 særfængslet er indrettet i den ældste fængselsbygning, der endnu er i brug i Danmark. Bygningen, der er i 4 etager, omfatter 5 fløje med i alt 232 pladser. Dertil kommer en modtagelsesafdeling med 4 pladser og en sygeafdeling med 20 pladser. Til anstalten er knyttet en åben afdeling i Amstrup med plads til 21 mand.

Anstalten i Herstedvester omfattede oprindeligt både et psykopatfængsel og en psykopatforvaringsanstalt. Indtil april 1945 var psykopatfængslet formelt ret strengt adskilt fra forvaringsafdelingen. Som følge af vanskelige pladsforhold tillodes det da indtil videre at behandle psykopatfængselsfangerne sammen med de forvarede og i det væsentlige efter de samme retningslinier.

I 1955 flyttede psykopatfængslet til anstalten i Horsens. I 1968 åbnedes pøny en afdeling for særfængselsfanger i Herstedvester.

Forvaringsanstalterne i Herstedvester og Horsens modtager kun mænd. Kvinder, der idømmes særfængsel eller forvaring, anbringes i en særlig afdeling i statsfængslet i Horserød.

(b) Spørgsmålet om oprettelse af en *særlig anstalt* for kriminelle sindssyge og psykopater har været overvejet i to udvalg nedsat af justitsministeriet.

Det første udvalg blev nedsat i 1946 med den opgave at overveje spørgsmålet om oprettelse af et kriminalasyl for psykisk abnorme lovovertrædere. Udgangspunktet for udvalgets overvejelser var et forslag fra overlæge, dr. med. G. K. Stump om oprettelse af et »kriminalasyl«, der skulle rumme ikke blot en del af de personer, som efter straffelovens § 17 ikke findes egnede til påvirkning gennem straf, og som i medfør af straffelovens § 70 dømmes til anbringelse i en særlig forvaringsanstalt, men også sindssyge personer, der frifindes i medfør af straffelovens § 16, men dømmes til anbringelse i medfør af straffelovens § 70. Udvalget afgav i 1949 sin betænkning om oprettelse af et kriminalasyl for psykisk abnorme lovovertrædere.

Det andet udvalg blev nedsat i 1957 med den opgave at overveje spørgsmålet om oprettelse af en særlig behandlingsinstitution for en del af de psykisk abnorme lovovertrædere, som efter de gældende regler anbringes på de almindelige sindssygehospitaler. I den forbindelse drøftedes også spørgsmålet om et muligt behov for særlig anbringelse af nogle af de personer, som dømmes til forvaring. Udvalget afgav i 1967 sin betænkning om oprettelse af en særlig behandlingsinstitution for en del af de psykisk abnorme lovovertrædere (betænkning nr. 450/1967).

Medens det første udvalg gik ind for tanken om oprettelse af en anstalt for alle kriminelle sindssyge og psykopater, kunne det andet udvalg ikke anbefale oprettelsen af en særinstitution til behandling af visse kriminelle sindssyge og psykopater uafhængig af sindssygevæsenet på linie med de øvrige institutioner for særbehandling af lovovertrædere. Udvalget støttede sig herved på udtalelser indhentet fra Direktoratet for statshospitalerne og overlægerne ved disse. Det var udvalgets konklusion, at der ikke kunne påregnes at være et tilstrækkeligt patientmateriale som grundlag for en særinstitution som den nævnte.

4. Klientellet i forvaring og særfængsel.

Forvaringens og særfængslets klientel er ikke direkte afgrænset i straffeloven, men omfattes af den mere almindeligt holdte bestemmelse i § 17, stk. 1, som også omfatter andre persongrupper. Der benyttes i § 17 to kriterier. Det ene er lægeligt, idet det henviser til visse former for psykisk abnormitet: de ved mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af sjælsevnerne betingede varigere tilstande. Det andet, som principielt

er afgørende for valget mellem forvaring og særfængsel, er juridisk-kriminalpolitisk og stiller det spørgsmål, om lovovertræderen kan anses for egnet til påvirkning gennem straf. Medens den unormale tilstand skal have foreligget allerede på gerningstiden, har afgørelsen om tiltaltes strafegnethed relation til forholdene på domstiden. Det er også forholdene på domstiden, der er afgørende for, om en af § 17, stk. 1, omfattet person, der findes strafegnet, skal idømmes almindelig straf eller særfængsel i medfør af § 17, stk. 2. Med hensyn til anvendelsen af § 17 i relation til andre persongrupper end de karakterafvigende henvises til bemærkningerne ovenfor kap. IV og nedenfor kap. VI.

Det er vanskeligt at give en almindelig karakteristik af klientellet i forvaring og særfængsel. Visse træk kan dog fremhæves dels på grundlag af den retslægelige og retlige praksis, litteraturen og statistiske opgørelser, dels på grundlag af de undersøgelser vedrørende klientellets beskaffenhed, som straffelovrådet har foranlediget foretaget. Ved tilrettelæggelsen af disse undersøgelser har rådet lagt vægt på, at der blev benyttet et materiale af domfældte og indsatte fra de senere år.

Der er således foretaget en gennemgang af et materiale bestående af 65 personer, der blev indsat 1. gang i forvaring i årene 1967-1969. Oplysningerne er baseret i første række på de pågældendes straffeakter. Oplysningerne er dog suppleret ved gennemgang af forvaringsanstalternes journaler og stamrulleudskrifter samt erklæringer fra rigsregistraturen.

Ligeledes er der foretaget en gennemgang af et materiale bestående af personer, der den 5. august 1970 hensad i særfængsel, arbejdshus, forvaring og sikkerhedsforvaring. Undersøgelsen omfatter 54 personer, der hensad i særfængsel (af praktiske grunde er kun halvdelen af de indsatte i særfængsel medtaget), 45, der hensad i arbejdshus, og 137, der hensad i forvaring. Udgangsmaterialet har været den indsattes charteque. Som kontrol er anvendt udskrift af rigsregistraturen og anstalternes stamrulleudskrifter.

Begge de nævnte undersøgelser er optaget som bilag til betænkningen, jfr. bilag nr. 4. Undersøgelse af domfældte mænd indsat i forvaring første gang 1967-1969 (domfældteundersøgelsen) og bilag nr. 5. Undersøgelse af mænd hensiddende i særfængsel, arbejdshus, forvaring og sikkerhedsforvaring den 5. august 1970 (klientelundersøgelsen). Der må for en fuldstændig gennemgang af rapporterne henvises til bilagene. Der vil dog i det følgende blive trukket nogle karakteristiske træk frem ved klientellet i forvaring og særfængsel.

Domfældteundersøgelsen viser, at de domfældte forvarede er betydeligt ældre end de øvrigt indsatte i statsfængsler og særanstalter. 58 pct. af de domfældte forvarede var ved indsættelsen i aldersklassen 25-35 år. Kun 8 pct. var under 25 år og kun 8 pct. over 50 år. Til sammenligning kan oplyses, at 44 pct. af samtlige indsatte i 1967 (incl. samtlige forvarede og indsatte i ungdomsfængsel) var under 25 år.

Klientelundersøgelsen viser, at alderssammensætningen for samtlige hensiddende i forvaring meget naturligt afviger fra de førstegangsindsatte i domfældteundersøgelsen. Efter undersøgelsen var 40 pct. af de forvarede i aldersklassen 25-35 år. Mediantallet ligger i aldersklassen 35-39 år mod 30-34 år i domfældteundersøgelsen.

Til sammenligning fremgår det af klientelundersøgelsen, at de yngste indsatte findes i særfængsel. Blandt berigerne var 60 pct. af de indsatte i særfængsel under 30 år. Blandt ikke-berigerne var procenten 50.

Domfældteundersøgelsen viser, at berigelseskriminalitet er den dominerende årsag til anbringelse i forvaring. Denne kriminalitetsform er den dominerende hos næsten 70 pct af de 65 domfældte, som undersøgelsen omfatter. Hos 42 pct. dominerer indbrudstyveri, hvortil kommer 5 pct. med andet tyveri, således at henimod halvdelen er indsat for tyveri.

Næststørste gruppe er indsat for voldskriminalitet i alt ca. 15 pct., medens tredjestørste gruppe er indsat for seksualkriminalitet, i alt ca. 11 pct. Endelig er 5 pct. indsat for brandstiftelse.

Ser man på klientelundersøgelsen, er berigelseskriminalitet for alle grupper den overvejende kriminalitet. 89 pct. af de indsatte i særfængsel og 66 pct. i forvaring hører til denne hovedgruppe. 46 pct. af samtlige indsatte i forvaring mod kun 37 pct. i særfængsel har indbrudstyveri som dominanskriminalitet, medens andet tyveri findes blandt 15

pet. af samtlige indsatte i særfængsel mod kun 4 pct. i forvaring. Bedrageri forekommer blandt 17 pct. af de indsatte i særfængsel mod kun 7 pct. blandt de forvarede. Dokumentfalsk er ligeledes stærkere repræsenteret i særfængslet end i forvaring (11 pct-2 pct.).

For så vidt angår forbrydelser mod kønssædeligheden viser klientelundersøgelsen, at voldtægt ikke forekommer blandt de særfængselsindsatte, medens denne kriminalitetsform forekommer blandt 9 pct. af de forvarede.

Vold forekommer kun blandt 4 pct. af de indsatte i særfængsel mod 13 pct. i forvaring. Manddrab eller forsøg herpå samt brandstiftelse forekommer alene blandt de forvarede.

Undersøger man den tidligere dominanskriminalitet, viser det sig, at berigelseskriminaliteten her dominerer endnu stærkere. Dette gælder begge undersøgelser, der yderligere viser, at de fleste recidivister recidiverer homologt, d. v. s. at den nuværende og tidligere dominanskriminalitet er ens. Dette gælder navnlig indsatte med berigelseskriminalitet.

Af domfældteundersøgelsen fremgår, at kun 4 af de 65 personer, som undersøgelsen omfatter, ikke tidligere havde været frihedsberøvet. Af de øvrige 61 havde 90 pct. mindst 3 tidligere sanktioner. Mediantallet var 6 tidligere sanktioner. Også her var forskellen mellem de berigelseskriminelle og de øvrige stor, idet mediantallet for de øvrige var 3 tidligere sanktioner mod 6 hos de berigelseskriminelle.

Lidt under halvdelen af de 61 (44 pct.) havde tidligere været anbragt i ungdomsfængsel, heraf godt en tredjedel mere end en gang. Kun 13 pct. af de tidligere frihedsberøvede forvarede havde ikke været idømt fængsel. Mediantallet var 3 tidligere fængselsdomme. For de berigelseskriminelle var mediantallet dog 4. Mere end en fjerdedel af disse havde haft mindst 6 fængselsdomme og mere end 11 pct. mindst 10 fængselsdomme.

Næsten halvdelen (47 pct) havde været i særfængsel, der dog ikke var anvendt i nær samme omfang som fængsel. Således havde kun 18 pct. været i særfængsel mere end 2 gange. Ca. 20 pct. havde en tidligere indsættelse i særfængsel.

25 pct. af de berigelseskriminelle, i alt 11 personer, havde tidligere været indsat i arbe jdshus, heraf 5 fra 3-5 gange og 3 mindst 7 gange.

Domfældteundersøgelsen viser således, at man i meget betydeligt omfang har forsøgt virkningen af andre sanktioner, førend dom til forvaring er anvendt.

Klientelundersøgelsen viser i spørgsmålet om tidligere sanktioner samme billede som domfældteundersøgelsen. Kun 3,7 pct. af de indsatte i særfængsel og 6,6 pct. af de indsatte i forvaring havde ikke tidligere været frihedsberøvet. Af de 52 tidligere frihedsberøvede indsatte i særfængsel havde 71 pct. 4 eller flere sanktioner. På tilsvarende måde havde 81 pct. af de forvarede 4 eller flere sanktioner. Mediantallet for de indsatte i særfængsel var 5 sanktioner for første dom til særfængsel, medens mediantallet for de forvarede var 6 sanktioner før første dom til forvaring. 4 pct. af de forvarede havde 15-17 sanktioner før første dom til forvaring.

Der er i undersøgelserne endvidere optaget summariske oversigter over værdien af det tilegnede - for brandstifterne den forvoldte skade - således som den er opgjort ved dommen i første instans. Domfældteundersøgelsen, der omfatter 45 berigelseskriminelle og 3 brandstiftere, giver følgende tal: For 40 pct. er der tale om beløb under 10.000 kr. 35 pct. ligger mellem 10.000 kr. og 25.000 kr., medens 25 pct. ligger på 25.000 kr. og derover. 7 personer (15 pct.) er indsat i forvaring for lovovertrædelser, hvor værdien af det tilegnede lå under 1.000 kr. Andre faktorer har her, som det fremgår af undersøgelsen, begrundet dommen til forvaring.

De opgørelser, der i klientelundersøgelsen er foretaget af værdien af det tilegnede, svarer for så vidt angår de forvarede i det hele til opgørelserne i domfældteundersøgelsen. For så vidt angår de indsatte i særfængsel havde 54 pct. af disse tilegnet sig beløb på under 10.000 kr. Ser man på værdien af det tilegnede ved indbrudstyveri, havde 35 pct. af de indsatte i særfængsel tilegnet sig værdier for mindre end 10.000 kr.

I Kriminalistisk Instituts undersøgelse om effektiviteten af forvaring m. m., jfr. side 69, er i tabel 13 side 108 foretaget en opstilling af udbyttet af den pådømte kriminalitet og sagens udfald. Af tabellen fremgår, at udbyttet for 9 pct. af de 222 forvarede, som

materialet omfattede, har været under 100 kr. For 27 pct. har udbyttet ligget mellem 100 og 1.000 kr., medens 54 pct. har haft et udbytte på mellem 1000 kr. og 10.000 kr. I alt har således efter undersøgelsen ca. 90 pct. haft et udbytte på under 10.000 kr.

§ 17-undersøgelsen kan give det indtryk, at indsættelse i forvaring ofte sker på grundlag af en meget ringe kriminalitet. Dette resultat stemmer imidlertid ikke med resultatet af de undersøgelser, som er refereret ovenfor. Disse undersøgelser er foretaget på grundlag af et nyere materiale, og straffelovrådet finder derfor, at de bør lægges til grund.

Med grundlag i straffelovrådets egne undersøgelser er det rådets opfattelse, at der, når talen er om berigelseskriminalitet og førstegangsindsættelser i forvaring, bortset fra rene undtagelsestilfælde, skal en ret betydelig kriminalitet til, for at de danske domstole **vil** dømme til forvaring. Dette stemmer også med de praktiske erfaringer, som rådets medlemmer har haft.

Genindsættelse i forvaring kan finde sted både på grundlag af ny kriminalitet og vilkårsovertrædelser. Ved genindsættelse på grund af en begrænset ny kriminalitet lægges der ved afgørelsen af, om genindsættelse skal ske, megen vægt på, om den pågældende er recidiveret kort tid efter prøveløsladelsen. Genindsættelse i forvaring vil derfor kunne finde sted selv for små beløb og få forhold, hvis der foreligger recidiv kort tid efter løsladelsen.

I domfældteundersøgelsen har man også foretaget en opgørelse af antallet af sanktioner forud for første erklæring om strafuegnethed. Undersøgelsen viser, at kun 7,5 pct. af de indsatte ikke havde været idømt frihedsberøvende sanktioner forud for det tidspunkt, da de første gang blev erklæret uegnet til påvirkning gennem straf. Dette var dog tilfældet for 14 pct. af de domfældte, der ikke havde berigelseskriminalitet som dominanskriminalitet, mod kun 5 pct. af de berigelseskriminelle. Kun 36 pct. af de førstnævnte domfældte havde 4 eller flere tidligere sanktioner, medens dette var tilfældet hos 79 pct. af de berigelseskriminelle. En trediedel af disse havde 8 eller flere tidligere sanktioner. Godt 7 pct. af dem havde endog 14 tidligere sanktioner inden første erklæring om strafuegnethed.

Omvendt har man foretaget en undersøgelse af antal af erklæringer om strafuegnethed forud for første dom til forvaring. For 15 pct. af de 65 personer, som undersøgelsen omfatter, gjaldt, at de ikke på noget tidspunkt er blevet erklærede uegnede til påvirkning gennem straf, men nok tvivlsomt straf egnede. 50 pct. fik dom til forvaring efter 1 erklæring om strafuegnethed, medens der for 35 pct. krævedes 2,3 eller 4 sager, hvori der blev afgivet erklæring om strafuegnethed. Ved afgørelsen af spørgsmålet om afsigelse af dom til forvaring lægger domstolene således ikke alene vægt på mentalerklæringerne.

Om tidligere undersøgelser af klientellet i forvaring og i særfængsel henvises til G. K. Stump i hans bog Forvaringsanstalten i Herstedvester, Beretning om arbejdet 1931-1951. Undersøgelserne er tillige med visse undersøgelser foretaget af H. Alois Widmer og Torben Hvam refereret i Kriminalistisk Instituts rapport om effektiviteten af forvaring og særfængsel m. v. s. 30 ff.

5. Varigheden af ophold i forvaring og særfængsel.

(a) På straffelovrådets foranledning er der foretaget en undersøgelse, hvis formål har været at redegøre for de faktiske opholdstider i forvaring for mandlige lovovertrædere, der er prøveudskrevet fra forvaring i 1959 og i 1969 efter at være indsat i henhold til dom eller kendelse i medfør af § 70. Undersøgelsen er optaget som bilag 6 til denne betænkning. I det følgende skal kun gengives nogle hovedtræk af denne undersøgelse; vedrørende enkeltheder, herunder en række fordelinger på forskellige forbrydelsestyper og forskellige opholdstider, må henvises til tabeller og tekst i bilag 6. Det bemærkes, at undersøgelsen kun angår varigheden af det ophold, der er fulgt efter en indsættelse ved dom eller kendelse og afsluttet ved løsladelse i 1959 eller 1969, medens der ikke er oplyst samlede interneringstider for personer, som har haft flere ophold i henhold til samme dom eller flere domme til forvaring.

Undersøgelsen omfatter 123 personer prøveudskrevet i 1959 og 109 personer prøveudskrevet i 1969. Tallene fordeler sig for begge år med omkring halvdelen på hver af

de to anstalter i Herstedvester og Horsens. Af de prøveudskrevne fra 1959 var 57 pet. indsat efter dom og 43 pet. efter kendelse. De tilsvarende tal var i 1969 henholdsvis 51 pct. og 49 pct. Antallet af prøveudskrivninger faldt fra 1959 til 1969 med 11 pct.

De to årgange er lidt forskellige sammensat, for så vidt angår kriminalitetens art. 1 begge år dominerer ejendomskriminalitet med henholdsvis 74 pct. og 80 pct. 1959-årgangen har derimod kun 1 pct. voldskriminalitet mod 9 pct. i 1969. Omvendt har 1959-årgangen 15 pct. seksualkriminalitet mod kun 8 pct. i 1969.

Varigheden af opholdet i forvaring er beregnet som tiden fra dom eller kendelse til den faktiske udskrivningsdato, d. v. s. den dag, da domfældte forlod anstalten. Den samlede gennemsnitlige opholdstid er faldet væsentligt. Når materialet reduceres med 5 personer i 1959 (genindsat alene for overtrædelse af særvilkår) og med 2 i 1969 (personer med ekstremt lange opholdstider, 21 år og 18 år), viser det samlede gennemsnit et fald fra 2 år 7 måneder til 2 år 1 måned.

Herved må dog først fremhæves, at faldet var endnu større for personer løsladt efter at have været indsat ved kendelse, nemlig 9 måneder, medens der for domfældte kun var tale om et fald på 1 måned. Hvad dommene angår, fremkommer der dog en væsentlig forskel, når man ser på kriminalitetens art, idet der faktisk var et betydeligt fald i varigheden af ejendomsforbryderes ophold i forvaring. Herom henvises til de følgende tal.

For ejendomskriminelle faldt gennemsnittet fra 2 år 5 måneder til 1 år 8 måneder, altså 9 måneder. Ser man alene på personer indsat i henhold til dom, var der et fald fra 2 år 8 måneder til 2 år 1 måned, altså 7 måneder. Med hensyn til personer indsat efter kendelse, var der et fald fra 2 år 2 måneder til 1 år 8 måneder, altså 9 måneder.

De nævnte tal for domfældte omfatter både tilfælde af første og af gentagen dom til forvaring. Ser man alene på første gangs forvarede (som tidligere har været undergivet anden frihedsberøvelse) lå gennemsnittet både i 1959 og 1969 et par måneder højere. Det betyder, at gentagen dom har samme tendens som genanbringelse ved kendelse til at føre til et kortere ophold end efter første dom.

For andre kriminelle end ejendomskriminelle - taget under ét - var der tale om en gennemsnitlig forøgelse af opholdets varighed fra 1959 til 1969. For så vidt angår domfældte, var det en forøgelse fra 3 år 2 måneder til 4 år. Med hensyn til personer prøveudskrevet efter indsættelse ved kendelse var det en forøgelse fra 1 år 5 måneder til 2 år. Blandt de lovovertrædere, hvis gennemsnitlige opholdstid blev længere, fremhæver undersøgelsen de seksualkriminelle; man bemærker herom, at der næppe er indtrådt større tilbageholdenhed med hensyn til prøveudskrivning, men der kan have været tale om en stigning i antallet af alvorligere forbrydelser. Det er ikke undersøgt, i hvilket omfang der er foretaget kastration.

Til belysning af det totale fald i varigheden af forvaring skal anføres, at medens der af de i 1959 prøveudskrevne var 68 pct., der havde tilbragt mere end 2 år i forvaring, var tallet for 1969-årgangen kun 39 pct. På den anden side var det relative antal af personer med lange hensiddelsestider uforandret over 10 år; af 1959-årgangen havde 11 pct. haft opholdstider på mindst 4 år, for 1969-årgangens vedkommende var tallet 15 pct. Den her omtalte gruppe falder næsten udelukkende indenfor personer, der er fundet skyldige i andet end ejendomskriminalitet. Kun i 3 tilfælde har ejendomskriminalitet (indbrud) i 1969 ført til prøveudskrivning efter så lang en opholdstid som 4 år eller mere.

Nogle oplysninger om forvaringstidernes længde i perioden indtil 1951 er meddelt af *Georg K. Stiirup* i Forvaringsanstalten i Herstedvester. Beretning om arbejdet 1935-1951 (1959), s. 57 ff. med tabeller. Af forfatterens konklusioner skal fremhæves, *at* der ikke var nogen forskel mellem »voldsgruppen« og de ikke-kastrerede seksualkriminelle med hensyn til opholdets varighed, *at* gruppen »forbrydelse mod person« havde en væsentlig længere forvaringstid end ejendomsforbrydere, og *at* der for samtlige gruppers vedkommende havde været tale om et fald i forvaringstiden gennem de forskellige faser af forvaringens udvikling frem til 1951. Se endv. *H .A. Widmer* i Juristen 1962 s. 100 ff.

(b) Straffelovrådet har ikke foranlediget nogen undersøgelse af den faktiske varighed af ophold i *særfængsel.* Til belysning af spørgsmålet skal først på grundlag af krimi-

nalstatistikken gives en oversigt over de straffetider, der er anvendt i årene 1959-70 i sager mod mandlige lovovertrædere domt til særfængsel:

Tabel VI. *Domme til særfængsel (mænd) i årene 1959–70 fordelt efter den idømte strafs længde.*

	Indtil 6 mdr.	Over 6 mdr.–højst 1 år	Over 1 år–højst 2 år	Over 2 år	I alt
1959	3	22	26	3	54
1960	13	22	21	13	69
1961	6	20	15	7	48
1962	13	22	20	8	63
1963	14	28	17	6	65
1964	9	27	25	8	69
1965	21	29	26	6	82
1966	17	37	32	7	93
1967	13	25	45	10	93
1968	29	39	42	12	122
1969	19	43	54	15	131
1970	25	56	60	6	147

Af samtlige straffe har de korteste straffetider (højst 6 måneder) udgjort mellem ¼ og $^1/_8$, de længste (over 2 år) mellem $^1/_7$ og $^1/_{14}$ bortset fra årene 1959 og 1960. Det store flertal af idømte straffe ligger mellem disse yderpunkter og har en sådan længde, at den maksimale varighed af opholdet i særfængsel bliver mellem 5 og 16 måneder, når der regnes med normal prøveløsladelse efter $^2/_3$ af straffetiden. Disse opholdstider bliver dog i praksis væsentlig kortere på grund af varetægtsfængsling, mentalundersøgelse og ventetid før overflytning til særfængsel. Dette forhold er flere gange fremhævet i forbindelse med diskussionen om anvendelse af særfængsel. Den seneste opgørelse er foretaget af *Torben Hvam* og angår de første 60 personer modtaget i særfængsels-afdelingen i Herstedvester efter dens oprettelse **i** 1967. Der er dog her set bort fra 25 recidivister, som tidligere havde været indsat i særfængslet i Horsens; omvendt er der medtaget 4 personer, som ikke er dømt til særfængsel (to overflyttet fra statsfængsel, en overflyttet fra ungdomsfængsel og en indsat til afsoning af reststraf fra statsfængsel). Opgørelsen viser, at medianen med hensyn til de idømte straffe lå på 1 ½ år, og at de faktiske opholdstider fordelte sig således (med et mediantal på ½ år):

Under 1 md.	1
1-(3)mdr.	11
3-(6) mdr.	16
6-(12)mdr.	13
1–(1¼) år.	7
1¼–2 år.	9
Over 2 år.	3

Om en senere periode, der ikke er omfattet af denne opgørelse, oplyses det, at der indtrådte en bevægelse i retning af længere straffetider (september 1970-april 1971).

Vedrørende særfængslet i Horsens henvises til *H. A. Widmer* i NTfK 1960 s. 153, Juristen 1962 s. 320 og 324 og s. st. 1963 s. 281, jfr. *Waaben*, Utilregnelighed og særbehandling s. 84.

6. Den kriminologiske undersøgelse.

(a) På et tidligt stadium af straffelovrådets drøftelser blev det besluttet, at der, forinden rådet tog stilling til spørgsmålet om en ændring af sanktionssystemet, såvidt muligt burde tilvejebringes oplysninger, der kunne belyse effektiviteten af tidsubestemte sanktioner over for visse psykisk afvigende lovovertrædere, sammenlignet med andre sanktioner. Man var opmærksom på, at sådanne oplysninger kun ville udgøre en del af det

grundlag, på hvilket en endelig stillingtagen til de gældende regler måtte baseres. Det var i høj grad påkrævet også at anlægge mere principielle synspunkter vedrørende forholdet mellem tidsbestemte og tidsubestemte reaktionsformer. Men straffelovrådet fandt, at synspunkter med hensyn til den specialpræventive virkning af sanktionerne har spillet en så fremtrædende rolle i den kriminalpolitiske diskussion, at det måtte være meget ønskeligt at fremskaffe nærmere oplysninger herom. Sideløbende hermed iværksatte straffelovrådet en række andre undersøgelser, se herom ovenfor i indledningen.

På baggrund heraf gav finansudvalget i februar 1970 sin tilslutning til, at der iværksattes en kriminologisk undersøgelse til belysning af effektiviteten af de tidsubestemte sanktioner. Undersøgelsen blev overladt til Kriminalistisk Institut ved Københavns Universitet. Planen for den kriminologiske undersøgelse blev udarbejdet af professor, dr. jur. *Karl O. Christiansen* og amanuensis, cand. jur. *Svend Gram Jensen*, medens gennemførelsen af undersøgelsen i det væsentlige blev overdraget til cand. jur. *Mogens Moe* og cand. jur. *Leif Senholt*.

Den 30. september 1971 modtog straffelovrådet en rapport om effektiviteten af forvaring og særfængsel m. v., udarbejdet af Karl O. Christiansen; Mogens Moe og Leif Senholt i samarbejde med stud. scient. Ken Schubell og cand. stat. Karin Zedeler. Rapporten, der udgør et bilag til nærværende betænkning, blev offentliggjort i august 1972 under titlen »Effektiviteten af forvaring og særfængsel m. v.« (Betænkning nr. 644/1972). Betænkningen benævnes i det følgende § 17-undersøgelsen.

(b) Opgaven for forfatterne af rapporten har været at undersøge effektiviteten af den tidsubestemte frihedsberøvelse, således som den fuldbyrdes i forvaring, sammenholdt med andre former for frihedsberøvelse. Målestokken for behandlingens effektivitet er i undersøgelsen recidivet, jfr. nærmere nedenfor.

Undersøgelsen omfatter i alt 500 personer løsladt i tiden 1. januar 1959-31. december 1964 fra forvaringsanstalterne i Horsens og Herstedvester, særfængslet i Horsens og statsfængslerne i Vridsløselille, Nyborg og Kragskovhede. Undersøgelsen omfatter kun personer, der er »henført under straffelovens § 17«, og materialet er endvidere sammensat således, at der er lige mange løsladte fra hver behandlingstype af følgende hovedkategorier: 1) løsladelsesalder ikke over 35 år, 0-5 forstraffe, 2) løsladelsesalder ikke over 35 år, 6 eller flere forstraffe, 3) løsladelsesalder over 35 år, 0-5 forstraffe og 4) løsladelsesalder over 35 år, 6 eller flere forstraffe.

De 500 personer, som § 17-undersøgelsen omfatter, fordeler sig således:

Statsfængsel	122
(heraf Vridsløselille 53, Nyborg 57 og Kragskovhede 12)	
Særfængsel	126
Forvaring i Horsens	126
Forvaring i Herstedvester	126
Undersøgelsesmaterialet i alt	500

I materialerne indgår såvel personer, som første gang er undergivet den pågældende foranstaltning, som personer, der en eller flere gange tidligere har været det. Af de 252 forvarede, som undersøgelsen omfatter, er således 128 indsat (1. gang) ved dom, medens 124 er genindsat ved kendelse.

Undersøgelsen er endelig begrænset til at omfatte ejendomskriminelle, da antallet af personer med anden kriminalitet er for lille til en nærmere statistisk analyse.

Som anført ovenfor har målestokken for sanktionens effektivitet været de domfældtes recidiv efter løsladelse. I sig selv giver en opgørelse af recidivet hos personer løsladt fra en bestemt sanktionsform ingen mulighed for at drage konklusioner om sanktionens effektivitet, heller ikke når dette recidivtal sammenlignes med tal vedrørende andre sanktioner. I undersøgelsen er materialerne inden for de fire sanktionsgrupper (statsfængsel, særfængsel, forvaring i Herstedvester og forvaring i Horsens) derfor udvalgt og statistisk bearbejdet på en sådan måde, at der såvidt muligt arbejdes med sammenlignelige grupper, d. v. s. grupper, i hvilke det forventede recidiv er det samme, og hvor forskelle i det faktiske recidiv derfor kan tænkes at sige noget om forskelle med hensyn til sanktionernes effektivitet. Der er registreret et stort antal oplysninger om hver af de domfældte; på grundlag af disse oplysninger er der beregnet »belast-

ningstal« for hver af de domfældte (d. v. s. tal som udtrykker, hvor belastet en person er med hensyn til en konstellation af faktorer, der forelå før dommen), og bedømmelsen af flere sanktioners effektivitet foretages på den måde, at man sammenligner recidivet for personer med samme belastningstal inden for hver af de fire sanktionsgrupper. Med hensyn til den statistiske metode, som er anvendt, henvises navnlig til rapporten s. 240 ff., jfr. 305 ff.

Undersøgelsens hovedresultat er blevet, at det ikke er lykkedes at påvise forskelle i effektiviteten mellem de forskellige behandlingstyper (forvaring, særfængsel og almindeligt fængsel) anvendt på ejendomskriminelle. Som fremhævet i undersøgelsen kan man ikke heraf slutte, at der ikke er forskelle, men med et materiale af den størrelsesorden, der har ligget til grund for undersøgelsen, og med de metoder, der er anvendt heri, har de ikke kunnet påvises.

(c) Efter at rapporten var afgivet til straffelovrådet, blev der af dette stillet visse supplerende spørgsmål. Man var således interesseret i at høre, hvilken betydning det eventuelt havde haft for recidivtallene, at der i undersøgelsens materiale af forvarede indgik et stort antal tilfælde (henved 50 pct.), som var løsladt efter genindsættelse, og som derfor kunne formodes at være mere belastede end de førstegangsindsatte. Man pegede endvidere på spørgsmålet om, hvorvidt der kunne være forskelle mellem de undersøgte sanktionsgrupper med hensyn til det tidsrum, som var forløbet, før recidiv indtraf, og med hensyn til antallet af recidiver inden for observationsperioden. Også spørgsmålet om eventuelle forskelle med hensyn til recidivets grovhed blev nævnt.

Sammen med cand. stat. Karin Zedeler og stud. scient. Ken Schubell påtog professor Karl O. Christiansen sig at foretage de undersøgelser, som var nødvendige for yderligere at belyse de problemer, som straffelovrådet havde peget på. En supplerende rapport om disse problemer blev afleveret til straffelovrådet den 16. maj 1972. Rapporten er offentliggjort sammen med hovedrapporten om § 17-undersøgelsen i den ovennævnte betænkning nr. 644, 1972.

Den supplerende rapport viser, at materialeudvælgelsen i hovedrapporten ikke kan kritiseres ud fra den antagelse, at forvaring ville vise et lavere recidiv, hvis sammenligningen var begrænset til at omfatte førstegangsindsatte.

Det anføres endvidere, at den fortsatte undersøgelse har vist, at antallet af flere gange recidiverende er signifikant større for indsatte i stats- eller særfængsel end for de forvarede. Den fortsatte analyse har derfor på et væsentligt punkt ændret den konklusion, der i september 1971 måtte anses for undersøgelsens hovedresultat. Konklusionen formuleres i den supplerende rapport således: »Trods betydelige anstrengelser er det ikke lykkedes at finde nogen signifikant forskel i den hyppighed, hvormed indsatte inden for de fire behandlingstyper (statsfængselsfanger, indsatte i særfængsel og de to forvaringsanstalter) recidiverer. Derimod er der en klar og signifikant forskel på antallet af tilbagefald hos dem, der recidiverer, idet de forvarede over en længere periode klarer sig signifikant bedre end de indsatte i stats- eller særfængsel.« (Det skal understreges, at ordet »hyppighed« i det anførte citat sigter til antallet eller procenten af recidiverende personer inden for de fire kategorier af løsladte, ikke til antallet af tilbagefald hos recidiverende personer. Det er det sidstnævnte punkt der omtales i citatets sidste led).

Forvaring er således efter den supplerende rapport på længere sigt en mere effektiv behandlingsform over for karakterafvigende kriminelle, der henføres under straffelovens § 17, specielt over for de socialt og med hensyn til tidligere kriminalitet stærkt belastede personer, end stats- og særfængsel er. Det kan heller ikke efter den supplerende analyse udelukkes, at der er andre forskelle, men heller ikke denne analyse har kunnet afsløre noget sådant.

Det skal fremhæves, således som det også sker i rapporten s. 309 f., jfr. s. 423, at undersøgelsen ikke giver grundlag for at slutte noget om virkningen af de enkelte led i en reaktionsform, således heller ikke om betydningen af det tidsubestemte element i frihedsberøvelsen. En mulig behandlingsfaktor ved siden af tidsubestemtheden er således karakteren af den anvendte efterforsorg.

Mogens Moe, der ikke deltog i den fortsatte analyse, har efter offentliggørelsen af betænkning nr. 644 meddelt straffelovrådet, at han tager afstand fra Karl O. Christian-

sens konklusion i den supplerende redegørelse.

7. Udtalelser om forvaring og særfængsel.

(a) Lederne af de to forvarings- og særfængselsinstitutioner i Herstedvester og Horsens, overlægerne *Georg K. Stump* og *Jan Sachs,* har ved mange lejligheder givet udtryk for deres erfaringer og synspunkter vedrørende disse sanktionsformer. De har begge fremhævet værdien af den psykiatrisk ledede behandlingsform, der er udviklet på grundlag af reglerne i strfl. §§ 17 og 70, men de har samtidig understreget, at anstalterne har arbejdet under mangelfulde vilkår, navnlig personalemæssigt, og at der derfor ikke har været grund til at vente en sådan grad af effektivitet i de resocialiserende og recidivforebyggende bestræbelser, som man ville have kunnet opnå med et bedre udbygget behandlingsapparat. Over for den kritik, som går ud på, at behandlingsarbejdet kun har haft en ringe effektivitet, har overlægerne dog peget på, at der i helt utilstrækkeligt omfang er gennemført undersøgelser, der kan underbygge en sådan kritik, hvilket hænger sammen med, at anstalterne ikke har haft ressourcer til at udføre et forskningsarbejde vedrørende klientellets beskaffenhed, behandlingsarbejdet og dets resultater.

På den anden side er det velkendt, at der er forskelle mellem anstalterne i Herstedvester og Horsens med hensyn til behandlingsarbejdets karakter og - hvad der er særlig grund til at fremhæve i denne sammenhæng - mellem overlægerne med hensyn til deres bedømmelse af den tidsubestemte anbringelse sammenholdt med tidsbestemt særfængsel. Medens overlæge Stump har fastholdt, at den tidsubestemte anbringelse er en væsentlig forudsætning for behandlingsarbejdet, har overlæge Sachs meget stærkt betonet ulemperne ved tidsubestemtheden og mulighederne for at gennemføre en behandling på grundlag af en dom til en tidsbestemt sanktion.

Overlæge Stump har som medlem af retslægerådet deltaget i udarbejdelse af den udtalelse om forvaring og særfængsel, som refereres nedenfor. Overlæge Sachs har over for straffelovrådet understreget, at anstaltsopholdet efter hans mening i almindelighed bør være tidsbegrænset, men at den samlede behandling af den enkelte kriminelle - d. v. s. anstaltsopholdet i forbindelse med tilsyn og efterbehandling — principielt bør være tidsubestemt. Han har dog tilføjet, at en tidsbegrænsning af tilsynet i almindelighed ikke vil spille nogen rolle, såfremt anstaltens forsorgsapparat får tilstrækkelig muligheder for at forsætte efterforsorgen på frivilligt grundlag. I visse, ikke særlig hyppigt forekommende tilfælde vil det dog være stærkt indiceret at anvende vilkår, som ikke er tidsbegrænsede, eller som kan forlænges ved en senere retskendelse. Straffelovrådet skal hertil bemærke, at medens bestræbelser for at styrke en forsorg, der virker på frivilligt grundlag efter tilsynstidens udløb, fortjener stærk støtte, vil det næppe efter de forslag, som rådet fremsætter, være mulighed for at anvende ikke tidsbegrænsede vilkår i forbindelse med en tidsbestemt sanktion.

Overlæge Sachs har også gjort opmærksom på, at de vilkår om tilbageføring til anstalten, som i en del tilfælde anvendes ved prøveudskrivning fra forvaring, har store fordele, som muligvis ikke kan fastholdes, såfremt forvaringsdomme tænkes ændret til straffedomme på bestemt tid, hvor genanbringelse efter de gældende regler kun kan ske som genindsættelse til fuldbyrdelse af reststraf med den tidsmæssige begrænsning, som følger af den fastsatte prøve- og tilsynstid.

Straffelovrådet har anmodet overlæge Sachs om at udtale sig om, hvorvidt der efter hans opfattelse bør opretholdes en tidsubestemt forvaring for særligt farlige lovovertrædere. Overlæge Sachs har givet udtryk for stærk tvivl på dette punkt, men det er hans konklusion, at spørgsmålet må besvares bekræftende.

(b) Om *retslægerådets* synspunkter skal oplyses følgende:

Med hensyn til kriteriet »egnethed til påvirkning gennem straf«, som er straffelovens udgangspunkt for sondringen mellem forvaringens og særfængslets områder, kunne det allerede under drøftelserne mellem retslægerådet og straffelovrådet konstateres, at der var fuld enighed om at foreslå dette kriterium afskaffet. Retslægerådet har i sin skrivelse af 24. august 1972 bekræftet dette synspunkt (se **III,** ad pkt. 6).

I sit svar på straffelovrådets spørgsmål om reaktionen over for karakterafvigende lovovertrædere (se V, ad pkt. 8) fremhæver retslægerådet, at en vurdering af forvaring og særfængsel frembyder vanskeligheder, bl. a. fordi institutionerne har haft svært ved at opnå den ønskede bemanding med læger, psykologer, socialpædagoger m. v. Der kan derfor ikke siges noget sikkert om, hvorledes behandlingseffekten kunne have været under optimale betingelser. Man finder dog at kunne udtale, at »de behandlingsmæssige retningslinier, der efterhånden er udviklet inden for forvaringsanstalterne, har vist sig værdifulde, hvorfor de da også har været skoledannende for en række andre landes kriminalitetsforebyggende behandlingsmetoder« .

Om den tidsubestemte karakter af forvaring hedder det i retslægerådets erklæring:

»Tidsubestemtheden, der indgår i denne behandlingsform som et afgørende element, og som indebærer, at opholdet kan gøres længere eller kortere end en »takstmæssigt« udmålt straf for den samme lovovertrædelse, bevirker, at den forvarede kan indstilles til udskrivning netop på det tidspunkt, hvor det ud fra behandlingsmæssige overvejelser vil være rigtigt at forsøge overgang fra institutionel til ambulant behandling. Yderligere bevirker tidsubestemtheden, at motivationen for samarbejde med det behandlende personale kan forstærkes væsentligt«.

Også senere i erklæringen fremhæves som en positiv side ved den tidsubestemte anbringelse, at der opnås en større smidighed med hensyn til bedømmelsen af behandlingsresultater og farlighed, og at den tidsubestemte faktor er motivationsfremmende. Det erkendes på den anden side, at »tidsubestemtheden i sig selv af en del forvarede opleves som en svær belastning. I et vist antal tilfælde vil denne holdning hos den dømte mod tidsubestemtheden ikke kunne overvindes, og der vil i så tilfælde blive tale om et negativt element i behandlingsmæssig henseende« .

Retslægerådet udtaler sig kritisk om den behandlingsmæssige værdi af tidsbestemt anbringelse i særfængsel. Det erkendes ganske vist, at der er en del psykisk afvigende lovovertrædere, idømt tidsbestemt straf, som bør udstå straffen i en særlig institution, hvor de kan få psykiatrisk behandling (se III, ad pkt. 6). Man peger bl. a. på visse følelseslabile personer, hos hvem der forekommer svære affekteksplosioner, undertiden ledsaget af demonstrative selvmordsforsøg, selvbeskadigelser m. v., og på visse yngre karakterafvigende eller neurotiske lovovertrædere med relativt få forstraffe. Rådet finder det derfor hensigtsmæssigt, at fængselsvæsenet råder over institutioner under psykiatrisk ledelse med henblik på anbringelse eller overflytning i tilfælde som de nævnte. Men principielt mener retslægerådet, at »lægelig behandling - og da især den ved indsættelse i særfængsel tilsigtede psykiatrisk ledede personlighedsbehandling - sjældent vil kunne gennemføres inden for et forud fastlagt, begrænset tidsskema«. Rådet udtaler endog, at et ophold i særfængsel »alene på grund af dets tidsbestemthed, ikke i sig selv (kan) karakteriseres som en lægelig behandlingsform« (selvom det ikke dermed udelukkes, at behandlingsaktiviteter med held kan gennemføres inden for den fastsatte tidsmæssige ramme). Rådet fremhæver, at den behandlingsperiode, der står til rådighed for særfængslet, ofte er meget kort, og at også den ambulante behandlingsfase er kortere.

Retslægerådet går ind for, at tidsbestemt særfængsel ikke opretholdes som en i loven særskilt reguleret retsfølge, og at det i stedet bør bero på fængselsvæsenets bestemmelse, under hvilke former afsoning skal finde sted, når tidsubestemt særforanstaltning ikke er indiceret. De psykiatrisk ledede afdelinger for fuldbyrdelsen af tidsbestemt straf bør indgå på linie med fængselsvæsenets øvrige institutioner, og flytning fra den ene til den anden bør kunne bestemmes administrativt. De nævnte psykiatrisk ledede afdelinger bør være adskilte fra forvaringen. Dette begrundes især med hensynet til unge lovovertrædere og personer med forholdsvis få forstraffe (ad III, 6).

Rådet finder ikke ud fra lægelige synspunkter anledning til at sondre »mellem lovovertrædere, som frembyder fare for liv og legeme etc., og lovovertrædere, der fortrinsvis frembyder fare for nye angreb på formuegoder«. Der findes i begge grupper personer, som kan drage fordel af behandlingen i forvaring. Man finder på den anden side, at der uden alt for store vanskeligheder kan sondres mellem de to grupper, hvis lovgivningen gør det nødvendigt. Rådet anser det under alle omstændigheder for meget betænkeligt af hensyn til recidivforebyggelsen at

forlade den tidsubestemte reaktion over for den del af det nuværende § 17-klientel, som er dømt for voldskriminalitet etc.

Straffelovrådet har specielt stillet retslægerådet det spørgsmål, om der efter rådets opfattelse er mulighed for at anstille velunderbyggede skøn over, på hvilket tidspunkt udskrivning er indiceret, behandlingsmæssigt og i relation til farlighedssynspunkter. Retslægerådets bemærkninger herom er formuleret således (V, ad pkt. 8 (c)):

»Ud fra det nøje kendskab til de forvarede, der kan opnås i et flertal af disse tilfælde, vil det være muligt at skønne over, hvorvidt der på et givet tidspunkt endnu består en sådan risiko for nye farlige lovovertrædelser, at en prøveudskrivning må anses for uforsvarlig. Det vil sige, at det er RR.s synspunkt, at det med ikke ringe sikkerhed vil være muligt at skønne over en lovovertræders farlighed på et givet tidspunkt og derved at angive, hvornår det rette tidspunkt for udskrivning er indtruffet - dette stadig under den forudsætning, at udskrivningen følges op af et intensivt virkende tilsyn, der indebærer mulighed for at støtte og vejlede den prøveudskrevne«.

Til dette referat af retslægerådets synspunkter vedrørende forvaring og særfængsel skal blot føjes, at retslægerådet ikke finder, at der er behov for at opretholde sikkerhedsforvaring som selvstændig retsfølge, idet det pågældende klientel frembyder så betydelige karakterologiske afvigelser, at det mest hensigtsmæssigt kan placeres i forvaringsanstalt i medfør af § 70 (VI, ad pkt. 9). Der henvises herom til kap. **TX,2.**

8. Straffelovrådets overvejelser.

(a) **I** det foregående er omtalt en del af det meget omfattende materiale vedrørende forvaring og særfængsel, som har været til rådighed for straffelovrådet som grundlag for dets overvejelser. Der er store vanskeligheder forbundet med at foretage en samlet vurdering og drage en konklusion med henblik på den fremtidige ordning. Grunden hertil er bl. a., at der i overvejelserne må indgå en række hensyn af meget forskelligartet beskaffenhed.

I første række melder sig spørgsmålet om, hvorvidt og eventuelt i hvilket omfang tidsubestemt frihedsberøvelse bør finde anvendelse. Det må erkendes, at man i flere henseender må give afkald på nærmere oplysninger om den tidsubestemte retsfølges positive og negative sider. Det er også klart, at der i en stillingtagen til tidsubestemtheden må indgå principielle synspunkter, som i nogen grad er uafhængige af spørgsmålet om den tidsubestemte retsfølges virkninger. Uanset hvor vigtige disse problemer er, finder straffelovrådet anledning til at understrege, at valget mellem tidsbestemte og tidsubestemte retsfølger kun er én side af sanktionsanvendelsen over for de karaktermæssigt afvigende lovovertrædere. De vigtigste spørgsmål vil fortsat dreje sig om mulighederne for at gennemføre behandlingsformer, herunder psykiatrisk orienteret behandling, der tager hensyn til disse persongruppers særlige forudsætninger. Det har ikke været rådets opgave at tage stilling i enkeltheder til sådanne anstaltsmæssige problemer.

Man kan formentlig fastslå, at der ikke er generalpræventive hensyn, som er egnede til at indgå i overvejelserne vedrørende tidsubestemt forvaring på afgørende måde. For det første er der ikke her spørgsmål om nogen generalpræventivt betænkelig afvigelse fra anvendelsen af frihedsberøvelse. Endvidere forekommer det udelukket at benytte generalpræventive synspunkter som argument for en frihedsberøvelse af særlig karakter eller for anvendelsen af tidsubestemte retsfølger. Det er nok sandsynligt, at visse særforanstaltninger kan give sanktionen en forøget generalpræventiv virkning, men foranstaltningerne bør ikke anvendes af hensyn til denne virkning.

Ud fra specialpræventive synspunkter må det tages i betragtning, hvilken virkning man kan tillægge forskellige sanktioner med hensyn til forebyggelse af tilbagefald hos den enkelte lovovertræder gennem lægelig og socialpædagogisk behandling m. v. I nogle tilfælde kan et behov for umiddelbar fareafværgelse træde i forgrunden, og selv hvor der ikke er tale om forebyggelse af alvorlig kriminalitet, kan en frihedsberøvelse være indiceret af det formål at bringe en vedvarende kriminel aktivitet til ophør for en passende tid.

Om de her nævnte hensyn taler for anvendelsen af særforanstaltninger - herunder tidsubestemte retsfølger - beror navnlig på, hvilke muligheder der består for at opnå det samme indenfor rammerne af en frihedsstraf. Hvad angår sanktionens *indhold,* er der næppe grund til at tro, at de specialpræventivt indicerede behandlingsformer - her-

under psykiatrisk behandling - ikke skulle kunne knyttes til fuldbyrdelsen af en »straf«. Et andet spørgsmål er, om anvendelsen af straf, baseret på sædvanlige principper for straffens udmåling, giver tilstrækkeligt vide rammer for *varigheden* af en retsfølge, der skal tjene de ovenfor nævnte specialpræventive formål. Som det allerede er omtalt, har retslægerådet udtalt, at »et særfængselsophold . . . , alene på grund af dets tidsbestemthed, ikke i sig selv (kan) karakteriseres som en lægelig behandlingsform«. Straffelovrådet bemærker hertil, at det vel er rigtigt, at tidsbestemthed i nogle tilfælde kan være en ulempe fra et lægeligt behandlingssynspunkt, og det må i hvert fald antages, at strafudmåling langt fra altid vil give de bedste tidsmæssige rammer for et anstaltsophold med de foran omtalte specialpræventive formål. Men der er efter straffelovrådets opfattelse mulighed for at instituere en lægelig behandling, selvom frihedsberøvelsen er tidsbegrænset, forudsat at den ikke er for kortvarig.

Der er efter almindelige strafferetlige regler og principper et vist spillerum for skærpende strafudmåling over for gentagen kriminalitet, men der sættes dog visse grænser for strafskærpelsen, når den pådømte kriminalitet er af beskedent omfang. Det må derfor erkendes, at anvendelsen af tidsbestemte straffe over for karakterologisk afvigende recidivister kan føre til gentagne korte frihedsstraffe i tilfælde, hvor der ellers kunne anføres gode grunde for at gribe til en længerevarende frihedsberøvelse. Et tilsvarende problem foreligger med hensyn til en del af de unge tilbagefaldsforbrydere, som nu idømmes ungdomsfængsel (se herom kap. XI). Det må endvidere anføres, at specialpræventive hensyn kan være vanskeligere at imødekomme under et system af fast reguleret løsladelse på prøve fra tidsbestemt frihedsstraf end i henhold til mere smidige regler om udskrivning fra en særforanstaltning.

(b) Spørgsmålet om, hvorvidt en skærpende frihedsberøvelse og anvendelsen af tidsubestemte foranstaltninger kan være berettiget, må efter straffelovrådets opfattelse bero ikke blot på *graden* af den kriminalitetsrisiko, som en lovovertræder frembyder, men endnu mere på, hvilken *art* af risiko det drejer sig om. Det er nødvendigt at anlægge visse vurderinger af de forskellige former for skade eller anden krænkelse, der bevirkes ved strafbare handlinger. De er ikke alle af samme grovhed; nogle af dem er lettere at tolerere end andre - både fra et samfundsmæssigt synspunkt og for dem, hvem de går ud over - og de kan derfor ikke alle berettige samme indgreb over for den, der frembyder en risiko for at begå lovovertrædelser. Dette synspunkt må efter straffelovrådets opfattelse føre til, at området for en tidsubestemt forvaring - hvis den skal opretholdes - på mere afgørende måde bestemmes under hensyntagen til farens art. Straffelovrådet foreslår, at tidsubestemt forvaring ikke afskaffes, men at dens anvendelse begrænses til tilfælde, hvor der er tale om at forebygge fare for liv, legeme, helbred eller frihed.

Hensynet til direkte fareafværgelse kan ikke - i hvert fald ikke i samme grad - tale for en tidsubestemt forvaring af *berigelsesforbrydere*. Selv en meget nærliggende risiko for fortsatte berigelsesforbrydelser efter løsladelsen kan lettere akcepteres end en fare for liv og legeme, og det er nødvendigt at sætte visse grænser for frihedsberøvelsens længde og ubestemthed over for berigelseskriminelle også i de tilfælde, hvor risikoen for tilbagefald er nærliggende. Man må derfor prøve at vurdere de nugældende regler og domstolenes praksis med hensyn til forvaring i lys af disse synspunkter. Det er så meget mere nødvendigt, som retspraksis allerede har slået fast, at tidsbestemt straf af særfængsel er den normale retsfølge over for de af § 17 omfattede berigelseskriminelle, der findes at burde dømmes til anbringelse i særanstalt. Dom til forvaring kommer kun i betragtning i et mindre antal tilfælde, hvor en sådan anbringelse under tidsbestemte former ikke skønnes tilstrækkelig.

Praksis med hensyn til forvaring giver anledning til at spørge, hvilken betydning man skal tillægge de faktiske opholdstider i forvaring og den individualisering med hensyn til tidspunktet for prøveudskrivning, brugen af efterforsorg og genindsættelse m. v., som kendetegner forvaring.

Vedrørende varigheden af forvaring må henvises til bemærkningerne ovenfor i afsnit 5 med referat af undersøgelsen i bilag 6. Der er grund til igen at understrege den betydelige forkortelse af opholdstiderne, som er sket gennem årene, og som nu er dokumen-

teret med hensyn til udviklingen fra 1959 til 1969. Den gennemsnitlige opholdstid i forvaring var i 1969 for samtlige ejendomskriminelle (når man medregner ophold både i henhold til dom og kendelse) 1 år 8 måneder, medens den 10 år tidligere havde været 2 år 5 måneder. Tallet var lidt højere for domfældte, altså for det første ophold efter en dom (herunder evt. gentagen dom til forvaring), nemlig 2 år 1 måned; det var lidt lavere for personer genindsat ved kendelse, nemlig 1 år 5 måneder. For så vidt angår fordelingen på forskellige varigheder, viser opgørelsen i bilag 6 tabel 4 b, at der med hensyn til hovedgruppen - 53 personer, der er fundet skyldige i indbrudstyveri – er en betydelig spredning, idet 9 har hensiddet i mindre end 1 år og 7 i mindst 3 år (heraf 4 mellem 3 og 4 år, 2 mellem 4 og 5 år og 1 mellem 5 og 6 år). Med hensyn til andre berigelsesforbrydere end indbrudstyve er ophold på mindst 2 år kun forekommet i 6 ud af i alt 34 tilfælde. Den gennemsnitlige opholdstid for forskellige typer af berigelseskriminelle (fordelt efter forbrydelsens art) fremgår af undersøgelsens tabel 5. Der foreligger ikke oplysning om, hvorledes varigheden i de enkelte tilfælde og de nævnte gennemsnit for forbrydelsestyper fordeler sig på første ophold og gentaget ophold i forvaring, men det må formodes, at lange ophold overvejende falder på første ophold, korte ophold overvejende på genanbringelse.

Ud fra almindelige erfaringer om de domfældte personer og om arten og omfanget af deres berigelseskriminalitet kan det næppe hævdes, at der er noget betænkeligt ved praksis, for så vidt angår udstrækningen af opholdet i forvaring. Opgørelsen siger naturligvis intet om, hvorledes straf af særfængsel ville være blevet udmålt, såfremt tidsbestemt straf var blevet foretrukket eller havde været den eneste mulighed. Det kan dog nok antages, at der i adskillige tilfælde ville have været tale om straffe på 2-4 år i stedet for dom til forvaring, medens det er mere usikkert, i hvilket omfang varigheden af gentaget ophold efter genindsættelse (1 år 5 måneder i 1969) ville modsvares af ny tidsbestemt straf (plus reststraf fra den første afgørelse).

Efter straffelovrådets opfattelse kan man gå ud fra, at det i en betydelig del af forvaringssagerne mod berigelsesforbrydere ville have været muligt at udmåle straffe, som ville føre til en frihedsberøvelse af tilsvarende varighed. Det er vanskeligt at danne sig en mening om, i hvilket omfang forvaringen derudover har fordele i kraft af muligheden for en individualiserende afgørelse med hensyn til tidspunktet for prøveudskrivning og i kraft af en positivt motiverende betydning af tidsubestemtheden. Værdien af foranstaltningen i disse henseender er fremhævet af retslægerådet og kan ikke afvises. På den anden side må man fremhæve, *at* der formentlig i ikke ringe udstrækning sker en standardisering af opholdenes varighed, *at* tidsubestemtheden også kan have en uheldig virkning fra et behandlingssynspunkt, og *at* en del af behandlingseffekten ikke isoleret er knyttet til frihedsberøvelsens varighed, men også afhænger af efterforsorgen og af muligheden for at træffe bestemmelse om fortsat anstaltsophold i tilfælde, hvor ny kriminalitet eller andre forhold viser, at der ikke er opnået den tilsigtede stabilisering.

§ 17-undersøgelsen giver ikke stærke holdepunkter for at regne med, at forvaring har haft væsentlig større recidivforebyggende virkning end tidsbestemt straf. Hovedundersøgelsens konklusion lyder i sin generelle formulering således: »Alt i alt er undersøgelsens hovedresultat, at det ikke er lykkedes at påvise forskelle i effektiviteten mellem de forskellige behandlingstyper anvendte på ejendomskriminelle« (s. 309). Forfatterne til den supplerende redegørelse har på grundlag af en fortsat analyse hertil føjet den konklusion, at der er »en klar og signifikant forskel på antallet af tilbagefald hos dem, der recidiverer, idet de forvarede over en længere periode klarer sig signifikant bedre end de indsatte i stats- eller særfængsel« (s. 423).

Uanset den sidstnævnte konklusion kan resultatet af undersøgelserne ikke på afgørende måde ændre det resultat, som straffelovrådets overvejelser har ført til, nemlig at tidsubestemt forvaring bør afskaffes for så vidt angår berigelseskriminelle. Det må erkendes, at en sådan ændring i et vist omfang kan formindske mulighederne for en specialpræventivt hensigtsmæssig sanktion over for stærkt recidiverende, karaktermæssigt afvigende berigelsesforbrydere. Det ville være urigtigt at betragte de af overlæge Stiirup ved mange lejligheder - og af retslægerådet i

dets erklæring af 24. august 1972 - anførte synspunkter med hensyn til den tidsubestemte anbringelses positive sider som svagt underbyggede og uden vægt over for det, der anføres i modsat retning. Specielt må det fremhæves, at der utvivlsomt har været så væsentlige svagheder ved det behandlingsapparat, der har stået til anstalternes rådighed, at disse meget muligt ville kunne opnå bedre resultater under mere gunstige arbejdsvilkår. Men de mulige fordele ved den tidsubestemte anstaltsbehandling må afvejes over for de vægtige grunde, som taler for at undgå den tidsubestemte anbringelse på et område som dette, ikke blot betænkelighederne ved den psykologiske belastning - tidsubestemthedens pres - som man herved påfører en mindre del af de psykopatiske berigelsesforbrydere, men også de betænkeligheder, der følger af overvejelser over, hvad der må anses for væsentlige faktorer til sikring af lovovertrædernes retsbeskyttelse. Som tidligere omtalt må man herved bl. a. tage i betragtning, at der kun foreligger en risiko for krænkelse af økonomiske goder. Med henblik på domstolenes virksomhed vil den af straffelovrådet foreslåede ændring bevirke, at man undgår de nuværende vanskeligheder med hensyn til afgrænsningen af området for tidsubestemt anbringelse.

Til det anførte skal blot føjes, at der efter straffelovrådets opfattelse ikke bør ske nogen svækkelse af bestræbelserne for at fastholde og udbygge en psykiatrisk orienteret behandling af de karakterafvigende berigelsesforbrydere, navnlig med hensyn til tilfælde, hvor gentagne afsoninger i almindeligt fængsel indicerer, at den karaktermæssige afvigelse og eventuelt andre psykiske komplikationer gør den pågældende utilgængelig for sædvanlig socialt orienteret anstaltsbehandling.

(c) Berigelsesforbryderne udgør den største del af klientellet i forvaring, omkring to trediedele af de indsatte. Den sidste trediedel udgøres af personer dømt for *legemsangreb, seksualforbrydelser* og *brandstiftelse.* En række eksempler fra nyere retspraksis på dom til forvaring i anledning af forbrydelser som de her nævnte er anført i bilag 9 til betænkningen. Der henvises endvidere til oplysningerne i det foregående om undersøgelserne vedrørende personer indsat første gang i forvaring i årene 1967-69 og personer hensiddende i forvaring pr. 5. august 1970. Opgørelserne viste, at de pågældende kategorier udgjorde følgende procentdele af samtlige personer dømt første gang til forvaring (og, i parentes, af forvaringens belæg i august 1970):

Voldskriminalitet .	15,4 pct.	(13,2 pct.)
Brandstiftelse	4,6 -	(7,3 -)
Seksualkriminalitet	10,7 -	(13,8 -)
I alt	30,7 pct.	(34,3 pct.)

De her omtalte grupper har, når de tages under eet, gennemsnitlig længere forvaringstider end de berigelseskriminelle. Som det er omtalt ovenfor under V, 5 var der endog tale om en forlængelse af opholdstiderne fra 1959 til 1969, nemlig for personer indsat i henhold til dom fra 3 år 2 måneder til 4 år og med hensyn til personer genindsat ved kendelse fra 1 år 5 måneder til 2 år. Ialt drejede det sig i 1969 om 22 prøveudskrevne, af hvilke kun 6, alle dømt for de mindst grove af de nævnte forbrydelser, blev udskrevet efter kortere tid end 3 år 6 måneder.

I relation til spørgsmålet om, hvorvidt dom til tidsubestemt anbringelse i forvaring fortsat bør kunne anvendes, kan de her omtalte gerningstyper ikke uden videre behandles under eet. Det må først fremhæves, at kriteriet for anvendelse af forvaring principielt må søges i arten af den *fare,* som lovovertræderen frembyder, ikke i arten af den forbrydelse, for hvilken han er dømt. For det andet kan man, når der spørges om berettigelsen af at anvende tidsubestemt forvaring, ikke under videre ligestille f. eks. fare for drab, fare for brandstiftelse og fare for uterlighed overfor børn.

Efter straffelovens opfattelse bør der være mulighed for at anvende forvaring på ubestemt tid som middel til at forebygge fysisk aggression eller (anden) krænkelse af individets integritet. Når det drejer sig om alvorlig fare som her nævnt, kan man ikke regne med, at sædvanlig strafudmåling for den pådømte kriminalitet vil udgøre et tilstrækkeligt eller hensigtsmæssigt grundlag for en reaktion med forebyggende sigte. Vold, trusler eller uterlighed, som ikke i sig selv ville føre til udmåling af en langvarig fængselsstraf, kan i forbindelse med oplysninger om gerningsmandens øvrige adfærd

og karaktermæssige afvigelser indicere en nærliggende risiko for grove eller uberegnelige aggressionshandlinger.

(d) Straffelovrådet har i sit udkast (§ 67) opstillet den betingelse for dom til forvaring, at der skal foreligge »nærliggende fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed« . De her nævnte udtryk dækker efter rådets opfattelse de former for fare, som det kan være begrundet at forebygge gennem en sådan foranstaltning. En risiko for økonomiske krænkelser (herunder hærværk og andre fysiske angreb på fast ejendom eller løsøre) vil ikke være tilstrækkelig. Det samme gælder fare for trusler eller andre personlige forulempelser af psykologisk eller fredsforstyrrende karakter, blufærdighedskrænkelse i form af ekshibitionisme, beluring eller krænkelse i ord eller skrift, samt pengefalsk, dokumentfalsk og iøvrigt krænkelser af offentligretlige eller almene interesser. På den anden side må ordet »legeme« efter omstændighederne kunne fortolkes således, at bestemmelsen omfatter visse andre sædelighedsforbrydelser end dem, der indebærer legemsangreb o. 1.; også brandstiftelse, sprængning og røveri, der rummer fare for enkeltpersoner, kan være omfattet af bestemmelsen om fare for andres »legeme«. Ligeledes må ordet »frihed« kunne fortolkes således, at der herved sigtes til andre krænkelser end den af § 261 omfattede frihedsberøvelse.

Bedømmelsen af, om den pågældende form for fare kan påregnes, skal efter udkastet tage hensyn til karakteren af det begåede forhold og til oplysningerne om tiltaltes »person, herunder navnlig om tidligere kriminalitet«. Der vil således ikke - modsat den nuværende ordning efter § 70, jfr. § 17 - være tale om at knytte anvendelsen af forvaring til bestemte forudsætninger med hensyn til psykisk unormalitet hos gerningsmanden. I praksis må det påregnes, at området for forvaring helt overvejende vil udgøres af tilfælde, hvor skønnet over en persons farlighed baseres på en kombination af oplysninger om hans kriminalitet og om alvorlige karaktermæssige defekter. Det må anses for ufornødent, at der i loven foreskrives obligatorisk indhentelse af lægeerklæring, således som det nu er tilfældet efter § 17, stk. 1.

For at sikre, at anvendelsen af forvaring begrænses til tilfælde, hvor det er nødvendigt og berettiget at kunne gribe til denne foranstaltning, er det ved straffelovrådets udkast yderligere foreskrevet, at den nu pådømte kriminalitet skal være »drab, røveri, voldtægt eller anden alvorlig sædelighedsforbrydelse, frihedsberøvelse, alvorlig voldsforbrydelse, trusler af den i § 266 nævnte art eller brandstiftelse« eller forsøg på en af de nævnte forbrydelser.

Sammenfattende kan det siges, at det ved straffelovrådets forslag er tilsigtet at give forvaringen et snævert anvendelsesområde og at sikre en grundig prøvelse af dens betingelser. Forvaring skal være påkrævet for at forebygge visse former for alvorlig fare. I rettens bedømmelse heraf indgår den aktuelle kriminalitets type og nærmere karakter sammen med oplysninger om gerningsmandens personlige forhold og tidligere kriminalitet.

Straffelovrådet har ikke i enkeltheder drøftet spørgsmålet om, hvorledes forvaring skal fuldbyrdes. Det må overlades til fængselsvæsenet at træffe nærmere bestemmelser herom. Straffelovrådet går ud fra, at man fortsat må bygge på de hidtidige erfaringer med hensyn til behandlingen af karaktermæssigt afvigende lovovertrædere. Det er imidlertid ikke fundet hensigtsmæssigt i lovudkastet at give udtryk for bestemte forudsætninger vedrørende de anstaltsmæssige rammer og behandlingsformer, som skal finde anvendelse. Der bør efter straffelovrådets opfattelse ikke være noget til hinder for, at fængselsvæsenet i visse tilfælde træffer bestemmelse om, at en person, der er dømt til forvaring, anbringes i eller overføres til almindeligt fængsel, såfremt forholdene taler mere for en sådan anbringelse end for den særlige psykiatrisk orienterede forvaring, som efter klientellets beskaffenhed må forudsættes at være indiceret i det store flertal af tilfælde.

(e) Et spørgsmål, der har givet anledning til nogen tvivl, er, om forvaring bør kunne anvendes overfor personer, der er straffri i medfør af reglerne i udkastets §§ 16 og 17.

De synspunkter, som taler for at besvare spørgsmålet bekræftende, er følgende: Det forekommer i nogle tilfælde, at en under § 16 eller § 17 hørende psykisk unormalitet er

af særlig kompliceret art, f. eks. således at lovovertræderen udover at være sindssyg er kendetegnet ved en mere vedvarende svær karakterafvigelse, eller at en sådan udtalt personlighedsmæssig afvigelse er til stede hos en åndssvag lovovertræder. Det kan her stille sig som noget tvivlsomt, om den pågældende i første omgang eller på lidt længere sigt er bedst anbragt i statshospital (resp. åndssvageanstalt) eller i forvaring. Såfremt betingelserne for dom til forvaring er opfyldt, kan det forekomme mindre hensigtsmæssigt, at domstolene i sådanne tilfælde enten skal undlade at henføre tilstanden under § 16 eller § 17 for at kunne afsige dom til forvaring *eller* anvende de nævnte bestemmelser uden mulighed for nu eller ved en senere kendelse at kunne anvende forvaring. I førstnævnte tilfælde kan resultatet blive, at en overførelse til statshospital eller åndssvageanstalt udelukkes. I sidstnævnte tilfælde, hvor forvaring afskæres, kan et statshospital eller en åndssvageanstalt blive nødt til at beholde en domfældt, som på grund af karakterafvigelser og farlighed frembyder store problemer. Når udgangspunktet er, at udtalt psykisk afvigelse under alle omstændigheder begrunder en særforanstaltning, og når det fastholdes, at forvaring kræver de for denne retsfølge opstillede betingelser opfyldt, forekommer det hensigtsmæssigt, at flere muligheder for anstaltsmæssig placering holdes åbne.

På den anden side gør der sig visse betænkeligheder gældende ved at åbne mulighed for ved dom i straffesagen eller ved en senere kendelse at anbringe en person i forvaring, hvis det må lægges til grund, at han var sindssyg på gerningstiden. Det kan anføres, at en sindssygdom på gerningstiden strafferetligt set er den primære psykiske abnormitet, hvis virkning er straffrihed, eventuelt med mulighed for anbringelse i statshospital o. l., og at man i et sådant tilfælde ikke kan vide noget sikkert om, hvorledes den pågældende ville have handlet, og hvilket reaktionsvalg der ville have været grundlag for, hvis han ikke havde været sindssyg. Når man lader muligheden for anbringelse i forvaring stå åben, betyder det, at der uanset en diskulperende sindssygdom kan anvendes en retsfølge af strafmæssig karakter.

Det er straffelovrådets konklusion, at de overvejende hensyn taler for at give mulighed for anbringelse i forvaring ved dommen eller ved en senere kendelse om ændring. Spørgsmålet vil meget sjældent blive aktuelt, men man kan næppe afvise, at der af og til kan være behov for den foreslåede regel, og at anbringelse i forvaring kan være en adækvat retsfølge under hensyn til domfældtes psykisk afvigende tilstand.

Kapitel VI.

Andre tilstande.

1. Straffelovens § 17.

(a) Bestemmelsen i *straffelovens § 17, st k. 1,* har følgende ordlyd:

»Befandt gerningsmanden sig ved den strafbare handlings foretagelse i en ved mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af sjælsevnerne, herunder seksuel abnormitet, betinget varigere tilstand, der dog ikke er af den i § 16 angivne beskaffenhed, afgør retten efter indhentet lægeerklæring og samtlige i øvrigt foreliggende omstændigheder, om han kan anses egnet til påvirkning gennem straf«.

Bestemmelsens forhistorie og placering i sanktionssystemet er omtalt ovenfor i kap. I, c. Det er fremhævet, at man ved et meget bredt formuleret lægeligt kriterium har ønsket at sammenfatte en række psykisk afvigende tilstande, som ikke bevirker straffrihed efter § 16, og at valget mellem straf og særforanstaltning i alle tilfælde har skullet bero på, om tiltalte kan »anses egnet til påvirkning gennem straf«.

1 kap. IV og V er der gjort rede for problemerne vedrørende de to persongrupper, på hvilke § 17, stk. 1, først og fremmest har fundet anvendelse: de lettere åndssvage lovovertrædere og personer, som frembyder karaktermæssige afvigelser (psykopater). Om begge disse grupper gælder, at valget mellem straf og særforanstaltninger efter straffelovrådets opfattelse lovteknisk bør løses på anden måde end gennem en bestemmelse som den, der findes i § 17. Det skyldes ikke blot, at man nødvendigvis må komme bort fra kriteriet »egnet til påvirkning gennem straf«, men navnlig at de to persongrupper frembyder så forskelligartede problemer, at de bør holdes adskilt i loven. Rådets forslag går i korthed ud på følgende:

Åndssvaghed i lettere grad henføres under en fakultativ regel om straffrihed, som knyttes til § 16, i lighed med hvad der foreslås med hensyn til visse andre tilstande, som - i modsætning til sindssygdom og åndssvaghed i højere grad - ikke bør undergives en obligatorisk regel om straffrihed, herunder tilstande ligestillet med sindssygdom. Herved opnås, at en række tilstande, der naturligt hører sammen, behandles i sammenhæng, idet der samtidig gøres en sondring mellem obligatorisk og fakultativ straffrihed. Herom henvises til kap. II og IV samt lovudkastets §§ 16 og 17.

Med hensyn til karakterafvigelser bemærkes, at den nuværende adgang til at idømme anbringelse i forvaringsanstalt efter § 70, jfr. § 17, efter rådets forslag vil blive ophævet, ligesom særfængsel foreslås ophævet som en selvstændig retsfølge. I lovudkastets § 67 stilles forslag om en særlig retsfølge med betegnelsen forvaring. Betingelserne for dom til forvaring efter denne bestemmelse er frigjort fra den nuværende formulering af § 17, stk. 1. Der henvises om dette spørgsmål til kapitel V.

Der rejser sig herefter det spørgsmål, om der er anledning til af hensyn til andre persongrupper end de nævnte at opretholde en bestemmelse, som mere eller mindre svarer til § 17, stk. 1, og som åbner mulighed for særlige sanktionsvalg.

(b) I *retslægerådets* udtalelse til straf felovrådet hedder det om anvendelsen af § 17, stk. 1:

»Som svar på spørgsmålet om, hvilke psykiske insufficienstilstande der foruden karakterafvigelser og intelligensdefekter efter RR.s mening bør henføres under § 17, skal R. nævne visse alkoholister og visse medicin- og stofmisbrugere samt personer med seksuelle abnormiteter. Hertil kommer sværere neurotiske tilstande og længerevarende affektspændingstilstande samt aldersbetingede psykiske svækkelsestilstande, der ikke har karakter af sindssygeligt sløvsind. Sjældnere forekommende og af mindre betydning er sjælelige insufficienstilstande

som følge af degenerative hjernelidelser såsom paralysis agitans og chorea Huntington. Endvidere følgetilstande efter hjernebetændelse og traumatiske beskadigelser af hjernen, sjælelige afvigelser i forbindelse med legemlige sygdomme samt psykiske svækkelsestilstande som følge af langvarig underernæring og vitaminmangel (det såkaldte KZ-syndrom). Herudover vil der utvivlsomt kunne forekomme andre abnormtilstande, som vil kunne påvirke de sjælelige funktioner; men de her nævnte omfatter formentlig størstedelen af de tilfælde, der efter retspsykiatrisk undersøgelse vil blive henført under § 17«.

Retslægerådet har i samme udtalelse betegnet § 17 som en nyttig og formålstjenlig bestemmelse, fordi den giver mulighed for differentierede foranstaltninger overfor psykisk afvigende lovovertrædere, der ikke omfattes af § 16. Rådet finder ikke anledning til at foreslå ændring af det lægelige kriterium i § 17, stk. 1; dog bemærkes det, at man i stedet for ordet »sjælsevnerne« måske bedre kunne anvende udtrykket »de psykiske (sjælelige) funktioner«. Som tidligere nævnt mener retslægerådet, at begrebet »egnet til påvirkning gennem straf« bør udgå af loven.

(c) Den foreliggende *retspraksis* bekræfter, at området for § 17, stk. 1, ikke kan beskrives ved henvisning til nogle få klart afgrænsede persongrupper. Det drejer sig om ret forskelligartede tilstande, og i nogle tilfælde har det kunnet give anledning til tvivl, om en psykisk unormalitet har foreligget i en så udpræget grad, at der var grundlag for at foretrække foranstaltninger efter § 70 frem for frihedsstraf eller betinget dom. Idet der iøvrigt henvises til *Hurwitz*, Alm. del, 4. udg., s. 303 og *Waaben*, Utilregnelighed og særbehandling s. 98 ff., skal der gøres nogle bemærkninger om eksempler fra retspraksis.

Det er efter § 17 en forudsætning for bestemmelsens anvendelse, at tilstanden »ikke er af den i § 16 angivne beskaffenhed«. Med denne henvisning sigtes dels til tilstande, der lægeligt set ikke er omfattet af § 16 (sindssygdom m.v.), dels til tilstande, som vel er omfattet af dette kriterium, men ikke bevirker straffrihed. Som det er berørt ovenfor i kap. II, 2, er anvendelsen af § 17 undertiden blevet aktuel i straffesager, hvor der primært har været spørgsmål om § 16, og hvor denne bedømmelse har ført til, at § 16 ikke er blevet anvendt. Også efter den ordning, som straffelovrådet foreslår med hensyn til affattelsen af § 16, vil der kunne forekomme tilfælde, hvor abnormtilstande - uden at blive henført under § 16 i dennes obligatoriske eller fakultative forgrening - foreligger i en så udtalt grad, at der er et klart behov for at anvende lægelige foranstaltninger. Det gælder også udenfor det område, der - som det her omtalte - har den nærmeste sammenhæng med § 16. Når begrebet »tilstande ligestillet med sindssygdom« både i den retslægelige og den juridiske praksis har kunnet undergives en forholdsvis restriktiv forståelse, har det formentlig delvis sin baggrund i den omstændighed, at muligheden for særbehandling i henhold til § 70, jfr. § 17, har stået åben.

Af rigsadvokaturen er der forelagt rådet et materiale af utrykte domme, som bl. a. omfatter tilfælde, hvor der har foreligget svær neurose, begyndende senilitet, ikke-psykotisk depression, betydelig umodenhed og uligevægt, sinketilstande, følger af hjernelæsion eller hjernebetændelse, svær alkoholisme eller medicinmisbrug. I medfør af § 70 er anvendt forskellige af de i rigsadvokatens cirkulære af 15. marts 1957 nævnte foranstaltninger. Hyppigst anvendt er vistnok tilsyn ved Dansk Forsorgsselskab (eventuelt med supplerende bestemmelse om, at domfældte efter selskabets nærmere anvisninger underkaster sig psykiatrisk behandling) og dom til psykiatrisk behandling på et statshospital med tilsyn af Dansk Forsorgsselskab under udskrivning, således at der af selskabet i forbindelse med den behandlende læge kan træffes bestemmelse om genindlæggelse i hospitalet.

Fra den trykte retspraksis kan henvises til afgørelserne i VLT 1954.191, VLT 1956.165, U 1957.1059 (H), U 1946.987 (Ø) og U 1968.530 (V).

Som eksempler på anvendelsen af betinget dom kan nævnes U 1947.477 (H), VLT 1955.273, U 1965. 662 (H) og U 1965.890 (V).

Endelig skal nævnes to eksempler på dom til frihedsstraf i sager om § 17-tilstande:

U 1958.54 (H): En 44-årig kasserer for et menighedsråd havde begået underslæb på 23.000 kr. gennem 6 år. Ifølge retslægerådet var han indesluttet, veg og uselvstændig; han havde i en lang årrække lidt af sukkersyge i svær grad, og tilstanden havde været vanskelig at behandle. Sygdommen havde medført en organisk hjernebeskadigelse og en betydelig åndelig svækkelse. Rådet fandt det noget tvivlsomt, om T var sindssyg, men hans tilstand var i hvert fald omfattet af § 17, og han fandtes

ikke strafegnet. Man anbefalede anbringelse under sindssygeforsorg. T blev i tre instanser idømt straf af 1 år 3 måneder.

U 1963.1059 (0): Den 23-årige T havde en nytårsnat med en køkkenkniv dræbt en 22-årig kvinde og såret hendes 19-årige broder. Ifølge retslægerådet var T umoden, nærtagende og indesluttet. Efter en alvorlig sygdom få år tidligere havde han i tiltagende grad været nervøs og spændt med tvangsneurotiske symptomer. Forbrydelsen antoges at være begået under et voldsomt affektudbrud, der var provokeret af en for sigtedes specielle psyke utålelig situation under en nytårsfest. Rådet var mest tilbøjeligt til at anse T for strafuegnet. Man fandt, at anbringelse i sindssygehospital måtte foretrækkes fremfor dom til forvaring. T blev ved dommen fundet strafegnet og blev med citat af § 85 idømt 8 års fængsel.

2. Betingede domme.

(a) Der gælder ikke i dansk ret nogen begrænsning med hensyn til domstolenes adgang til at afsige betinget dom. Bortset fra tilfælde, hvor strafansvar er udelukket efter reglerne i §§ 16-18, beror det på domstolenes bedømmelse, om fuldbyrdelse af straf skal anses for påkrævet af general- eller specialpræventive grunde, eller sagen kan afgøres med en betinget dom.

Det er således også overladt til domstolene at tage stilling til, om en psykisk afvigelse skal tages i betragtning som en omstændighed, der taler for betinget dom. Retten kan tage hensyn til både forbigående og mere varige tilstande, og der kan lægges vægt ikke blot på tilstanden på gerningstiden, men også på en senere opstået sygelig tilstand. I den foreliggende sammenhæng er der særlig grund til at fremhæve den betingede doms rolle i reaktionssystemet i relation til tilfælde, hvor der er indiceret behandlingsmæssige foranstaltninger, som ligger udenfor det normale indhold af en betinget dom. Det skal i den forbindelse fremhæves, at straffelovrådet ikke har haft til opgave at overveje en almindelig reform af reglerne om betingede domme. En sådan reform er gennemført ved lov nr. 163 af 31. maj 1961, som på væsentlige punkter - bl. a. med hensyn til udformningen af reglerne om særvilkår i strfl. § 57 - byggede på de forslag, der var udarbejdet af straffelovskommissionen i dennes betænkning om forsorgsdomme og betingede domme (1953).

Allerede ved indførelsen af den betingede dom i dansk ret ved § 20, stk. 1, i straffelovstillægget af 1905 blev der givet mulighed for at knytte tillægs vilkår til dommen. Det hed i loven, at strafudsættelsen kunne gøres betinget af, at domfældte »undergiver sig en nærmere bestemt moralsk forsorg«. I straffeloven af 1930 § 56, stk. 1, blev det opstillet som hovedregel, at domfældte skulle undergives tilsyn, og bestemmelsen indeholdt iøvrigt en helt generelt formuleret adgang til at knytte »yderligere vilkår« - d.v.s. andre vilkår end straffri vandel i en prøvetid - til den betingede dom. Behovet for at anvende lægelige behandlingsforanstaltninger blev endnu ikke på dette stadium af udviklingen særlig fremhævet, men det fremgik af reglen i § 56, stk. 2, om personundersøgelser, at disse undersøgelser bl. a. skulle fremskaffe oplysninger om tiltaltes »legemlige og åndelige tilstand og om andre omstændigheder, som antages at være af betydning for afgørelsen«.

Ved udarbejdelsen af den svenske lov om »villkorlig dom« af 22. juni 1939 blev visse vilkårstyper særlig fremhævet i lovteksten, således vilkår om at »underkasta sig behandling å sjukhus, alkoholistanstalt eller annan anstalt« (§ 8, stk. 1, c). Man ønskede at understrege stærkere, end det hidtil var sket, at den betingede dom i en del tilfælde er værdifuld som en sanktion, der tjener til gennemførelse af forsorgs- og behandlingsmæssige foranstaltninger, og i den forbindelse indførtes som noget nyt den type af betinget dom, i hvilken der ikke fastsættes nogen straf. Denne domsform skulle i almindelighed foretrækkes fremfor den hidtil kendte i tilfælde, hvor vilkår efter § 8 blev optaget i dommen (§ 1, stk. 2).

Den svenske lov og dens grundtanker kom til at øve indflydelse på den ordning, som senere gennemførtes i Danmark. Straffelovskommissionen foreslog i sin betænkning af 1953, at den generelle hjemmel til fastsættelse af særlige vilkår blev afløst af en opregning af nærmere specificerede vilkår. Med hensyn til domsformen foreslog man, at der ved loven blev indført en »forsorgsdom« (dom til forsorg), som formelt var noget andet end en betinget dom, og som i almindelighed skulle foretrækkes fremfor betinget dom i de tilfælde, hvor de særligt fremhævede vilkår fandtes anvendelige. Den foreslåede ordning indebar, at forsorgsforanstaltninger, lægebehandling m.v. ikke i formel forstand var »vilkår« (for en bestemmelse

om betinget straf udsættelse), men direkte var idømt på tilsvarende måde som tilsyn m.v. efter strfl. § 70. Reglerne om dom til forsorg var dog udformet således, at den betingede doms karakteristiske retsvirkninger var bevaret; således kunne overtrædelser af pålæg og ny kriminalitet i prøvetiden føre til straf for den kriminalitet, der var omfattet af forsorgsdommen.

Ved reformen af 1961 byggede man ikke på forslaget om en dom til forsorg, men opstillede to former for betinget dom: en betinget dom uden udmåling af straf og en betinget dom af den hidtil kendte type med fastsat straf, jfr. § 56, stk. 1 og 2. Loven har ikke udtrykkelig anvist nogen sammenhæng mellem valget af domsform og anvendelsen af de i § 57, stk. 1, nævnte vilkår. Men det er forudsat, at sådanne vilkår, hvor de findes egnede, i et vist omfang vil tale for, at der afsiges betinget dom uden fastsat straf. Dette gælder bl. a. med hensyn til tilfælde, hvor det anses som en nærliggende mulighed, at der ved overtrædelse af den betingede doms vilkår — og særlig i tilfælde af ny kriminalitet i prøvetiden - bliver spørgsmål om at anvende anden sanktion end almindelig frihedsstraf. Det understreges herved, at nogle af de betinget dømte i kraft af deres unge alder, psykiske afvigelser eller andre forhold ligger på et grænseområde mellem frihedsstraf og særforanstaltninger. Med henblik på sådanne grupper er det også blevet fremhævet, at man bør undgå den stempling og den betoning af en strafmæssig bedømmelse, der er knyttet til fastsættelsen af en straf i den betingede dom. Se til det her anførte bl. a. *Hurwitz,* Alm. del, 4. udg., s. 509 ff. og *Waaben* i Juristen 1961 s. 391 ff.

(b) § 57, stk. 1, om *tilsyn og særvilkår* i betingede domme lyder således:

»Retten kan som vilkår for udsættelsen bestemme, at den dømte i hele prøvetiden eller en del af denne skal undergives tilsyn. Endvidere kan retten fastsætte andre vilkår, som findes formålstjenlige, herunder at den dømte

1) overholder særlige bestemmelser vedrørende opholdssted, arbejde, uddannelse, anvendelse af fritid eller samkvem med bestemte personer,

2) tager ophold i egnet hjem eller institution; for sådant ophold fastsættes ved dommen en længstetid, der i almindelighed ikke kan overstige 1 år,

3) afholder sig fra misbrug af alkohol, narkotika eller lignende medikamenter,

4) underkaster sig afvænningsbehandling for misbrug af alkohol, narkotika eller lignende medikamenter, om fornødent på hospital eller i særlig institution,

5) underkaster sig psykiatrisk behandling, om fornødent på hospital,

6) retter sig efter tilsynsmyndighedens bestemmelser om indskrænkning i rådigheden over indtægter og formue og om opfyldelse af økonomiske forpligtelser,

7) betaler erstatning for tab, der er forvoldt ved lovovertrædelsen,

8) efter bestemmelse af børne- og ungdomsforsorgens myndigheder undergives børne- og ungdomsforsorg, eventuelt af nærmere angivet art, og efterkommer de forskrifter, forsorgsmyndigheden meddeler ham«.

Vedrørende de enkelte vilkår henvises til Betænkning om forsorgsdomme og betingede domme s. 26 ff. og 74 ff., bemærkninger til lovforslaget i Folketingstidende 1960/61, tillæg A sp. 545, *Nordskov Nielsen* i Juristen 1961 s. 418 ff., *Hurwitz,* Alm. del, 4. udg., s. 516 ff. og Kriminalforsorgsudvalgets betænkning om vilkår ved betingede domme og prøveløsladelser, 1969, s. 24 ff. Sidstnævnte betænkning indeholder forslag med hensyn til formulering af særvilkårene, således at disse bedst muligt kommer til at svare til behovet for forsorg, lægebehandling m.v. og til de praktiske muligheder for vilkårenes gennemførelse. Betænkningen fremhæver iøvrigt (s. 42), at der ikke siden lovændringen af 1961 har vist sig større behov for anvendelse af andre vilkår end de i § 57 nævnte, men at der dog i enkelte tilfælde har været tale om andre vilkår, således - i forbindelse med prøveløsladelse - vilkår om lægelig behandling for legemlige sygdomme, bl. a. om ophold på hospital eller sanatorium eller hospital til fortsat behandling for tuberkulose.

Den praktiske anvendelse af særvilkårene i betingede domme fremgår af nedenstående oversigt, der er udarbejdet på grundlag af Dansk Forsorgsselskabs årsberetninger 1962-70. Det fremgår af oversigten, at vilkår om ambulant eller hospitalsmæssig lægebehandling er anvendt i et betydeligt omfang, også når man ser bort fra alkoholist- og narkomanbehandling. Hertil kommer, at der i ikke ringe omfang forekommer psykiske afvigelser hos betinget dømte, der undergives tilsyn, vilkår om ophold på optagelseshjem m.v. Der foreligger ikke opgørelser over, i hvilket omfang forskellige psykiske afvigelser er repræsenteret i et klientel af betinget dømte, herunder i hvilken udstrækning det

drejer sig om personer, som kan henføres under strfl. §§ 16 og 17. Om det psykiatriske arbejde i Dansk Forsorgsselskabs Københavns-afdeling henvises til oplysninger meddelt af *Fini Schulsinger* i NTfK 1963 s. 224 ff.

Tabel VII. *Betingede domfældelser (inkl. delvis betingede domme) med tilsyn af Dansk Forsorgsselskab og særvilkår.*

	1962[1])	1963[1])	1964[1])	1965	1966	1967	1968	1969[2])	1970
Ophold og arbejde	574	772	713	874	974	1105	804	898	1142
Fritidsanvendelse	30	26	20	10	10	7	6	8	1
Optagelseshjem	117	163	140	117	175	202	221	129	117
Amb. alkoholistbehdl. .	223	314	303	371	388	404	445	366	402
Amb. narkomanbehdl. .	7	8	7	16	16	20	87	128	166
Amb. psyk. behandl. ..	77	89	83	95	105	97	132	89	100
Hospital o. lign.	45	42	37	44	49	60	117	125	71
Økon. administration ..	23	20	14	17	14	14	9	8	11
Erstatning	10	9	12	5	13	15	9	12	19
I alt	1206	1443	1429	1548	1744	1724	2170	1762	1929
Fordelt på antal sager .	818	919	944	1012	1127	1139	1313	1069	1239

[1]) Excl. kombinationsdomfældelser for betleri og løsgængeri.
[2]) Excl. betingede domme med udsat straffuldbyrdelse for betleri og løsgængeri.

3. Straffelovrådets overvejelser.

I det foregående er omtalt de to sæt af regler i straffeloven, som giver mulighed for - udenfor området af § 16 - at bestemme sanktionsvalget under hensyntagen til oplysninger om en psykisk afvigende tilstand: reglerne i § 17, stk. 1, sammenholdt med § 70 (der bortses som nævnt fra intelligensdefekter og karakterdefekter) og reglerne om betingede domme. Spørgsmålet er, om de førstnævnte regler kan undværes, således at et antal afgørelser, der hidtil er truffet i medfør af § 70, jfr. § 17, fremtidig får form af betingede domme med egnede særvilkår.

Forinden dette spørgsmål omtales, skal det fremhæves, at der i et vist omfang kunne være tale om at lade en dom til ubetinget frihedsstraf træde i stedet for en dom efter § 70, jfr. § 17. Det gælder de tilfælde, hvor en anbringelse i hospital eller anden institution er indiceret. Man kunne tænke sig den ordning, at retten dømmer til en udmålt frihedsstraf og samtidig træffer bestemmelse om, at ophold i hospital, plejehjem, optagelseshjem el. lign. skal træde i stedet for straffens fuldbyrdelse, *eller* at det efter afsigelsen af dom til frihedsstraf beror på fængselsvæsenets afgørelse, om domfældte skal anbringes i en institution udenfor kriminalforsorgen (sml. herved kap. XII). I begge tilfælde skulle den udmålte straf sætte en absolut grænse for varigheden af opholdet i institution. De nævnte fremgangsmåder forekommer dog uhensigtsmæssige. Det er betænkeligt at slå ind på en udvikling, som indebærer, at den retlige reaktion skal have form af en udmålt frihedsstraf, når det er klart, at der foreligger en sygelig tilstand, og at man af den grund ikke ønsker den straf fuldbyrdet, som dommen lyder på. Det må foretrækkes, at dommen umiddelbart lyder på den form for anbringelse, som findes hensigtsmæssig, og at den tidsbegrænsning af retsfølgen, som skulle være fordelen ved at udmåle straf, opnås gennem lovregler og retsafgørelser om maksima for varigheden.

Den nævnte fremgangsmåde kan i hvert fald ikke anvendes i de tilfælde, hvor afgørelser i medfør af § 70, jfr. § 17, er gået ud på at foreskrive tilsyn, ambulant lægebehandling o.l. Også af denne grund er det nødvendigt at sammenholde reglerne i § 70, jfr. § 17, med reglerne om betingede domme.

Mellem de to sæt regler er der den væsentlige lighed, at de stort set rummer mulighed

for anvendelse af de samme foranstaltninger. Det gælder bl. a. bestemmelser om tilsyn, ophold og arbejde, afvænningsbehandling for misbrug af spiritus eller narkotika, ambulant psykiatrisk behandling, behandling på hospital for sindslidende og ophold i optagelseshjem m.v. Hverken § 57 eller § 70 er udtømmende med hensyn til opregningen af foranstaltninger. For så vidt der måtte være mangler ved opregningen af retsfølger i en af disse bestemmelser, vil det være nærliggende at overveje ændringer i formuleringen.

Der er også den lighed mellem reglerne, at der både efter § 70 og §§ 59-60 er mulighed for senere ændring og ophævelse af de trufne foranstaltninger efter rettens bestemmelse. En mere indgribende foranstaltning kan ændres til en mindre indgribende og omvendt.

Der er på den anden side den forskel mellem reglerne, at de ikke regulerer foranstaltningernes varighed på samme måde. Medens § 70-foranstaltninger er helt tidsubestemte, er varigheden af vilkår i betingede domme begrænset af de almindelige lovregler og den konkrete retsafgørelse om prøvetid og tilsynstid. Prøve- og tilsynstid *kan* vare indtil 5 år; det samme gælder teoretisk set varigheden af ophold i institution. Det er dog sjældent, at der opretholdes nogen retsvirkning af en betinget dom ud over 2-3 år, og ophold i hjem eller institution efter § 57, stk. 1, nr. 2, må i almindelighed ikke vare mere end 1 år.

En anden forskel er, at medens den, der er dømt i medfør af § 70, jfr. § 17, definitivt er undtaget fra en strafmæssig reaktion og placeret i et system af forsorgsmæssigt og lægeligt bestemte foranstaltninger, er den betinget dømte at anse som en person, der principielt er strafskyldig. Med hensyn til nogle af de betinget dømte vil dette give sig udslag i, at der i den betingede dom udmåles en straf. Hvadenten dette sker eller ej, bygger den betingede dom på den almindelige forudsætning, at den domfældte har forskyldt en straf, der kan komme til fuldbyrdelse, såfremt han ikke overholder vilkårene om tilsyn, lægelig behandling m.v. I den forbindelse må det fremhæves, at medens retsfølger idømt efter 70 er direkte exigible, vil effektiviteten af en betinget doms vilkår bero på den psykologiske tvang, der ligger i truslen om straf for vilkårsovertrædelser. Hvis den betinget dømte begår nye strafbare handlinger, gælder det også i denne relation, at han principielt (omend ikke ufravigeligt) skal straffes for den lovovertrædelse, for hvilken straffen er udsat.

Det fremgår af det her anførte, at en afskaffelse af § 17 til fordel for anvendelsen af betingede domme vil være udtryk for en bevægelse bort fra en specialpræventiv linie i retning af en mere strafbetonet. I en del tilfælde vil en sådan ordning kunne fungere uden praktiske ulemper, bl. a. fordi den betingede dom opfylder sit formål, når den domfældte tager mod tilbudet om behandling, og denne lykkes, og fordi der i almindelighed ikke følges nogen hård kurs overfor personer, som overtræder vilkår. Der er formentlig allerede under de nugældende regler en tilbøjelighed til at foretrække betinget dom overfor nogle af de af § 17 omfattede personer, som ellers ville være blevet undergivet tilsyn, psykiatrisk behandling m.v. i medfør af § 70. Uanset de praktiske muligheder for behandling, som den betingede dom kan frembyde, forekommer det dog tvivlsomt, om denne løsning bør vælges i de tilfælde, som henhører under § 17. Det kan som tidligere nævnt dreje sig om personer, der er psykotiske, i en dermed ligestillet tilstand eller på anden måde psykisk afvigende i en sådan grad, at vægten må lægges på at få gennemført en behandling. Det kan i sådanne tilfælde forekomme mindre tilfredsstillende, at der anvendes en domsform, som fastslår, at straf er pådraget og udsat på visse betingelser, og det kan være både principielt og praktisk uheldigt, at gennemførelsen af en behandling i nogen grad skal bero på en straffetrussels virkning på en person, der lider af en sygdom.

Det er straffelovrådets konklusion, at man må lægge størst vægt på de ovenfor nævnte grunde, som taler imod at anvende ubetinget frihedsstraf eller betinget dom overfor den nævnte gruppe af psykisk afvigende lovovertrædere. Selvom det ikke er nogen stor gruppe, er den dog af en sådan betydning, at straffelovens regler bør åbne mulighed for en efter de domfældtes psykiske tilstand afpasset reaktionsform. En bestemmelse herom vil formentlig også kunne have den fordel, at man forebygger en udvikling i den retslægelige praksis, som kunne indebære en tendens til at give begrebet »tilstande lige-

stillet med sindssygdom« i § 16 en videre og mere uklar anvendelse.

Straffelovrådets forslag går ud på, at foranstaltninger som nævnt i § 65, 2. punktum, kan anvendes overfor personer, der ved den strafbare handlings foretagelse var i »en ved mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af de psykiske funktioner betinget tilstand«, såfremt anvendelsen af sådanne foranstaltninger findes formålstjenlig. Afgrænsningen af personkredsen svarer **til** den, der nu findes i § 17, stk. 1, dog at man har foretrukket det af retslægerådet foreslåede udtryk »de sjælelige funktioner« fremfor ordet »sjælsevnerne«, og at »seksuel abnormitet« ikke er medtaget.

Det foreslås endvidere, at retten skal fastsætte en længstetid for varigheden af frihedsberøvende foranstaltninger, der idømmes ved dommen eller iøvrigt kan følge af denne. Medens en sådan tidsbegrænsning vil være meget uhensigtsmæssig, når det drejer sig om sindssyge m.v., der dømmes efter § 65, jfr. § 16 og § 17, er den mindre betænkelig i de her omhandlede tilfælde, og behovet for at markere en begrænsning af de retsfølger, som disse tilstande giver anledning **til,** er tilsvarende større. Ved anvendelsen af maksimumstider får domme efter § 66 en vis tilknytning til betingede domme. Den af retten fastsatte tidsbegrænsning angår efter forslaget den samlede varighed af al frihedsberøvelse i henhold til dommen - f. eks. to hospitalsophold excl. en mellemliggende prøveudskrivning -, og længstetiden må i almindelighed ikke overstige 1 år. Der skal dog efter forslaget være adgang til at bestemme forlængelse af maksimumstiden ved en retskendelse.

Kapitel VII.

Sygdomstilstande efter gerningstiden.

(a) Om tilfælde, hvor en af § 16 eller § 17 omfattet tilstand indtræder *efter gerningstiden, men før sagens pådømmelse,* indeholder strfl. § 71 følgende bestemmelse:

»Er den, der har begået en strafbar handling, efter dennes foretagelse, men før dom er gået, kommet i en ikke blot forbigående tilstand af den i § 16 eller § 17 omhandlede art, afgør retten, om straf skal idømmes, eller om den forskyldte straf skal bortfalde. Hvis det af hensyn til retssikkerheden skønnes fornødent, træffer retten i dommen bestemmelse om, at foranstaltninger i overensstemmelse med § 70 skal bringes til anvendelse i stedet for straf, eller indtil straffen måtte kunne fuldbyrdes«.

Om bestemmelsens forhistorie henvises til U II § 58 med mot. s. 83, U III § 73 med mot. sp. 162 ff. samt folketingsudvalgets betænkning om F II ad § 74. § 71 er tilføjet som konsekvens af, at både § 16 og § 17 forudsætter den psykiske afvigelses tilstedeværelse på gerningstiden. Hvis den først er indtrådt derefter, ville det uden en særregel om sådanne tilfælde være en selvfølge, at straf måtte idømmes, men tilstanden ville kunne begrunde en lavere strafudmåling eller en betinget dom. Dette udgangspunkt fastholdes efter § 71 med hensyn til tilstande, der har været »blot forbigående«, hvormed efter sammenhængen må være sigtet til tilstande, der både er kommet og forsvundet mellem gerningstid og domstid. Også med hensyn til endnu vedvarende tilstande er der efter § 71 mulighed for at pålægge strafansvar. Men § 71 viser, at der også er andre muligheder. Retten *skal* efter § 71 træffe en afgørelse, ved hvilken der tages stilling til to spørgsmål: dels om straf skal idømmes eller bortfalde, dels om der skal anvendes foranstaltninger efter § 70. Der fremkommer herved følgende muligheder, som kan belyses med de forholdsvis få trykte afgørelser siden 1933:

(1) Den forskyldte straf bortfalder, og der sættes ikke nogen anden foranstaltning i stedet. Dette er den for tiltalte gunstigste afgørelse. Den stiller ham - bortset fra, at han er fundet »skyldig« — som om han var straffri efter § 16 og fri for retsfølger efter § 70.

VLT 1948.356: T havde gjort sig skyldig i overtrædelse af straffelovstillægget af 28. august 1945 (værnemagerloven). Derefter var der indtrådt en sindslidelse med forfølgelsesforestillinger. Den forskyldte straf bortfaldt uden anvendelse af § 70-foranstaltninger.

U 1948.86 (H): T havde gjort sig skyldig i statsforbrydelser i årene 1941-44. Retslægerådet antog, at der efter to hjernerystelser i 1936 og 1942 var indtrådt en organisk hjernelidelse med nogen svind af hjernevævet og betydelig forværrelse af T's karakteruligevægt. ØLR antog, at der ikke på gerningstiden forelå nogen af §§ 16 eller 17 omfattet tilstand, men at dette var tilfældet nu. I medfør af § 71 statueredes strafbortfald uden anvendelse af § 70-foranstaltninger. Under anke til HR udtalte RR sig yderligere om tilstandens forløb efter de to hjernerystelser i 1936 og 1942. HR henførte den nuværende tilstand under § 17 og stadfæstede afgørelsen om strafbortfald.

(2) Straf (eventuelt betinget dom) idømmes, og der sættes ikke nogen anden foranstaltning ved siden af denne straf. Det vil bero på de fuldbyrdende myndigheders beslutning, hvornår straffen skal fuldbyrdes, og den kan kun bortfalde ved benådning. Sml. herved ovenfor om de »blot forbigående« tilstande.

U 1968.885. (V): T havde gjort sig skyldig i spirituskørsel den 4. oktober 1967. Der var nogen tvivl om arten og varigheden af en depressionstilstand i den pågældende periode. Han blev indlagt på statshospitalet den 22. oktober 1967 og igen den 10. august 1968; der havde formentlig periodisk været en forværrelse af hans tilstand. VLR antog, at T på gerningstiden havde været i en tilstand ligestillet med sindssygdom, men der statueredes ikke straffrihed efter § 16, heller ikke strafbortfald efter §71.

U 1940.733 (H): T fandtes skyldig i dokumentfalsk (1938-39), bedrageri (1938) og underslæb

(1958-39) samt mandatsvig begået nogle år tidligere, i 1935. Retslægerådet udtalte i erklæring af 8. december 1939, at T nu var sindssyg, lidende af alkoholisk sløvsind, og at tilstanden formentlig var begyndt 1½–2 år tidligere. Nævningerne svarede benægtende på spørgsmål om anvendelse af § 16 med hensyn til dokumentfalsk, bedrageri og underslæb og ligeledes benægtende på spørgsmål om § 71 med hensyn til mandatsvig. T idømtes 4 års fængsel. I HR stadfæstede flertallet denne afgørelse, medens et mindretal ville hjemvise sagen, da spørgsmål om anvendelse af § 17 burde have været forelagt nævningerne.

(3) Den forskyldte straf bortfalder, men der anvendes i stedet foranstaltninger efter § 70, fordi det »af hensyn til retssikkerheden skønnes fornødent«. Denne afgørelse stiller tiltalte - bortset fra, at han er fundet »skyldig« - som om han var straffri efter § 16 og undergivet retsfølger efter § 70.

U 1934.1025 (H): T var fundet skyldig i nogle tilfælde af uterlighed overfor drenge. Han var psykopat, og der havde efterhånden udviklet sig et dominerende kompleks af paranoide forestillinger, således at tilstanden var ved at antage karakter af sindssygdom, (forfølgelsesforrykthed). Retslægerådet betegnede T som farlig for retssikkerheden. ØLR og HR bestemte, at den efter § 232 forskyldte straf skulle bortfalde i medfør af § 71, og at T skulle anbringes i sindssygehospital.

U 1935.414 (0): T fandtes skyldig i bedrageri m. v. Ifølge retslægerådet var han nu lidende af en sindssygdom (depression), men det kunne ikke afgøres, om dette også var tilfældet på gerningstiden. ØLR antog, at T nu var sindssyg, men at man ikke kunne gå ud fra, at han også var sindssyg på gerningstiden. Straffen bortfaldt efter § 71, og T dømtes til sindssygehospital.

U 1936.195 (0): T fandtes skyldig i uterlighed overfor en 7-årig pige samt i brandstiftelse. Han var ifølge retslægerådet psykopatisk præget med tilbøjelighed til reaktive stemningssvingninger, og han var nu lidende af en sindssygdom (depression). Ved nævningekendelse blev han henført under § 17, og straffen bortfaldt efter § 71, jfr. § 17, idet T samtidig dømtes til sindssygehospital.

JD 1938.85: En vagtmand havde gjort sig skyldig i uterlighed (§ 225 jfr. § 222) overfor to drenge. Han var ifølge retslægerådet en psykopatisk præget person, der fik en reaktiv psykose under arrestopholdet. Når han var helbredt, ville han næppe være strafuegnet, men et længerevarende ophold i sindssygehospital måtte foretrækkes. Straffen bortfaldt efter § 71, og T dømtes til sindssygehospital.

U 1942.152 (0): T havde begået underslæb i perioden 1930-40. ØLR fandt T utilregnelig med hensyn til de »i de senere år« begåede besvigelser, »medens det i alt fald, for så vidt angår de besvigelser, der ligger forud for årene 1936-37, ikke vil kunne statueres, at dette har været tilfældet«. Også med hensyn til disse forhold blev T imidlertid fritaget for straf. Han dømtes til sindssygehospital.

(4) Straf idømmes, og der anvendes desuden foranstaltninger efter § 70 af hensyn til retssikkerheden, indtil straffen måtte kunne fuldbyrdes. Dette er i princippet en mere ugunstig afgørelse, end nogen utilregnelig kan komme ud for, idet der kan opretholdes en eventuelt langvarig frihedsberøvelse efter § 70, uden at den domfældte har nogen sikkerhed for at slippe for den idomte straf den dag, da han er blevet rask nok til at udstå den.

U 1958.944 (V): T havde dræbt sin fraseparerede hustru med pistolskud. Retslægerådet udtalte, at T ikke var sindssyg på gerningstiden, men at han ved selvmordsforsøg efter drabet havde pådraget sig en svær hjernelæsion, der havde medført en betydelig intellektuel og følelsesmæssig reduktion. Han var nu i en tilstand, der måtte ligestilles med sindssygdom. (Der indtrådte senere en alvorlig forværrelse i tilstanden.) Nævningerne svarede benægtende på spørgsmål om anvendelse af §71, jfr. §16, men bekræftende med hensyn til § 85. T idømtes 6 års fængsel og anbringelse i sindssygehospital, indtil straffen måtte kunne fuldbyrdes.

U 1949.10 (H): T havde begået drab, angiveri m. v. under besættelsen. Efter URs' dom til 14 års fængsel udviklede der sig en sindssygdom (psykogen depression); T var desuden psykopat. Ved ØLR blev T idømt 16 års fængsel samt i medfør af § 71 forvaring efter § 70, indtil straffen kunne fuldbyrdes. Ved anke til HR blev resultatet imidlertid dom til forvaring uden anvendelse af § 71. Retslægerådet havde her udtalt, at T, der var psykopat, formentlig under afsoning ville komme ud for idelige depressionsanfald, ikke usandsynligt ledsaget af selvmordsforsøg. Hans strafegnethed måtte anses for tvivlsom, og forvaring anbefaledes. Højesterets flertal dømte T til forvaring, medens 4 dommere fandt ham strafegnet og fastsatte straffen til 16 år.

U 1940,1006 (H): T, der fandtes skyldig i drab, var ifølge retslægerådet psykopatisk præget og nu sindssyg, enten lidende af en psykogen psykose eller af en mere kronisk. Hvis psykosen var af psykogen art, kunne T ventes at blive rask indenfor rimelig tid. Nævningerne svarede bekræftende på spørgsmål om §§ 17 og 85, og benægtende på spørgsmål om §71. T dømtes efter §70, jfr. § 17 til sindssygehospital. Under anke til HR påstod anklagemyndigheden T idømt straf og indtil videre foranstaltninger efter § 71 (under hensyn til psykosen). Retslægerådet udtalte på dette stadium, at de seneste oplysninger bestyrkede den mulighed, at der var tale om en snigende udviklet schizofreni, som sandsynligvis også havde bestået på gerningstiden, men det kunne ikke udelukkes, at der var tale om en psykogen psykose, og den havde i så fald næppe været til stede på gerningstiden. HR stadfæstede - i overensstemmelse med RR's anbefaling - dommen til sindssygehospital. Efter ØLR's og HR's domme blev der altså ikke tale om at lægge den afgørende vægt på en efter gerningstiden indtrådt tilstand (§ 71).

(b) Ved en revision af § 71 må det overvejes, i hvilket omfang man bør opretholde

de i bestemmelsen indeholdte beføjelser for domstolene til at fravige anvendelsen af straf under hensyn til tilstande, der ikke var til stede på gerningstiden, men er indtrådt senere. Herved må man bl. a. have for øje, at §§ 16 og 17, hvortil § 71 henviser, ikke efter straffelovrådets forslag bevares i deres hidtidige form.

Muligheden for at idømme straf eller betinget dom, jfr. pkt. (2) ovenfor, vil eo ipso være til stede og udgøre den normale fremgangsmåde, for så vidt der ikke hjemles obligatorisk eller fakultativ afvigelse herfra.

En adgang til at træffe bestemmelse om strafs bortfald, jfr. pkt. (1) ovenfor, må fortsat anses for velbegrundet. De omhandlede tilfælde falder udenfor bestemmelsen om strafnedsættelse og -bortfald i § 85 også efter den formulering, der er foreslået af straffelovrådet (se herom kap. VIII). Navnlig hvor der er indtrådt en alvorlig sindssygdom eller dermed ligestillet tilstand - og specielt hvor tilstanden må ventes at blive af nogen varighed eller ligefrem kronisk - kan det være meningsløst at idømme en straf. Der kan også peges på de tilfælde, hvor en del af den pådømte kriminalitet bliver straffri i medfør af § 16, men hvor det samtidig må antages, at andre strafbare handlinger var begået forud for det tidspunkt, da abnormtilstanden satte ind. Hvadenten den efter § 16 straffri kriminalitet medfører særforanstaltninger som statshospital o. l., eller dette ikke er tilfældet, kan det være åbenbart urimeligt at idømme straf for en del af den pådømte kriminalitet. En adgang til strafbortfald vil iøvrigt til dels følge af bestemmelsen om sammenstød i 88, stk. 6 (stk. 5 i lovudkastet).

Et vanskeligere problem frembyder den nuværende adgang til i medfør af § 71 at idømme tidsubestemte foranstaltninger efter 70, enten i stedet for straf eller sammen med en straf, hvis fuldbyrdelse udsættes. De ovenfor nævnte domme tyder på, at det praktiske behov for anvendelse af § 71 overvejende har foreligget i tilfælde, hvor anbringelse i statshospital er aktuelt indiceret. Det er dog muligt, at det overvejende er sådanne tilfælde, der har givet anledning til at gengive afgørelserne i domssamlingerne. Man kan formentlig gå ud fra, at både anklagemyndighed og domstole i almindelighed vil foretrække at lade § 70-foranstaltningen træde i stedet for straf, jfr. pkt. (3) ovenfor, men der kan forekomme tilfælde, hvor en streng straf er forskyldt, og hvor man er betænkelig ved at give afkald på denne straf, når domfældte forholdsvis snart ventes helbredt for en fængselspsykose eller anden ikke-langvarig psykisk afvigelse. Som fremhævet ovenfor ad pkt. (4) kan man imidlertid ikke vide på forhånd, hvor længe ophold i statshospital vil være påkrævet. Adgangen til at idømme både straf og særforanstaltning kan tænkes ophævet under den forudsætning, at anbringelse i statshospital før straffens fuldbyrdelse kan ske enten i henhold til reglerne i sindssygeloven eller i kraft af en af fængselsvæsenet truffet bestemmelse om sådan anbringelse som et led i fuldbyrdelsesforløbet, se om den sidstnævnte mulighed kap. XII.

Ud fra en mere principiel betragtning kunne det gøres gældende, at adgangen til at anvende § 70-foranstaltninger er betænkelig, fordi der efter omstændighederne helt kan mangle sammenhæng mellem kriminaliteten og den senere indtrædende abnormtilstand. Domstolene kan altså komme til at idømme frihedsberøvelse ud fra fareafværgende og behandlingsmæssige hensyn, som ikke har deres grundlag i de overvejelser, som ellers betinger adgangen til særlige sanktionsvalg overfor psykisk afvigende gerningsmænd. På den anden side må det fremhæves, at der ikke i almindelighed er hindringer for at tage forhold, som ligger efter gerningstiden, i betragtning ved strafudmålingen og valget mellem betinget og ubetinget dom. Betænkelighederne ved at anvende egnede lægelige behandlingsformer ville heller ikke foreligge, hvis ikke der var tale om en tidsubestemt frihedsberøvelse, som eventuelt kan blive af betydelig varighed.

I svensk ret gælder de ovenfor i kap. 11,4 omtalte regler i brottsbalkens kap. 31 §§ 3 og 4. Adgangen til at dømme en person til »sluten psykiatrisk vård« er efter 31:3 principielt uafhængig af, om en psykisk afvigende tilstand er indtrådt før eller efter gerningstiden, men er på den anden side betinget af, at anbringelsen kan ske med støtte i lovgivningen om »beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall« eller om »omsorgen om vissa psykiskt utvecklingsstörda«. Brottsbalkens kriterium er iøvrigt, at der findes at foreligge »behov av sådan vård«. Der

gælder imidlertid efter 31:3, sidste pkt., den særlige bestemmelse, at hvis handlingen ikke er begået under indflydelse af sindssygdom, åndssvaghed eller tilstande ligestillet med sindssygdom, kan dom til de nævnte former for institutionsbehandling kun afsiges, »såframt särskilda skäl äro därtill«. Om dom til »öppen psykiatrisk vård« henvises til brottsbalken 31:4, hvis kriterium er »behov av psykiatrisk vård eller tillsyn«, se herom ovenfor kap. 11,4.

Efter straffelovrådets opfattelse bør man opretholde de nugældende regler i § 71, efter hvilke retten ikke blot har adgang til at vælge mellem idømmelse af straf og strafbortfald, men også kan træffe bestemmelse om anvendelse af særlige foranstaltninger. Såfremt der alene forelå et valg mellem straf og strafbortfald, ville resultatet formentlig i en del tilfælde blive, at der - hvadenten straf blev idømt eller ej - ville savnes mulighed for at iværksætte en også ud fra straferetlige synspunkter stærkt indiceret behandling af den domfældte. Det kan ikke antages, at reglerne i sindssygeloven ville give tilstrækkeligt grundlag for retlige indgreb, og man kommer i disse tilfælde næppe heller til en tilfredsstillende løsning gennem regler om, at fængselsvæsenet kan anbringe domfældte i en institution udenfor kriminalforsorgen (se herom kap. XII).

Med henblik på tilfælde, hvor retten både idømmer straf og træffer bestemmelse om anbringelse i statshospital o. l., foreslår straffelovrådet, at varigheden af frihedsberøvende foranstaltninger medregnes i straffetiden, se herom lovudkastets § 70, stk. 3.

Straffelovrådet foreslår ingen ændringer i bestemmelsen i rpl. § 1001, stk. 1, om udsættelse af straf fuldbyrdelsen bl. a. i tilfælde, hvor der indtræder sygdomstilstande efter dommens afsigelse.

Kapitel VIII.

Strafnedsættelse og strafbortfald.

(a) Strfl. § 85 indeholder følgende bestemmelse om *strafnedsættelse* og *strafbortfald:*

»Er en strafbar handling begået under indflydelse af stærk sindsbevægelse, anden forbigående sjælelig uligevægtighed eller andre særlige omstændigheder, der i så betydelig grad forringer den strafværdighed, som handlinger af den pågældende art regelmæssig vidner om, at anvendelse af den foreskrevne straf ville være uforholdsmæssig hård, bliver straffen at nedsætte og kan, når det pågældende straffebud ikke hjemler hojere straf end hæfte, bortfalde. Hidrører den sjælelige uligevægtighed fra selvforskyldt beruselse, finder foranstående bestemmelse kun anvendelse, såfremt tiltalte ikke tidligere er fundet skyldig i en lignende strafbar handling eller i overtrædelse af § 138, stk. 1 eller 2, og kun under i øvrigt formildende omstændigheder«.

Som det fremgår af bestemmelsens ordlyd, er dens område ikke begrænset til forhold, der vedrører gerningsmandens sindstilstand og andre subjektive momenter (f. eks. et særlig undskyldeligt motiv for foretagelsen af den strafbare handling). Strafnedsættelse og -bortfald kan også komme på tale under henvisning til rent ydre omstændigheder, som har foreligget på gerningstiden, og som er egnede til at bevirke en mildere bedømmelse af gerningsmandens forhold.

Formålet med § 85 har dog først og fremmest været at supplere straffelovens regler i §§ 16, 17 og 70 om psykisk afvigende tilstande. I tilfælde, hvor disse bestemmelser ikke fører til en særbedømmelse, vil domstolene i medfør af § 85 kunne tage hensyn til særlige subjektive forhold på en måde, som går ud over, hvad en mild strafudmåling indenfor forbrydelsens strafferamme giver mulighed for. Den omstændighed, at strafnedsættelsen er foreskrevet som obligatorisk, understreger, at der fra lovgiverens side er lagt vægt på ønsket om en hensyntagen til de af § 85 omfattede tilstande.

Bestemmelsen i § 85 går i det væsentlige tilbage til forslagene i U II § 47 og U **III** § 87. I motiverne til den sidstnævnte bestemmelse fremhævedes udtrykkeligt, at bestemmelsen skulle gøre det »muligt for domstolene at tage hensyn til alle foreliggende formildende omstændigheder, der kan have indflydelse på strafudmålingen« (U **III** mot. sp. 191). Med hensyn til de særligt fremhævede subjektive særtilstande havde navnlig *Torp* søgt at begrunde, at reglen om strafnedsættelse måtte tage sigte på *forbigående* tilstande. Han henviste **til,** at man ved afskaffelsen af begrebet »nedsat tilregnelighed« måtte henføre de mere *varige* tilstande til den regel, som senere blev placeret i strfl. § 17. For så vidt angik forbigående tilstande, ville der stadig være god mening i at anvende nedsat straf. Se til det anførte *Torp* i U II mot. s. 103 og i afhandlingen Om den saakaldte formindskede Tilregnelighed, 1906, s. 49 ff. Det bør fremhæves, at §§ 16 og 17 ikke overflødiggjorde en hjemmel til strafnedsættelse ved mere varige særtilstande, og at sådanne tilstande i praksis med rette er anset for omfattede af § 85, jfr. *v. Eyben,* Strafudmåling s. 74 f. med note 83 og *Waaben,* Utilregnelighed og særbehandling s. 67 og 147.

I retspraksis har § 85 ikke haft stor betydning. Det skyldes især, at en hensyntagen til de i bestemmelsen nævnte forhold i almindelighed kan opnås i kraft af almindelige retningslinier for strafudmåling og for valg af betinget dom. Det er dog sandsynligt, at § 85 har en indirekte virkning ved — uden udtrykkeligt at blive citeret — at smitte af på den almindelige strafudmåling.

De trykte domme, i hvilke § 85 er citeret, angår helt overvejende nævningesager. De fleste handler om forsætligt drab, men der er også eksempler vedrørende forbrydelser som

legemsbeskadigelse, brandstiftelse, voldtægt m. v. I drabssager har der kun i de færreste tilfælde været tale om en nedsættelse af straffen under strafferammens minimum på 5 år; for så vidt angår forsøg vil strafnedsættelse iøvrigt samtidig have hjemmel i § 21, stk. 2. Noget hyppigere ser man, at den udmålte straf er 8, 10 eller 12 år i sager, hvor § 85 er anvendt. Det må formodes, at § 85 i hvert fald i nogle tilfælde har bevirket den relativt milde udmåling, medens straffen i andre tilfælde kunne have været udmålt på samme måde uden anvendelse af § 85.

(b) Under hensyn til den nævnte sammenhæng mellem reglerne i §§ 16 og 17 og bestemmelsen om strafnedsættelse og strafbortfald i § 85 har straffelovrådet fundet det naturligt at overveje nogle ændringer i § 85. Om nogen væsentligt øget anvendelse af strafnedsættelse og strafbortfald kan der vist nok ikke blive tale, når almindelig strafudmåling og brug af betinget dom i de fleste tilfælde fører til hensigtsmæssige resultater. De forslag, som omtales i det følgende, er derfor mere udtryk for en formel justering af bestemmelsens formulering end for et ønske om at bevirke bestemte ændringer i retspraksis.

Af grunde, som er nævnt ovenfor, finder straffelovrådet det naturligt, at ordet »forbigående« udgår af bestemmelsens karakteristik af subjektive særtilstande, der kan bevirke strafnedsættelse eller strafbortfald.

Man foreslår endvidere, at bestemmelsen om strafnedsættelse, som nu formelt er obligatorisk, får en fakultativ karakter, således som det allerede er tilfældet med bestemmelsen om strafbortfald. En fakultativ affattelse er bedre stemmende med den form for bedømmelse, der faktisk foreligger, når grundlaget for strafnedsættelse er angivet med ord, hvis anvendelse forudsætter et skøn i det enkelte tilfælde.

Bestemmelsen om strafbortfald indeholder den begrænsning, at straffen ikke i noget tilfælde kan bortfalde, såfremt strafferammen for den pågældende forbrydelse omfatter fængsel. Denne begrænsning forekommer mindre rimelig. Ved berigelsesforbrydelser har domstolene efter § 287 adgang til ikke blot at nedsætte straffen, men også — »under i øvrigt formildende omstændigheder« - at lade den bortfalde, såfremt forbrydelsen er »af særlig ringe strafværdighed på grund af de omstændigheder, hvorunder handlingen er begået, de tilvendte genstandes eller det lidte formuetabs ringe betydning eller af andre grunde«. Der opstilles altså her meget frie rammer for sanktionsvalget med hensyn til berigelsesforbrydelser. Også for så vidt angår adgangen til at afsige betinget dom er domstolene meget frit stillet, ligesom anklagemyndigheden har en vidtgående adgang til at frafalde påtale. På baggrund af de her nævnte vide beføjelser forekommer det principielt rigtigt og ubetænkeligt, at der i en almindelig regel om strafnedsættelse og strafbortfald indrømmes domstolene en betydelig frihed med henblik på tilfælde, hvor særlige fcrhold taler for ikke at pålægge nogen straf.

Man kan i den forbindelse pege på de vidtgående bestemmelser om »straffminskning« og »påföljdseftergift«, som gælder i svensk ret efter brottsbalkens kap. 33 § 4:

»Har någon begått brott innan han fyllt aderton år, må efter omständigheterna ådömas lindrigare straff än för brottet är stadgat. Lindrigare straff må ock, om särskilda skäl äro därtill, bestämmas för brott som någon begått under inflytande av själslig abnormitet.

Om synnerliga skäl äro därtill och hinder uppenbarligen ej möter av hänsyn till allmän laglydnad, må jämväl i annat fall ådömas lindrigare straff än som stadgat för brottet.

Finnes på grund av särskilda omständigheter uppenbart, att påföljd för brottet ej är erforderlig, må påföljd helt eftergivas«.

De anførte bestemmelser omfatter altså: (1) strafnedsættelse på grund af ung alder, (2) strafnedsættelse på grund af psykisk abnormitet, (3) strafnedsættelse i andre tilfælde uden principiel begrænsing med hensyn til omstændighedernes art og (4) bortfald af retsfølge i alle tilfælde, principielt uden begrænsning med hensyn til omstændighedernes art. Om de svenske overvejelser vedrørende indførelse af disse lempelsesregler henvises til *Beckman, Holmberg, Hult* & *Strahl* III s. 273 ff. Spørgsmålet om sådanne regler må dog ses på baggrund af svensk rets restriktive holdning til opportunitetsprincippet i strafferetsplejen.

§ 85 indeholder en skærpende særregel om beruselse. Den går ud på, at strafnedsættelse og strafbortfald udelukkes i tilfælde, hvor en lovovertræders sjælelige uligevægtighed på gerningstiden skyldes selvforskyldt beruselse, og den pågældende tidligere er

fundet skyldig i en lignende strafbar handling eller i overtrædelse af strfl. § 138, stk. 1 eller 2. Hvor en afgørelse om strafnedsættelse eller -bortfald ikke er helt udelukket af de nævnte grunde, skal der foreligge »i øvrigt formildende omstændigheder«.

Der var under forarbejderne til straffeloven nogen tvivl om, hvorvidt der skulle gælde en særregel om beruselse. Folketingets udvalg foreslog, at man ikke optog en sådan regel i loven. Man ønskede at give hele § 85 en fakultativ formulering, hvorved det ville blive overladt til domstolene at afgøre, hvilken vægt der eventuelt skulle lægges på det forhold, at tiltalte havde været beruset. Dette forekommer at være den rigtige løsning. Den obligatoriske udelukkelse af strafnedsættelse og strafbortfald i § 85 er af ringe praktisk betydning og iøvrigt noget vilkårlig i sin afgrænsning. Man kan uden betænkelighed lade domstolene afgøre, hvilken betydning der skal tillægges beruselse i denne sammenhæng, således som tilfældet er ved almindelig strafudmåling og ved valget mellem betinget og ubetinget dom. Straffelovrådet fremhæver, at forslaget om at ophæve den her omtalte begrænsning i § 85 ikke tilsigter nogen ændring med hensyn til den bedømmelse af rustilstandens betydning, som anlægges i retspraksis.

Straffelovrådet foreslår følgende affattelse af §85:

»*§ 85.* Straffen kan nedsættes, når en strafbar handling er begået under indflydelse af stærk sindsbevægelse, eller når der foreligger andre særlige oplysninger om gerningsmandens sindstilstand eller omstændighederne ved gerningen, og de nævnte forhold taler for en mildere straf end den, som ellers ville finde anvendelse. Under særlig formildende omstændigheder kan straffen bortfalde.«

Efter forslaget vil bestemmelsen som hidtil være begrænset til at angå omstændigheder, der foreligger ved den strafbare handlings foretagelse. Ud fra de almindelige synspunkter med hensyn til vide rammer for domstolenes sanktionsvalg, som er anført ovenfor, kunne der formentlig være grund til at lade en regel om strafnedsættelse og -bortfald omfatte også senere indtrædende omstændigheder, således som det også er tilfældet med den svenske regel. Straffelovrådet finder dog, at en eventuel ændring af § 85 i denne retning bedst kan overvejes i forbindelse med en revision af § 84, der også handler om strafnedsættelse og strafbortfald, bl. a. med hensyn til visse omstændigheder, der indtræder efter gerningstiden. En gennemgang af reglerne i § 84 fører langt udenfor den kreds af problemer, som straffelovrådet nu har beskæftiget sig med, og bør derfor vente til en senere lejlighed. Rådet finder dog anledning til allerede nu at pege på, at der næppe er grund til at opretholde den regel, at strafbortfald efter § 84, stk. 2, er udelukket med hensyn til de forhold, som nævnes i § 84, stk. 1, nr. 7-9, og som alle ligger efter foretagelsen af den strafbare handling.

Når § 84 således ikke optages til drøftelse, er det også praktisk ikke at ændre bestemmelsen i § 84, stk. 1, nr. 4, om handlinger begået »i en af den skadelidende ved retsstridigt angreb eller grov fornærmelse fremkaldt oprørt sindsstemning«, en bestemmelse som ellers klart har sammenhæng med de tilfælde, der er omfattet af § 85.

Kapitel IX.

Sikkerhedsforvaring og arbejdshus.

1. Indledning.

(a) Som foran omtalt lagde man under *forarbejderne* til straffeloven af 1930 vægt på at udforme reglerne om psykisk afvigende lovovertrædere således, at der i videre omfang end hidtil blev mulighed for at erstatte straf med forvarende og behandlende foranstaltninger. Resultatet af disse overvejelser blev reglerne i straffelovens §§ 16, 17 og 70.

Et ligeså fremtrædende træk i den tids kriminalpolitiske reformplaner var ønsket om at indføre nye reaktionsformer over for visse persongrupper, som uden at kunne henføres under de nævnte regler frembød en særlig risiko for kriminalitet. Det drejede sig helt overvejende om personer, som var straffet gentagne gange tidligere, og af hvilke nogle betegnedes som erhvervs- eller vanemæssige forbrydere af farlig type, medens andre mere var karakteriseret ved en uordnet og drikfældig levevis, som gang på gang førte dem til at begå kriminelle handlinger, ofte forseelser som isoleret set ikke var af udpræget grovhed eller ligefrem var af bagatelagtig karakter. Selv om mange var prægede af psykiske defekter, bl. a. som følge af langvarigt spiritusmisbrug, var der som helhed tale om grupper, der måtte anses som principielt strafskyldige, men man fandt det ikke hensigtsmæssigt at anvende tidsbestemte straffe over for disse recidivisttyper. Den strafferetlige reaktion burde i højere grad være indrettet på at bringe den kriminelle aktivitet til ophør for en passende tid, og omend der ikke i almindelighed kunne næres større håb om resultater af en fængselsmæssig behandling, regnede man dog med, at en frihedsberøvelse i nye former og uden faste terminer for løsladelse på prøve kunne være egnet til at fremme en social stabilisering, en tilvænning til regelmæssigt arbejde og afvænning fra spiritus. Tanken om indførelse af særforanstaltninger, der lå udenfor begrebet frihedsstraf, var også begrundet i de dengang rådende forestillinger om, hvad der karakteriserede en frihedsstraf. Man fandt det ønskeligt, at de pågældende grupper blev undergivet et mere lempeligt anstaltsregime end det, der var gældende for fuldbyrdelse af fængselsstraf.

Ved straffeloven indførtes de tidsubestemte rets følger sikkerhedsforvaring og arbejdshus, som skal omtales i det følgende. Reglerne om disse foranstaltninger går i det væsentlige tilbage til Torps straffelovsudkast af 1917, se U II §§ 52-55 og mot. s. 60 ff., men blev dog bragt nærmere deres endelige udformning ved det tredie straffelovsudkast af 1923, se U **III** §§ 65-71 og mot. sp. 156 ff. Både sikkerhedsforvaring og arbejdshus blev holdt udenfor begrebet »straf«, men for begge retsfølgers vedkommende blev det fastholdt, at betingelserne for strafansvar måtte være opfyldt. Hertil føjedes specielle regler om forudsætningerne for at anvende disse foranstaltninger og om deres varighed. Derimod blev der i straffeloven kun optaget få regler om anstaltsforhold og om fuldbyrdelsens nærmere karakter, idet disse spørgsmål i det væsentlige blev henvist til regulering ved administrative bestemmelser. Om sikkerhedsforvaring og arbejdshus henvises i det hele til bestemmelserne i straffelovens §§ 62-69.

Ved ikrafttrædelseslovens § 12 oprettedes det kollegialt sammensatte administrative organ fængselsnævnet, som skulle træffe afgørelser med hensyn til prøveløsladelse fra og genindsættelse i ungdomsfængsel, arbejdshus og sikkerhedsforvaring.

Reglerne om arbejdshus og sikkerhedsfor-

varing har ikke siden straffelovens ikrafttræden været taget op til almindelig revision, men der er foretaget forskellige ændringer i 1956,1961 og 1965.

1 januar 1972 har medlemmer af partiet Det radikale Venstre i folketinget fremsat forslag om, at arbejdshus og sikkerhedsforvaring (samt ungdomsfængsel, se herom kap XI) afskaffes, jfr. ovenfor side 8.

(b) En *statistisk oversigt* over domstolenes anvendelse af sikkerhedsforvaring og arbejdshus er givet ovenfor i kap. I. Nogle tal fra denne oversigt vil blive fremhævet i det følgende. Der henvises endvidere til den nedenfor gengivne oversigt over udviklingen i det anstaltsmæssige belæg siden 1933. Tallene, der er taget fra fængselsvæsenets årsberetninger, angiver belægget ved udgangen af hvert år.

Tabel VIII. *Belægget i sikkerhedsforvaring og arbejdshus 1933–72.*

	Sikkerhedsforvaring	Arbejdshus		Sikkerhedsforvaring	Arbejdshus
1933	1	186	1953	38	221
1934	17	408	1954	31	199
1935	33	475	1955	28	186
1936	45	419	1956	26	181
1937	53	352	1957	26	185
1938	48	312	1958	21	179
1939	47	306	1959	22	198
1940	51	297	1960	22	176
1941	52	337	1961	17	174
1942	56	375	1962	13	145 (+ 17)
1943	60	348	1963	13	134 (+ 41)
1944	67	325	1964	11	128 (+ 41)
1945	65	292	1965	8 (+ 1)	121 (+ 46)
1946	56	295	1966	9 (+ 4)	103 (+ 66)
1947	68	322	1967	10 (+ 5)	98 (+ 87)
1948	73	380	1968	5 (+ 5)	73 (+ 119)
1949	73	362	1969	4 (+ 6)	71 (+ 113)
1950	69	328	1970	2 (+ 5)	42 (+ 161)
1951	57	277	1971	2 (+ 2)	27 (+ 166)
1952	50	242	1972 (20/9)	2	17

Under sikkerhedsforvaring 1965-71 er i parentes tilføjet antallet af personer idømt fængsel på livstid, der var overført til sikkerhedsforvaring i medfør af strfl. § 37, stk. 2. Denne bestemmelse blev i 1965 ændret således, at overflytning af livstidsdømte kunne ske efter 6 års forløb i stedet for som tidligere efter 16 år. Under arbejdshus 1962-71 er i parentes tilføjet belægget i fængselsafdelingen i Sdr. Omme.

2. Sikkerhedsforvaring.

(a) Reglerne om betingelserne for dom til sikkerhedsforvaring findes i straffelovens § 65, der har været uændret siden 1930:

»Stk. 1. Når en person, som for en i kapitel 24 omhandlet forbrydelse eller ifølge 2 domme har udstået fængselsstraf eller har hensiddet i arbejdshus i tilsammen mindst 2 år, på ny gør sig skyldig til straf af fængsel, og de foreliggende oplysninger kendetegner ham som en erhvervs- eller vanemæssig forbryder, kan retten, hvis hensynet til samfundets sikkerhed findes at kræve det, dømme ham til at tages i sikkerhedsforvaring, der da træder i stedet for straf.

Stk. 2. Med fængsel kan efter omstændighederne ligestilles frihedsstraffe af tilsvarende art, som er udstået i udlandet.«

Straffelovens § 66 indeholder regler om prøveløsladelse og genindsættelse. Den oprindelige affattelse er i 1956 og 1961 ændret på enkelte punkter; man har således ophævet en tidligere gældende, åbenbart urimelig

regel om, at ophold i sikkerhedsforvaring i gentagelsestilfælde - d. v. s. ved gentagen dom til sikkerhedsforvaring - skulle vare i mindst 8 år.

Den minimale varighed af opholdet er i alle tilfælde 4 år. På dette tidspunkt og derefter hvert andet år skal fængselsnævnet tage spørgsmålet om prøveløsladelse op til overvejelse. Hvis fængselsnævnet ikke finder at kunne løslade den pågældende efter 20 års forløb, skal spørgsmålet om hans fortsatte forbliven i sikkerhedsforvaring forelægges for landsretten for den landsdel, i hvilken anstalten er beliggende (d. v. s. Vestre landsret). Rettens afgørelse om fortsat tilbageholdelse er ikke bundet af tidsgrænser. Sikkerhedsforvaring er derfor reelt en helt tidsubestemt foranstaltning; kun i relation til fængselsnævnets kompetence er den relativt tidsubestemt. 1 praksis har der vistnok kun én gang foreligget spørgsmål om forlængelse af sikkerhedsforvaring ved domstolskendelse, se herved afgørelsen i *U 1969.819* (H):

Domfældte T, der var født i 1895, blev i 1932 for drab af sin kæreste idømt 16 års tugthus. Han blev prøveløsladt i maj 1947. Ved Østre landsrets dom af 1. februar 1949 blev han fundet skyldig i forsøg på drab af sin hustru og dømt til anbringelse i sikkerhedsforvaring. Herfra blev han i henhold til fængselsnævnets resolution prøveløsladt den 31. oktober 1964. Ved Østre landsrets dom af 6. juli 1965 blev T fundet skyldig i overtrædelse af strfl. § 244, stk. 4, jfr. stk. 2, og § 266 i anledning af vold og trusler overfor en kvinde, med hvem han samlevede, og han blev genindsat i sikkerhedsforvaring i henhold til fængselsnævnets resolution af 22. april 1965.

I anledning af, at T den 10. februar 1969 ville have opholdt sig 20 år i sikkerhedsforvaring, tog fængselsnævnet i december 1968 stilling til spørgsmålet om løsladelse, jfr. strfl. § 66, stk. 5. Nævnet fandt det betænkeligt at løslade den pågældende, og sagen blev derefter indbragt for Vestre landsret, som ved kendelse af 7. februar 1969 bestemte, at T ikke skulle løslades. Ifølge en erklæring fra overlægen havde der i funktionærmøde været nogen betænkelighed ved at anbefale løsladelse. Overlægen tiltrådte for sit vedkommende dette synspunkt og fremhævede, at T, hvis aggressivitet navnlig havde givet sig til kende i relation til kvinder, som han følelsesmæssigt havde knyttet sig til, formentlig stadig havde et stærkt behov for kvindeligt bekendtskab. Overlægen ville dog ikke finde en løsladelse helt uforsvarlig, såfremt han blev anbragt under forhold, der muliggjorde et vist umiddelbart tilsyn. Prøveløsladelse uden tilsyn og andre vilkår ville overlægen fraråde. (Det må herved fremhæves, at løsladelse efter 20 års forløb skal være ubetinget). Retslægerådet udtalte, at risikoen for ny kriminalitet skønnedes at være så nærliggende, at man måtte fraråde løsladelse. - Efter at T havde kæret landsrettens kendelse til Højesteret, udtalte overlægen i en ny erklæring, at både personalet og han selv fortsat måtte nære nogen betænkelighed ved at anbefale løsladelse. Højesteret stadfæstede landsrettens kendelse.

I forbindelse med indførelsen af sikkerhedsforvaring blev der i strfl. § 37, stk. 2, givet en bestemmelse om adgang til ved en beslutning truffet af fængselsnævnet at anbringe visse fængselsfanger i sikkerhedsforvaring (uden at der herved sker nogen ændring i den tilstand, at den domfældte er dømt til fængsel på bestemt tid eller på livstid). Efter ændringer i 1965 har denne bestemmelse nu følgende ordlyd:

»Er den dømtes straffetid 6 år eller derover, kan fængselsnævnet bestemme, at han midlertidigt eller for resten af straffetiden skal overflyttes til sikkerhedsforvaring. Medmindre særlige omstændigheder taler derfor, kan overflytning dog ikke ske, før en trediedel eller, hvis fængsel på livstid er idømt, 6 år af straffetiden er udstået.«

Reglerne om overflytning af fængselsfanger til sikkerhedsforvaring har oprindelig været begrundet i ønsket om at kunne lade langtidsfanger nyde godt af et mildere anstaltsregime efter lang tids afsoning. Som følge af de senere skete ændringer i fuldbyrdelsen af fængselsstraf er dette hensyn blevet mindre fremtrædende. Der er i øvrigt nu indrettet en fængselsafdeling i Horsens.

Med hensyn til afgrænsningen af området for dom til sikkerhedsforvaring gav rigsadvokatens cirkulære af 7. december 1932 i tilknytning til lovens forarbejder følgende vejledning:

»… de positivt farlige, erhvervs- eller vanemæssige forbrydere, som gennem talrige indbrudstyverier, lommetyverier eller andre specialer af tyveriforbrydelser eller ved pengeafpresninger, røverier eller omfattende hælerivirksomhed har dokumenteret, at de har gjort forbrydelsen til deres levevej, og som efter hele deres levevis og det antal straffe, der hidtil forgæves har været anvendt på dem, må forventes at ville vedblive hermed under former, mod hvilke hensynet til samfundets sikkerhed nøder til at anvende de skarpeste forholdsregler, og i et omfang, der som regel står i det stærkeste misforhold til den eller de enkelte forbrydelser, som det lykkes at overbevise dem om. Til denne gruppe må endvidere henføres de farlige sædelighedsforbrydere, navnlig egentlige voldtægtsforbrydere og sådanne, hvis angreb på børn eller unge personer bæres af sadistiske tilbøjeligheder eller af andre årsager vidner om dybtgående seksuel depravation, samt visse alfonser, navnlig når disse står i ledtog med professionelle ejendomsforbrydere. Endelig kan under særlige omstændigheder

visse voldsmænd, der idelig gør sig skyldig i rå mishandlinger af eller grove angreb på sagesløse personer, finde plads i denne gruppe.«

Det fremhævedes i cirkulæret, at § 65 efter sine forudsætninger ikke burde få en udpræget ringe praktisk betydning, idet lovgiveren bevidst var gået uden for de snævreste grænser for farlighedstilstande, og at der burde anlægges en social bedømmelse, ved hvilken der blev taget hensyn til »den hele gruppes samfundsfarlige og -fjentlige sindelag«.

(b) Sikkerhedsforvaring for mandlige domfældte blev indrettet som en afdeling af statsfængslet i Horsens. Regler om fuldbyrdelsen af sikkerhedsforvaring blev givet ved anordning nr. 25 af 31. januar 1933 (ændret ved anordning nr. 78 af 1. april 1936). Et reglement for sikkerhedsforvarede blev udfærdiget ved justitsministeriets cirkulære nr. 49 af 1. april 1936.

Således som domstolenes praksis udviklede sig, kunne det allerede efter få års forløb fastslås, at sikkerhedsforvaring ikke ville blive en retsfølge af stor praktisk betydning. I de tre år 1934-36 faldt der ganske vist i alt 46 domme til sikkerhedsforvaring, men i årene 1957-49 var der gennemsnitlig kun godt 6 domme om året, og i årene 1950-69 har gennemsnittet været under 2 domme årligt. Om den sidstnævnte periode henvises til bemærkningerne nedenfor.

Fængselsinspektør *Aage Worm* fremlagde på Dansk Kriminalistforenings årsmøde i 1951 en række oplysninger om indsættelserne fra de første knap 19 år. Det fremgik klart heraf, at det kriminelle klientel afveg en del fra det, som lovens forarbejder og rigsadvokatens cirkulære havde peget på. Af 136 indsatte var ikke mindre end 122 personer dømt til sikkerhedsforvaring udelukkende for tyverier, og i yderligere 8 tilfælde drejede det sig om tyveri i forbindelse med dokumentfalsk, betleri, legemsbeskadigelse eller brandstiftelse. Om de sidste 6 tilfælde oplystes, at der var 2 domme for røveri, 1 for drabsforsøg og 3 for sædelighedsforbrydelser. Sikkerhedsforvaring blev altså næsten udelukkende anvendt i sager om tyveri (i de fleste tilfælde indbrud), og foranstaltningen spillede med andre ord næsten ingen rolle som middel til at sikre samfundet mod personer, der frembød fare for liv og legeme, herunder fare for sædelighedsforbrydelser.

På den anden side måtte det erkendes, at de for berigelsesforbrydelser domfældte personer repræsenterede en meget omfattende kriminel aktivitet og frembød en betydelig recidivrisiko. 51 domfældte havde tidligere været i arbejdshus, og for 6 personers vedkommende var der tale om gentagen dom til sikkerhedsforvaring.

Aldersmæssigt fordelte de domfældte sig således:

21-24	år:	3	domfældte
25-29	-	6	
30-39	-	53	
40-49	-	50	
50-59	-	21	
60-69	-	3	

På baggrund af denne aldersfordeling var det påfaldende, at 96 af de 136 domfældte hverken var eller havde været gift, medens 20 var fraskilte eller fraseparerede.

Der henvises til *Aage Worm* i NKÅ 1951-52 s. 103 ff. (med referat af diskussion). Se endvidere oplysninger på grundlag af det samme materiale meddelt af *Jesper Simonsen* til det 3. nordiske kriminalistmøde i København i 1952, NTfK 1952 s. 129 f. og NKÅ 1951-52 s. 281 ff. (med referat af diskussion). Jesper Simonsen, som dengang var formand for fængselsnævnet, havde endvidere omtalt sikkerhedsforvaringen i et foredrag gengivet i NTfK 1949 s. 34 ff. Vedrørende perioden forud for 1950 kan endelig henvises til *K. Borgsmidt Hansen* i NTfK 1943 s. 217 ff.

I begyndelsen af 1950'erne skete der den anstaltsmæssige ændring, at statsfængslet i Horsens overgik til brug som forvaringsanstalt i henhold til § 70. I 1955 flyttedes også psykopatfængslet (særfængslet) til Horsens, og sikkerhedsforvaringen, som forblev i Horsens, kom under en for de tre sanktionsarter forvaring, særfængsel og sikkerhedsforvaring fælles lægelig ledelse. I en redegørelse fra 1964 (Beretning om fængselsvæsenet i Danmark 1961 s. 57) udtalte anstaltens leder, overlæge *Jan Sachs:*

»De tre kategorier af indsatte er som hovedregel anbragt i hver deres belægningsafsnit, men nogen skarp adskillelse opretholdes ikke, og både ved arbejde og ved fritidsarrangementer blandes de tre kategorier sammen. De for opholdet gældende reglementariske bestemmelser etc. er så vidt muligt ensartede. Den væsentligste forskel i så

henseende er de forvaredes adgang til, når omstændighederne taler derfor, at opnå tilladelse til en månedlig udgang på 7 timer under ledsagelse, en behandlingsmæssigt meget betydningsfuld ting, som man meget gerne så gennemført også for de to andre kategoriers vedkommende. *Den lægelige behandling* er - bortset fra de forskelle, der følger af opholdets forskellige varighed etc. - *den samme for alle tre kategorier.«*

I anledning af det i denne udtalelse berørte spørgsmål om udgangstilladelse kan bemærkes, at der i 1965 blev givet en almindelig hjemmel til at meddele indsatte i fængsel (herunder særfængsel) udgangstilladelse for et kortere tidsrum, »når særlige omstændigheder taler derfor« (straffelovens § 36), og at samme regel blev indført med hensyn til sikkerhedsforvaring »med fornøden hensyntagen til forvaringsfangernes større farlighed« (§67).

Ved anordning nr. 542 af 9. december 1969 bestemtes, at fuldbyrdelsen af sikkerhedsforvaring i princippet følger de regler, som gælder for forvaring i henhold til straffelovens § 70.

Som det er nævnt tidligere, indtrådte der fra 1950 et fald i antallet af domme til sikkerhedsforvaring. I de sidste 20 år har der normalt kun været afsagt 1 eller 2 domme til sikkerhedsforvaring om året, enkelte år slet ingen domme. Som følge heraf er belægget i sikkerhedsforvaring gået meget væsentlig ned (se herved tabel VIII ovenfor). Medens der i årene fra 1940 til 1951 var mellem 51 og 73 indsatte i sikkerhedsforvaring, har der siden 1955 ikke været over 30 og siden 1962 ikke over 15. Det hidtil laveste tal er 2 forvarede pr. 20. september 1972.

Der foreligger ikke for nogen periode opgørelser over, i hvilket omfang der af anklagemyndigheden har været nedlagt påstand om sikkerhedsforvaring, som ikke er taget til følge af domstolene.

3. Arbejdshus.

(a) Området for anvendelse af dom til arbejdshus er afgrænset ved reglerne i straffelovens § 62, som i deres nuværende affattelse lyder således:

»Indsættelse i arbejdshus i stedet for fængselsstraf kan idømmes,

1) når nogen, der har udstået 2 fængselsstraffe for berigelsesforbrydelse eller overtrædelse af § 228 eller § 229 eller været indsat i arbejdshus, derefter gør sig skyldig i en af de nævnte forbrydelser, og de begåede forbrydelser må betragtes som udslag af hang til lediggang og uordnet levevis, uden at dog hensynet til samfundets sikkerhed kræver anvendelse af sikkerhedsforvaring efter § 65,
2) når nogen, der for en i kapitel 24 omhandlet forbrydelse har udstået fængselsstraf, eller som har været indsat i arbejdshus, derefter gør sig skyldig i sådan forbrydelse, og den skyldiges forhold udviser, at han har hang til at begå forbrydelser af nævnte art, uden at dog hensynet til samfundets sikkerhed kræver anvendelse af sikkerhedsforvaring efter § 65,
3) når nogen har begået en forbrydelse under påvirkning af spirituøse drikke, og han må antages at være forfalden til drukkenskab.«

§ 62 er i denne form resultatet af ændringer i 1961 og 1965. Tidligere kunne løsgængeri danne grundlag for dom til arbejdshus på lige fod med berigelsesforbrydelser, ligesom der var regler om betleri og om venerisk smitte (overtrædelse af straffelovens § 256, der blev ophævet i 1965) som førforbrydelser. Omvendt er §§ 228 og 229 om rufferi, alfonseri m. v. optaget i § 62, nr. 1, ligestillet med berigelsesforbrydelser, således at overtrædelse af disse paragraffer, der også er omfattet af § 62, nr. 2, om sædelighedsforbrydelser, kan danne grundlag for dom til arbejdshus, uden at det er en betingelse, at tiltalte tidligere har været dømt for en sædelighedsforbrydelse. Se om disse og enkelte andre ændringer Folketingstidende 1960-61, tillæg A sp. 575 f. og 1964-65, tillæg A sp. 964 f.

Det skal tilføjes, at man også i 1965 ophævede en bestemmelse i straffelovens § 37, stk. 1, om adgang til ved bestemmelse truffet af fængselsnævnet at overføre personer, der var »svækkede af drikfældighed«, fra fængsel til arbejdshus, enten midlertidigt eller for resten af deres straffetid. Bestemmelsen havde efter det dengang oplyste ikke været anvendt.

Selvom straffelovens afgrænsning af arbejdshusets klientel som nævnt er blevet ændret (det drejer sig i øvrigt ikke om ændringer af større praktisk betydning), kan det være hensigtsmæssigt også for denne retsfølges vedkommende at citere den vejledende beskrivelse af de i betragtning kommende persongrupper, som indeholdtes i rigsadvokatens cirkulære af 7. december 1932. Cirkulæret fremhævede, i tilknytning til motiverne til det tredie straffelovsudkast:

»de karaktersvage, ofte psykisk defekte personer, der uden at være egentlig farlige for samfundet,

af hang til lediggang og uordentlig levevis idelig begår forbrydelser, navnlig mindre berigelsesforbrydelser, eller gør sig skyldig i betleri eller løsgængeri. Til en vis grad i klasse med disse kan stilles uhelbredelige vanedrankere, der begår forbrydelser under påvirkning af stærke drikke, og prostituerede kvinder, der gør sig skyldige i gentagne overtrædelser af straffelovens §§ 199 eller 256. Hertil kommer endelig de relativt ufarlige sædelighedsforbrydere, navnlig ekshibitionister, og andre, hvis forbrydelser ikke går ud over de blotte blufærdighedskrænkelser, samt en ikke ringe del af de for mindre alvorlige uterlige handlinger straffede personer. Uanset disse forbrydelsers - isoleret set - mindre ondartede karakter bør sådanne handlinger navnlig i gentagelsestilfælde kunne mødes fra samfundets side med forholdsvis kraftige repressionsmidier, da personer, der kommer ind på dette skråplan, erfaringsmæssigt ofte dels begår en stor mængde overtrædelser, dels er hårdnakkede recidivister. Endvidere kan efter omstændighederne til denne gruppe komme til at høre adskillige af de i straffelovens §§ 228 og 229 omhandlede forbrydere, derunder den mere uskadelige del af de såkaldte alfonser.«

(b) Anvendelsen af arbejdshus i domstolenes praksis kan belyses ved følgende oversigt, i hvilken der for flerårige perioder siden 1933 er angivet det gennemsnitlige antal mandlige domfældte pr. år:

Tabel IX. *Antal domme til arbejdshus, gennemsnit pr. år.*

1933-37	109
1938-40	72
1946-49	112
1950-54	55
1955-59	52
1960-64	37
1965-69	25

Oversigten viser, at der i de første år efter 1933 blev afsagt over 100 domme til arbejdshus årligt. I et cirkulære af 8. juli 1935 gav rigsadvokaten udtryk for betænkeligheder ved den praksis, som indtil da havde været fulgt. Efter at det gennemsnitlige antal domme pr. år var dalet væsentligt, nåede tallet i årene 1946-49 igen op over 100. Dette tal blev halveret fra 1950 bl. a. som følge af, at anklagemyndigheden på grund af pladsmangel i arbejdshusene udviste yderligere tilbageholdenhed med at nedlægge påstand om idømmelse af arbejdshus. Det almindelige syn på arbejdshusets plads i reaktionssystemet undergik efterhånden en væsentlig ændring, og i årene 1965-69 var det gennemsnitlige antal domme pr. år under det halve af tallene fra 1950'erne.

Der foreligger ingen opgørelse over, hvorledes domfældelserne fordeler sig på forskellige kriminalitetstyper gennem årene, men det er givet, at der i langt de fleste tilfælde er tale om berigelsesforbrydelser. I 1952 fremlagde *Jesper Simonsen* nogle summariske oplysninger om 1753 mænd, der var dømt til arbejdshus i tiden fra 1. januar 1933 til 1. januar 1951, se NTfK 1952 s. 126 ff. Den dominerende kriminalitet - d. v. s. den kriminalitet, som dannede grundlag for dommen til arbejdshus - var i 1502 tilfælde berigelsesforbrydelser (heraf tyveri i 1327 tilfælde), i 146 tilfælde betleri og løsgængeri, i 72 tilfælde sædelighedsforbrydelser (heraf i 3 tilfælde voldtægt), i 13 tilfælde forbrydelser mod liv og legeme og i 10 tilfælde dokumentfalsk. Restgruppen var 10 tilfælde, for hvilke der ikke er meddelt nogen specifikation af kriminalitetens art.

I nyere praksis synes berigelsesforbrydelser i endnu højere grad at være blevet den dominerende indsættelseskriminalitet. Det drejer sig i næsten alle tilfælde om tyveri, men der forekommer et lille antal domfældelser for andre berigelsesforbrydelser og for dokumentfalsk. Der har normalt været en enkelt domfældelse om året for vold og sædelighedsforbrydelse, ligesom brandstiftelse kan forekomme. Den klassifikation i den officielle kriminalstatistik, fra hvilken oplysninger kan hentes, er dog formentlig forbundet med en vis usikkerhed. Ifølge en opgørelse til straffelovrådet var berigelsesforbrydelser den dominerende kriminalitet hos 42 ud af i alt 45 personer, som i august 1970 hensad i arbejdshus. Af disse 42 havde 38 tyveri som dominerende kriminalitet, heraf 29 indbrudstyveri.

Det må alt i alt antages, at betleri, løsgængeri og enkelte andre af de småforseelser, som nævntes i forarbejderne og i rigsadvokatens cirkulære, ikke har spillet nogen rolle siden 1930'erne (nogle af disse forseelser er som nævnt senere udgået af loven), og at der, hvad berigelsesforbrydelser angår, efterhånden er stillet større krav med hensyn til grovheden af den kriminalitet, som skal kunne danne grundlag for dom til arbejdshus. Af de personer (1. gangs indsatte og genindsatte), som pr. 5. august 1970 hensad i arbejdshus for berigelseskriminalitet, havde kun godt 20 pct. tilegnet sig værdier (eller tilføjet skader), der lå under 1.000 kr.

I omtrent 45 pet. af alle tilfælde drejede det sig om værdier på 5.000 kr. eller derover (heraf i halvdelen af sagerne mindst 10.000 kr.). Til sammenligning med de anførte 45 pct. kan nævnes, at det tilsvarende tal for særfængsel var 54 pct. og for forvaring 66 pct. Der henvises herved til bilag 5, tabel 17.

Der er gennem årene sket en vis ændring med hensyn til sammensætningen af klientellet i arbejdshus. Gruppen af ældre asociale og forhutlede alkoholister med ringe arbejdsevne er blevet mindre; omvendt er der kommet et større islæt af yngre, mere aktive kriminelle.

Arbejdshusets klientel rummer som foran nævnt en del aktivt kriminelle inden for berigergruppen — særligt indbrudstyve og bedragere -, principielt vel af samme art som klientellet i særfængslerne og forvaringsanstalterne, men gennemgående med væsentlig mindre omfattende kriminalitet. Derudover findes der fortsat i arbejdshuset en i årenes løb stadig mindre gruppe ældre indsatte end de nævnte, hvis livsform er præget af en stedse stigende social deroute, som ikke sjældent står i forbindelse med et massivt spiritusmisbrug, der har trodset alle forsøg på alkoholistbehandling. I mange tilfælde har de pågældende tilbragt en meget væsentlig del af deres tilværelse under institutionsanbringelse, i fængsler eller arbejdshus, og er som følge heraf og på grund af alder eller fysisk eller psykisk svækkelse ofte ganske uegnede til arbejdsmæssig beskæftigelse af fastere art i en fri tilværelse. Forsorgsmyndighedernes muligheder for efter løsladelsen at hjælpe dem er særdeles begrænsede, ikke mindst som følge af den negative indstilling til tilsynet, som præger dette klientel. Ved løsladelsen opnår de hyppigt kun ganske kortvarig beskæftigelse af løsere art, inden de glider ud i en asocial og undertiden vagabondagtig tilværelse præget af landevejsliv og spiritus og med deraf følgende kriminalitet - sædvanligvis dog ikke af alvorligere karakter. Over for denne gruppe småkriminelle vil arbejdshusets bestræbelser på at opnå social stabilisering og arbejdsmæssig tilvænning oftest være forgæves, og dets funktion over for disse indsatte bliver derfor i det væsentlige af mere »asylerende« karakter.

I § 17-undersøgelsen er i bilag 6 meddelt en række oplysninger om de til arbejdshus domfældte personer. Undersøgelsen er baseret på et materiale bestående af 94 personer, som udgør et tilfældigt udvalg på 30 pct. af i alt 313 personer løsladt fra arbejdshus mellem 1. januar 1959 og 31. december 1964.

De administrative bestemmelser om arbejdshus findes i anordning nr. 245 af 21. juli 1958 (som ændret ved anordning nr. 234 af 27. juni 1961 og nr. 285 af 30. juni 1965) og i reglement nr. 115 af 21. juli 1958 (som ændret ved cirkulære nr. 169 af 5. juli 1962) samt derudover i en række senere cirkulærer fra justitsministeriet. Der er givet særskilte regler om kvindelige domfældte, men dom til arbejdshus har været uden praktisk betydning i straffesager mod kvinder.

(c) Ved straffelovens ikrafttræden blev arbejdshus for mandlige domfældte indrettet i en ny institution ved *Sdr. Omme*, hvor der til dette formål var købt et areal på ca. 1.800 tdr. land, dengang overvejende hede. Anstalten blev taget i brug i april 1933. Arbejdshuset er en åben anstalt, bortset fra en straffe- og isolationsafdeling samt sygeafdelingen. Anstaltens kapacitet var oprindelig godt 200 pladser, men er senere forøget til ca. 340; i 1930'erne var en stor del af de til arbejdshus dømte anbragt i statsfængslet i Horsens. De første bygninger var træbarakker; også ved de senere ombygninger og udvidelser har man bevaret den bygningsmæssige indretning efter et pavillonsystem med adskilte afdelinger. I overensstemmelse med straffelovens forudsætninger har behandlingen i arbejdshus navnlig været præget af beskæftigelse ved friluftsarbejde. Der er gennemført et omfattende arbejde med grundforbedring, kultivering og tilplantning, og der drives et stort landbrug, foruden et mindre gartneri. I det stærkt mekaniserede landbrug har de indsatte opnået en oplæring i betjeningen af moderne landbrugsmaskiner og transportredskaber, som har kunnet være til nytte i den fri tilværelse.

I stigende grad har også andre aktiviteter end friluftsarbejdet været benyttet ved behandlingen. Der er udviklet en betydelig værkstedsdrift, omfattende bl. a. snedkeri og skomageri, som har muliggjort, at ca. 30 af de indsatte i årenes løb har opnået svendebrev. Hertil kommer i et vist omfang undervisning, bl. a. i elementære fag og hobbyfag

og i de til den praktiske beskæftigelse svarende tekniske fag.

Der er udviklet en orlovsordning, som giver mulighed for at lade de indsatte aflægge besøg hos deres pårørende eller foretage rejser for at deltage i kurser eller med henblik på fremskaffelse af arbejde med henblik på prøveløsladelse. Der gøres i et vist omfang brug af den ved strfl. § 64, jfr. § 35, stk. 2, 2. pkt., hjemlede adgang til at tage arbejde hos arbejdsgivere udenfor anstalten.

Forsorgsarbejdet i arbejdshus må navnlig tilrettelægges med henblik på at overvinde de betydelige vanskeligheder, som følger af de domfældtes uordentlige levevis, arbejdsmæssige ustabilitet, spiritusmisbrug og mangelfulde kontakter med andre mennesker.

(d) I forbindelse med arbejdshuset skal nævnes Dansk Forsorgsselskabs optagelseshjem *»Lyng«* beliggende i Stakroge i nærheden af arbejdshuset.

Hjemmet, der er en landejendom med et jordtilliggende på ca. 400 tdr. land, har plads til 47 mænd, fortrinsvis noget ældre personer, omfattende både prøveløsladte, betinget dømte og endeligt løsladte. De pågældende beskæftiges ved landbrug og skovarbejde, bygningsvedligeholdelse samt rengørings- og kokkenarbejde.

Belægget på »Lyng« hører til den tungeste del af forsorgsselskabets klientel. De optagne er for en stor del alkoholister, kronisk kriminelle eller på andre måder stærkt asociale; et betydeligt antal har tidligere været idømt arbejdshus en eller flere gange. Blandt de endeligt løsladte hører mange vel hjemme på de offentlige forsorgshjem, hvor det imidlertid kan være meget vanskeligt at placere dette klientel.

Som oftest er der tale om kortvarige ophold på indtil et par måneder af personer, som er subsistensløse, uden bopæl og arbejde, og formålet er hyppigt at søge den pågældendes drikkeri standset ved en genoptagelse af antabusbehandling og for en tid bringe ham ind under ordnede forhold, inden han pånyt søges behandlet under ambulante former. I andre tilfælde drejer det sig om personer med så svære tilpasningsvanskeligheder, at opholdet må udstrækkes over væsentlig længere tid, undertiden flere år, som eventuelt afbrydes af kortere og længere perioder, hvor de forsøger at klare tilværelsen på egen hånd; en enkelt af de i 1971 anbragte havde således tilbragt i alt 18 år på »Lyng«. I sådanne tilfælde får hjemmet derfor nærmest funktion som et kriminalasyl.

Om belæggets størrelse kan oplyses, at i 1971 har i alt 240 personer haft ophold i en eller flere perioder - sammenlagt 410 ophold - på »Lyng« i kortere eller længere tid. Kun 47 af dem var under 30 år og 22 var over 60 år.

De enkelte opholds varighed er stærkt varierende. 253 ophold oversteg ikke 1 måned, 101 lå mellem 1 måned og 6 måneder. Kun 10 oversteg 1 år.

I 162 tilfælde var grundlaget for opholdet henvisning fra forsorgsselskabet, fængselsvæsenets anstalter eller politiet. Ca. 58 pct. af disse ophold vedrørte endeligt løsladte, ca. 25 pct. prøveløsladte og resten betinget dømte. I de øvrige tilfælde - ca. 56 pct. af opholdene - var der tale om endeligt løsladte, som selv havde rettet henvendelse til »Lyng« om optagelse i situationer, hvor de var kommet i vanskeligheder i den fri tilværelse.

(e) Strfl. § 63 indeholder regler om prøveløsladelse fra og genindsættelse i arbejdshus. Den minimale varighed af opholdet i arbejdshus er i alle tilfælde 1 år. Den normale længstetid er 4 år, men er der sket genindsættelse som følge af overtrædelse af vilkår for prøveløsladelse, kan den samlede opholdstid - varigheden af første og senere ophold lagt sammen - udstrækkes indtil 5 år. Den nævnte regel om 4 års maksimum blev indført i 1965; indtil da gjaldt i alle tilfælde en længstetid af 5 år.

Fængselsnævnet *skal* tage spørgsmålet om prøveløsladelse op efter 2 års forløb, og sker der ikke prøveløsladelse på dette tidspunkt, skal spørgsmålet genoptages efter yderligere 1 års forløb. Fængselsnævnet *kan* tage spørgsmålet om prøveløsladelse op allerede efter 1 års forløb, men derimod i almindelighed ikke mellem 1 års terminerne. Dog kan nævnet under særlige omstændigheder i forbindelse med en afgørelse om nægtelse af prøveløsladelse - eller undtagelsesvis senere - bestemme, at spørgsmålet skal overvejes inden forløbet af 1 år.

Om varigheden af ophold i arbejdshus fremlagde *fesper Simonsen* i 1952 nogle oplysninger, der vedrørte 1.753 personer indsat

i arbejdshus ved dom i perioden fra 1. januar 1933 til 1. januar 1951. Materialet indbefattede 481 personer, som tidligere var idømt arbejdshus én eller flere gange. Den samlede opholdstid - eventuelt afbrudt af mellemkommende prøveløsladelse - var følgende:

Løsladt efter lar:	10 personer	0,7 pct.
	(14,1)	
	(; –)	
	(, ~ ,	
	325 –	
	(. -)	
Endnu ikke løsladt:	330 -	
Afgået ved døden:	20 -	
	1.753 personer (100,0 pct.)	

Oversigten viser, at fængselsnævnets praksis førte til lange opholdstider. Af i alt 1.403 personer, som blev løsladt, hensad halvdelen i arbejdshus i mindst 4 år, og kun 15 pct. havde kortere opholdstid end 3 år. Det blev oplyst, at løsladelse efter 1 års forløb ikke var forekommet siden 1936. Den lange tilbageholdelsestid må antages at have sammenhæng med, at løsladelsesspørgsmålet for de genindsatte indtil lovændringen i 1961 først skulle tages op til afgørelse efter 3 års hensidden. Ved bedømmelsen af de lange opholdstider må det yderligere tages i betragtning, at dom til arbejdshus i anledning af enikke si selvsærlibet deli kriminalitet formentlig i den pågældende periode forekom langt hyppigere end efter 1951.

En utrykt opgørelse over 40 løsladelser i 1969 viser følgende tal:

Efter 2 år	15 personer	37,5 pct.	
Mellem 2 og 3 år	6 -	15 -	(heraf 2 personer efter genindsættelse)
Efter 3 år	8 -	20 -	(heraf 3 personer efter genindsættelse)
Mellem 3 og 4 år	3 -	7,5 -	(alle efter genindsættelse)
Efter 4 år	5 -	12,5 -	(alle efter 2. genindsættelse)
Efter 5 år	3 -	7,5 -	(heraf 2 personer efter 1 genindsættelse og 1 efter 2 genindsættelser)

Der er således efterhånden sket en forkortelse af opholdstiderne. I 1969 skete over halvdelen af løsladelserne før forløbet af 3 år. Denne nedbringelse af opholdstiden har utvivlsomt sammenhæng med de i 1965 gennemførte lovændringer, hvorved maksimumstiden bortset fra genindsættelsestilfælde blev nedsat fra 5 til 4 år, og der endvidere blev åbnet adgang til i særlige tilfælde at iværksætte løsladelse mellem årsterminerne. Denne mulighed er i de senere år blevet benyttet i et ikke ubetydeligt antal tilfælde, i 1969 således i 9 tilfælde af i alt 40 løsladelser.

De anstaltsmæssige vilkår for fuldbyrdelsen af arbejdshus har naturligvis været påvirkede af udviklingen i domstolspraksis. Om belægget i arbejdshus henvises til tabel VIII, s. 94. Det fremgår heraf, at belægget indtil omkr. 1950 normalt var over 300 indsatte. Derefter dalede tallet, således fra ca. 200 i 1954 til ca. 100 i 1967. I de seneste år har belægget ligget omkring 30, men tallet har stadig været faldende; pr. 20. september 1972 var det 17. Som følge af denne udvikling har anstalten i Sdr. Omme siden 1962 været benyttet til foruden arbejdshus at rumme en almindelig fængselsafdeling. Belægget i denne afdeling er anført i ovennævnte tabel.

4. Straffelovradets overvejelser.

(a) Der kan efter straffelovrådets opfattelse ikke være tvivl om, at *sikkerheds] or v aring* bør afskaffes som en selvstændig retsfølge. De foran nævnte tal vedrørende antallet af domfældelser viser, at sikkerhedsforvaringen allerede er på det nærmeste gået af brug, og der er ingen holdepunkter for at antage, at det skulle være ønskeligt gennem ændringer i straffeloven eller i retspraksis at give denne foranstaltning en sådan placering, at den får en øget betydning. En opretholdelse af den nuværende ordning vil derfor betyde, at der fortsat må regnes med et belæg i sikkerhedsforvaring på nogle ganske få personer. En retsfølge med en så ringe praktisk anvendelse kan fra fængselsvæsenets synspunkt kun fuldbyrdes på den måde, at det pågældende belæg faktisk blandes sammen med personer, der er dømt til andre sanktioner. Det sker nu ved fuldbyrdelse af forvaring, særfængsel og sikkerhedsforvaring inden for fælles anstaltsmæssige rammer. Men det er bl. a. erfaringerne fra denne

ordning, der giver anledning til at spørge, om det nuværende klientel af sikkerhedsforvarede frembyder sanktionsmæssige problemer, der afviger fra dem, der gør sig gældende over for den større gruppe af stærkt recidiverende berigelsesforbrydere, som henføres til forvaring og særfængsel.

Der er næppe tvivl om, at nedgangen i antallet af domme til sikkerhedsforvaring bl. a. skyldes, at det klientel, over for hvilket denne foranstaltning kommer i betragtning, i væsentligt omfang har været præget af karakterdefekter og omfattet af strfl. § 17. Ifølge *Worms* opgørelse fra 1951 var 41 af de 61 personer, som pr. 3. oktober 1951 hensad i sikkerhedsforvaring, ved mentalerklæring »betegnet som psykopater af forskellig sværhedsgrad og med varierende karakterbrist« (NKÅ 1951-52 s. 110).

Også med hensyn til det nuværende belæg i sikkerhedsforvaring må det antages, at karaktermæssige afvigelser gør sig gældende i en sådan grad, at spørgsmålet om strafferetlig reaktion kan løses efter de principper, der fremtidig opstilles for det nu af § 17 omfattede klientel. Lederen af anstalten i Horsens, overlæge *Jan Sachs*, har over for straffelovrådet udtalt, at sikkerhedsforvaringens klientel i mental henseende »ikke på nogen som helst væsentlig måde adskiller sig fra det klientel, der er idømt forvaring efter § 70«. Det hedder endvidere i denne udtalelse: »Hvis man endelig skal tale om en forskel, må den nærmest gå i retning af, at vi i det gennemsnitligt særlig tungt belastede sikkerhedsforvaringsklientel har fundet nogle af de mest markante personlighedsafvigelser«. Den strafferetlige distinktion mellem to persongrupper - § 70-forvaringens- og sikkerhedsforvaringens klientel - »savner tilstrækkelig rationel begrundelse«. Den af overlæge Sachs afgivne udtalelse er gengivet nedenfor som bilag 8.

Retslægerådet fremhæver ligeledes de betydelige karakterologiske afvigelser hos sikkerhedsforvaringens klientel. Rådet finder, at de pågældende personer vil være mest hensigsmæssigt placeret i den i strfl. § 70 omhandlede særlige forvaringsanstalt, og at der ikke fremtidig vil være behov for opretholdelse af sikkerhedsforvaringen som selvstændig retsfølge. Se herved bilag 3 ad pkt. VI,9.

Som det er omtalt ovenfor i kap. V,8, foreslår straffelovrådet den tidsubestemte forvaring afskaffet over for lovovertrædere, der alene frembyder risiko for fortsat berigelseskriminalitet. Med hensyn til denne gruppe inden for sikkerhedsforvaringen må tidsbestemt fængselsstraf med skærpet strafudmåling finde anvendelse, ganske som når det drejer sig om berigelsesforbrydere, der hidtil er dømt til forvaring i medfør af § 70, jfr. § 17. Der er dog formentlig blandt de personer, som i de senere år er dømt til sikkerhedsforvaring, enkelte, som ville kunne dømmes til forvaring efter de af straffelovrådet foreslåede regler, fordi de med hensyn til arten af den pådømte kriminalitet og af den fare, som de frembyder, opfylder de i lovudkastets § 67 opstillede betingelser.

Som følge af det ovenfor anførte finder straffelovrådet ingen anledning til i enkeltheder at tage stilling til de punkter inden for reglerne om sikkerhedsforvaring, som kan give anledning til kritik, herunder reglerne om et fast minimum for forvaringen på 4 år og om administrativ kompetence med hensyn til spørgsmålet om prøveløsladelse indtil 20 års forløb.

(b) Opretholdelsen af arbejdshus som en selvstændig retsfølge kan ikke i dag begrundes med, at en sådan foranstaltning er nødvendig for at få en bestemt gruppe af lovovertrædere bragt ind under anstaltsmæssige former, som er afpasset efter deres særlige forudsætninger og adskiller sig fra anbringelse i almindeligt fængsel. Medens fængselsstraf ved straffelovens vedtagelse i 1930 altid blev fuldbyrdet i store lukkede statsfængsler (bortset fra de korte arresthusstraffe), er der nu udviklet et system af varierende anstaltsformer, som omfatter både større og mindre anstalter, både åbne og lukkede anstalter. Dom til fængselsstraf er derfor ingen hindring for, at arbejdshusets nuværende klientel anbringes under egnede former. Det førhen så klare skel mellem fængselsstraf og arbejdstræning m. v. under friere forhold eksisterer ikke længere. Denne udvikling understreges naturligvis i særlig grad af det forhold, at der nu i Sdr. Omme findes en stor fængselsafdeling. Behandlingen af de to grupper af indsatte i denne institution er i alt væsentligt den samme. De forskelle, som består, er genstand for overvejelser i direktoratet for fængselsvæsenet, men

selv om man skulle komme til det resultat, at der er anledning til at opretholde visse forskelle under hensyn til persongruppernes beskaffenhed, kan det ikke antages, at der for nogen gruppes vedkommende - for så vidt en frihedsberøvelse er påkrævet - er indiceret et sæt af behandlingsregler, der ikke kan rummes indenfor begrebet »fængselsstraf«.

Det afgørende spørgsmål må derfor blive, om arbejdshusets klientel efter sin beskaffenhed og behovet for frihedsberøvelse og behandling er karakteriseret af sådanne særlige træk, at der er brug for at opretholde en sanktion, som er undergivet særlige tidsmæssige rammer for frihedsberøvelsen.

Adgangen til at dømme de i § 62 omhandlede personer til arbejdshus har i de fleste tilfælde den virkning, at der dels sættes et højere maksimum for frihedsberøvelsens varighed, dels faktisk indtræder en frihedsberøvelse af længere varighed, end tilfældet ville have været, såfremt der var udmålt straf for de pådømte forhold. De betænkeligheder, som dette giver anledning til, har været betydelig større under en ældre praksis, hvor der var flere domme til arbejdshus, og de gennemsnitlige opholdstider var længere, men de er fortsat til stede.

1 forbindelse med disse betænkeligheder står den kritik, som kan rettes mod anvendelsen af den tidsubestemte retsfølge, som på dette område er udformet således, at det samlede opholds varighed bestemmes af en administrativ myndighed, fængselsnævnet, inden for et maksimum af 4 eller 5 år.

De problemer, der her foreligger, er i betydeligt omfang de samme som med hensyn til brugen af forvaring i medfør af strfl. § 70, se herom ovenfor i kap. V. Den omstændighed, at arbejdshus normalt fuldbyrdes under frie anstaltsforhold, forvaring derimod i lukket anstalt, kan ikke have væsentlig betydning, når spørgsmålet drejer sig om forsvarligheden af tidsubestemt anbringelse. Nogen stor vægt kan man heller ikke lægge på det forhold, at varigheden af ophold i arbejdshus er begrænset af et absolut maksimum, når dette er sat så højt som 4 eller 5 år.

Om arbejdshus, i modsætning til forvaring, gælder der den regel, at spørgsmålet om løsladelse obligatorisk skal prøves ved 1 års terminerne, men dels sætter denne obligatoriske prøvelse først ind efter 2 års forløb, dels giver selve reglen om prøvelse ingen sikkerhed med hensyn til den faktiske begrænsning af opholdstiden, der kan blive resultatet heraf. Straffelovrådets materiale vedrørende praksis i de senere år tillader ikke nogen umiddelbar sammenligning af opholdstiderne i forvaring og arbejdshus, men det er sandsynligt, at opholdstiderne i arbejdshus før første prøveløsladelse er længere end opholdstiderne for det forvaringsklientel, med hvilket de arbejdshusdømte nærmest må sammenlignes. Det må også tages i betragtning, at den kriminalitet, for hvilken der afsiges dom til arbejdshus, gennemgående er mindre grov og ville føre til udmåling af kortere tidsbestemte straffe, end når det gælder personer dømt til forvaring. Det kan formentlig fastslås, at anvendelsen af arbejdshus i væsentlig højere grad end forvaring har et »asylerende« formål og bevirker en forlænget frihedsberøvelse, som næppe modsvares af nogen udpræget resocialiserende effekt.

Straffelovrådet har anmodet retslægerådet om at udtale sig om, hvorledes man fra lægeligt synspunkt bedømmer arbejdshusets klientel, og hvorvidt der er grund til at regne med et behov for opretholdelse af arbejdshus som en selvstændig retsfølge. Man har endvidere spurgt, om der over for arbejdshusets klientel og eventuelt beslægtede grupper kunne være fordele forbundet med at udvikle en reaktionsform, som adskiller sig fra brugen af tidsbestemte frihedsstraffe.

I retslægerådets udtalelse (ad VII pkt. 10) beskrives arbejdshusets klientel i korthed således:

»Psykiatrisk set lader de i arbejdshuset indsatte sig karakterisere som holdningsløse, ustadige og vege af karakterer, for en dels vedkommende tillige mindre godt begavede. De mangler social opdrift, er ofte udgået fra befolkningens økonomisk dårligst stillede grupper, eller de er før eller senere havnet i disse grupper på grund af deres manglende evne til at føre en ordnet social tilværelse med regelmæssigt arbejde. En væsentlig medvirkende faktor til deres sociale deroute er i så godt som alle tilfælde et tidligt indsættende vanemæssigt drikkeri.«

Spørgsmålet om, hvorvidt der er behov for at opretholde arbejdshus, hænger fra et lægeligt-psykiatrisk synspunkt nøje sammen med den fremtidige behandling af kriminelle alkoholskadede. Retslægerådets bemærkninger herom har sammenhæng med rådets svar på straffelovrådets spørgsmål om behandlingen af alkoholister (retslægerådets skrivelse

ad VIII pkt. 13 og nedenfor kap. X,5). Med en tilstrækkeligt udbygget alkoholistforsorg vil en væsentlig del af det nuværende arbejdshusklientel efter retslægerådets opfattelse kunne behandles i forbindelse med prøveløsladelse fra tidsbestemt straf. Der bør dog være mulighed for i tilfælde af fornyet drikkeri at indlægge den pågældende på psykiatrisk hospital eller anbringe ham i pensionat for alkoholister, eventuelt genindsætte ham i fængsel.

Retslægerådet føjer dog hertil, at »en vis del af det nuværende arbejdshusklientel er uden for terapeutisk rækkevidde, hvad angår deres alkoholmisbrug og hele levevis«. En hjælp til disse mennesker kunne bl. a. bestå i oprettelse af institutioner med karakter af forsorgshjem eller alkoholistasyler.

Lederen af arbejdshuset i Sdr. Omme, fængselsinspektør *Ejnar Nielsen*, har over for straffelovrådet givet udtryk for, at han ikke er uden forståelse for, at der i den aktuelle kriminalpolitiske situation sættes spørgsmålstegn ved anvendelsen af en tidsubestemt foranstaltning som arbejdshus. Han finder imidlertid at måtte lægge afgørende vægt på det synspunkt, at denne kritik ikke bør føre til en afskaffelse af arbejdshuset. Fængselsinspektøren peger på de positive værdier af den faste kontinuitet, der kendetegner brugen af genindsættelse efter en mislykket prøveløsladelse, og han fremhæver, at en brug af gentagne småstraffe af lovovertræderen ofte opfattes som en akkumulering af nederlag, som gør det tvivlsomt, om en sådan kurs er mere human end anvendelsen af arbejdshus.

Straffelovrådet foreslår, at den tidsubestemte retsfølge arbejdshus afskaffes. Man har overvejet, hvilke reaktionsformer der kunne sættes i stedet for arbejdshus. Spørgsmålet er vanskeligt bl. a. af den grund, at de til arbejdshus domfældte lovovertrædere ikke udgør en helt homogen gruppe. Således som behandlingsmulighederne stiller sig nu, vil udgangspunktet dog formentlig være, at den helt overvejende del af arbejdshusets klientel må idømmes tidsbestemt frihedsstraf. For så vidt angår en del af de yngre, mere aktive kriminelle kan der - særlig når deres pådømte kriminalitet har haft et betydeligt omfang - være tale om at anbringe dem til afsoning i en særinstitution for karaktermæssigt afvigende personer, - en gruppe som de pågældende enten selv tilhører eller grænser nært op til. I øvrigt vil det, som retslægerådet har fremhævet, være et hovedproblem at få etableret behandlingsmuligheder med henblik på det i arbejdshusklientellet stærkt fremtrædende spiritusmisbrug. Det må også fremhæves, at dette klientel vil gøre det i høj grad aktuelt at arbejde med nye former for kombination af tidsbestemt fængselsstraf og anbringelse i optagelseshjem, forsorgshjem, o. l., enten under straffetiden eller under prøveløsladelse, når den pågældende begynder at drikke og viser sig ude af stand til at præstere arbejdsmæssig stabilitet eller i øvrigt holde styr på sine sociale forhold.

Som det er fremhævet af retslægerådet, er der en del af de til arbejdshus dømte, der må anses for utilgængelige for nogen behandling. Da disse personer ofte gør sig skyldige i kriminalitet af meget ringe omfang, vil man utvivlsomt i retspraksis få et øget antal gentagne småstraffe uden større nytteværdi. Denne konsekvens af udviklingen må man sikkert tage, når det ikke kan anses for forsvarligt at gøre brug af den længerevarende tidsubestemte frihedsberøvelse af asylerende karakter.

Kapitel X.

Foranstaltninger over for alkoholister.

1. Afholdspålæg.

Før straffeloven af 1930 fandtes der kun i mindre omfang bestemmelser om foranstaltninger over for drikfældige lovovertrædere i straffelovgivningen. Efter § 6 i straffelovstillægget af 1905 kunne afholdspålæg anvendes over for personer, der havde begået visse grove volds- og sædelighedsforbrydelser under påvirkning af spirituøse drikke. Disse regler blev i uændret form optaget i straffelovstillægget af 1911.

Medens afholdspålæg som nævnt efter bestemmelsen i straffelovstillægget af 1905 kun kunne anvendes ved visse grovere forbrydelser, blev området for pålægget i straffelovsforslaget af 1912 (U.I. § 85) udvidet til at omfatte alle tilfælde, hvor nogen under en offentlig sag dømtes til arbejdsfængsel eller højere straf.

I sit straffelovsudkast af 1917 (U II) ytrede Torp nogen betænkelighed ved hensigtsmæssigheden af bestemmelsen om afholdspålæg (forslagets § 59). Det anførtes i motiverne side 83: »Om den praktiske Nytte af disse Regler, navnlig i større Byer, kan der vist nok rejses grundet Tvivl. Da de paa den anden Side næppe kan gøre Skade og dog maaske i noget Omfang, særlig på Landet og i Smaabyerne, kan gøre Nytte, er de foreslaaet optagne med nogle uvæsentlige Forandringer . . . «.

Også straffelovsudkastet af 1923 U.III (§ 74) fandt, »at Bestemmelsen om Afholdspaalæg kunne have sin Værdi, navnlig under landlige og smaabymæssige Beboelsesforhold, ligesom den vil kunne indgaa som et naturligt Led i den Række Kontrolbestemmelser, hvorigennem Nutidens Lovgivning søger at bekæmpe Alkoholmisbruget«.

Sin endelige udformning fik bestemmelsen om afholdspålæg under rigsdagsbehandlingen. Bestemmelsen, der er undergået mindre ændringer i 1961 og 1967, har nu følgende ordlyd:

§ 72. Bliver nogen for en i denne lov omhandlet forbrydelse dømt til frihedsstraf, og retten finder, at forbrydelsen er begået under påvirkning af spirituøse drikke, kan der ved dommen gives den dømte pålæg om, at han under ansvar efter § 138, stk. 2, i et vist tidsrum, dog ikke ud over 5 år fra straffens udståelse, ikke må nyde eller købe spirituøse drikke; tilsvarende pålæg kan gives, dersom vedkommende frifindes i henhold til § 18, når frihedsstraf ellers ville være forskyldt.

Stk. 2. Af politiet skal der så vidt muligt gives beværtere, handlende og uddelere pålæg om under ansvar efter § 138, stk. 3, ikke at udskænke, sælge eller uddele spirituøse drikke til en efter stk. 1 domfældt person.«

Det er efter bestemmelsen en betingelse for at kunne give et afholdspålæg, at det begåede forhold er strafbart efter straffeloven. Dernæst er det en betingelse, at vedkommende dømmes til frihedsstraf, som dog ikke omfatter forvandlingsstraffen ved bødedomme. Med dom til frihedsstraf må sidestilles dom til arbejdshus og sikkerhedsforvaring, der er betinget af, at fængselsstraf er forskyldt. Der er desuden hjemmel til, at tilsvarende pålæg kan gives, dersom vedkommende frifindes i henhold til § 18, når frihedsstraf ellers ville være forskyldt. Af holdspålægget har virkning fra dommens afsigelse, men kan udstrækkes ud over afsoningstiden.

Afholdspålæg kan også anvendes som foranstaltning i medfør af straffelovens § 70.

Af betænkning nr. 208/1958 om forsorgen for alkohollidende fremgår, at medens afholdspålæg i årene 1938-42 gennemsnitligt blev meddelt i 214 tilfælde om året, faldt tallene senere væsentligt. I hvert af årene 1950-55 blev der således kun meddelt henholdsvis 98, 105, 53, 40 og 20 afholdspålæg. Ifølge betænkningen skyldes nedgangen

i antallet af afholdspålæg dels erkendelsen af pålæggenes ringe effekt, dels den udvidede anvendelse af antabusbehandling.

Af Kriminalstatistikken fra 1956-58, der er den seneste statistik, der giver disse oplysninger, fremgår, at der i 1956 blev meddelt 62 afholdspålæg, i 1957 13 og i 1958 20. Siden da er antallet af meddelte afholdspålæg faldet yderligere, og afholdspålæg i medfør af straffelovens § 72 er nu i en længere årrække ikke blevet anvendt.

Retslægerådet har over for straffelovrådet givet udtryk for, at man er af den opfattelse, at pålæg om ikke at købe eller nyde alkohol i medfør af straffelovens § 72, jfr. § 138, stk. 2, ikke længere kan tillægges nogen betydning som middel til at imødegå alkoholbetinget kriminalitet, især fordi overtrædelse af et sådant pålæg sjældent vil blive opdaget. Yderligere kan afholdspålæg være betænkeligt af behandlingsmæssige grunde. Retslægerådet anfører således, at det behandlingsmæssigt kan være gunstigt, at alkoholrecidiver optræder under et behandlingsforløb, idet man herved over for patienten får anledning til at påpege det uhensigtsmæssige i at drikke. Recidivet kan således bruges som behandlingsmotiverende element.

Hvad der gælder afholdspålæg meddelt i medfør af straffelovens § 72, gælder tilsvarende afholdspålæg efter straffelovens § 70.

Når de anførte udtalelser fra retslægerådet sammenholdes med den kendsgerning, at afholdspålæg i praksis faktisk ikke længere anvendes, er det straffelovrådets konklusion, at der ikke er grundlag for at opretholde reglerne om afholdspålæg i straffelovens §§ 70, 72 og 138, stk. 2 og 3. Man foreslår derfor disse regler ophævet.

2. Helbredelsesanstalt for drankere.

De før straffeloven af 1930 gældende bestemmelser, som stammede fra straffelovstillægget af 1905, blev som nævnt oven for under punkt 1 med visse ændringer overført til straffeloven. Man fandt imidlertid at burde supplere disse regler med en bestemmelse, der indebar mulighed for at anvende kraftigere foranstaltninger end afholdspålæg, således at man kunne tvinge den drikfældige til at lade sig helbrede, når det efter lægeskøn og det i øvrigt oplyste måtte antages, at lovovertræderen var forfalden til drukkenskab, hvorved måtte forstås, at han led af en sygelig trang til nydelse af spiritus, som han ikke uden kurativ behandling kunne antages at blive i stand til at modstå. Straffelovskommissionen af 1905, der afgav betænkning i 1912 (UI), stillede derfor forslag om indførelse af drankerasyler for visse drikfældige lovovertrædere, jfr. § 85 i kommissionens straffelovsforslag og mot. side 132-133.

Reglerne om en helbredelsesanstalt for drankere blev undergivet enkelte ændringer i de følgende straffelovsudkast, bl. a. med hensyn til betingelserne for anbringelsen, jfr. U II § 59, mot. side 83-84 og U III § 75, mot. side 86. Den endelige affattelse fik bestemmelsen under rigsdagsbehandlingen.

Bestemmelsen om anbringelse af visse lovovertrædere i en helbredelsesanstalt for drankere, der findes i straffelovens § 73, har, bortset fra en rent redaktionel ændring i 1961, været uændret siden 1930. Bestemmelsen lyder således:

»Fremgår det af indhentet lægeerklæring og sagens øvrige omstændigheder, at en i § 72, stk. 1, omhandlet eller en efter § 138, stk. 1, eller 2, strafskyldig person er forfalden til drukkenskab, kan det ved dommen bestemmes, at han efter straffens udståelse eller, når betinget dom gives, straks skal anbringes i en helberedelsesanstalt for drankere, om fornødent i en særlig dertil indrettet offentlig anstalt eller anstaltsafdeling, indtil han må anses for helbredt. Det længste tidsrum for anbringelsen fastsættes ved dommen til 18 måneder, i gentagelsestilfælde til 3 år. Antages den således anbragte før det fastsatte tidsrums udløb for helbredt eller viser anbringelsen sig hensigtsløs, bestemmer justitsministeren efter indstilling af anstaltens styrelse og efter indhentet lægeerklæring om anbringelsen skal ophøre.«

Bestemmelsen angår dels personer, der omfattes af straffelovens § 72, stk. 1, jfr. ovenfor under pkt. 1, dels personer, der har gjort sig skyldige til straf efter straffelovens § 138, stk. 1 (farlig beruselse), eller § 138 stk. 2 (overtrædelse af afholdspålæg). Anbringelsen i helbredelsesanstalten finder sted, når dommen er udstået, medmindre sagen afgøres med en betinget dom; i så fald finder anbringelse i anstalten sted straks efter dommen.

Anbringelse i helbredelsesanstalt kan også ske som foranstaltning i medfør af straffelovens § 70.

Før 1936 blev kriminelle drankere anbragt på private drankerhjem efter aftale

med hjemmene. I februar måned 1936 blev Statens helbredelsesanstalt for drankere, der var indrettet i forbindelse med arbejdshuset i Sdr. Omme, taget i brug. I henhold til § 3 i kgl. anordning af 19. februar 1936 angående Statens helbredelsesanstalt for drankere ved Sdr. Omme blev anstalten administreret under arbejdshuset og ledet af denne anstalts inspektør. Bl. a. som følge af det stigende antal personer, der blev dømt til anbringelse i helbredelsesanstalt for drankere, erhvervede staten den 1. april 1943 fra foreningen »Blå Kors« institutionen »Kærshovedgård« med henblik på anvendelse som drankeranstalt. I december 1943 blev Statens arbejdshus ved Sdr. Omme beslaglagt af tyskerne, og arbejdshusbelægget blev anbragt på Kærshovedgård, hvis belæg af drankere blev anbragt i private drankerhjem. Kærshovedgård har ikke siden været brugt til ophold for kriminelle drankere.

Den 26. september 1939 blev der på det tidligere arresthus i Nordby på Fanø taget en ny helbredelsesanstalt for drankere i brug. Anstalten blev ledet af politimesteren i Esbjerg. Efter af det danske politi var blevet sat ud af funktion af tyskerne den 19. september 1944, overtog fængselsvæsenet administrationen af anstalten på Fanø. Fra september måned 1944 anvendte staten udelukkende anstalten på Fanø som helbredelsesanstalt for drankere, indtil justitsministeriet ved cirkulære af 30. oktober 1965 bestemte, at domfældte, der skal anbringes i en helbredelsesanstalt for drankere, fremtidig indtil videre skal anbringes i forvaringsanstalten i Herstedvester, således at de pågældende i almindelighed snarest efter indsættelsen overføres til anstaltens åbne afdeling på Kastanienborg.

Også efter oprettelsen af helbredelsesanstalten på Fanø er kriminelle drankere i et vist omfang blevet anbragt i private drankerhjem efter aftale med hjemmet. Denne praksis ophørte ifølge de foreliggende oplysninger først i begyndelsen af 1950'erne.

Efter fængselsvæsenets årsberetning, der siden 1955 har indeholdt statistiske oplysninger om anvendelsen af helbredelsesanstalten, har belægget på anstalten ved udgangen af hvert år været følgende:

1955	10	1958	10
1956	12	1959	13
1957		1960	12
1961 ...	8	1967 ...	1
1962 ...	2	1968 ...	1
1963	12	1969 . . .	0
1964 . . .	5	1970 ...	0
1965	0	1971 ...	0
1966 ...	2		

Retslægerådet har udtalt, at den særlige helbredelsesanstalt for drankere ikke længere kan siges at have nogen klar behandlingsmæssig betydning. Dette gælder, hvad enten anbringelsen i helbredelsesanstalten finder sted i medfør af straffelovens § 73 eller § 70. Efter retslægerådets opfattelse beror dette på, at man i de sidste årtier generelt har anskuet alkoholistbehandling som en behandling, der i sit princip er et tilbud om ambulant behandling, hvorimod »afspærring« fra alkohol ved internering ikke tillægges positiv betydning. Dette skyldes ikke mindst, at den alkoholmisbrugende selv vil være tilbøjelig til alene at opfatte de negative aspekter af interneringen, der efter hans erfaring blot skal tjene til at gøre ham socialt mindre skikket, medens alkoholistbehandlingen netop i videst mulig udstrækning bør sigte mod en gentilpasning til samfundet, blot uden alkoholmisbrug som forstyrrende faktor.

Det af retslægerådet anførte og det forhold, at udviklingen inden for den almindelige kriminalforsorg har vist, at man i fængselsvæsenets øvrige institutioner har samme mulighed for alkoholistbehandling som i helbredelsesanstalten, fører efter straffelovrådets opfattelse til, at denne foranstaltning, der ikke er blevet anvendt i de sidste 3 år, bør afskaffes. Det foreslås derfor, at reglerne i straffelovens §§ 70 og 73 om anbringelse i helbredelsesanstalt for drankere ophæves.

3. Alkoholistbehandling under kriminalforsorg i øvrigt.

En positiv afvænningsbehandling af kriminelle alkoholskadede er ikke direkte hjemlet i straffeloven, men er efter opfindelsen af stoffet »antabus« i et betydeligt omfang blevet instiueret gennem vilkår i betingede domme, tiltalefrafald, prøveløsladelseseller benådningsresolutioner, eller ved dom eller retskendelse efter straffelovens § 70.

Omfanget af den ambulante afvænningsbehandling fremgår af nedenstående oversigt

over antallet af afgørelser, i henhold til hvilke personer i årene 1969 og 1970 er blevet undergivet Dansk Forsorgsselskabs tilsyn i forbindelse med vilkår om afvænningsbehandling.

Tabel X. *Antal tilsyn i forbindelse med afvænningsbehandling i 1969 og 1970.*

	1969	1970
Betingede domme *)	366	402
Tiltalefrafald	1	1
Benådninger (omfatter kun fuldstændige benådninger)	3	1
Domme eller retskendelser i henhold til straffelovens § 70	7	10
Prøveløsladelser og delvise benådninger af statsfængselsf anger	615	516
Prøveløsladelser og delvise benådninger fra særfængsel	72	50
Prøveløsladelser fra ungdomsfængsler	104	156
Prøveløsladelser af arbejdshusfanger	35	45
Prøveløsladelser fra sikkerhedsforvaring	0	0
I alt	1.203	1.181

*) incl. kombinationsdomfældelser.

Den i praksis dominerende fremgangsmåde over for kriminelle spiritusmisbrugere er den ambulante, lægeligt ledede eller godkendte behandling med støtte af antabus.

For så vidt angår betingede domme er vilkår om ambulant alkoholistbehandling næst efter vilkår om ophold og arbejde langt det hyppigst anvendte særvilkår. Ifølge Dansk Forsorgsselskabs årsberetninger blev vilkåret i 1969 og 1970 anvendt i 20 pct. af alle betingede domme med tilsyn.

Vilkår om afvænningsbehandling kan efter straffelovens § 57, stk. 1, nr. 4, have den form, at det overlades tilsynsmyndigheden at bestemme, hvorvidt og eventuelt hvornår en behandling skal påbegyndes. Ligeledes kan retten i stedet for at anordne institutionsmæssig behandling som obligatorisk lade det bero på tilsynsmyndighedens bestemmelse, om en behandling skal indledes eller fortsættes på hospital eller i anden institution.

Tvangsmæssig indlæggelse på hospital eller i særlig institution i medfør af vilkår efter straffelovens § 57, stk. 1, nr. 4, kan ikke finde sted. Selvom en nægtelse af at lade sig indlægge konstituerer en vilkårsovertrædelse og medfører, at reglerne i straffelovens § 60 og retsplejelovens § 1004 kan anvendes, forudsætter indlæggelse i henhold til vilkår herom, at patienten er indforstået med at lade sig indlægge.

Medens vilkåret om afvænningsbehandling som ovenfor nævnt meget hyppigt anvendes, har vilkåret i straffelovens § 57, stk. 1, nr. 3, om, at domfældte skal afholde sig fra misbrug af alkohol, et forholdsvis snævert anvendelsesområde. Personer, hos hvem et vedvarende alkoholproblem gør sig gældende, vil i almindelighed blive undergivet afvænningsbehandling, jfr. ovenfor. Rækkevidden af et pålæg om afholdenhed fra misbrug af alkohol må bedømmes under hensyntagen til den enkelte lovovertræders individuelle tolerans. Pålægget adskiller sig herved fra et afholdspålæg efter straffelovens § 72, der er et totalt forbud mod indtagelse af spiritus.

Det er straffelovrådets opfattelse, at den alkoholistbehandling, der er iværksat gennem vilkår efter straffelovens § 57, stk. 1, nr. 4, har haft mange positive virkninger. Man finder det derfor absolut påkrævet, at den praksis, der er indledt, fortsættes og udbygges.

Under afsoning af frihedsstraf i fængsel og under indsættelse i arbejdshus og i forvaringsanstalterne finder der ingen speciel afvænningsbehandling for alkoholisme sted. Gennem institutionens almindelige lægelige behandling, forsøg på hensigtsmæssig beskæftigelse, adgang til undervisning og fritidsarbejde ydes der imidlertid en praktisk afvænningsbehandling. Til fængselsvæsenets anstalter er nu i et vist omfang knyttet psykiatrisk bistand, og der kan under opholdet, hvis den indsatte er indforstået dermed, træffes forberedelser til en ambulant antabusbehandling med henblik på efterfølgende frigangsordninger og prøveløsladelse. Når der ved prøveløsladelsen stilles vilkår om ambulant alkoholistbehandling, er det således muligt umiddelbart ved prøveløsladelsen at påbegynde den egentlige behandling.

4. Alkoholistbehandling uden for kriminalforsorgen.

Også uden for den egentlige kriminalforsorg er der mulighed for at anvende behand-

lingsmæssige foranstaltninger over for personer med alkoholproblemer. Siden 1960 er behandlingen af alkoholskadede placeret som et led i det almindelige sundhedsvæsen og hører således under indenrigsministeriet.

Efter § 16 i lov om sygehusvæsenet, jfr. lovbekendtgørelse nr. 237 af 4. juni 1969, kan der efter indenrigsministerens bestemmelse ydes tilskud til dækning af udgifterne ved driften af kommunale ambulatorier og behandlingshjem for alkoholskadede. Også institutioner, der drives privat, kan efter lovens § 16, stk. 2, få mulighed for tilskud til dækning af udgifterne ved driften af ambulatorier, behandlingshjem og lignende virksomheder til behandling af alkoholskadede. Det er en forudsætning, såvel for de kommunale som for de private institutioner, at institutionen er godkendt af indenrigsministeren.

Efter oplysning fra indenrigsministeriet findes der i dag 20 kommunale og 19 private godkendte behandlingsinstitutioner for alkoholskadede. En oversigt over de godkendte behandlingsinstitutioner er optaget som bilag 10 til betænkningen.

Udover de i oversigten anførte institutioner, hvis driftsudgifter dækkes af indenrigsministeriet, har dette endvidere godkendt Kofoeds Skole og Ringgården ved Middelfart som behandlingsinstitutioner for alkoholskadede på vilkår, at udgifterne ved disse afholdes af kommunerne i henhold til forsorgslovens § 41, jfr. lovbekendtgørelse nr. 539 af 10. november 1969.

Indlæggelse på behandlingshjem er vederlagsfri for personer, der er nydende medlemmer af statsanerkendte sygekasser, og i trangstilfælde kan det sociale udvalg afholde de udgifter, der er forbundet med kuren, jfr. § 41 i lov om offentlig forsorg.

Behandlingen er som alt overvejende hovedregel frivillig, men efter § 42 i lov om offentlig forsorg er der givet undtagelsesvis hjemmel til en tvangsmæssig behandling. Hvis den pågældende afviser at lade sig underkaste en afvænningskur i tilfælde, hvor der foreligger særlige indicier for, at afvænning er nødvendig, eller overholder han ikke de kurmæssige forskrifter, der er anvist af vedkommende ambulatorium, behandlingshjem eller læge, kan det sociale udvalg, efter embedslægens anbefaling, lade ham indlægge på en til sådan behandling godkendt institution eller institutionsafdeling eller eventuelt på sygehus, herunder også psykiatrisk afdeling, hvor han kan tilbageholdes i indtil et halvt år. Såfremt den pågældende derefter ikke følger en i fortsættelse af indlæggelsen etableret ambulant behandling, kan fornyet indlæggelse dog finde sted i 1 år.

Hvis der i medfør af den nævnte bestemmelse er truffet bestemmelse om frihedsberøvelse, skal spørgsmålet om lovligheden af denne på begæring af den, der er berøvet sin frihed, eller den, der handler på hans vegne, forelægges retten til prøvelse i overensstemmelse med de regler herom, der indeholdes i retsplejelovens kapitel 43 a.

5. Retslægerådets synspunkter.

I skrivelse af 17. maj 1972 bad straffelovrådet retslægerådet bl. a. om at besvare følgende spørgsmål:

»Kan retslægerådet angive principielle synspunkter og praktiske forslag med hensyn til den fremtidige udformning af de ressourcer indenfor kriminalforsorg og alkoholistforsorg, som kan gøre det muligt at etablere hensigtsmæssige reaktionsformer over for lovovertrædere, der er præget af spiritusmisbrug.«

Retslægerådet har i sin erklæring til straffelovrådet udtalt, at der siden 1961 har været gode muligheder for at oprette alkoholistambulatorier efter sygehuslovens særlige bestemmelser derom, idet denne lov hjemler fuld statsrefusion for udgifter forbundet med behandlingen, men at sådanne ambulatorier ikke tilnærmelsesvis er blevet oprettet i den udstrækning, man havde forventet. Det nævnes specielt, at der ikke i tilstrækkeligt omfang er oprettet ambulatorier knyttet til psykiatriske afdelinger og hospitaler.

Som mangler ved den gældende ordning fremhæver retslægerådet yderligere, at de bestående ambulatorier er ujævnt fordelt landet over, således at adskillige store provinsbyer ikke råder over et ambulatorium, og at der blandt de amtskommunale psykiatriske afdelinger kun er ret få, der har et specielt alkoholistambulatorium. De øvrige amtskommunale afdelinger påtager sig, så vidt det er retslægerådet bekendt, ikke ambulant behandling af alkoholister. For så vidt angår statshospitalerne har kun et enkelt et alkoholistambulatorium, men i en vis

udstrækning modtages alkoholister i de øvrige hospitalers almene ambulatorier. Omfanget af behandlingsarbejdet her er dog efter retslægerådets opfattelse næppe stort, og kan med den nuværende hospitalsstruktur heller ikke blive omfattende, idet hospitalernes ambulatorier ikke er forsynet med tilstrækkelig assistance.

Det hedder endvidere:

»Der er grund til at beklage, at sygehuslovens muligheder for at skabe et landsdækkende behandlingsapparat for alkoholister ikke er udnyttet. I så fald kunne man - ved henvisning til sådanne ambulatorier - pege på et alternativ til frihedsstraf for alkoholmisbrugende kriminelle. Det er i øjeblikket praksis, at Dansk Forsorgsselskab til de eksisterende ambulatorier henviser betinget dømte og et stort antal prøveløsladte med specialvilkår om alkoholistbehandling. Imidlertid kan det erfaringsmæssigt være vanskeligt at få ambulatorierne til at påtage sig behandlingen af de pågældende - enten fordi der ikke findes ambulatorium på klientens bopæl eller fordi eksisterende ambulatorier i nogle tilfælde afviser at behandle forsorgsselskabets klienter under henvisning til, at arbejdet er for byrdefuldt i forhold til personalenormeringen.

Det må efter sygehuslovens forudsætninger anses for tvivlsomt, om det er berettiget at afvise sådanne klienter, der i lighed med alle andre alkoholister eller formodet alkoholskadede har adgang til offentligt drevne ambulatorier. Som situationen er i øjeblikket, må det imidlertid konstateres, at der - inden en væsentlig udbygning af alkoholistforsorgen har fundet sted - næppe kan opstilles et realistisk alternativ til frihedsstraf for den her omhandlede persongruppe.«

Retslægerådet finder det ønskeligt, at de eksisterende alkoholistambulatorier udbygges, og at nye søges oprettet efter det mønster, som man forestillede sig i **1960** - d. v. s. oprettelse af et rimeligt antal ambulatorier i nær tilknytning til det psykiatriske hospitalsvæsen. Retslægerådet lægger herved vægt på, at alkoholistambulatoriets placering på et hospital eller i nær tilknytning til et hospital ofte vil være en forudsætning for, at et vilkår om psykiatrisk behandling, om fornødent på hospital - et vilkår, der hyppigt indgår blandt de specialvilkår, der pålægges alkoholister i medfør af en betinget dom eller ved prøveløsladelse - vil kunne få praktisk betydning. Dette beror på, at indlæggelser af betinget dømte, prøveløsladte m. v., i henhold til vilkår principielt må ligestilles med frivillige indlæggelser, for så vidt som indlæggelsen ikke kan effektueres uden patientens samtykke, selv om nægtelsen konstituerer en vilkårsovertrædelse og medfører, at reglerne i straffelovens § 60 og retsplejelovens § 1004 kan anvendes. Det vil jævnligt forekomme, at tilsynsmyndigheden og den behandlende læge - imod klientens ønske - finder en indlæggelse indiceret. Hvis ambulatoriet i et sådant tilfælde er knyttet til et psykiatrisk hospital, øges chancerne for at overtale den pågældende til den nødvendige indlæggelse.

Retslægerådet anfører, at den ambulante behandling af alkoholister - efter de hidtidige erfaringer - ikke frembyder væsensforskelle, når grupper af kriminelle sammenlignes med ikke-kriminelle.

Udover de anførte forslag til ændringer i det bestående behandlingsapparat anbefaler retslægerådet, at der i eller uden for fængselsvæsenets regie oprettes en række beskyttede pensionater, som kan gøre det muligt uden besvær at løse klienternes ofte meget alvorlige boligproblemer. De pågældende institutioner burde virke på tilnærmelsesvis samme måde som Dansk Forsorgsselskabs pensionater (optagelseshjem), men ikke nødvendigvis være forsynet med så stort et personale som disse. I visse byer ville man med fordel kunne anvende bestående forsorgshjem og herberger, f. eks. Kirkens Korshær. Gennem oprettelse af institutioner som de nævnte ville man kunne mindske et unødigt stort pres på de psykiatriske hospitalers i forvejen meget betrængte pladser.

6. Straffelovrådets overvejelser.

Det er efter straffelovrådets opfattelse af afgørende betydning, at man fortsat øger mulighederne for at gennemføre en behandling i de talrige tilfælde, hvor alkoholproblemer af dækkes gennem en straffesag. Som anført ovenfor kap. IX. 4. b, fremtræder behovet særligt tydeligt, hvis man i overensstemmelse med straffelovrådets forslag afskaffer sanktionen arbejdshus. Et fremtrædende fællesstræk for de personer, der i dag idømmes arbejdshus, er et alvorligt alkoholmisbrug, og hvis alkoholistbehandlingen for disse skal blive et relevant bedre alternativ til den nuværende arbejdshusbehandling, er en betydelig udvidelse af de nuværende behandlingsmuligheder en absolut forudsætning.

Den nødvendige effektivisering af behandlingen vil imidlertid ikke kunne gennemføres alene ved en intensivering og ud-

bygning af kriminalforsorgens behandlingsarbejde. Straffelovrådet anser det for at være af stor betydning for mulighederne for at opnå et positivt behandlingsresultat, at behandlingen af alkoholskadede lovovertrædere i videst muligt omfang gennemføres i den almindelig ambulante alkoholistbehandling. Når der bortses fra tilfælde, hvor den pågældende frembyder sådanne særlige vanskeligheder, at den almindelige alkoholistbehandling ikke har midler til at gennemføre en behandling, vil, som foran anført, den ambulante behandling af alkoholister ikke i sig selv frembyde væsensforskelle, når grupper af lovovertrædere sammenlignes med ikke-lovovertrædere.

Kapitel XI.

Ungdomsfængsel.

1. Baggrunden for de gældende regler.

Ungdomsfængsel som en særlig sanktionsform over for unge lovovertrædere blev indført med den gældende straffelov.

Den gamle straffelov af 1866 gav kun i meget begrænset omfang mulighed for hensyntagen til ung alder ved fastsættelsen af den strafferetlige reaktion. Vigtige ændringer blev gennemført ved straffelovstillægget af 1905 (midlertidig lov nr. 129 af 1. april 1905, senere afløst af midlertidig lov nr. 63 af 1. april 1911), som fastsatte den kriminelle lavalder til 14 år og gav regler om tiltalefrafald over for personer under 18 år og om betingede domme. Samtidig blev der ved lov nr. 72 af 14. april 1905 om behandling af forbryderiske og forsømte børn og unge personer givet regler om værgerådsinstitutionen og om forsorgsmæssige foranstaltninger over for børn og unge, se herom *Tyge Haarløv,* Administrative opdragelsessanktioner (1952) s. 101 ff. På dette grundlag udvikledes den praksis, at straffesager mod personer under 18 år næsten altid blev afgjort med tiltalefrafald, og at der i den forbindelse blev truffet beslutning ved værgerådet om »tvangsopdragelse«, hvor der var behov derfor.

For så vidt angår personer over 18 år, skete der ikke på dette stadium af udviklingen nogen ændring, men tanken om særlige strafformer over for unge - navnlig om en videreførelse af tvangsopdragelsens princip - meldte sig, da arbejdet med en almindelig straffelovsreform blev indledt i de følgende år. De to første udkast (U I og II) begrænsede sig dog i det væsentlige til at foreslå visse straffe af såkaldt »arbejdsfængsel« fuldbyrdet i særlig anstalt eller anstaltsafdeling, når det drejede sig om unge lovovertrædere. Der var endnu tale om tidsbestemte straffe, men Torp foreslog, at prøveløsladelse skulle kunne ske efter halvdelen af straffetiden, dog mindst 6 måneder, og at en særlig fængselsret på den anden side skulle kunne forlænge den idømte straf med indtil det halve, dog ikke mere end 1 år ad gangen og ikke ud over det fyldte 30. år; se U II § 43, jfr. § 32. Torp benyttede i sine bemærkninger - men ikke i lovudkastet - betegnelsen »ungdomsfængsel« om denne særlige form for arbejdsfængsel.

De senere vedtagne regler om ungdomsfængsel blev i deres væsentlige træk fastlagt ved det tredie straffelovsudkast, se U III §§ 43-44. Man fremhævede, at reglerne var udformet som et forsøg på at overføre det engelske »Borstal-system«, der var indført i 1908, til danske forhold. Ungdomsfængsel skulle kunne anvendes i stedet for almindelig fængselsstraf over for personer mellem 16 og 21 år (den kriminelle lavalder var efter U III 14 år), og straffen var beregnet for »begyndende professions- og vaneforbrydere«, som endnu kunne antages at være modtagelige for en gavnlig påvirkning gennem opdragende og uddannende foranstaltninger, se mot. sp. 122 ff. Varigheden af ophold i ungdomsfængsel skulle være mindst 1 og højst 3 år; efter genindsættelse kunne der ske forlængelse af maksimumtiden med højst 1 år, altså indtil 4 år.

Blandt de ændringer, som fremkom ved de følgende regeringsforslag og behandlingen på rigsdagen, skal blot fremhæves, at aldersgrænserne blev fastsat til 15-21 år i forbindelse med valget af 15 år som kriminel lavalder, og at den i U III foreslåede fængselsret blev erstattet af fængselsnævnet.

Reglerne om ungdomsfængsel er senere undergået en række ændringer ved lovene nr. 120 af 17. maj 1956, nr. 163 af 31. maj

1961 og nr. 212 af 4. juni 1965, jfr. Folketingstidende 1955-56, tillæg A, sp. 1273 f., 1960-61, tillæg A sp. 558 ff. og 1964-65, tillæg A sp. 961 f. De fleste af disse ændringer bygger på forslag fremsat af straffelovskommissionen af 1950 i dens »Betænkning vedrørende ungdomskriminaliteten« (Betænkning nr. 232, 1959). Om enkeltheder vedrørende reglerne om ungdomsfængsel og deres anvendelse i praksis henvises til de følgende afsnit.

I januar 1972 er der i folketinget af medlemmer af partiet det radikale venstre fremsat forslag om ophævelse af den særlige strafart ungdomsfængsel (og af de to særforanstaltninger arbejdshus og sikkerhedsforvaring, se herom ovenfor kap. IX). Der henvises herved til Folketingstidende 1971-72 sp. 2134 og sp. 2868-2888.

2. Anstaltsmæssige forhold.

(a) Et åbent ungdomsfængsel for mænd indrettedes allerede i 1933 på Søbysøgård 15 km syd for Odense, hvor der fra 1934 var plads til godt 60 indsatte. Modtagelses- og isolationsafdeling indrettedes i en fløj af Nyborg statsfængsel med plads til 20, fra 1939 73 indsatte. Den nævnte kapacitet svarede nogenlunde til ungdomsfængslets belæg i de første år efter straffelovens ikrafttræden. I godt 20 år, indtil 1954, blev alle domme til ungdomsfængsel fuldbyrdet i disse to anstalter.

En almindelig oversigt over antallet af domme til ungdomsfængsel er givet ovenfor i tabel I. Nogle træk af denne udvikling vil blive fremhævet i det følgende i forbindelse med omtalen af de anstaltsmæssige forhold og domstolenes reaktionspraksis over for unge lovovertrædere. Hertil kan føjes den nedenfor i tabel XI givne oversigt over belægget i ungdomsfængslets enkelte afdelinger i hele perioden fra 1933 til 1972. Også på dette punkt henvises til bemærkningerne i det følgende vedrørende fængselsvæsenets pladsbehov og udviklingen med hensyn til brug af anstalter af forskellig type.

Tabel XI. *Belæg i ungdomsfængsel 1933-1971.*

	Nyborg	Søbysø-gård	Møgel-kær	Kærs-hoved-gård	Vestre fængsel	Ialt
1933	(20)	(30)				69
1934	(20)	(61)				80
1935	(20)	(62)				85
1936	(20)	(62)				94
1937	(20)	(62)				104
1938	(20)	(62)				112
1939	(73)	(62)				129
1940	(73)	(62)				136
1941	(73)	(80)				148
1942	(73)	(100)				180
1943	(66)	(126)				183
1944	54	124				178
1945	27	143				170
1946	16	125				141
1947	24	117				141
1948	42	137				179
1949	89	143				232
1950	90	121				211
1951	77	125				202
1952	70	120				190
1953	76	97				173
1954	37	77	32			146
1955	60	75	38			173

	Nyborg	Søbysø-gård	Møgel-kær	Kærs-hoved-gård	Vestre fængsel	Ialt
1956	67	90	62			219
1957	69	94	62			225
1958	87	98	92			277
1959	80	78	96	27		281
1960	90	99	98	28		315
1961	98	96	96	34	31	355
1962	108	90	94	36	53	381
1963	115	93	102	36	58	404
1964	133	95	101	37	60	426
1965	141	101	99	38	59	438
1966	137	84	95	33	35	384
1967	121	93	100	35	45	394
1968	142	80	99	43	34	398
1969	120	71	91	–	–	282
1970	104	57	97	–	–	258
1971	100	31	91	–	–	222

Tallene er gengivet efter fængselsvæsenets årsberetninger og oplyser for hvert år belægget pr. 31. december. - Tal, der er sat i parentes, angiver ikke belæg, men anstaltskapacitet.

Fra 1955 skete der en kraftig stigning i antallet af domfældelser til ungdomsfængsel. Medens tallet i hvert af årene 1953 og 1954 havde ligget mellem 60 og 70, skete der i de fire følgende år henholdsvis 105, 142, 136 og 157 domfældelser. Institutionernes belæg øgedes tilsvarende; medens der i 1953-55 var mellem 146 og 173 indsatte i ungdomsfængsel, steg belægget i de tre følgende år til henholdsvis 219, 225 og 277 (alle tal angiver belæg ved årets udgang, jfr. tabellen).

Den nye praksis over for lovovertrædere mellem 18 og 21 år kan i korthed beskrives således, at man i højere grad end hidtil betonede et valg mellem betinget dom og ungdomsfængsel, medens anvendelsen af almindelig frihedsstraf blev reduceret. Der var i det store og hele enighed om, at frihedsberøvelse over for denne aldersgruppe burde undgås, hvor det var muligt, specielt når der var grundlag for at nære forventninger til et forsorgsarbejde i forbindelse med betinget dom, og at man på den anden side måtte lægge vægt på, at en frihedsberøvelse, når den var indiceret af tiltaltes personlige og sociale forhold, herunder tidligere kriminalitet, mest muligt fik den særlige opdragende og uddannende karakter, som kendetegnede ungdomsfængsel. For så vidt angår unge under 18 år, var der ikke tale om radikale ændringer i praksis med hensyn til tiltalefrafald og vilkår om børne- og ungdomsforsorg, men der var dog en tendens til at anvende ungdomsfængsel i videre omfang, jfr. herom nedenfor s. 119.

(b) I sin Betænkning vedrørende ungdomskriminaliteten (1959) gav straffelovskommissionen udtryk for tilslutning til de her omtalte almindelige retningslinier. Man fremhævede på den anden side, at der fortsat ville være adskillige tilfælde, hvor almindelig frihedsstraf måtte foretrækkes fremfor ungdomsfængsel i sager mod 18-20 årige, bl. a. hvor et behov for opdragende og oplærende foranstaltninger ikke var til stede, eller hvor den pådømte kriminalitet ikke var betydelig nok til at danne grundlag for dom til ungdomsfængsel, men hvor det på den anden side var nødvendigt af general- eller specialpræventive grunde at dømme til ubetinget fængsel. For så vidt angår personer under 18 år tog straffelovskommissionen afstand fra en af og til fremført tanke om, at anvendelsen af frihedsstraf burde afskæres for denne gruppes vedkommende. Der henvises herved til Betænkning 1959. s. 39 ff. og 70 ff.

Det måtte endnu i 1959 stille sig noget uvist, om der var grundlag for en fortsat formindsket anvendelse af almindelig frihedsstraf og en fortsat stigning i antallet af domme til ungdomsfængsel. Domstolenes praksis havde imidlertid allerede skabt så store pladsproblemer for fængselsvæsenet, at der var behov for en planlægning med hensyn til antallet og størrelsen af institutioner til fuldbyrdelse af ungdomsfængsel. Straffelovskommissionen tog i nær kontakt med direktoratet for fængselsvæsenet stilling til disse spørgsmål.

Allerede i 1954 var et nyt åbent ungdomsfængsel i Møgelkær taget i brug, og i april 1959 var der et samlet belæg i ungdomsfængslerne på 273, som fordelte sig med omtrent lige mange i Nyborg, Søbysøgård og Møgelkær. Hertil kom ca. »30 ventere« i arresthus. Nogle få måneder senere blev der yderligere indrettet en mindre afdeling af ungdomsfængslet på Kærshovedgård, hvor man i den første periode havde et belæg mellem 20 og 30.

Straffelovskommissionen skønnede, at en mere varig anstaltsordning for ungdomsfængslet burde baseres på et behov for ca. 375 pladser (heri indbefattet en vis pladsreserve). I overvejelserne vedrørende den anstaltsmæssige kapacitet inddrog man et problem, som havde været rejst både i straffelovskommissionen og andre steder, nemlig spørgsmålet om anstaltsmæssig differentiering med henblik på forskellige kategorier af domfældte. Det var blevet fremhævet, at ungdomsfængslet i en årrække havde modtaget adskillige domfældte, der afveg fra det ved straffelovens vedtagelse forudsatte »normalklientel« ved at være præget af karakterdefekter eller intelligensdefekter. Man kunne med en vis forenkling tale om en psykopatgruppe og en sinkegruppe. En opgørelse foretaget af anstaltslederne i maj 1957 gav det resultat, at ud af ungdomsfængslets samlede belæg måtte ca. 80 pct. skønnes bedst anbragt i en normalanstalt, medens ca. 8 pct. burde anbringes i en særlig sinkeafdeling og ca. 12 pct. i en særlig afdeling for psykopater. Straffelovskommissionen gik på grundlag af udtalelser fra den fængselsmæssige sagkundskab ud fra, at dette behov for deling af klientellet burde imødekommes ved indretning af to nye særafdelinger. Når hertil kom forslag om en ny modtagelsesafdeling, en ny normalafdeling og to nye udgangshjem (de to sidstnævnte beregnet for anbringelse af små grupper af domfældte under meget frie forhold), fremkom der følgende plan for en anstaltsordning for ungdomsfængslet, udarbejdet af direktoratet for fængselsvæsenet:

	Antal pladser ca.
Ny modtagelsesafdeling i forbindelse med særafdeling for psykopater	50
Normalafdelinger	
Sobysøgård	90
Møgelkær	90
Ny afdeling	60
Nye særafdelinger	
for sinker	25
for psykopater	40
Nye udgangshjem	
til Søbysøgård	10
til Møgelkær	10
I alt	375

(c) De anstaltsmæssige problemer blev genstand for videre overvejelse i et af justitsministeriet i 1960 nedsat udvalg, som bl. a. havde til opgave af drøfte en udbygning af ungdomsfængslerne i overensstemmelse med forslagene i straffelovskommissionens betænkning. Udvalget afgav særskilt betænkning om denne del af kommissoriet i 1962, Betænkning I vedrørende udbygning af ungdomsfængslerne m. m. (Bet. nr. 309/1962).

På grundlag af opgørelser over domfældelser og anstaltsbelæg efter 1959 måtte udvalget konkludere, at skønnet over det forventede pladsbehov måtte revideres. Anstalternes samlede belæg, der som nævnt havde været 273 i april 1959, var i januar 1962 steget til 354, hvortil kom 45 »ventere« i arresthus. Udvalget regnede med en fortsat stigning og antog, at en udbygning af institutionerne måtte baseres på et behov for 525 pladser: i dette tal var endda ikke indregnet nogen reservekapacitet. Med hensyn til de enkelte led i anstaltssystemet kom udvalget på nogle punkter til resultater, der afveg fra fængselsdirektoratets og straffelovskommissionens forslag af 1959. Dette gjaldt således behovet for anbringelse i lukket afdeling, indretningen af en modtagelsesafdeling og de to særanstalter for psykisk afvigende personer. Hvad det sidste punkt

angår, fandt man, at en anbringelse af sinker sammen med andre domfældte måtte foretrækkes fremfor anbringelse i en særanstalt, og at heller ikke forslaget om en særafdeling for de karaktermæssigt afvigende burde fastholdes, idet de mest påtrængende behandlingsproblemer med hensyn til denne gruppe kunne løses ved brug af en psykiatrisk afdeling i tilknytning til det lukkede ungdomsfængsel. Hvad endelig angik forslaget af 1959 om to mindre udgangshjem, kunne udvalget vel tiltræde denne tanke, men fandt det ikke for tiden påkrævet at gå videre med konkrete forslag herom.

Udvalgets forslag om et fremtidigt anstaltssystem kom til at se således ud:

	Antal pladser ca.
Modtagelsesafdeling	65
Lukket afdeling med isolationsafdeling	90
Psykiatrisk afdeling	20
Normalafdelinger	
Søbysøgård	90
Møgelkær	90
Kærshovedgård	80
Nr. Snede	90
I alt	525

Udover den nødvendige forøgelse af den samlede kapacitet pegede udvalget på etableringen af en ny modtagelsesafdeling som den opgave, der i første række måtte løses. Man havde siden 1961 benyttet en fløj af Vestre fængsel i København som almindelig modtagelsesafdeling for at kunne frigøre ungdomsfængslet i Nyborg til anvendelse som isolationsafdeling, psykiatrisk afdeling og almindelig, lukket afdeling. Det var en meget dårlig løsning på ungdomsfængslernes modtagelsesproblem, ikke mindst når opholdene i Vestre fængsel trak i langdrag på grund af ventetider i de andre afdelinger. Udvalget udarbejdede forslag om opførelse af en ny, selvstændig modtagelsesafdeling.

I udvalgets Betænkning II vedrørende fængselsvæsenets anstaltsorganisation (Betænkning nr. 383/1965), som mest handlede om andre anstaltsproblemer, havde man lejlighed til at gøre nogle supplerende bemærkninger på grundlag af erfaringerne fra de mellemliggende år. Man anslog nu det samlede pladsbehov til 540, foreslog en mindre forøgelse af den planlagte modtagelsesafdeling og en væsentlig forøgelse af det lukkede ungdomsfængsels andel af anstalten i Nyborg, men mente til gengæld at kunne lade Kærshovedgård udgå af planerne om de åbne normalanstalter, såfremt Nr. Snede som oprindelig foreslået blev inddraget under ungdomsfængslerne. Denne let reviderede plan byggede bl. a. på en forudsætning om, at der ville blive behov for relativt flere pladser i lukket afdeling, relativt færre i de åbne.

(d) Udvalgets forslag blev ikke gennemført. Det lykkedes i de følgende år fængselsvæsenet at klare pladsproblemerne ved anvendelse af afdelingerne i Nyborg, Søbysøgård, Møgelkær og Kærshovedgård. Hvad angår den foreslåede modtagelsesafdeling, blev der købt grund til formålet i Ringe på Fyn, men fængselsdirektoratet ændrede senere sine planer således, at man besluttede at bygge et nyt selvstændigt lukket ungdomsfængsel på dette sted, ikke en modtagelsesafdeling. Man var kommet til det resultat, at de bygningsmæssige mangler gjorde sig mest følelig gældende inden for det lukkede ungdomsfængsel, som - i modsætning til modtagelsesafdelingen - havde den funktion at indgå i det samlede behandlingssystem, og som husede den vanskeligste del af ungdomsfængslets klientel, ofte for langvarige opholdstider. Der var endvidere tegn på en principiel omvurdering af modtagelsesstadiets betydning, idet man overvejede, om ikke det var rigtigt at sigte på en mere kortvarig modtagelsesprocedure og i et vist omfang en henlæggelse af modtagelsesstadiet til ungdomsfængslets almindelige afdelinger. Straffelovrådet gav i en skrivelse af 4. juli 1966 til justitsministeriet udtryk for tilslutning til de anførte synspunkter og til den ændrede prioritering med hensyn til bygningsplanerne.

Den centrale modtagelsesafdeling blev nedlagt i 1969. Fra november 1969 ophørte endvidere brugen af Kærshovedgård som ungdomsfængsel. Anstalten, der var mindre end de to andre åbne ungdomsfængsler og havde færre muligheder for beskæftigelse og oplæring, var især blevet brugt til anbringelse af personer, der blev genindsat efter prøveløsladelse fra Søbysøgård eller Møgelkær, eller som i øvrigt frembød særlige adfærdsvanskeligheder.

Om klientellets fordeling på de to åbne af-

delinger bemærkes, at Søbysøgård tidligere i almindelighed modtog den mindst belastede gruppe, medens Møgelkærs belæg var stærkere præget af mentale defekter og havde en mere omfattende kriminalitet og flere anbringelser under børne- og ungdomsforsorg. 1 dag er der imidlertid ikke forskel på det ungdomsfængselsklientel, der anbringes i de to afdelinger.

Som følge af det dalende antal ungdomsfængselsfanger begyndte man for nogle år siden at optage også almindelige statsfængselsfanger i de to nævnte anstalter. Der er her en væsentlig forskel i det klientel, der modtages henholdsvis i Søbysøgård og i Møgelkær. Medens Søbysøgård således normalt modtager unge førstegangsstraffede med relativt lange straffe, ofte så lange, at de i opholdstiden nærmer sig det normale førstegangsophold i ungdomsfængsel, modtager Møgelkær normalt lidt ældre (d. v. s. ældre end det normale ungdomsfængselsklientel) førstegangsstraffede med så korte frihedsstraffe, at der ikke kan blive tale om prøveløsladelse.

3. Ungdomsfængslets klientel.

(a) Efter den oprindelige affattelse af strfl. § 41 gik den aldersmæssige betingelse for dom til ungdomsfængsel ud på, at tiltalte skulle være mellem 15 og 21 år på gerningstiden. Ved lovændring af 1961 ændredes dette kriterium til at angå alderen på domstiden. Samtidig tilføjedes en bestemmelse om, at også en person mellem 21 og 23 år kan dømmes til ungdomsfængsel, når særlige grunde taler derfor. Hverken før eller efter denne lovændring har ungdomsfængsel haft praktisk betydning i sager mod unge, der var fyldt 21 år på domstiden.

Om afgrænsningen af ungdomsfængslets klientel siges i øvrigt ikke noget i loven, bortset fra at det af reglen i § 41, stk. 2, om fuldbyrdelsen af ungdomsfængsel kan udledes, at der også ved dommen skal lægges vægt på, om der foreligger et behov for social og karaktermæssig udvikling gennem arbejdstræning, oplæring og undervisning.

Også på dette punkt er reglernes udformning resultatet af lovændringer **i** 1961. I sin oprindelige affattelse udtalte § 41, stk. 1, at det skulle dreje sig om »en forbrydelse, der må anses som udslag af forbryderiske tilbøjeligheder eller af hang til lediggang eller til at søge slet selskab«. I Betænkning 1959 s. 52 hed det, at denne formulering efter straffelovskommissionens opfattelse rummede »en for snæver og i det hele mindre tilfredsstillende karakteristik af lovovertrædernes personlighedsmæssige forhold«.

Straffelovens forarbejder fremhævede, at ungdomsfængsel er en foranstaltning over for unge, der »er kommet så vidt ind på forbryderbanen, at de må betegnes som begyndende professions- og vaneforbrydere«. En mere præcis karakteristik af klientellet blev ikke søgt formuleret, men det fremhævedes dog, at man måtte se bort fra tilfælde, hvor kriminaliteten måtte antages at have mere tilfældige miljøbetingede årsager, og at der på den anden side ville være tilfælde, hvor de tiltalte måtte skønnes at være så forhærdede, at der ikke kunne næres forventninger om resultater af en opdragende og oplærende påvirkning. I den sidstnævnte gruppe måtte almindelig straf og efter omstændighederne psykopatforvaring komme i betragtning. Se **til** det anførte navnlig U III sp. 109 og 123, rigsadvokatens cirkulære af 7. december 1932 pkt. I A og *Krabbe* i Seks Foredrag over Borgerlig Straffelov (tillæg til Ugeskrift for Retsvæsen 1932) s. 19 ff.

(b) Ungdomsfængsel fik efterhånden en ganske betydelig anvendelse over for personer, som frembød særlige behandlingsproblemer. Straffelovskommissionen udtalte i sin betænkning af 1959 s. 43, at denne udvikling måtte anses for velbegrundet:

> »Selvom behandlingen i ungdomsfængslet ikke i første række har været tilrettelagt med psykisk afvigende personer for øje, har det dog i mange tilfælde været klart, at denne sanktionsform var den relativt bedst egnede og burde foretrækkes fremfor ubetinget tidsbestemt straf, betinget domfældelse etc. Inspektøren for ungdomsfængslet på Søbysøgård har da også hyppigt i udtalelser afgivet under verserende straffesager anbefalet, at man i ungdomsfængslet modtog unge lovovertrædere, som afveg væsentligt fra det normale belæg, selvom de kunne blive en belastning for det samlede behandlingsarbejde i institutionen«.

Der forelå for straffelovskommissionen en erklæring fra direktoratet for fængselsvæsenet indeholdende en redegørelse for de anstaltsmæssige problemer vedrørende to hovedgrupper af personer, som frembød særlige behandlingsproblemer: sinkerne og de karaktermæssigt stærkt afvigende (psykopa-

tisk prægede). Som det er omtalt ovenfor, førte drøftelserne om disse persongrupper til forslag om oprettelse af to særafdelinger indenfor ungdomsfængslet. Man gik ud fra, at en sådan ordning dels ville skabe mere hensigtsmæssige behandlingsrammer overfor de to grupper, dels virke aflastende på de almindelige, åbne ungdomsfængsler, således at behandlingen her kunne udfolde sig mere uforstyrret i overensstemmelse med de oprindelige forudsætninger om klientellet og om opdragelsens karakter. Det er også omtalt ovenfor, at denne tanke om særanstalter få år senere blev forladt. Derimod blev der i 1962 indrettet en psykiatrisk afdeling i ungdomsfængslet i Nyborg.

Unge med udtalte karakterdefekter og svære sociale tilpasningsvanskeligheder har i stigende grad voldt problemer i ungdomsfængslerne. Der foreligger ikke undersøgelser, som kan belyse i statistisk form, om der i de sidste årtier er sket en forgrovelse af ungdomskriminaliteten og en stigning i antallet af unge lovovertrædere af kompliceret type, men erfaringerne fra ungdomsfængslerne tyder i denne retning, også når man ser bort fra de særlige problemer, som det øgede narkotikamisbrug har skabt i de seneste år. Af en opgørelse foretaget af *B. Paludan-Müller* i 1967 fremgik, at mellem 10 og 20 pct. af de nydomfældte i årene 1964-66 blev flyttet direkte fra modtagelsesafdeling til det lukkede ungdomsfængsel. Af dem, der blev flyttet til åben anstalt, flyttedes lidt over en fjerdedel senere til lukket ungdomsfængsel på grund af undvigelse, udeblivelse fra orlov, psykiatriske eller disciplinære årsager m. v. Alt i alt passerede mellem en tredjedel og halvdelen det lukkede ungdomsfængsel, og omkring en fjerdedel forblev i denne afdeling indtil løsladelsen. Se herved NTfK 1966 s. 208.

(c) Det er vanskeligt at give en almindelig karakteristik af klientellet i ungdomsfængsel, men visse træk kan dog fremhæves dels på grundlag af statistiske opgørelser, dels med støtte i udtalelser fra ungdomsfængslernes ledere og psykiatere m. fl.

Der er foretaget en gennemgang af et materiale bestående af 82 personer, som blev indsat 1. gang i ungdomsfængsel i perioden fra 1. januar til 30. juni 1971, altså første halvdel af året. Oplysningerne er baseret på udskrifter af stamrullerne. Vedrørende en sammenligning mellem dette materiale og en mindre gruppe specielt bestående af domfældte under 18 år henvises til bemærkningerne i et følgende afsnit. Undersøgelsen er optaget som bilag nr. 11 til betænkningen. I det følgende skal kun gengives nogle hovedtræk af undersøgelsen.

Af de 82 personer havde det store flertal været undergivet børne- og ungdomsforsorg; kun ca. 18 pct. havde ikke været under forsorg. 46 pct. havde haft ophold på ungdomshjem; hertil kom en række andre institutionsophold; godt en tredjedel havde ikke haft noget ophold på institution. 41 pct. havde opholdt sig mindst 1 år på institution, heraf 28 pct. mindst 2 år og 20 pct. mindst 3 år. 73 pct. havde forladt folkeskolen uden afgangsexamen. 55 pct. var ufaglærte; 49 pct. var arbejdsløse umiddelbart før de begik deres kriminelle handlinger, hvortil kom 24 pct. med skiftende arbejde og 9 pct. institutionsanbragte.

Hvad angår tidligere kriminalitet var der kun i 10 pct. af tilfældene ikke registreret nogen sanktion, medens 73 pct. havde modtaget et eller flere tiltalefrafald, 43 pct. betinget dom og 20 pct. været idømt ubetinget frihedsstraf. I den dom, som førte til ungdomsfængsel, var der i 56 pct. af tilfældene medoptaget tidligere betinget tiltalefrafald eller betinget dom.

I den nu pådømte kriminalitet forekom i 89 pct. af tilfældene indbrud (heraf i 11 pct. af tilfældene indbrud i lægekonsultation, apotek o. l.) og i 75 pct. af tilfældene brugstyveri af motorkøretøj. 15 pct. var dømt bl. a. for overtrædelse af loven om euforiserende stoffer.

90 pct. af de domfældte havde begået deres kriminelle handlinger sammen med andre.

60 pct. af de domfældte brugte lejlighedsvis eller regelmæssigt hash, 53 pct. andre stoffer. Hos 45 pct. forelå lejlighedsvis eller regelmæssigt sprøjtemisbrug. En trediedel af samtlige havde alkoholproblemer, hvis karakter ikke er nærmere beskrevet.

De nævnte tal vedrørende tidligere institutionsophold og anden forsorg, arbejdsløshed og arbejdsmæssig ustabilitet, tidligere strafferetlige sanktioner, nuværende kriminalitet og stofmisbrug giver et vist billede af den overordentlig ugunstige baggrund for dommen til ungdomsfængsel. Derimod oplyser

tallene ikke noget nærmere om arten og graden af de sociale og personlighedsmæssige problemer hos de domfældte, som bestemmer vilkårene for anstalternes behandlingsarbejde.

Der foreligger alvorlige karaktermæssige afvigelser hos en væsentlig del af klientellet. I nogle tilfælde har dom til forvaring eller særfængsel været på tale, ligesom det forekommer, at der af fængselsnævnet træffes bestemmelse om overførelse fra ungdomsfængsel til særfængsel i medfør af strfl. § 41, stk. 4.

Hos de unge, som forsøges anbragt i åben afdeling, foreligger ofte svær milieuskade og neurotisk udvikling. Fængselslægen i Møgelkær har fremhævet, at de unge allerede i skoletiden har »frembudt reaktive symptomer med tilhørende trivsels- eller udviklingsproblemer, hvilket tyder på, at forebyggende og mentalt sanerende foranstaltninger må sættes ind på et meget tidligere tidspunkt, end det nu er tilfældet« (*K. J. Ebbe* i Beretning om fængselsvæsenet 1967 s. 27).

Som ovenfor nævnt har ungdomsfængslet gennem mange år modtaget et betydeligt antal unge lovovertrædere, der er præget af intelligensdefekter. Det er muligt, at antallet af sinker har været stigende, jfr. herved *Aage Hansen* i Beretning om fængselsvæsenet 1965-66 s. 35. En undersøgelse af 100 ungdomsfængselsfanger, modtaget i Møgelkær fra maj 1969 til december 1970, viste, at 4 pct. kunne klassificeres som godt begavede, 65 pct. som faldende indenfor normalområdet (heraf 42 pct. i den tunge ende), 30 pct. var sinker (heraf 2 i grænseområdet til debilitet) og 1 som åndssvag. Der henvises herved til *Astrid Stenkilde* i NTfK 1971 s. 300 ff.

4. Særligt om unge under 18 år.

(a) Ungdomsfængsel kan anvendes over for personer mellem 15 og (normalt) 21 år. Som følge af praksis med hensyn til tiltalefrafald mod vilkår om børne- og ungdomsforsorg overfor unge under 18 år har ungdomsfængsel altid ganske overvejende været anvendt i sager mod personer i aldersgruppen 18-20 år. Ifølge en opgørelse i straffelovskommissionens betænkning af 1959 udgjorde personer under 18 år på domstidspunktet i perioden 1947-1953 9 pct. af samtlige til ungdomsfængsel domfældte. Denne procent øgedes senere noget og har, som det fremgår af nedenstående tabel, der bygger på den officielle kriminalstatistik, ligget omkring 20 pct. i de fleste år mellem 1959 og 1970.

Tabel XII. *Domme til ungdomsfængsel: aldersfordeling på domstiden.*

	Under 18	18–20	21–	Ialt	Under 18 i pct. af samtlige
1955	18	84	3	105	17,1
1956					
1957	54	352	15	421	12,8
1958					
1959	31	133	5	169	18,3
1960	42	167	2	211	19,9
1961	43	182	5	230	18,7
1962	48	203	7	258	18,6
1963	45	211	4	260	17,3
1964	45	211	1	257	17,5
1965	30	197	3	230	13,0
1966	43	174	2	219	19,6
1967	47	183	3	234	20,1
1968	57	202	7	266	21,4
1969	47	158	2	207	22,7
1970	64	153	–	217	29,5

Spørgsmålet om anvendelse af dom til ungdomsfængsel overfor den yngste aldersgruppe blev behandlet af straffelovskommissionen i Betænkning 1959. Kommissionen søgte at komme til klarhed over, om der var hold i den undertiden fremførte påstand, at man i dansk praksis var tilbøjelig til at fortsætte for længe med tiltalefrafald og børneforsorg overfor unge lovovertrædere (anf. st. s. 29 ff.). Det måtte naturligvis navnlig blive ungdomsfængsel, der kom i betragtning, hvis man i videre omfang end hidtil skulle sætte tidligt ind med en strafferetlig reaktion.

Straffelovskommissionen fandt alt i alt ikke tydelige holdepunkter for en kritik af praksis med hensyn til gentagne tiltalefrafald. To af kommissionens medlemmer ønskede dog at give udtryk for, at der efter deres mening var »nogen tendens til at holde de unge for længe under børne- og ungdomsforsorg« (s. 33). I denne mindretalsudtalelse hedder det videre:

»I tilfælde, hvor man i realiteten ikke har særlig store forventninger om et godt resultat af fortsat anbringelse i opdragelseshjem, og hvor de i ungdomsfængsel anvendte opdragende, oplærende og disciplinære foranstaltninger må ventes at kunne bringe noget nyt ind i behandlingen, bør man ikke udskyde tidspunktet for dom til ungdomsfængsel«.

Den citerede udtalelse har næppe ligget langt fra flertallets synspunkter. Visse undersøgelser og erklæringer havde klart peget på, at der i børne- og ungdomsforsorgens institutioner var en gruppe, som man vanskeligt kom nogen vegne med. Der forelå således en opgørelse over 166 drenge, som i årene 1951-53 var udgået af forsorgen som »uopdragelige«. Af disse havde 144 modtaget tiltalefrafald. Efter udskrivning af forsorgen havde ny kriminalitet i mindst 118 tilfælde ført til tiltalerejsning og dom, og i ikke mindre end 71 tilfælde var der afsagt dom til ungdomsfængsel. Disse personer har dog ikke alle været under 18 år, da dommen blev afsagt. Straffelovskommissionen bemærkede (s. 31):

»Det fremgår af undersøgelsen, at meget få unge er blevet udskrevet af børneforsorgen som uopdragelige på en sådan måde, at de er overladt til sig selv. I langt de fleste tilfælde hænger udskrivningen sammen med, at den unge overgår til kriminalforsorg under en eller anden form. Det er nærliggende at slutte, at det i nogle tilfælde havde været bedre, om der i stedet for et andet, tredie eller fjerde tiltalefrafald var givet dom til ungdomsfængsel, således at en formentlig nytteløs tid under børneforsorg var undgået. Vanskeligheden er at udskille disse tilfælde allerede på det tidspunkt, hvor afgørelsen skal træffes«.

Praksis siden 1960 har bekræftet, at man fortsat er gået langt med hensyn til brugen af tiltalefrafald mod børne- og ungdomsforsorg overfor unge under 18 år, og at det er betinget dom og ungdomsfængsel, der er de foretrukne reaktionsformer, hvor tiltale rejses. Man kan i den forbindelse supplere de ovenfor nævnte tal vedrørende ungdomsfængsel med en oversigt over anvendelsen af ubetinget hæfte og fængsel samt betinget dom over for mandlige straffelovsovertrædere under 18 år siden 1960.

Tabel XIII. *Ubetinget hæfte og fængsel samt betinget dom overfor unge under 18 år (mænd)* [1].

	Hæfte	Fængsel	Betinget dom
1960	2	1	32
1961	6	3	26
1962	5	3	53
1963	4	1	65
1964	8		50
1965	6	10	58
1966	3	1	76
1967	5	3	95
1968	11	3	107
1969	4	2	106
1970	8	7	127

[1]) Overfor visse af tallene (således 10 i 1965) bør der tages forbehold med hensyn til mulige fejl ved registreringen.

(b) Fængselsvæsenet har på grundlag af stamruller foretaget en opgørelse, ved hvilken det søges belyst, om de unge under 18 år i forskellige henseender frembyder afvigelser fra et gennemsnitligt belæg i ungdomsfængslerne. Opgørelsen omfatter den tidligere nævnte *totalgruppe* på 82 personer, indsat 1. gang i ungdomsfængsel i perioden fra 1. januar til 30. juni 1971, og en gruppe *under 18 år* på 26 personer, af hvilke 15 hensad i de åbne ungdomsfængsler pr. 20. december 1971 og 11 i Nyborgs lukkede ungdomsfængsel pr. 10. januar 1971. Den sidstnævnte gruppe er altså ikke stor, og opgørelsen af de registrerede forhold er ikke gjort

til genstand for statistisk analyse. Det er imidlertid af interesse at fremhæve, at en sammenligning mellem de to materialer gennemgående viser mere ugunstige forhold hos de under 18-årige end hos gennemsnittet. Opgørelsen omfatter 21 summariske tabeller. Nogle af tallene er stillet sammen i nedenstående oversigt.

Tabel XIV. *Sammenligning mellem et gennemsnitligt belæg og et belæg af unge under 18 år i ungdomsfængsel.*

	Gennemsnitligt belæg	Unge under 18 år
	pct.	pct.
Skiftende opholdssted under opvækst	17	35
Opdraget af begge forældre sammen	51	38
Har været under børneforsorg	82	100
Har været på institution	65	85
3 år eller mere på institution	20	50
Ingen psykisk afvigelse if 1g. mentalerklæring	58	8
Regelmæssigt eller lejlighedsvist hashmisbrug	60	73
Regelmæssigt eller lejlighedsvist andet stofmisbrug	53	62.
Regelmæssigt eller lejlighedsvist sprøjtemisbrug	44	50
Alkoholproblemer	33	46

På enkelte punkter viser opgørelsen et nogenlunde ensartet billede af de to grupper; således har de begge begået deres strafbare handlinger sammen med andre i ca. 90 pct. af tilfældene.

Visse forskelle forklares med aldersforskellen og giver derfor ikke grundlag for at karakterisere nogen af grupperne. Det er således en selvfølge, at det gennemsnitlige belæg har flere betingede domme, frihedsstraffe og bøder end de unge under 18 år, medens omvendt langt færre af dem var institutionsanbragte umiddelbart før kriminaliteten; hvad det sidstnævnte punkt angår, viste totalgruppen til gengæld omtrent 50 pct. arbejdsløshed.

Ifølge den nyeste utrykte opgørelse blev der i tiden fra 1. januar til 30. juni 1972 indsat 80 ny domfældte i ungdomsfængsel, af hvilke 21 var under 18 år ved indsættelsen. Det samlede belæg i ungdomsfængslerne var pr. 30. juni 1972 203 personer, af hvilke 31 var under 18 år. Af den sidstnævnte gruppe var 12 anbragt i åbent og 19 i lukket ungdomsfængsel.

Det fremgår af oplysningerne i det foregående, at en eventuel afskaffelse af ungdomsfængsel vil rejse særlige problemer vedrørende de reaktionsformer, som i så fald skal træde i stedet for dom til ungdomsfængsel. Det drejer sig om en gruppe, som frembyder store behandlingsmæssige og disciplinære vanskeligheder. De fleste har allerede været anbragt på institutioner under børne- og ungdomsforsorgen; mange har begået deres seneste kriminelle handlinger under et sådant ophold eller i forbindelse med rømning, og det forekommer hyppigt, at disse unge i en eller flere perioder må anbringes i ungdomsfængslets lukkede afdeling. De fleste er prægede af psykiske afvigelser, og stofmisbrug er almindeligt forekommende.

Vedrørende denne aldersgruppe foreligger der en udtalelse fra socialstyrelsen, som gengives nedenfor under pkt. 8. Der henvises endvidere til straffelovrådets bemærkninger under pkt. 9.

5. Behandlingen i ungdomsfængsel.

Straffelovrådet har fundet det ufornødent at give en nærmere beskrivelse af behandlingen i ungdomsfængslerne. Der kan herom henvises til de redegørelser, rådet har modtaget fra ungdomsfængslerne i Møgelkær, Nyborg og Søbysøgård. Redegørelserne er optaget som bilag nr. 13-15.

6. Varigheden af ophold i ungdomsfængsel.

(a) Efter strfl. § 42, stk. 1, kan der ikke ske prøveløsladelse fra ungdomsfængsel, før der er forløbet 1 år, medmindre særlige omstændigheder taler derfor. På den anden side begrænses opholdet af en længstetid på 3 år, men såfremt der er sket genindsættelse som følge af overtrædelse af vilkår for løsladelse, kan dette maksimum dog forlænges med indtil 1 år, jfr. herom § 43, stk. 1. Genindsættelse bevirker altså, at længstetiden for ungdomsfængsel bliver 4 år.

Afgørelser om prøveløsladelse og genind-

sættelse træffes af fængselsnævnet. Spørgsmålet om løsladelse *skal* tages op senest efter 1 års ophold og, hvis der ikke sker løsladelse, senest ved udgangen af det følgende år. Hverken i straffeloven eller i fængselsnævnets praksis findes nogen forudsætning om, at årsterminerne er de normale løsladelsestider. Med de foran nævnte begrænsninger kan spørgsmålet tages op og løsladelse ske når som helst.

De nævnte regler i straffelovens §§ 42 og 43 har fået deres nuværende indhold ved lov nr. 163 af 31. maj 1961, se herved Folketingstidende 1960-61 tillæg A sp. 560 f. samt straffelovskommissionens betænkning om unge lovovertrædere, 1959, s. 56 ff.

Ved beregningen af tidsfrister medregnes den fængslingstid, med hensyn til hvilken der er givet fradrag ved dommen, jfr. § 86 samt nedenfor om virkningen af denne regel på opholdstiden i ungdomsfængsel.

(b) Praksis med hensyn til løsladelse efter 1. ophold i ungdomsfængsel (incl. varetægt, men excl. ophold i strafcelle) kan belyses ved følgende oversigt over 197 tilfælde, i hvilke 1. løsladelse på prøve fandt sted i tiden fra 1. januar til 31. august 1969:

	Antal	pct.
Under 1 år	9	4,6
12-13 mdr.	50	25,4
13-14 -	19	9,6
14-15 -	22	11,2
15-16 -	38	19,3
16-17 -	17	8,6
17-18 -	16	8,1
18-19 -	7	3,6
19-20 -	7	3,6
20-24 -	10	5,0
Mindst 2 år	2	1,0
	197	100,0

Tallene viser, at der i 65,5 pct. eller to trediedele af alle tilfælde er sket løsladelse indenfor intervallet 12-16 måneder. De lidt længere opholdstider har dog ikke været uden praktisk betydning: mellem 16 og 20 måneder ligger yderligere 23,9 pct. eller omtrent en fjerdedel af alle tilfælde. Opholdstider på under 1 år eller over 20 måneder tæller sammenlagt kun med 10,6 pct. Det må antages, at opholdstider på over 16 måneder er blevet sjældnere i de allerseneste år. Det skal fremhæves, at der i tallene vedrørende opholdstider på over 16 måneder er indbefattet en del tilfælde, hvor der har foreligget undvigelse, udeblivelse fra orlov o. 1. under 1. ophold, uden at der er sket genindsættelse.

Med hensyn til 99 personer løsladt i samme periode efter een genindsættelse viser en opgørelse, at kun 15 pct. ved denne 2. løsladelse har haft en kortere samlet opholdstid (incl. varetægt) end 20 måneder. Det typiske bliver nu, at det samlede ophold har varet mellem 20 og 26 måneder; dette gælder for 56,6 pct. af alle i gruppen. Yderligere 20 pct. har haft en samlet opholdstid på 26-30 måneder og yderligere godt 8 pct. på 30-36 måneder. I den nedenfor omtalte undersøgelse fra 1971 er særskilt opgjort varigheden af det gentagne ophold.

Der er endvidere foretaget en opgørelse over de gennemsnitlige opholdstider for personer løsladt fra ungdomsfængsel i 1. halvår 1971, ialt 169 personer. Opgørelsen indeholder ingen fordeling på månedstrin som den foran omtalte fra 1969, men bygger til gengæld på en meget detailleret inddeling efter forskellige anstaltstyper og -forløb. Idet der iøvrigt henvises til bilag 11, skal her fremhæves nogle af de vigtigste tal til belysning af de samlede opholdstider og fordelingen på varetægt, lukket og åbent ungdomsfængsel.

101 personer, som i den nævnte periode blev løsladt 1. gang fra ungdomsfængsel, havde gennemsnitlig opholdt sig 423 dage eller 14 måneder i ungdomsfængsel, incl. varetægtsfængsel og mentalundersøgelse. Hertil kom 24 dages ophold i strafcelle. Det må antages, at der siden o. 1965 er sket en forkortelse i den samlede opholdstid på ca. 4 måneder.

Af de 14 måneder var gennemsnitligt 146 dage eller næsten 5 måneder tilbragt i varetægtsfængsel (heri medregnet varetægt ved tidligere tiltalefrafald eller betinget dom, som var genoptaget i forbindelse med dommen til ungdomsfængsel, ventetid efter dommen og varetægt i forbindelse med undvigelse). Af de 277 dage i ungdomsfængslets forskellige institutioner blev gennemsnitlig 106 dage tilbragt i lukket afdeling, kun 171 dage eller henved 6 måneder i åbent ungdomsfængsel. Det fremgår heraf, at de domfældte opholdt sig 252 dage eller godt 8 måneder af de ialt 14 måneder i en lukket institution.

Dette er samlede tal, der ikke afspejler variationer mellem forskellige grupper med hensyn til fordelingen på åben og lukket institution. Herom henvises til afsnit 2. Det kan dog allerede her fremhæves, at henved halvdelen af samtlige løsladte (46,5 pct.) *ikke* kom i lukket ungdomsfængsel. De tilbragte 153 dage i varetægt, ikke meget forskelligt fra tallet for samtlige domfældte, men 8 måneder i åbent ungdomsfængsel.

En opgørelse vedrørende 58 personer løsladt for 2. gang i samme periode viser, at genindsættelsen førte til et nyt ophold af en gennemsnitlig varighed af 228 dage eller o. 7½ måneder, hvoraf 59 dage eller 2 måneder skyldes varetægt. Af det 2. ophold i ungdomsfængsel faldt 72 dage eller omtrent 2 *V2* måneder på lukket afdeling, kun 97 dage eller godt 3 måneder på åben afdeling.

Der er endelig en opgørelse vedrørende 10 personer indsat for 3. gang eller mere, altså løsladt mindst 3 gange. Deres fortsatte ophold havde en gennemsnitlig varighed af 173 dage eller henved 6 måneder. Heraf udgjorde varetægtstiden 51 dage. Om disse 10 personer gælder, at de tilbragte hele tiden enten i lukket ungdomsfængsel (7 personer) eller i åbent (3 personer).

7. Recidiv efter løsladelse.

Den officielle kriminalstatistik indeholder ingen opgørelser over omfanget af tilbagefaldet blandt personer, der har været undergivet forskellige strafferetlige sanktioner. Man kan derfor ikke ad denne vej få oplysninger hverken om tilbagefaldet indenfor en bestemt periode eller om mulige ændringer i recidivet over længere perioder. Dette er en beklagelig mangel ved kriminalstatistikken, men det bør på den anden side fremhæves, at man kun har meget begrænsede muligheder for gennem recidivstatistik at drage konklusioner om, hvorvidt en bestemt sanktionsform er blevet mere eller mindre effektiv gennem årene, eller hvorvidt een sanktionsform er mere effektiv end en anden. Med henblik på slutninger af denne art kræves i almindelighed mere detaillerede opgørelser og analyser end dem, der kan ventes at fremkomme gennem en løbende officiel kriminalstatistik.

For så vidt angår ungdomsfængsel er der flere gange foretaget specielle opgørelser vedrørende recidivet. Der kan bl. a. henvises til s. 152 ff. i straffelovskommissionens betænkning af 1959. Det er imidlertid vanskeligt at sammenligne resultaterne af de forskellige undersøgelser, fordi de afviger noget fra hinanden med hensyn til de kriterier, efter hvilke recidivet er gjort op. Der benyttes recidivperioder af forskellig længde, og der er forskelle med hensyn til de sanktionsarter, der er taget som udtryk for recidiv. Man kan enten medtage eller udelade genindsættelse. Man kan regne med recidiv efter 1. ophold eller efter flere ophold.

De nyeste tal vedrørende recidivet blandt de fra ungdomsfængsel løsladte fremgår af en opgørelse foretaget af direktoratet for fængselsvæsenet, der er optaget som bilag 12 til betænkningen. Det drejer sig om samtlige løsladelser i 1964 og 1965, hvadenten de skete efter 1. eller gentaget ophold i ungdomsfængsel, og de fordelte sig således på de enkelte anstalter:

	1964	1965
Kærshovedgård	72	67
Møgelkær.	107	113
Søbysøgård.	82	111
Nyborg.	111	94
I alt.	372	385

Som udslag af recidiv er i denne undersøgelse medregnet dom til særfængsel, almindeligt fængsel, forvaring, sikkerhedsforvaring eller arbejdshus, genindsættelse på grund af ny kriminalitet eller overtrædelse af vilkår iøvrigt, betinget dom, dom til hæfte for andet end overtrædelse af færdselsloven samt dom til åndssvageforsorg eller hospital for sindslidende. Recidivperioden er på gennemsnitlig 5 *V2* år, nemlig indtil udgangen af henholdsvis 1969 og 1970 for de to årgange af løsladte.

Tallene for recidiv og ikke-recidiv, udtrykt i procenter, fremgår af den følgende tabel:

Tabel XV.

	Recidiv		Ikke-recidiv	
	1964	1965	1964	1965
Kærshovedgård .	83.3	77.6	16.7	22.4
Møgelkær.	69.2	71.7	30.8	28.3
Søbysøgård. . . .	61.1	69.4	38.7	30.6
Nyborg.	87.8	88.3	12.2	11.7
T alt	73.7	76.1	26.3	23.9

Som det vil ses, har begge årgange af løsladte haft et recidiv på nogenlunde samme niveau: tre fjerdedele af samtlige løsladte har inden forløbet af 5½ år modtaget en af de foran nævnte reaktioner i anledning af ny kriminalitet. Det er en lille unøjagtighed ved opgørelsen, at genindsættelse på grund af vilkårsovertrædelse uden kriminalitet er medregnet, men det drejer sig kun om 2 tilfælde i hver af perioderne. Ser man yderligere bort fra hæfte og betinget dom, bliver recidivet for hver af perioderne nogle få procent lavere. Det må på den anden side fremhæves, at tiltalefrafald (uden genindsættelse) og bøde samt hæftestraf for overtrædelse af færdselsloven ikke er medregnet.

Forskellene mellem tallene for de enkelte anstalter forklares let ved praksis med hensyn til den anstaltsmæssige sortering, som gav Søbysøgård det mindst belastede, Nyborg det vanskeligste klientel, jfr. ovenfor.

Der foreligger ikke med hensyn til løsladelser fra statsfængsel tilsvarende opgørelser, der kunne give mulighed for en sammenligning med andre domfældte i samme aldersgruppe. Det ville naturligvis under alle omstændigheder være udelukket at foretage sammenligninger med andre unge, der er ligeså svært belastede med hensyn til kriminalitetens omfang, tidligere kriminalitet, tidligere anbringelse under børne- og ungdomsforsorgen m. v. Tal vedrørende statsfængslerne ville højst sandsynligt vise et lavere recidiv end det foran nævnte.

8. Udtalelser om ungdomsfængsel.

(a) Lederne af de tre ungdomsfængsler afgav i 1970 en udtalelse om principielle spørgsmål vedrørende ungdomsfængselsinstitutionen. Der var blandt inspektørerne enighed om at foreslå en fortsat brug af åbne og lukkede anstalter med intens behandling af den kategori, som nu dømmes til ungdomsfængsel. For så vidt angår spørgsmålet om tidsubestemthed, udtalte inspektørerne *Karl Johan Ebbe* og *Vagn Kildemose*, at de fandt det ubetænkeligt at gå ind for en opgivelse af det tidsubestemte element i denne sanktion, medens fængselsinspektør *Carl Aude* udtalte, at han med beklagelse måtte konstatere, »at de psykologiske og politiske muligheder for en fortsættelse af anvendelse af relativt tidsubestemte opdragende foranstaltninger for unge lovovertrædere er ændret så vidt, at de indtil videre bør opgives«.

Bl. a. under hensyn til den fortsatte drøftelse af ungdomsfængslets problemer og til, at C. Aude i 1971 blev afløst af Jørgen Tolstrup som leder af ungdomsfængslet i Nyborg, opfordrede straffelovrådet i juli 1972 de tre nuværende fængselsinspektører til at fremkomme med en ny udtalelse. Den af fængselsinspektørerne *Karl Johan Ebbe, Vagn Kildemoes* og *Jørgen Tolstrup* afgivne udtalelse af 3. august 1972 er gengivet nedenfor som bilag 19. I det følgende skal kun refereres nogle hovedtræk af udtalelsen. Inspektørerne finder, at ungdomsfængsel var en af de værdifuldeste nyskabelser i straffeloven af 1930, og at den praktiske gennemførelse har ligget på et højt niveau. De mener også, at der i en lang årrække blev opnået resultater i kraft af en kombination af intensiv indsats og den ubestemte tid. Det fremhæves imidlertid, at forholdene på forskellige måder har ændret sig. Det er ikke længere et særkende for ungdomsfængsel, at der praktiseres fuldbyrdelse i åbne anstalter. Også med hensyn til arbejde, undervisning, fritidsbeskæftigelse m. v. har fuldbyrdelsen i statsfængsel fået lighed med ungdomsfængsel. 0g med hensyn til tidsubestemtheden må der nu anlægges en anden bedømmelse end for nogle år siden. Man har kunnet konstatere en stigende uvilje mod tidsubestemtheden og mod forlænget frihedsberøvelse. Dette har også vanskeliggjort behandlingsarbejdet, hvortil kommer, at der har været et stigende antal indsatte af passiv type, overfor hvem behandlingsforsøg ikke har nogen effekt. Undvigelserne er blevet talrige og fører til mange anbringelser i lukket afdeling med heraf følgende opsplitning af behandlingstiden mellem åben og lukket afdeling. Det er fængselsinspektørernes opfattelse, »at de psykologiske muligheder for en fortsat anvendelse af relativt tidsubestemte foranstaltninger over for unge lovovertrædere er ændret så vidt, at de nu bør opgives, og at opgivelsen ikke efter vor opfattelse kan siges af være i disharmoni med tidens bestræbelser på at humanisere straf fuldbyrdelsen«. Samtidig bør man opretholde et system af åbne og lukkede anstalter med intens behandling af det unge klientel.

(b) Der foreligger endvidere udtalelser fra fængselsnævnets side. Et flertal af nævnets medlemmer har afgivet en udførlig redegørelse, som konkluderer i, at ungdomsfængsel bør opretholdes i sin nuværende form. Til denne udtalelse er føjet nogle supplerende bemærkninger fra nævnets psykiatriske medlemmer. Et mindretal stiller forslag om, at ungdomsfængsel ophæves. Straffelovrådet finder det ufornødent at referere de nævnte udtalelser, bl. a. fordi en væsentlig del af argumentationen for og imod ungdomsfængselsinstitutionens opretholdelse findes i den nedenfor under pkt. 9 givne redegørelse for straffelovrådets synspunkter. Fængselsnævnets udtalelser, hvortil også hører nogle bemærkninger om nævnets praksis med hensyn til genindsættelse i ungdomsfængsel, er gengivet som bilag 8 til denne betænkning.

(c) *Retslægerådet* har i sin udtalelse besvaret to af straffelovrådet stillede spørgsmål om den lægelige bedømmelse af ungdomsfængslets klientel og behovet for en særlig behandlingsform, se bilag 3 ad pkt. IX, 14.

Retslægerådet fremhæver, at den overvejende del af klientellet er kendetegnet ved dårlige opvækstforhold og psykisk umodenhed. Det nævnes endvidere, at man i videre omfang end oprindelig forudsat har modtaget sinker og karaktermæssigt afvigende unge i ungdomsfængsel, ligesom der har været et stigende antal unge under 18 år i ungdomsfængsel. Om den sidstnævnte gruppe hedder det, at de »vil være uegnede til afsoning i almindeligt fængsel og vil være ilde stillede, dersom ungdomsfængslet afskaffes«.

Retslægerådet finder, at behandlingen af de unge, der dømmes til ungdomsfængsel, må have en udpræget individuel karakter, også for så vidt angår psykiatrisk og psykologisk behandling. Behandlingstiden bør kunne individualiseres, idet den fra et lægeligt synspunkt ikke kan fastsættes på forhånd, hvis der skal være rimelig udsigt til at nå et positivt resultat. Retslægerådet finder det stadig rigtigt at tillægge tidsubestemtheden en positiv motiverende betydning; på den anden side fremhæver man, at tidsubestemtheden i praksis er begrænset, og at man derfor må stille sig tvivlende overfor den påstand, at den er en svær psykisk belastning for de unge. Retslægerådet kan ikke anbefale, at ungdomsfængsel afskaffes, eller at indsættelse i ungdomsfængsel gøres til en rent tidsbestemt sanktionsform.

Fra retslægerådets udtalelse skal iøvrigt anføres, at rådet finder det ønskeligt at skille de mere fremskredne tilfælde af unge kriminelle stofbrugere ud fra ungdomsfængslet og anbringe dem i særlige afdelinger.

(d) Om problemerne vedrørende personer under 18 år, som efter den nuværende praksis dømmes til ungdomsfængsel (se herom ovenfor afsnit 4), foreligger der en udtalelse af 5. juli 1972 fra *socialstyrelsen.*

Forinden denne udtalelse blev afgivet, havde straffelovrådet den 29. maj 1972 haft en forhandling med repræsentanter for børne- og ungdomsforsorgen (direktør *H. Horsten,* konsulent *P. W. Perch* og ekspeditionssekretær *Ingrid Kjær).* I dette møde drøftedes især spørgsmålet om, hvilke behandlingsmæssige muligheder der kunne ventes at foreligge indenfor børne- og ungdomsforsorgen, såfremt ungdomsfængsel i den nuværende tidsubestemte form blev afskaffet, således at der blev tale om at henføre eller beholde en gruppe af unge lovovertrædere under børne- og ungdomsforsorgen. Straffelovrådet fremhævede, at kriminalforsorgen hidtil har aflastet børne- og ungdomsforsorgen ved at rumme en opdragende og oplærende behandlingsform i ungdomsfængsel, og at der ville være betænkeligheder ved den anvendelse af forholdsvis korte frihedsstraffe overfor 15-17-årige unge, som kunne blive følgen af at afskaffe tidsubestemt ungdomsfængsel, såfremt børne- og ungdomsforsorgen ikke rådede over hensigtsmæssige behandlingsformer overfor dette vanskelige klientel. I mødet rejstes også fra straffelovrådets side spørgsmålet om eventuel indførelse af en dom til børneforsorg, således at domstolene ville have mulighed for at foretrække denne retsfølge fremfor dom til frihedsstraf i de tilfælde, hvor der rejses tiltale mod 15-17-årige.

I socialstyrelsens skrivelse af 5. juli 1972, der er optaget som bilag 17 til betænkningen, hedder det:

»Fra børneforsorgens side må man være enig i, at tidsbestemt fængselsstraf i videst muligt omfang

bør undgås for unge under 18 år, såvel for at undgå tilvænning til fængselsmiljøet og kontakt med ældre kriminelle som på grund af den begrænsede mulighed for iværksættelse af positive foranstaltninger over for de unge under sådanne kortvarige afsoninger. En afskaffelse af ungdomsfængslet vil iøvrigt medføre en ændret situation for unge, der allerede har fået et eller flere tiltalefrafald, idet fortsat børneforsorg ikke mere i samme grad vil opleves som et tilbud. Visse af de unge vil formentlig foretrække en kort frihedsstraf fremfor fortsat tidsubestemt inddragelse under børne- og ungdomsforsorg med eller uden anbringelse i børne- og ungdomshjem. En konsekvens heraf vil også kunne blive, at der pány - efter afsoningen - må etableres børneforsorg, eventuelt efterværn for dem.«

Det anføres endvidere, at der hidtil er gennemført en meget nøje prøvelse af sagerne, før man fra forsorgens side har besluttet ikke at anbefale inddragelse eller forbliven under forsorg med den konsekvens, at den unge idømmes ungdomsfængsel. En ændring af straffeloven, ved hvilken ungdomsfængsel afskaffes, kan, hedder det, »ikke forventes at føre til, at børneforsorgen vil skønne at kunne påtage sin ansvaret for flere af de unge, end man hidtil har gjort«. Forsorgen er bygget på tilbudstanken, og selvom et planlagt behandlingshjem måske i nogle tilfælde vil kunne løse de her omtalte problemer, vil anvendelsen af lukket afdeling på samme måde som indenfor fængselsvæsenet virke alt for belastende for børneforsorgen som helhed.

Socialstyrelsen tager afstand fra tanken om en dom til børne- og ungdomsforsorg, idet denne ordning ville gribe ind i forsorgens frie bestemmelse om hensigtsmæssigheden af foranstaltninger og i princippet om børneforsorg som et tilbud til den unge.

Socialstyrelsens skrivelse indeholder nogle bemærkninger om modtagelse af unge varetægtsfanger under forsorgen - et spørgsmål, som er genstand for drøftelse med direktoratet for fængselsvæsenet.

Det tilføjes, at børne- og ungdomsforsorgens pædagogiske og økonomiske nævn har udtalt, at forsorgen ikke kan påtage sig det ovenfor omtalte ungdomsfængselsklientel.

9. Straffelovrådets overvejelser.

(a) Drøftelserne i straffelovrådet har ført til det resultat, at et flertal stiller forslag om at afskaffe ungdomsfængsel som en selvstændig, relativt tidsubestemt frihedsstraf, medens et mindretal går ind for at opretholde de nuværende regler om ungdomsfængsel.

Der er i straffelovrådet enighed om at fremhæve, at man ligesom fængselsinspektørerne og mange andre, der har udtalt sig herom, anser ungdomsfængsel for en af de mest værdifulde nyskabelser ved straffeloven af 1930. I overensstemmelse med forudsætningerne bag lovreglerne blev der fra 1930'erne opbygget en behandlingsform i åben anstalt, som gennem forskellige aktiviteter med hensyn til arbejde og undervisning gav mulighed for en opdragende og oplærende påvirkning afpasset efter de domfældtes alderstrin og øvrige forudsætninger, og som navnlig i den første årrække ikke havde noget sidestykke indenfor det øvrige fængselssystem. Ungdomsfængslet på Søbysøgård fik meget stor betydning som inspiration og mønster for almindelig humanisering og behandlingspræget indstilling indenfor fængselsvæsenets andre institutioner. Samtidig må det konstateres, at netop den gradvise ændring af statsfængslerne har bevirket, at dom til ungdomsfængsel ikke nu på samme måde som i 1930'erne kan begrundes med et ønske om at anbringe de unge under anstaltsforhold, der adskiller sig fra statsfængslerne. Den omstændighed, at der nu er statsfængselsafdelinger for unge på Søbysøgård og Møgelkær, må understrege, hvor langt denne tilnærmelse mellem to formelt forskellige strafformer er skredet frem, og hvorledes det i højere grad end tidligere er blevet nødvendigt at stille spørgsmål om hensigtsmæssigheden af de til ungdomsfængsel knyttede særtræk.

Der er også enighed om, at det stærkt øgede islæt af unge, som må anbringes i lukket afdeling i længere perioder, har skabt nye alvorlige problemer for ungdomsfængselsinstitutionen. Anbringelsen og behandlingsarbejdet i lukket afdeling foregår under meget utilfredsstillende forhold, bygningsmæssigt og i andre henseender. Uanset om ungdomsfængsel opretholdes i sin nuværende form eller afskaffes som selvstændig retsfølge, må det anses for meget vigtigt, at der indrettes en ny institution for unge, som må tilbringe en længere eller kortere del af deres straffetid under lukkede forhold.

Som det er berørt ovenfor, vil et særligt problem i tilfælde af overgang til tidsbe-

stemt straf opstå for gruppen af unge kriminelle mellem 15 og 18 år, som udgør en ikke ubetydelig del af belægget i ungdomsfængslerne. Dette klientel adskiller sig vel ikke fra de under børne- og ungdomsforsorgens institutioner anbragte på anden måde, end at de på et tidligere tidspunkt end disse enten har begået en kriminalitet af så alvorlig beskaffenhed, at frihedsstraf er anset for påkrævet, eller som følge af deres forhold under forudgående anbringelser på børne- og ungdomsforsorgens institutioner er fundet uegnede til fortsat anbringelse på disse. Anvendelse af frihedsstraf overfor denne gruppe må under alle omstændigheder anses for særdeles betænkelig. Principielt vil det være den rette løsning, om disse helt unge kriminelle forblev under børne- og ungdomsforsorgens institutioner, men denne forsorgs ledelse har som ovenfor omtalt afvist denne mulighed, og der bliver derfor fortsat spørgsmål om anvendelse af frihedsstraf. Ungdomsfængselsstraffens særlige karakter har medført, at man hidtil har anset det for hensigtsmæssigt at lade denne strafform følge efter de sanktioner, som er iværksat fra børne- og ungdomsforsorgens side, og denne løsning er blevet foretrukket frem for idømmelse af almindelig tidsbestemt fængselsstraf af kort varighed. Anvendelse af tidsbestemt straf vil i øvrigt medføre den konsekvens, at den del af de unge kriminelle, som fortsat findes egnet til anbringelse på børne- og ungdomsforsorgens institutioner, vil blive undergivet tidsubestemt anbringelse, medens det grovere klientel, overfor hvilket frihedsstraf findes påkrævet, vil blive undergivet en tidsbestemt sanktion. Der kan om dette problem endvidere henvises til fængselsnævnets udtalelse om ungdomsfængselsstraffen, der er optaget som bilag nr. 18. Der er i straffelovrådet enighed om at pege på disse problemer. Uanset de fra børne- og ungdomsforsorgen modtagne udtalelser går man ud fra, at nye overvejelser vedrørende denne forsorgs muligheder overfor gruppen af unge kriminelle under 18 år vil melde sig med nødvendighed, såfremt ungdomsfængsel afskaffes.

Selvom der også udover det her anførte er enighed mellem flertallet og mindretallet med hensyn til visse spørgsmål om ungdomsfængselsinstitutionens virkemåde m. v., vil det være hensigtsmæssigt i det følgende at redegøre for de to standpunkter hver for sig.

(b) *Flertallet (Brydensholt, Eefsen, Nordskov Nielsen* og *Waaben)* udtaler:

Sammenlignet med statsfængsel er ungdomsfængsel navnlig karakteriseret ved to forhold, som ikke har noget at gøre med selve det indhold, man giver fuldbyrdelsen, men derimod med frihedsberøvelsens varighed. Ungdomsfængsel er relativt tidsubestemt, og opholdet har en varighed, som i mange tilfælde afviger fra den, der ville have været følgen af en dom til tidsbestemt straf. I den almindelige diskussion om ungdomsfængsel er der en tilbøjelighed til kun at hæfte sig ved tidsubestemtheden som sådan. Men det forekommer rimeligt, at man, for at kunne danne sig et nærmere billede af sanktionens positive og negative sider, også ser på, hvilke opholdstider der faktisk følger af dom til en sådan tidsubestemt foranstaltning. Dels er det ikke uden betydning for en vurdering af ungdomsfængsel, om straffen på grund af - eller under indflydelse af - de særlige tidsmæssige rammer bliver strengere eller mildere end den, som ellers ville være blevet anvendt, dels kan de faktiske opholdstider belyse, i hvilken grad de indsattes oplevelse af tidsubestemtheden som noget ubehageligt er begrundet i de faktisk forekommende variationer med hensyn til opholdets varighed.

Opholdstiderne i ungdomsfængsel forekommer godt belyst gennem de ovenfor refererede statistiske undersøgelser. Som det også er fremhævet af mindretallet, vil det første ophold i ungdomsfængsel i det overvejende antal tilfælde være på mellem 1 år og 1 år 3 måneder. Mindretallet anfører især oplysningerne herom som grundlag for at fremhæve, at tidsubestemthedens psykisk skadelige indvirkning på de indsatte må være af ret begrænset betydning, når usikkerheden med hensyn til tidspunktet for løsladelse ikke er større, end at løsladelse kan ventes at indtræde indenfor et interval på ca. 3 måneder. En tilsvarende betragtning gøres gældende med hensyn til nyt ophold i ungdomsfængsel efter genindsættelse. Heri er der vel noget rigtigt, og flertallet er tilbøjeligt til at være enig med mindretallet i, at argumenter vedrørende ubestemthedens uheldige psykiske virkninger undertiden fremføres med større styrke, end der er grundlag for, specielt hvad angår varigheden af det førsteophold, om hvilken de indsatte gen-

nemgående må antages at være velorienterede. Flertallet kan dog ikke tiltræde den betragtning, at det er »med yderst tvivlsom berettigelse, at man gør tidsubestemtheden til et centralt problem i overvejelserne om opretholdelse af ungdomsfængselsinstitutionen i sin nuværende form«. Selvom man i denne forbindelse alene tænker på ubestemthedens virkning på de indsatte og ser bort fra mere principielle synspunkter mod ubestemtheden, må det have betydelig vægt overfor mindretallets udtalelse, at det i fængselsinspektørernes erklæring hedder: »Enhver, der har været knyttet til et ungdomsfængsel, har erfaret, at denne tidsubestemthed af de indsatte føles som en meget alvorlig belastning« .

Oplysningen om det nogenlunde faste niveau med hensyn til varigheden af første ophold i ungdomsfængsel giver anledning til at fremhæve, at der altså i praksis er tale om en overordentlig begrænset udnyttelse af den mulighed for individualisering, som følger af straffelovens tidsrammer. Det skyldes især det af fængselsinspektørerne fremhævede forhold, at det i praksis er ret vanskeligt at fiksere den optimale tilbageholdelsestid i ungdomsfængsel. Inspektørerne anfører i den forbindelse, at vurderingen af påvirkningseffekten »i ikke ringe grad må baseres på iagttagelse af den indsattes adfærd i et kunstigt miljø med til dels atypiske sociale normer og en massiv negativ gruppepåvirkning som komplicerende faktorer. Dertil kommer, at en pædagogisk udnyttelse af tidsubestemtheden, som løsladelsespraksis har udviklet sig, i virkeligheden ikke lader sig gennemføre, når behandlingshensynet krydses af snart proportionalitetshensyn, snart hensynet til retssikkerheden«. Med den nævnte begrænsede individualisering af opholdstiden melder der sig det spørgsmål, om tidsubestemtheden har fordele, som ikke - for visse straffesatsers vedkommende - kunne opnås gennem prøveløsladelse fra tidsbestemt straf. Man skal i den forbindelse anføre, at der indenfor flertallet synes at gøre sig to forskellige synspunkter gældende med hensyn til brugen af prøveløsladelse, såfremt ungdomsfængsel erstattes af tidsbestemte straffe:

Det ene synspunkt går ud på, at prøveløsladelse også overfor personer i denne aldersgruppe bør indtræde helt regelmæssigt efter to trediedele af straffetiden. Lighedshensyn og ønsket om at undgå indtrykket af vilkårligheder i praksis bør være de afgørende hensyn.

Det andet synspunkt knytter sig til det af mindretallet og af fængselsnævnets flertal anførte vedrørende værdien af i nogen grad at afpasse tidspunktet for løsladelse efter visse ydre forhold (afslutning af oplæring eller kursus, muligheden for at få ansættelse hos en bestemt arbejdsgiver eller ophold hos pårørende på bestemte tidspunkter etc.). Der vil i almindelighed ikke være tale om store tidsmæssige udsving, hvilket reglerne om prøveløsladelse efter to trediedelstid og halvtid heller ikke giver mulighed for, men når man har regler, som muliggør en sådan differentiering, forekommer det velbegrundet, at de udnyttes på et område, hvor man faktisk har erfaring for de særlige fordele ved ikke at være på det nærmeste bundet til at lade prøveløsladelsen indtræde på et bestemt tidspunkt.

Forskellen mellem de to synspunkter vil dog muligvis ikke være stor i praksis. Man vil således kunne gøre afslutning af et påbegyndt kursus til vilkår for en prøveløsladelse uden at behøve at udskyde tidspunktet for prøveløsladelse. Det må endvidere fremhæves, at der ved en overgang til tidsbestemte straffe vil fremkomme en helt ny situation derved, at straffetiderne vil ændres. Herom bemærkes følgende:

En overgang til tidsbestemte straffe vil bevirke, at der i et betydeligt antal tilfælde vil fremkomme kortere - undertiden væsentlig kortere - straffetider end dem, der nu er resultatet af dom til ungdomsfængsel. Dette gælder i ganske særlig grad med hensyn til første ophold i ungdomsfængsel (opholdet før første prøveløsladelse). Omvendt vil domfældelse for ny kriminalitet efter prøveløsladelse i betydeligt omfang føre til længere straffe end de ophold, som nu følger efter genindsættelse. Der vil således være tale om en større spredning med hensyn til længden af de ud fra proportionalitetssynspunkter (men dog også under hensyntagen til tidligere kriminalitet) fastsatte straffe, og det vil blive nødvendigt at gennemføre flere straffesager i stedet for den nuværende praksis med hensyn til genindsættelse ved fængselsnævnets bestemmelse. Flertallet deler i det væsentlige mindretallets bedømmelse af

disse sandsynlige faktiske virkninger af en afskaffelse af tidsubestemt ungdomsfængsel. Man finder det også rigtigt at regne med, at disse ændringer i et vist omfang vil betyde et tilbageskridt med hensyn til den behandlingsmæssige effektivitet. Ganske vist vil der efter det anførte gennemgående blive tale om en ud fra behandlingssynspunkter tilstrækkelig langvarig straf ved gentaget ophold i institutionen. Man må advare mod tendenser til en udmålingspraksis, som på en for skematisk måde lader straffene stige efter gentagne tilbagefald. Men for så vidt angår det første ophold, vil en ændring i retning af flere korte straffe i forstærket grad aktualisere den allerede nu kendte erfaring, at der ofte levnes for lidt tid til et behandlingsarbejde i ungdomsfængsel. Hertil kommer, at der sikkert er behandlingsmæssige fordele forbundet med den nuværende ordning med hensyn til prøveløsladelse og genindsættelse.

Flertallet finder det dog betænkeligt ensidigt at hæfte sig ved strafudmålingens konsekvenser i lys af den af mindretallet anlagte forudsætning med hensyn til den behandlingsmæssigt gunstigste opholdstid i ungdomsfængsel.

Der er først grund til at understrege - hvad mindretallet også er opmærksomt på - at de foreliggende opgørelser over recidiv efter ophold i ungdomsfængsel viser et betydeligt tilbagefald. Det må erkendes, at der ikke er foretaget undersøgelser, som er egnede til at belyse, om dette tilbagefald ville have været endnu større efter tidsbestemte ophold i de samme institutioner, herunder om omfanget af ny kriminalitet hos de recidiverede ville have været større (sml. kap. V om berigelsesforbrydere løsladt fra forvaring) . Men det er i hvert fald nødvendigt at tage den mulighed i betragtning, at tidsubestemtheden og den faktiske normalvarighed af ophold i ungdomsfængsel kun i en beskeden procentdel af samtlige tilfælde er afgørende recidivforebyggende faktorer. Det er endvidere nødvendigt at tage i betragtning, at en sådan eventuel behandlingseffekt hidrørende fra de nævnte faktorer ikke opnås uden omkostninger, set ud fra andre vurderingssynspunkter.

Det er allerede under den hidtidige praksis en kendt sag, at dom til ungdomsfængsel ofte opfattes således, at der er et misforhold mellem denne reaktion og den straf, som pålægges en lidt ældre (21 årig) medtiltalt, eller som tiltalte selv ville have fået, hvis han var fyldt 21 år inden straffesagens pådømmelse. Den forlængelse af frihedsberøvelsen, som for en del af de domfældte følger af dom til ungdomsfængsel, må give anledning til betænkeligheder. Det er ganske vist rigtigt som anført af mindretallet, at der her må være plads for en afvejning overfor ønskeligheden af en behandling, som ikke på samme måde kan knyttes til korte frihedsstraffe. Men der kan som nævnt rejses tvivl om disse behandlingsfordele; de er i hvert fald ikke isoleret knyttet til opholdets langvarighed, men hænger ligeså meget sammen med sådanne forhold som den måde, på hvilken prøveløsladelse forberedes under ophold i ungdomsfængsel. Desuden kan man gøre det synspunkt gældende, at en risiko for formuekrænkelser - selvom de i disse sager ofte har et betydeligt omfang - ikke må give grundlag for en helt regelmæssig brug af frihedsberøvelser, der svarer til udmålte straffe på 1 ½-2 år.

Man kan i den forbindelse ikke se bort fra den omstændighed, at ophold i ungdomsfængsel ofte ligger i forlængelse af frihedsberøvende foranstaltninger iværksat af børne- og ungdomsforsorgen i behandlingsøjemed, men uden kendelig behandlingseffekt. Anvendelsen af ungdomsfængsel understreger altså, at unge med den dårlige sociale baggrund og de udprægede tilpasningsvanskeligheder, som det her drejer sig om, kan undergives langvarige og tidsubestemte frihedsberøvelser fra barndommen eller den tidligere ungdom og op til en alder af noget over 21-22 år.

På baggrund af bemærkningerne i det foregående skal flertallet afsluttende bemærke følgende:

Spørgsmålet om, hvorvidt tidsubestemt ungdomsfængsel bør afskaffes, må give anledning til nogen tvivl. Flertallet er på flere væsentlige punkter enigt med mindretallet. Det er indlysende rigtigt, at der hos de i ungdomsfængslerne indsatte er »et betydeligt behov for intensiv behandling såvel med sigte på modning og karaktermæssig udvikling som på undervisning, oplæring og uddannelse, og dette gælder ikke mindst de yngste aldersklasser blandt de indsatte«. Flertallet har givet udtryk for sin meget posi-

tive vurdering af den behandlingsform, der er udviklet i de åbne ungdomsfængsler og har ikke i den forbindelse taget stilling til det af mindretallet berørte spørgsmål, om der i de senere år er sket en svækkelse af behandlingsbestræbelserne. Flertallet anbefaler, at man også efter en eventuel afskaffelse af den selvstændige sanktionsform ungdomsfængsel opretholder en anstalts- og sorteringsordning, der udnytter mulighederne for en fuldbyrdelsesform, der egner sig særlig for ungdomsfængslets klientel. Der er dog af medlemmer af flertallet peget på, at nyere erfaringer og undersøgelser muligt kan tages som støtte for en højere grad af opblanding af forskellige aldersgrupper end hidtil praktiseret. Om konsekvenserne heraf med henblik på fængselsvæsenets sorteringspraksis kan endnu intet siges.

Forskellen mellem flertallets og mindretallets opfattelser består for det første i, at mindretallet tillægger tidsubestemtheden og de dermed sammenhængende forhold (navnlig strafniveauet og praksis med hensyn til prøveløsladelse og genindsættelse) en noget større behandlingsmæssig betydning end flertallet. Det må dog herved understreges, som det også er berørt i det foregående, at flertallet ikke afviser, at der kan gå ret betydelige behandlingsmæssige fordele tabt, hvis man forlader den nuværende ordning.

En anden forskel er, at flertallet og mindretallet utvivlsomt ikke har samme opfattelse af, hvorledes eventuelle behandlingsmæssige fordele ved det nuværende system skal afvejes overfor mindre gunstige træk ved systemet. Det er ganske vist også mindretallets almindelige synspunkt, at brugen af tidsubestemte sanktioner bør begrænses, men mindretallet synes at tillægge det afgørende betydning, at ungdomsfængsel (modsat f. eks. forvaring) ikke er en helt tidsubestemt retsfølge, ligesom man ikke tillægger det megen realitet, at det relativt ubestemte ophold i ungdomsfængsel skulle kunne være en alvorlig psykisk belastning for de indsatte. Hvad det sidstnævnte punkt angår, må flertallet erkende, at det er vanskeligt at danne sig nogen bestemt mening om denne psykiske belastning og om de eventuelle behandlingsmæssige fordele ved ubestemtheden. Men flertallet advarer imod at undervurdere tidsubestemthedens pres og at overvurdere dens behandlingsvirkning i positiv retning. Ganske særligt mener flertallet imidlertid at måtte fastholde, at der selv med hensyn til en blot relativt ubestemt foranstaltning er alvorlige principielle betænkeligheder ved en tidsubestemthed, når ikke stærke grunde til fareafværgelse gør sig gældende. Flertallet hæfter sig ikke herved i første række ved det faktum, at tidsubestemtheden faktisk er blevet genstand for stærk kritik og af den grund har bragt en foranstaltning som ungdomsfængsel i defensiven. Mindretallet mener, at modstanden mod tidsubestemt ungdomsfængsel igen kan overvindes og foranstaltningen blive bragt tilbage i sit tidligere udviklingsspor. Det er muligt, men flertallet har snarere den opfattelse, støttet på udtalelser fra fængselsvæsenets side, at ungdomsfængselsinstitutionen på grund af sin tidsubestemthed og til dels opholdenes varighed er kommet ud i en så alvorlig krisetilstand, at man bør søge nye veje for at komme frem til sanktionsformer overfor de unge, som rummer muligheder for behandlingsmæssige fremskridt.

Der må her i første række peges på nødvendigheden af, at efterforsorgen udbygges, således at man på denne måde kan udnytte de særlige fordele ved behandlingen i institutioner for unge og modvirke de ulemper, som fra et behandlingssynspunkt kan være forbundet med en afkortning af straffetiderne.

(c) *Mindretallet (Erik Andersen* og *Olafsson)* udtaler:

Den kritik, som i de senere år er rejst imod ungdomsfængselsinstitutionen, har, således som det har fundet udtryk i den af mindretallet i fængselsnævnet afgivne udtalelse (bilag 18), sammenhæng med en generel afstandtagen i samfundet fra frihedsberøvelse og i særdeleshed fra den tidsubestemte frihedsberøvelse, betragtninger, som man mener udspringer af en almindelig opvurdering af individets frihedsrettigheder, som gør sig gældende på en række andre områder indenfor samfundslivet. Liberalisering, udvidelse af den enkeltes udfoldelsesmuligheder og større afstandtagen fra den regelbundne tilværelse vinder frem, blandt andet med den følge, at frihedsberøvelse og særlig tidsubestemt tilbageholdelse kommer til at stå som noget mere og mere fremmedartet i det moderne samfunds struktur. Det gøres gæl-

dende, at disse synspunkter har en almindelig udbredelse i nutidens samfund og tillige er udtryk for en principiel værdifuld udvikling, og at der derfor bør tillægges dem vægt ved udformningen af det strafferetlige sanktionssystem.

Det er mindretallets opfattelse, at denne kritiske indstilling til frihedsberøvelse og tidsubestemthed, hvis udbredelse og blivende karakter det er vanskeligt at have nogen begrundet mening om, formentlig i særlig grad tager sigte på de helt tidsubestemte foranstaltninger. Mindretallet er enig i, at tendensen bør gå i retning af at begrænse frihedsstraffen mest muligt, herunder særlig de tidsubestemte straffe, men finder det ikke berettiget at drage så vidtgående konsekvenser af den nævnte kritik, at man afstår fra at gøre anvendelse af den længere tilbageholdelsestid og den som det nedenfor uddybes ret begrænsede tidsubestemthed, som er et centralt led i ungdomsfængselsstraffen i sin nuværende form.

Flertallet har i sine overvejelser lagt vægt på, at ungdomsfængslernes inspektører samstemmende har givet udtryk for, at anvendelse af den relativt tidsubestemte straf overfor unge lovovertrædere bør opgives. Det fremgår imidlertid af inspektørernes udtalelse (bilag 19), at denne opfattelse i særlig grad er bestemt af, at den omtalte kritik af ubestemtheden, som er kommet til orde såvel indenfor den saglige debat som i andre kredse, i betydelig grad har fundet genklang hos de indsatte i ungdomsfængslerne med den følge, at de tilbud af behandlingsmæssig og anden art, som ungdomsfængslerne har været i stand til at give de unge kriminelle, modsat tidligere nu i udstrakt grad mødes med en afvisende holdning. Derved forringes ungdomsfængslernes muligheder for at opnå behandlingsmæssige resultater, og konsekvensen heraf bør ifølge inspektørernes opfattelse være, at man i erkendelse af den ændring, der således i de senere år er sket i de psykologiske muligheder for fortsat anvendelse af den delvis tidsubestemte straf, opgiver at gøre brug af denne.

Efter mindretallets opfattelse kan det imidlertid, under forudsætning af at der med tidsubestemtheden er forbundet positive behandlingsmuligheder, ikke været rigtigt at give op overfor den modstand, man møder hos det ofte umodne og karaktersvage klientel i ungdomsfængslerne, der hyppigt vil være uden forståelse for deres egen situation, og blandt hvilke kritikken af den længerevarende tilbageholdelse og tidsubestemtheden derfor har særdeles let ved at finde tilslutning. Det måtte efter mindretallets opfattelse heroverfor være anstalternes opgave i stedet for en noget defaitistisk indstilling overfor denne negative holdning gennem påvirkning og bearbejdelse at søge de indsatte gjort positivt stemt overfor de behandlingsmæssige tilbud, således som man har indtryk af, at det også tidligere er sket gennem en intensiv og idealistisk præget indsats fra anstaltens ledelse, og mindretallet finder ikke nogen grund til at antage, at noget sådant ikke fortsat skulle kunne opnås. I den forbindelse tilføjes, at den negative indstilling hos det unge klientel utvivlsomt som også fremhævet af inspektørerne er påvirket af den generelt negative indstilling og livsholdning, som man møder hos det betydelige antal af narkomaner i ungdomsfængslerne, og som erfaringsmæssigt er meget vanskelig at overvinde. Ungdomsfængslernes fremtidige struktur bør imidlertid ikke påvirkes af de specielle problemer, som narkomanerne giver anledning til, og som må søges løst ad helt andre veje.

Der er i straffelovrådet enighed om, at det centrale problem ved afgørelsen af, om den delvise tidsubestemthed i ungdomsfængselsstraffen bør opretholdes, er, om der med den er forbundet væsentlige behandlingsmæssige fordele, som opvejer de ulemper eller direkte skadelige virkninger, der måtte være knyttet til ubestemtheden.

Indledningsvis finder man grund til at fremhæve, at det er ubestrideligt, at de i ungdomsfængslerne indsatte generelt har et betydeligt behov for en intensiv behandling såvel med sigte på modning og karaktermæssig udvikling som på undervisning, oplæring og uddannelse, og dette gælder ikke mindst de yngste aldersklasser blandt de ansatte. Ungdomsfængslerne har gennem årene søgt at imødekomme dette behov, og de oplysninger der foreligger om aktiviteten i anstalterne med hensyn til videreførelse af skoleundervisning, særundervisning for handicappede, oplæring i forskellige fag eventuelt med henblik på senere afslutning af uddannelse samt deltagelse i specialkurser af en række forskellige slags og højskoleophold

under afsoningen eller eventuelt i forbindelse med en prøveløsladelse viser, at der i de forskellige anstalter er gjort og også fortsat gøres en meget betydelig indsats for gennem karaktermæssig påvirkning, undervisning og uddannelse at bibringe de unge kriminelle sådanne kvalifikationer, som skulle gøre dem bedre egnet til at afholde sig fra kriminalitet i en fri tilværelse.

I hvilket omfang, man har opnået det tilsigtede, lader sig i virkeligheden ikke måle. Ser man alene på recidivet, må det erkendes, at recidivtallene taget under eet for ungdomsfængslernes klientel er mindre gunstige end for almindelige fængselsfanger. Værdien af en sådan sammenligning er imidlertid begrænset, blandt andet fordi det må tages i betragtning, at ungdomsfængselsklientellet befinder sig i den kriminalitetsmæssig mest aktive alder og forinden anbringelsen ofte har gennemgået en omfattende kriminel løbebane med talrige tiltalefrafald eller betingede domme mod anbringelse på børne- og ungdomsforsorgens institutioner. Det ville på denne baggrund være helt urealistisk at forvente, at ungdomsfængslerne i stort omfang skulle være i stand til at løse den enkeltes kriminalitetsproblemer. I stedet for recidivsammenligninger bør man hæfte sig ved, at anstaltsopholdet - som påpeget i fængselsnævnets redegørelse bilag 18 - for en ikke uvæsentlig del af de indsatte, utvivlsomt har betydet en udvikling i karaktermæssig og uddannelsesmæssig henseende, som på forhånd må antages at have styrket deres muligheder for at tilpasse sig det borgerlige samfunds krav. Såfremt tidsubestemtheden og den noget længerevarende tilbageholdelse på denne måde præsumptivt er kommet en ikke uvæsentlig gruppe af de indsatte til gode, vil det efter mindretallets opfattelse være urigtigt at forlade den bestående ordning.

Forinden den behandlingsmæssige værdi nærmere belyses, må der imidlertid tages stilling **til,** om der overhovedet er en rimelig begrundelse for, at tidsubestemtheden er kommet til at indtage en så central plads i diskussionen om ungdomsfængselsstraffen.

De oplysninger, der er tilvejebragt om opholdstiden i ungdomsfængslerne, viser, at tidsubestemtheden for de indsatte, som løslades første gang, må være et begrænset problem, idet den som overvejende hovedregel er et spørgsmål om, hvorvidt løsladelsen skal ske efter 1 års afsoning eller efter et tidsrum, som ligger indenfor 3 måneder fra 1 års-datoen. Selvom denne usikkerhed som af anstalternes inspektører anført vil kunne medføre en psykisk belastning for de indsatte, formentlig navnlig når løsladelsestidspunktet nærmer sig, forekommer spørgsmålet om tidsubestemthedens psykisk skadelige indvirkning på de indsatte at måtte være af ret begrænset betydning. Også i genindsættelsessituationen er tidsubestemtheden vel et problem, men i disse tilfælde ligger opholdstiderne indenfor nogenlunde faste grænser, således at usikkerheden også her må være af begrænset omfang. Det synes derfor at være med yderst tvivlsom berettigelse, at man gør tidsubestemtheden til et centralt problem i overvejelserne om opretholdelse af ungdomsfængselsinstitutionen i sin nuværende form.

De betænkeligheder, som anføres mod den delvis tidsubestemte ungdomsfængselsstraf, bør imidlertid under alle omstændigheder af vejes imod de behandlingsmæssige fordele, som man fra anden side har fundet var knyttet til ubestemtheden. I denne henseende skal man særlig pege på de betragtninger, som er gjort gældende af flertallet indenfor fængselsnævnet i den fornævnte redegørelse. Efter nævnets erfaringer kan der således ikke bortses fra, at ubestemtheden selv med den begrænsede karakter, som den efterhånden har fået, er blevet og også fremtidig vil kunne udnyttes pædagogisk, navnlig således at udsigten til en fortsat tilbageholdelse vil kunne motivere den indsatte til at indtage en mere positiv stilling til behandlingen og dermed bringe ham ind i en gunstigere udvikling. Man henviser i den forbindelse også til de af retslægerådet i bilag 3 anførte betragtninger om værdien af tidsubestemtheden.

Til det anførte kommer, at den bestående ordning giver mulighed for gennem en meget smidig løsladelsespraksis at opnå, at løsladelsestidspunktet afpasses således, at løsladelsen kan ske på det tidspunkt, som er mest hensigtsmæssigt med henblik på afslutning af undervisning eller anden uddannelse inden løsladelsen eller påbegyndelse af arbejde, oplæring, kurser, højskoleophold m. m., efter at prøveløsladelse er sket. Man finder de betragtninger, som er anført herom i nævnets redegørelse, jfr. bilag nr. 18, meget vægtige, idet det må tillægges den største be-

tydning, at den pågældende ved løsladelsen står bedst mulig rustet og derved opnår de gunstigst mulige vilkår ved den ofte meget vanskelige overgang til en fri tilværelse. Man deler også nævnets flertals opfattelse, at den nævnte smidighed i løsladelsespraksis ikke kan forventes opnået med anvendelse af det sædvanlige prøveløsladelsesinstitut for fængselsfanger, under hvilket løsladelsesterminerne som alt overvejende hovedregel indtræder på bestemte tidspunkter, og man finder det ikke realistisk at forestille sig, at man i forhold til de unge, som afsoner tidsbestemt straf, skulle være i stand til at etablere en fra den normale afvigende, smidigere prøveløsladelsesordning, som rummer samme muligheder som den bestående.

Kritikken af tidsubestemtheden går som ovenfor anført tillige ud på, at den i sig selv medfører mere langvarige opholdstider, end tidsbestemt straf ville føre **til.** Dette er vel ofte tilfældet, for så vidt angår de førstegangs indsatte. For så vidt angår de genindsatte er der derimod i rådet enighed om, at opholdstiden i ungdomsfængslet generelt er kortere end den fængselsstraf, de kunne ventes idømt for de kriminelle forhold, der gav anledning til genindsættelsen. For begge gruppers vedkommende kan dog yderligere anføres, at kriminalitet begået under orlov eller i forbindelse med undvigelse fra ungdomsfængslet, forsåvidt den er af grovere beskaffenhed, sædvanligvis vil føre til en tilbageholdelse, som er væsentlig kortere, end hvis der skulle være idømt en tidsbestemt straf for det begåede forhold.

Den længere tilbageholdelsestid har imidlertid fra ungdomsfængselsstraffens indførelse været begrundet med denne strafarts særlige behandlingsmæssige formål, som ikke eller i hvert fald ikke i tilstrækkelig grad vil kunne realiseres med for korte opholdstider **i** anstalterne. Den udvikling, som gennem de seneste år har resulteret i en mærkbar nedbringelse af opholdstiderne, har i forbindelse med, at domstolene siden 1968 har givet fuldt fradrag i afsoningstiden for udstået varetægtsfængsling, medført, at den tid, anstalterne har til deres rådighed til behandling, i adskillige tilfælde er blevet væsentligt nedsat. Dette har i mærkbar grad begrænset de behandlingsmæssige muligheder, og heri ligger formentlig baggrunden for den afstandtagen fra behandlingens værdier, som anstalternes inspektører har givet udtryk for. Man kan efter mindretallets opfattelse heller ikke bortse fra, at den omstændighed, at man i de senere år har fundet det hensigtsmæssigt under hensyn til den herskende pladsmangel i fængslerne at anbringe almindelige fængselsfanger i ungdomsfængslerne og i stort omfang undergive alle de indsatte fælles behandling, kan have medført en svækkelse af intensiteten af den behandling, som i særlig grad det unge klientel har behov for.

Den pessimisme med hensyn til de behandlingsmæssige resultater, som anstalternes inspektører har givet udtryk for, og som rådets flertal tillægger betydning, deles ikke af mindretallet. Man finder i overensstemmelse med, hvad fængselsnævnets flertal har givet udtryk for, at det må være muligt gennem en intensiv indsats fra anstalternes ledelse og funktionærer at modarbejde de indsattes negative holdning til behandlingsarbejdet og med anvendelse af en noget mere nuanceret løsladelsespraksis end den, der er fulgt i de senere år, at opnå behandlingsmæssige resultater, som må kunne blive væsentlig gunstigere, end tilfældet ville være ved anvendelse af en noget kortere, tidsbestemt straf.

Alternativet til den delvis tidsubestemte ungdomsfængselsstraf må blive tidsbestemt straf af kortere varighed end de nuværende opholdstider, afsonet i anstalter af lignende karakter som de åbne ungdomsfængsler, og således at anstaltsopholdet suppleres med efterfølgende anbringelse i mindre pensioner, eventuelt tillige familieplejeordninger.

For en betydelig del af de indsatte vil dette utvivlsomt være ensbetydende med en så væsentlig nedsættelse af opholdstiden 3 anstalterne, at dette på mærkbar måde vil forringe de behandlingsmæssige muligheder under opholdet. Afsoningstiderne under første ophold i anstalten må således, når hensyn tages til prøveløsladelse og eventuelt tillige fradrag for varetægtsfængsel, i mange tilfælde blive så kortvarige - formentlig helt ned til 3-4 måneder - at muligheden for at opnå resultater med hensyn til modning og karaktermæssig påvirkning og for at gennemføre undervisning og uddannelse efter det tidligere mønster i ungdomsfængslerne bortfalder. Inspektørerne, som erkender risikoen herfor, mener ifølge deres erklæring, at

dette eventuelt kan afbødes ved en mere intensiv uddannelsesmæssig støtte, herunder som et led i efterforsorgen, og ved en bedre koordinering af anstaltsforsorg og efterforsorg.

Mindretallet er af den opfattelse, dels at der netop overfor dette klientel af stærkt milieuskadede, umodne og karaktersvage unge kun er meget begrænset udsigt til at kunne etablere en effektiv efterforsorg uden den støtte, som en forudgående anstaltsanbringelse af ikke ganske kort varighed vil kunne give, dels at efterforsorgen for at kunne opfylde de krav, som flertallets forslag forudsætter, kræver en meget væsentlig udbygning af den eksisterende kriminalforsorg, herunder også gennem oprettelse af yderligere pensioner og hjem. Kriminalforsorgen vil utvivlsomt ikke i sin nuværende form være i stand til at klare en sådan yderligere belastning, og det må påregnes, at der vil forløbe en årrække, forinden dette vil blive tilfældet.

Medens opholdstiderne i anstalterne ved overgang til tidsbestemt straf således ved førstegangs indsættelse må forventes at blive væsentlig kortere, må det som ovenfor nævnt påregnes, at de unge kriminelle, som gentagne gange recidiverer, vil få en længere samlet frihedsberøvelse end under den bestående ordning. Man må således befrygte, at der i gentagelsestilfælde vil udvikle sig en praksis med idømmelse af stadig længerevarende fængselsstraffe efter en noget skematisk udmåling, og at der er risiko for, at man glider ud i en praksis, som man ved straffeloven i 1930 lagde afgørende vægt på at komme bort fra. I samme forbindelse nævnes, at der overfor de indsatte, som under undvigelser, orlov m.m. begår alvorlig kriminalitet, oftest kun reageres med en yderligere tilbageholdelse i ungdomsfængslerne, som er af væsentlig kortere varighed end den fængselsstraf, som må forventes idømt, såfremt det under en ordning med tidsbestemt straf bliver nødvendigt i stedet at rejse tiltale.

Sammenfattende skal mindretallet udtale, at det må tage afstand fra flertallets forslag om ophævelse af ungdomsfængselsstraffen i sin nuværende form, navnlig således at dens tildels tidsubestemte karakter skulle bortfalde. Man finder fortsat, at der til tidsubestemtheden er knyttet behandlingsmæssige værdier, som ikke i samme grad kan opnås ved anvendelse af tidsbestemt fængselsstraf, og at den med ubestemtheden forbundne smidige løsladelsespraksis rummer afgørende fordele, som vil gå tabt, hvis tidsubestemtheden opgives. Overgang til tidsbestemt straf vil desuden medføre så kortvarige afsoningstider ved første ophold, at de behandlingsmæssige muligheder vil blive stærkt forringet, og vil i tilfælde af recidiv føre til en strengere frihedsberøvelse.

Der har siden ungdomsfængselsinstitutionens oprettelse i 1930 og indtil de senere år været bred enighed om, at ungdomsfængslerne på overbevisende måde har indfriet de forventninger, der blev stillet ved oprettelsen.

Den kritik, som ungdomsfængselsinstitutionen i de seneste år er kommet ud for, har sit udspring i en generel stemning i tiden mod de tidsubestemte sanktioner. Den beror imidlertid, forsåvidt angår ungdomsfængselsstraffen, på en stærk overvurdering af tidsubestemthedens omfang og betydning. Kritikken kunne af direktoratet og anstalterne være mødt med en bestemt fastholden af ungdomsfængselsstraffens grundidé og særlige opgaver overfor de unge kriminelle og yderligere imødegået ved en udbygning af institutionen på de områder, hvor der klart tiltrænges forbedringer, således ikke mindst med hensyn til det lukkede ungdomsfængsel. Dette er imidlertid ikke sket, men man har tværtimod svækket ungdomsfængselsinstitutionen blandt andet ved at udjævne dens særpræg ved den stedfundne sammenblanding i ungdomsfængslerne af ungdomsfængselsfanger og ældre strafafsonere.

Den nævnte krise bør efter mindretallets opfattelse ikke blive afgørende for ungdomsfængslets fortsatte eksistens i sin bestående form. På baggrund af det foran anførte måtte der efter mindretallets opfattelse kræves særdeles vægtige argumenter for at forlade den bestående ordning til fordel for en løsning, som behandlingsmæssigt må blive mindre tilfredsstillende, og som foruden de andre ovenfor påviste ulemper rummer risiko for en tilbagevenden til den ordning, man opgav ved straffelovreformen i 1930, og sådanne bærekraftige argumenter har mindretallet ikke fundet i de af flertallet anførte betragtninger.

Kapitel XII.

Særlige bestemmelser om straffuldbyrdelse.

Straffeloven indeholder forholdsvis få bestemmelser om fuldbyrdelsen af fængselsstraf. Det er forudsat, at domfældte under straffens fuldbyrdelse, d.v.s. indtil han løslades på prøve eller endeligt, opholder sig i et »fængsel«, men hvorledes fængsler skal indrettes og livet i fængslerne nærmere reguleres, er i de fleste henseender undergivet administrativ bestemmelse. På nogle punkter har man ved straffeloven givet udtrykkelig bemyndigelse til, at den domfældte kan tilbringe en del af straffetiden udenfor fængslets område. Arbejde udenfor anstaltens område kan finde sted under anstaltens ledelse og tilsyn (§ 35, stk, 2, 1. pkt.). Der kan i et vist omfang gives tilladelse til arbejde hos arbejdsgivere udenfor anstalten (§ 35, stk. 2, 2. pkt.). Der kan under visse betingelser gives den indsatte udgangstilladelse (§ 36). Se endvidere nedenfor om indlæggelse på sygehus.

Et fængsel behøver ikke at være en fra andre sanktionsformer adskilt institution. Der er således fængselsafdelinger i institutionerne på Søbysøgård og Møgelkær, som huser åbne ungdomsfængsler, og i arbejdshuset ved Sdr. Omme. Det tidligere statsfængsel i Horsens, som i en årrække har huset forvaring, særfængsel og sikkerhedsforvaring, har nu også en fængselsafdeling. På nogle punkter er straffelovens regler dog baseret på en forudsætning om den normale ordning, at de forskellige sanktioner er adskilte fra hinanden. Således forudsættes særfængsel at være en særlig »anstalt eller anstaltsafdeling«, og der kan af fængselsnævnet træffes bestemmelse om overflytning fra særfængsel til almindeligt fængsel (§ 17, stk. 2) eller omvendt (§ 37, stk. 1). Ligeledes kan fængselsnævnet bestemme overførelse fra ungdomsfængsel til særfængsel og genanbringelse i ungdomsfængsel (§41, stk. 4). Indsatte i statsfængsel kan under visse betingelser overflyttes til sikkerhedsforvaring (§ 37, stk, 2, se herom ovenfor kap. IX, 2). De nævnte regler vil efter straffelovrådets forslag falde bort. Sikkerhedsforvaring foreslås afskaffet, ligesom særfængsel og (efter et flertalsforslag) ungdomsfængsel ophæves som selvstændige retsfølger. Når man hertil føjer, at også arbejdshus og helbredelsesanstalt for drankere efter forslaget vil bortfalde, og at forvaring vil blive begrænset til en meget mindre gruppe af lovovertrædere end efter nuværende lovgivning og praksis, følger heraf, at der vil blive tillagt fængselsmyndighederne øgede beføjelser med hensyn til tilrettelæggelsen af anstaltssystemet og sorteringen af de domfældte på de enkelte anstalter. Straffelovrådet har på nogle punkter givet udtryk for ønskeligheden af, at særlige anstaltsformer og behandlingsformer opretholdes for bestemte persongrupper.

Medens fængselsmyndighederne således har vide beføjelser med hensyn til anbringelsen af de domfældte indenfor kriminalforsorgens egne institutioner, antages der at gælde stærke begrænsninger, for så vidt angår anbringelse i institutioner udenfor kriminalforsorgen. Strfl. § 46, stk. 1, fastslår den selvfølgelige regel, at den domfældte kan indlægges på sygehus (herunder sygehus udenfor fængselsvæsenets sygeafdelinger); det hedder herom, at den tid, i hvilken fangen er indlagt, medregnes til straffetiden, medmindre indlæggelsen skyldes domfældtes eget forhold under strafudståelsen.

Straffelovrådet har overvejet, om ikke der bør gives hjemmel til, at fængselsvæsenet kan træffe andre bestemmelser om anbringelse af domfældte i institutioner udenfor

kriminalforsorgen. Rådet har i den forbindelse navnlig interesseret sig for en bestemmelse i den norske fengselslovs § 12, stk. 1, der efter ændringer ved lov nr. 15 af 14. april 1972 lyder således:

»Hvis det finnes hensiktsmessig på grunn av vedkommendes helbred, sinnstilstand, arbeidsevne, tilpasningsevne eller av andre særlige grunner, kan en person som utholder fengselsstraff, overføres til sikringsanstalt, pleieanstalt, kursted eller annen behandlingsinstitusjon for den gjenstående del av straffetiden«.

Bestemmelsen giver fengselsstyret (men ikke domstolene) adgang til at træffe bestemmelse om, at en domfældt skal overføres til en institution under den sociale forsorg eller hospitalsvæsenet, således at straffen udstås i denne institution. En sag om overførelse i medfør af § 12 begynder som regel med, at den indsatte fremsætter anmodning om at blive overført til behandlingsinstitution. I praksis sker der aldrig overførelse mod den domfældtes vilje. Der forekommer et stort antal ansøgninger, og det er en vanskelig opgave at finde frem til de tilfælde, hvor domfældte er behandlingsmotiveret og ikke blot ønsker at udstå straffen under lettere former. Der lægges også stor vægt på straffetidens længde. Den bør helst være så lang, at den pågældende vil være i en behandlingsinstitution i mindst 3 måneder. På den anden side bør straffetiden ikke være alt for lang; dette hænger sammen med, at der ved afgørelsen må lægges vægt på, om der foreligger fare for undvigelse eller for andet misbrug i forbindelse med en overførelse. Endelig er det en forudsætning, at den pågældende behandlingsinstitution kan og vil modtage den indsatte.

Det forusættes normalt, at løsladelse (prøveløsladelse) sker fra den modtagende institution. Det sker imidlertid ikke så sjældent, at der som følge af domfældtes forhold finder en tilbageførelse til fængsel sted før tidspunktet for løsladelse. Det vil som regel være behandlingsinstitutionen, der kontakter fængslet og anmoder om, at tilbageførelse må ske.

Udtrykket »pleieanstalt« i § 12 tager sigte på institutioner for epileptikere og åndssvage. Med »kursted« menes navnlig institutioner for alkoholister og narkomaner. De fleste overførsler sker til »kursted«, navnlig til behandlingsinstitutioner for alkoholister. Udtrykket »annen behandlingsinstitusjon« er tilføjet ved lovændringen af 1972 og har efter motiverne navnlig sammenhæng med, at der i de senere år er oprettet forskellige specialinstitutioner, som bør kunne anvendes til anbringelse af fængselsdømte. Herunder falder bl.a. psykiatriske institutioner og andre hospitaler. Fengselsloven indeholder ganske vist en særlig hjemmel til indlæggelse på hospital, men denne bestemmelse forudsætter, at domfældte skal føres tilbage til fængsel, efter at der er opnået helbredelse eller bedring med hensyn til somatisk eller psykisk lidelse. I praksis har man kunnet konstatere et behov for at lade domfældte med langvarige eller kroniske lidelser - af somatisk eller psykisk art eller af mere socialmedicinsk præg - udstå straf i hospital eller lignende behandlingsinstitution.

Det kan tilføjes, at den i den norske bestemmelse nævnte »sikringsanstalt« adskiller sig fra de andre anbringelsesmuligheder ved at være en del af kriminalforsorgens anstaltssystem.

Det er straffelovrådets opfattelse, at der i dansk ret bør indføres en regel svarende til den norske. Der forekommer tilfælde, hvor der på grund af domfældtes alder, legemlige svaghed, sindstilstand eller andre særlige forhold er åbenbare ulemper ved at lade den pågældende have ophold i et fængsel, og hvor man - i hans egen interesse og uden derved at komme i konflikt med strafanvendelsens formål - bør kunne træffe en ordning med hensyn til en af straffetiden begrænset anbringelse i et andet institutionsmilieu end det fængselsmæssige. Baggrunden herfor kan være, at man først efter dommens afsigelse er blevet opmærksom på de forhold, som taler imod sædvanlig straf fuldbyrdelse, men det kan også tænkes, at der allerede på domstiden foreligger visse oplysninger herom, uden at det dog findes muligt eller hensigtsmæssigt at lade en dom til særlig anbringelse træde i stedet for frihedsstraf.

Straffelovrådet stiller forslag om, at der i strfl. § 49, stk. 2, indføjes en bestemmelse af følgende ordlyd:

Stk. 2. Findes det hensigtsmæssigt på grund af domfældtes alder, helbredstilstand eller andre særlige omstændigheder, kan justitsministeren bestemme, at den pågældende midlertidigt eller for resten af straffetiden skal overføres til hospital eller til egnet hjem eller institution til særlig pleje eller forsorg.«

Den foreslåede bestemmelse vil kun finde anvendelse i forholdsvis få tilfælde. Der må i praksis lægges vægt ikke blot på de positive indikationer for en overførelse til institution udenfor fængselsvæsenet, men også på de hensyn til fareafværgelse m.v., som kan gøre anbringelsen betænkelig. Det er en selvfølge, at anbringelsen må ske i forståelse med ledelsen for den forsorgsgren eller institution, der skal modtage den domfældte, ligesom det i almindelighed vil være en praktisk forudsætning for en bestemmelse om overførelse, at den domfældte er indforstået hermed.

Straffelovrådet har specielt drøftet tilfælde, hvor indsatte i fængselsvæsenets anstalter kommer i en tilstand af sindssygdom og af den grund bør overføres til statshospital. Det må være et almindeligt princip, at personer, der befinder sig i en psykotisk tilstand, ikke må opholde sig i en institution under kriminalforsorgen. I de nævnte tilfælde er det imidlertid ikke altid lykkedes at få et statshospital til at beholde patienten tilstrækkelig længe. Der kunne derfor være grund til at overveje en særlig regel om, at der ved retskendelse kan træffes en for sindssygeforsorgen bindende bestemmelse om overførelse til statshospital. Straffelovrådet har dog fundet det rettest ikke at foreslå en sådan regel, idet man går ud fra, at den foreslåede bestemmelse i § 49, stk. 2, vil bidrage til en tilfredsstillende praktisk ordning med hensyn til anbringelsen af psykotiske domfældte.

if!

Kapitel XIII.

Forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m. m. og af lov om rettens pleje.

(Strafferetlige særforanstaltninger m. m.)

§ 1-

I borgerlig straffelov, jfr. lovbekendtgørelse nr. 347 af 15. august 1967, som ændret senest ved lov nr. 95 af 29. marts 1972, foretages følgende ændringer:

1. I *§ 1* ændres „kapitlerne 8 og 9'' til: „kapitel 9".

2. I *§ 4, stk. 1,* ændres „70-73" til: „65-67, 70".

3. §§ *16-18* ophæves, og i stedet indsættes:

„§ **16**. Personer, der på gerningstiden befandt sig i en tilstand af sindssygdom eller åndssvaghed i højere grad, straffes ikke, jfr. dog § 18.

Stk. 2. Personer, der befandt sig i en tilstand, der må ligestilles med sindssygdom, straffes ikke, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf, jfr. dog §18.

Stk. 3. Personer, der som følge af indtagelse af alkohol eller andre rusmidler forbigående befandt sig i en tilstand af sindssygdom eller i en tilstand, der må ligestilles hermed, bedømmes efter reglen i stk. 2.

§ 17. Reglen i § 16, stk. 2, finder også anvendelse på personer, der har handlet i en tilstand af åndssvaghed i lettere grad eller i en tilstand, som ganske må ligestilles med åndssvaghed.

§ 18. Bøde kan idømmes uanset reglerne i §§ 16 og 17."

4. *§§ 37, 41, 42* og *43* ophæves.

5. *§ 49* affattes således:

„§ **49**. Justitsministeren fastsætter nærmere regler om fuldbyrdelse af fængsel og hæfte.

Stk. 2. Findes det hensigtsmæssigt på grund af domfældtes alder, helbredstilstand eller andre særlige omstændigheder, kan justitsministeren bestemme, at den pågældende midlertidigt eller for resten af straffetiden skal overføres til hospital eller til egnet hjem eller institution til særhg pleje eller forsorg."

6. I § *61, stk. 2, 2. pkt.,* ændres „§ 88, stk. 2-6," til: „§ 88, stk. 2-5,".

7. *Kapitel 8* ophæves.

8. *§§ 70 og 71* ophæves, og i stedet indsættes i kapitel 9:

„§ **65**. Hvis en tiltalt frifindes for straf i medfør af § 16 eller § 17, kan retten træffe bestemmelse om anvendelse af andre foranstaltninger, der findes formålstjenlige for at forebygge yderligere lovovertrædelser. Såfremt mindre indgribende foranstaltninger som tilsyn, bestemmelser vedrørende opholdssted eller arbejde, afvænningsbehandling, psykiatrisk behandling m. v. ikke findes tilstrækkelige, kan det bestemmes, at den pågældende skal anbringes i hospital for sindslidende, i institution for åndssvage eller under åndssvageforsorg eller i egnet hjem eller institution til særlig pleje eller forsorg. Anbringelse i forvaring kan ske under de betingelser, der er nævnt i § 67.

§ **66.** Befandt gerningsmanden sig ved den strafbare handlings foretagelse i en tilstand,

der var betinget af mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af de psykiske funktioner, og som ikke er af den i § 16 eller § 17 nævnte beskaffenhed, kan retten, såfremt det findes formålstjenligt, i stedet for at idømme straf træffe bestemmelse om foranstaltninger som nævnt i § 65, 2. pkt.

Stk. 2. Medfører en afgørelse efter stk. 1, at den dømte skal anbringes i institution, eller giver afgørelsen mulighed herfor, fastsættes ved dommen en længstetid for opholdet, der i almindelighed ikke kan overstige 1 år. Under særlige omstændigheder kan retten efter anmodning fra anklagemyndigheden ved kendelse fastsætte en ny længstetid.

§ 67. En person kan dømmes til forvaring, såfremt:

1) han findes skyldig i drab, røveri, voldtægt eller anden alvorlig sædelighedsforbrydelse, frihedsberøvelse, alvorlig voldsforbrydelse, trusler af den i § 266 nævnte art eller brandstiftelse eller i forsøg på en af de nævnte forbrydelser, og
2) det efter karakteren af det begåede forhold og oplysningerne om hans person, herunder navnlig om tidligere kriminalitet, må antages, at han frembyder nærliggende fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed, og
3) anvendelse af forvaring i stedet for fængsel findes påkrævet for at forebygge denne fare.

§ 68. Såfremt der bliver tale om at dømme en tiltalt til anbringelse i institution eller i forvaring efter reglerne i §§ 65-67, kan der af retten beskikkes ham en bistandsværge, så vidt muligt en person af hans nærmeste pårørende, der sammen med den beskikkede forsvarer skal bistå tiltalte under sagen.

Stk. 2. Er tiltalte dømt til anbringelse som nævnt i stk. 1, eller giver afgørelsen mulighed for sådan anbringelse, skal der beskikkes ham en bistandsværge. Denne skal holde sig underrettet om den dømtes tilstand og drage omsorg for, at opholdet og andre foranstaltninger ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Beskikkelsen ophører, når foranstaltningen endeligt ophæves.

§ **69**. Bestemmelse om ændring eller om endelig ophævelse af en foranstaltning træffes ved kendelse efter begæring fra anklagemyndigheden, anstaltsledelsen, bistandsværgen eller den dømte. Begæring fra anstaltsledelsen, bistandsværgen eller den dømte fremsættes over for anklagemyndigheden, der snarest muligt indbringer spørgsmålet for retten. Tages en begæring fra bistandsværgen eller den dømte ikke til følge, kan ny begæring ikke fremsættes, før der er forløbet et halvt år fra kendelsens afsigelse.

Stk. 2. Bestemmelsen i § 59, stk. 3, finder tilsvarende anvendelse på afgørelser efter stk. 1. Er der spørgsmål om ændring af foranstaltningen på grund af ny lovovertrædelse, afgøres spørgsmålet dog af den ret, der behandler sagen vedrørende overtrædelsen. "

§ **70**. Er den, der har begået en strafbar handling, efter dennes foretagelse, men før dom er afsagt, kommet i en ikke blot forbigående tilstand af den i §§ 16, 17 eller 66 nævnte art, afgør retten, om straf skal idømmes eller bortfalde. Hvis det findes formålstjenligt, kan retten bestemme, at foranstaltninger efter § 65 eller § 66 skal anvendes i stedet for straf, eller indtil straffen måtte kunne fuldbyrdes.

Stk. 2. Bestemmelserne i §§ 68-69 finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 3. Såfremt en person, der idømmes straf, i medfør af stk. 1, 2. pkt., anbringes i institution, medregnes varigheden af sådant ophold i straffetiden.

9. *§ 72 og § 73* ophæves.

10.§ *74* affattes således;

„§ **74**. Justitsministeren fastsætter regler om behandhngen af personer, der anbringes i forvaring."

11. § *81, stk. 1, 2. jpkt.,* ophæves, og i stk. 3, 1. pkt., udgår ordene: „eller efter udståelse af arbejdshus eller sikkerhedsforvaring".

12. *§ 85* affattes således:

„§ **85**. Straffen kan nedsættes, når en strafbar handling er begået under indflydelse af stærk sindsbevægelse, eller når der foreligger andre særlige oplysninger om ger-

ningsmandens sindstilstand eller omstændighederne ved gerningen og de nævnte forhold taler for en mildere straf end den, som ellers ville finde anvendelse. Under særlig formildende omstændigheder kan straffen bortfalde."

13. *§ 86, stk. 1, 3. pkt.,* ophæves.

14. *§ 88, stk. 5,* ophæves, og i stk. 6, der bliver stk. 5, ændres „§ 70" til: „§§ 65-67".

15. *§ 89, stk. 2,* ophæves.

16. *§ 89 a* affattes således:

„§ 89 a. I forbindelse med en dom, hvorved en person idømmes foranstaltning efter §§ 65-67, kan retten træffe bestemmelse om bortfald af en tidligere idømt straf, som ikke er fuldbyrdet."

17. I *§ 95* ændres „§§ 62-73," til: „§§ 65-67,".

18. *§ 97, stk. 2,* affattes således:

„*Stk. 2.* Forældelsesfristen er:
1) 5 år for hæfte og fængsel indtil 1 år,
2) 10 år for fængsel i mere end 1 år, men ikke over 4 år, samt for foranstaltninger efter §§ 65-66,
3) 15 år for fængsel i mere end 4 år, men ikke over 8 år, samt for forvaring efter § 67, og
4) 20 år for fængsel på tid over 8 år."

19. *§ 97 c* affattes således:

„§ 97 c. På samme måde som for straf kan der benådes for konfiskation."

20. *§ 123* ophæves.

21. *§ 138, stk. 2 og 3,* ophæves.

§2.

I lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m., jfr. lovbekendtgørelse nr. 277 af 30. juni 1965, som ændret senest ved lov nr. 89 af 29. marts 1972, foretages følgende ændringer:

1. § 11, stk. 1, affattes således:

„§ 11. Udgifter ved de foranstaltninger, der omhandles i borgerlig straffelovs §§ 65-67 og § 164, stk. 4, henregnes til sagsomkostninger."

2. *Kapitel 2* ophæves.

§3.

I lov om rettens pleje, jfr. lovbekendtgørelse nr. 609 af 19. december 1969, som ændret senest ved lov nr. 281 af 7. juni 1972, foretages følgende ændringer:

1. I *§ 32, 2. pkt.,* ændres „straffelovens § 70" til: „straffelovens §§ 65-67".

2. I *§ 684, stk. 1, nr. 4,* ændres „kapitlerne 8 og 9" **til:** „kapitel 9".

3. I *§ 800 a,* udgår i stk. 2, nr. 3, „ungdomsfængsel eller" og stk. 4 ophæves.

4. I *§ 889, stk. 1, 1. pkt.,* ændres „§§ 15, 16 eller 18" til: „§§ 15 eller 16".

5. I *§ 892, stk. 3,* og i *§ 897, stk. 2, 2. pkt.,* ændres „den i straffelovens § 16 angivne tilstand" til: „en i straffelovens § 16 nævnt tilstand".

6.1 § 925, stk. 6, ændres „§§ 65, 70, 71 eller 73" til: „§§ 65, 66, 67 og 70".

7. I *§ 925 a, stk. 1, 1. pkt.,* ændres „§§ 65, 70, 71 eller 73" til: „§§ 65, 66, 67 eller 70".

8. I *§ 941, stk. 1, 2. pkt,* og i § 997, stk. 4, nr. 1 og 2, udgår „arbejdshus eller sikkerhedsforvaring".

9. I *§ 1002, stk. 2,* ændres „straffelovens kap. 8 eller 9" til: „straffelovens kap. 9".

10. I *§ 1004, stk. 1,1. pkt.,* udgår „ungdomsfængsel, arbejdshus, sikkerhedsforvaring eller helbredelsesanstalt for drankere", og i 2. pkt. ændres „§ 70" til: „§§ 65, 66, 67 eller 69".

11. I *§ 1005, 1. pkt.,* ændres „§ 70" til: „§§ 65, 66, 67 eller 69".

§ 4.

Loven træder i kraft den

§5.

Stk. 1. Personer, der ved lovens ikrafttræden afsoner ungdomsfængsel eller arbejdshus, løslades, når de har afsonet henholdsvis 1 år og 1 år 6 måneder, Personer, der er genindsat efter fængselsnævnets bestemmelse, løslades dog, når de har afsonet henholdsvis 4 måneder og 6 måneder efter genindsættelsen.

Stk. 2. Personer, der løslades i medfør af reglerne i stk. 1, anses som prøveløsladt fra fængsel med en reststraf på henholdsvis 3 måneder og 6 måneder og med en prøvetid på 1 år. I øvrigt finder straffelovens § 39 anvendelse.

Stk. 3. Reglerne i stk. 2, 1. pkt., finder tilsvarende anvendelse på personer, der ved lovens ikrafttræden er prøveløsladt fra ungdomsfængsel eller arbejdshus. Loven bevirker i øvrigt ikke ændring i de ved prøveløsladelsen fastsatte vilkår.

§ 6.

Stk. 1. For personer, der ved lovens ikrafttræden hensidder i forvaring eller sikkerhedsforvaring, træffer retten ved dom afgørelse om, hvilken foranstaltning der skal træde i stedet for den idømte retsfølge. Retten kan fastsætte en straf af fængsel, træffe bestemmelse om foranstaltninger efter straffelovens § 65 eller idømme forvaring, når de i straffelovens § 67 nævnte betingelser er opfyldt.

Stk. 2. Personer, der ved lovens ikrafttræden er prøveudskrevet fra forvaring eller sikkerhedsforvaring, anses som prøveløsladt fra fængsel med en reststraf på 6 måneder og en prøvetid på 2 år og i øvrigt på de allerede fastsatte vilkår.

Stk. 3. Reglerne i stk. 2 finder tilsvarende anvendelse i tilfælde, hvor den idømte foranstaltning ændres til straf af fængsel i et tidsrum, der ikke overstiger den tid, hvori den dømte har haft ophold i forvaring eller sikkerhedsforvaring, I øvrigt finder straffelovens § 39 anvendelse.

§7.

Begæringer om prøveudskrivning fra forvaring, der i medfør af straffelovens § 70 er indbragt for retten inden lovens ikrafttræden, færdigbehandles ved retten efter de hidtil gældende regler. Tages begæringen til følge, anses den pågældende for prøveløsladt fra fængsel i overensstemmelse med reglerne i § 6, stk. 2. Tages begæringen ikke til følge, træffer retten afgørelse efter § 6, stk. 1.

§ 8.

Stk. 1. Afgørelser efter § 6, stk. 1, træffes af underretten i den retskreds, hvor den pågældende anstalt er beliggende. I de tilfælde, der er nævnt i § 7, 3. pkt., træffes afgørelsen dog af den underret, for hvilken prøveudskrivningssag er rejst. Sagerne behandles under medvirken af domsmænd.

Stk. 2. Spørgsmål om fastsættelse af foranstaltning efter § 6, stk. 1, skal af anklagemyndigheden være indbragt for retten inden 1 måned efter lovens ikrafttræden.

Stk. 3. Indtil en endelig afgørelse efter § 6 eller § 7, er truffet, vedbliver den tidligere idømte foranstaltning at gælde.

§9.

For personer, der ved lovens ikrafttræden har udstået arbejdshus eller sikkerhedsforvaring, ophører gentagelsesvirkningen, når der, førend den nye strafbare handling blev begået, er forløbet 5 år efter udståelsen.

§ 10.

Loven gælder ikke for Færøerne, men kan ved kgl. anordning sættes i kraft for øerne med de afvigelser, som de særlige færøske forhold tilsierer.

Bemærkninger til lovforslaget.

Til § 1.

Til nr. 1 og 2.

De foreslåede ændringer er en følge af forslaget om, at strfl. kap. 8 ophæves, og at de i § 4, stk. 1, nævnte bestemmelser i §§ 70-73 ændres eller ophæves.

Til nr. .3.

Til § 16.

Bestemmelsen omfatter i det væsentlige de samme psykisk afvigende tilstande som de gældende bestemmelser i §§ 16 og 18, men der foreslås nogle ændringer med hensyn til spørgsmålet om, under hvilke betingelser der indtræder straffrihed for handlinger begået i sådanne tilstande. Efter forslaget deles § 16 i tre stykker, der handler om sindssygdom og åndssvaghed i højere grad (stk. 1), tilstande, der må ligestilles med sindssygdom (stk. 2), og tilstande fremkaldt ved indtagelse af rusmidler (stk. 3).

Der henvises navnlig til betænkningen kap. II og TIL

Til stk. 1.

Efter den gældende bestemmelse i § 16 er en handling, der er foretaget i en tilstand af sindssygdom, en tilstand, der må ligestilles dermed eller åndssvaghed i højere grad. straffri, såfremt den pågældende på gerningstiden var „utilregnelig“. Det følger heraf, at de nævnte tilstande ikke automatisk medfører straffrihed; retten har mulighed for at statuere „tilregnelighed“ og strafansvar, men § 16 siger ikke, under hvilke omstændigheder dette skal eller kan ske.

Efter straffelovrådets forslag gennemføres den „rent medicinske" eller „rent psykiatriske“ løsning med hensyn til handlinger begået af sindssyge eller i højera grad åndssvage. Det vil sige, at den pågældende — under visse forudsætninger med hensyn til beviset for abnormtilstandens tilstedeværelse på gemingstiden — *skal* fritages for straf. Dette svarer til den regel, som i en lang årrække har været gældende i norsk ret. Forslaget vil kun medføre en meget begrænset ændring af stillingen i dansk ret, idet domstolene kun i få tilfælde har fundet anledning til at afsige dom til frihedsstraf, når der forelå oplysning om sindssygdom eller åndssvaghed i højere grad.

Straffrihed indebærer navnlig, at der ikke kan idømmes frihedsstraf eller afsiges betinget dom. Derimod skal straffrihed ikke være til hinder for, at der idømmes en bøde, jfr. udkastets § 18, hvortil der henvises i § 16, stk. I.

Med hensyn til spørgsmålet om anvendelse af særlige retsfølger overfor den, der fritages for straf i medfør af § 16, stk. 1, henvises til udkastets § 65. jfr. bemærkningerne nedenfor.

Om sindssygdom m.v., der indtræder efter gerningstiden, men før straffesagens pådømmelse, henvises til udkastets § 70, der svarer til den gældende bestemmelse i § 71.

Til stk. 2.

Med hensyn til tilstande, der må ligestilles med sindssygdom, opretholdes efter udkastet til § 16, stk. 2, den gældende regel, efter hvilken disse tilstande ikke automatisk medfører straffrihed, se herom ovenfor kap. II,3. Det må forudsættes, at domstolene som hidtil i det helt overvejende antal tilfælde vil statuere straffrihed, når der foreligger lægeerklæring om en med sindssygdom ligestillet tilstand; en afvigelse herfra kan formentlig kun tænkes, hvis der skulle ske en væsentlig udvidelse af det indhold, som man fra lægelig side,giver det i bestemmelsen nævnte kriterium. Straffelovrådet har ikke fundet det muligt at angive et nærmere kriterium for, under hvilke omstændigheder strafansvar kan komme på tale, men man har dog fundet det ønskeligt at forlade kriteriet „utilregnelig“ i den gældende § 16 og i stedet give den fakultative regel den form, at der indtræder straffrihed, „medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf“.

Om adgangen til at pålægge bøde og afsige dom til særlige foranstaltninger i medfør af § 65 samt om tilstandens indtræden efter gemingstiden gælder det samme som med hensyn til de af stk. 1 omfattede tilstande.

Abnormtilstande, der ikke har en så udtalt karakter, at de kan anses for „ligestillede med sindssygdom“, kan i et vist omfang henføres under den af straffelovrådet foreslåede bestemmelse i § 66.

Til stk. 3.

Bestemmelsen i stk. 3 om sindssygdom eller en hermed ligestillet tilstand, der er en følge af indtagelse af alkohol eller andre rusmidler, træder i stedet for den nugældende bestemmelse i § 18, ifølge hvilken handlinger foretaget i beruselse (kun) er straffri, når der er handlet „uden bevidsthed“. Der henvises herom til betænkningens kap. III, hvor det bl. a. er fremhævet, at der bør gælde en fælles bestemmelse om alkoholrus og andre tilstande fremkaldt ved indtagelse af rusmidler (navnlig narkotika), og at denne regel bør have et sådant indhold, at det beror på rettens afgørelse, om der

skal indtræde straffrihed. Den foreslåede regel vil have størst selvstændig betydning i de tilfælde, hvor tilstanden har haft karakter af sindssygdom, idet den her betegner en fravigelse af reglen i stk. I om obligatorisk straffrihed. Det bemærkes herved, at tilstande af „patologisk rus“ efter de af retslægerådet afgivne udtalelser i almindelighed må ventes at blive betegnet som „sindssygdom“. Bestemmelsen om rustilstande er i udkastet formuleret således, at den henviser til stk. 2, hvoraf følger, at rettens afgørelse principielt beror på, om „særlige omstændigheder" taler for at pålægge straf, og at der kan idømmes bøde efter reglen i § 18.

I modsætning til, hvad der gælder nu med hensyn til tilfælde, hvor der statueres straffrihed efter § 18, vil der efter udkastet til § 65 kunne træffes bestemmelse om særlige retsfølger overfor den, der frifindes i medfør af § 16, stk. 3,

Til § 17.

Intelligensdefekter, der ikke har karakter af åndssvaghed i *højere* grad, er nu omfattet af § 17, stk. 1, jfr. ordene mangelfuld udvikling ... af sjælsevnerne“ og „varigere tilstand“. Adgangen til at afsige dom til særlige foranstaltninger i stedet for til straf (jfr. § 70) beror efter denne bestemmelse på, om tiltalte kan anses for ..egnet til påvirkning gemiem straf“ eller ej.

Straffelovrådet har sluttet sig til den hyppigt fremsatte kritik af begrebet „strafegnethed“ og foreslår, at dette kriterium afskaffes. Efter lovudkastet vil de af § 17, stk. 1, omfattede tilstande i nogen grad blive holdt adskilte og undergivet forskellige regler om det strafferetlige sanktionsvalg. Udlvastet til affattelse af en ny § 17 indeholder en selvstændig bestemmelse om „åndssvaghed i *lettere* grad“ og tilstande, som „ganske må ligestilles“ med åndssvaghed. Afgørelsen af, om der med hensyn til handlinger begået i sådanne tilstande skal statueres strafansvar eller ej, skal efter udkastet principielt bero på det i § 16, stk. 2, nævnte kriterium, d.v.s. at de pågældende fritages for straf, „medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf“‘. Straffelovrådet forudsætter, at bestemmelsen indtil videre vil blive anvendt på en sådan måde, at praksis svarer til den nugældende. Der er herved bl.a. lagt vægt på, at et af justitsministeriet nedsat udvalg overvejer spørgsmålet om reaktionen overfor lovovertrædere, der er lettere åndssvage, eller sinker. Efter straffelovrådets forslag vil sinker ikke i almindelighed være omfattet af § 17; for så vidt ligger der heri en begrænsning i forhold til den gældende bestemmelse i § 17, stk. 1, omend begrænsningen er mere formel end reel, idet sinker næsten altid findes strafegnede i medfør af § 17. Man har på den anden side fundet det hensigtsmæssigt og ubetænkeligt, at den nu formulerede bestemmelse ved siden af lettere åndssvage medtager personer, hvis tilstand „ganske må ligestilles med åndssvaghed“. Kriteriet svarer til det, der findes i åndssvageloven af 1959, og i nogle straffesager har afgørelser i medfør af § 70, jfr. § 17, udtrykkelig været begrundet med henvisning til tilstande af denne karakter.

Om adgangen til at idømme bøde henvises til udkastets § 18.

Til § 18.

Lovudkastets § 18 bestemmer, at bøde kan idømmes uanset reglerne i §§ 16 og 17. Bestemmelsen vil have størst selvstændig betydning med hensyn til de i § 16, stk. 1, nævnte tilstande af sindssygdom og åndssvaghed i højere grad, idet der her ville indtræde obligatorisk straffrihed i relation til enhver straf, såfremt der ikke blev gjort udtrykkelig undtagelse med hensyn til bøde, jfr. herved ovenfor kap. II,2. For så vidt angår tilstande, der er omfattet af § 16, stk. 2 eller 3, eller § 17, ville muligheden for at pålægge en bøde stå åben i medfør af bestemmelsen om, at særlige omstændigheder kan tale for at pålægge straf. I § 18 henvises til §§ 16 og 17. Heraf følger, at domstole og administrative myndigheder i § 16, stk. 1, tilfældene vil stå friere med hensyn til adgangen til at pålægge bøde, end når der kræves „særlige omstændigheder“ som nævnt i § 16, stk. 2 og 3, og § 17.

Straffelovrådet har overvejet at foreslå en bestemmelse om, at der ikke kan anvendes forvandlingsstraf for bøder pålagt i medfør af § 18. En sådan regel vil dog føre til visse praktiske vanskeligheder, idet det langtfra altid vil være oplyst for de bødeinddrivende myndigheder, at den bødefældte hørte til de i §§ 16 og 17 nævnte persongrupper. Under hensyn til, at bøderegleme i deres helhed er genstand for overvejelse i straffelovrådet, har man fundet det rettest at udskyde spørgsmålet om forvandlingsstraf til et senere tidspunkt, således at der ikke nu foreslås nogen begrænsning i reglerne om forvandlingsstraf for bøder. Straffelovrådet forudsætter, at de bødeinddrivende myndigheder vil undlade at foranledige afsoning i tilfælde, hvor der foreligger rimelig grund til at antage, at den bødefældte er eller på gemingstiden var sindssyg eller i øvrigt i en tilstand, hvor en frihedsstraf ikke ville blive pålagt.

Til nr. 4.
Til § 37.

Forslaget er en følge af straffelovrådets forslag om at ophæve bestemmelserne om særfængsel og sikkerhedsforvaring.

Til §§ 41-43.

Et flertal af straffelovrådets medlemmer foreslår, at ungdomsfængsel ophæves som selvstændig retsfølge, se herom betænkningens kap. XI,8. Man mener, at der ikke i straffeloven bør optages særlige regler om fuldbyrdelsen af almindelig fængselsstraf over for unge lovovertrædere — herunder spørgsmålet om opretholdelse af særlige åbne anstalter og om anbringelse i lukket afdeling —, idet sådanne spørgsmål egner sig bedst til at reguleres ved administrative bestemmelser. Man forudsætter, at der ved udformningen af disse bestemmelser tages særlig hensyn til de unges behov for behandling såvel med sigte på modning og karaktermæssig udvikling som på undervisning, oplæring og uddannelse.

Vedrørende overgangsbestemmelser for de personer, der ved lovens ikrafttræden er idømt ungdomsfængsel, henvises til lovudkastets § 5 og bemærkninger nedenfor.

Til nr. 5.
Til stk. 1.

Det er en konsekvens af f lertalsforslaget om ophævelse af ungdomsfængsel, at ordet „ungdomsfængsel" udgår af denne bestemmelse.

Til stk. 2.

Der foreslås indføjet en ny bestemmelse, som giver fængselsvæsenet (justitsministeren) mulighed for at bestemme, at en person, der er idømt frihedsstraf, under særlige omstændigheder kan overføres til en institution udenfor kriminalforsorgen midlertidigt eller for den resterende del af straffetiden. Der henvises herom til betænkningens kap. XII, hvor det bl. a. er fremhævet, at der findes en tilsvarende bestemmelse i den norske fængselslovs §12. Det må antages, at den foreslåede bestemmelse kun vil finde anvendelse i forholdsvis sjældne tilfælde. De svaghedstilfælde og særlige behov for lægebehandling, pleje eller forsorg, som bestemmelsen tager sigte på, vil ofte være oplyst før dommens afsigelse og kan da tages i betragtning som grundlag for valg af betinget dom eller andre særlige foranstaltninger. Hvis frihedsstraf er idømt, vil fængselsvæsenets anstaltssystem frembyde forskellige muligheder for at afpasse fuldbyrdelsesmåden efter domfældtes tilstand. Der forekommer imidlertid tilfælde, hvor fængselsvæsenet skønner, at der er stærke grunde for at undgå et fængselsophold, og hvor man derfor må finde det hensigtsmæssigt at anbringe den pågældende under mere egnede institutionsmæssige forhold. Efter strfl. § 46, stk. 1, er der mulighed for at indlægge en person på sygehus, således at opholdet medregnes i straffetiden. Denne regel imødekommer imidlertid ikke fuldtud behovet for særlige anbringelsesmåder, og det må desuden forekomme rigtigt at bringe direkte til udtryk i loven, at der skal kunne ske en anbringelse i hospital m.v. for hele den resterende straffetid og ikke blot — som § 46, stk. 1, i almindelighed forudsætter — som en midlertidig afbrydelse af straffuldbyrdelsen.

Arten af de anbringelsesmåder, som kommer i betragtning, kan ikke angives udtømmende. Der kan være tale om anbringelse i psykiatrisk afdeling, plejehjem eller forsorgshjem; det vil iøvrigt være en fordel ved den foreslåede regel, at man ved hjælp af den kan udnytte de muligheder for brug af særlige institutionsformer, som fremtidig måtte blive udviklet indenfor hospitalsvæsenet eller den sociale forsorg. Som fremhævet i kap. XII må anbringelsen forudsætte samtykke fra den modtagende institutions side, ligesom det i almindelighed vil være en selvfølge, at en hensigtsmæssig anbringelse kun kan ske, når den domfældte er indforstået med denne foranstaltning. Det må endvidere være en forudsætning for en overføring, at hensynet til forebyggelse af strafbare handlinger ikke taler herimod. Fængselsvæsenet må derfor tage hensyn til eventuelle farlighedstilstande, undvigelsestilbøjeligheder o.l.

Til nr. 6.

Den foreslåede ændring er en følge af forslaget om at ophæve bestemmelsen i § 88, stk. 5, hvorved stk. 6 bliver stk. 5.

Til nr. 7.

Efter straffelovrådets forslag afskaffes de i §§ 62-69 omhandlede retsfølger arbejdshus og sikkerhedsforvaring; se herom betænkningens kap. IX.

Vedrørende overgangsbestemmelser for de personer, der ved lovens ikrafttræden er idømt arbejdshus eller sikkerhedsforvaring, henvises til lovudkastets §§ 5-9 og bemærkningerne nedenfor.

Til nr. 8.
Til § 65.

Lovudkastets § 65 svarer til den gældende bestemmelse i § 70, stk. 1, Som følge af straffelovrådets forslag om ændret affattelse af §§ 16-18 sker der dog visse ændringer med hensyn til afgrænsningen af de personer, overfor hvilke de i bestemmelsen nævnte foranstaltninger kan anvendes.

Straffri er efter § 16 *dels* personer, der har begået en strafbar handling i en tilstand af sindssygdom eller åndssvaghed i højere grad (stk. 1), *dels* — såfremt særlige hensyn ikke taler for at pålægge straf — personer, der har handlet i en med sinds-

sygdom ligestillet tilstand (stk. 2) eller i en tilstand af sindssygdom o.l. fremkaldt ved indtagelse af alkohol eller andre rusmidler (stk. 3). Straffri er endvidere efter § 17 personer, der har handlet i en tilstand af åndssvaghed i lettere grad eller i en tilstand, der ganske må ligestilles med åndssvaghed; det er dog også her en forudsætning for straffriheden, at særlige omstændigheder ikke taler for at pålægge straf.

Ved rettens afgørelse i henhold til § 65 skal der lægges vægt på, hvad der må anses for formålstjenligt for at forebygge yderligere lovovertrædelser. Dette kriterium, der træder i stedet for det nu i § 70 nævnte „hensyn til retssikkerheden", finder anvendelse dels med hensyn til spørgsmålet, om særlige retsfølger overhovedet skal iværksættes, dels — når dette spørgsmål besvares bekræftende — med hensyn til valget af foranstaltninger. Ved dette valg skal følges den retningslinie, at en mindre indgribende foranstaltning såvidt muligt skal foretrækkes frem for en mere indgribende.

Opregningen af foranstaltninger, som ikke er udtømmende, indeholder nogle overvejende redaktionelle ændringer i forhold til den gældende bestemmelse i § 70, stk. 1. Bortset fra reglen i 3. punktum om forvaring omfatter bestemmelsen ikke anbringelse i institutioner under kriminalforsorgen. I øvrigt er der ved formuleringen „anbringelse i egnet hjem eller institution til særlig pleje eller forsorg" åbnet mulighed for en række forskelligartede anbringelsesformer i offentlige eller private hjem eller institutioner.

Som anført ovenfor i kap. V, 8, vil det i visse tilfælde kunne være hensigtsmæssigt at anvende forvaring over for personer, der er straffri i medfør af reglerne i §§ 16-17, når den psykiske unormalitet er af særlig kompliceret art. Straffelovrådet foreslår derfor, at de omhandlede personer skal kunne anbringes i forvaring, når de betingelser, der er opstillet for denne retsfølge, er opfyldt.

Foranstaltninger i henhold til § 65 anordnes som hidtil uden tidsbegrænsning. Om ændring og ophævelse af foranstaltninger henvises til udkastets § 70. Det fremgår heraf, at kompetencen til at træffe bestemmelser om at ændre eller ophæve en foranstaltning ligger hos domstolene. Dette er ikke til hinder for, at retten som hidtil kan udforme sin bestemmelse om foranstaltningers anvendelse på en sådan måde, at der overlades et hospital eller en forsorgsmyndighed en beføjelse til at træffe nærmere angivne beslutninger om udskrivning fra hospital o.l., jfr. herved rigsadvokatens cirkulære nr. 57 af 15. marts 1957.

Til § 66.

Til stk. 1.

Lovudkastets § 66, stk. 1, giver mulighed for at anvende foranstaltninger som nævnt i § 65 overfor personer, der ved den strafbare handlings foretagelse befandt sig „i en ved mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af de psykiske funktioner betinget tilstand", der ikke omfattes af §§ 16 eller 17. Den nævnte formulering er omtrent den samme som den, der nu findes i § 17, stk. 1, dog at ordet „sjælsevnerne" er foreslået ændret til „de psykiske funktioner". Bestemmelsen kan derfor siges at svare til den nuværende § 70, stk. 1, sammenholdt med § 17. Det må dog herved fremhæves, at åndssvaghed i lettere grad efter straffelovrådets forslag er omtalt i en selvstændig regel, jfr. lovudkastets § 17, og at adgangen til at idømme forvaring i medfør af § 70 er foreslået ændret således, at betingelserne for at idømme forvaring er selvstændigt angivet i lovudkastets § 67. Bestemmelsen i § 66, stk. 1, får derfor alene betydning med henblik på nogle sjældnere forekommende psykiske afvigelser, der er omtalt i betænkningens kap. VI. Kriteriet „egnethed til påvirkning gennem straf" vil ikke blive opretholdt efter straffelovrådets forslag; det skal i stedet bero på rettens afgørelse, om det i stedet for at idømme straf findes formålstjenligt at anvende nogen af de i § 65 nævnte foranstaltninger.

Til stk. 2.

Ved udkastet til § 66, stk. 2, er det foreskrevet, at retten skal fastsætte en længstetid for varigheden af frihedsberøvende foranstaltninger, der iværksættes i medfør af stk. 1. Forslaget indeholder ingen bindende forskrifter med hensyn til den længstetid, som retten kan fastsætte, men det siges i udkastet, at der i almindelighed ikke kan fastsættes en længstetid, der overstiger 1 år. Med hensyn til begrundelsen for, at der i disse tilfælde af retten skal fastsættes en længstetid, henvises til bemærkningerne ovenfor i kap. VI, afsnit 3.

Efter stk. 2, 2. pkt., kan den fastsatte længstetid senere forlænges af retten under særlige omstændigheder. Bestemmelsen herom kan tænkes anvendt i tilfælde, hvor domfældtes tilstand er blevet forværret på en sådan måde, at han frembyder fare for andre, eller hvor der i øvrigt ved længstetidens udløb foreligger et åbenbart behov for at fortsætte en behandling eller pleje, der har betydning med henblik på forebyggelse af ny kriminalitet.

Til § 67.

Efter forslaget opretholdes den tidsubestemte retsfølge forvaring, der nu har hjemmel i § 70, men om-

rådet for dens anvendelse begrænses væsentligt. Betingelserne for dom til forvaring angives i § 67.

Forvaring kan idømmes, såfremt det efter karakteren af det forhold, der nu foreligger til påkendelse, og oplysningerne om tiltaltes person, herunder navnlig om tidligere kriminalitet, må antages, at han frembyder nærliggende fare for „andres liv, legeme, helbred eller frihed". Hermed udelukkes forvaring navnlig i sager mod personer, der frembyder fare for berigelseskriminalitet, bortset fra tilfælde, hvor der er grund til at regne med en fare for forbrydelser som røveri, afpresning, indbrud m.v. under anvendelse af alvorlig vold o.l.

Ved bedømmelsen af, om den nævnte fare kan antages at være til stede, skal der efter bestemmelsen lægges vægt på karakteren af tiltaltes strafbare handlinger og til oplysningerne om hans person, herunder tidligere kriminalitet. Betingelserne for dom til forvaring er således ikke som efter den nugældende § 70, jfr. § 17, knyttet til oplysninger om en psykisk afvigende tilstand. Det må på den anden side antages, at behovet for at anvende forvaring i første række vil foreligge i sager, hvor alvorlig kriminalitet af aggressiv karakter og faren for ny tilsvarende grov kriminalitet har sin baggrund i udtalte personlighedsmæssige afvigelser. Om sådanne tilstande må der som hidtil tilvejebringes lægelige oplysninger, hvor forholdene giver anledning dertil.

For at sikre, at anvendelsen af tidsubestemt forvaring begrænses til tilfælde, hvor grundlaget for en så indgribende foranstaltning er vel dokumenteret, stilles der efter udkastet til § 67 endvidere krav om, at den aktuelle straffesag skal angå kriminalitet af alvorlig beskaffenhed. Dette er angivet med kravet om, at tiltalte skal være skyldig i „drab, røveri, voldtægt eller anden alvorlig sædelighedsforbrydelse, frihedsberøvelse, alvorlig voldsforbrydelse, trusler af den i § 266 nævnte art eller brandstiftelse eller i forsøg på en af de nævnte forbrydelser".

Til § 68.

Efter den gældende bestemmelse i § 70, stk. 2, kan der i tilfælde, hvor der bliver tale om i medfør af § 70, stk. 1, at dømme en tiltalt til anbringelse i hospital eller anstalt, beskikkes ham en tilsynsværge, som dels sammen med forsvareren skal bistå tiltalte under sagen, dels senere holde sig underrettet om hans tilstand og drage omsorg for, at institutionsopholdet ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Ved justitsministeriets cirkulære nr. 168 af 5. oktober 1956 er det pålagt anklagemyndigheden og politiet, at der altid overfor retten skal rejses spørgsmål om værgebeskikkelse, når der er tale om at dømme den tiltalte „til anbringelse i hospital eller anstalt eller til at undergive sig en foranstaltning, der giver mulighed for sådan anbringelse".

I udkastets § 68 foreslås reglerne om værgebeskikkelse opretholdt med visse ændringer. Betegnelsen „tilsynsværge" foreslås ændret til „bistandsværge", der er mere i overensstemmelse med den funktion, som den pågældende skal varetage. Endvidere foreslås, at der gøres en sondring mellem fakultativ beskikkelse *før* dommen og obligatorisk beskikkelse *efter* dommen, når denne lyder på anbringelse i institution. Efter straffelovrådets opfattelse er det før dommens afsigelse tilstrækkeligt, at der er en mulighed for værgebeskikkelse, bl.a. fordi det kan forudsættes, at tiltaltes interesser på dette stadium af sagen i almindelighed vil blive varetaget af forsvareren. Derimod finder man det rigtigt, at der ved eller efter en dom til institutionsophold *skal* beskikkes den pågældende en bistandsværge, hvis hovedopgave er at drage omsorg for, at den tidsubestemte foranstaltning ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Om bistandsværgens adgang til at fremsætte begæring om foranstaltningers ophævelse henvises til § 69, stk. 1. Ved formuleringen af § 68, stk. 2, sidste pkt., gøres det klart, at beskikkelsen af bistandsværge for en domfældt har gyldighed, indtil foranstaltningen er endeligt ophævet. Beskikkelsen gælder således også, medens domfældte er udskrevet på prøve.

Efter forslaget opretholdes den regel, at bistandsværgen så vidt muligt skal være en person af den tiltaltes eller dømtes nærmeste pårørende. I praksis har det i et ikke ringe omfang været nødvendigt at udpege en bistandsværge udenfor denne kreds, og man har da i almindelighed udpeget en medarbejder ved Dansk Forsorgsselskab efter dettes forslag. Værgemålet er et personligt hverv og henhører ikke under Dansk Forsorgsselskab, men selskabet medvirker bl.a. ved at afholde visse udgifter. Det er straffelovrådet bekendt, at Dansk Forsorgsselskabs medvirken ved udpegelsen og værgens udførelse af hvervet i praksis støder på visse vanskeligheder. Straffelovrådet forudsætter, at disse problemer søges løst på en tilfredsstillende måde, når der, som det må ventes, gennemføres en i princippet statslig organisation af forsorgsvirksomheden.

Til § 69.

Lovudkastets § 69 indeholder regler om ændring og ophævelse af de foranstaltninger, der iværksættes efter §§ 65-67 og 70. Reglerne svarer med visse mindre ændringer til dem, der nu findes i § 70, stk. 3 og 4. Det foreslås, at den domfældte skal have ad-

gang til selv at rejse spørgsmål om ændring eller endelig ophævelse af en foranstaltning. Endvidere er fristen for fremsættelse af ny begæring om retskendelse, efter at en begæring er afslået, foreslået sat til et halvt år, medens den nu er 1 år, medmindre særlige omstændigheder taler for at imødekomme en begæring efter et halvt års forløb.

Ordene „bestemmelse om ændring af den idømte foranstaltning eller dens foreløbige eller endelige ophævelse" i den gældende § 70, stk. 3, er efter forslaget erstattet af ordene: „bestemmelse om ændring eller om endelig ophævelse af en foranstaltning". Der er ikke herved tilsigtet nogen realitetsændring. Ordene omfatter således de samme afgørelser som hidtil, herunder afgørelser om prøveudskrivning.

Til § 70.

Bestemmelsen omhandler de tilfælde, hvor en psykisk afvigende tilstand er indtrådt efter gerningstiden, men før straffesagens pådømmelse, jfr. strfl. § 71. Der henvises herom til betænkningens kap. VII.

Stk. 1 henviser til de tilstande, der er nævnt i §§ 16, 17 og 66, og det bestemmes endvidere, at retten, hvis det findes formålstjenligt, kan anvende foranstaltninger efter §§ 65 og 66 i stedet for straf, eller indtil straf kan fuldbyrdes. Det følger heraf, at bestemmelsen kan finde anvendelse på den samme personkreds, som nu omfattes af § 71. Bestemmelsen vil på samme måde som § 71 formentlig have sit vigtigste område i tilfælde, der er omfattet af § 16, d.v.s. tilfælde, hvor anbringelse i sindssygehospital er aktuelt indiceret. Henvisningen til § 17 vil formentlig være uden større praktisk betydning, idet denne bestemmelse handler om åndssvaghed i lettere grad m.v., altså tilstande af en sådan vedvarende karakter, at de ikke let kan tænkes at indtræde efter den strafbare handlings foretagelse. Når tilstanden er henført under § 16 eller § 17, kan samtlige de foranstaltninger, der er nævnt i § 65, herunder forvaring, anvendes.

Er gerningsmanden efter den strafbare handling kommet i en tilstand omfattet af § 66, kan retten på tilsvarende måde bestemme, at de i denne bestemmelse nævnte foranstaltninger skal anvendes. Det følger heraf, at varigheden af eventuelt ophold i institution skal tidsbegrænses.

Efter stk. 1 skal retten ligesom hidtil tage stilling til, om straf skal idømmes, eller den indtrådte abnormtilstand giver anledning til at lade straffen bortfalde. I begge tilfælde kan der endvidere blive spørgsmål om at anordne foranstaltninger i medfør af § 65 henholdsvis § 66. Kriteriet med hensyn til den sidstnævnte afgørelse er det samme som efter § 65 henholdsvis § 66, nemlig om anvendelse af særlige foranstaltninger af mere eller mindre indgribende karakter må anses for formålstjenlig, f.eks. for at forebygge yderligere lovovertrædelser.

Forslaget rummer den ændring i forhold til den gældende bestemmelse i § 71, at varigheden af en frihedsberøvende foranstaltning skal medregnes i straffetiden, såfremt straf er idømt, jfr. stk. 3. Ved ophøret af f.eks. et ophold i statshospital kan det altså efter omstændighederne vise sig, at der ikke er nogen del af den idømte og udsatte straf at fuldbyrde. Der er på den anden side ikke noget til hinder for, at en frihedsberøvende foranstaltning vedvarer i længere tid end den udmålte straffetid, såfremt betingelserne herfor efter § 70, stk. 1, jfr. § 65, er opfyldt. Stillingen er i så henseende den samme, som hvis særlige foranstaltninger var iværksat i forbindelse med en afgørelse om den forskyldte strafs bortfald.

I tilfælde, hvor der efter stk. 1 er truffet bestemmelse om foranstaltninger efter § 65, finder reglerne i §§ 68 og 69 om beskikkelse af bistandsværge, domstolsafgørelse vedrørende foranstaltningens ændring eller ophævelse m.v. tilsvarende anvendelse, jfr. § 70, stk. 2.

Til nr. 9.

Om begrundelsen for at ophæve de retsfølger, der er omhandlet i § 72 (afholdspålæg og udskænkningsforbud) og § 73 (anbringelse i helbredelsesanstalt for drankere) henvises til betænkningens kap. X.

Til nr. 10.

Den foreslåede bestemmelse svarer til den nu gældende § 74 med den forskel, at hjemmelen til at fastsætte administrative bestemmelser om fuldbyrdelsesspørgsmål begrænses til at angå forvaring i medfør af § 67. Den foreslåede ændring fra kgl. anordning til bestemmelser udfærdiget af justitsministeren er i overensstemmelse med nugældende lovgivningspraksis.

Til nr. 11.

De foreslåede ændringer i § 81, stk. 1 og 3, er en følge af forslaget om ophævelse af arbejdshus og sikkerhedsforvaring.

Til nr. 12.

Bestemmelsen svarer til den gældende § 85, dog at der er foreslået nogle ændringer, som til dels er af redaktionel karakter. Idet der iøvrigt henvises til betænkningen kap. VIII, skal med hensyn til de foreslåede ændringer fremhæves følgende:

I sin nuværende affattelse foreskriver § 85 obligatorisk strafnedsættelse under de i bestemmelsen nævnte betingelser, medens afgørelsen om strafbortfald er fakultativ. Straffelovrådet foreslår, at bestemmelsen i sin helhed får en fakultativ formulering, hvilket er bedst stemmende med den i nogen grad skønsmæssige bedømmelse, der finder sted, når det skal afgøres, om en tilstand af stærk sindsbevægelse eller andre omstændigheder på gerningstiden taler for en mildere straf. Det foreslås endvidere, at adgangen til strafbortfald ikke som nu skal være begrænset til tilfælde, hvor der ikke kan idømmes højere straf end hæfte for det pågældende forhold. Om denne ændring vil få nævneværdig praktisk betydning, beror på domstolene, men straffelovrådet har peget på nogle principielle synspunkter vedrørende den frihed i spørgsmål om sanktionsvalg, som iøvrigt kendetegner dansk ret, og finder det bedst stemmende hermed, at muligheden for at træffe afgørelse om strafbortfald står åben også i tilfælde, hvor der efter lovovertrædelsens strafferamme kan idømmes fængsel. Endelig er det foreslået at slette en nu gældende særregel, efter hvilken strafnedsættelse og -bortfald udelukkes i tilfælde, hvor sjælelig ulige vægtighed på gerningstiden skyldes selvforskyldt beruselse, og tiltalte tidligere er fundet skyldig i „en lignende strafbar handling" eller i overtrædelse af strfl. § 138, stk. 1 eller 2. De i § 138 nævnte forseelser har meget ringe praktisk betydning (§ 138, stk. 2, vil efter straffelovrådets forslag helt bortfalde), og om henvisningen til tidligere domfældelse for „en lignende strafbar handling" gælder, at den hermed angivne begrænsning i adgangen til strafnedsættelse og -bortfald har en noget vilkårlig og upraktisk karakter. Efter straffelovrådets opfattelse kan man uden betænkelighed overlade til domstolene at afgøre — ganske som når der er spørgsmål om almindelig strafudmåling eller om et valg mellem betinget og ubetinget dom •— om der skal kunne tillægges beruselse nogen betydning. Straffelovrådet anser det for sikkert, at en ophævelse af den nævnte ret specielle begrænsning i § 85 ikke vil medføre nogen ændring af den almindelige linie i retspraksis, at beruselse ikke medfører en lempelse af strafansvaret.

Efter forslaget er det endvidere fremhævet, at kriteriet „taler for en mildere straf" er fælles for alle de forhold, der er nævnt i bestemmelsen. Det er herved tydeliggjort, at „stærk sindsbevægelse" ikke i sig selv taler for en mildere straf.

§ 85 har i retspraksis haft størst betydning i sager, hvor der har været spørgsmål om at formilde straffen som følge af stærk sindsbevægelse eller andre subjektive særtilstande på gerningstiden. Der er dog grund til at fremhæve, at bestemmelsen både efter den nugældende formulering og efter forslaget også omfatter andre forhold, der taler for en mildere straf, herunder efter omstændighederne rent objektive omstændigheder af stærkt undskyldende karakter, der har foreligget på gerningstiden.

Til nr. 13.

Den foreslåede ændring i § 86 om strafafkortning under hensyn til varetægtsfængsling under straffesagen er en konsekvens af forslaget om ophævelse af bestemmelserne om ungdomsfængsel, arbejdshus og sikkerhedsforvaring.

Til nr. 14-16.

De foreslåede ændringer i §§ 88-89 a om sammenstød af forskellige retsfølger er en konsekvens af forslaget om ophævelse af bestemmelserne om ungdomsfængsel, arbejdshus og sikkerhedsforvaring og om ændring af bestemmelserne i § 70.

Til nr. 17-19.

De foreslåede ændringer i §§ 95 og 97 om forældelse og § 97 c om benådning er en konsekvens af forslaget om ophævelse af bestemmelserne om ungdomsfængsel, arbejdshus, sikkerhedsforvaring, afholdspålæg og helbredelsesanstalt for drankere og om ændring af bestemmelserne i § 70.

Til nr. 20.

Straffelovrådet har i forbindelse med sin gennemgang af straffeloven fundet det hensigtsmæssigt at stille forslag om ophævelse af § 123. Bestemmelsen har i de senere år ikke været anvendt i praksis, og straffelovrådet finder det rettest, at forhold af den i § 123 nævnte art alene sanktioneres gennem disciplinarmidler.

Til nr. 21.

Den foreslåede ændring er en følge af forslaget om at ophæve bestemmelserne i § 72 om afholdspålæg og udskænkningsforbud.

Til § 2.

Til nr. 1.

Den ny affattelse er en følge af den foreslåede ændring af straffelovens § 70 og den foreslåede ophævelse af straffelovens § 73. Straffelovens § 75, der udgår af opregningen, blev ophævet ved lov nr. 212 af 4. juni 1965 om ændringer i borgerlig straffelov (Konfiskation, fuldbyrdelse af frihedsstraf m.v.).

Til nr. 2.

Ved straffelovrådets forslag om ophævelse af foranstaltningerne særfængsel, ungdomsfængsel, ar-

bejdshus og sikkerhedsforvaring, bortfalder de beføjelser, der er tillagt fængselsnævnet i straffelovens §§ 17, 37, 42, 43, 63 og 66.

Som det fremgår af forslaget til ændring af straffeloven, stiller rådet forslag om, at der i § 49, stk. 2, optages en regel, hvorefter domfældte efter bestemmelse af justitsministeren kan overføres fra fængsel til hospital eller lignende, såfremt det af hensyn til domfældtes alder, helbredstilstand m.v. findes hensigtsmæssigt. En sådan overførelse er efter rådets opfattelse et naturligt led i fængselsvæsenets almindelige adgang til at træffe afgørelse om, under hvilke former, herunder fordeling mellem åben og lukket anstalt, frigangsordning m.m., udståelse af frihedsstraf skal finde sted.

Som følge heraf foreslås det, at fængselsnævnet nedlægges.

Til § 3.

De foreslåede ændringer er alle konsekvensændringer af forslaget til ændring af straffeloven.

Straffelovrådet har ikke fundet at burde indgå i mere principielle overvejelser om lægmandselementets plads i strafferetsplejen, og der er derfor ikke ved forslaget sket ændringer i nævningernes og domsmændenes kompetence i de sager, der omhandles af forslaget.

Til §§ o og 6.

Udgangspunktet ved straffelovrådets udarbejdelse af de overgangsregler, som rådets forslag til ændring af straffeloven gør nødvendige, har været, at disse skulle udformes således, at de sikrer de domfældte en rimelig og ligelig behandling samtidig med, at de i mindst mulig omfang giver anledning til vanskeligheder for retsvæsenet og administrationen.

Da der ved ungdomsfængsel og arbejdshus i modsætning til forvaring og sikkerhedsforvaring i praksis har udviklet sig nogenlunde faste løsladelsesterminer, har straffelovrådet fundet det forsvarligt og hensigtsmæssigt, at der for personer, der ved lovens ikrafttræden er dømt til ungdomsfængsel eller arbejdshus, uden at foranstaltningen er endelig fuldbyrdet, i loven fastsættes automatisk virkende regler for, hvornår de dømte skal løslades, og hvornår foranstaltningen er endelig fuldbyrdet. For så vidt angår forvaring og sikkerhedsforvaring, hvor klientellet er mindre ensartet, har man ikke fundet det muligt på tilsvarende måde at foreslå faste omsætningsregler. For personer, der ved lovens ikrafttræden hensidder i forvaring og sikkerhedsforvaring, må spørgsmålet om, hvilken foranstaltning der skal træde i stedet for den oprindelig idømte, derfor indbringes for retten.

Til § 5.

Til stk. 1.

Til brug ved rådets overvejelser har direktoratet for fængselsvæsenet oplyst, at opholdstiden for førstegangsindsatte i ungdomsfængsel i praksis er 1 år — 1 år 6 måneder, medens opholdstiden i genindsættelsestilfælde er svingende fra ophold i 3 måneder til ophold i 1 år efter genindsættelsen. Ved indsættelse i arbejdshus vil efter fængselsdirektoratets oplysninger et ophold på 2 år før prøveløsladelse for en førstegangsindsat være almindeligt. Ved genindsættelse er opholdstiden derimod stærkt varierende.

For personer, der ved lovens ikrafttræden hensidder i ungdomsfængsel eller arbejdshus, har det været et udgangspunkt for rådet, at ingen må komme til at opholde sig længere i vedkommende institution, end de under det gældende system måtte regne med. Med hensyn til personer, der hensidder i arbejdshus, har rådet yderligere lagt vægt på at opnå et rimeligere forhold mellem den begåede kriminalitet og varigheden af den frihedsberøvende foranstaltning. Rådet foreslår derfor, at personer, der ved lovens ikrafttræden hensidder i ungdomsfængsel eller arbejdshus, løslades, når de har afsonet henholdsvis 1 år og 1 år og 6 måneder. For personer, der er genindsat, foreslås det, at de løslades, når de har afsonet henholdsvis 4 måneder og 6 måneder. Der er tale om egentlige løsladelsesterminer, således at de fastsatte tidsrum for opholdet i institutionen ikke kan afkortes gennem de almindelige regler om prøveløsladelse. Er løsladelse på et tidligere tidspunkt undtagelsesvis påkrævet, må dette ske ved benådning. Personer, der efter forslaget ikke kan løslades straks, hensidder som fængselsfanger, jfr. herved reglen i stk. 2.

Til stk. 2.

Det bestemmes, at personer, der løslades i medfør af reglerne i stk. 1, anses som prøveløsladte fra fængsel med en reststraf på fængsel i 3 måneder henholdsvis 6 måneder, at prøvetiden er 1 år, og at andre vilkår kan fastsættes af justitsministeren, hvis det findes formålstjenligt.

Når straffelovrådet stiller forslag om en sådan regel, skyldes det, at adgangen til i forbindelse med en prøveløsladelse at fastsætte vilkår om tilsyn, arbejde og ophold, ambulant psykiatrisk behandling o.s.v. må anses for at være af afgørende betydning for kontinuiteten i det under afsoningen i ungdomsfængsel eller arbejdshus påbegyndte behandlingsarbejde. Det vil derfor være betænkeligt at anse en løsladelse efter stk. 1 som en endelig løsladelse. Det bemærkes herved, at de personer, der løslades fra

ungdomsfængsel og arbejdshus, i almindelighed har et betydeligt behov for kriminalforsorgens efterfølgende støttearbejde.

Når det i reglen bestemmes, at de pågældende skal anses som prøveløsladt fra en fængselsstraf med en reststraf på 3 måneder henholdsvis 6 måneder, skyldes dette, at der selvsagt ikke vil være mulighed for genindsættelse i ungdomsfængsel eller arbejdshus i tilfælde af vilkårsovertrædelser. Straffelovrådet antager, at den omstændighed, at en del af frihedsstraffene endnu ikke er afsonet, har betydning for muligheden for at gennemføre de vilkår, der er stillet ved prøveløsladelsen.

Til stk. 3.

Med hensyn til de personer, der ved lovens ikrafttræden allerede er prøveløsladt fra ungdomsfængsel eller arbejdshus, vil der som anført ikke bestå nogen mulighed for genindsættelse i de nævnte institutioner. Straffelovrådet har derfor af de ovenfor anførte grunde ment, at reglen i stk. 2 også bør anvendes i disse tilfælde.

I den prøvetid, der er en følge af stk. 2, fragår den tid, i hvilken den pågældende allerede har været prøveløsladt, og reglen giver ikke en særlig adgang til i forbindelse med lovens ikrafttræden at fastsætte yderligere vilkår for den allerede gennemførte prøveløsladelse. Var der for denne fastsat en længere prøvetid end 1 år, fører stk. 2 til, at prøvetiden afkortes til 1 år.

Til § 6.

Til stk. 1.

Straffelovrådet stiller forslag om, at det overlades til domstolene at afgøre, hvorledes der skal forholdes med de personer, der ved lovens ikrafttræden hensidder i forvaring eller sikkerhedsforvaring.

Som foran anført har straffelovrådet ikke fundet det muligt i loven at optage faste omsætningsregler, da klientellet i forvaring og sikkerhedsforvaring er mindre ensartet end klientellet i ungdomsfængsel og arbejdshus. Dertil kommer, at forvaring efter rådets forslag kun kan anvendes over for en meget snævrere og til dels anden personkreds end den, der efter gældende ret kan hensættes i forvaring.

Det fremgår af bestemmelsen, at retten ved sin afgørelse, der sker ved dom, kan anvende frihedsberøvende foranstaltninger af enhver art bortset fra hæfte. Bestemmelsen indeholder en selvstændig hjemmel for at anvende foranstaltningerne i medfør af §§ 65-67, såfremt dette efter domfældtes nuværende tilstand er formålstjenligt. Dette må dog efter rådets opfattelse forudsætte, at et sådant sanktionsvalg er indiceret af erklæringer fra den anstalt, hvor den pågældende hidtil har haft ophold, og eventuelle supplerende psykiatriske erklæringer.

Til stk. 2.

Personer, der ved lovens ikrafttræden allerede er prøveudskrevet fra forvaring og sikkerhedsforvaring, forbliver prøveudskrevet. Da der ikke kan blive tale om genindsættelse i sikkerhedsforvaring, og da adskillige af de dømte, der er prøveudskrevet fra forvaring, efter rådets forslag til ny bestemmelse herom ikke længere kan idømmes forvaring, foreslår rådet helt generelt, at personer, der er prøveudskrevet fra de nævnte sanktioner, skal anses som prøveløsladt fra fængsel med en reststraf på 6 måneder og en prøvetid på 2 år. De i øvrigt for prøveudskrivningen fastsatte vilkår forbliver i kraft. Om den nærmere begrundelse for forslaget og om prøvetidens beregning henvises til bemærkningerne ovenfor til § 5, stk. 2 og 3. Da personer, der udskrives fra forvaring eller sikkerhedsforvaring, i almindelighed har et betydeligt behov for forsorgsmæssige hjælpeforanstaltninger, finder straffelovrådet det væsentligt, at man som hidtil har mulighed for at tilbyde de pågældende en sådan hjælp også udover den i stk. 2 fastsatte prøvetid.

Til stk. 3.

Det må forudses, at domstolene i enkelte tilfælde vil omsætte en dom til sikkerhedsforvaring eller forvaring til straf af fængsel i et tidsrum, der enten er mindre end eller lig med den tid, hvori den dømte har haft ophold i sikkerhedsforvaring eller forvaring. Da der er tale om personer, der som oftest vil have et betydeligt behov for efterforsorg, vil straffelovrådet være betænkelig ved i sådanne tilfælde at løslade de pågældende endeligt. Man foreslår derfor, at de anses som prøveløsladt fra fængsel med en reststraf på 6 måneder og en prøvetid på 2 år. Prøvetiden må i disse tilfæld regnes fra afgørelsens dato. I øvrigt skal de almindelige regler om prøveløsladelse i § 39 kunne anvendes. Såfremt det er muligt, vil det derfor være hensigtsmæssigt, om justitsministeriet, inden sagen er endelig afgjort, har taget stilling til, på hvilke vilkår en eventuel prøveløsladelse skal ske.

Til § 7.

I nogle tilfælde vil der før lovens ikrafttræden efter reglerne i straffelovens § 70 være fremsat begæring om prøveudskrivning fra forvaring. Er begæringen ved lovens ikrafttræden indbragt for retten, efter at være blevet behandlet i anklagemyn-

digheden m.v., ville det i forhold til den indsatte være mindre rimeligt og i øvrigt uhensigtsmæssigt, hvis lovens ikrafttræden bevirkede, at sagen ikke kunne viderebehandles. Det bestemmes derfor, at sagen skal færdigbehandles efter de hidtil gældende regler.

Finder retten, at begæringen om prøveudskrivning kan tages til følge, træffer den ved kendelse bestemmelse om prøveudskrivning og de for denne gældende vilkår, bortset fra de vilkår der følger af lovudkastets § 6, stk. 2, om prøvetid og reststraf.

Med hensyn til adgangen til at fastsætte yderligere vilkår bemærkes, at det i praksis ofte anvendte vilkår om direkte tilbageføring i tilfælde af vilkårsovertrædelse ikke vil kunne finde anvendelse, medmindre retten ved dom efter § 6, stk. 1, bestemmer, at den pågældende skal idømmes forvaring og undtagelsesvist samtidig træffer afgørelse om prøveudskrivning.

Kan begæringen om prøveudskrivning ikke tages til følge, bestemmes det, at retten herefter skal træffe afgørelse om omsætning af foranstaltningen efter lovudkastets § 6, stk. 1. Uanset at afgørelser efter denne bestemmelse træffes under medvirken af domsmænd, og en ny behandling således er påkrævet, synes det mest hensigtsmæssigt i disse tilfælde at lade afgørelsen træffes af den ret, ved hvilken spørgsmålet om prøveudskrivning blev behandlet, jfr. straffelovens § 59, stk. 3, selv om denne ret ikke måtte være kompetent efter den almindelige regel i lovudkastets § 8, stk. 1,1. punktum.

Til § 8.

Straffelovrådet har fundet det rigtigt, at de særlige sager om omsætning af forvaring og sikkerhedsforvaring behandles af underretten i den retskreds, hvor forvaringsanstalterne er beliggende. Man opnår derved, at sagerne undergives en så ensartet behandling som muligt. Rådet er opmærksom på, at reglen vil medføre en meget følelig belastning for nogle enkelte retter og politikredse, men forudsætter, at den risiko for en forsinkelse af behandlingen, der er en følge heraf, vil kunne undgås, hvis de pågældende embeder får tillagt særlig assistance. Straffelovrådet forudsætter endvidere, at det som hidtil vil være den statsadvokat, der tog stilling til tiltalespørgsmålet i den oprindelige sag, som nu faktisk afgør, hvilken påstand der af anklagemyndigheden skal nedlægges under sagen.

Vedrørende den særlige regel i 2. punktum henvises til bemærkningerne ovenfor til § 7.

Straffelovrådet har endvidere fundet det bedst stemmende med strafferetsplejens almindelige principper at foreskrive medvirken af domsmænd.

Med hensyn til anke finder reglerne i retsplejelovens kap. 83 anvendelse med de begrænsninger, der følger af, at det spørgsmål, der kan pådømmes, alene er et spørgsmål om sanktionsvalg og -udmåling.

Til stk. 2.

Straffelovrådet har ikke fundet det muligt i loven at fastsætte en bestemt frist, inden hvilken der skal være truffet afgørelse om omsætning efter lovudkastets § 6, stk. 1. Uanset at der under disse sager ikke skal tages stilling til selve skyldspørgsmålet, vil de formentlig oftest kræve en omfattende dokumentation og procedure, ligesom en del af afgørelserne kan påregnes anket til landsretten.

Selv om disse sager naturligvis skal fremmes mest muligt ved retten, foreskrives det derfor alene, at spørgsmål om omsætning af foranstaltningen skal være indbragt for retten inden 1 måned efter lovens ikrafttræden. Dette gælder også, hvor en før lovens ikrafttræden fremsat begæring om prøveudskrivning i medfør af reglen i lovudkastets § 7 viderebehandles ved retten, men hvor der endnu ikke foreligger en endelig afgørelse af prøveudskrivnings-

Til stk. 3.

Når det foreskrives, at den tidligere idømte foranstaltning vedbliver at gælde indtil endelig, d.v.s. ikke appelleret, afgørelse efter § 6 eller § 7 er truffet, vil det sige, at den pågældende kan tilbageholdes i forvaring eller sikkerhedsforvaring under en eventuel appelbehandling af sager, i hvilke underretten træffer afgørelse om prøveudskrivning eller fastsætter en fængselsstraf lig med eller kortere end den tid, i hvilken den pågældende faktisk har hensiddet i forvaring eller sikkerhedsforvaring.

Til § 9.

Reglen er en følge af lovudkastets § 1, nr. 11, og svarer til den gældende regel i straffelovens § 86, stk. 3, 1. punktum.

BILAG

Anvendelsen af frihedsberøvende sanktioner i perioden 1950-1970.

Af Jan Kaarsen og Jens Tolstrup.

1. Undersøgelsens genstand og formål.

Undersøgelsen tager sit udgangspunkt i året 1950, idet virkningen af efterkrigstidens retsopgør og kriselovgivning først omkring dette tidspunkt stort set er klinget af.

I årene 1950 til 1970 har anvendelsen af de frihedsberøvende særforanstaltninger, ungdomsfængsel, arbejdshus, sikkerhedsforvaring, forvaring og særfængsel gennemgået betydelige ændringer.

Det er undersøgelsens formål at belyse denne udvikling nærmere, både for hver enkelt sanktionsform for sig og for det indbyrdes forhold mellem sanktionerne, idet disse ofte frembyder alternative valg for domstolene.

Da ubetinget fængsel gennem hele perioden har været den dominerende frihedsberøvende sanktion, og da fængsel i betydeligt omfang har været et alternativ til særforanstaltningerne, er almindeligt ubetinget fængsel medtaget.

Betinget fængsel fremtræder i et vist omfang som alternativ til fængsel. Man er imidlertid gået ud fra, at domstolenes valg i første omgang står mellem betinget fængsel og ubetinget frihedsberøvelse under en eller anden form. Betinget fængsel er derfor ikke medtaget. Anvendelsen af betinget fængsel har i øvrigt ikke undergået store ændringer i den undersøgte periode.

Hæfte er heller ikke medtaget, idet denne sanktionsform kun sjældent vil præsentere sig som et alternativ til fængsel og slet ikke som alternativ til særforanstaltninger.

To frihedsberøvende særforanstaltninger, dom til anbringelse i statshospital og dom til anbringelse i institution under åndssvageforsorgen, er ligeledes udeladt, selvom det vel forekommer, at disse sanktioner kan fremtræde som alternativ til i hvert fald dom til forvaring.

2. Kilder.

Som kilder for undersøgelsen er anvendt fængselsdirektørens beretninger om fængselsvæsenet i Danmark 1950-1969 samt Danmarks Statistiks Kriminalstatistik for de tilsvarende år. Der er desuden anvendt utrykt materiale fra fængselsdirektoratets 4. ekspeditionskontor. Endelig er oplysningerne om indsættelse i særfængsel suppleret og korrigeret på grundlag af oplysninger fra særfængslerne i Herstedvester og Horsens. Oplysning om de anvendte kilder anføres ved alle tabeller.

3. Indsættelser efter dom.

3.1. Samtlige sanktioner.

I 1950 indsattes i alt 4766 personer i fængselsvæsenets anstalter efter dom til de undersøgte sanktioner. En del af disse er formentlig gengangere, idet det meget vel er muligt at pådrage sig mere end een kort frihedsstraf i løbet af samme år. I 1970 er tallet faldet til 4331. Maksimum nås i 1952 med 4773. Derefter falder tallet - bortset fra stigningen i 1956 – til minimum i 1960 med 3312. Derfra går det successivt opefter med 1964 og 1966 som eneste undtagelser. Tallene fremgår af tabel 1.

3.2. Fængsel.

I 1950 indsattes 4494 personer i fængsel. I 1970 er tallet faldet til 3933, et fald på 12 pct., se indekstallet i tabel 2. Periodens maksimum ligger allerede i 1951. Derefter følger et fald til minimum i 1960 med 2944. (Indeks = 66). Dette niveau holdes i 1961 og 1962, hvorefter tallet igen stiger nogenlunde støt indtil 1970.

Fængsel har i undersøgelsens periode kunnet udstås i statsfængsel, i Københavns fængsler eller i et af provinsens 50 arresthuse.

I 1950 var reglerne for fordeling af fængselsdomfældte således, at fængsel helt op til 5 måneder skulle udstås i arresthus. Disse fordelingsregler er gennem perioden ændret successivt til 4 og 3 måneder og i 1970—71 til, at fængselsafsonere selv med fængsel i 30 dage skal afleveres til statsfængsel. Baggrunden herfor var dels pladsforholdene i arresthusene som følge af det stigende antal varetægtsfanger og hæfteafsonere, dels ønsket om at placere afsonere under bedre forhold.

Dette er forklaringen på, at indekstallet for arresthusene falder til 34 i 1970.

For Københavns fængsler viste det sig vanskeligere at gennemføre samme udvikling, idet et vist belæg af afsonere ansås for at være en nødvendig betingelse for anstaltens arbejdsdrift. Også her er indekstallet i 1970 dog faldet til 68.

Denne baggrund er en del af forklaringen på, at indekstallet for statsfængslerne i 1970 er steget til 138.

Gennem hele perioden er fængsel den helt dominerende sanktionsform. I 1950 skyldtes 94 pct. af samtlige indsættelser fængselsdomme. Tallet falder i 1961 til 87 pct. og stiger derefter til 91 pct. i 1970.

3.3. Ungdomsfængsel.

Antallet af domme til ungdomsfængsel ligger i begyndelsen af perioden omkring 80 - faldende til 65 i 1954. I 1953 nedsattes imidlertid straffelovskommissionen. Under forhandlingerne i denne opnåedes der ret hurtigt enighed om, at man overfor unge lovovertrædere under 21 år burde foretrække ungdomsfængsel fremfor ubetinget fængsel. Som følge heraf stiger anvendelsen af ungdomsfængsel dramatisk i de følgende år. Alene fra 1954 til 1956 er der tale om mere end en fordobling og tallene stiger fortsat frem til 1963 med et maksimum på 272. Derfra følger et uregelmæssigt fald til et niveau på 208 i 1970. Fra 1954 til 1970 er der således sket en tredobling af antallet af ungdomsfængselsdomme.

Ungdomsfængselsdommenes procentvise andel er tilsvarende steget støt fra 1,6 pct. i 1950 til 7,5 pct. i 1963 og derefter faldet til 4,8 pct. i 1970.

3.4. Arbejdshus.

I 1950 blev 40 personer indsat i arbejdshus efter dom. Tallet stiger i 1952 til 69 og holder sig derefter frem til 1960 omkring 50, bortset fra en isoleret stigning i 1959. I løbet af 1961 og 1962 falder niveauet til omkring 30 og holder sig der til 1967, da et nyt fald efterhånden bringer niveauet ned på kun 10 domme til arbejdshus i 1970. Denne udvikling er fortsat i 1971. Domstolene er således næsten ophørt med at anvende sanktionen arbejdshus. Niveauet i 1970 er kun en syvendedel af niveauet i 1952.

Procentuelt tegnede arbejdshuset sig i begyndelsen af 1950'erne for omkring 1,2 pct. af dommene. Maksimum nås med 1,9 pct. i 1959. Derefter følger et støt og sikkert fald frem til 0,2 pct. i 1970.

3.5. Sikkerhedsforvaring.

Antallet af domme til sikkerhedsforvaring har gennem hele perioden været meget lavt svingende mellem 0 og 6 med et gennemsnit på ca. 1,5. I 9 af de 21 år er der overhovedet ikke afsagt domme af denne art. Fra 1960 til 1970 er der kun afsagt 7 domme til sikkerhedsforvaring mod 24 domme i perioden fra 1950-59. Selv på dette meget lave niveau er der således tale om en klart aftagende tendens.

Procentuelt har antallet af domme til sikkerhedsforvaring i denne periode aldrig oversteget 0,1 pct.

3.6. Forvaring og særfængsel.

3.6.1. Forvaring.

Endnu i 1950 faldt der 145 domme til forvaring. Allerede fra 1953 er tallet imidlertid definitivt faldet til under 100. Faldet fortsætter, og fra 1962 ligger niveauet omkring 50. I 1967 indtræder et nyt fald til 30, et tal, der gentager sig i 1970.

Indekstallet viser et fald til 21 i 1970. I 1950 faldt der således fem gange flere domme til forvaring end i 1970 (tabel 2).

Procentuelt udgjorde forvaringsdommene i 1950 nøjagtig 3,0 pct. I 1970 er tallet faldet til 0,7 pct.

3.6.2. Særfængsel.

I 1950 af sagdes kun 8 domme til særfængsel. Tallet stiger i de følgende år, men er i 1954 helt nede på 6.

Baggrunden herfor var behandlingsfilosofien i Herstedvester, hvor man var af den opfattelse, at personer, der henhørte under straffelovens § 17, alene lod sig behandle gennem tidsubestemt frihedsberøvelse.

I 1951 oprettedes imidlertid yderligere en forvaringsanstalt i Horsens. Da man her var af en anden opfattelse, overførtes særfængslet i efteråret 1955 til Horsens.

Som det fremgår af tabel 3, steg anvendelsen af særfængsel derefter dramatisk fra et indekstal på 75 i 1954 til 238 året efter og yderligere til 513 i 1956 og atter til 750 i 1958, altså en tidobling, på kun fire år. Fra 1958 til 1968 sker yderligere en fordobling, og i 1970 er tallet atter steget til 1875 svarende til 150 domme til særfængsel. I 1970 afsagdes således næsten tyve gange flere domme til særfængsel end i 1950.

Tilsvarende er særfængselsprocenten steget fra 0,2 pct. i 1950 til 3,5 pct. i 1970.

Som en konsekvens af udviklingen indrettedes i december 1967 pany særfængsel i Herstedvester, således at begge forvaringsanstalter nu modtager både forvarede og særfængselsdømte. Særfængslets fremgang er i høj grad sket på bekostning af forvaringen. Som det ses af kolonnen nederst i tabel 3, er forvaringens og særfængslets samlede procentandel imidlertid steget fra 3,2 pct. i 1950 til 4,2 pct. i 1970.

4. Institutionernes belæg.

4.1. Generelt.

Af flere grunde giver oversigten over indsættelser efter dom kun et ufuldstændigt og tildels misvisende billede af sanktionspolitikken.

For det første er den gennemsnitlige opholdstid i ungdomsfængsel, arbejdshus, sikkerhedsforvaring og forvaring væsentligt længere end ved fængsel og særfængsel. Herved får de førstnævnte sanktioner en vægt i det daglige belæg, der er langt større end domstallene giver udtryk for.

For det andet spiller andre leverandører end domstolene en betydelig rolle for belæggets størrelse. Således omfatter fængselsnævnets genindsættelser af prøveløsladte fra ungdomsfængsel, arbejdshus og sikkerhedsforvaring et betydeligt antal personer. Mindre rolle spiller justitsministeriets genindsættelser af prøveløsladte fra fængsel og særfængsel, idet genindsættelserne her i den undersøgte periode næsten altid er sket i forbindelse med ny dom.

For det tredie omfatter domfældelsesstatistikken ikke domstolenes genanbringelse af forvarede efter kendelse, en anbringelsesform, der spiller mindst lige så stor rolle for forvaringsbelæggets størrelse som domfældelserne.

I tabellerne 4-6 vises derfor udviklingen i det gennemsnitlige daglige belæg, der registrerer betydningen af opholdstidens længde og medtager samtlige indsættelser.

4.2. Samtlige sanktioner.

Da det daglige belæg ikke findes opgjort for forvaringen før 1954, kan det samlede tal først opgøres fra og med dette år.

I 1954 lå det daglige belæg i gennemsnit for året på 2509. Tallet stiger i 1956 til 2551 og falder derefter nogenlunde støt til 1836 i 1970. Udviklingen registreres af indekstallene i tabel 5 som et fald fra 100 i 1954 til 73 i 1970, altså et fald i belægget på 27 pct. Det er således ikke domfældte af disse kategorier, der har forårsaget fængselsvæsenets kapacitetsproblemer i de senere år, men stigningen i antallet af varetægtsfængslede og i antallet af hæftedomfældte. Stigningen i antallet af motorkøretøjer er hovedårsagen til de mange hæftedomme. De ændrede beregningsregler for fradrag af varetægtsophold forklarer en del af nedgangen i statsfængslernes procentandel. Stigningen i varetægtsfængslets belægsandel synes at have krav på en nærmere undersøgelse.

4.3. Fængsel.

Det daglige belæg af fængselsindsatte var i 1950 i alt 2028. Allerede i 1953 er indekstallet faldet til 85, i 1958 til 70, og i 1960 til 60, et niveau, der holdes nogenlunde konstant resten af perioden varierende fra minimum på 57 i 1966-67 til 62 i 1970. (Tabel 4 og 5). Belægget af fængselsindsatte er således reduceret med 38 pct. fra 2028 i 1950 til 1256 i 1970.

Når belægget af fængselsindsatte ikke er steget væsentligt fra 1960 til 1970, skønt antallet af domfældelser i samme periode steg fra ca. 3000 til ca. 4000, skyldes det nedsættelse af opholdstiderne gennem den udvi-

dede adgang til prøveløsladelse, der gennemførtes i 1964, en stigende anvendelse af prøveløsladelsesinstituttet, samt at der fra november 1968 i næsten alle tilfælde gives fuldt varetægtsfradrag.

Som følge af særforanstaltningernes længere opholdstider og administrative genindsættelser bliver fængselssanktionens procentvise belægsandel væsentligt lavere end domsandelen. Mens denne svingede mellem 95 pct. og 87 pct. (tabel 3), var belægsandelen i 1950 kun 68 pct., et tal, der falder nogenlunde støt til 56 pct. i 1961-62, hvorefter det igen stiger til 68 pct. i 1970.

Fra 1959 til 1967 var således mere end 40 pct. af belægget undergivet særforanstaltninger.

Fra 1960 til 1966 var omkring 40 pct. af belægget undergivet helt eller delvis tidsubestemte særforanstaltninger. (Ungdomsfængsel, arbejdshus, sikkerhedsforvaring eller forvaring).

4.4. Ungdomsfængsel.

I 1950 havde ungdomsfængslerne et belæg på 220 faldende til 145 i 1955. Fra 1956 steg belægget støt til et maksimum på 425, der nåedes i 1965. Derefter er belægget påny faldet støt til 243 i 1970 (tabel 4).

Tallet 425 forekommer højt, men ligger dog mere end hundrede under de 527, der var forudset af fængselsvæsenet - se Betænkning II - vedrørende fængselsvæsenets anstaltsorganisation, pag. 20. Det er aldrig opklaret, hvorfor krigsårenes store fødselsårgange ikke levede op til forventningerne om at fylde ungdomsfængslerne i samme grad som hidtil.

Faldet i det daglige belæg fra 1950 til 1955 (fra indekstal 100 til 66) er noget større end faldet i domfældelsestallene (fra 100 til 84). Til gengæld stiger domfældelsernes indeks til 353 i 1963, hvor belæggets indeks kun stiger til 193 i 1963. Forklaringen synes at være, at anklagemyndigheden og domstolene reagerede ret hurtigt, mens fængselsnævnet fra midten af 1960'erne har ført en mere liberal løsladelses- og genindsættelsespolitik (tabel 2 og 5).

Ungdomsfængslernes procentandel af domfældelser var i 1950 kun 1,6 pct. og nåede i perioden aldrig over 7,5 pct. (1963). Som følge af de lange opholdstider og fængselsnævnets genindsættelser var belægsandelen allerede i 1960 på næsten 7 pct., stigende til næsten 20 pct. i 1966. I 1970 var tallet endnu 13,2 pct.

Fra 1963 til 1966 sad næsten en femtedel af belægget i ungdomsfængsel.

4.5. Arbejdshus.

I 1950 havde arbejdshuset endnu et belæg på næsten 350. Bortset fra enkelte år (1956, 1959 og 1960) falder tallet støt gennem hele perioden til kun 54 i 1970. Nedgangen er fortsat i 1971 og i første halvdel af 1972 til et belæg på ca. 20-25 (tabel 4).

Indekset i tabel 5 registrerer udviklingen som et fald fra 100 til 16, d.v.s. til en sjettedel. Domfældelserne steg derimod først til 173 i 1952 og faldt derefter til 25 i 1970, altså et fald til en fjerdedel. Her synes fængselsnævnets liberale løsladelses- og genindsættelsespolitik i de senere år at have gjort sig gældende.

Arbejdshusets procentvise belægsandel var i 1950 stadig mere end 8 pct., stigende uregelmæssigt til næsten 9 pct. i 1960 og derefter støt faldende til mindre end 3 pct. i 1970. Som ved ungdomsfængsel er belægsandelen betydeligt større end domfældelsesandelen, der i 1950 var mindre end 1 pct., stigende til små 2 pct. i 1959 og derefter faldende først til ca. 1 pct. fra 1962 til 1966, og dernæst til 0,2 pct. i 1970.

4.6. Sikkerhedsforvaring.

Sikkerhedsforvaringen havde endnu i 1950 et belæg på 70, et tal, der i 1954 er halveret til 36, i 1961 pånyhalveret til 19 og i 1965 atter halveret til 9, et tal, der holder endnu i 1970 (tabel 4).

Indekstallene viser et fald i belægget fra 100 i 1950 til 13 i 1970, altså en reduktion til en syvendedel (tabel 5).

At tallet holder trods et meget ringe antal domme, skyldes først og fremmest, at et vist antal livstidsfanger overføres til sikkerhedsforvaring. Af de i klientelundersøgelsen 8 hensiddende havde kun 3 modtaget dom til eller var genindsat i sikkerhedsforvaring. Endelig spiller de lange opholdstider og genindsættelserne en særlig rolle ved denne sanktionsform.

Også her spiller belægget procentvis en

noget større rolle end domfældelserne, om end tallet er faldet fra 1,4 pct. i 1950 til 0,5 pct. i 1970.

4.7. Forvaring og sær fængsel.

Da forvaringsanstalten Herstedvester først fra 1954 har registreret det gennemsnitlige belægstal, er det ikke muligt at opgive forvaringens belægstal for periodens første fire år.

I 1954 var forvaringens belæg 371. Tallet stiger til 400 i 1959 og falder derefter nogenlunde støt til 163 i 1970. Indekset viser et fald fra 100 i 1954 til 44 i 1970, d.v.s. en halvering. (Tabel 5). Domfældelsesindekset viser et stort set tilsvarende fald fra 57 i 1954 til 21 i 1970.

I 1950 var forvaringens domfældelsesandel 3 pct., et tal der falder nogenlunde støt gennem hele perioden til 0,7 pct. i 1970.

Som ved ungdomsfængsel og arbejdshus er forvaringens belægsandel betydeligt større end domsandelen, i 1954 således ca. 15 pct., d.v.s. mere end syv gange større. *Tallet stiger til maksimum i 1960, da næsten 18 pct. af belægget sad i forvaring,* og falder derefter nogenlunde støt til mindre end 9 pct. i 1970.

Særfængslets belæg var i 1950 kun 6, et tal, der holder endnu i 1955. Resten af perioden viser en dramatisk stigning til 111 i 1970 af indekset, registreret som en stigning til 1850, altså henimod en tyvedobling.

Den procentvise belægsandel stiger fra 0,2 pct. i 1954 til 6,0 pct. i 1970. Her svarer belægsandelen til domsandelen i periodens begyndelse, mens domsandelen i periodens slutning kun er 3,5 pct. (tabel 3-6).

Tabellerne viser også forvaringens og særfængslets samlede andel af domfældelser og belæg. Domsandelen stiger omend uregelmæssigt fra 3,2 pct. i 1950 til 4,2 pct. i 1970. Belægsandelen stiger fra 15 pct. i 1954 til 20 pct. i 1960 og falder derefter igen til 15 pct. i 1970 (tabel 6).

Den dramatiske forskydning fra forvaring til særfængsel har således øget antallet af domme på dette område med en lille trediedel, men *den samlede belægsandel er uændret.* I absolutte tal er det samlede belæg dog faldet fra 377 i 1954 til 274 svarende til et fald i indekstallet fra 100 til 73, altså en reduktion med en fjerdedel.

Tabel 1. *Antal indsættelser efter dom i perioden 1950-70 fordelt efter sanktionsarten.* (Mænd og
Kilde: Beretning om fængselsvæsenet i Danmark 1950-69 tabellerne 6.2 og 8.3. For 1970, 1960 og 1962 og ungdomsfængsel 1969 dog oplysninger fra anstalterne.

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Fængsel udstået i statsfængsel	2006	2024	2006	1768	1726	1727	1935
Københavns fængsler	914	903	889	868	910	778[1])	961[1])
arresthus	1574	1593	1575	1354	1337	1280	1243
Fængsel i alt	4494	4520	4470	3990	3973	3785	4139
Særfængsel	8	14	21	17	6	19	41
Ungdomsfængsel	77	78	84	73	65	97	142
Arbejdshus	40	58	69	50	50	47	56
Sikkerhedsforvaring	2	3	6	1	2	1	4
Forvaring[2])	145	98	123	81	83	95	93
I alt	4766	4771	4773	4212	4179	4044	4475

[1]) Heri medregnet militære fængselsfanger.
[2]) Heri medregnet enkelte indsatte efter kendelse, som det af tekniske grunde ikke har været muligt

Tabel 2. *Indeks over antallet af indsættelser efter dom i perioden 1950–1970, fordelt efter sanktions*
Kilde: se tabel 1.

	1950	1951	1952	1953	1954	1955
Fængsel udstået i statsfængsel	100	101	100	88	86	86
Københavns fængsler	100	99	97	95	100	85
arresthus	100	101	100	86	85	81
Fængsel i alt	100	101	99	89	88	84
Særfængsel	100	175	263	213	75	238
Ungdomsfængsel	100	101	109	95	84	126
Arbejdshus	100	145	173	125	125	118
Forvaring	100	68	85	56	57	66
Sikkerhedsforvaring	100	150	300	550	100	50

[1]) Heri medregnet militære hæftefanger.
[2]) Heri medregnet militære fængselsfanger.

kvinder).
manuskript til årsberetningen. For så vidt angår forvaring 1950-53 og 1968-70, særfængsel 1955,

1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
1745	1531	1483	1335	1334	1317	1577	1493	1493	1557	1745	1805	2174	2778
878[1])	782[1])	690[1])	678[1])	793[1])	792[1])	778[1])	732[1])	843[1])	734[1])	816[1])	843[1])	754[1])	621[1])
1020	959	860	931	900	846	857	907	935	788	838	1031	853	534
3643	3272	3033	2944	3027	2955	3212	3084	3271	3079	3399	3679	3781	3933
36	60	56	63	74	74	69	74	80	102	103	121	136	150
129	157	168	182	248	235	272	253	249	228	212	256	177	208
53	49	64	49	42	27	30	37	33	30	24	19	18	10
2	–	3	–	–	2	–	–	–	3	2	–	–	–
58	64	62	74	73	45	52	49	64	50	30	35	39	30
3921	3602	3386	3312	3464	3338	3635	3497	3697	3492	3770	4110	4151	4331

at udskille.

former. (Mænd og kvinder) (basisår = 1950).

1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
96	87	76	74	67	67	66	79	72	74	78	87	90	108	138
105[2])	96[2])	86[2])	75[1])[2])	74[2])	87[2])	87[2])	85[2])	80[2])	92[2])	80[2])	89[2])	92[2])	82[2])	68[2])
79	65	61	55	59	57	54	54	58	59	50	53	66	54	34
92	81	73	67	66	67	66	71	69	73	69	76	82	84	88
513	450	750	700	788	925	925	863	925	1000	1275	1288	1513	1700	1875
184	168	204	218	236	322	305	353	329	323	296	275	332	230	270
140	133	123	160	123	105	68	75	93	83	75	60	48	45	25
64	40	44	43	51	50	31	36	34	44	34	21	24	27	21
200	100	–	150	–	–	100	–	–	–	150	100	–	–	–

Tabel 3. *Den procentvise fordeling af antal indsættelser efter dom i perioden 1950-1970, fordelt efter sel, ungdomsfængsel, arbejdshus, sikkerhedsforvaring og forvaring.* (Mænd og kvinder).
Kilde: se tabel 1.

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Fængsel	94,3	94,7	93,7	94,7	95,1	93,6[1])	92,5[1])	92,9[1])
Særfængsel	0,2	0,3	0,4	0,4	0,1	0,5	0,9	0,9
Ungdomsfængsel	1,6	1,6	1,8	1,7	1,6	2,4	3,2	3,3
Arbejdshus	0,9	1,2	1,4	1,2	1,2	1,2	1,3	1,4
Sikkerhedsforvaring	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Forvaring[2])	3,0	2,1	2,6	1,9	2,0	2,3	2,1	1,5
I alt	99,9	100,0	100,0	99,9	100,0	100,1	100,1	100,1
N	4766	4771	4773	4212	4179	4044	4475	3921
Forvaring og særfængsel i alt	3,2	2,3	3,0	2,3	2,1	2,8	3,0	2,4

[1]) Heri medregnet militære fængselsfanger.
[2]) Heri medregnet enkelte indsatte efter kendelse, som det af tekniske grunde ikke har været muligt

Tabel 4. *Den gennemsnitlige daglige belægning i fængselsvæsenets anstalter, fordelt på følgende sank sel, arbejdshus, forvaring og sikkerhedsforvaring i perioden 1950–1970.* (Mænd og kvinder).
Kilde: Beretning om fængselsvæsenet i Danmark 1950–1970, tabel 6.3.

	1950	1951	1952	1953	1954	1955
Fængsel udstået i statsfængsel	1616	1480	1478	1352	1344	1320
Københavns fængsler	123	106	138	135	149	133
arresthus	289	289	265	246	216	206
Fængsel i alt	2028	1875	1881	1733	1709	1659
Særfængsel	6	7	15	11	6	6
Ungdomsfængsel	220	204	206	187	174	145
Arbejdshus	347	305	259	228	209	187
Forvaring	...	...	...	...	371	381
Sikkerhedsforvaring	70	63	50	45	36	32
I alt	...	...	...	...	2509	2410
Forvaring og særfængsel i alt	...	...	...	...	377	387

[1]) På grund af mangelfuld registrering på Søbysøgård kan de indsatte her ikke opdeles i stats- og ung

følgende sanktioner: fængsel udstået i statsfængsel, Københavns fængsler eller arresthus, særfæng-

1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
90,8[1])	89,6[1])	88,9[1])	87,4[1])	88,5[1])	88,4[1])	88,2[1])	88,5[1])	88,2[1])	90,2[1])	89,5[1])	91,1[1])	90,8[1])
1,7	1,7	1,9	2,1	2,2	1,9	2,1	2,2	2,9	2,7	2,9	3,3	3,5
4,4	4,4	5,5	7,2	7,0	7,5	7,2	6,7	6,5	5,6	6,2	4,3	4,8
1,4	1,9	1,5	1,2	0,8	0,8	1,1	0,8	0,9	0,6	0,5	0,4	0,2
–	0,1	–	–	0,1	–	–	–	0,1	0,1	–	–	–
1,8	1,8	2,2	2,1	1,3	1,4	1,4	1,7	1,4	0,8	0,9	0,9	0,7
100,1	100,1	100,0	100,0	99,9	100,0	100,0	99,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
3602	3386	3312	3464	3338	3635	3497	3697	3492	3770	4110	4151	4331
3,4	3,5	4,1	4,2	3,6	3,3	3,5	3,9	4,4	3,5	3,8	4,2	4,2

at udskille.

tioner: fængsel udstået i statsfængsel, Københavns fængsler eller arresthus, særfængsel, ungdomsfæng-

1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
1387	1264	1166	1077	988	935	936	966	1014	971	925	961	1010	1036	1189[1])
140	139	111	114	97	106	103	89	103	143	102	94	101	63	36
171	167	143	133	141	131	129	112	118	129	129	101	124	87	31
1698	1570	1420	1324	1226	1172	1168	1167	1235	1243	1156	1156	1235	1186	1256
27	38	44	44	46	53	65	56	59	59	61	84	84	98	111
210	224	252	281	284	336	368	400	418	425	406	389	385	328	243[1])
192	179	180	187	187	178	159	136	129	128	112	102	83	70	54
394	396	387	400	385	352	317	309	278	292	306	266	232	195	163
30	25	22	21	22	19	14	14	13	9	11	13	12	11	9
2551	2432	2305	2257	2150	2110	2091	2082	2132	2156	2052	2010	2031	1888	1836
421	434	431	444	431	405	382	365	337	351	367	350	316	293	274

domsfængsel. Det anførte tal er skønnet, hvorfor det må tages med et vist forbehold.

Tabel 5. *Den gennemsnitlige daglige belægning i fængselsvæsenets anstalter, fordelt på følgende* ***sank sel, arbejdshus****, forvaring og sikkerhedsforvaring i perioden 1950-1970.* (Mænd og kvinder). Indeksberegning med basisår = 1950 (forvaring, i alt og forvaring og særfængsel i alt:

	1950	1951	1952	1953	1954	1955
Fængsel udstået i statsfængsel	100	92	91	84	83	82
Københavns fængsler	100	86	112	110	121	108
arresthus	100	100	92	85	75	71
Fængsel i alt	100	92	93	85	84	82
Særfængsel	100	117	250	183	100	100
Ungdomsfængsel	100	93	94	85	79	66
Arbejdshus	100	88	75	66	60	54
Forvaring	...	...	...	...	100	103
Sikkerhedsforvaring	100	90	71	64	51	46
I alt	...	...	...	...	100	96
Forvaring og særfængsel i alt	...	...	...	...	100	104

Tabel 6. *Den procentvise fordeling af den gennemsnitlige daglige belægning i perioden 1954–1970,* ***hedsforvaring****.* (Mænd og kvinder).

Kilde: se tabel 4.

	1954	1955
Fængsel	68,1	68,8
Særfængsel	0,2	0,2
Ungdomsfængsel	6,9	6,0
Arbejdshus	8,3	7,8
Sikkerhedsforvaring	1,4	1,3
Forvaring	14,8	15,8
I alt	99,7	99,9
N	2509	2410
Forvaring og særfængsel i alt	15,0	16,1

[1]) På grund af mangelfuld registrering på Søbysøgård kan de indsatte her ikke opdeles i stats- og ung

tioner: fængsel udstået i statsfængsel, Københavns fængsler eller arresthus, særfængsel, ungdomsfæng-

1954 = 100).

1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
86	78	72	66	61	58	58	60	63	60	57	59	63	64	74
113	113	90	93	79	86	84	72	84	116	84	76	82	51	29
59	58	49	46	49	45	45	39	41	44	44	35	43	30	11
84	77	70	65	60	58	58	58	61	61	57	57	61	58	62
450	633	733	733	767	883	1083	933	983	983	1017	1400	1400	1633	1850
95	102	115	128	129	153	167	182	190	193	185	177	175	149	110
55	52	52	54	54	51	46	39	37	37	32	29	24	20	16
106	107	104	108	104	95	85	83	75	79	82	72	63	53	44
43	36	31	30	31	27	20	20	19	13	16	19	17	16	13
102	97	92	90	86	84	83	83	85	86	82	80	81	75	73
112	115	114	118	114	107	101	97	89	93	97	93	84	78	73

fordelt på følgende sanktioner: fængsel, særfængsel, ungdomsfængsel, arbejdshus, forvaring og sikker-

1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
66,6	64,6	61,6	58,7	57,0	55,5	55,9	56,1	57,9	57,7	56,3	57,5	60,8	62,8	68,4[1])
1,1	1,6	1,9	1,9	2,1	2,5	3,1	2,7	2,8	2,7	3,0	4,2	4,1	5,2	6,0
8,2	9,2	10,9	12,5	13,2	15,9	17,6	19,2	19,6	19,7	19,8	19,4	19,0	17,4	13,2[1])
7,5	7,4	7,8	8,3	8,7	8,4	7,6	6,5	6,1	5,9	5,5	5,1	4,1	3,7	2,9
1,2	1,0	1,0	0,9	1,0	0,9	0,7	0,8	0,6	0,4	0,5	0,6	0,6	0,6	0,5
15,4	16,3	16,8	17,7	17,9	16,7	15,2	14,8	13,0	13,5	14,9	13,2	11,4	10,3	8,9
100,0	100,1	100,0	100,0	99,9	99,9	100,1	100,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	99,9
2551	2432	2305	2257	2150	2110	2091	2082	2132	2156	2052	2010	2031	1888	1836
16,5	17,8	18,7	19,7	20,0	19,2	18,3	17,5	15,8	16,3	17,9	17,4	15,6	15,5	14,9

domsfængsel. Det anførte tal er skønnet, hvorfor det må tages med et vist forbehold.

Straffelovrådets skrivelse af 12. maj 1972 til retslægerådet.

I skrivelse af 10. marts 1970 til retslægerådet meddeler straffelovrådet, at rådet behandlede spørgsmålet om ændring af straffelovens regler om de strafferetlige retsfølger over for psykisk afvigende lovovertrædere, vedvarende kriminelle og lovovertrædere, der misbruger alkohol, jfr. navnlig straffelovens §§ 16-18, §§ 62-69 og §§ 70-74.

Det blev i skrivelsen nævnt, at straffelovrådet havde iværksat forskellige undersøgelser, og at man sigtede på at anmode retslægerådet om en drøftelse af problemerne på et senere tidspunkt.

I januar 1972 rettede straffelovrådet derefter en henvendelse til retslægerådet med anmodning om, at der blev indledt drøftelser om retspsykiatriske spørgsmål i forbindelse med straffelovrådets nævnte arbejde. Straffelovrådet fremhævede, at rådet i sin betænkning skulle tage stilling til sådanne spørgsmål som arten af særforanstaltninger, kriterierne for deres anvendelse, brugen af helt eller relativt tidsubestemte reaktioner, forholdet mellem judiciel og administrativ kompetence etc. Man fremhævede endvidere, at rådet, hvis det findes ønskeligt, kan stille forslag om ophævelse af hidtil anvendte foranstaltninger og indførsel af nye, om ændring af den retlige struktur og personmæssige klassifikation, der har fundet udtryk i straffelovens §§ 16-18 og § 70 og andre bestemmelser i straffeloven, og om ændringer med hensyn til anvendelsen af lægelige og andre behandlingsmæssige ressourcer over for lovovertrædere.

I tiden februar-maj 1972 har straffelovrådet og retslægerådet derefter afholdt en række fællesmøder, i hvilke problemerne indenfor den nævnte emnekreds er blevet drøftet, bl. a. på grundlag af et af straffelovrådet udarbejdet notat. Det har været en forudsætning bag disse drøftelser, at straffelovrådet ville anmode retslægerådet om at afgive en skriftlig udtalelse om de retspsvkiatriske problemer, således at retslægerådets erfaringer og synspunkter i denne form kunne indgå i straffelovrådets endelige stillingtagen til spørgsmålet om ændringer i lovregler og praksis, og således at retslægerådets erklæring kunne optages i straffelovrådets betænkning.

Under henvisning hertil skal man herved anmode retslægerådet om at afgive en udtalelse om de nedenfor anførte spørgsmål. På baggrund af de mundtlige drøftelser, som har fundet sted, har man ment at kunne begrænse sig til en forholdsvis summarisk angivelse af de punkter i den nugældende ordning og i de aktuelle overvejelser om eventuelle ændringer, som danner udgangspunkt for de enkelte spørgsmål.

I. Sindssygdom og dermed ligestillede tilstande.

Affattelsen af straffelovens § 16 gav under lovens forberedelse - navnlig i 1920'erne - anledning til megen tvivl, og der fremkom en række forslag, som dog til dels mere adskilte sig fra hinanden i ordvalget end i deres praktiske konsekvenser. Visse af de dengang foreliggende spørgsmål må nu optages til ny drøftelse. I det følgende skal straffelovrådet pege på nogle af de vigtigste punkter vedrørende § 16.

Det skal herved fremhæves, at straffelovens § 16 må ses under to synsvinkler. Reglen afgrænser et område af afvigende tilstande, som i kraft af deres tilstedeværelse på gerningstiden bevirker straffrihed, også selv om tiltalte er blevet helbredt inden domstiden. § 16 afgrænser samtidig et område, indenfor hvilket tilstanden giver anledning til valg af særlige foranstaltninger ud fra en bedømmelse af forholdene på domstiden, fordi tiltalte stadig er psykisk afvigende og trænger til behandling.

1. Der har i almindelighed været enighed om, at en regel som straffelovens § 16 bør

tage sit udgangspunkt i begrebet »sindssygdom« - taget i psykiatrisk forstand, synonymt med »psykose« - således at indholdet af § 16 i øvrigt beskæftiger sig med eventuelle indskrænkninger og udvidelser i forhold til det ved ordet »sindssygdom« angivne område (se herom punkt 2 og 3).

a) Er det retslægerådets opfattelse, at ordet »sindssygdom« fortsat egner sig til at danne udgangspunkt for afgrænsningen af den pågældende bestemmelses område?

b) Er der i de senere årtier sket sådanne ændringer i dansk retslægelig terminologi, at man fra juridisk side bør være opmærksom på mulige tendenser til at inddrage nye tilstande under begrebet »sindssygdom«? Det bemærkes herved, at en udvidelse af begrebets område bl.a. kan få retlig betydning, hvis der knyttes obligatorisk straffrihed til kriteriet »sindssygdom«, hvilket ikke er tilfældet efter den gældende regel i § 16.

2. Det har været omstridt, om man i loven bør vælge den såkaldte rent psykiatriske løsning (d.v.s. en regel der knytter straffriheden alene til tilstandens henførelse under en vis kategori i den psykiatriske klassifikation), eller om straf i et vist omfang bør kunne forekomme, uanset at tiltalte på gerningstiden var »sindssyg«. I § 16 findes en ubestemt reservation om muligt strafansvar, udtrykt med ordet »utilregnelig«, hvis indhold i nogen grad er afgrænset ved retspraksis. Hvis man i § 16 indførte et rent psykiatrisk kriterium, ville konsekvensen blive, at (navnlig) sindssygdom obligatorisk udelukkede anvendelsen af bøde (men ikke konfiskation), betinget dom - herunder betinget dom med vilkår om lægelig behandling - hæfte og fængsel. Vil man på den anden side åbne mulighed for en eller flere af de nævnte reaktionsformer uanset tilstedeværelsen af sindssygdom på gerningstiden (eventuelt også på domstiden), opstår det spørgsmål, om det pågældende område kan afgrænses på anden måde end ved anvendelsen af en ubestemt reservation. Der kan her tænkes lagt vægt på, om der har været et årsagsforhold mellem abnormitet og lovovertrædelse. En klassisk, men nu formentlig lidet aktuel løsning går ud på at lægge vægt på, om lovovertræderen trods sindssygdommen havde indsigt i de foreliggende forhold og evne til at indrette sin adfærd efter denne forståelse. Der har også været andre forslag.

a) Kan der efter retslægerådets opfattelse rettes indvendinger mod en ordning, som gør det muligt at anvende bøde, betinget dom eller kortvarig frihedsstraf trods sindssygdom på gerningstiden? Det forudsættes herved, at retslægerådet overvejer spørgsmålet såvel ud fra principielle lægelige synspunkter vedrørende abnormitetens indvirkning på personens motivation og adfærd som under hensyntagen til spørgsmålet om forskellige reaktionsformers virkning på den pågældende på domstiden og i tiden derefter.

b) Ønsker retslægerådet at fremkomme med bemærkninger om årsagskriteriet og andre kriterier, som kan komme på tale, såfremt der skal være mulighed for bøde eller andet strafansvar trods sindssygdom på gerningstiden?

3. Efter straffelovens § 16 er området for straffrihed ikke begrænset til »sindssygdom«. Der er mulighed for at statuere straffrihed og eventuelt anvende foranstaltninger i henhold til § 70 også i visse andre tilfælde (der ses foreløbig bort fra åndssvaghed). Til angivelse af denne udvidelse er i § 16 ordene »tilstande, der må ligestilles (med sindssygdom)«. I straffelovrådet og i den nordiske strafferetskomité har man drøftet dette ordvalg, som har et sidestykke i den svenske brottsbalk (»jämställd med sinnessjukdom«), men ikke i den norske straffelov. Der har været peget på den mulighed at formulere den nævnte udvidelse således, at lovens ord mere direkte peger på det, som er karakteristisk for tilstande, der kan »ligestilles med sindssygdom«, f. eks.: »under stærk bevidsthedsforstyrrelse eller i anden dybtgående abnormtilstand«. Et andet spørgsmål har givet anledning til overvejelser. Det er anført, at såfremt reglen i § 16 udformes således, at »sindssygdom« obligatorisk udelukker anvendelsen af straf (eller i det mindste af frihedsstraf), må det anses for tvivlsomt, om de med sindssygdom ligestillede tilstande uden videre bør have den samme virkning, eller dette bør bero på rettens afgørelse i det enkelte tilfælde.

a) Bør der efter retslægerådets opfattelse fortsat være mulighed for straffrihed

udenfor området for begrebet »sindssygdom«?

b) Hvilke almindelige synspunkter anlægger retslægerådet med hensyn til anvendelsen af ordene i § 16: »tilstande, der må ligestilles med sindssygdom«?

c) Har ordene »tilstande, der må ligestilles (med sindssygdom)«, efter lægelig opfattelse virket tilfredsstillende, eller kan der peges på en fra lægeligt synspunkt mere hensigtsmæssig formulering?

d) Såfremt reglen om straffrihed som følge af sindssygdom efter retslægerådets opfattelse bør have en obligatorisk karakter, enten i relation til al straf eller i relation til frihedsstraf (jfr. herved spørgsmål 2), gælder det samme synspunkt da også tilstande ligestillet med sindssygdom, eller kan det fra lægelig side accepteres, at straffriheden her beror på rettens afgørelse i det enkelte tilfælde?

II. Rustilstande m. v.

4. Straffelovens § 18 indeholder en speciel regel om, at beruselse ikke udelukker anvendelse af straf, medmindre gerningsmanden har handlet uden bevidsthed. Det er ikke umiddelbart indlysende, hvad der er indholdet af denne bestemmelse, men det er straffelovrådets indtryk, at reglen både efter retslægerådets og domstolenes opfattelse anses som på det nærmeste identisk med en regel om, at patologisk rus fritager eller kan fritage for straf. Det kan diskuteres, om ikke dette resultat følger allerede af straffelovens § 16, således at det kunne overvejes at gøre § 18 overflødig som særskilt hjemmel for straffrihed ved patologisk rus. Indenfor området af § 16 kan det på den anden side tænkes at få nogen betydning, om patologisk rus anses som en sindssygdom eller som en med sindssygdom ligestillet tilstand, idet det som ovenfor nævnt kan blive aktuelt at gøre straffrihed obligatorisk med hensyn til sindssygdom, men ikke med hensyn til andre tilstande. Straffelovrådet finder det sandsynligt, at det under en sådan ordning må anses for ønskeligt, at ingen rustilstande obligatorisk fører til straffrihed.

a) Hvad er retslægerådets principielle opfattelse af begrebet »patologisk rus«? Kan det i den forbindelse oplyses, hvilke momenter rådet lægger vægt på, når det i det enkelte tilfælde skal afgøres, om der har foreligget eller kan have foreligget en patologisk rus på gemingstiden?

b) Antager retslægerådet, at straffelovens § 18 omfatter tilfælde, som ikke ville være omfattet af § 16?

c) Bør patologisk rus efter retslægerådets opfattelse generelt anses som en tilstand, der er ligestillet med sindssygdom?

5. Bemærkningerne foran under pkt. 4 har alene taget sigte på tilstande af alkoholrus. Det er tænkeligt, at der i stigende grad kan opstå retslægelige og juridiske spørgsmål om bedømmelsen af handlinger, der er foretaget i tilstande fremkaldt ved indtagelse af euforiserende stoffer. I de seneste år har nogle gange foreligget spørgsmålet om den strafferetlige betydning af, at drab er begået i en LSD-rus. Ved revision af de gældende regler må man derfor overveje, i hvilket omfang euforiske tilstande bør kunne føre til straffrihed.

a) Kan retslægerådet vejlede straffelovrådet med hensyn til den lægelige opfattelse af beskaffenheden af de bevidsthedsændringer og risici for ukontrolleret adfærd, der følger af indtagelse af euforiserende stoffer?

b) Giver udviklingen anledning til at regne med stigende forekomst af tilstande og kriminalitetsformer, med hensyn til hvilke de nugældende regler i straffelovens § 16 vil vise sig uhensigtsmæssige set fra et lægeligt synspunkt?

III. Straffelovens § 17.

6. Ved reglerne i straffelovens § 17, jfr. § 70, åbnes der mulighed for anvendelse af andre retsfølger end almindelig straf over for forskellige grupper af psykisk afvigende lovovertrædere, som ikke er omfattet af § 16. § 17 er affattet således, at bestemmelsen dels indeholder en almindelig afgrænsning af de psykiske afvigelser, som kommer i betragtning, dels lader valget mellem straf og andre foranstaltninger bero på, om tiltalte »kan anses egnet til påvirkning gennem straf«. Hvad angår det sidstnævnte kriterium finder straffelovrådet, at retslægerådet under de mundtlige forhandlinger tilstrækkeligt klart har sluttet sig til det almindelige ønske

om at se begrebet »strafegnethed« fjernet fra loven. Idet der i øvrigt henvises til bemærkningerne nedenfor vedrørende de af § 17 omfattede intelligensdefekter og karakterafvigelser, skal man stille følgende spørgsmål vedrørende § 17:

a) Hvorledes bedømmer retslægerådet den i § 17 benyttede lægelige afgrænsning af de tilstande, med hensyn til hvilke der åbnes mulighed for at anvende særlige foranstaltninger i stedet for straf: »en ved mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af sjælsevnerne, herunder seksuel abnormitet, betinget varigere tilstand«?
b) Kan retslægerådet i korthed fremhæve, hvilke tilstande, bortset fra de nedenfor nævnte, der anses for omfattet af de nævnte ord i § 17?

IV. Intelligensdefekter.

7. Intelligensdefekter omhandles dels i straffelovens § 16 (»åndssvaghed i højere grad«), dels i § 17. Hvad angår den sidstnævnte bestemmelse, gøres der ikke nogen principiel sondring mellem lettere åndssvaghed og sinketilstande, men i retspraksis spiller dette skel en væsentlig rolle, idet foranstaltninger efter § 70, jfr. § 17, i almindelighed kun kommer i betragtning over for personer, som enten udtrykkelig er betegnet som åndssvage, eller hvis tilstand kan ligestilles med åndssvaghed med den virkning, at de pågældende i overensstemmelse med åndssvageloven kan placeres under åndssvageforsorgen.

Spørgsmålet om den strafferetlige reaktion over for åndssvage og andre svagtbegavede lovovertrædere er for tiden genstand for særskilt behandling i et af justitsministeriet nedsat udvalg. Det er straffelovrådet bekendt, at udvalget ikke kan ventes at fremlægge sine synspunkter inden det tidspunkt, da straffelovrådet skal afgive sin betænkning, idet udvalgets overvejelser bl. a. beror på resultatet af nogle iværksatte undersøgelser. Straffelovrådet må for sit vedkommende afstå fra indgående behandling af spørgsmålet om den strafferetlige reaktion over for åndssvage og sinker, men anser det dog for naturligt, at der i rådets betænkning fremlægges visse oplysninger og synspunkter vedrørende dette spørgsmål. Man er derfor interesseret i at høre retslægerådets - eventuelt foreløbige - svar på følgende spørgsmål:

a) Er det retslægerådets opfattelse, at straf generelt bør undgås over for lovovertrædere, der er åndssvage i lettere grad, eller kan det fra lægeligt synspunkt antages, at bøde, betinget dom og kort frihedsstraf kan være adækvate reaktioner over for sådanne personer?
b) Hvorledes opfatter retslægerådet principielt afgrænsningen af begrebet åndssvaghed og begrebet »tilstande ligestillet med åndssvaghed«?

V. Karakterafvigelser (psykopati).

8. Et ikke ubetydeligt antal lovovertrædere med udtalte karaktermæssige defekter henføres under straffelovens § 17. Nogle findes »egnede til påvirkning gennem straf« og dømmes enten til almindelig straf eller til særfængsel (jfr. § 17, stk. 2). Andre findes strafuegnede og dømmes i medfør af § 70 til tidsubestemt forvaring i en særlig forvaringsanstalt. Efter den nuværende anstaltsordning fuldbyrdes både særfængsel og forvaring i anstalterne i Herstedvester og Horsens. Der følges i det store og hele samme behandlingsmæssige principper over for indsatte i særfængsel og forvaring, og det kan derfor med nogen grund siges, at der i dag er tale em een reaktionstype, som kan anvendes enten i tidsbestemt eller tidsubestemt form.

Med henblik på en eventuel revision af den nugældende ordning er det navnlig af vigtighed at tage stilling til anvendelsen af tidsubestemte foranstaltninger over for karakterafvigende lovovertrædere. Der er således anledning til at overveje, om tidsubestemt anbringelse, såfremt den skal opretholdes, skal kunne anvendes uanset arten af den risiko for ny kriminalitet, som de pågældende frembyder, og om de tidsmæssige rammer kan tænkes udformet på andre måder end efter den nuværende ordning, hvor valget står mellem en helt tidsubestemt forvaring og en dom til særfængsel, som bygger på almindelig strafudmåling. Straffelovrådet er derfor interesseret i at blive orienteret om retslægerådets erfaringer og synspunkter dels

med hensyn til de pågældende persongruppers psykiske afvigelser og farlighed, dels med hensyn til behovet for anvendelse af forvaring og behandling indenfor tidsbestemte eller tidsubestemte rammer.

a) Hvorledes bedømmer retslægerådet den behandlingsform, som er udviklet i forvaringsanstalterne og særfængslerne i Herstedvester og Horsens?
b) Hvilke positive og negative sider er der efter retslægerådets opfattelse forbundet med at anvende en form for tidsubestemt anbringelse i stedet for tidsbestemt straf med et normalt tidspunkt for prøveløsladelse efter to trediedele af straffetiden? Det bedes i den forbindelse oplyst, om der er anledning til at sondre mellem lovovertrædere, som frembyder fare for liv og legeme etc., og lovovertrædere, der fortrinsvis frembyder fare for nye angreb på formuegoder.
c) Er der efter retslægerådets opfattelse mulighed for at anstille velunderbyggede skøn over, på hvilket tidspunkt udskrivning er indiceret, behandlingsmæssigt og i relation til farlighedssynspunkter?

VI. Sikkerhedsforvaring.

9. Sikkerhedsforvaring efter straffelovens § 65 er efter lovens forudsætning beregnet for en gruppe af lovovertrædere, som efter flere forstraffe fortsat frembyder en meget betydelig recidivrisiko, men som ikke kan henføres under de ovenfor omtalte regler om særforanstaltninger over for psykisk afvigende lovovertrædere. Retspraksis har udviklet sig således, at der nu forekommer meget få domme til sikkerhedsforvaring, hvilket formentlig især hænger sammen med, at forvaring i medfør af straffelovens § 70, jfr. § 17, normalt kommer i betragtning og må foretrækkes i de tilfælde, hvor domstolene ikke finder at kunne idømme en tidsbestemt straf.

Er der efter retslægerådets opfattelse grund til at regne med et behov for opretholdelse af sikkerhedsforvaring som en selvstændig retsfølge?

VII. Arbejdshus.

10. Den relativt tidsubestemte anbringelse i arbejdshus efter straffelovens § 62 er i alt væsentligt beregnet for personer, som gentagne gange er faldet tilbage til ny kriminalitet af ikke udpræget grov beskaffenhed, og som på grund af denne recidivtilbøjelighed i forbindelse med uordnet levevis og spiritusmisbrug findes at burde undergives en længerevarende frihedsberøvelse i stedet for at afsone en række småstraffe. Ligesom med hensyn til sikkerhedsforvaring er det en forudsætning, at de pågældende ikke kan henføres under de særlige regler om psykisk afvigende lovovertrædere, men det må antages, at arbejdshusets klientel - som gennem årene er blevet en stadig mindre gruppe - i et vist omfang er præget af psykiske afvigelser. Det må overvejes, om dette klientel er af en sådan beskaffenhed, at der er grund til at opretholde en særlig reaktionsform med de nugældende, i loven fastsatte rammer for en relativt tidsubestemt anbringelse.

a) Hvorledes bedømmer man fra et lægeligt synspunkt det klientel, som efter nuværende praksis indstilles eller dømmes til arbejdshus?
b) Er der efter retslægerådets opfattelse grund til at regne med et behov for opretholdelse af arbejdshus som en selvstændig retsfølge?
c) Er klientellet i arbejdshus af en sådan beskaffenhed, at der for dette og eventuelt beslægtede grupper efter retslægerådets opfattelse kunne være fordele forbundet med at udvikle en reaktionsform, som adskiller sig fra brugen af almindelige tidsbestemte frihedsstraffe med eller uden mulighed for prøveløsladelse?

VIII. Foranstaltninger over for alkoholister.

11. Efter straffelovens § 72, stk. 1, er der adgang til i forbindelse med dom til frihedsstraf for en straffelovsovertrædelse at meddele domfældte et afholdspålæg, d.v.s. et pålæg om, at han i et vist tidsrum, højst 5 år fra straffens udståelse, ikke må nyde eller købe spirituøse drikke. Overtrædelse af dette pålæg kan straffes efter straffelovens § 138, stk. 2. Det må antages, at afholdspålæg i medfør af § 72 nu anvendes i yderst få tilfælde.

a) Finder retslægerådet anledning til at anbefale, at reglerne om afholdspålæg i § 72 og § 138, stk. 2, opretholdes i deres

nuværende eller i ændret form? Der ses herved bort fra anvendelsen af afholdspålæg i forbindelse med betinget dom, jfr. § 57, stk. **l,nr.** 3.

b) Giver reglen i § 70 om adgang til at meddele afholdspålæg anledning til særlige bemærkninger?

12. Straffelovens § 73 indeholder regler om, at en lovovertræder under visse omstændigheder kan dømmes til et relativt tidsubestemt ophold i en helbredelsesanstalt for drankere, enten i fortsættelse af straffuldbyrdelse eller i forbindelse med en betinget dom. Også denne foranstaltning synes at have mistet sin praktiske betydning. Om fuldbyrdelsen bemærkes, at den tidligere foregik i fængselsvæsenets anstalt på Fanø, og at man i de senere år har anbragt de få domfældte i den til forvaringsanstalten og særfængslet i Hedstedvester hørende afdeling Kastanienborg.

a) Finder retslægerådet anledning til at anbefale, at den i § 73 omhandlede anbringelse opretholdes i dens nuværende eller i ændret form?

b) Giver reglen i § 70 om adgang til at dømme til anbringelse i helbredelsesanstalt for drankere anledning til særlige bemærkninger?

13. Medens de i straffelovens §§ 72 og 73 omhandlede foranstaltninger nu som nævnt er af ringe praktisk betydning, har alkoholistbehandling i andre former fundet anvendelse i stigende omfang, bl. a. på grundlag af de i de senere årtier udviklede nye behandlingsmetoder. I straffelovens regler om betingede domme nævnes vilkår om afvænningsbehandling, og i medfør af § 39, stk. 2, kan tilsvarende vilkår stilles ved løsladelse på prøve fra fængsel. Det synes meget påkrævet, at man fortsat øger mulighederne for at etablere en hensigtsmæssig behandling i de talrige tilfælde, hvor alkoholproblemer afdækkes gennem straffesager. En effektivisering af behandlingen vil ikke blot bero på de behandlingsformer, som kan stilles til rådighed indenfor kriminalforsorgen; det er også vigtigt, at det strafferetlige system kan støtte sig til den almindelige alkoholistforsorg.

Kan retslægerådet angive principielle synspunkter og praktiske forslag med hensyn til den fremtidige udformning af de ressourcer indenfor kriminalforsorg og alkoholistforsorg, som kan gøre det muligt at etablere hensigtsmæssige reaktionsformer over for lovovertrædere, der er præget af spiritusmisbrug?

IX. **Ungdomsfængsel.**

14. Den særlige straf art ungdomsfængsel adskiller sig fra almindeligt fængsel ved at være en relativt tidsubestemt foranstaltning. Det har i almindelighed været anset som en fordel ved denne reaktionsform, at den på grund af de særlige tidsmæssige rammer giver mulighed for at gennemføre en behandling, ved hvilken der, som det hedder i straffelovens § 41, stk. 2, »lægges vægt på den unges sociale og karaktermæssige udvikling gennem arbejdstræning, oplæring og undervisning«. På den anden side har forskellige forhold i forbindelse med ungdomsfængsel i de senere år givet anledning til kritik; det gælder ikke blot anstaltsmæssige forhold, men også det tidsubestemte element og det forhold, at dom til ungdomsfængsel i et vist omfang fører til frihedsberøvelser af længere varighed end de frihedsstraffe, som ville have været alternativet til ungdomsfængsel. Det påhviler derfor straffelovrådet at belyse og vurdere den nugældende ordning med hensyn til ungdomsfængsel, og man lægger også i denne forbindelse vægt på at blive gjort bekendt med de erfaringer og synspunkter, som retslægerådet kan fremføre.

a) Hvorledes bedømmer retslægerådet den kategori af unge lovovertrædere, som efter nuværende praksis dømmes til ophold i ungdomsfængsel?

b) Er klientellet - eller en del af det - af en sådan beskaffenhed, at der efter retslægerådets opfattelse er fordele forbundet med at anvende en reaktionsform, som adskiller sig fra brugen af almindelige tidsbestemte frihedsstraffe?

P. R.V.

Knud Waaben.

/. *Hermann.*

RETSLÆGERÅDET **Bilag 3.**

Kobenhavn, den 24. august 1972.

Notat vedrørende eventuelle ændringer af straffelovens regler om de strafferetlige retsfølger over for psykisk afvigende lovovertrædere m. fl.

På grundlag af et af straffelovrådet udarbejdet notat om »retspsykiatriske spørgsmål i forbindelse med gennemgang af reglerne om straffrihed, særforanstaltninger m. v. i dansk strafferet« har retslægerådet (RR.) i foråret 1972 behandlet og i en møderække diskuteret de i bemeldte notat formulerede spørgsmål vedrørende arten af særforanstaltninger over for psykisk afvigende lovovertrædere, kriterierne for deres anvendelse, brugen af helt eller relativt tidsubestemte reaktioner etc. etc. Derimod har rådet (R.) til sin beklagelse af tidsmæssige grunde kun i meget begrænset omfang haft mulighed for at anstille særlige undersøgelser til belysning af specialproblemer inden for den omhandlede emnekreds.

T skrivelse af 12. maj 1972 har straffelovrådet herefter afæsket RR. dets stilling til en række explicit formulerede spørgsmål i relation til straffelovens §§ 16-18, §§ 62-69 og §§ 70-74. R har fundet det mest hensigtsmæssigt i sin redegørelse at søge at besvare de nævnte spørgsmål punkt for punkt og skal herefter - idet der med hensyn til spørgsmålenes ordlyd henvises til straffelovrådets skrivelse af 12. maj 1972 - udtale følgende:

I. Sindssygdomme og dermed ligestillede tilstande.

Ad stk. 1 (a):

RR. vil fortsat anse betegnelserne »sindssygdom« (synonymt med »psykose«), »sindssyg«, »sindssygelig« (synonymt med »psykotisk«) som de bedst egnede som udgangspunkt for afgrænsningen af et område af afvigende tilstande, som i kraft af deres tilstedeværelse på gerningstiden bevirker straffrihed.

1. Uanset den aktuelle diskussion om det psykiatriske sygdomsbegreb kan det konstateres, at der hersker udbredt faglig enighed om, hvad en sindssygdom (psykose) er - nemlig en psykisk abnormtilstand, i første række kendetegnet ved en ændring af realitetsvurderingen, et indgreb i patientens muligheder for at opleve og vurdere sin omverden og sig selv, sin tilstand og sine handlinger i overensstemmelse med »virkeligheden« i. e. i overensstemmelse med hans egen tidligere oplevelse af samme emner resp. med omgivelsernes vurdering heraf.

   Uanset divergenser i afgrænsningen af de enkelte psykosekategorier inden for de enkelte psykiatriske skoler og uanset de vanskeligheder, der i det konkrete tilfælde *kan* være forbundet med at træffe afgørelsen: psykotisk - ikke-psykotisk, ligger psykosebegrebet (sindssygdomsbegrebet) således i det væsentlige fast. At erstatte betegnelsen sindssygdom med f. eks.: »alvorlig sindslidelse« vil efter R.s mening kunne afstedkomme unødig uklarhed, specielt i relation til neurosebegrebet.
2. Det må anses for hensigtsmæssigt, at det af begrebsbetegnelsen explicit fremgår, at der er tale om *sygdomme* (og ikke om »tilstande« eller »egenskaber« som f.eks. karakterologiske afvigelser).
3. Betegnelsen »sindssygdom« finder i vid udstrækning anvendelse i den civile lovgivning (exempelvis: lov om sindssyge personers hospitalsophold).

Ad stk. 1 (b):

Spørgsmålet om, hvorvidt der i de senere årtier er sket sådanne ændringer i dansk rets-

lægelig terminologi, at man fra juridisk side bør være opmærksom på mulige tendenser til at inddrage nye tilstande under begrebet »sindssygdom«, må efter RR.s opfattelse besvares benægtende.

1. Inden for visse psykiatriske skoler har man fundet det af værdi at introducere begrebet »grænsepsykotiske tilstande«, herunder specielt schizophreniforme (evt. paranoiforme) grænsetilfælde. Det vil oftest dreje sig enten om symptomfattige schizophrenier eller om kontaktsvage, selvhenførende, ikke sjældent forskruede - tidligere som schizoide benævnte - personligheder. Efter dansk retspsykiatrisk praksis vil de blive henført til § 16, henholdsvis § 17. Grænsepsykose-begrebet repræsenterer således ikke nogen reel udvidelse af psykosebegrebet, hvortil kommer, at de pågældende patienter erfaringsmæssigt relativt sjældent kommer i konflikt med straffeloven.
2. Den somatiske psykiatriske terapi har inden for den sidste snes år været kendetegnet ved udviklingen af et stort antal såkaldt psykoaktive medikamina (psykofarmaka). Hertil kommer, inden for det sidste årti, den stærkt øgede anvendelse af diverse euforiserende stoffer, resp. rusmidler, her specielt diverse morfika samt amfetamin, LSD. og cannabis.

   En konsekvens af denne udvikling har bl. a. været en væsentlig stigning i antallet af medikamentelle forgiftningstilfælde og, sekundært, en stigning i antallet af lovovertrædelser udført under indflydelse af det nævnte stofforbrug.

   1 visse, relativt sjældne, tilfælde vil der være tale om psykotiske tilstande af længere varighed, som utvetydigt må kategoriseres som sindssygdom (spec, visse amfetamin- og LSD. psykoser). I andre tilfælde drejer det sig om transitoriske psykotiske reaktioner, som retspykiatrisk i visse tilfælde med rimelighed vil være at rubricere som sindssygdomme i andre som tilstande ligestillet med sindssygdom.

   Man kan i denne forbindelse næppe tale om en tendens til, som udtryk for en ændring i den retslægelige terminologi, at inddrage nye tilstande under begrebet »sindssygdom«, men nok om en ren faktisk øgning i antallet af de nævnte tilstandsbilleder.
3. Der har i de senere år været en tendens i RR.s erklæringer til at overføre de abnorme alkoholreaktioner (tilfælde af såkaldt »patologisk rus«) fra § 18 til § 16. Heri kan imidlertid efter R.s opfattelse ikke læses en tendens til at inddrage nye tilfælde under sindssygdomsbegrebet. Når § 18 implicit taler om udelukkelse af straf (ved manglende bevidsthed = patologisk rus) har det været RR.s opfattelse, at den dermed stipulerede skyldfrihed forudsættes betinget af en sindssygelig (psykotisk) tilstand, resp. en tilstand ligestillet med sindssygdom.

   Overførelsen fra § 18 til § 16 har derfor alene været praktisk begrundet i ønsket om at gøre anvendelsen af § 70-foranstaltninger mulig.

Ad stk. 2.

Straffelovrådet stiller her RR. over for spørgsmålet om en (fortsat) begrænsning af straffrihedens område set i forhold til begrebet »sindssygdom«, - altså overfor spørgsmålet om, hvorvidt der ud over konstateringen af en sindssygelig tilstand i gerningsøjeblikket må fordres visse betingelser opfyldt, for at straffrihed kan komme på tale.

Indledningsvis skal det anføres, at det i den nuværende § 16 gældende straffrihedskriterium, »utilregnelighed«, ud fra et retspsykiatrisk synspunkt må siges rent praktisk at have fungeret tilfredsstillende. Dette beror imidlertid på, at retspsykiateren - i overensstemmelse med begrundelsen for anvendelsen af dette rent formelle (»indholdsløse«) kriterium - udtrykkeligt er fritaget for at tage stilling til tilregnelighedsspørgsmålet og følgelig alene har til opgave at besvare det diagnostiske spørgsmål: sindssyg - ikke-sindssyg?

I kraft af, at retspsykiateren således efter gældende praksis ikke adspørges om tilstedeværelsen resp. fraværet af visse psykologiske forudsætninger, kausale sammenhænge eller strafpåvirkelighed og ej heller afæskes etisk-retlige eller sociale vurderinger, kan han alene hellige sig en diagnostisk opgave, som ligger inden for hans faglige kompetenceområde. For så vidt må den gældende formulering således rent funktionelt betegnes som tilfredsstillende.

RR. **vil,** i fald en person er kategoriseret som sindssyg på tidspunktet for en påsigtet lovovertrædelse, principielt fremsætte sanktionsforslag, der går ud på iværksættelse af en § 70-foranstaltning. Hermed er implicit udtrykt, at R. forudsætter eller forventer, at sindssygdom som sådan betingelsesløst medfører straffrihed. I den udstrækning retten har opfyldt denne forventning - der jo i realiteten går ud på, at retten rent faktisk lægger et medicinsk-biologisk kriterium til grund for straffrihedskendelsen - må RR. også ideelt set finde gældende retspraksis tilfredsstillende.

Ad stk. 2 (a).

I overensstemmelse med ovenstående finder RR. ud fra lægelige synspunkter og erfaringer at måtte gøre ønskeligheden af et rent »medicinsk-biologisk kriterium« gældende, når spørgsmålet drejer sig om afgrænsningen af straffrihedens område i forhold til begrebet sindssygdom.

Deri, at RR. må anbefale princippet om ubetinget straffrihed for sindssyge lovovertrædere, ligger, at der efter R.s opfattelse kan rettes væsentlige indvendinger mod en ordning, som indebærer mulighed for at anvende bøde, betinget dom eller kortvarig frihedsstraf over for personer, der på gerningstidspunktet har været sindssyge.

1. RR. er opmærksom på, at en tilbundsgående behandling af spørgsmålet må indbefatte overvejelser af humanitær og moralsk beskaffenhed, ligesom mulige generalpræventive hensyn må tages i betragtning. Exempelvis vil en bødestraf eller en betinget dom selvsagt i adskillige tilfælde kunne opfattes og opleves som en skånsommere foranstaltning end en behandlingsdom og muligvis også som mindre belastende end en mentalobservation. Til dette spørgsmål som til spørgsmålet om, hvorvidt der kan formodes at udgå generalpræventive virkninger fra straffe, som idømmes sindssyge, ser RR. sig imidlertid ikke foranlediget at tage stilling.
2. Den almindeligt fremførte begrundelse for det rent psykiatriske kriterium går som bekendt ud på, at psyken er at opfatte som en funktionsmæssig helhed, og at en sindssygdom vil ramme denne helhedsfunktion på en sådan måde, at enhver psykisk delfunktion må formodes at være eller at kunne være inddraget i abnormiteten. Følgelig vil ethvert handlingsudslag hos en psykotisk patient være at opfatte som potentielt farvet af, modificeret af, hvis ikke rent ud betinget (motiveret) af den psykotiske tilstand.

   Muligheden af en af sindssygdommen uafhængig forbryderisk handling må efter dette synspunkt afvises i princippet, - et princip, som efter RR.s opfattelse ikke bør anfægtes af, at en psykologisk sammenhæng mellem sygdom og lovovertrædelse i visse konkrete tilfælde umiddelbart kan forekomme mindre sandsynlig.
3. Efter RR.s opfattelse kan nyere kliniskpsykiatriske erfaringer ikke give anledning til at afsvække den her anførte argumentation for et rent psykiatrisk straffrihedskriterium.

   For visse psykose-kategorier gælder det, at kriteriets gyldighed må forekomme umiddelbart indlysende, - nemlig, hvor der er tale om »globale« psykopatologiske fænomener i form af: nedsat bevidsthedsintensitet (»bevidsthedsforstyrrelser«), patologisk ændret stemningsleje (i melankoliform resp. maniform retning) eller global intellektuel reduktion (demens).

   Problemet melder sig, hvor der er tale om psykotiske tilstande, domineret af »elektive« forstyrrelser i tankelivet, specielt i form af paranoide mekanismer. Vrangforestillingerne kan her i visse tilfælde optræde tilsyneladende isoleret eller »solitært« og give billedet præg af en »partielt psykotisk« tilstand. Vanskeligheden ved i det konkrete tilfælde at fastsætte, hvor normal tankegang begynder og sygdommen hører op i forbindelse med den paranoide mekanismes tilbøjelighed til på uforudseelig vis at inddrage nye områder som genstand for virkelighedsfortegningen, må imidlertid efter RR.s opfattelse føre til en principiel afvisning af begrebet »partiel psykose« resp. »partiel tilregnelighed«.
4. Spørgsmålet om, hvorledes forskellige reaktionsformer kan formodes at virke på personer, som på tidspunktet for lovovertrædelsen har været sindssyge, lader sig ikke besvare generelt. Virkningen vil for det første bero på sindssygdommens art, for det andet være afhængig af, om sygdommen endnu består på domstidspunk-

tet, resp. er klinget af, ligesom der endelig må skelnes mellem den eventuelle skadevirkning knyttende sig til sanktionen på den ene side og den mulige specialpræventive virkning på den anden.

Det skal yderligere tilføjes, at RR. ikke sidder inde med noget erfaringsmateriale, der kan tjene som grundlag for en besvarelse af spørgsmålet, da sindssyge personer som bekendt, også efter nugældende lov, kun i sjældne undtagelsestilfælde er fundet strafskyldige.

I fald lovovertræderen fortsat er sindssyg på domstidspunktet bør frihedsstraf efter RR.s opfattelse af rent lægelige grunde ikke komme på tale, - dette gælder også korte frihedsstraffe. Begrundelsen herfor er i første række, at frihedsstraf indebærer mulighed for at kompromittere de nødvendige behandlings- og revalideringsbestræbelser, dette såvel hvad angår anvendelsen af psykologiske og somatiske som af socialpsykiatriske behandlingsprincipper.

En tilsvarende skadevirkning kan vel i almindelighed ikke tillægges anvendelsen af bøde eller betinget dom. Dog gælder det, at sanktioner af nævnte kategori, som af patienten vil kunne opleves som repressive foranstaltninger, i visse depressive og paranoide tilstande vil kunne fixere og evt. aggravere den sindssygelige tilstand, idet de af patienten gøres til genstand for urealistisk bearbejdelse og fortolkning ud fra hans psykotiske forudsætninger.

Af samme grund - altså som følge af muligheden for en af psykosen betinget urealistisk opfattelse og bearbejdelse af de pågældende sanktioner - må disses specialpræventive virkning i almindelighed anses for overmåde tvivlsom.

Til det *etisk-retlige problemkompleks*, der især knytter sig til spørgsmålet om anvendelse af straf i form af bøder, betinget dom m. m. over for lovovertrædere, der var sindssyge på gerningstidspunktet, men som er remitteret på domstidspunktet, skal RR. som allerede nævnt ikke tage stilling.

Spørgsmålet om, hvorvidt en psykotisk patient, der nylig er remitteret, kan *tåle* en straf, skal ej heller søges besvaret, da det ganske afhænger af psykosens art.

Derimod er det i denne forbindelse nødvendigt at pege på mange psykotiske tilstandes meget betydelige *recidivtilbøjelighed*. Dette gælder såvel de såkaldte endogene psykoser (specielt den manio-depressive psykose og visse former for schizophreni), som de såkaldte reaktive psykoser (specielt de reaktive paranoide syndromer) som også visse former for organiske psykoser (eksempelvis epileptiske psykoser) . I den udstrækning, den pågældende lovovertrædelse har været patologisk determineret, må, ved sådanne recidiverende psykotiske tilstande, anvendelse af straf (også efter indtrådt remission) selvsagt fraskrives specialpræventiv virkning.

Såvel ud fra principielle lægelige synspunkter vedrørende abnormitetens indvirkning på personers motivation og adfærd som under hensyntagen til spørgsmålet om forskellige reaktionsformers virkning på den pågældende på domstiden og i tiden derefter er det således RR.s opfattelse, at sindssygdom på gerningstiden bør medføre ubetinget (uindskrænket) straffrihed, og at dette princip også bør omfatte anvendelsen af sådanne sanktioner som bøde, betinget dom og kortvarig frihedsstraf.

Ad stk. 2 (b).

Som ovenfor anført må RR. ud fra principielle lægelige synspunkter anbefale, at afgørelsen om sindssyge personers straffrihed træffes ud fra et medicinsk-biologisk (psykiatrisk) kriterium. Når R. indtager dette standpunkt, beror det imidlertid også på, at retspsykiateren ud fra dette princip stilles over for en lægelig-diagnostisk opgave, som principielt lader sig løse på *empirisk grundlag*, og som falder inden for psykiaterens faglige kompetanceområde.

Af samme grund må RR. tage afstand såvel fra kausalitetskriteriet som fra de såkaldte psykologiske kriterier i disses vekslende udformning. R. ser sig imidlertid ikke foranlediget til endnu engang at gentage argumentationen for og imod anvendelsen af de nævnte straffrihedskriterier.

I visse tilfælde - f. eks. sådanne, hvor den pågældende patient ses at have handlet efter ordre af imaginære, hallucinatorisk oplevede stemmer - er en årsagsmæssigt sammenhæng mellem sygdom og lovovertrædelse umiddelbart iagttageligt. I andre vil det forekomme

mindre umiddelbart indlysende. I fald retspsykiateren ud fra en helhedsbedømmelse af et sådant tilfælde ikke desto mindre er nået til en subjektiv overbevisning om, at den pågældende har handlet under indflydelse af sygdommen, vil kravet om en *påvisning* af et kausalt sammenhæng let friste ham til vidtløftige formuleringer og hypotetiske gisninger og fortolkninger, for hvilke han rent faktisk ikke kan stå inde. Omvendt udelukker den omstændighed, at psykiateren ikke på overbevisende måde har formået at sandsynliggøre en årsagsmæssig sammenhæng, selvsagt ikke, at en sådan vitterlig har foreligget. Alene af disse grunde kan kausalitetskriteriet ifølge RR.s opfattelse ikke accepteres.

Lignende indvendinger kan rettes mod anvendelsen af de såkaldte psykologiske straffrihedskriterier i den udstrækning disse omhandler sindssygdommens indflydelse på patientens viljes- og handlingsliv. Psykiateren stilles her over for sådanne spørgsmål som, hvorvidt en handlingsimpuls eller -tilskyndelse har været »uimodståelig« eller kunne være modstået, om sindssygdommen har været af en sådan art, at den har kompromitteret patientens evne til at tilpasse sin adfærd efter lovens krav etc. - spørgsmål, som ikke kan forventes besvaret med nogen grad af sikkerhed, og som følgelig må anses for lidet egnede som grundlag for en eventuel sondring mellem straffri og strafskyldige sindssyge lovovertrædere.

Såfremt det måtte være et uomgængeligt krav, at loven hjemler mulighed for at pålægge en person strafansvar trods sindssygdom på gerningstiden, bør dette således efter RR.s opfattelse ske på grundlag af et rent formelt (»indholdsløst«) (tilregneligheds)-kriterium, således som dette eksempelvis er formuleret i den nugældende straffelovs § 16.

Ad stk. 3 (a).

RR. er af den opfattelse, at der fortsat bør være mulighed for strafferetligt at behandle personer med psykiske afvigelser, der ikke karakteriseres som sindssygdom (eller åndssvaghed i højere grad), på samme måde som personer med sindssygdom på gerningstidspunktet.

Begrundelsen herfor er, at man erfaringsmæssigt i et vist (ringe) antal tilfælde vil blive stillet over for psykiske abnormtilstande, der dominerer den pågældendes psykiske tilstand på ligeså indgribende en måde som en sindssygdom, - uden at den blandt psykiaterne alment benyttede afgrænsning af ordet »sindssygdom« tvangfrit vil tillade indrubricering af tilstanden under dette begreb.

Det må anses for ønskeligt, at ordet sindssygdom af retslægerne bruges på samme måde som af psykiatere i almindelighed og andre læger. Definitionen af dette begreb vil kunne skifte, f. eks. med internationale vedtagelser. Det forekommer derfor R. nødvendigt, at der bevares en »ventil« som den nævnte, også for det tilfældes skyld, at den almindelige afgrænsning af sindssygdomsbegrebet under hensyn til retspsykiatrisk praksis skulle føles for snæver.

Ad stk. 3 (b).

R. følger de af Helweg i dennes retspsykiatriske lærebog opstillede kriterier: »begrebet »ligestilling med sindssygdom« må derfor ses som en praktisk hjælperubrik, der kan bruges, når den foreliggende abnormtilstand er af en sådan art, at man ikke uden at gøre vold på de psykiatriske sygdomsbegreber kan få den derind under, og på den anden side .... uden vaklen vil hævde, at her foreligger en psykisk tilstand, der ubestrideligt falder uden for det normale«. Det drejer sig om tilstande, der »former sig således, at de for enhver fornuftig betragtning må medføre den samme strafferetlige undtagelsesstilling som de ubestridelige sindssygdomme«.

De tilstande, der må ligestilles med sindssygdom, omfatter lidelser af såvel organisk som psykogen oprindelse. Blandt de organiske vil tilstande præget af intellektuel og følelsesmæssig reduktion være dominerende, - eksempelvis senile, alkoholiske, posttraumatiske eller postencephalitiske demenstilstande af moderat sværhedsgrad. En anden betragtelig andel vil være kendetegnet ved bevidsthedsændringer som de f. eks. ses ved forgiftninger eller ved epilepsi. Blandt de psykogene vil kortvarige affekttilstande være dominerende.

Ad stk. 3 (c).

RR. er af den opfattelse, at udtrykket »tilstande, der må ligestilles (med sindssygdom)« i det væsentlige har virket tilfredsstillende; det har således gennem en årrække

utvungent fundet anvendelse i et antal af ca. 10 tilfælde om året. At det har gjort rimelig fyldest, beror formentlig i første række på, at man her i landet ikke - som det er sket i Sverige - har inddraget en stor del af de karakterafvigende under kategorien »ligestillet med sindssygdom«.

Ad stk. 3 (d).

Efter RR.s opfattelse bør de »ligestillede« tilstande behandles ganske på samme måde som de sindssyge og i højere grad åndssvage. Anvendelsen af begrebet »ligestillet« er af RR. - og retspsykiaterne - anvendt på en meget tilbageholdende og forsigtig måde, hvorved det skønnes opnået, at tilfælde, der fra et psykiatrisk synspunkt retligt burde behandles som de typiske § 16-tilfælde, stort set også er blevet det. At lade straffriheden bero på rettens afgørelse netop - og alene - i disse tilfælde, der frembyder en særlig vanskelig psykiatrisk problematik, må forekomme R. lidet hensigtsmæssigt.

Såfremt retsmyndighederne udtrykkeligt måtte ønske at bevare adgang til at særbehandle visse og ikke andre af de tilfælde, der nu omfattes af § 16, bør sådanne tilfælde efter RR.s mening udskilles efter bestemte let definerbare kriterier og ikke efter, om det drejer sig om retspsykiatrisk særligt vanskeligt rubricerbare tilfælde.

Da de tilfælde, som efter straffelovrådets notat i særlig grad synes at frembyde juridiske problemer med hensyn til sanktionsspørgsmålet, repræsenterer tilfælde forbundet med brug af alkohol og farmaka, har RR. nedenfor foreslået en formulering af eventuelle særlige bestemmelser for sådanne tilfælde.

II. Rustilstande m. v.

Ad stk. 4 (a).

»Patologisk rus« er efter R.s opfattelse en akut sindssygdom, der kan optræde i tilslutning til alkohol-indtagelse. Denne særform af akut alkoholpåvirkning er som andre sindssygdomme karakteriseret ved en indgribende personlighedsændring indtil det totalt personlighedsfremmede, og ved en pludseligt indsættende og pludseligt ophørende bevidsthedsforstyrrelse af en sådan beskaffenhed, at der ikke består erindring for det under tilstanden oplevede. Rustilstanden kan optræde under forskellige former (som en exciteret eller en delirant patologisk rus eller som en alkoholisk tågetilstand). Typisk indsætter den efter indtagelse af en ringe mængde alkohol, men alkoholindtagelsen vil ofte fortsætte under den patologiske rus, hvorfor en høj alkoholpromille i blodet er forenelig med diagnosen.

I det enkelte tilfælde vil man lægge vægt på oplysninger om stærkt afvigende, personlighedsfremmed adfærd, mængden af indtaget alkohol, karakteren af og omfanget af erindringstabet, samt på hvorvidt det er lykkedes at fremskaffe oplysninger om særlige udmattelsestilstande eller at påvise organisk hjernelidelse, idet sådanne fænomener erfaringsmæssigt disponerer til udviklingen af patologisk rus. Man vil ligeledes lægge vægt på, om der tidligere er optrådt lignende tilstande. Det, at tilstanden er ganske kortvarig, strider ikke mod eksistensen af en sindssygdom, således må f. eks. også en ganske kortvarig epileptisk tågetilstand opfattes som sindssygdom.

Ad stk. 4 (b).

RR. mener, at alle i § 18 omhandlede tilfælde samtidig er omfattet af § 16.

Ad stk. 4 (c).

RR. anser patologisk rus for en sindssygdom eller i sjældne tilfælde for en tilstand, der må ligestilles hermed, jfr. foran.

Såfremt det imidlertid fra straffelovrådets side findes ønskeligt eller nødvendigt — samtidig med en eventuel indførelse af obligatorisk straffrihed i tilfælde af sindssygdom eller tilstande, der må ligestilles hermed - at give patologisk rus en særstilling, skal man ikke fra RR.s side udtale sig herimod.

Et sådant forbehold bestemt af hensynet til den udbredte forekomst af alkoholmisbrug i befolkningen og nødvendigheden af at træffe foranstaltninger her overfor kunne f. eks. træffes ved i loven at bestemme, at hvor der i udviklingen af en forbigående sindssygdom eller dermed ligestillet tilstand på væsentlig måde indgår indtagelse af alkohol eller andre afhængighedsskabende stoffer, vil retten i det enkelte tilfælde afgøre, om reglen om straffrihed skal være gældende.

Ad stk. 5 (a).

Den lægelige opfattelse går i stigende grad ud på at opfatte problemerne forbundet med alkoholindtagelse og indtagelse af andre afhængighedsskabende stoffer som nært beslægtede. Disse sidste omfatter ifølge WHO.s internationale klassifikation - der også anvendes af sundhedsstyrelsen, i alle danske medicinal-statistiske opgørelser, af hospitaler m. fl. - følgende midler: 1) stoffer af morfin- eller opiumsgruppen og derivater heraf, 2) syntetiske stoffer med morfinlignende virkninger, 3) barbitursyrepræparater, 4) andre søvnfremkaldende og beroligende midler, 5) kokain, 6) cannabisstoffer, 7) andre psykostimulerende stoffer (amfetamin og beslægtede præparater), 8) hallucinogene stoffer (f. eks. mescalin og LSD) og 9) andre afhængighedsskabende stoffer.

Selvom de enkelte stoffer og stofgrupper udviser betydelige forskelle i deres virkninger, kan det generelt udtales, at de svækker kontrollen over for impulser bl. a. til aggressiv adfærd, og at den toksiske indvirkning kan være af en sådan intensitet, at tilstanden må betegnes som psykotisk og uberegnelig og dermed indebære fare for andre. Der kan herunder såvel være tale om tilstande kendetegnet ved bevidsthedssvækkelse som om tilstande uden en sådan. Der kan være tale om forgiftningsfænomener og om fænomener i forbindelse med pludseligt ophør af indtagelse af stoffet.

Der findes i analogi med spirituspåvirkning alle mulige grader af påvirkning, fra ganske lette til svært indgribende med ændret oplevelsesmåde, opmærksomhedssvækkelse, mistydninger, vrangoplevelser og falske sanseindtryk. Oftest er tilstandene ledsaget af passivitet, men i nogle tilfælde vil aggressivitet og løsnelse af sexuelle hæmninger præge billedet.

Som ved alkoholindtagelse vil der i det langt overvejende antal tilfælde af stofindtagelse være tale om en lettere intoksikation med en vis moderat løsnelse af hæmninger og mulighed for oplevelser, der afviger fra hverdagens. Ved svær intoksikation vil der i flertallet af tilfælde være tale om en sådan påvirkning, at den pågældendes muligheder for udadgående handling vil være i væsentlig grad indskrænket. Der vil imidlertid, selv ved de lettest forløbende intoksikationer, stedse være forbundet en øget risiko for voldsomme og farlige reaktioner eller svigten af opmærksomhed og evnen til koordineret adfærd, hvor sådan kræves f. eks. i trafiksituationer.

Herudover vil der ved indtagelse af visse stoffer, herunder specielt LSD og andre hallucinogene forbindelser, hos nogle mennesker kunne udløses akut forløbende psykotiske reaktioner (hastigt forløbende sindssygdomme), hvor den pågældendes oplevelsesmåde og adfærd ændres totalt, og hvor det - oftest betinget af forbigående vrangideer og/eller hallucinatoriske oplevelser - kan komme til helt uforudseelige aggressive handlinger, herunder drab af tilfældige personer. Sådanne reaktioner vil især kunne ses hos særligt disponerede, f. eks. hos personer med et beredskab for at kunne reagere med sindssygdom.

Afgrænsningen af de mindre indgribende og af de sværere intoksikationer, af de mere »gennemsnitlige« og af de usædvanlige stigende til de extremt personlighedsændrende reaktioner vil i nogen grad bero på skøn; men på erfaringsmæssigt grundlag vil der opnås en praktisk brugbar samstemmighed i vurderingen af intoksikationstilstandene som henholdsvis lettere, middelsvære og sværere.

Om den kriminogene virkning af stofindtagelse under ét skal i denne sammenhæng blot anføres, at den næppe er principielt forskellig fra virkningen af alkohol, - og at den i henseende til antallet af registrerede kriminelle handlinger for tiden langt fra spiller den rolle, som alkoholindtagelse gør.

Ad stk. 5 (b).

Fra lægelig side har man ikke hidtil følt den nugældende § 16 og den gældende lægelige fortolkningspraksis som uhensigtsmæssig, heller ikke på baggrund af sådan kriminalitet, som eksempelvis har fundet sted under helt eller delvis LSD-fremkaldte sindssyge lige tilstande.

Fra lægelig side har man ikke et så tilpas klart billede af, hvorledes den fremtidige forekomst af sjælelige abnormtilstande og kriminalitetsformer vil blive, at man heri i sig selv finder anledning til at foreslå ændringer af § 16.

IH. Straffelovens § 17.

Ad stk. 6.

RR. anser straffelovens § **17** for at være en nyttig og formålstjenlig lovparagraf, fordi den giver mulighed for differentierede foranstaltninger over for den gruppe af psykisk afvigende lovovertrædere, hvis sjælelige abnormitet er af en anden art end de i § 16 omhandlede tilstande.

I den udformning, som § 17 har **i** nuværende straffelov, skal retten træffe afgørelse om, hvorvidt tiltalte kan anses for »egnet til påvirkning gennem straf« eller - i benægtende fald - om særforanstaltninger, som omhandlet i § 70, bør idømmes. Der er imidlertid såvel i straffelovrådet som i RR. enighed om, at begrebet »strafegnethed« bør udgå af loven ved en eventuel revision af denne. Dels er det forbundet med stor usikkerhed på domstidspunktet at bedømme, om en person er »egnet til påvirkning gennem straf«, dels kan det volde formelle vanskeligheder at operere med dette begreb, når en lovovertræder er blevet betegnet som uegnet til påvirkning gennem straf, og det da på et senere tidspunkt findes mere formålstjenligt at idømme ham en tidsbestemt straf (jfr. Knud Waaben: »Utilregnelighed og særbehandling«, p. 69 ff.).

Ad stk. 6 (a).

Den første del af teksten i § 17 omhandler forhold af lægelig art, idet der nævnes forskellige tilstande af sjælelig unormalitet, som kan give anledning til overvejelse om, hvorvidt straf er en hensigtsmæssig reaktion, eller om særforanstaltninger må findes mere formålstjenlige. Omend sprogbrugen i lovteksten er knudret, finder RR. dog ikke, at der — hvad angår omtalen af de sjælelige abnormtilstande - er grund til at ændre formuleringen. De psykiske insufficienstilstande, som bør omfattes af § 17, vil uden vanskelighed kunne henføres under en af de abnormtilstande, som i § 17 karakteriseres ved ordene » . . . . mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af sjælsevnerne, herunder sexuel abnormitet . . .«. Dog kunne man i stedet for ordet »sjælsevnerne« måske bedre anvende udtrykket »de psykiske (sjælelige) funktioner«. Til erstatning for begrebet »strafuegnethed« vil R. foreslå en formulering **i** retning af, at retten kan idømme andre retlige sanktioner i form af særforanstaltninger, som nærmere anført **i** § 70, **i** stedet for straf.

Ad stk. 6 (b).

Som svar på spørgsmålet om hvilke psykiske insufficienstilstande, der foruden karakterafvigelser og intelligensdefekter efter RR.s mening bør henføres under § 17, skal R. nævne visse alkoholister og visse medicin- og stofmisbrugere samt personer med sexuelle abnormiteter. Hertil kommer sværere neurotiske tilstande og længerevarende affektspændingstilstande samt aldersbetingede psykiske svækkelsestilstande, der ikke har karakter af sindssygeligt sløvsind. Sjældnere forekommende og af mindre betydning er sjælelige insufficienstilstande som følge af degenerative hjernelidelser såsom paralysis agitans og chorea Huntington. Endvidere følgetilstande efter hjernebetændelse og traumatiske beskadigelser af hjernen, sjælelige afvigelser i forbindelse med legemlige sygdomme samt psykiske svækkelsestilstande som følge af langvarig underernæring og vitaminmangel (det såkaldte KZ-syndrom). Herudover vil der utvivlsomt kunne forekomme andre abnormtilstande, som **vil** kunne påvirke de sjælelige funktioner; men de her nævnte omfatter formentlig størstedelen af de tilfælde, der efter retspsykiatrisk undersøgelse vil blive henført under § 17.

I straffelovens § 17 stk. 2 er det anført, at retten kan bestemme, at afsoning af frihedsstraf skal finde sted **i** en for psykisk afvigende personer særlig indrettet institution. De til dette formål indrettede institutioner (særfængslerne) er begge under lægelig ledelse. RR. mener principielt, at lægelig behandling - og da især den ved indsættelse i særfængsel tilsigtede psykiatrisk ledede personlighedsbehandling — sjældent vil kunne gennemføres inden for et forud fastlagt, begrænset tidsrum. Imidlertid findes der en del psykisk afvigende lovovertrædere, hvis følgelseslabilitet giver sig udslag i svære affekteksplosioner, undertiden ledsaget af demonstrative selvmordsforsøg, automutilationer og aggressive eller destruktive handlinger, hvorved de pågældende vil belaste de almindelige fængsler så stærkt, at afsoning under vanlige former ikke vil kunne gennemføres. Det vil derfor være ønskeligt, at disse personer afsoner straffen i en særlig institution, hvor de kan underkastes psykiatrisk behand-

ling. Der er desuden en mindre gruppe af psykisk afvigende personer, som har behov for og ønske om psykiatrisk behandling i afsoningstiden. Det drejer sig oftest om yngre karakterafvigende eller neurotiske lovovertrædere med relativt få forstraffe. Det forekommer rimeligt, at disse personer får adgang til at afsone deres straf under forhold, hvor de kan få psykiatrisk støtte og behandling. RR. finder det derfor hensigtsmæssigst, at der fortsat findes institutioner, som er under lægelig (psykiatrisk) ledelse. Men R. vil i lighed med Knud Waaben (se hans ovennævnte afhandling p. 142) foreslå, at der ved dommen af personer omfattet af § 17, og for hvilke særforanstaltninger (i medfør af § 70) ikke findes indicerede, blot idømmes en tidsbestemt straf, hvorefter fængselsvæsenet bestemmer, under hvilke former afsoningen skal finde sted: i åbent eller lukket fængsel eller i en særlig fængselsafdeling for psykisk afvigende lovovertrædere. Herved vil fængselsvæsenets psykiatrisk ledede afdelinger indgå på linie med fængselsvæsenets øvrige institutioner, og flytning fra den ene institution til den anden vil kunne ske administrativt.

Særfængslerne har hidtil været drevet intimt sammen med forvaringsanstalterne. Dette indebærer, at personer, der idømmes særfængsel, kommer til at tilbringe afsoningstiden sammen med forvaringsanstalternes som regel kriminelt erfarne og stærkt belastede klientel. Ikke mindst for unge lovovertrædere samt for personer med relativt få forstraffe er dette uheldigt. RR. mener derfor, at de fængselsafdelinger, som i fremtiden eventuelt skal erstatte de nuværende særfængsler, bør være adskilt fra forvaringsanstalterne.

IV. Intelligensdefekter.

En udvikling af åndsevnerne, der er så retarderet, at diagnosen bliver åndssvaghed i lettere grad, må generelt indicere særforanstaltninger. Diagnosen: åndssvaghed i lettere grad hviler på en vurdering af totalpsyken og ikke alene på en intelligenstestning. De lettere åndssvage vil findes inden for intelligenskvotienter, der strækker sig fra ca. 55 til ca. 75 (WHO.s klassifikation har udvidet rammerne lidt, fra 52 til 85), men det langt overvejende antal ligger mellem 60 og 70. Under I.K. 60 må diagnosen i visse tilfælde blive åndssvaghed i middel grad (eller i »højere grad« og altså henføres under straffelovens § 16) og over I.K. 70 må en del svagtbegavede henføres til sinkegruppen og falde uden for den personkreds, som kræver retlige særforanstaltninger.

Ad stk. 7 (a).

Har en samlet vurdering af alle oplysninger og undersøgelser ført til diagnosen åndssvaghed i lettere grad, bør som nævnt særforanstaltninger træde i stedet for straf. Dog må RR. pege på enkelte undtagelser, hvor det - uanset at pågældende er inddraget under forsorg - ikke vil være urimeligt at imødegå visse mindre lovovertrædelser (f. eks. overtrædelse af færdselsloven) med bøde eller kortvarig hæftestraf. Men det bør være undtagelser, og længerevarende afsoninger må frarådes. Det skal tilføjes, at betingede domme erfaringsmæssigt er virkningsløse over for åndssvage.

Ad stk. 7 (b).

Begrebet »ligestillet med åndssvaghed« indførtes ved revisionen af åndssvageloven for at komme uden om intelligenskvotientens stive og skarpe grænsedragning, men det var ikke tilsigtet, at sinker som gruppe skulle kunne optages i åndssvageforsorg. Det er da heller ikke sket. Åndssvageforsorgen har som hidtil afvist sinkerne og kun optaget enkelttilfælde, som i deres livsløb har vist, at deres intelligens og hele psykiske struktur er så ringe udviklet, at de - omend I. K. ligger lidt over den almindelige grænse (75) - ikke har formået at klare sig i samfundet, og som har behov for åndssvageforsorgens hjælpeforanstaltninger. Begrebet »ligestillet med åndssvaghed« har således vist sig nyttigt, for så vidt som det har medvirket til at flytte tyngdepunktet fra intelligenskvotienten til en vurdering af personens totale funktion. RR. må understrege, at indførelsen af begrebet »ligestillet med åndssvaghed« ikke betyder, at åndssvagegrænsen generelt er lagt højere op, men alene er der er åbnet mulighed for, at åndssvageforsorgens hjælpeforanstaltninger kan bringes i anvendelse over for enkelttilfælde med et ganske specielt behov. R. kan ikke anbefale, at »ligestillet« anvendes

til at få kriminelle sinker inddraget under åndssvageforsorg, men kan på den anden side heller ikke finde det rimeligt, at mangelfuldt udviklede personer, der fungerer som åndssvage, undergives fængselsstraf i et milieu, hvor de ikke kan hævde sig. Med andre ord må R. tilråde, at der - som det hidtil har været almindeligt - i valget af sanktioner individualiseres på grundlag af en mentalobservation.

RR. kan ikke anbefale, at inddragelse under åndssvageforsorg, respektiv ophold på institution gøres tidsbestemt, men vil finde det formålstjenligt, at et eventuelt påkrævet ophold på lukket afdeling under overlægens ansvar afkortes mest muligt under hensyntagen til den åndssvages farlighed for retssikkerheden. En inddragelse under forsorg af en kriminel åndssvag tilsigter (ved behandling, oplæring og stabilisering) at opnå en social tilpasning og derved forebygge kriminelt tilbagefald. Den tid, der medgår til en sådan behandling, vil være højst forskellig og lader sig ikke på forhånd tidsbegrænse. Er man først nået frem til en extern form for forsorg, vil det imidlertid i et flertal af tilfælde være muligt at forlænge støtteforanstaltningerne på frivillig basis.

Når RR. anser inddragelse under forsorg (og anbringelse på centralinstitution under åndssvageforsorg, i fald der er fare for retssikkerheden) for den bedste sanktionsform over for åndssvage og visse »ligestillede«, er det dels fordi de meget svagt begavede har svært ved at gøre sig gældende blandt bedre begavede og let udsættes for en vis oplæring i lovovertrædelsers teknik, men især fordi åndssvageforsorgen allerede har et brugbart behandlingsapparat til såvel intern som extern forsorg. Ganske vist er der endnu store mangler, navnlig på det interne område, men forsorgen har dog både lukkede og åbne afdelinger og desuden pensionater, plejehjem, ungdomsskoler, beskyttede værksteder osv. Der eksisterer et godt udviklet samarbejde mellem læger, pædagoger og socialrådgivere og som grundlag for det hele et veluddannet omsorgspersonale.

For at åndssvageforsorgen skal kunne løse sine opgaver tilfredsstillende kræves der imidlertid en udbygning af det bestående apparat; ganske særligt gælder det, at de lukkede afdelinger må forbedres. Åndssvageforsorgens læger har forlængst (sidst okt. 69 og dec. 71) fremsat ønske om, at der i hvert center (eventuelt i tilslutning til amtskommunale sygehuse) oprettes modtageafdelinger, som på såvel åbent som lukket afsnit kan modtage patienter til observation og korttidsbehandling, samt at der mindst 4 steder i landet sker en væsentlig modernisering af bestående lukkede afdelinger til langtidsbehandling og til anbringelse af farlige åndssvage. R. må bestemt fraråde, at disse farlige anbringes på et enkelt sted; en »fortynding« vil langt hurtigere muliggøre en flytning til mere åbent miljø. En sådan udbygning af forsorgens mere hospitalsmæssige apparat vil uden væsentlige nydannelser kunne tjene til at modvirke kriminelle tilbagefald.

V Karakterafvigelser (psykopati).

Ad stk. 8 (a).

Anbringelse i forvaringsanstalt havde oprindelig det formål at internere karakterafvigende lovovertrædere, fordi de måtte anses for farlige for retssikkerheden, og/eller fordi erfaringerne viste, at de ikke lod sig effektivt korrigere gennem anvendelse af almindelig straf. Hurtigt udviklede forholdene sig imidlertid således, at der - idet det nævnte formål vel fremdeles blev iagttaget - tillige opbyggedes en på lægeligt-sociale kriterier baseret behandlingsmæssig institution.

For særfængslets vedkommende gjaldt det, at dette primært kom til anvendelse over for sådanne kriminelle, der på grund af deres sjælelige særpræg (betydelig affektlabilitet, tilbøjelighed til hysteriform reaktionsmåde m. v.) ikke ville kunne afsone straf i fængselsvæsenets almindelige institutioner. Efterhånden nåede man også til enighed om, at »strafegnede«, der frembød psykiatriske problemer, og som selv var motiverede for at medvirke i forsøg på behandling heraf, burde idømmes særfængsel.

At vurdere resultatet af de sanktionsformer, der har fundet anvendelse i de to institutionstyper, indebærer visse vanskeligheder. Bl. a. har det for begge institutioners vedkommende gennemgående vist sig meget vanskeligt at opnå den ønskede bemanding hvad angår læger, psykologer, socialpædagoger m. v. De behandlingsmæssige bestræbelser er alene derved blevet kompromitteret i en sådan grad, at der ikke kan siges noget

sikkert om, hvorledes behandlingseffekten over for lovovertrædere *kunne* have været under optimale betingelser.

Når de nævnte forhold tages i betragtning, finder R. dog at kunne udtale, at de behandlingsmæssige retningslinier, der efterhånden er udviklet inden for forvaringsanstalterne, har vist sig værdifulde, hvorfor de da også har været skoledannende for en række andre landes kriminalitetsforebyggende behandlingsmetoder.

Det væsentligste princip i disse retningslinier er en samordning af så mange som muligt af de påvirkninger, der udgår fra de forskellige personalegrupper via intensive kommunikationsordninger (herunder konferencer af forskellig art). Herigennem tilstræbes udvikling af en såkaldt »terapeutisk atmosfære«. Denne danner baggrunden for en så vidt dreven individualisering som muligt med henblik på en stimulation af de indlagtes personlighedsmæssige vækst. Kontinuitet i behandlingen er væsentlig, ikke mindst ved overgangen til og i forløbet af den ambulante fase. Der søges opbygget et sådant forhold mellem ansatte og indlagte, at disse sidste selv erkender, at de har et behandlingsbehov og på grundlag af dette udbyggede kontaktforhold selv opnår mulighed for at vurdere rimeligheden i de råd og den vejledning, der ydes. Det må tilføjes, at det tager en vis tid at etablere det hertil nødvendige gensidige kendskab til hinanden.

Tidsubestemtheden, der indgår i denne behandlingsform som et afgørende element og som indebærer, at opholdet kan gøres længere eller kortere end en »takstmæssigt« udmålt straf for den samme lovovertrædelse, bevirker, at den forvarede kan indstilles til udskrivning netop på det tidspunkt, hvor det ud fra behandlingsmæssige overvejelser vil være rigtigt at forsøge overgang fra institutionel til ambulant behandling. Yderligere bevirker tidsubestemtheden, at motivationen for samarbejde med det behandlende personale kan forstærkes væsentligt.

Behandlingens sigte er at mindske den fare for retssikkerheden, som den dømte repræsenterer, således at man kan overgå fra en institutionel til en ambulant terapi på det optimale tidspunkt og fortsætte denne sidste (med varierende intensitet), så længe det findes indiceret.

Hvor et behandlingsforsøg mod dette mål ikke lykkes, vil der blive tale om en særlig form for internering, der imidlertid kan gøres mere meningsfyldt og human gennem de foran nævnte aktiviteter.

Et særfængselsophold kan efter RR.s skøn, alene på grund af dets tidsbestemthed, ikke *i sig selv* karakteriseres som en lægelig behandlingsform. Omend dette ikke udelukker, at behandlingsaktiviteter med held kan gennemføres inden for den fastsatte tidsmæssige ramme, vil det dog efter R.s mening ikke være berettiget at omtale fuldbyrdelse af særfængselsdomme og af forvaringsdomme som »én reaktionstype, som kan anvendes enten i tidsbestemt eller ubestemt form«.

Med hensyn til R.s syn på særfængsel i øvrigt henvises til afsnit 6.

Ad stk. 8 (b).

De positive og negative sider ved de to sanktionsformer vil tildels fremgå af ovenstående.

Som positive sider ved en tidsubestemt anbringelse skal fremholdes den større smidighed, der kan udvises både derved, at opholdet kan gøres længere eller kortere alt efter, hvad der skønnes ønskeligt i behandlingsmæssig henseende og derved, at opholdet kan forlænges, hvis en forvaret findes farlig, og forkortes, dersom farligheden skønnes afgørende formindsket. Yderligere må tidsubestemtheden som nævnt i en række tilfælde tillægges motivationsfremmende virkning.

Omvendt må det utvivlsomt medgives, at tidsubestemtheden i sig selv af en del forvarede opleves som en svær belastning. I et vist antal tilfælde vil denne holdning hos den dømte mod tidsubestemtheden ikke kunne overvindes, og der vil i så tilfælde blive tale om et negativt element i behandlingmæssig henseende.

I øvrigt finder man det, som det vil fremgå af det foregående, ikke frugtbart at sammenligne en tidsubestemt anbringelse med i varighed stærkt varierende særfængselsdomme med prøveløsladelse på $^2/_3$ tid. I flertallet af de sidstnævnte tilfælde har den til rådighed stående behandlingsperiode været så kort, at en mere indgående personlighedsmæssig påvirkning ikke har kunnet

finde sted. Væsentligt er det i denne sammenhæng også, at den ambulante behandlingsfase er kortere, ligesom motivationen for samarbejde ikke styrkes ved den tidsbestemthed, der også kendetegner den ikke afsonede del af straffen ved prøvelosladelse.

Det skal anføres, at anbringelsestiden for berigelseskriminelle forvarede i de senere år oftest har været under 2 år, mens den tidligere har ligget betydeligt højere. Af de igennem de senere år til særfængsel dømte har halvdelen opholdt sig 6 måneder eller derunder i særfængslet.

RR. har ikke ud fra lægelige betragtninger fundet anledning til at sondre mellem lovovertrædere, som frembyder fare for liv og legeme etc., og lovovertrædere, der fortrinsvis frembyder fare for nye angreb på formuegoder. Inden for begge kategorier af lovovertrædere findes en del, der vil kunne drage fordel af den behandling, som et forvaringsophold kan yde, men som ikke vil kunne få gavn af den behandling, som kan gives under en afsoning af særfængsels- eller almindelig fængselsstraf. Heller ikke ud fra den foreliggende erfaring om risiko for recidiv til kriminalitet, der i øvrigt er særlig stor for de berigelseskriminelle, findes der efter R.s skøn anledning til at skelne mellem de to nævnte grupper.

Finder man imidlertid fra lovgivningsmagtens side, at der bør sondres i sanktionsmæssig henseende mellem de to grupper, må det formodes, at man i det store og hele uden alt for store vanskeligheder vil kunne skelne mellem de to kategorier bedømt alene ud fra den aktuelle kriminalitet. Den omstændighed, at der foreligger en vis overgang fra tidligere berigelseskriminelle til senere voldskriminelle og omvendt, skulle ikke umuliggøre gennemførelsen af en sådan sondring, såfremt den af lovgivningsmagten måtte findes påkrævet.

Der er inden for RR. enighed om, at det under alle omstændigheder må anses for meget betænkeligt at forlade de nu gældende principper vedrørende tidsubestemte sanktioner over for den del af det nuværende § 17-klientel, som er dømt for voldskriminalitet etc., dette først og fremmest set ud fra hensynet til nødvendigheden af at forebygge recidiv af voldskriminalitet fra disse psykisk abnorme lovovertræderes side.

Ad stk. 8 (c).

Ud fra det nøje kendskab til de forvarede, der kan opnås i et flertal af disse tilfælde, vil det være muligt at skønne over, hvorvidt der på et givet tidspunkt endnu består en sådan risiko for nye farlige lovovertrædelser, at en prøveudskrivning må anses for uforsvarlig. Det vil sige, at det er RR.s synspunkt, at det med ikke ringe sikkerhed vil være muligt at skønne over en lovovertræders farlighed på et givet tidspunkt og derved at angive, hvornår det rette tidspunkt for udskrivning er indtruffet - dette stadig under den forudsætning, at udskrivningen følges op af et intensivt virkende tilsyn, der indebærer mulighed for at støtte og vejlede den prøveudskrevne.

VI. Sikkerhedsforvaring.

Ad stk. 9.

Som anført i straffelovrådets skrivelse af 12. maj 1972 har retspraksis udviklet sig således, at der i de senere år kun er forekommet meget få domme til sikkerhedsforvaring. Såvidt RR. bekendt hensidder i øjeblikket kun 2 indsatte i sikkerhedsforvaring. I straffelovens § 65 er anført, at sikkerhedsforvaring er beregnet for lovovertrædere, der må kendetegnes som erhvervs- eller vanemæssige forbrydere. Erfaringen har imidlertid vist, at sådanne lovovertrædere frembyder så betydelige karakterologiske afvigelser, at de ud fra et retspsykiatrisk synspunkt vil være mest hensigtsmæssigt placeret i den i straffelovens § 70, stk. 1 omhandlede særlige forvaringsanstalt. Som antydet i straffelovrådets skrivelse hænger de senere års ringe anvendelse af dom til sikkerhedsforvaring formentlig sammen med, at lignende betragtninger har gjort sig gældende hos domstolene.

Efter RR.s opfattelse er der ikke grund til at antage, at der vil ske ændringer på dette område, hvorfor R. ikke finder, at der fremtidig vil være behov for opretholdelse af sikkerhedsforvaring som selvstændig retsfølge.

VII. Arbejdshus.

Også anvendelse af dom til arbejdshus har - ligesom for sikkerhedsforvaringens vedkommende - i de senere år vist en nedadgående

tendens. I midten af juni 1972 hensad der 26 indsatte i arbejdshus, medens antallet for blot få år siden (1965) har været oppe på ca. 120 indsatte. Årsagen hertil er antagelig for en stor del at søge i en mildnelse af synet på kriminaliteten hos de lovovertrædere, for hvem arbejdshus i sin tid blev oprettet, d. v. s. stadig recidiverende kriminalitet af mindre alvorlig, ufarlig karakter, langt overvejende berigelseskriminalitet.

Ad stk. 10 (a)

Psykiatrisk set lader de i arbejdshus indsatte sig karakterisere som holdningsløse, ustadige og vege af karakter, for en dels vedkommende tillige mindre godt begavede. De mangler social opdrift, er ofte udgået fra befolkningens økonomisk dårligst stillede grupper, eller de er før eller senere havnet i disse grupper på grund af deres manglende evne til at føre en ordnet social tilværelse med regelmæssigt arbejde. En væsentlig medvirkende faktor til deres sociale deroute er i så godt som alle tilfælde et tidligt indsættende vanemæssigt drikkeri.

Ad stk. 10 (b).

Spørgsmålet om, hvorvidt der er behov for opretholdelse af arbejdshus som en selvstændig retsfølge, må, set fra et lægeligt-psykiatrisk synspunkt, hænge nøje sammen med den fremtidige behandling af kriminelle alkoholskadede, idet svært alkoholmisbrug som nævnt er et fremherskende fællestræk for de i arbejdshus indsatte og i de fleste tilfælde af væsentlig kriminogen betydning. Om RR.s forslag vedrørende behandling af alkoholmisbrugende lovovertrædere skal henvises til R.s besvarelse af afsnit VIII i straffelovrådets skrivelse af 12. maj 1972. En væsentlig del af det nuværende arbejdshusklientel vil formentlig i henhold til vilkår for prøveløsladelse efter almindelig tidsbestemt straf kunne behandles efter de retningslinier, som her er angivet. Det må understreges, at en betydelig udvidelse af det nuværende behandlingsapparat vil være en nødvendig forudsætning, dersom behandlingen af kriminelle alkoholister skal få nogen reel betydning og, hvad arbejdshusklientellet angår, blive et relevant bedre alternativ til den nuværende arbejdshusbehandling. Dersom en prøveløsladt kommer ud i et klart alkoholrecidiv, bør han, endnu inden det er kommet til kriminelt recidiv, om nødvendigt mod sin vilje, kunne indlægges på psykiatrisk hospital, anbringes i pensionat for alkoholister eller genindsættes i fængsel for overtrædelse af prøveløsladelsesvilkårene, alt efter det konkrete tilfældes særlige karakter. Dette vil fordre positiv medvirken og samarbejde fra såvel de psykiatriske hospitalers som fra Dansk Forsorgsselskabs og de juridiske myndigheders side.

Ad. stk. 10 (c).

Imidlertid må det erkendes, at en vis del af det nuværende arbejdshusklientel er uden for terapeutisk rækkevidde, hvad angår deres alkoholmisbrug og hele levevis. En mere effektiv bekæmpelse af deres kriminalitet ville kræve internering under en eller anden form. Da disse personer imidlertid i almindelighed ikke frembyder alvorligere fare for retssikkerheden, finder R. i betragtning af samfundets nuværende vurdering af retssikkerhedshensynet ikke anledning til at stille forslag herom. En hjælp til disse mennesker, så de ikke går **til** grunde, men får mulighed for en mere menneskeværdig tilværelse, vil fordre oprettelse af institutioner med karakter af forsorgshjem eller alkoholistasyler. Dette må imidlertid efter RR.s skøn være en social opgave.

VIII. Foranstaltninger over **for alkoholister.**

Ad stk. 11 (a).

RR. er af den opfattelse, at pålæg om ikke at købe eller nyde alkohol i medfør af straffelovens §§ 72 og 138, stk. 2, ikke længere kan tillægges nogen betydning som middel til at imødegå alkoholbetinget kriminalitet, især fordi overtrædelse af et sådant pålæg sjældent vil blive opdaget. Yderligere kan afholdspålæg være betænkeligt af behandlingsmæssige grunde, således som det senere skal omtales.

Ad stk. 11 (b).

Ganske samme betragtninger som de ovenstående kan gøres gældende vedrørende den tilsvarende regel i straffelovens § 70.

Ad stk. 12 (a + b).

Den særlige helbredelsesanstalt for drankere kan, uanset om anbringelse dér finder sted i

medfør af straffelovens § 73 eller § 70, ikke længere siges at have nogen klar behandlingsmæssig betydning. Dette beror på, at man i de sidste årtier generelt har anskuet alkoholistbehandling som en behandling, der i sit princip er et tilbud om *ambulant* behandling, hvorimod »afspærring« fra alkohol ved internering ikke tillægges positiv betydning. Dette ikke mindst fordi den alkoholmisbrugende selv vil være tilbøjelig til alene at opfatte de negative aspekter af interneringen, der efter hans erfaring blot kan tjene til at gøre ham socialt mindre skikket, medens alkoholistbehandling netop i videst mulig udstrækning bør sigte mod en gentilpasning til samfundet, blot uden alkoholmisbrug som forstyrrende faktor.

Ad stk. 13.

De ovenfor anførte betragtninger vedrørende de gældende lovregler for strafferetlige indgreb over for alkoholmisbrugere fører naturligt til det spørgsmål, om der findes alternativløsninger, der implicerer det almindelige sundhedsvæsen, og her i første række ambulatorier for alkoholskadede samt psykiatriske hospitaler og hospitalsafdelinger.

Der har siden 1961 været gode muligheder for at oprette alkoholistambulatorier efter sygehuslovens særlige bestemmelser derom, idet denne lov hjemler fuld statsrefusion for udgifter forbundet med behandlingen. Imidlertid er sådanne ambulatorier ikke tilnærmelsesvis blevet oprettet i den udstrækning, man havde forventet; specielt gælder det, at der ikke i tilstrækkeligt omfang er oprettet ambulatorier knyttet til psykiatriske afdelinger og hospitaler.

En stor del af de eksisterende ambulatorier drives enten af private foreninger eller af kommuner og er placeret uden for sygehusvæsenet. Specielt på det lægelige område kan der dog være tale om en vis overlapning, idet læger tilknyttet det psykiatriske sygehusvæsen varetager ledende og behandlende funktioner i disse ambulatorier, hvoraf der aktuelt findes 35, deraf 14 i Storkøbenhavn. Resten er ujævnt fordelt landet over, således at adskillige store provinsbyer ikke råder over et sådant ambulatorium. Blandt de amtskommunale psykiatriske afdelinger er det kun ret få, der har specielt alkoholistambulatorium. De øvrige amtskommunale afdelinger påtager sig, såvidt det er RR. bekendt, ikke ambulant behandling af alkoholister. Blandt statshospitalerne har kun et enkelt et alkoholistambulatorium, men i en vis udstrækning modtages alkoholister i de øvrige hospitalers almene ambulatorier. Omfanget af dette behandlingsarbejde er dog næppe stort og kan med den nuværende hcspitalsstruktur heller ikke blive omfattende, idet hospitalernes ambulatorier ikke er forsynet med tilstrækkelig assistance hverken på det lægelige område eller med hensyn til socialrådgivere.

Der er grund til at beklage, at sygehuslovens muligheder for at skabe et landsdækkende behandlingsapparat for alkoholister ikke er udnyttet. I så fald kunne man - ved henvisning til sådanne ambulatorier - pege på et alternativ til frihedsstraf for alkoholmisbrugende kriminelle. Det er i øjeblikket praksis, at Dansk Forsorgsselskab til de eksisterende ambulatorier henviser betinget dømte og et stort antal prøveløsladte med specialvilkår om alkoholistbehandling. Imidlertid kan det erfaringsmæssigt være vanskeligt at få ambulatorierne til at påtage sig behandlingen af de pågældende - enten fordi der ikke findes ambulatorium på klientens bopæl eller fordi eksisterende ambulatorier i nogle tilfælde afviser at behandle forsorgselskabets klienter under henvisning **til,** at arbejdet er for byrdefuldt i forhold til personalenormeringen.

Det må efter sygehuslovens forudsætninger anses for tvivlsomt, om det er berettiget at afvise sådanne klienter, der i lighed med alle andre alkoholister eller formodet alkoholskadede har adgang til offentligt drevne ambulatorier. Som situationen er i øjeblikket, må det imidlertid konstateres, at der - inden en væsentlig udbygning af alkoholistforsorgen har fundet sted - næppe kan opstilles et realistisk alternativ til frihedsstraf for den her omhandlede persongruppe.

Et andet ikke uvæsentligt problem beror på, at vilkår om psykiatrisk behandling, om fornødent på hospital, hyppigt indgår blandt de specialvilkår, der pålægges alkoholister i medfør af en betinget dom eller ved prøveløsladelse. I fald alkoholistambulatoriet ikke er placeret på et hospital resp. har nært samarbejde med et hospital, der modtager psykiatriske patienter, kan et sådant specialvilkår

vise sig at være uden praktisk betydning, idet det - jfr. bemærkninger i betænkning nr. 519, side 38 - forudsættes, at klienten selv er indstillet på indlæggelse (f. eks. i tilfælde af svært alkoholrecidiv eller ved en ændring af den psykiske tilstand, som med rimelighed kan motivere en kortvarig - og i sjældne tilfælde en længerevarende - indlæggelse i en psykiatrisk afdeling). Der er i den nævnte betænkning redegjort for, at reglerne i straffelovens § 60 og retsplejelovens § 1004 kan bringes i anvendelse, men da således, at der alene kan blive tale om frivillige indlæggelser i relation til klienten, medens hospitalet ikke kan afvise at modtage en patient, for hvem pålæg om indlæggelse indgår i special vilkårene. RR. er ikke i besiddelse af materiale, der kan belyse praksis. Det er imidlertid et alment indtryk, at et sådant specialvilkår om indlæggelse, der kan tjene klart kriminalitetsprofylaktiske interesser, anvendes relativt sjældent. (I denne henseende må undtages visse ambulatorier, deriblandt ambulatorierne i københavnsområdet og ambulatoriet på Statshospitalet ved Århus, idet disse institutioner opfattes som integrerede led i det almindelige hospitalsvæsen). Det vil jævnligt ske, at tilsynsmyndighed og den behandlende læge - imod klientens ønske - finder en indlæggelse indiceret. Dersom ambulatoriet da er knyttet til et psykiatrisk hospital, vil det oftest være muligt at overtale klienten til den nødvendige indlæggelse. Selv i så tilfælde kan man imidlertid støde på det førnævnte problem, at det opfattes som en frivillig sag, om alkoholisten vil modtage indlæggelsestilbuddet til trods for, at der formelt foreligger en vilkårsovertrædelse, ifald han modsætter sig indlæggelsen.

RR. forestiller sig ikke, at alkoholistbehandling i en nærmere fremtid vil ændre sig i retning af genoptagelse af langtidsindlæggelser (internering) som led i behandlingen. Mere end 20 års erfaring taler for, at alkoholistbehandling bedst udføres ambulant. R. vil følgelig ikke pege på den mulighed, at der oprettes specielle institutioner til længerevarende, stationær behandling af alkoholister. (Der findes i øjeblikket kun få institutioner med dette formål. Ingen af disse ønsker at modtage patienter med »specialvilkår« , ligesom de i øvrigt heller ikke ønsker at modtage patienter til tvungen behandling i medfør af forsorgslovens særlige paragraffer herom).

RR. må herefter finde det ønskeligt, at de eksisterende alkoholistambulatorier udbygges, og at nye søges oprettet efter det mønster, som man forestillede sig i 1960 - nemlig oprettelsen af et rimeligt antal ambulatorier i nær tilknytning til det psykiatriske hospitalsvæsen.

Den ambulante behandling af alkoholister i sig selv vil - efter de hidtidige erfaringer - ikke frembyde væsensforskelle, når grupper af kriminelle sammenlignes med ikke-kriminelle. Som tidligere nævnt kan pålæg efter straffelovens § 72 næppe længere tillægges betydning. Tværtimod kan det behandlingsmæssigt netop være gunstigt, at alkoholrecidiver optræder under behandlingsforløbet, idet man derved over for patienten får anledning til at påpege det uhensigtsmæssige i at drikke og altså bruge recidivet som behandlingsmotiverende element. (Det kan tilføjes, at en eventuel forskel i behandling af kriminelle og ikke-kriminelle alkoholister erfaringsmæssigt vil bestå i, at de kriminelle behandles med noget større omhu og intensitet end de ikke-kriminelle. I de ambulatorier, der modtager kriminelle, føler man sig, trods den mangelfulde normering, behandlingsmæssigt og moralsk stærkest forpligtet over for de socialt mest truede. Hermed hænger det formentlig sammen, at behandlingsresultaterne for denne gruppe ikke er dårlige, hvad angår selve alkoholmisbruget; snarest lidt bedre end for de ikke-kriminelles vedkommende).

Udover de ovenfor berørte forslag til ændringer i det bestående behandlingsapparat, nemlig udbygning af ambulatorier og en ændret vilkårsanvendelse, vil RR. anbefale, at der i eller uden for fængselsvæsenets regie oprettes en række beskyttede pensionater, som kan gøre det muligt uden besvær at løse klienternes ofte meget alvorlige boligproblemer. Noget sådant ville lette ambulatoriernes arbejde med klienterne og utvivlsomt i sig selv virke kriminalitetsforebyggende. De pågældende institutioner burde virke på tilnærmelsesvis samme måde som Dansk Forsorgsselskabs pensionater (optagelseshjem), men ikke nødvendigvis være forsynet med så stort et personale som disse. I visse byer ville man med fordel kunne anvende bestående forsorgshjem eller herberger tilhørende

f. eks. Kirkens Korshær. Andre steder er man imidlertid ikke i besiddelse af placeringsmulighed i sådanne institutioner, hvis tilstedeværelse ville mindske et unødigt stort pres på de psykiatriske hospitalers i forvejen meget betrængte pladser.

Endelig må det erkendes, at en ret stor del af alkoholisterne trods intensivt behandlingsarbejde næppe socialt bliver ydedygtige; dette gælder især de begyndende demente patienter. For disse savnes i vid udstrækning placeringsmuligheder, som er acceptable såvel for patienter som for samfundet. En beskyttet placering i pensionater af særlig struktur vil her for visse patientgrupper meget vel kunne blive det rimelige alternativ til anbringelse i arbejdshus.

IX. Ungdomsfængsel.

Man må formentlig gå ud fra, at de motiver, der i sin tid har ligget bag oprettelsen af ungdomsfængsel, dels har været ungdomskriminalitetens betydelige omfang, dels de unge lovovertræderes særlige psykiske forhold og endelig og i særdeleshed vigtigheden af om muligt at resocialisere de unge kriminelle, medens de endnu er ved starten af deres kriminelle løbebane for derved at hindre, at de mere varigt fikseres i et kriminelt livsmønster.

Formålet med straf er, som det ofte er fremhævet, dels at give udtryk for samfundets misbilligelse, dels at give den indsatte mulighed for at fungere mere hensigtsmæssigt i samfundet.

I vore dages fængselsbehandling er hovedvægten mere og mere lagt på straffens behandlingsmæssige indhold. Dette gælder i særlig grad ungdomsfængslet. Af en redegørelse fra fængselsdirektoratet af februar 1970 fremgår, at personalets omfang ved ungdomsfængslerne er væsentligt større end ved statsfængslerne, og dette gælder for alle personalegrupper, dvs. inspektion, undervisning, forsorgspersonale, værkstedspersonale og opsynspersonale. Af samme redegørelse fremgår, at undervisningsfrekvensen og variationen af arbejdstilbud er større i ungdomsfængslerne end i statsfængslerne, samt at uddannelsesudgange finder større anvendelse for indsatte i ungdomsfængsler end i statsfængsler. Dette er foretåeligt i betragtning af ungdomsfængslets indledningsvis omtalte særlige opgave.

Ad stk. 14 (a).

Betragter man ungdomsfængselsklientellet som helhed, er der psykiatrisk set to ting, der særligt springer i øjnene. For det første har størstedelen haft dårlige opvækstforhold (dårlige hjem, skiftende institutionsanbringelse etc.), og for det andet og tildels betinget heraf er flertallet af de indsatte psykisk umodne. Sammenhængende med den psykiske umodenhed er de indsatte hyppigt præget af rastløshed, svigtende koncentrationsevne og tilbøjelighed til uoverlagt og impulsiv handlemåde. Psykoinfantilisme er en alvorlig hemsko for et menneskes naturlige psykiske udvikling og tilpasning i livet. Puberteten og de første ungdomsår er selv for psykisk normale en vanskelig overgangs- og tilpasningstid. Er de unge mere umodne end svarende til deres faktiske alder, er det forståeligt, at de vil have endnu sværere ved at tilpasse sig til og ved at lære at honorere det voksne livs krav.

I ungdomsfængslets første år søgte man at undgå, at sinker og unge med mere fremtrædende karakterafvigelser blev dømt til ungdomsfængsel. På dette område har man imidlertid de sidste 10-15 år eller mere været mindre tilbageholdende. Det hænger til dels sammen med alternativet. Hvad sinkerne angår, vil man nødigt anbringe dem i statsfængsel og derved uddrage dem den særlige undervisning og oplæring, som de vil kunne nyde godt af i ungdomsfængslet. Med hensyn til de mere udtalt karakterafvigende har man ganske vist et alternativ i særfængslet; men her vil de i nogen udstrækning komme sammen med ældre og betydeligt mere belastede og erfarne kriminelle. Også et andet forhold gør sig gældende. Af en af direktoratet for fængselsvæsenet og anstaltslederne for ungdomsfængslerne i 1969 foretagen undersøgelse fremgår, at det på forhånd er særdeles vanskeligt at afgøre, hvilke unge kriminelle der er egnede, og hvilke der ikke er egnede til behandling i ungdomsfængsel. Ved en vurdering efter fængselsopholdet måtte man i adskillige tilfælde revidere den forud for indsættelsen foretagne bedømmelse såvel i den ene som i den anden retning.

Også på anden måde er ungdomsfængsler-

nes klientel blevet udvidet. Ifølge straffeloven tager ungdomsfængslerne sigte på unge kriminelle mellem 15 og 21 år. Det har dog i mange år været praksis at meddele de yngste mellem 15 og 18 år tiltalefrafald mod inddragning under børne- og ungdomsforsorg. Imidlertid har ungdomsforsorgen ikke i de senere år set sig i stand til at drage omsorg for de unge kriminelle i samme omfang som tidligere. Dette har medført, at 16- og 17-årige nu ikke sjældent dømmes til indsættelse i ungdomsfængsel. Sådanne ganske unge vil være uegnede til afsoning i almindeligt fængsel og vil være ilde stillede, dersom ungdomsfængslet afskaffes.

Ad stk. 14 (b).

Som det fremgår af ovenstående udgøres ungdomsfængselsklientellet af en persongruppe, som ikke blot befinder sig i en særlig vanskelig og for det senere livsløb betydningsfuld alder, men som tillige i psykisk henseende er broget sammensat. Behandlingen af denne persongruppe er en vanskelig opgave, som nødvendiggør, at den får en udpræget individuel karakter. Det gælder ikke blot undervisning og oplæring, men også psykiatrisk og psykologisk behandling af de psykisk mere afvigende. Også behandlingstidens længde bør kunne individualiseres, idet det set fra et lægeligt synspunkt ikke er muligt på forhånd at fastsætte denne, hvis der skal være rimelig udsigt til at nå et positivt resultat. Man kan i denne forbindelse pege på de udtalt umodne, de i mere fremtrædende grad psykisk afvigende og tilpasningsvanskelige samt på sinkerne, som erfaringsmæssigt kræver længere tids behandling end de normalt begavede. Selvfølgelig må proportionalitetshensyn sætte en grænse for tilbageholdelsens varighed; men en vis fleksibilitet angående løsladelsestidspunktet må anses for hensigtsmæssig af hensyn til den indsattes psykiske modning og stabilisering. Også rent praktiske forhold af uddannelses- og anbringelsesmæssig karakter indicerer, at løsladelsen finder sted på det behandlingsmæssigt mest gunstige tidspunkt.

Tidsubestemthedens pression over for den indsattes medarbejdsvilje har gennem årene været fremhævet fra forskellig side. Dersom en i ungdomsfængsel indsat er vidende om, at han bliver løsladt i løbet af få måneder, hvordan han end forholder sig, må det i adskillige tilfælde påregnes, at han vil være mindre motiveret for at tage mod ungdomsfængslets behandlingsmæssige tilbud. Efter R.s formening er tiden ikke løbet fra dette synspunkt, omend det som bekendt er blevet anfægtet fra flere sider.

Det kan i denne forbindelse anføres, at variationen i tilbageholdelsestidernes længde efter fængselsnævnets nuværende praksis er af forholdsvis begrænset omfang. Opholdstiden for førstegangsindsatte varierer fra 1 år til 1 år og 4 højst 5 måneder, og er i gennemsnit 1 år og 2 måneder. For 2.- og 3.-gangsindsatte varierer opholdstiden mellem 3 og ca. 9 måneder, i gennemsnit 6—7 måneder. Når det fra flere sider er blevet hævdet, at ungdomsfængselsstraffens relative tidsubestemthed er en svær psykisk belastning for de unge, må man set fra et psykiatrisk synspunkt på grund af tidsubestemthedens reelle faktiske begrænsethed stille sig tvivlende heroverfor; omend forholdet ikke er uden betydning, må man formode, at dets vægt er blevet overvurderet.

RR. er af den formening, at ungdomsfængslet er en af 1930-lovens gode nyskabelser. Social-pædagogisk behandling er blevet et ledemotiv i moderne fængselsbehandling, og den gruppe af lovovertrædere, der har størst behov for denne behandling, er de unge. Det er vigtigt at bremse dem, medens de endnu er ved begyndelsen af deres kriminelle løbebane og således hindre, at de mere varigt glider ud i kriminalitet.

RR. kan derfor ikke anbefale, at ungdomsfængslet afskaffes og ej heller, at indsættelse i ungdomsfængsel gøres til en rent tidsubestemt sanktionsform. I nogle tilfælde ville den første indsættelse i ungdomsfængsel i så fald muligvis blive kortere; men når hensyn tages til varetægtsfradrag samt til prøveløsladelse efter $^2/_3$ tid, ville der ikke blive megen tid til et reelt behandlingsforsøg. I mange tilfælde vil de hurtige tilbagefald, der er så karakteristiske for unge kriminelle, derefter føre til længere opholdstider, end det nu er tilfældet, hvilket vil kunne resultere i en forlængelse af den samlede opholdstid i ungdomsfængslet. Dette kan ikke være hensigten med en eventuel reform, og behandlingsmæssigt vil det ubestrideligt være ønskeligt straks ved første indsættelse at kunne sætte ind med virkelig behandling,

i stedet for at vente indtil den indsatte er gledet endnu længere ud i asocial og kriminel levevis.

Sluttelig skal nævnes, at der siden midten af 1960'erne er opstået et helt nyt problem for ungdomsfængslerne, nemlig de unge stofbrugere. Behandlingen af stofbrugere har voldt de største vanskeligheder; dette gælder ikke blot for ungdomsfængslerne, men også for de psykiatriske hospitaler og andre myndigheder og institutioner. Efter R.s skøn bør behandlingen af de mere fremskredne tilfælde af unge kriminelle stofbrugere skilles ud fra ungdomsfængslet og finde sted i særlige afdelinger, til fordel for såvel stofbrugere som for ungdomsfængslet.

Poul Dickmeiss. **Kurt H. Fremming.** **Carl Johan Hansen.**

Villars Lunn. **Per Schwalbe-Hansen.** **Georg K. Stump.**

Bent Borup Svendsen. **Holger Voldby.**

Jan Kaarsen og *Jens Tolstrup*

Domfældte mænd indsat i forvaring første gang 1967-1969

Indholdsfortegnelse.

Side

Tabeloversigt . . . 193

1. Undersøgelsens formål . . . 195
2. Population . . . 195
3. Kilder . . . 196
4. Alder ved dom til forvaring . . . 197
5. Dominanskriminalitet ved dommen til forvaring . . . 197
6. Tidligere dominanskriminalitet . . . 199
7. Forholdet mellem nuværende og tidligere dominanskriminalitet . . . 200
8. Tidligere sanktioner . . . 202
   - 8.1. Tidligere ungdomsfængsel . . . 203
   - 8.2. Tidligere fængsel . . . 204
   - 8.3. Tidligere særfængsel . . . 204
   - 8.4. Tidligere arbejdshus . . . 204
9. Recidivhastigheden . . . 206
10. Alder ved første anbringelse på døgninstitution . . . 207
11. Værdien af det tilegnede . . . 207
12. Mentalerklæringer . . . 209
13. Mentalerklæringernes udtalelse om egnethed til påvirkning gennem straf . . . 210
14. Antal sanktioner forud for første erklæring om strafuegnethed . . . 211
15. Antal erklæringer om straf uegnethed forud for første dom til forvaring . . . 211
16. Sidste mentalerklærings udsagn om farlighed og risiko for recidiv . . . 212
17. Sidste mentalerklærings udsagn om misbrug af medicin, narkotika eller alkohol . . . 213
18. Sammenfatning . . . 213

Underbilag. Dominanskriminalitet ved indsættelsen hos samtlige 65 forvarede . . . 216

Tabeloversigt.

Tabel 1: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter anstalt og indsættelsesår.

Tabel 2: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter anstalt og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet — andet).

Tabel 3: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-69 fordelt efter anstalt og domssted.

Tabel 4: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter alder ved dom til forvaring og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet - andet).

Tabel 5: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter nuværende dominanskriminalitet.

Tabel 6: Mænd «indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter tidligere dominanskriminalitet.

Tabel 7: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter tidligere og nuværende dominanskriminalitet.

Tabel 8: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter nuværende og tidligere dominanskriminalitet (sidstnævnte hhv. »ægte« homologt recidiv, vold iøvrigt, forbrydelser mod kønssædeligheden iøvrigt, ejendomskriminalitet iøvrigt m. m.)

Tabel 8a: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter homologt, ligeartet og uligeartet recidiv.

Tabel 9: Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter tidligere antal sanktioner og resolutioner samt nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet — andet).

Tabel 10: Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter tidligere antal domme **til** og resolutioner om genindsættelse i ungdomsfængsel og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet - andet).

Tabel 11: Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967—1969 fordelt efter tidligere antal domme og resolutioner til ubetinget fængsel og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet - andet).

Tabel 12: Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter tidligere antal domme og resolutioner til særfængsel og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet- andet).

Tabel 13: Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967—1969 fordelt efter tidligere antal domme og resolutioner til arbejdshus og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet- andet).

Tabel 14: Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter gennemsnitlig recidivhastighed og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet - andet).

Tabel 15: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter alder ved første anbringelse på døgninstitution under børneforsorgen uanset grunden til anbringelsen og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet - andet).

Tabel 16: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 med nuværende dominanskriminalitet brandstiftelse og forskellige arter ejendomskriminalitet fordelt efter værdien af det tilegnede (ved brand-

stiftelse skaden) ved samtlige forhold i dommen til forvaring.

Tabel 17: Mænd indsat i forvaring 1967-1969 med nuværende dominanskriminalitet indbrudstyveri fordelt efter værdien af det tilegnede ved samtlige forhold i dommen til forvaring og den dominerende type af indbrudstyveri.

Tabel 18: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter antal mentalerklæringer afgivet efter det fyldte 15. år og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet - andet).

Tabel 19: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter antallet af »mest betydende« retlige mentalerklæringer afgivet inden første erklæring om strafuegnethed, herunder erklæringer, hvori de pågældende er betegnet som »tvivlsomt strafegnet«.

Tabel 20: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter antal domme og resolutioner til frihedsberøvelse inden første erklæring om strafuegnethed og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet - andet).

Tabel 21: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter antallet af retlige mentalerklæringer »i sidste instans«, hvori de pågældende er betegnet som strafuegnede, og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet - andet).

Tabel 22: Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter mentalerklæringens (»i sidste instans«) udsagn om nærliggende fare for ligeartet recidiv og ikke helt ringe risiko for ligeartet recidiv og nuværende dominanskriminalitet.

Domfældte mænd indsat i forvaring første gang 1967-1969.

1. Undersøgelsens formål.

Formålet med denne undersøgelse er at give en beskrivelse af de mænd, der idømmes forvaring. Der ses dog bort fra personer, som tidligere har været idømt forvaring, og dermed fra betydningen af tidligere dom til og ophold i forvaring.

Undersøgelsen er rent beskrivende, således at klientellet søges karakteriseret ved at belyse følgende faktorer:

1) alder ved dom til forvaring,
2) dominanskriminalitet ved forvaringsdommen,
3) tidligere dominanskriminalitet,
4) homologt eller heterologt recidiv,
5) tidligere frihedsberøvende sanktioner,
6) redicivhastighed,
7) alder ved første anbringelse på institution,
8) alder ved første dom til frihedsberøvelse,
9) indsættelseskriminalitetens omfang,
10) antal mentalerklæringer,
11) mentalerklæringens stilling til
    a - egnethed til påvirkning gennem straf,
    b — fare for retssikkerheden,
    c - risiko for ligeartet kriminalitet,
    d - misbrug af alkohol, medicin og narkotika,
12) alternative sanktionsvalg.

2. Population.

Undersøgelsen omfatter samtlige mænd, der **i** kalenderårene 1967, 1968 og 1969 er indsat i forvaringsanstalt efter at have modtaget deres første dom til anbringelse i en forvaringsanstalt, ialt 65.

Undersøgelsen medtager ikke en person, der efter udskrivning fra statshospital dræbte sin tidligere kæreste med skud fra **et** haglgevær. Den pågældende blev ved underretten idømt livsvarigt fængsel for manddrab. Vestre landsret stadfæstede dommen, men højesterets anke- og kæremålsudvalg afsagde fire år senere kendelse om, at afsoningen af straffen skulle afbrydes, således at domfældte ville være at anbringe **i** en særlig forvaringsanstalt. Den pågældende er således ikke formelt idømt forvaring.

Antallet af førstegangsindsættelser faldt fra **25 i 1967** til **20 i** 1968, et tal der holdt sig uændret **i** 1969. I 1970 faldt tallet til 16, se tabel 1, der viser fordelingen på de to forvaringsanstalter i undersøgelsesperioden.

Tabel 1. *Mænd indsat første gang i forvaring i 1967-1969 fordelt efter anstalt og indsættelsesår.*

	1967		1968		1969		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Horsens	15	60,0	11	55,0	12	60,0	38	58,5
Herstedvester	10	40,0	9	45,0	8	40,0	27	41,5
I alt	25	100,0	20	100,0	20	100,0	65	100,0

Efter de gældende fordelingsregler anbringes personer, der har bopæl øst for Storebælt, i forvaringsanstalten i Herstedvester, resten i Horsens. Denne regel fraviges dog således, at personer, der tidligere har været anbragt i en af forvaringsanstalterne - f. eks. efter dom til særfængsel - anbringes i samme anstalt uanset det geografiske fordelings-

kriterium. Dette er utvivlsomt forklaringen på, at Horsens i hele undersøgelsesperioden har haft flere indsættelser end Herstedvester, idet Horsens endnu i årene forud for 1967 har haft betydeligt flere særfængselsindsatte end Herstedvester (særfængslet i Herstedvester lukkedes den 1. december 1955 og genåbnedes 19. december 1967). På grund af forvaringsanstalternes direkte tilsyn holder en betydelig del af de løsladte særfængselsfolk sig i nærheden af anstalten og idømmes derfor forvaring der.

Synspunktet støttes af, at der i Horsens er indsat væsentlig flere personer for berigelseskriminalitet, mens antallet af indsatte med anden kriminalitet er præcis lige stort i begge anstalter, se tabel 2 og 3.

Tabel *2. Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter anstalt og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet - andet).*

	Ejendoms-kriminalitet		Andet		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Horsens	28	62,2	10	50,0	38	58,5
Herstedvester	17	37,8	10	50,0	27	41,5
I alt	45	100,0	20	100,0	65	100,0

Se også tabel 12, hvoraf ses, at langt det overvejende antal forvarede, der har været idømt særfængsel, er dømt for ejendomskriminalitet. Om sondringen mellem ejendomskriminalitet og andet, se afsnit 5 og underbilag 1.

Tabel 3. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969, fordelt efter anstalt og domssted.*

	Dømt vest for Storebælt		Dømt øst for Storebælt		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Horsens	30	88,2	8	25,8	38	58,5
Herstedvester	4	11,8	23	74,2	27	41,5
I alt	34	100,0	31	100,0	65	100,0

3. Kilder.

For samtlige 65 forvarede er straffeakter gennemgået. Da disse i en række tilfælde har vist sig mangelfulde, idet det ikke helt sjældent viser sig, at mentalerklæringer helt mangler, eller at det fremstår som tvivlsomt, om en eller flere mentalerklæringer mangler, er oplysningerne suppleret ved gennemgang af forvaringsanstalternes journaler og stamrulleudskrifter samt erklæringer fra rigsregistraturen. I nogle tilfælde har man fra retslægerådet fremskaffet mentalerklæringer, der ikke har kunnet findes andre steder. I enkelte tilfælde er kun anvendt mentalerklæringens konklusion som citeret i dommen, en kilde, der ved kontrol i andre tilfælde har vist sig at være pålidelig. De enkelte kilders oplysninger er i det hele - i det omfang det har været muligt - kontrolleret med tilsvarende oplysninger fra andre kilder.

På dette grundlag er der udarbejdet en forløbsbeskrivelse for hver enkelt forvaret med en summarisk beskrivelse af opvækstforhold og iøvrigt med kronologisk oversigt over den pågældendes kriminalitet, de an-

vendte sanktioner og afgivne mentalerklæringer.

Endelig er der direkte fra kilderne udtrukket mere skematiske oplysninger, der på sin side er sammenholdt med forløbsbeskrivelserne. Da ændringer i den stillede opgave har nødvendiggjort fornyet indkaldelse af akter og udarbejdelse af nye forløbsbeskrivelser m. v., er de oprindeligt indsamlede oplysninger sammenholdt med de senere indsamlede mere fyldige oplysninger.

4. Alder ved dom til forvaring.

58 pct. af de domfældte forvarede var ved indsættelsen i aldersklassen 25-35 år. Kun 8 pct. var under 25 år, andre 8 pct. var 50 år eller derover. Medianalderen lå i gruppen 30-34 år.

De domfældte forvarede var således betydeligt ældre end de øvrige indsatte i statsfængsler og særanstalter. I 1967 var 44 pct. af samtlige indsatte (incl. samtlige forvarede) under 25 år. Medianalderen lå her i gruppen 25-29 år.

Tabel 4. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter alder ved dom til forvaring og nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet – andet).*

	Ejendoms-kriminalitet		Andet		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
20–24 år	2	4,4	3	15,0	5	7,7
25–29 år	15	33,3	8	40,0	23	35,4
30–34 år	12	26,6	3	15,0	15	23,1
35–39 år	4	8,9	1	5,0	5	7,7
40–49 år	10	22,2	2	10,0	12	18,5
50–59 år	1	2,2	2	10,0	3	4,6
60 år og derover	1	2,2	1	5,0	2	3,1
I alt	45	99,8	20	100,0	65	100,1

De ejendomskriminelle er ved forvaringsdommen noget ældre (medianalder 30-34 år) end de øvrige (25-29 år).

Årsagen hertil må søges i det forhold, at personer, der overvejende begår ejendomskriminalitet, normalt idømmes en række andre sanktioner, inden der gives dom til forvaring, se tabel 9.

5. Dominanskriminalitet ved dommen til forvaring.

De fleste lovovertrædere begår flere arter af lovovertrædelser. En beskrivelse, som ikke skal blive helt uoverskuelig, kræver derfor, at det fastlægges, hvilken art af lovovertrædelser der må anses at være den dominerende. Afgørelsen beror på et skøn, der ofte er særdeles vanskeligt, idet det navnlig beror på en afvejelse af kvantitet (antal lovovertrædelser af den enkelte art) mod kvalitet (alvoren eller grovheden af de enkelte lovovertrædelser) .

Mod forventning har skønnet imidlertid ikke voldt vanskeligheder i dette materiale. For de ejendomskriminelles vedkommende har det simplificeret sagen, at 93 pct. af recidiverne er homologe. Hos 9 af de 20 med anden kriminalitet har homologt recidiv ligeledes afgjort sagen. Hos de øvrige har enkelte lovovertrædelser i de fleste tilfælde skilt sig ud med en sådan grovhed, at valget ikke har voldt tvivl.

Ejendomskriminalitet er den dominerende årsag til anbringelse i forvaring, idet denne kriminalitetsform er den dominerende hos næsten 70 pct. af de domfældte. Hos 42 pct. dominerer indbrudstyveri, hvortil kommer 5 pct. med andet tyveri, således at henimod halvdelen er indsat for tyveri. Yderligere 9 pct. er indsat for bedrageri og 6 pct. for dokumentfalsk, tilsammen 15 pct. Kun 8 pct. er indsat for røveri, heraf 3 pct. for bank- og posthusrøveri (tabel 5).

Næststørste gruppe er indsat for *voldskriminalitet,* ialt ca. 15 pct. af samtlige, nemlig

5 pet. for manddrab eller forsøg herpå, 2 pet. for legemsbeskadigelse og 9 pet. for anden vold.

Trediestørste gruppe er indsat for *sexualkriminalitet,* ialt 11 pct. af samtlige, nemlig 5 pct. for voldtægt, 3 pct. for uterlighed overfor piger og andre 3 pct. for uterlighed overfor drenge.

Endelig er 5 pct. indsat for *brandstiftelse* uden fare for menneskeliv.

I *bilag 1* er optaget en summarisk beskrivelse af indsættelseskriminaliteten for samtlige 65 domfældte (samt en summarisk opgørelse af arten og antallet af tidligere sanktioner og arten af tidligere kriminalitet).

Se desuden oversigten i underbilag 2.

Tabel 5. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter nuværende dominanskrimininalitet.*

	abs.	pct.
1. *Voldskriminalitet.*		
1.1. Manddrab	3[1])	4,6
1.2. Legemsbeskadigelse (§ 245 m. m.)	1[2])	1,5
1.3. Anden vold (§ 244 m. m.)	6[3])	9,2
Vold i alt	10	15,4
2. *Brandstiftelse.*		
§ 181, stk. 1	3	4,6
Brandstiftelse i alt	3	4,6
3. *Sexualkriminalitet.*		
3.1. voldtægt.		
3.1.1. kvinder 15 år eller derover	2[4])	3,1
3.1.2. piger under 12 år	1	1,5
3.2. anden kønslig omgængelse end samleje overfor piger	1[5])	1,5
3.3. beføling		
3.3.1. overfor piger	1[6])	1,5
3.3.2. overfor drenge	2[7])	3,1
Sexualkriminalitet i alt	7	10,7
4. *Ejendomskriminalitet.*		
4.1. Røveri		
4.1.1. bank- og postrøveri	2[8])	3,1
4.2.2. andet røveri	3[9])	4,6
4.2. Bedrageri	6	9,2
4.3. Dokumentfalsk	4	6,2
4.4. Indbrudstyveri	27	41,6
4.5. Andet tyveri	3	4,6
Berigelseskriminalitet i alt	45	69,3
I alt	65	100,0

[1]) Heraf 1 forsøg på manddrab (meget alvorlige knivstik, som dog ikke medførte døden).
[2]) Ingen med døden til følge.
[3]) Heraf 1 person tillige § 119, stk. 1, for overfald på fængselspersonale og 1 person alene § 119, stk. 1, for overfald på arresthuspersonale.
[4]) Heraf 1 person for forsøg på voldtægt.
[5]) § 222, stk. 1, og § 224, jvf. § 222, stk. 2.
[6]) § 232.
[7]) Heraf 1 person § 225, stk. 1, jvf. § 222, stk. 2, og 1 person § 225, stk. 1, jvf. § 222, stk. 1, og § 225, stk. 1, jvf. § 222, stk. 2.
[8]) Heraf 1 røveri på jernbanestation.
[9]) Heraf 1 forsøg på røveri under anvendelse af vold.

6. Tidligere dominanskriminalitet.

Kun 4 af de 65 er ikke tidligere idømt frihedsberøvelse. For de øvrige 61 har det derfor været muligt at opgøre den tidligere dominanskriminalitet.

Også bestemmelsen af den tidligere dominanskriminalitet beror på et skøn. For visse ejendomskriminelle har dette skøn umiddelbart voldt vanskeligheder, men en nærmere undersøgelse af omfanget af de typer ej endomskriminalitet, der optræder i de enkelte forløb, har givet mulighed for et rimeligt skøn.

Som tabel 6 viser, dominerer ejendomskriminaliteten her endnu stærkere, idet næsten 4/5 pct. tidligere overvejende er dømt for denne kriminalitetsform, heraf 60 pct. for tyveri og 13 pct. for bedrageri.

Voldskriminalitet er også her næststørste gruppe med 10 pct., heraf 3 pct. med legemsbeskadigelse. Ingen er tidligere dømt for manddrab.

For 8 pct. er sexualkriminaliteten dominerende, heraf 2 pct. med voldtægt,

Tabel 6. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter tidligere dominanskriminalitet (excl. ikke-tidligere frihedsberøvede).*

	abs.	pct.
1. *Voldsknminalitet.*		
1.1. Legemsbeskadigelse (§ 245 m.m.)	2[1])	3,3
1.2. Anden vold (§ 244 m.m.)	4	6,5
I alt	6	9,8
2. *Brandstiftelse.*		
§ 181	1	1,6
I alt	1	1,6
3. *Sexualkriminalitet.*		
3.1. voldtægt		
kvinder 15 år eller derover	1	1,6
3.2. andet end samleje		
3.3. beføling		
3.3.1. overfor piger	1[2])	1,6
3.3.2. overfor drenge	2[3])	3,4
3.3.3. Andet overfor voksne	1[4])	1,6
I alt	5	8,2
4. *Ejendomskriminalitet.*		
4.1. Røveri		
bank- og postrøveri	1	1,6
andet røveri	1	1,6
4.2. Bedrageri	8	13,1
4.3. Dokumentfalsk	1	1,6
4.4. Indbrudstyveri	30	49,3
4.5. Andet tyveri	7	11,5
I alt	48	78/7
5. *Anden kriminalitet.*		
Anden straffelovsovertrædelse	1[5])	1,6
I alt	61	99,9

[1]) Heraf ingen med døden til følge.
[2]) § 232, beføling.
[3]) Heraf 1 person § 225, jvf. § 222, stk. 1 og 2, og 1 person § 225, jvf. § 222, stk. 1, og § 225, stk. 1, jvf. § 222, stk. 2.
[4]) § 232, blufærdighedskrænkelse.
[5]) En person med tidligere dominanskriminalitet alfonseri.

7. Forholdet mellem nuværende og tidligere dominanskriminalitet.

Til anskueliggørelse af forholdet mellem tidligere og nuværende dominanskriminalitet opereres der med tre begreber, 1) *homologt recidiv,* der omfatter ens tidligere og nuværende kriminalitet, f. eks. indbrudstyveri, 2) *andet li gear tet recidiv,* der omfatter recidiv inden for samme kriminalitetsgruppe, f. eks. ved voldskriminalitet tidligere legemsbeskadigelse nu manddrab og 3) *uligeartet recidiv,* d. v. s. forskellig tidligere og nuværende dominanskriminalitet. Af tabel 7 fremgår det, hvorledes den tidligerer og nuværende dominanskriminalitet fordeler sig.

Det er karakteristisk for de forvarede, at der er stor overensstemmelse mellem den tidligere og den nuværende dominanskriminalitet.

Kun 4 af 65 er ikke tidligere idømt frihedsberøvelse (der bortses fra evt. hæftedomme).

Af de 3, der er indsat for *manddrab* eller forsøg herpå, er 1 ikke dømt tidligere. Homologt recidiv forekommer ikke, men de 2 øvrige er tidligere dømt for henholdsvis 1e gemsbeskadigelse og anden vold, d. v. s. anden ligeartet kriminalitet.

Den ene person, der er indsat for *legemsbeskadigelse,* er recidiveret homologt.

Seks er indsat for *anden voldskriminalitet.* Heraf er 1 ikke dømt tidligere. 1 er recidiveret homologt, mens 1 tidligere er dømt for »andet røveri«, der i denne forbindelse må betegnes som anden ligeartet kriminalitet (eks. 10). Af de resterende 3 er 1 tidligere dømt for indbrudstyveri, 2 for andet tyveri.

Af de 10, der er indsat for *voldskriminalitet,* er 2 ikke dømt tidligere. Af de resterende 8 er 2 recidiveret homologt, 3 til anden ligeartet kriminalitet og 3 til uligeartet kriminalitet.

Den ene af de 3 *brandstiftere,* har ikke været dømt før. Af de 2 andre er den ene recidiveret homologt, den anden er tidligere dømt for »andet tyveri«.

Af de 3, der er indsat for *voldtægt,* er den ene recidiveret homologt, mens den anden tidligere er dømt for bedrageri, den tredie for »anden straffelovsovertrædelse«.

To er indsat for *uterlighed overfor piger.* Den ene er ikke dømt tidligere, den anden er recidiveret homologt.

De 2, der er indsat for *uterlighed overfor drenge,* er begge recidiveret homologt.

Af de 7, der er indsat for sexualkriminalitet, er således 1 ikke dømt tidligere. Af de øvrige 6 er 4 recidiveret homologt, mens 2 tidligere er dømt for uligeartet kriminalitet.

Fem er indsat for *røveri.* Heraf er 1 recidiveret homologt. En er tidligere dømt for »anden vold«, 2 for indbrudstyveri, 1 for »andet tyveri«, i alle 4 tilfælde for anden ligeartet kriminalitet.

Seks er indsat for *bedrageri.* Heraf er 5 recidiveret homologt, mens 1 tidligere er dømt for indbrudstyveri.

Fire er indsat for *dokumentfalsk.* Heraf er den ene recidiveret homologt, mens 2 tidligere er dømt for indbrudsstyveri, 1 for »andet tyveri«, altså anden ligeartet kriminalitet.

Syvogtyve er indsat for *indbrudstyveri.* Heraf er 24 recidiveret homologt. Af de resterende 3 er 1 tidligere dømt for »andet tyveri« , 1 for bedrageri og 1 for »anden vold«, d. v. s. anden ligeartet kriminalitet i to tilfælde og uligeartet i ét tilfælde.

Endelig er 3 indsat for *»andet tyveri«.* Heraf er 1 recidiveret homologt, mens 1 tidligere er dømt for bedrageri og 1 for uterlighed overfor voksne.

Af de 61 recidivister er således 39 recidiveret homologt, mens 14 tidligere er dømt for anden ligeartet kriminalitet. Kun 8 **er** tidligere dømt for uligeartet kriminalitet, se tabel 8 a.

Det er navnlig indsatte med ejendomskriminalitet som nuværende dominanskriminalitet, der recidiverer homologt. Af 45 ejendomskriminelle er således 93 pct. recidiveret homologt mod 56 pct. af de øvrige, se tabel

Tabel 7. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter tidligere og nuværende dominanskriminalitet.*

Nuværende dominanskriminalitet \ Tidligere dominanskriminalitet	Manddrab	Legemsbeskadigelse (§ 245 m.m.)	Anden vold (§ 244 m.m.)	Brandstiftelse (§ 181,1)	Voldtægt, kvinder 15 år eller derover	Voldtægt, piger under 12 år	Anden kønslig omgængelse end samleje, piger	Beføling, over for piger	Beføling, over for drenge	Andet, over for voksne	Bank- og postrøveri	Andet røveri	Bedrageri	Dokumentfalsk	Indbrudstyveri	Andet tyveri	Anden straffelovsovertrædelse	Ikke tidligere frihedsberøvelse	I alt
Manddrab	–	1	1[1])	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	3
Legemsbeskadigelse (§ 245 m.m.)	–	**1**	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
Anden vold (§ 244 m.m.)	–	–	**1**	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	1	2	–	1	6
Brandstiftelse (§ 181, 1)	–	–	–	**1**	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	1	3
Voldtægt, kvinder 15 år eller derover	–	–	–	–	**1**[2])	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	2
Voldtægt, piger under 12 år	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1[4])	–	1
Anden kønslig omgængelse end samleje, piger	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1
Beføling over for piger	–	–	–	–	–	–	–	**1**	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
Beføling over for drenge	–	–	–	–	–	–	–	–	**2**	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2
Andet over for voksne	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Bank- og postrøveri	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	**1**	–	–	–	1	–	–	–	2
Andet røveri	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1[3])	–	–	3
Bedrageri	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	**5**	–	1	–	–	–	6
Dokumentfalsk	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	**1**	2	1	–	–	4
Indbrudstyveri	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	**24**	1	–	–	27
Andet tyveri	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	1	–	–	**1**	–	–	3
I alt	–	2	4	1	1	–	–	1	2	1	1	1	8	1	30	7	1	4	65

[1]) Nuværende dominanskriminalitet: forsøg på manddrab.
[2]) Nuværende dominanskriminalitet: forsøg på voldtægt.
[3]) Nuværende dominanskriminalitet: forsøg på røveri under anvendelse af vold.
[4]) Tidligere dominanskriminalitet: alfonseri.

Tabel 8. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter nuværende og tidligere dominanskriminalitet.*

Tidligere dominans. / Nuværende dominanskriminalitet	Ægte homol. recidiv	Vold i øvrigt	Sex. i øvrigt	Ejendoms-krim. i øvrigt	Andet	Ikke tidl. frihedsbe-røvet	I alt
Manddrab	–	2	–	–	–	1	3
Legemsbeskadigelse (§ 245 m.m.)	1	–	–	–	–	–	1
Anden vold (§ 244 m.m.)	1	1[2])	–	3	–	1	6
Brandstiftelse, § 181	1	–	–	1	–	1	3
Voldtægt, kvinder 15 år eller derover	1	–	–	1	–	–	2
Voldtægt, piger under 12 år	–	–	–	–	1[1])	–	1
Anden kønslig omgængelse end samleje, piger	–	–	–	–	–	1	1
Beføling, overfor piger	1	–	–	–	–	–	1
Beføling, overfor drenge	2	–	–	–	–	–	2
Bank- og postrøveri	1	–	–	1	–	–	2
Andet røveri	–	1	–	2	–	–	3
Bedrageri	5	–	–	1	–	–	6
Dokumentfalsk	1	–	–	3	–	–	4
Indbrudstyveri	24	1	–	2	–	–	27
Andet tyveri	1	–	1	1	–	–	3
I alt	39	5	1	15	1	4	65

[1]) Alfonseri, § 229.
[2]) I tabel 7 henført under: tidligere dominanskriminalitet »andet røveri«. På grund af dette forholds natur her regnet som »anden vold« (eks. 10).

Tabel 8 a. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter homologt, andet ligeartet og ulige-artet recidiv.*

Nuværende dominans-kriminalitet	Recidiv			Intet recidiv	I alt
	homologt	andet lige-artet	uligeartet		
Vold	2	3	3	2	10
Brandstiftelse	1	–	1	1	3
Sex	4	–	2	1	7
Røveri	1	4	–	–	5
Bedrageri	5	1	–	–	6
Dokumentfalsk	1	3	–	–	4
Indbrudstyveri	24	2	1	–	27
Andet tyveri	1	1	1	–	3
I alt	39	14	8	4	65
Heraf i alt ejendomskriminalitet	32	11	2	–	45

8. Tidligere sanktioner.

Som tidligere nævnt har kun 4 af de 65 ikke tidligere været frihedsberøvet. Der er herved set bort fra hæftedomme, medens administrativ genindsættelse (ved fængselsnævnet) i ungdomsfængsel og arbejdshus samt administrativ genindsættelse (ved justitsministeriet) i fængsel og særfængsel er medta-

get under antallet af sanktioner. Tiltalefrafald mod tilbageførsel til ungdomsfængsel og arbejdshus efter ofte omfattende kriminalitet under undvigelse er ligeledes medtaget.

Af de 61 har 90 pct. mindst 3 tidligere sanktioner. Mediantallet er 6 tidligere sanktioner, se tabel 9.

Også her er forskellen på ejendomskriminelle og de øvrige stor, idet mediantallet for de øvrige er 3 tidligere sanktioner mod 6 hos de ejendomskriminelle.

Man har altså i meget betydeligt omfang forsøgt virkningen af andre sanktioner, førend dom til forvaring er anvendt.

Der kan være grund til at se på, hvilke sanktioner der har været anvendt.

Tabel 9. *Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967 - 1969 fordelt efter tidligere antal sanktioner og resolutioner samt nuværende dominanskriminalitet.*

	Ejendomskriminalitet		Andet		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
1 sanktion	–	–	5	31,3	5	8,2
2 sanktioner	1	2,2	–	–	1	1,6
3 sanktioner	4	8,9	4	25,0	8	13,1
4 sanktioner	3	6,7	2	12,5	5	8,2
5 sanktioner	4	8,9	2	12,5	6	9,8
6 sanktioner	11	24,4	1	6,3	12	19,7
7– 9 sanktioner	10	22,2	2	12,5	12	19,7
10–14 sanktioner	8	17,8	–	–	8	13,1
15–18 sanktioner	4	8,9	–	–	4	6,6
I alt	45	100,0	16	100,1	61	100,0

8. 1. Tidligere ungdomsfængsel.

Lidt under halvdelen (44 pct.) af de 61 har været anbragt i ungdomsfængsel. Godt en trediedel har været mere end én gang i ungdomsfængsel, heri medregnet tiltalefrafald mod tilbageførsel efter undvigelse. Mere end halvdelen af de ejendomskriminelle har været i ungdomsfængsel, mens dette kun gælder for en fjerdedel af de øvrige.

Tabel 10. *Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter tidligere antal domme til og resolutioner om genindsættelse i ungdomsfængsel og nuværende dominanskriminalitet.*

	Ejendomskriminalitet		Andet		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
0 sanktioner	22	48,9	12	75,0	34	55,7
1 sanktion	3	6,7	2	12,5	5	8,2
2 sanktioner	4	8,9	2	12,5	6	9,8
3 sanktioner	13	28,9	–	–	13	21,3
4 sanktioner	3	6,7	–	–	3	4,9
5 sanktioner	–	–	–	–	–	–
6 sanktioner	–	–	–	–	–	–
7– 9 sanktioner	–	–	–	–	–	–
10–14 sanktioner	–	–	–	–	–	–
I alt	45	100,1	16	100,0	61	99,9

8. 2. Tidligere fængsel.

Kun 13 pct. af de tidligere frihedsberøvede forvarede har ikke været idømt fængsel. Mediantallet er 3 tidligere fængselsdomme. Dog har kun halvdelen af gruppen »andet« haft mere end 1 fængselsdom, mens mediantallet for de ejendomskriminelle er 4. Mere end en fjerdedel af disse har haft mindst 6 fængselsdomme, mere end 11 pct. har haft mindst 10 fængselsdomme.

Tabel 11. *Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter tidligere antal domme og resolutioner til ubetinget fængsel og nuværende dominanskriminalitet.*

	Ejendomskriminalitet		Andet		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
0 sanktioner m.v.	4	8,9	4	25,0	8	13,1
1 sanktion m.v.	3	6,7	4	25,0	7	11,5
2 sanktioner m.v.	8	17,8	1	6,3	9	14,8
3 sanktioner m.v.	7	15,6	2	12,5	9	14,8
4 sanktioner m.v.	6	13,3	3	18,8	9	14,8
5 sanktioner m.v.	4	8,9	1	6,3	5	8,2
6 sanktioner m.v.	4	8,9	–	–	4	6,6
7– 9 sanktioner m.v.	4	8,9	1	6,3	5	8,2
10–14 sanktioner m.v.	5	11,1	–	–	5	8,2
I alt	45	100,1	16	100,2	61	100,2

8. 3. Tidligere særfængsel.

Næsten halvdelen (47 pct.) har været i særfængsel. Mere end halvdelen af de ejendomskriminelle, men kun godt en trediedel (38 pct.) af de øvrige har været i særfængsel. Særfængsel er dog ikke anvendt i nær samme omfang som fængsel. Således har kun 18 pct. været i særfængsel mere end 2 gange. Hos de ejendomskriminelle er tallet 20 pct., hos de øvrige 13 pct.

Tabel 12. *Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter tidligere antal domme og resolutioner til særfængsel og nuværende dominanskriminalitet.*

	Ejendomskriminalitet		Andet		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
0 sanktioner m.v.	22	48,9	10	62,5	32	52,5
1 sanktion m.v.	9	20,0	3	18,7	12	19,7
2 sanktioner m.v.	5	11,1	1	6,3	6	9,8
3 sanktioner m.v.	5	11,1	–	–	5	8,2
4 sanktioner m.v.	1	2,2	2	12,5	3	4,9
5 sanktioner m.v.	2	4,4	–	–	2	3,3
6 sanktioner m.v.	1	2,2	–	–	1	1,6
7– 9 sanktioner m.v.	–	–	–	–	–	–
10–14 sanktioner m.v.	–	–	–	–	–	–
I alt	45	99,9	16	100,0	61	100,0

8. 4. Tidligere arbejdshus.

25 pct. af de ejendomskriminelle, ialt 11 personer, har tidligere været indsat i arbejdshus, heraf 5 fra 3–5 gange og 3 mindst 7 gange, idet tiltalefrafald mod tilbageførsel efter undvigelse er medregnet som ny sanktion.

Tabel 13. *Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter tidligere antal domme og resolutioner til arbejdshus og nuværende dominanskriminalitet.*

	Ejendomskriminalitet		Andet		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
0 sanktioner m.v.	34	75,6	16	100,0	50	82,0
1 sanktion m.v.	3	6,7	–	–	3	4,9
2 sanktioner m.v.	–	–	–	–	–	–
3 sanktioner m.v.	2	4,4	–	–	2	3,3
4 sanktioner m.v.	2	4,4	–	–	2	3,3
5 sanktioner m.v.	1	2,2	–	–	1	1,6
6 sanktioner m.v.	–	–	–	–	–	–
7– 9 sanktioner m.v.	2	4,4	–	–	2	3,3
10–14 sanktioner m.v.	1	2,2	–	–	1	1,6
I alt	45	99,9	16	100,0	61	100,0

Som det fremgår af nedenstående kasuistik synes gentagne undvigelser at have spillet en rolle i mere end halvdelen af tilfældene. I de 8 tilfælde var der desuden tale om en betydelig skærpelse af kriminalitetens alvor og omfang. I de øvrige tilfælde var der tale om homologt recidiv. Nummereringen henviser til bilag 1 og 2.

Eks. 23. Efter arbejdshus uden held anbragt i helbredelsesanstalt for drankere. Forfalden til drukkenskab. Henført under § 17 ved flere mental erklæringer, men først idømt forvaring, da kriminaliteten ændres fra indbrudstyveri til røveri.

Eks. 24. Oprindeligt idømt arbejdshus bl. a. på grund af alkoholisme. *Undveg* 3 *gange.* Ved fornyet mentalobservation konstateredes epilepsi. Da han derefter begik røveri, idømtes han forvaring.

Eks. 28. Oprindeligt idømt arbejdshus bl. a. på grund af langvarig spiritusmisbrug. Efter prøveløsladelse begik han bedragerier og dokumentfalsk i 53 tilfælde med et udbytte på 13.500 kr. Henførtes under § 17. Det fremgår af dommen, at tiltalte har anset sig for at være syg og har udtrykt ønske om en reaktion, der giver mulighed for lægelig behandling, hvilken mulighed han ikke finder foreligger i arbejdshuset. Ved dommen lagdes vægt på de lægelige erklæringer, antallet af tidligere straffe samt, at der var tale om homologt recidiv.

Eks. 32. Idømt arbejdshus bl. a. på grund af spiritusmisbrug. Efter 3 *undvigelser og 1 udeblivelse* fremhævede retslægerådet, at hans kriminalitet i de sidste fem år havde været tæt, og at strafafsoning både i fængsel og arbejdshus ikke havde været i stand til at afholde ham fra fortsat kriminalitet. Flertallet anbefalede forvaring, men ét medlem dissentierede for særfængsel. Efter dom til og prøveløsladelse fra særfængsel idømtes han forvaring for dokumentfalsk m. m., udbytte 2.565 kr. Retten henviste til homologt recidiv, til at særfængsel havde været forsøgt, samt til retslægerådets erklæring. Ved Østre landsret dissentierede ét medlem.

Eks. 35. Undveg 2 gange, men fik ny dom til arbejdshus. *Undveg pany* og forklarede, at han var undveget for at få dom til forvaring, fordi han ønskede psykiatrisk behandling. Efter genindsættelse og prøveløsladelse udtalte retslægerådet, at han »som forholdene har udviklet sig« ikke længere kan betegnes som strafegnet. Efter dom til fængsel i 2 år for 5 forhold (tyveri og bedrageri) idømt forvaring for tyveri (4 forhold) og dokumentfalsk i 49 tilfælde med et udbytte på ca. 15.000 kr.

Eks. 39. Idømt arbejdshus 1955 efter erklæring fra retslægerådet, hvorefter den pågældende ikke kunne henføres under § 17. Efter 7 *undvigelser og 1 udeblivelse* fandt retslægerådet, at strafegnetheden var yderst tvivlsom, at genindsættelse i arbejdshus var nytteløst, og at forvaring måtte anbefales ud fra et lægeligt-behandlingsmæssigt synspunkt. Derefter idømt forvaring for 1 tilfælde af tyveri, udbytte 20 kr., og 1 indbrudstyveri, udbytte 2.500 kr.

Eks. 43. Oprindeligt betegnet som åndssvag i lettere grad, derefter som svagt begavet. Intet alkoholproblem. Idømt arbejdshus for indbrud (udbytte 300 kr.). *Undveg 6 gange og udeblev 1 gang.* Derefter idømt forvaring for indbrudstyveri i 28 tilfælde, udbytte 7.500 kr.

Eks. 49. Idømt arbejdshus for indbrudstyveri i 34 tilfælde. *Undveg 4 gange.* Betegnedes af retslægerådet som præget af sin lange kriminelle tilværelse og svigtende tilknytning til det normale samfund. Hans strafegnethed måtte efterhånden betegnes som særdeles tvivlsom. Idømt forvaring for tyveri i 34 tilfælde, udbytte 15.700 kr.

Eks. 52. Idømt arbejdshus efter fem straffe til ungdomsfængsel og almindeligt fængsel. *Undveg 2 gange.* Begik indbrudstyveri i 10 tilfælde, udbytte 20.500 kr. Retslægerådet anbefalede forvaring. Ved underretten idømt særfængsel i 2 år 6 mdr. Stadfæstet ved Vestre landsret. Af højesteret ændret til forvaring. En dommer dissentierede for stadfæstelse af Vestre landsrets dom, særfængsel i 2 år og 6 måneder.

Eks. 58. 3 gange ungdomsfængsel, 1 gang fængsel. Derefter særfængsel, skønt retslægerådet fraråd-

dede. Efter yderligere 2 gange almindeligt fængsel idømt arbejdshus for indbrud i guldsmedeforretning (udbytte 25.000 kr.). Den pågældende erklærede sig enig i anklagemyndighedens påstand om indsættelse i arbejdshus. *Undveg* da han ikke fandt, at arbejdshuset svarede til hans forventninger og begik indbrudstyveri i 6 tilfælde, udbytte 73.000 kr. Af retslægerådet betegnet som strafuegnet. Ved underretten idømt særfængsel i 2 år 6 mdr. Ved Østre landsret ændret til forvaring. Undveg også fra forvaringen.

Eks. 65. 1965 idømt arbejdshus, skønt retslægerådet var betænkelig ved placering i det mere åbne arbejdshus. *Udeblev 1 gang og undveg 1 gang.* Ifølge overlægen ved fængselsvæsenets psykiatriske observationsafdeling måtte det anses for en fejlplacering, at den pågældende havde været anbragt i arbejdshus, »hvor forholdene er sådanne, at det på mange måder kan udløse hans sensitive reaktioner«. Retslægerådet udtalte derefter, at det »uanset at der ikke forelå nyere lægelige oplysninger« ville være af den opfattelse, at han nu ikke længere kunne anses for egnet til påvirkning gennem straf. Ved underretten for 4 tyverier med et udbytte på 16.500 kr. idømt særfængsel i 3 år. Ved Østre landsret ændret til forvaring.

9. Recidivhastigheden.

En del af de mentalerklæringer, der er afgivet i sagerne, peger på *hurtigt recidiv* - navnlig efter anbringelse i særfængsel - som *en af de faktorer, der taler for anbringelse i forvaring.*

Desværre har man ikke tidligt nok, d. v. s. ved indsamlingen af de oplysninger, der ligger til grund for udarbejdelsen af levnedsløbene, været opmærksom på denne faktor. Det har derfor ikke senere været muligt at registrere recidivhastigheden i sædvanlig forstand, d. v. s. den tid, der forløber fra løsladelsen til første nye kriminelle handling. Recidivhastigheden er således høj, hvor den kriminalitetsfri periode er kort, og lav, hvor denne er lang.

I stedet har man registreret tiden mellem løsladelsen og dommen i første instans. Herved bliver den målte recidivhastighed langt lavere end den virkelige. Hertil kommer, at en række faktorer, der trækker retssagen i langdrag, har forskellig virkning fra sag til sag. Det drejer sig om faktorer som fuld tilståelse contra benægtelse, ingen eller flere medvirkende i samme sag, anke eller ikke anke til højere instans samt mentalobservation eller undladelse heraf.

Selv om navnlig den sidste faktor synes at have forskellig indvirkning for ejendomskriminelle og andre, idet den sidstnævnte gruppe oftere sendes til mentalobservation, har man alligevel fundet det hensigtsmæssigt at medtage dette mangelfulde redskab som yderligere en faktor, der adskiller de ejendomskriminelle fra de øvrige grupper.

Selv med de nævnte forbehold in mente fremgår det klart af tabel 14, at recidivhastigheden er væsentlig større hos de ejendomskriminelle end hos de øvrige. Således har 63 pct. af den sidstnævnte gruppe en recidivhastighed på 12 måneder eller derover, mens dette kun er tilfældet for 37 pct. af de berigelseskriminelle.

Tabel 14. *Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter gennemsnitlig recidivhastighed og nuværende dominanskriminalitet.*

	Ejendomskriminalitet		Andet		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
indtil 2 mdr.	–	–	–	–	–	–
2– 2,9 mdr.	3	6,7	1	6,3	4	6,6
3– 3,9 mdr.	1	2,2	–	–	1	1,6
4– 4,9 mdr.	5	11,1	1	6,3	6	9,8
5– 5,9 mdr.	4	8,9	–	–	4	6,6
6– 8,9 mdr.	14	31,1	3	18,8	17	27,9
9–11,9 mdr.	2	4,4	1	6,3	3	4,9
12–23,9 mdr.	13	28,9	5	31,3	18	29,5
24–35,9 mdr.	1	2,2	1	6,3	2	3,3
36 mdr. og derover	2	4,4	4	25,0	6	9,8
I alt	45	99,9	16	100,3	61	100,0

10. Alder ved første anbringelse på døgninstitution.

To trediedele af de forvarede har været anbragt på døgninstitutioner under børneforsorgen, den ene trediedel inden det tiende år, den anden trediedel i alderen 10-14 år. Også her er de ejendomskriminelle mere belastede (71 pct. anbragte) end de øvrige (60 pct.). Til gengæld er forholdsvis mange af de øvrige (25 pct.) anbragt meget tidligt. Der er ikke skelnet mellem grundene til anbringelse, henholdsvis »egne forhold« og »forhold i hjemmet«.

Tabel 15. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter alder ved første anbringelse på døgninstitution under børneforsorgen uanset grunden til anbringelsen og nuværende dominanskriminalitet.*

	Ejendomskriminalitet		Andet		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
0– 4 år	2	4,4	3	15,0	5	7,7
5– 9 år	–	–	2	10,0	2	3,1
10–14 år	12	26,6	3	15,0	15	23,1
15–18 år	18	40,0	4	20,0	22	33,8
Uoplyst alder	–	–	–	–	–	–
Ikke institutionsanbragt	13	28,9	8	40,0	21	32,3
I alt	45	99,9	20	100,0	65	100,0

11. Værdien af det tilegnede.

I tabel 16 bringes en summarisk oversigt over værdien af det tilegnede - for brandstifterne den forvoldte skade - således som den er opgjort ved dommen i sidste instans. Opgørelsen omfatter ikke blot dominanskriminaliteten, men samtlige forhold i dommen. Der er ikke taget hensyn til, om skadelidte har fået effekterne helt eller delvis tilbage, eller om der er betalt erstatning. Der er heller ikke taget hensyn til lovovertræderens faktiske udbytte, men alene til værdien af det tilegnede, således som dette er opgjort i dommen. Tabellen omfatter kun de 45 ejendomskriminelle og de 3 brandstiftere.

Der henvises desuden til bilag 1 og 2.

For 40 pct. af de domfældte er der tale om beløb under 10.000 kr. 35 pct. ligger mellem 10.000 kr. og 25.000 kr. 25 pct. ligger på 25.000 kr. og derover.

Det er bemærkelsesværdigt, at 7 personer (15 pct.) er indsat i forvaring for lovovertrædelser, hvor værdien af det tilegnede lå under 1.000 kr. Da kriminalitet af dette omfang næppe i sig selv kan siges at true samfundets retssikkerhed, må andre faktorer have begrundet, at der alligevel ansås at foreligge en sådan trussel, se herom pkt. 18. Sammenfatning.

I 12 tilfælde (25 pct.) er værdien af det tilegnede af overskueligt omfang, d. v. s. i området mellem 2.500 kr. og 10.000 kr., værdier der alt andet lige giver forholdsvis korte tidsbestemte domme.

4 af 5 røverier ligger under 1.000 kr.

Tabel 16. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-69 med nuværende dominanskriminalitet brandstiftelse og forskellige arter af ejendomskriminalitet fordelt efter værdien af det tilegnede (skaden ved brandstiftelse) ved samtlige forhold i dommen til forvaring.*

	Brandstiftelse (§ 181,1)		Bank- og postrøveri		Andet røveri		Bedrageri		Dokument-falsk		Indbruds-tyveri		Andet tyveri		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pos.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Indtil 499 kr.	–	–	1	2,1	–	–	–	–	–	–	1	2,1	–	–	2	4,2
500– 999 kr.	–	–	–	–	3[1])	6,3	–	–	–	–	2	4,2	–	–	5	10,4
1.000– 2.499 kr.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2.500– 4.999 kr.	–	–	–	–	–	–	1	2,1	1	2,1	3	6,3	2	4,2	7	14,6
5.000– 9.999 kr.	1	2,1	–	–	–	–	1	2,1	–	–	3	6,3	–	–	5	10,4
10.000–24.999 kr.	–	–	1[1])	2,1	–	–	2	4,2	3	6,3	10	20,8	1	2,1	17	35,4
25.000–49.999 kr.	1	2,1	–	–	–	–	1	2,1	–	–	3	6,3	–	–	5	10,4
50.000–99.999 kr.	–	–	–	–	–	–	1	2,1	–	–	2	4,2	–	–	3	6,3
100.000 kr. og derover	1	2,1	–	–	–	–	–	–	–	–	3	6,3	–	–	4	8,3
I alt	3	6,3	2	4,2	3	6,3	6	12,5	4	8,3	27	56,3	3	6,3	48	100,0

[1]) Heraf 1 forsøg på røveri, hvor »udbyttet« stammer fra anden berigelseskriminalitet,

Af 27 indbrudstyve har 19 d. v. s. 70 pet. hentet værdierne i forretningslokaler. Det er også her, de store værdier hentes (7 af 8 tilfælde over 25.000 kr.) Kun 7 hentede værdierne i villaer, lejligheder eller sommerhuse, og kun i 1 af disse tilfælde oversteg værdierne 25.000 kr.

Tabel 17. *Mænd indsat i forvaring 1967-1969 med nuværende dominanskriminalitet indbrudstyveri fordelt efter værdien af det tilegnede ved samtlige forhold i dommen til forvaring og den dominerende type af indbrudstyveri.*

	Villaer	Lejligheder	Sommerhuse	Forretningslokaler	Lagerlokaler	Fabrikker	Andet	I alt	
Indtil 499 kr.	–	–	–	1	–	–	–	1	3,7
500– 999 kr.	–	1	–	1	–	–	–	2	7,4
1.000– 2.499 kr.	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2.500– 4.999 kr.	1	–	–	2	–	–	–	3	11,1
5.000– 9.999 kr.	–	–	1	2	–	–	–	3	11,1
10.000–24.999 kr.	1	1	1	6	–	–	1[1])	10	37,0
25.000–49.999 kr.	–	–	1	2	–	–	–	3	11,1
50.000–99.999 kr.	–	–	–	2	–	–	–	2	7,4
100.000 og derover	–	–	–	3[2])	–	–	–	3[2])	11,1
I alt	2	2	3	19	–	–	1	27	99,9

[1]) Kælderrum.
[2]) Heraf to personer sammen (begge idømt forvaring).

12. Mentalerklæringer.

For samtlige domfældte forvarede foreligger der mentalerklæringer varierende i antal fra 2 til 10 eller flere. Mediantallet er 5 erklæringer.

Der er her medtaget samtlige mentalerklæringer afgivet efter det fyldte 15. år, d. v.s. ikke blot retlige erklæringer afgivet i forbindelse med en straffesag, men også udtalelser fra psykiatere tilknyttet ungdomshjem o. l. Enkelte korte - og i denne forbindelse intetsigende - erklæringer i forbindelse med udskrivning fra psykiatrisk afdeling eller statshospital efter for eksempel selvmordsforsøg og kortere frivillige indlæggelser - er ikke medtaget. Der er, ligesom i opgørelserne over retlige mentalerklæringer, ikke medtaget erklæringer afgivet af overlægen ved fængselsvæsenets psykiatriske observationsafdeling eller overlægerne ved forvaringsanstalterne og særfængslerne.

Også her er forskellen på de ejendomskriminelle og de øvrige betydelig, idet 73 pct. af de ejendomskriminelle har mere end 4 erklæringer, mens dette kun er tilfældet for 35 pct. af de øvrige, se tabel 18.

Tabel 18. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter antal mentalerklæringer afgivet efter det fyldte 15. år og nuværende dominanskriminalitet.*

Antal tidligere erklæring	Ejendomskriminalitet		Andet		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
0 erklæring	–	–	–	–	–	–
1 –	–	–	–	–	–	–
2 erklæringer	1	2,2	7	35,0	8	12,3

Antal tidligere erklæringer	Ejendomskriminalitet		Antal		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
3 erklæringer	3	6,7	3	15,0	6	9,2
4 –	8	17,8	3	15,0	11	16,9
5 –	9	20,0	–	–	9	13,8
6 –	9	20,0	2	10,0	11	16,9
7 –	5	11,1	3	15,0	8	12,3
8 –	4	8,9	2	10,0	6	9,2
9 –	4	8,9	–	–	4	6,2
10 erklæringer og derover	2	4,4	–	–	2	3,1
I alt	45	100,0	20	100,0	65	99,9

13. Mentalerklæringernes udtalelse om manglende egnethed til påvirkning gennem straf.

Hvor der foreligger erklæring fra retslægerådet, er der set bort fra erklæringer fra klinikker, hospitaler og embedslæger, når disse er afgivet umiddelbart forud for retslægerådets. Foreligger der ikke erklæring fra retslægerådet, men fra klinik eller hospital, er der tilsvarende set bort fra erklæringer fra embedslæger. Der er således alene medregnet og lagt vægt på erklæringerne i »sidste instans«.

20 pct. af de 65 domfældte forvarede blev anset for uegnede til påvirkning gennem straf eller tvivlsomt strafegnede allerede ved første mentalerklæring »i sidste instans«. Om disse 13 personer se endvidere note 1) og 2) til tabel 20 og f. f.

For 34 pct. krævedes 2 mentalerklæringer »i sidste instans«, før der blev afgivet erklæring om strafuegnet/tvivlsom, for 29 pct. mindst 3 erklæringer, inden de pågældende blev erklæret for strafuegnede eller tvivlsomt strafegnede.

Forskellen mellem ejendomskriminelle og øvrige er meget betydelig, idet 40 pct. af de øvrige mod kun 11 pct. af de ejendomskriminelle betegnes som strafuegnede eller tvivlsomt strafegnede allerede ved første mentalerklæring. Allerede ved anden mentalerklæring er 80 pct. af de øvrige anset som strafuegnede eller tvivlsomt strafegnede mod kun 42 pct. af de ejendomskriminelle. 38 pct. af disse blev først efter mindst 4 erklæringer anset som strafuegnede eller tvivlsomt strafegnede. Se tabel 19.

Retspsykiateme har således været væsentlig mere tilbageholdende med at anvende betegnelsen strafuegnet over for ejendomskriminelle end over for personer med anden kriminalitet.

Tabel 19. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter antallet af retlige mentalerklæringer »i sidste instans« afgivet inden første erklæring om strafuegnethed, herunder erklæringer, hvori de pågældende er betegnet som »tvivlsomt strafegnet«.*

Antal tidligere erklæringer	Ejendomskriminalitet		Andet		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
0 erklæring	5	11,1	8	40,0	13	20,0
1 erklæring	14	31,1	8	40,0	22	33,8
2 erklæringer	9	20,0	2	10,0	11	16,9
3 erklæringer	11	24,4	2	10,0	13	20,0
4 erklæringer	5	11,1	–	–	5	7,7
5 erklæringer	1	2,2	–	–	1	1,5
I alt	45	99,9	20	100,0	65	99,9

14. Antal sanktioner forud for første erklæring om strafuegnethed.

Kun 7,5 pct. havde ikke været idømt frihedsberøvelse forud for det tidspunkt, da de første gang blev erklæret uegnede til påvirkning gennem straf. Dette var dog tilfældet for 14,3 pct. af de øvrige mod kun 5,1 pct. af de ejendomskriminelle. Kun 35,6 pct. af de øvrige havde 4 eller flere tidligere sanktioner, mens dette var tilfældet hos 79,4 pct. af de ejendomskriminelle. Hos de ejendomskriminelle har 61,5 pct. mindst 5 tidligere sanktioner mod kun 21,3 pct. hos de øvrige. 1/3 af de ejendomskriminelle havde 8 eller flere tidligere sanktioner. 7,7 pct. af de ejendomskriminelle havde endog 14 tidligere sanktioner.

Kriminalitetens art synes således at spille en væsentlig rolle for retspsykiaternes skøn over egnethed til straf, idet man ved ejendomskriminalitet kræver, at andre sanktionsformer har været anvendt i betydeligt omfang, førend den pågældende anses for strafuegnet, mens dette ikke er tilfældet ved anden kriminalitet.

Tabel 20. *Tidligere frihedsberøvede mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969, som under deres kriminelle løbebane er blevet erklæret for strafuegnede (i »sidste instans)«, fordelt efter antal domme og resolutioner til frihedsberøvelse inden første erklæring om strafuegnethed og nuværende dominanskriminalitet.*

Antal tidligere erklæringer	Ejendomskriminalitet		Antal		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
0 sanktioner	2[1])	5,1	2[2])	14,3	4	7,5
1 –	1	2,6	3	21,4	4	7,5
2 –	2	5,1	2	14,3	4	7,5
3 –	3	7,7	2	14,3	5	9,4
4 –	7	17,9	2	14,3	9	17,0
5 –	4	10,3	1	7,1	5	9,4
6 –	7	17,9	–	–	7	13,2
7 –	–	–	1	7,1	1	1,9
8 –	3	7,7	1	7,1	4	7,5
9 –	2	5,1	–	–	2	3,8
10 –	2	5,1	–	–	2	3,8
11 –	–	–	–	–	–	–
12 –	3	7,7	–	–	3	5,7
13 –	–	–	–	–	–	–
14 –	3	7,7	–	–	3	5,7
I alt	39	99,9	14	99,9	53	99,9

[1]) Følgende ejendomskriminelle er straks erklæret strafuegnet: *eks. 36* (RLR anbefaler børneforsorg) og *eks. 43* (anbefaler åndssvageforsorg.)

[2]) Følgende med anden kriminalitet er straks erklæret strafuegnet: *eks. 14* og *eks. 6.*
Hertil kommer 2 med anden kriminalitet (*eks. 9 og 13*) og 6 ejendomskriminelle *(eks. 25, 38, 39, 49, 50 og 60)*, der *aldrig*, heller ikke i den aktuelle sag, er blevet *betegnet som strafuegnede*, men nok som »tvivlsomt strafegnede« samt de 4 ikke-tidligere frihedsberøvede (alle med anden kriminalitet) hvoraf 2 er betegnet som strafuegnede (eks. 11 og 17), mens en (eks. 5) er betegnet som »tvivlsomt strafegnet« og en (eks. 3) er henført under strfl. § 16 med en anbefaling af anbringelse i forvaring.

15. Antal erklæringer om strafuegnethed forud for første dom til forvaring.

For 15 pct. gælder, at de ikke på noget tidspunkt er blevet erklæret for uegnede til påvirkning gennem straf (men nok tvivlsomt straf egnede, se kommentaren til tabel 20). 50 pct. fik dom til forvaring efter en erklæring om strafuegnethed, mens der for 35 pct. krævedes to, tre ell. endog fire erklæringer. Se tabel 21.

Det kan således fastslås, at dommerne ved afgørelse af spørgsmålet om afsigelse af dom til forvaring i betydeligt omfang lægger vægt på andre faktorer end mentalerklæringen.

Tabel 21. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter antallet af retlige mentalerklæringer »i sidste instans«, hvori de pågældende er betegnet som strafuegnede, og nuværende dominanskriminalitet.*

	Ejendomskriminalitet		Andet		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
0 erklæringer	6[1])	13,3	4[1])	20,0	10[1])	15,4
1 –	20	44,4	12	60,0	32	49,2
2 –	15	33,3	3	15,0	18	27,7
3 –	2	4,4	1	5,0	3	4,6
4 –	2	4,4	–	–	2	3,1
I alt	45	99,8	20	100,0	65	100,0

[1]) Se kommentar til tabel 20.

16. Sidste mentalerklærings udsagn om farlighed og risiko for recidiv.

Kun i tre tilfælde, to med voldskriminalitet (eks. 3 og 9) og en med dominanskriminalitet indbrudstyveri (eks. 56), fremgår det af mentalerklæringerne (»i sidste instans«), at den pågældende frembyder fare for retssikkerheden. I yderligere to tilfælde tales om ikke ringe fare for retssikkerheden, nemlig for en person med dominanskriminalitet vold (eks. 8) og en person med dominanskriminalitet bankrøveri (eks. 25). / *de øvrige 60 tilfælde udtaler mentalerklæringen »i sidste instans« sig ikke om farlighed.*

I 55 af 65 tilfælde taler sidste mentalerklæring derimod om nærliggende risiko for ligeartet recidiv eller om en ikke helt ringe risiko for ligeartet recidiv.

Tabel 22. *Mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 fordelt efter udtalelser i mentalerklæring »i sidste instans« om nærliggende fare for ligeartet recidiv og ikke helt ringe risiko for ligeartet recidiv og nuværende dominanskriminalitet.*

	Nærliggende risiko for ligeartet recidiv.	Ikke helt ringe risiko for ligeartet recidiv.	Uoplyst	I alt
1. *Vold.*				
Manddrab	1	2	–	3
Legemsbeskadigelse (§ 245 m. m.)	1	–	–	1
Anden vold (§ 244 m. m.)	1	2	3	6
Vold i alt	3	4	3	10
2. *Brandstiftelse.*				
§ 181	1	1	1	3
Brandstiftelse i alt	1	1	1	3
3. *Forbrydelser mod kønssædeligheden.*				
a. Voldtægt	1	1	–	2
kvinder 15 år eller derover	–	1	–	1
piger under 12 år				

	Nærliggende risiko for ligeartet recidiv.	Ikke helt ringe risiko for ligeartet recidiv.	Uoplyst	I alt
b. Anden kønslig omgængelse end samleje over for piger	1	–	–	1
c. Bèføling over for piger	1	–	–	1
over for drenge	1	1	–	2
Forbrydelser mod kønssædeligheden i alt	4	3	–	7
4. *Ejendomskriminalitet.*				
a. Røveri bank- og postrøveri	1	–	1	2
andet røveri	3	–	–	3
b. Bedrageri	6	–	–	6
c. Dokumentfalsk	4	–	–	4
d. Indbrudstyveri	21	3	3	27
e. Andet tyveri	1	–	2	3
Ejendomskriminalitet i alt	36	3	6	45
I alt	44	11	10	65

17. Sidste mentaierklærings **udsagn om misbrug af medicin, narkotika eller alkohol.**

Mentalerklæringerne »i sidste instans« udtaler sig i en række tilfælde om misbrug af medicin, narkotika (retslægerådets egen terminologi) eller alkohol.

Medicin- eller narkotikamisbrug forekommer hos 8 pct. af alle ejendomskriminelle. Misbrug af hash forekommer ikke.

Alkoholmisbrug forekommer hos 37 pct. Heraf er 9 pct. betegnet som forfaldne til drukkenskab. Se endvidere bilag 2.

Der er i alle tilfælde anvendt vurderinger i seneste mentalerklæring »i sidste instans«.

18. Sammenfatning.

1 bilaget er optaget en kasuistisk beskrivelse af dominanskriminaliteten m. m. ved indsættelsen hos samtlige 65 forvarede.

I det følgende skal der på dette grundlag gøres et forsøg på at fremdrage faktorer, der navnlig synes at have haft betydning for de pågældendes anbringelse i forvaring.

I eksemplerne 1-4 synes allerede kriminalitetens art og farlighed *(manddrab og legemsbeskadigelse)* at kunne begrunde anbringelse **i** forvaring. Hertil kommer i eksemplerne 2, 3 og 4 misbrug af alkohol og/ eller medicin.

Kriminalitetens farlighed for andres liv og helbred er ligeledes fremtrædende **i** eksemplerne 5-8 *(anden vold).* Desuden foreligger alkoholmisbrug i eksemplerne 5 og 7.

I eksempel 9 er der - foruden om ret alvorlige trusler - tale om hurtigt homologt recidiv til voldskriminalitet, ligesom den pågældende led af epilepsi.

I eksempel 10 synes kriminaliteten ikke at adskille sig afgørende fra megen anden voldskriminalitet. Kriminaliteten var imidlertid begået under undvigelse, og den pågældende havde også iøvrigt vist stor recidivhastighed. Såvel ungdomsfængsel som særfængsel var tidligere anvendt forgæves, særfængsel således 4 gange.

I eksemplerne 11-13 var der vel ikke tale om *brandstiftelse,* der udsatte andres liv for fare, men i eksemplerne 11 og 13 var skaderne betydelige. I eksempel 12 var der tale om homologt recidiv.

I eksemplerne 14-16 var kriminaliteten *(voldtægt)* i sig selv af betydelig grovhed og farlighed. I eksempel 15 forelå homologt recidiv, i eksempel 16 var den ene overfaldne **i** livsfare.

I eksemplerne 17-20 *(anden sexualkriminalitet)* var der derimod ikke tale om umiddelbar fare for de krænkedes liv og **helbred.**

I eksempel 17 var den pågældende **ikke**

tidligere straffet. Betegnedes som vænnet til perverse tilfredsstillelsesformer. Meldte sig selv til politiet. Syntes at have et subjektivt behandlingsbehov.

I eksempel 18 forelå homologt recidiv for tredie gang. Gennemgik kastration.

I eksemplerne 19 og 20 forelå homologt recidiv for henholdsvis tredie og femte gang.

Af de fem *røvere* (eksemplerne 21-25) havde kun eksempel 25 et udbytte på mere end 10.000 kr. I eksempel 21 forelå imidlertid grov vold samt homologt recidiv efter undvigelse. I eksempel 22 forelå trussel med oversavet jagtgevær samt stor recidivhastighed. I eksempel 23 var den pågældende tidligere straffet mange gange, ligesom han havde stor recidivhastighed. I eksempel 24 var domfældte straffet mange gange tidligere, ligesom der forelå alkoholmisbrug og epilepsi.

Hos de 6 *bedragere* i eksemplerne 26-31 var udbyttet meget stort i det ene tilfælde (eksempel 31). Pågældende led desuden af epilepsi. I eksempel 29 var udbyttet over 10.000 kr. Der forelå desuden homologt recidiv samt alkoholmisbrug.

Også i eksempel 28 var udbyttet over 10.000 kr. Der forelå desuden homologt recidiv og alkoholmisbrug. I eksemplerne 26 og 27 forelå homologt recidiv, i eksempel 26 desuden stor recidivhastighed. I eksempel 30 var det faktiske udbytte kun 1.500 kr. Der forelå imidlertid stor recidivhastighed, og den pågældende blev tidligt erklæret strafuegnet.

Af de 4 *dokumentfalsknere* havde de 3 (eksemplerne 33-35) udbytte over 10.000 kr. I eksemplerne 33 og 34 forelå desuden homologt recidiv, i eksempel 35 mange forstraffe. I eksempel 32 var udbyttet begrænset. Den pågældende var imidlertid undveget flere gange fra arbejdshus og tidligere straffet for dokumentfalsk.

For de 27 *indbrudstyves* vedkommende (eksemplerne 36-62) er forskellene i værdien af det tilegnede bemærkelsesværdig, idet skalaen varierer fra 400 kr. til 143.000 kr.

Om de 3 under 1.000 kr. bemærkes, at eksempel 36 var stærkt præget af medicinmisbrug forårsaget af en alvorlig nyrelidelse. Retslægerådet udtalte i december 1964, at en behandling under hospitalsmæssige former måtte forekomme mere hensigtsmæssig, hvorfor man tilrådede dom til anbringelse på hospital for sindslidende. Efter yderligere 2 domme til særfængsel idømtes han forvaring. Forud for denne dom anbefalede retslægerådet anbringelse i forvaringsanstalt, da der var betydelig risiko for ligeartet recidiv.

Også i eksempel 37 forelå der langvarigt medicinmisbrug, ligesom den pågældende havde været straffet mange gange siden 1930.

I eksempel 38 forelå langvarigt alvorligt alkoholmisbrug, mange forstraffe samt hurtig recidiv, ligesom retten henviste til »det ikke ubetydelige omfang« af den begåede kriminalitet. Det fandtes derefter af hensyn til retssikkerheden nødvendigt, at der træffes sikkerhedsforanstaltninger. 2 af rettens medlemmer dissentierede for stadfæstelse af underretsdommen i henhold til dens grunde. Ved underretten lød dommen på særfængsel i 1 år. Det hed i denne dom:

»Uagtet tiltaltes hurtige recidiv og ringe sociale modstandsdygtighed finder retten det, navnlig under hensyn til den nu foreliggende kriminalitets omfang og nærmere beskaffenhed samt til tiltaltes forklaring om forsøg på tilpasning til samfundet, overvejende betænkeligt at anse tiltalte for ganske uegnet til påvirkning gennem straf«.

Bemærkninger til de følgende eksempler:

Eks. 39. Genindsættelse i arbejdshus ansås for nytteløs.

Eks. 40. Forfalden til drukkenskab, medicinmisbrug, trænger til langvarig psykiatrisk behandling, hurtigt recidiv.

Eks. 41. Hurtigt recidiv efter 4 ophold i særfængsel, hvis muligheder ansås for udtømt.

Eks. 42. Kan efter retslægerådets opfattelse nu ikke længere betegnes som egnet til straf, og da der er nærliggende fare for ligeartede handlinger, anbefaler rådet forvaring.

Eks. 43. Talrige rømninger fra arbejdshus.

Eks. 44. Tidligere flere pengeskabsindbrud, stjal pistol på politikontor. Nu båret skarpladt pistol efter undvigelse.

Eks. 45. »Rådet må betragte resultatet af hans ophold i særfængslet som helt negativt og finder sin formodning om, at en tidsbestemt straf ikke kunne forventes at have korrigerende virkning bekræftet.«

Eks. 46. Betydeligt medicinmisbrug.

Eks. 47. Allerede i 1963 af retslægerådet betegnet som yderst tvivlsomt strafegnet.

Eks. 48. Frembyder nu tegn på en lettere intellektuel redukton som følge af hovedtraume. Tilstanden ikke af sindssygelig karakter, men det må antages, at den yderligere nedsætter hans muligheder for retledning ved en tidsbestemt straf.

Eks. 49. Undveget flere gange fra arbejdshuset. Tidligere dømt for pengeskabstyveri.

Eks. 50. Ikke vist den ventede behandlingsmæssige interesse for hjælp under opholdet i særfængslet.

Eks. 51. Ingen.

Eks. 52. Undveg flere gange fra arbejdshus.

Eks. 53. Ingen.

Eks. 54. Ingen.

Eks. 55. Betydeligt medicin- og alkoholmisbrug. Personlighedsmæssigt stærkt afvigende.

Eks. 56. Da der fortsat består fare for retssikkerheden, og da hans adfærd ikke har kunnet korrigeres ved straf, anbefaler rådet forvaring.

Eks. 57. Retslægerådet: 4 ophold i særfængsel ses ikke at have haft synderlig korrigerende virkning, og socialt har han ikke kunnet finde fodfæste. Hurtigt recidiv.

Eks. 58. Undveget fra arbejdshus.

Eks. 59. 1965 anbefalede retslægerådet forvaring ud fra et behandlingsmæssigt synspunkt, men ville ikke udtale sig afgørende mod endnu et forsøg med ungdomsfængsel. I 1967 ansås han ikke længere for egnet til påvirkning gennem straf.

Eks. 60. Begyndt tidligt, umådeholdent drikkeri, dybtliggende psykiske afvigelser. 2 særfængselsdomme vist sig uden korrigerende virkning.

Eks. 61. Kriminaliteten massiv og de hidtidige sanktioner ganske uden virkning.

Eks. 62. Periodevis misbrugt alkohol og medicin. Hurtigt og omfattende recidiv. Uanset at der ikke forelå aktuelle lægelige - specielt psykiatriske - oplysninger til belysning af den nuværende mentale tilstand, anså rådet ham nu for uegnet til fortsatte forsøg med påvirkning gennem straf.

Om indbrudstyvene bemærkes iøvrigt, at *recidivhastigheden* synes at spille en rolle, idet de 9 med værdier under 10.000 kr. gennemsnitlig recidiverede allerede efter 6 mdr. i sidste omgang, mens de 18 med værdier på 10.000 kr. eller derover først recidiverede efter gennemsnitlig 11 ½ måned.

Eks. 63. Hurtigt recidiv. Af retslægerådet betegnet som psykopat.

Eks. 64. Hurtigt recidiv. Retslægerådet anbefaler forvaring, fordi hans selvindsigt og vilje til samarbejde efter rådets skøn er så ringe, at en psykiatrisk ledet personlighedsbehandling ikke vil have udsigt til at føre til noget resultat inden for et forud fastlagt begrænset tidsrum.

Eks. 65. Undveget flere gange fra arbejdshus, hvor rådet anså ham for fejlplaceret. Uanset at der ikke forelå nyere lægelige oplysninger, var rådet af den opfattelse, at den pågældende nu ikke længere kunne opfattes som egnet til påvirkning gennem straf.

Dominanskriminalitet m. m. ved indsættelse hos samtlige 65 forvarede.

1. Voldskriminalitet.

1.1 Manddrab.

Det drejer sig om følgende tilfælde:

Eks. 1. 21-årig tømrer tildelte hustruen 12 knivstik i halsen og nakkeregionen, angivelig af frygt for at hun skulle være ham utro, mens han afsonede 40 dages fængsel, idømt ham for vold (§ 244, stk. 4). Hustruen pådrog sig bl. a. svære koordinationsforstyrrelser af hænderne. Forsøg på manddrab.

Eks. 2. 28-årig arbejdsmand fulgte med tilfældig cafébekendt til dennes hjem. Da den pågældende forsøgte homoseksuelle tilnærmelser overfor ham, dræbte han denne med 15 stik med en køkkenkniv. Tidligere idømt fængsel i 1 år for legemsbeskadigelse ved at have rettet et knivstik mod sin veninde s fraskilte ægtefælle, der var sagesløs.

Eks. 3. 37-årig arbejdsmand, der efter langvarigt medicin- og alkoholmisbrug med et stykke rygningstræ dræbte sin 62-årige moder. Ledte derefter efter hustruen og børnene, der også skulle have været »med i himlen«, men fandt dem ikke, da de havde søgt tilflugt i et nabohus. Var ifølge mentalerklæringen utilregnelig efter straffelovens § 16 i gerningsøjeblikket. Ikke tidligere straffet, men ofte indbragt for slagsmål, beruselse og gadeuorden.

1.2. Legemsbeskadigelse.

Kun én forvaret er indsat for legemsbeskadigelse.

Eks. 4. 26-årig arbejdsmand dømt for legemsbeskadigelse (§ 245, stk. 2) m. m. ved uden anledning at have overfaldet sin 61-årige logi værtinde og med et barberblad tilføjet hende snitsår på håndled (sene overskåret) og underarme, samt tilføjet hendes 69-årige ægtefælle, der kom hende til bistand, snitsår på halsen og underarme og to knytnæveslag i ansigtet. Desuden tildelt 67-årig naboerske, der ligeledes kom overfaldne til hjælp, snitsår i ansigtet og på armene. Tidligere 4 gange idømt fængsel for bl. a. vold, overfald og legemskrænkelse.

1.3. Anden vold.

Seks forvarede er indsat for anden vold end manddrab eller legemsbeskadigelse. Røveri er henført under ejendomskriminalitet, voldtægt under sexualkriminalitet.

Eks. 5. 24-årig arbejdsmand trængte i spirituspåvirket tilstand ind til sovende 18-årig kvinde, der aldrig havde set ham før. Slog hende flere gange i hovedet med murbrok, der vejede næsten 1 kg. Ifølge lægeerklæringen var overfaldne ikke i livsfare, men slagene var ført med en sådan vildskab og kraft, at det var en ren tilfældighed, at dette ikke var tilfældet. Fem måneder senere led hun endnu af hovedpine og angstfornemmelser. Dog næppe risiko for varigt mén.

Dømt for forsøg på voldtægt og overtrædelse af § 244, stk. 2, 3 og 4.

Ikke tidligere straffet.

Eks. 6. 23-årig kok og fisker overfaldt arrestforvarer og arrestmedhjælper. Slog de pågældende bl. a. i hovedet med gummihammer, således at arrestmedhjælperen pådrog sig brud på venstre arm samt andre kvæstelser.

Desuden 23 tilfælde af tyveri og forsøg herpå, udbytte ca. 4.000 kr. samt 9 tilfælde af brugstyveri og forsøg herpå.

Dømt for overtrædelse af straffelovens § 119, stk. 1.

Tidligere idømt ungdomsfængsel og 4 gange særfængsel for tyveri og brugstyveri. Måtte fra ungdomsfængsel overflyttes til fængselsvæsenets psykiatriske observationsafdeling på grund af trusler om vold mod personalet.

Eks. 7. 45-årig tidligere fisker og arbejdsmand, nu »spritter«. Tog kvælertag på 68-årig kvindelig læge, som han havde konsulteret nogle gange på grund af sine sexuelle problemer (transvestitisme).

Overfaldne var ifølge lægeerklæringen i livsfare.

Desuden henvendt sig kun iført busteholder, hofteholder og damestrømper og med blottet kønslem til 72-årig kvinde. Derefter væltet hende om på gulvet, revet hendes nederdel og benklæder af, befølt hende på kønsdelene, iført sig hendes benklæder og onaneret, indtil han fik sædafgang i benklæderne, som han derefter tog af og smed på gulvet ved siden af overfaldne. Tog herunder kvælertag på den pågældende, der ifølge lægeerklæringen formodes at have svævet i yderste livsfare.

Dømt for overtrædelse af straffelovens § 244, stk. 4, jfr. stk. 2, § 232 og § 244, stk. 4, jfr. stk. 2 og 3.

Tidligere straffet mange gange for tyveri og beruselse (forfalden til drukkenskab).

Eks. 8. 24-årig arbejdsmand og chauffør overfaldet to funktionærer ved særfængslet i Horsens og tilføjede disse stiksår med en lommekniv. Dømt for overtrædelse af straffelovens § 244, stk. 2 og 3, og § 119, stk. 1.

Tidligere idømt ungdomsfængsel og særfængsel for tyveri og vold.

Under ophold på ungdomshjem såret en anden elev livsfarligt ved at kaste jernstumper efter den pågældende. I ungdomsfængsel ofte indblandet i slagsmål med andre indsatte.

Eks. 9. 29-årig arbejdsmand, der med lommekniv tilføjede en sagesløs person et ca. 5 cm. langt snitsår på venstre kind. Desuden truet 19-årig kvinde med at ville gøre det samme ved hende samt ved at true hende med lommekniven tvunget hende til at finde sig i, at han gik med op på hendes værelse.

Dømt for overtrædelse af straffelovens § 244, stk. 4, jfr. stk. 2 og 3, og § 266.

Tidligere straffet flere gange for tyveri og vold, bl. a. en gang ungdomsfængsel og 2 gange særfængsel.

Eks. 10. 24-årig arbejdsmand, der uden for en café tildelte en sagesløs person et knytnæveslag i ansigtet, således at den pågældende i faldet pådrog sig brud på venstre fodled. Dømt for overtrædelse af straffelovens § 244, stk. 4, jfr. stk. 3. Desuden hæleri med hensyn til tobak og spiritus, værdi ca. 5.000 kr. samt forsøg på bedrageri ved at have forsøgt at hæve check på 6.000 kr.

Tidligere straffet mange gange med bl. a. to gange ungdomsfængsel og 4 gange særfængsel for voldtægt, tyveri, røveri og vold.

2. Brandstiftelse.

Tre personer blev indsat for brandstiftelse, alle dømt for overtrædelse af straffelovens § 181, stk. 1.

Eks. 11. 27-årig landbrugsmedhjælper satte ild til tre landbrugsejendomme, således at samtlige ejendommes udlænger nedbrændte, samt til en fjerde, således at en ladebygning nedbrændte. Samlet skade godt en halv million kroner.

Ikke tidligere straffet.

Eks. 12. 39-årig invalidepensionist (tidligere arbejdsmand) satte i sit lejede værelse ild i nogle aviser og blade, hvorved der opstod brandskade for ca. 10.000 kr. Samme dag - ligeledes om formiddagen - satte han i en trappeopgang ild i nogle blade, således at der opstod en mindre brandskade. Desuden dokumentfalsk i to tilfælde overfor apoteker med hensyn til recepter.

Tidligere 2 gange fængsel, 1 gang særfængsel, bl. a. idømt fængsel i 6 år for forsøg på røveri samt særfængsel for brandstiftelse (også § 181, stk. 1).

Eks. 13. 26-årig arbejdsmand påsatte i 6 tilfælde ild i kælderrum og forvoldte samlet skade på 40.000 kr. Tidligere 1 gang fængsel for tyveri.

3. Sexualkriminalitet.

7 forvarede er indsat for sexualkriminalitet.

3.1. Voldtægt.

3 forvarede er indsat for voldtægt, i det ene tilfælde mod en pige, under 12 år. Opmærksomheden henledes desuden på eks. 5, der er dømt for forsøg på voldtægt, men blev henført under »anden vold«, da denne del af kriminaliteten er anset for at være den alvorligste.

Eks. 14. 55-årig arbejdsmand (vagabond) tvang 78-årig enkefrue til at udlevere sig 3–4 kr., idet han tog fat i hendes skulder og i skarp tone forlangte penge af hende. Derefter pøny trængt ind i hendes ensomt beliggende bolig, hvor han forlangte at komme i seng med hende, hvilket hun afviste, hvorpå han greb fat med begge hænder i hendes skulder tæt ved halsen og truede hende til samleje.

Desuden forsøgt at tiltvinge sig samleje hos kvinde, hos hvem han havde indfundet sig for at sælge manufakturvarer. Hun afviste ham, hvorpå han greb hende bagfra om halsen med venstre arm, trak hende voldsomt ind mod sig og klemte til for at tvinge hende til samleje, hvilket imidlertid mislykkedes, da hun løb fra ham.

Dømt for røveri, voldtægt og forsøg på voldtægt samt for tre mindre tyverier.

Tidligere straffet 3 gange for ejendomskriminalitet.

Eks. 15. 25-årig chauffør tildelte på en sti en 17-årig skolepige et slag over nakken med en 70 cm. lang kæp og forsøgte derefter at slæbe hende ind i en personvogn for at tiltvinge sig samleje med hende, men opgav at gennemføre sit forehavende. Desuden på en sti væltet en 18-årig kvinde, der var ham ubekendt, omkuld og tildelt hende en række slag i ansigtet, hvorved hun pådrog sig forskellige læsioner samt revet hendes benklæder ned, således at kønsdelene var blottede.

Dømt for forsøg på voldtægt, vold (§ 244, stk. 3 og 4) og blufærdighedskrænkelse.

Tidligere bl. a. idømt særfængsel i 6 år for voldtægt.

Eks. 16. 27-årig arbejdsmand gennemførte voldtægt overfor henholdsvis en 7-årig og en 11-årig pige. Begge piger pådrog sig læsioner af de ydre kønsdele. Den 7-årige pige var desuden i overhængende livsfare, da han med den ene hånd holdt hende kraftigt om halsen, så hun fik lufthunger.

Dømt for voldtægt og overtrædelse af straffelovens § 222, stk. 2.

Tidligere 4 gange fængsel for bl. a. homosexuel prostitution, bedrageri, tyveri, alfonsen og vold.

3.2. *Anden sexualkriminalitet.*

3.2.1 - overfor piger.

Eks. 17. 29-årig tapettrykker. Samleje med 14-årig pige. Forsøg på at opnå samleje med 13-årig pige. Anden kønslig omgængelse end samleje med 7-årig pige. Gennem 2½ år jævnligt haft anden kønslig omgængelse end samleje med sine to steddøtre, der i perioden var fra 6 til 9 år gamle.

Dømt for overtrædelse af straffelovens § 222, stk. 1, § 222, stk. 1 jfr. § 21, og § 224, jfr. § 222, stk. 2.

Ikke tidligere straffet.

Udskrevet efter 2 års ophold (uden operation).

Eks. 18. 52-årig tidligere forretningsbestyrer. I 4 tilfælde uterlig overfor mindreårige piger. Tidligere 3 gange fængsel for anden kønslig omgængelse end samleje med mindreårige piger, i 1 tilfælde med en dreng.

Under opholdet i forvaringsanstalten gennemgået kastration. Udskrevet efter ca. 1 års ophold.

3.2.2. -overfor drenge.

Eks. 19. 64-årig invalidepensionist, tidligere landbrugsmedhjælper. Uterlighed overfor 6 drenge i alderen 9 - 12 år i ca. 20 tilfælde. Dømt for overtrædelse af straffelovens §§ 225, stk. 1, jfr. § 222, stk. 1 og 2.

Tidligere straffet 3 gange med fængsel for lignende kriminalitet.

Eks. 20. 31-årig bryggeriarbejder. Uterlighed overfor to drenge på 12 og 13 år.

Dømt for overtrædelse af straffelovens § 225, stk. 1, **jfr.** §222, stk. 1 og 2.

Tidligere 5 gange fængsel for lignende forhold samt for blodskam overfor 10-årig søster (fængsel i 2 år 6 mdr.).

4. Ejendomskriminalitet.

4.1. Røveri.

Eks. 21. 25-årig tarmrenser. Forsøg på røveri ved at have tildelt taxavognmand kraftigt slag i baghovedet med en jernstang (straffelovens § 288, stk. 1, nr. 1, jfr. § 21). Desuden 4 tilfælde af indbrud og 2 forsøg herpå (udbytte ca. 600 kr.) samt brugstyveri af cykel.

Tidligere 3 gange fængsel og 2 gange særfængsel for blandet ejendomskriminalitet.

Eks. 22. 23-årig arbejdsmand. Bankrøveri med oversavet jagtgevær, som han havde tilegnet sig ved indbrud (værdi 1.000 kr.). Udbyttet ved røveriet 100 kr. Pågrebet kort efter. Desuden 1 tilfælde af brugstyveri.

Tidligere 2 gange ungdomsfængsel og 2 gange fængsel for bl. a. bankrøveri (holdt 2 bankfolk op med revolver ladt med løst krudt).

Eks. 23. 50-årig invalidepensionist, tidligere arbejdsmand og subsistensløs, aftvang ved vold og trussel om øjeblikkelig anvendelse af vold, herunder bl. a. ved trussel om at ville skyde, under håndgemæng en 84-årig mand ca. 350 kr. i rede penge (§ 288, stk. 1, nr. 1).

Desuden 1 tilfælde af tyveri, udbytte 470 kr.

Tidligere 12 gange fængsel, 2 gange arbejdshus og 2 gange drankeranstalt for ejendomskriminalitet, afpresning, blufærdighedskrænkelse, ulovlig tvang samt overtrædelse af afholdspålæg.

Eks. 24. 44-årig havnearbejder tildelte bryggeriarbejder to knytnæveslag i ansigtet, og da den pågældende var faldet om, fratog han denne 890 kr. Desuden tyveri af tegnebog, indeholdende 6-700 kr. i rede penge, som tilhørte en arbejdsmand, der havde tabt tegnebogen under slagsmål med domfældte.

Tidligere 11 gange fængsel og 2 gange arbejdshus for vold og alfonseri samt ejendomskriminalitet. Desuden talrige sager for beruselse, værtshusuorden og gadeuorden.

Eks. 25. 26-årig tømrermester. Røveri på jernbanestation, udbytte ca. 11.000 kr. (straffelovens § 288, stk. 1, nr. 1). Desuden 3 indbrud, udbytte ca. 3.000 kr., hæleri med hensyn til effekter til en værdi af ca. 1.600 kr.

Tidligere 2 gange ungdomsfængsel og to gange fængsel for indbrudstyveri m. m.

4.2. Bedrageri.

Eks. 26. 33-årig arbejdsmand. Checkbedrageri i 18 tilfælde. Udbytte ca. 4.100 kr.

Tidligere 7 gange fængsel (de 6 gange i Sverige) og 6 gange særfængsel, hovedsagelig for tyveri og bedrageri.

Eks. 27. 45-årig kok. Bedrageri i 26 tilfælde. Udbytte 7.600 kr. Dokumentfalsk i 2 tilfælde. Udbytte 1.400 kr.

Tidligere 10 gange fængsel, 1 gang særfængsel, navnlig for bedrageri og dokumentfalsk.

Eks. 28. 43-årig frisørsvend. Bedrageri i 19 tilfælde ved navnlig overfor folkepensionister at have foregivet enten at ville tegne forsikringer på deres fjernsyn, eller at de ville få stillet et fjernsyn gratis til rådighed ved at betale licens til ham. Samlet udbytte ca. 1500 kr. Desuden bedrageri i 25 tilfælde med hensyn til V-5 kuponer. Udbytte 7.500 kr. Videre dokumentfalsk i 8 tilfælde, navnlig ved at anvende efterligninger af udfyldte checks klippet ud af bøger og lignende. Udbytte 4.500 kr. Endelig i 1 tilfælde tyveri, udbytte 450 kr., samt 3 forsøg på bedrageri.

Tidligere 8 gange fængsel og 1 gang arbejdshus for forskellig ejendomskriminalitet, navnlig tyveri, dokumentfalsk og bedrageri.

Eks. 29. 40-årig ekspedient og repræsentant. 22 tilfælde af bedrageri ved at have formået handlende til at udlevere sig varer i udvalg, som han derefter solgte til antikvitetshandlere eller gav som sikkerhed for lån. Samlet udbytte ca. 19.000 kr.

Desuden i 1 tilfælde underslæb med hensyn til 600 kr.

Tidligere 2 gange ungdomsfængsel, 5 gange fængsel og 2 gange særfængsel for forskellig ejendomskriminalitet.

Eks. 30. 23-årig repræsentant, tidligere frisør. Bedrageri ved i ministerialbygningen at have formået et bud fra American Express Company til at udlevere sig rejsechecks af samlet pålydende 4.000 dollars, idet han foregav at være ansat i ministeriet, hvorefter han forsvandt under foregivende af at ville hente penge. Desuden dokumentfalsk, idet han ved hjælp af falsk adgangskort til politigården formåede bank til at indløse 2 af de nævnte rejsechecks med ca. 1500 kr.

Tidligere 2 gange ungdomsfængsel og 1 gang fængsel for forskellig ejendomskriminalitet, navnlig indbrudstyveri.

Eks. 31. 32-årig grønthandler, tidligere forpagter. Bedrageri i 25 tilfælde, heraf 2 forsøg. Dokumentfalsk (1 tilfælde), åger (1 tilfælde) og overtrædelse af færdselsloven. Samlet udbytte ca. 90.000 kr.

Tidligere 3 gange fængsel for tyveri, underslæb, bedrageri, dokumentfalsk og falsk anmeldelse.

4.3. Dokumentfalsk.

Eks. 32. 36-årig arbejdsmand. Dokumentfalsk ved at have udgivet 5 checks på ialt 2.565 kr., som han trak på sin konto, underskrevet uberettiget med et andet navn. Der var ingen dækning på kontoen. Forsøg på dokumentfalsk med hensyn til 2 checks, som han trak på sin konto, men blev forhindret, da han blev anholdt. Ulovlig omgang med hitte-

gods ved på et toilet at have tilegnet sig tegnebog, værdi 50 kr.

Tidligere 4 gange ungdomsfængsel, 3 gange fængsel, 1 gang arbejdshus samt 1 gang særfængsel overvejende for tyveri og dokumentfalsk. Tre undvigelser og 1 udeblivelse fra arbejdshus.

Eks. 33. 33-årig renovationsarbejder. Dokumentfalsk i 27 tilfælde samt forsøg herpå i 6 tilfælde. Udbytte 7.500 kr. Overtrædelse af straffelovens § 174 ved i 6 tilfælde at have formået forretningen til at udlevere sig varer til en samlet værdi af 5.800 kr. Bedrageri ved i 7 tilfælde at have formået handlende til at udlevere sig varer, penge og checks til et samlet beløb af 2.900 kr. Et tilfælde af indbrudstyveri (udbytte 913 kr.). Endelig dømt for overfald (§ 244, stk. 4, jfr. stk. 3) ved i 2 tilfælde at have slået sin hustru.

Tidligere 6 gange fængsel, hovedsagelig for tyveri, bedrageri og dokumentfalsk.

Eks. 34. 22-årig invalidepensionist. Dokumentfalsk i 33 tilfælde (9.000 kr.). Underslæb i 1 tilfælde (1300 kr.) og 1 tilfælde af indbrudstyveri (1.000 kr.).

Tidligere 1 gang ungdomsfængsel og 2 gange fængsel for dokumentfalsk og tyveri.

Eks. 35. 44-årig lagerarbejder. Dokumentfalsk i 49 tilfælde (ca. 15.000 kr.) samt tyveri i 4 tilfælde.

Tidligere 9 gange fængsel, 2 gange arbejdshus, aldeles overvejende for indbrudstyveri.

4.4. Indbrudstyven.

Eks. 36. 33-årig invalidepensionist, tidligere maskinsnedker. Indbrudstyveri i 2 tilfælde, udbytte ca. 400 kr. samt i 1 tilfælde i apotek for at skaffe sig euforiserende stoffer, værdi ialt ca. 50 kr.

Tidligere 1 gang ungdomsfængsel, 3 gange fængsel, 4 gange særfængsel, overvejende for indbrudstyveri.

Eks. 37. 60-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 1 tilfælde med et udbytte på 615 kr. og 1 tilfælde af forsøg på indbrud. Anholdt under dette.

Tidligere 7 gange fængsel, 2 gange særfængsel, næsten udelukkende for indbrudstyveri.

Eks. 38. 41-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 1 tilfælde (900 kr.), overtrædelse af lov om euforiserende stoffer ved at have købt et glas ketogantabletter samt 1 tilfælde af ulovlig omgang med hittegods (75 kr.).

Tidligere 3 gange fængsel, 4 gange særfængsel for tyveri, bedrageri, dokumentfalsk, underslæb m. m.

Eks. 39. 43-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 1 tilfælde, udbytte 2.500 kr. Anholdt på gerningsstedet. Tyveri i 1 tilfælde (20 kr.) og forsøg herpå i 1 tilfælde.

Tidligere 2 gange ungdomsfængsel, 2 gange fængsel. Derefter 3 gange arbejdshus. Undveg herfra 7 gange. Tre gange fængsel for kriminalitet begået herunder. Næsten udelukkende indbrudstyveri og tyveri.

Eks. 40. 33-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 5 tilfælde, forsøg herpå i 2 tilfælde samt bedrageri i 4 tilfælde (2.800 kr.).

Tidligere 6 gange fængsel, 3 gange særfængsel for vold (6 gange), tyveri (177 kr.) og dokumentfalsk. Hurtigt recidiv. Forfalden til drukkenskab.

Eks. 4L 25-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 10 tilfælde (3.800 kr.) og forsøg på tyveri i 2 tilfælde.

Tidligere 3 gange ungdomsfængsel. Herfra overført til særfængsel. Hurtigt recidiv.

Eks. 42. 29-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 23 tilfælde, samlet udbytte 7.500 kr., forsøg på tyveri i 6 tilfælde samt 1 brugstyveri og 2 forsøg herpå.

Tidligere 3 gange ungdomsfængsel og 4 gange fængsel for indbrudstyveri.

Eks. 43. 33-årig landbrugsmedhjælper. Indbrudstyveri i sommerhuse, købmandsforretninger og landejendomme (udbytte 7.500 kr.) samt forsøg herpå i 5 tilfælde. Brugstyveri i 10 tilfælde og forsøg herpå i 8. Hærværk i 1 tilfælde samt overtrædelse af færdselsloven.

Tidligere 6 gange fængsel, 3 gange arbejdshus - hvorfra han undveg eller udeblev 3 gange - for indbrudstyven.

Eks. 44. 41-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 7 tilfælde (8.700 kr.), heraf 1 pengeskabstyveri og 1 indbrud i muret boks samt 1 forsøg herpå. Stjal værktøj, der anvendtes andre steder, samt pistoler, der blev båret skarpladt under indbruddene.

Tidligere 10 gange fængsel, senest fængsel i henholdsvis 2 år og 3 år for henholdsvis indbrudstyveri i 30 tilfælde og i 81 tilfælde (38.000 kr.).

Eks. 45. 28-årig arbejdsmand. Tyveri, hovedsagelig indbrudstyveri, i 38 tilfælde (11.000 kr.).

Tidligere 2 gange fængsel, 1 gang særfængsel for tyveri.

Eks. 46. 25-årig kok. Indbrudstyveri og tyveri i 4 tilfælde (11.700 kr.) samt overtrædelse af lov om euforiserende stoffer ved at have købt morfin og præludin for ca. 12.000 kr.

Tidligere 3 gange ungdomsfængsel for tyveri, underslæb og alfonseri.

Eks. 47. 26-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 12 tilfælde samt 5 forsøg herpå. (Ca. 12.500 kr.)

Tidligere 2 gange fængsel.

Eks. 48. 37-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 8 tilfælde (14.500 kr.). Forsøg på tyveri i 1 tilfælde. Dokumentfalsk i 1 tilfælde (2 guldringe og 1 guldarmlænke). Overtrædelse af politivedtægten (beruselse).

Tidligere 6 gange fængsel for ejendomskriminalitet, hovedsagelig indbrudstyveri.

Eks. 49. 38-årig landbrugsmedhjælper. Tyveri i 34 tilfælde, samlet udbytte 15.700 kr., brugstyveri i 16 tilfælde og forsøg herpå i 8. Hærværk i 1 tilfælde og overtrædelse af færdselsloven.

Tidligere 12 gange fængsel, 1 gang arbejdshus - hvorfra han undveg 4 gange - overvejende for indbrudstyveri, i flere tilfælde med hensyn til pengeskabe.

Eks. 50. 28-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 11 tilfælde i forretninger, restauranter og virksomheder (godt 8.000 kr. kontant og værdier for ca. 9.000 kr.). Forsøg på indbrud i 6 tilfælde, 2 brugstyverier og overtrædelse af færdselsloven.

Tidligere 3 gange fængsel og 2 gange særfængsel for tyveri og forsøg på røveri.

Eks. 51. 33-årig tidligere chauffør, nu uden beskæftigelse. Indbrudstyveri i 2 tilfælde (forsøgte bl. a. at åbne pengeskab) med et udbytte på 20.000 kr., tyveri i 2 tilfælde, forsøg herpå i 8 tilfælde, brugstyveri i 11 tilfælde, dokumentfalsk i 3 tilfælde uden udbytte, ulovlig tvang i 1 tilfælde.

Tidligere 3 gange ungdomsfængsel, 2 gange fængsel og 1 gang særfængsel, overvejende for indbrud. Forsøgte bl. a. at borttransportere pengeskab. Desuden røveri.

Eks. 52. 33-årig snedkersvend. Indbrudstyveri i 10 tilfælde (20.500 kr.).

Tidligere 2 gange ungdomsfængsel, 5 gange fængsel, 2 gange arbejdshus (undveget 2 gange) hovedsagelig for indbrudstyveri.

Eks. 53. 33-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 9 tilfælde (varer for 20.600 kr.) i brugsforeninger, tyveri i 1 tilfælde (300 kr.), dokumentfalsk i 1 tilfælde og forsøg på brugstyveri i 1 tilfælde samt overtrædelse af færdselsloven.

Tidligere t gang ungdomsfængsel og 7 gange fængsel for indbrudstyveri samt overfald på arrestmedhjælper.

Eks. 54. 30-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 9 tilfælde, samlet udbytte 21.000 kr. Brugstyveri i 1 tilfælde samt 1 forsøg herpå. Overtrædelse af færdselsloven.

Tidligere 2 gange ungdomsfængsel og 3 gange fængsel overvejende for indbrudstyveri. Opbrød bl. a. pengeskab på kommunekontor.

Eks. 55. 27-årig matros. Indbrudstyveri i 23 tilfælde (21.000 kr.), bedrageri i 13 tilfælde (3.900 kr.) og dokumentfalsk i 5 tilfælde (1400 kr.).

Tidligere 2 gange ungdomsfængsel og 3 gange særfængsel, næsten udelukkende for indbrudstyveri og tyveri.

Eks. 56. 31-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 9 tilfælde, udbytte 42.000 kr., forsøg på indbrud i 1 tilfælde, brugstyveri i 3 tilfælde og forsøg herpå i 1, hæleri i 2 tilfælde (6.300 kr.) samt overtrædelse af færdselsloven.

Tidligere 4 gange fængsel, 2 gange særfængsel for tyveri, indbrudstyveri, bedrageri og vold.

Eks. 57. 31-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 25 tilfælde med et samlet udbytte på 44.000 kr. samt 3 tilfælde af brugstyveri.

Tidligere 1 gang ungdomsfængsel og 4 gange særfængsel for tyveri og indbrudstyveri. Undveg 3 gange fra ungdomsfængsel. Hurtigt recidiv.

Eks. 58. 25-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 6 tilfælde (73.000 kr., heraf 70.000 fra guldsmedforretning) begået under undvigelse fra arbejdshus. § 286, stk. 1, citeret.

Tidligere 1 gang ungdomsfængsel, 1 gang særfængsel, 2 gange fængsel, 1 gang arbejdshus (indbrud i guldsmedforretning, udbytte 25.000 kr.).

Eks. 59. 24-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 14 tilfælde, udbytte 77.000 kr., brugstyveri i 3 tilfælde, hæleri i 1 tilfælde samt brandstiftelse (§ 181, stk. 1) ved at have antændt stjålen bil (skade 15.000 kr.), og overtrædelse af færdselsloven. Tidligere 2 gange ungdomsfængsel og 2 gange fængsel, overvejende for indbrudstyverier, bl. a. pengeskabstyverier.

Eks. 60. 28-årig arbejdsmand. 27 tilfælde af indbrudstyveri, i 10 tilfælde vedrørende pengeskabe samt forsøg herpå i 7 tilfælde, heraf 2 vedrørende pengeskabe (100.000 kr.).

Tidligere 3 gange ungdomsfængsel, 1 gang fængsel, 2 gange særfængsel. Hovedsagelig for indbrudstyveri.

Eks. 61. 28-årig arbejdsmand. Indbrudstyveri i 27 tilfælde, i 7 tilfælde bortfjernet opbrudte pengeskabe, i 3 tilfælde forsøgt herpå. (100.000 kr.)

Tidligere 1 gang ungdomsfængsel, 1 gang fængsel, 1 gang særfængsel. Efter undvidelse fra ungdomsfængsel idømt fængsel i 3 år 6 mdr. for bl. a. forsøg på røveri og vold mod tjenestemand ved at have skudt med salonriffel efter forfølgende patruljevogn. Særfængsel i 2 år for bl. a. indbrudstyveri i 62 tilfælde bl. a. med hensyn til pengeskabe (50.000 kr.).

Eks. 62. 35-årig arbejdsmand (»spritter«). Indbrudstyveri i 82 tilfælde samt forsøg på tyveri i 25 tilfælde (143.500 kr.).

Tidligere 4 gange fængsel, hovedsagelig for indbrudstyveri, senest fængsel i 3 år og fængsel i 3 år 6 mdr. for indbrudstyveri i henholdsvis 9 tilfælde (20.000 kr.) og 20 tilfælde (19.000 kr.).

Eks. 63. 28-årig matros. Tyveri i 29 tilfælde (2.800 kr.) samt underslæb i 2 tilfælde (265 kr.).

Tidligere 2 gange ungdomsfængsel, 3 gange fængsel, 3 gange særfængsel.

Eks. 64. 28-årig matros. Tyveri i 9 tilfælde (3.500 kr.). Tidligere 3 gange fængsel for blufærdighedskrænkelse (udgav sig som fotograf) og 1 gang særfængsel for tyveri.

Eks. 65. 32-årig arbejdsmand. Tyveri i 4 tilfælde (16.500 kr.), bedrageri i 1 tilfælde (200 kr.) og dokumentfalsk i 2 tilfælde (89 kr.).

Tidligere 3 gange ungdomsfængsel, 3 gange fængsel og 1 gang arbejdshus, overvejende for tyveri. Desuden underslæb, dokumentfalsk og samleje med mindreårig.

Jan Kaarsen og *Jens Tolstrup*

Klientellet i særfængsel, arbejdshus, forvaring og sikkerhedsforvaring den 5. august 1970

Indholdsfortegnelse.

Tabeloversigt. Side

1. Undersøgelsens formål . . . 225
2. Population . . . 225
3. Kilder . . . 226
4. Alder ved dom m. v. i den aktuelle sag . . . 226
5. Dominanskriminalitet i aktuelle sag . . . 227
6. Tidligere dominanskriminalitet . . . 229
7. Forholdet mellem tidligere og nuværende dominanskriminalitet . . . 229
8. Tidligere børne- og ungdomsforsorg . . . 235
9. Tidligere frihedsberøvende sanktioner . . . 235
   - 9.1. Tidligere ungdomsfængsel . . . 237
   - 9.2. Tidligere ubetinget fængsel . . . **237**
   - 9.3. Tidligere særfængsel . . . 239
   - 9.4. Tidligere arbejdshus . . . 240
   - 9.5. Tidligere forvaring . . . 240
10. Recidivhastigheden . . . **241**
11. Værdien af det tilegnede (skade) . . . 242
    - 11.1. Værdien af det tilegnede ved indbrudstyveri . . . **243**
    - 11.2. Værdien af det tilegnede (skade) fordelt efter nuværende dominanskriminalitet og sanktion . . . 244
12. Anke og dissens i den aktuelle sag . . . 244
13. Hensiddende i sikkerhedsforvaring den 5. august 1970 . . . 248
14. Resumé . . . **253**

Tabeloversigt.

Tabel 1: Oversigt over antal hensiddende i særfængsel, arbejdshus, forvaring og sikkerhedsforvaring den 5. august 1970.

Tabel 2.a: Ejendomskriminelle, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter alder ved sidste dom/kendelse/genindsættelse.

Tabel 2.b: Ikke-ejendomskriminelle, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter alder ved sidste dom/kendelse/genindsættelse.

Tabel 3: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminelle - andre)

Tabel 4: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter nuværende dominanskriminalitet.

Tabel 5: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter ikke tidligere straffede og recidivister.

Tabel 6.a: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i særfængsel, fordelt efter nuværende og tidligere dominanskriminalitet.

Tabel 6.b: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i arbejdshus, fordelt efter nuværende og tidligere dominanskriminalitet.

Tabel 6.c.: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i forvaring, fordelt efter nuværende og tidligere dominanskriminalitet.

Tabel 7.a: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i særfængsel, fordelt efter homologt, ligeartet og uligeartet recidiv.

Tabel 7.b: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i arbejdshus, fordelt efter homologt, ligeartet og uligeartet recidiv.

Tabel 7.c: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i forvaring, fordelt efter homologt, ligeartet og uligeartet recidiv.

Tabel 8: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdvis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle - andre) procentvis fordelt efter tidligere ophold på døgninsitution under børne- og ungdomsforsorgen.

Tabel 8.1: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle - andre), som tidligere har været anbragt på døgninstitution, procentvis fordelt efter alder ved 1. anbringelse.

Tabel 9: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter samlet tidligere antal domme m. v. til ubetinget frihedsberøvelse (incl. anbringelse på statshospital og institution under åndssvageforsorgen).

Tabel 10: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring med ejendomskriminalitet som nuværende dominanskriminalitet, procentvis fordelt efter samlet antal domme m. v. til ubetinget frihedsberøvelse inden 1. dom til henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring.

Tabel 11: Tidligere frihedsberøvede mænd. der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle og andre), procentvis fordelt efter forekomsten af ophold i ungdomsfængsel.

Tabel 12: Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholds-

vis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle og andre), procentvis fordelt efter antal domme m. v. til ubetinget fængsel.

Tabel 12.1: +, ÷ ubetinget fængsel (sammenfatning af tabel 12).

Tabel 12.2: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle og andre), som tidligere har været idømt ubetinget fængsel, procentvis fordelt efter alder ved 1. dom til ubetinget fængsel.

Tabel 13: Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle og andre) procentvis fordelt efter antal domme til/genindsættelser i særfængsel.

Tabel 13.1: Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle og andre), som tidligere har været idømt særfængsel, procentvis fordelt efter alder ved 1. dom til særfængsel.

Tabel 14: Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, procentvis fordelt efter eventuelle tidligere ophold i arbejdshus.

Tabel 15: Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle og andre), fordelt efter antal domme m. v. til forvaring (incl. aktuelle sag).

Tabel 15.1: Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i forvaring, fordelt efter alder ved 1. dom til forvaring og nuværende dominanskriminalitet.

Tabel 16: Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter samlet gennemsnitlig recidivhastighed.

Tabel 17: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter værdien af det tilegnede (skade) ved samtlige forhold i den aktuelle sag.

Tabel 18: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring med indbrudstyveri som nuværende dominanskriminalitet, fordelt efter værdien af det tilegnede ved samtlige forhold i den aktuelle sag.

Tabel 19.1: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i særfængsel, fordelt efter værdien af det tilegnede ved samtlige forhold i dommen til særfængsel og nuværende dominanskriminalitet.

Tabel 19.2: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i arbejdshus, fordelt efter værdien af det tilegnede ved samtlige forhold i dommen/genindsættelsen i arbejdshus og nuværende dominanskriminalitet.

Tabel 19.3: Mænd, der den 5. august 1970 hensad i forvaring fordelt efter værdien af det tilegnede (skade) ved samtlige forhold i dommen/kendelsen om nuværende dominanskriminalitet.

Tabel 20: Ankesager. Mænd, der den 5. august 1970 hensad i særfængsel, fordelt efter dom i 1. instans, og hvem der har anket sagen (med angivelse af påstand).

Tabel 21: Ankesager. Mænd, der den 5. august 1970 hensad i arbejdshus, fordelt efter dom i 1. instans, og hvem der har anket sagen (med angivelse af påstand).

Tabel 22: Ankesager. Mænd, der den 5. august 1970 hensad i forvaring, fordelt efter dom/kendelse i 1. instans, og hvem der har anket sagen (med angivelse af påstand).

Tabel 23: Oversigt over de hensiddende i sikkerhedsforvaring den 5. august 1970.

Klientellet i særfængsel, arbejdshus, forvaring og sikkerhedsforvaring den 5. august 1970.

1. Undersøgelsens formål.

Formålet med denne undersøgelse er at give en beskrivelse af de mænd, der på en given dato hensad i særfængsel, arbejdshus, forvaring og sikkerhedsforvaring. Da de sikkerhedsforvarede udgør en talmæssigt lille gruppe (8 indsatte), og da kun tre af disse indsatte har modtaget dom til/kendelse om genindsættelse i sikkerhedsforvaring, (resten er oprindelig idømt fængsel på livstid), er de beskrevet i en særskilt undersøgelse.

De indsatte søges karakteriseret ved de samme faktorer, som er anvendt i undersøgelsen vedrørende domfældte mænd indsat første gang i forvaring 1967-1969 (domfældteundersøgelsen). Nærværende undersøgelse medtager dog ikke oplysninger om mentalerklæringer, retslægerådets erklæring, somatiske lidelser m. v. Der er i nærværende undersøgelse medtaget oplysninger om anke og dissens i de aktuelle sager.

1) Alder ved indsættelse i den aktuelle sag.
2) Dominanskriminalitet i den aktuelle sag.
3) Tidligere dominanskriminalitet.
4) Homologt og heterologt recidiv.
5) Alder ved dom m.v. i aktuelle sag.
6) Antal tidligere sanktioner.
7) Recidivhastigheden.
8) Indsættelseskriminalitetens omfang.
9) Forekomsten af anke og dissens i den aktuelle sag.

2. Population.

1 undersøgelsen indgår samtlige hensiddende i arbejdshus, forvaring og sikkerhedsforvaring. Af tidsmæssige og økonomiske årsager er kun halvdelen af de indsatte i særfængsel medtaget. De særfængselsindsatte er for henholdsvis særfængslet i Herstedvester og særfængslet i Horsens opstillet i nummerorden efter deres journalnummer, og hver anden er udtaget. Da særfængslerne (ligesom forvaringsanstalterne og arbejdshuset) arbejder med faste journalnumre, skulle udtagelse af hver anden ikke kunne give systematiske fejl i udvælgelsen. På grund af ændringer i den stillede opgave er samtlige indsatte i særfængslet i Horsens gennemgået bl. a. med hensyn til aldersfordeling, dominanskriminalitet og tidligere antal sanktioner. Denne kontrol har ikke vist nogen forskel mellem de undersøgte og de ikke-undersøgte.

Tabel 1. *Oversigt over antal hensiddende i særfængsel, arbejdshus, forvaring og sikkerhedsforvaring den 5. august 1970.*

	Antal
Særfængsel, Horsens	69
Herstedvester	37
Arbejdshus	45
Forvaring, Horsens	68
Herstedvester	69
Sikkerhedsforvaring	8

3. Kilder.

Udgangsmaterialet har været den indsattes charteque, der omfatter bl. a. dom/kendelse i den aktuelle sag (ofte også tidligere domme og kendelser), mentalerklæringer, undertiden statsadvokatekstrakter, inspektionsjournal, lægejournal, undervisningsjournal, forsorgsjournal samt for de forvarede tillige en kontinueret rapport (»dagbog«).

Som nøgle til og kontrol af disse ofte meget omfattende charteques er anvendt udskrift af rigsregistraturen (RR-erklæring) og anstalternes stamrulleudskrifter. Oplysningerne i den enkelte kilde er stadigt sammenholdt med de tilsvarende oplysninger i andre kilder.

Alt efter oplysningens karakter er den enten direkte overført til tabel eller anført til senere behandling. Enkelte oplysninger er alle påny indsamlet af en anden medarbejder, i øvrigt er anvendt stikprøvekontrol.

Den egentlige indsamling af oplysninger og kontrol er foretaget under ophold på de respektive anstalter.

4. **Alder ved dom** m. v. **i den aktuelle** sag.

Aldersfordelingen blandt de ejendomskriminelle viser klart, at de yngste indsatte findes i særfængsel. Mediantallet ligger her i aldersklassen 30-34 år, og med 15 pct. i aldersklassen 20-24 år. For arbejdshus' vedkommende ligger mediantallet i aldersklassen 40-44 år, mod 35-39 år i forvaring. 60 pct. af de indsatte i særfængsel er under 30 år, mod 17 pct. i arbejdshus og 20 pct. i forvaring.

Blandt *ikke-ejendomskriminelle* i særfængsel er 50 pct. under 30 år, ingen indsatte i arbejdshus var i denne aldersklasse mod 20 pct. i forvaring.

Mediantallene lå i aldersklasserne 30-34 år (særfængsel), 40-44 år (arbejdshus) og 35-39 år (forvaring).

Samtlige hensiddende i forvaring afviger i alderssammensætning naturligt fra de førstegangsindsatte i domfældteundersøgelsen. 40 pct. af samtlige hensiddende i forvaring er i aldersklassen 25-35 år mod 58 pct. i domfældteundersøgelsen. Mediantallet findes i aldersklassen 35-39 år mod 30-39 år i domfældteundersøgelsen, men 32 pct. er 40 år og derover mod 26 pct. i domfældteundersøgelsen.

26 pct. af samtlige forvarede i nærværende undersøgelse er under 30 år mod 43 pct. i domfældteundersøgelsen.

Da alderen er opgjort ved tidspunktet for dom m. v., en opgørelse som er relevant i forhold til en vurdering af den kriminelle løbebane, giver de viste aldersfordelinger ikke et korrekt billede af aldersfordelingen på undersøgelsestidspunktet. Der vil, særlig blandt de forvarede og til dels blandt de indsatte i særfængsel, indgå personer med lange hensiddelsestider.

Tabel 2 a. *Ejendomskriminelle der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter alder ved sidste dom/kendelse/genindsættelse.*

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
15–19 år	–	–	–	–	–	–
20–24 -	7	14,6	–	–	4	4,4
25–29 -	22	45,8	7	16,7	14	15,6
30–34 -	10	20,8	7	16,7	22	24,4
35–39 -	7	14,6	10	23,8	20	22,2
40–44 -	1	2,1	5	11,9	14	15,6
45–49 -	–	–	7	16,7	6	6,7
50–59 -	1	2,1	4	9,5	6	6,7
60 år og derover	–	–	2[1])	4,8	4[2])	4,4
I alt	48	100,0	42	100,1	90	100,0

[1]) Henholdsvis 60 år og 63 år.
[2]) Henholdsvis 60 år, 61 år, 63 år og 64 år.

Tabel 2b. *Ikke-ejendomskriminelle, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter alder ved sidste dom/'kendelse/'genindsættelse.*

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
15–19 år	–	–	–	–	1	2,1
20–24 -	1	16,7	–	–	7	14,9
25–29 -	2	33,3	–	–	10	21,3
30–34 -	2	33,3	1	33,3	9	19,1
35–39 -	–	–	–	–	6	12,8
40–44 -	–	–	–	–	5	10,6
45–49 -	–	–	1	33,3	5	10,6
50–59 -	1	16,7	1	33,3	2	4,3
60 år og derover	–	–	–	–	2[1])	4,3
I alt	6	100,0	3	99,9	47	100,0

[1]) Henholdsvis 60 år og 61 år.

5. Dominanskriminalitet.

Der henvises til afsnit 5 i domfældteundersøgelsen. Også i nærværende undersøgelse er samtlige tilfælde af dokumentfalsk, i alt ni, medtaget under ejendomskriminalitet. Af disse opnåede iøvrigt de 8 kontant udbytte (se tabellerne 19.1 - 19.3). En har forskaffet sig euforiserende stoffer.

Fordelingen af ejendomskriminelle og andre viser en klar overvægt af ejendomskriminelle. Lavest forvaring med 66 pct. (mod 69 pct. i domfældteundersøgelsen). Modsat udgør »andre« kun 11 pct. af de indsatte i særfængsel.

Tabel 3. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter nuværende dominanskriminalitet (ejendomskriminelle - andre).*

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Ejendomskriminelle	48	88,9	42	93,3	90	65,7
Andre	6	11,1	3	6,7	47	34,3
I alt	54	100,0	45	100,0	137	100,0

Ejendomskriminalitet er for alle grupper den overvejende kriminalitet. 93 pct. af de indsatte i arbejdshus, 89 pct. af de indsatte i særfængsel og 66 pct. i forvaring hører til denne hovedgruppe. 46 pct. af samtlige indsatte i forvaring mod kun 37 pct. i særfængsel har *indbrudstyveri* som dominanskriminalitet, og *andet tyveri* findes blandt 15 pct. af samtlige indsatte i særfængsel mod 20 pct. blandt de indsatte i arbejdshus og kun 4 pct. i forvaring. *Røveri* forekommer blandt 8 pct. af samtlige indsatte i særfængsel (heraf 1 forsøg) mod 5 pct. blandt forvarede (heraf 1 forsøg). *Bedrageri* forekommer blandt 17 pct. af de indsatte i særfængsel mod kun 7 pct. blandt forvarede. Dokumentfalsk er ligeledes stærkere repræsenteret i særfængslet (11 pct.) end i forvaring (2 pct.). *Se om værdien af det tilegnede tabellerne 17 - 19.3. Sexualkriminalitet* forekommer ikke blandt de indsatte i arbejdshus. Bortset fra 1 tilfælde (4 forsøg på voldtægt) forekommer voldtægt ikke blandt de særfængselsindsatte, mens denne kriminalitets-

form forekommer blandt 9 pet. af samtlige indsatte i forvaring. Den *øvrige sexualkriminalitet* fordeler sig med 5 pct. blandt samtlige indsatte i forvaring med 6 pct. blandt de indsatte i særfængsel. *Vold* forekommer kun blandt 4 pct. af de indsatte i særfængsel mod 13 pct. i forvaring. *Manddrab* eller forsøg herpå forekommer kun blandt de forvarede (7 pct. af samtlige forvarede).

Brandstiftelse forekommer alene blandt de forvarede (7 pct. af samtlige forvarede). Om skader ved brandstiftelse se tabel 19.3.

Tabel 4. *Mænd hensiddende i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring den 5. august 1970 fordelt efter nuværende dominanskriminalitet.*

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
1. *Vold.*						
Manddrab	–	–	–	–	9[1])	6,6
Legemsbeskadigelse (§ 245) u. døden til følge	–	–	–	–	3	2,2
Anden vold (§ 244 m.v.)	2[8])	3,7	–	–	6	4,4
Vold i alt	2	3,7	–	–	18	13,2
2. *Brandstiftelse.*						
§ 181	–	–	–	–	10	7,3
3. *Sexualkriminalitet.*						
3.1. Voldtægt						
Kvinder 15 år eller derover	1[3])	1,9	–	–	10[2])	7,3
Piger under 12 år	–	–	–	–	2	1,5
3.2. Andet end samleje						
3.2.1. Anden kønslig omgængelse end samleje						
Over for piger	1	1,9	–	–	1	0,7
Over for drenge	–	–	–	–	1	0,7
3.2.2. Beføling						
Over for piger	–	–	–	–	1	0,7
Over for drenge	1	1,9	–	–	1	0,7
3.2.3. Andet						
Over for voksne	1[6])	1,9	–	–	1	0,7
Over for piger	–	–	–	–	2	1,5
Sexualkriminalitet i alt	4	7,4	–	–	19	13,8
4. *Ejendomskriminalitet.*						
Bank- og postrøveri	3	5,6	–	–	2	1,5
Andet røveri (person)	1[5])	1,9	–	–	5[4])	3,6
Bedrageri	9	16,7	1	2,2	9	6,6
Underslæb	1	1,9	1	2,2	2	1,5
Mandat- og skyldnersvig	–	–	–	–	1	0,7
Dokumentfalsk	6	11,1	1	2,2	2	1,5
Indbrudstyveri	20	37,0	29	64,4	63	46,0
Andet tyveri	8	14,8	9	20,0	6	4,4

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Hæleri	–	–	1	2,2	–	–
Ejendomskriminalitet i alt	48	88,9	42	93,3	90	65,7
5. *Anden kriminalitet.*						
Anden straffelovs-overtrædelse	–	–	2[7])	4,4	–	–
6. *Overtrædelse af vilkår*	–	–	1	2,2	–	–
I alt	54	100,0	45	99,9	137	100,1

[1]) Heraf 3 *forsøg* på manddrab.
[2]) Heraf 3 *forsøg* på voldtægt.
[3]) *Forsøg* på voldtægt (4 tilfælde)
[4]) Heraf 1 *forsøg* på røveri.
[5]) *Forsøg* på røveri.
[6]) Blodskam over for 69 årig søster.
[7]) 1 person med hærværk, § 291, 1 og 1 person med alfonseri, § 229, 3 som nuværende dominanskriminalitet.
[8]) Heraf 1 person vold mod tjenestemand. (§119).

6. **Tidligere dominanskriminalitet.**

Som for domfældteundersøgelsen beror fastsættelsen af den tidligere dominanskriminalitet på et skøn (Se domfældteundersøgelsen afsnit 6). Heller ikke i nærværende undersøgelse har det voldt større vanskelighed at fastsætte den tidligere dominanskriminalitet.

To indsatte i særfængsel er ikke tidligere straffet med frihedsberøvelse, nemlig en person, der nu er straffet for forsøg på voldtægt i fire tilfælde, og en person for bank- og postrøveri.

9 forvarede har ikke tidligere været straffet med frihedsberøvelse, 5 er nu straffet for manddrab (heraf 1 forsøg på manddrab), 1 for anden vold, 2 for brandstiftelse (§ 181) og 1 for anden kønslig omgængelse end samleje med voksne.

Tabel 5. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter ikke tidligere frihedsstraffede og recidivister.*

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Ikke tidligere idømt ubet. frihedsstraf	2	3,7	–	–	9	6,6
Tidligere idømt ubet. frihedsstraf	52	96,3	45	100,0	128	93,4
I alt	54	100,0	45	100,0	137	100,0

Som det ses af tabellerne 6 a, b og c er ejendomskriminalitet den almindeligst forekommende tidligere kriminalitet med 81 pct. af de tidligere frihedsberøvede for særfængsels vedkommende, 98 pct. for arbejdshus og forvaring med 76 pct. For forvarings vedkommende udgjorde ejendomskriminalitet 66 pct. af samtlige forvaredes dominanskriminalitet i den aktuelle sag.

7. Forholdet mellem nuværende og tidligere dominanskriminalitet.

Der henvises til afsnit 7 i domfældteundersøgelsen.

Forholdet mellem nuværende og tidligere dominanskriminalitet fremgår af tabellerne 6 a, b og c og 7 a, b og c. I tabel 6 a, b og c viser forspalten den nuværende dominans-

kriminalitet, idet antallet aflæses i yderste højre spalte. I hovedspalten vises tidligere dominanskriminalitet, således at der er anført ægte homologt recidiv, vold i øvrigt, sexualkriminalitet i øvrigt, ejendomskriminalitet i øvrigt, »andet« samt ikke tidligere frihedsberøvede.

I tabellerne 7 a, b og c er anført henholdsvis homologt recidiv, ligeartet recidiv og uligeartet recidiv samt intet recidiv (ikke tidligere frihedsberøvede).

Sær fængsel. Som nævnt er 48 pct. af recidivisterne recidiveret med homolog dominanskriminalitet. 96 pct. af de homologe recidiv blandt de særfængselsindsatte udgøres af ejendomskriminalitet med indbrudstyveri som den altdominerende gruppe med 72 pct. af de homologe recidiv.

37 pct. af de indsatte recidivister i særfængsel er recidiveret til ligeartet kriminalitet, d. v. s. kriminalitet indenfor samme hovedgruppe. Også her er ejendomskriminaliteten altdominerende med 89 pct. af de ligeartede recidiv. 2 sexualkriminelle er recidiveret ligeartet, altså inden for samme hovedgruppe af kriminalitet.

15 pct. af recidivet er uligeartet, idet den største gruppe på 75 pct. af de uligeartede recidiverede har ejendomskriminalitet som nuværende dominanskriminalitet.

Arbejdshus. Ifølge sagens natur er samtlige indsatte i arbejdshus recidivister. Ingen indsatte i arbejdshus er dømt for vold, brandstiftelse eller sexualkriminalitet. 74 pct. af de homologe recidiv er indbrudstyveri, 22 pct. andet tyveri og 4 pct. bedrageri. En person har sexualkriminalitet som tidligere dominanskriminalitet, mens 38 pct. af samtlige hensiddende i arbejdshus har ejendomskriminalitet iøvrigt som tidligere dominanskriminalitet.

I tabel 7 b er udeladt 1 person, der er genindsat på grund af vilkårsovertrædelse uden kriminalitet. Kun 3 personer er ikke recidiveret homologt eller ligeartet, idet 1 person med indbrudstyveri og 2 personer med anden straffelovsovertrædelse (hærværk og alfonseri) ikke tidligere har haft disse former for dominanskriminalitet.

Forvaring. 66 pct. af samtlige recidivister i forvaring er recidiveret homologt, heraf udgør indbrudstyveri langt den største gruppe med 69 pct. af de homologt recidiverede. Ingen med nuværende dominanskriminalitet: manddrab er recidiveret homologt, men 1 person har tidligere dominanskriminalitet: trusler på livet, mens 2 tidligere er dømt for vold i øvrigt. 5 af de ikke tidligere frihedsberøvede er dømt for manddrab, heraf 1 for forsøg på manddrab. 4 personer dømt for brandstiftelse er recidiveret homologt, 4 uligeartet og 2 er ikke tidligere straffet. 9 personer, der har begået sexualkriminalitet, er recidiveret homologt, 3 ligeartet, 6 uligeartet, mens 1 ikke tidligere er straffet.

19 pct. af samtlige recidivister i forvaring er recidiveret ligeartet. Også her er ejendomskriminalitet den dominerende gruppe med 71 pct. af samtlige ligeartet recidiverede, mens de blandt de uligeartede recidiverede udgør et mindretal på 15 pct. 75 pct. af de uligeartede recidiverede særfængselsindsatte havde ejendomskriminalitet som nuværende dominanskriminalitet. I domfældteundersøgelsen var 2 personer eller 25 pct. med nuværende dominanskriminalitet: berigelse recidiveret uligeartet.

Tabel 6a. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i særfængsel, fordelt efter nuværende og tidligere dominanskriminalitet.*

nuv. dom. krim. \ tidl. dom. krim.	Ægte homol. recidiv	Vold i øvrigt	Sædeligh. i øvrigt	Ejendoms-kriminalitet i øvrigt	Andet	Ikke tidl. domfældt.	I alt
Anden vold (§ 244 m.v.)	1	–	–	1[7])	–	–	2
Voldtægt, kvinder 15 år og derover	–	–	–	–	–	1[1])	1
Anden kønslig omgængelse end samleje, piger	–	–	1	–	–	–	1
Beføling, drenge	–	–	–	1	–	–	1
Andet over for voksne	–	–	1[6])	–	–	–	1
Bank- og postrøveri	–	–	1[2])	1	–	1	3
Andet røveri (personer m.v.)	–	1[3])	–	–	–	–	1
Bedrageri	3	–	1[2])	4	1[4])	–	9
Underslæb	–	–	–	1	–	–	1
Dokumentfalsk	–	–	–	6	–	–	6
Indbrudstyveri	18	–	1	1	–	–	20
Andet tyveri	3	–	–	4	1[5])	–	8
Anden straffelovsovertrædelse	–	–	–	–	–	–	–
I alt	25	1	5	19	2	2	54

[1]) *Forsøg* på voldtægt (4 tilfælde).
[2]) Tidl. dom. krim.: *forsøg* på voldtægt.
[3]) *Forsøg* på røveri i cigarforretning.
[4]) Tidl. dom. krim.: brandstiftelse.
[5]) Tidl. dom. krim.: trusler på livet, § 266.
[6]) Nuv. dom. krim.: blodskam over for 69 årig søster.
[7]) Nuv. dom. krim.: vold mod tjenestemand i funktion.

Tabel 6b. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i arbejdshus, fordelt efter nuværende og tidligere dominanskriminalitet.*

nuv. dom. krim. \ tidl. dom. krim.	Ægte homol. recidiv	Vold i øvrigt	Sædeligh. i øvrigt	Berigelse i øvrigt	I alt
Bedrageri	1	–	–	–	1
Underslæb	–	–	–	1	1
Dokumentfalsk	–	–	–	1	1
Indbrudstyveri	20	–	1	8	29
Andet tyveri	6	–	–	3	9
Hæleri	–	–	–	1	1
Anden straffelovsovertrædelse	–	–	–	2[1])	2
Overtrædelse af vilkår	–	–	–	1	1
I alt	27	–	1	17	45

[1]) Nuværende dominanskriminalitet henholdsvis hærværk, § 291,1 og alfonseri, § 229, 3.

Tabel 6c. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i forvaring, fordelt efter nuværende og tidligere dominanskriminalitet.*

nuv. dom. krim. \ tidl. dom. krim.	Ægte homol. recidiv	Vold i øvrigt	Sexual-krim. i øvrigt	Ejendoms-krim. i øvrigt	Andet	Ikke tidl. frihedsber.	I alt
Manddrab	–	2[1])	–	1[1])	1[2])	5[1])	9
Legemsbeskadigelse (§ 245) uden døden til følge	–	1	–	1	1[3])	–	3
Anden vold (§ 244 m.v.)	1	1[4])	–	3	–	1	6
Brandstiftelse (§ 181)	4	1[5])	1	2	–	2	10
Voldtægt, kvinder 15 år og derover	4[6])	1	1	3[7])	1[3])	–	10
Voldtægt, piger under 12 år	–	–	1	–	1[8])	–	2
Anden kønslig omgængelse end samleje, piger	1	–	–	–	–	–	1
– – – – – drenge	1	–	–	–	–	–	1
Beføling over for piger	1	–	–	–	–	–	1
Beføling over for drenge	1	–	–	–	–	–	1
Andet over for voksne	–	–	–	–	–	1	1
Andet over for piger	1	–	1	–	–	–	2
Bank- og postrøveri	1	–	–	1	–	–	2
Andet røveri	–	1	1	3[9])	–	–	5
Bedrageri	8	–	–	1	–	–	9
Underslæb	1	–	–	1	–	–	2
Mandatsvig og skyldnersvig	–	–	–	1	–	–	1
Dokumentfalsk	–	–	–	2	–	–	2
Indbrudstyveri	58	–	–	5	–	–	63
Andet tyveri	2	1[5])	–	3	–	–	6
I alt	84	8	5	27	4	9	137

[1]) Heraf 1 person med *forsøg* på manddrab.
[2]) Tidligere dominanskriminalitet: § 266, trusler på livet.
[3]) Tidligere dominanskriminalitet: brandstiftelse, § 181.
[4]) Tidligere dominanskriminalitet: *forsøg* på manddrab.
[5]) Tidligere dominanskriminalitet: manddrab.
[6]) Heraf 2 personer med nuværende dominanskriminalitet *forsøg* på voldtægt og tidligere dominanskriminalitet *fuldbyrdet* voldtægt samt 2 personer med nuværende dominanskriminalitet *fuldbyrdet* voldtægt og tidligere dominanskriminalitet *forsøg* på voldtægt.
[7]) Heraf 1 person med nuværende dominanskriminalitet *forsøg* på voldtægt.
[8]) Tidligere dominanskriminalitet: meget varieret, bl. a. alfonseri.
[9]) Heraf 1 person med nuværende dominanskriminalitet *forsøg* på røveri.

Tabel 7a. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i særfængsel, fordelt efter homologt, ligeartet og uligeartet recidiv.*

Nuværende dominanskriminalitet	Recidiv			Intet rec.	I alt
	homologt	ligeartet	uligeartet		
Vold	1	–	1	–	2
Sex	–	2	1	1[1])	4
Røveri	–	1	2	1	4
Bedrageri	3	4	2	–	9
Underslæb	–	1	–	–	1
Dokumentfalsk	–	6	–	–	6
Indbrudstyveri	18	1	1	–	20
Andet tyveri	3	4	1	–	8
Ejendomskriminalitet i alt	24	17	6	1	48
Anden straffelovovertrædelse	–	–	–	–	–
I alt	25	19	8	2	54

[1]) Nuværende dominanskriminalitet: forsøg på voldtægt (4 tilfælde)

Tabel 7b. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i arbejdshus*[1]*), fordelt efter homologt, ligeartet og uligeartet recidiv.*

Nuværende dominanskriminalitet	Recidiv			I alt
	homologt	ligeartet	uligeartet	
Bedrageri	1	–	–	1
Underslæb	–	1	–	1
Dokumentfalsk	–	1	–	1
Indbrudstyveri	20	8	1	29
Andet tyveri	6	3	–	9
Hæleri	–	1	–	1
Ejendomskriminalitet i alt	27	14	1	42
Anden straffelovovertrædelse	–	–	2	2
I alt	27	14	3	44

[1]) Excl. 1 person, der er genindsat på grund af vilkårsovertrædelse.

Tabel 7c. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i forvaring, fordelt efter homologt, ligeartet og uligeartet recidiv.*

Nuværende dominanskriminalitet	Recidiv			Intet rec.	I alt
	homologt	ligeartet	uligeartet		
Vold	1	4	7	6[1])	18
Brandstiftelse	4	–	4	2	10
Sex	9	3	6	1	19
Røveri	1	4	2	–	7
Bedrageri	8	1	–	–	9
Underslæb	1	1	–	–	2
Mandatsvig	–	1	–	–	1
Dokumentfalsk	–	2	–	–	2
Indbrudstyveri	58	5	–	–	63
Andet tyveri	2	3	1	–	6
Berigelse i alt	70	17	3	–	90
I alt	84	24	20	9	137

[1]) Heraf 1 person: forsøg på manddrab.

8. Tidligere anbringelse på døgninstitution under børne- og ungdomsforsorgen.

Af de indsatte ejendomskriminelle i særfængsel havde 54 pct. tidligere været anbragt på døgninstitution, blandt de indsatte **i** arbejdshus 31 pct. og blandt forvarede 69 pct. I domfældteundersøgelsen havde 71 pct. af de ejendomskriminelle været anbragt på døgninstitution. 53 pct. af ikke-ejendomskriminelle i forvaring havde været anbragt i døgninstitution mod 60 pct. i domfældteundersøgelsen.

Tabel 8. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle og »andre«) procentvis fordelt efter tidligere ophold på døgninstitution under børne- og ungdomsforsorgen.*

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre
+	54,2	33,3	31,0	33,3	68,9	53,2
÷	45,8	66,7	69,0	66,7	31,1	46,8
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	48	6	42	3	90	47

Alder ved 1. anbringelse på døgninstitution.

I modsætning til domfældteundersøgelsen synes de forvarede i denne undersøgelse for de ejendomskriminelles vedkommende at være anbragt noget tidligere, mens ikke-ejendomskriminelle, der blev anbragt på døgninstitution i alderen 15–18 år, udgør 60 pct. af samtlige anbragte »andre«.

Som i domfældteundersøgelsen er der ikke skelnet mellem grundene til anbringelse, henholdsvis »egne forhold« og »forhold i hjemmet«.

Tabel 8.1. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle og »andre«), som tidligere har været anbragt på døgninstitution under børne- og ungdomsforsorgen, procentvis fordelt efter alder ved første anbringelse.*

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre
0– 4 år	15,4	50,0	7,7	–	8,1	4,0
5– 9 år	23,1	–	15,4	–	6,5	12,0
10–14 år	26,9	50,0	15,4	100,0	32,3	24,0
15–18 år	34,6	–	61,5	–	48,4	60,0
Uoplyst	–	–	–	–	4,8	–
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,1	100,0
N	26	2	13	1	62	25

9. Tidligere frihedsberøvende sanktioner.

Som tidligere nævnt har kun 3,7 pct. af de indsatte i særfængsel og 6,6 pct. af de indsatte i forvaring ikke tidligere været frihedsberøvet. Ved opgørelsen af tidligere frihedsberøvelser er der også i denne undersøgelse set bort fra hæftedomme, medens administrativ genindsættelse (ved fængselsnævnet)

i ungdomsfængsel og arbejdshus samt administrativ genindsættelse (ved justitsministeriet) i fængsel og særfængsel samt genindsættelse i forvaring (ved domstolene) er medtaget. Under antallet af sanktioner er ikke medtaget direkte tilbageførsler til og frivillige ophold i forvaring. Tiltalefrafald mod tilbageførsel til ungdomsfængsel og arbejdshus efter ofte omfattende kriminalitet under undvigelse er medtaget. Tiltalefrafald mod genanbringelse i forvaring er ligeledes medtaget. Endelig er medtaget anbringelser på statshospital og institutioner under åndssvageforsorgen, for så vidt der forud for disse anbringelser er begået kriminalitet.

Af de 52 tidligere frihedsberøvede indsatte i særfængsel har 71 pct. 4 eller flere sanktioner, samtlige tidligere frihedsberøvede indsatte i arbejdshus har 4 eller flere, mod 81 pct. blandt tidligere frihedsberøvede de forvarede. I domfældteundersøgelsen havde 77 pct. 4 eller flere sanktioner.

Tabel 9. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter samlet tidligere antal domme m.v. til ubetinget frihedsberøvelse (incl. anbringelse på statshospital og institution under åndssvageforsorgen).*

Tidligere antal sanktioner	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Ikke tidligere frihedsberøvet	2	3,7	–	–	9	6,6
1– 3 domme m.v.	15	27,8	–	–	24	17,5
4– 6 domme m.v.	18	33,3	10	22,2	38	27,7
7– 9 domme m.v.	16	29,6	13	28,9	38	27,7
10–12 domme m.v.	3	5,6	16	35,6	16	11,7
13–15 domme m.v.	–	–	4	8,9	8	5,8
16 domme og derover	–	–	2	4,4	4	2,9
I alt	54	100,0	45	100,0	137	99,9

For at få et billede af, hvor mange frihedsberøvende sanktioner de af undersøgelsen omfattede ejendomskriminelle har fået inden 1. dom til henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, har man opgjort antallet af sanktioner, fordelt på de aktuelle grupper (se tabel 10).

2 pct. af de indsatte ejendomskriminelle i særfængsel har ikke tidligere modtaget dom til frihedsberøvende sanktion. 56 pct. af de indsatte ejendomskriminelle i særfængsel havde 4 eller færre sanktioner før 1. dom til særfængsel. 17 pct. blandt de indsatte i arbejdshus havde 4 eller færre sanktioner før 1. dom til arbejdshus, mens 37 pct. af de indsatte i forvaring havde modtaget 4 eller færre domme m. v. før 1. dom til forvaring.

Mediantallet er for de indsatte i særfængsel 4 sanktioner før 1. dom til særfængsel, for de indsatte i arbejdshus 6 sanktioner før 1. dom til arbejdshus og for de indsatte i forvaring 6 sanktioner før 1. dom til forvaring. 4 pct. af de forvarede havde 15-17 sanktioner før 1. dom til forvaring.

Tabel 10. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring med ejendomskriminalitet som nuværende dominanskriminalitet, procentvis fordelt efter samlet antal domme m.v., til ubetinget frihedsberøvelse inden første dom til henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring.*

	Særfængsel	Arbejdshus	Forvaring
0 sanktioner	2,1	–	–
1 sanktion	12,5	–	4,4
2 sanktioner	10,4	2,4	6,7

	Særfængsel	Arbejdshus	Forvaring
3 sanktioner	18,8	2,4	14,4
4 sanktioner	12,5	11,9	11,1
5 sanktioner	16,7	14,3	8,9
6 sanktioner	2,1	*23,8*	*20,0*
7 sanktioner	12,5	9,5	7,8
8 sanktioner	8,3	9,5	6,7
9 sanktioner	2,1	16,7	6,7
10–14 sanktioner	2,1	9,5	8,9
15–17 sanktioner	–	–	4,4
I alt	100,1	100,0	100,0
N	48	42	90

9.1. Tidligere ungdomsfængsel.
For de tidligere frihedsberøvede ejendomskriminelle gælder, at 51 pct. af de indsatte i særfængsel, 24 pct. af de indsatte i arbejdshus og 44 pct. af de indsatte i forvaring tidligere har været anbragt i ungdomsfængsel.

51 pct. af de ejendomskriminelle i domfældtetmdersøgelsen havde haft 1 eller flere ophold i ungdomsfængsel. 18 pct. af de tidligere frihedsberøvede »andre« i forvaring i nærværende undersøgelse havde tidligere været anbragt i ungdomsfængsel mod 25 pct. i domfældteundersøgelsen.

Tabel 11. *Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle og »andre«) procentvis fordelt efter forekomsten af ophold i ungdomsfængsel.*

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre
+	51,1	40,0	23,8	33,3	44,4	18,4
÷	48,9	60,0	76,2	66,7	55,6	81,6
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	47	5	42	3	90	38

9.2. Tidligere ubetinget fængsel.
For særfængsel gælder, at 87 pct. af de tidligere frihedsberøvede ejendomskriminelle forud for den aktuelle sag havde modtaget dom til ubetinget fængsel mod 80 pct. af de øvrige.

De indsatte i arbejdshus har alle tidligere haft mindst 2 domme til ubetinget fængsel, bortset fra 2,4 pct. eller 1 person, der kun har haft 1 sanktion i form af ubetinget fængsel, men tillige som den eneste indsatte i arbejdshus modtaget 2 særfængselsdomme.

86 pct. af de tidligere frihedsberøvede ejendomskriminelle i forvaring har tidligere været anbragt i fængsel mod 74 pct. af de tidligere frihedsberøvede »andre«. I domfældteundersøgelsen var der 9 pct. blandt de ejendomskriminelle, der ikke tidligere havde siddet i fængsel, mod 25 pct. blandt »andre«.

26 pct. af ikke-ejendomskriminelle i forvaring har aldrig haft dom til ubetinget fængsel.

Tabel 12. *Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle og »andre«) procentvis fordelt efter antal domme/genindsættelser til udståelse af reststraf i ubetinget fængsel.*

Tidligere antal ophold i fængsel	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre
0 sanktioner	12,7	20,0	–	–	14,4	26,3
1 sanktion	14,9	40,0	2,4[1])	–	11,1	23,7
2 sanktioner	23,4	–	2,4	–	16,7	13,2
3 sanktioner	12,7	20,0	4,8	–	15,6	7,9
4 sanktioner	10,6	20,0	14,3	–	10,0	13,2
5 sanktioner	10,6	–	11,9	–	4,4	7,9
6 sanktioner	4,3	–	9,5	33,3	12,2	2,6
7– 9 sanktioner	10,6	–	40,5	66,7	7,8	2,6
10–14 sanktioner	–	–	14,3	–	7,8	2,6
I alt	99,8	100,0	100,1	100,0	100,0	100,0
N	47	5	42	3	90	38

[1]) Hertil kommer to domme til særfængsel.

Tabel 12.1. *Sammenfatning af tabel 8 (+, ÷) ubetinget fængsel.*

Tidligere fængsel	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre
+	87,2	80,0	100,0	100,0	85,6	73,7
÷	12,7	20,0	–	–	14,4	26,3
I alt	99,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	47	5	42	3	90	38

Aldersfordelingen ved 1. dom til ubetinget fængsel viser, at 31 pct. af de indsatte ejendomskriminelle i forvaring modtog deres 1. dom til ubetinget fængsel inden det fyldte 21. år mod 17 pct. af de indsatte ejendomskriminelle i arbejdshus og 15 pct. blandt de indsatte ejendomskriminelle i særfængsel. Mens kun 5 pct. af de indsatte ejendomskriminelle i forvaring modtog deres 1. dom til ubetinget fængsel efter det fyldte 25. år, gælder dette 26 pct. af samme kategori i arbejdshus og 24 pct. af samme kategori i særfængsel.

Tabel 12.2. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring (ejendomskriminelle og »andre«), som tidligere har været idømt ubetinget fængsel, procentvis fordelt efter alder ved 1. dom til ubetinget fængsel.*

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre
15–18 år	–	–	–	–	7,8	–
19 år	4,9	25,0	7,1	–	7,8	14,3
20 år	9,8	–	9,5	–	15,6	3,6

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	ejendomkriminelle	andre	ejendomskriminelle	andre	ejendoms kriminelle	andre
21 år	9,8	–	19,0	–	14,3	14,3
22 år	14,6	–	11,9	–	13,0	25,0
23 år	26,8	50,0	11,9	33,3	19,5	14,3
24 år	9,8	–	14,3	–	16,9	3,6
25–29 år	22,0	–	11,9	33,3	5,2	10,7
30–34 år	–	–	11,9	33,3	–	7,1
35–39 år	–	25,0	2,4	–	–	3,6
40–44 år	2,4	–	–	–	–	3,6
I alt	100,1	100,0	99,9	99,9	100,1	100,1
N	41	4	42	3	77	28

9.3. Tidligere særfængsel.

38 pet. af de tidligere frihedsberøvede indsatte i særfængsel sad på undersøgelsestidspunktet for 1. gang i særfængsel. 60 pct. af de tidligere frihedsberøvede ejendomskriminelle i forvaring har ikke været anbragt i særfængsel, det samme gælder 79 pct. af de øvrige.

For de forvarede ejendomskriminelles vedkommende gælder, at kun 9 pct. af de tidligere frihedsberøvede ejendomskriminelle har haft 3 eller flere domme m. v. til særfængsel.

Tabel 13. *Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel,*[2]) *arbejdshus*[1]) *og forvaring (ejendomskriminelle og »andre«) procentvis fordelt efter antal domme/genindsættelser til særfængsel.*

	Særfængsel		Forvaring	
	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre
0 domme m.v.	–	–	60,0	78,9
1 dom m.v.	38,3	40,0	18,9	15,8
2 domme m.v.	36,2	20,0	12,2	2,6
3 domme m.v.	8,5	20,0	6,7	–
4 domme m.v.	6,4	20,0	1,1	2,6
5 domme m.v.	2,1	–	1,1	–
6 domme m.v.	8,5	–	–	–
I alt	100,0	100,0	100,0	99,9
N	47	5	90	38

[1]) Blandt de 45 personer, der d. 5. august 1970 hensad i arbejdshus, havde kun 1 tidligere været i særfængsel. Den pågældende havde forud 2 domme til særfængsel.

[2]) Incl. dom m. v. i aktuelle sag.

Aldersfordelingen ved 1. dom til særfængsel viser, at 61 pct. af de ejendomskriminelle, som nu hensidder i forvaring, fik deres 1. dom til særfængsel i alderen 20-24 år mod kun 26 pct. i samme aldersklasse blandt de ejendomskriminelle, der på undersøgelsestidspunktet sad i særfængsel.

Der er en klar tendens til, at man på et tidligere tidspunkt har anvendt særfængsel over for de ejendomskriminelle, som nu hensidder i forvaring, end over for de ejendomskriminelle, som nu hensidder i særfængsel.

Tabel 13.1. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus[1]) og forvaring (ejendomskriminelle og »andre«), og som tidligere har været idømt* ***sær*** *fængsel, procentvis fordelt efter alder ved 1. dom til særfængsel.*

Tidligere frihedsberøvede	Særfængsel		Forvaring	
	ejendoms-kriminelle	andre	ejendoms-kriminelle	andre
15–19 år	2,1	–	–	–
20–24 år	25,5	40,0	61,1	50,0
25–29 år	44,7	40,0	30,6	25,0
30–34 år	19,1	–	5,6	12,5
35–39 år	4,3	–	–	12,5
40–49 år	4,3	–	–	–
50 år og derover	–	20,0	2,8	–
I alt	100,0	100,0	100,1	100,0
N	47	5	36	8

[1]) Den ene person, der hensad i arbejdshus og som tidligere har været idømt særfængsel, var 32 år ved første dom til særfængsel.

9.4. Tidligere arbejdshus.

4 pct. af de tidligere frihedsberøvede mænd i særfængsel har tidligere været idømt arbejdshus mod 9 pct. blandt de indsatte i forvaring. I domfældteundersøgelsen havde 18 pct. af de tidligere frihedsberøvede været indsat 1 eller flere gange i arbejdshus. Vælger man at betragte særfængsel og forvaring som alternativer til en ny dom til arbejdshus ses, at domstolene er tilbageholdende med at anvende særfængsel, når de skønner, at yderligere anbringelse i arbejdshus ikke er formålstjenligt. Hvorvidt fængsel har optrådt som alternativ, lader sig kun afklare gennem en undersøgelse af de indsatte i fængsel.

Tabel 14. *Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, procentvis fordelt efter eventuel tidligere ophold i arbejdshus.*

	Særfængsel	Arbejdshus	Forvaring
+	3,8	71,1	9,4
÷	96,2	28,9	90,6
I alt	100,0	100,0	100,0
N	52	45	128

Som det fremgår af tabel 21, er sagerne for 24 personer eller 53 pct. af samtlige indsatte i arbejdshus anket efter afgørelse i 1. instans, heraf 4 med påstand om særfængsel. Det fremgår selvfølgelig ikke af denne tabel, hvor mange indsatte der har anket en 1. instans' afgørelse om arbejdshus med påstand om særfængsel eller fængsel og fået denne påstand taget til følge.

9.5. Tidligere forvaring.

Som det fremgår af fodnoterne til tabel 15, har kun 2 indsatte i særfængsel tidligere været anbragt i forvaring, mens ingen indsatte i arbejdshus tidligere har været anbragt i forvaring.

22 pct. af de tidligere frihedsberøvede ejendomskriminelle og 45 pct. af de tidligere frihedsberøvede »andre« sad på undersøgelsestidspunktet for første gang i forvaring.

Tabel 15. *Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel,[1]) arbejdshus[2]) og forvaring (ejendomskriminelle og »andre«), fordelt efter antal domme m.v. til forvaring (incl. aktuelle sag).*

	Forvaring	
	ejendoms-kriminelle	andre
1 dom m.v.	22,2	44,7
2 domme m.v.	22,2	28,9
3 domme m.v.	22,2	18,4
4 domme m.v.	13,3	7,9
5 domme m.v.	10,0	–
6 domme m.v.	3,3	–
7–9 domme m.v.	6,7	–
I alt	99,9	99,9
N	40	38

[1]) Blandt de 52 tidligere frihedsberøvede personer, der d. 5. august 1970 hensad i særfængsel, havde kun 2 tidligere været i forvaring. Begge havde forud 3 domme m. v. til forvaring.

[2]) Ingen af de 45 indsatte i arbejdshus har tidligere været idømt forvaring.

For de forvarede, som tidligere har været anbragt i forvaring, viser aldersfordelingen ved 1. dom til forvaring, at 65 pct. var i aldersklassen 25-35 år mod 58 pct. i domfældteundersøgelsen. 15 pct. var under 25 år ved 1. dom til forvaring mod kun 8 pct. i domfældteundersøgelsen. Medianalderen ligger for ejendomskriminelle i aldersklassen 30-34 år (svarende til domfældteundersøgelsen) og for »andre« i aldersklassen 35-39 år mod aldersklassen 30-34 år i domfældteundersøgelsen. 59 pct. af de tidligere frihedsberøvede i nærværende undersøgelse har modtaget deres 1. dom til forvaring inden det fyldte 30. år mod 43 pct. i domfældteundersøgelsen. Disse tal antyder, at domstolene i de senere år (domfældteundersøgelsen) har været mere tilbageholdende med at idømme yngre personer forvaring.

50 pct. af de »andre« i nærværende undersøgelse var ved 1. dom under 30 år mod 55 pct. i domfældteundersøgelsen. 62 pct. af de ejendomskriminelle var under 30 år mod 38 pct. i domfældteundersøgelsen. Det er altså særlig en ændring af praksis med hensyn til idømmelse af forvaring 1. gang til yngre ejendomskriminelle, der slår igennem i de samlede tal.

Tabel 15.1. *Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i forvaring, fordelt efter alder ved første dom til forvaring og nuværende dominanskriminalitet.*

	Ejendomskriminelle		Andre		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
15–19 år	1	1,1	1	2,6	2	1,6
20–24 år	10	11,1	7	18.4	17	13,3
25–29 år	45	50,0	11	28,9	56	43,8
30–34 år	18	20,0	9	23,7	27	21,1
35–39 år	5	5,6	3	7,9	8	6,3
40–44 år	4	4,4	4	10,5	8	6,3
45–49 år	4	4,4	2	5,3	6	4,7
50 år og derover	3	3,3	1	2,6	4	3,1
I alt	90	99,9	38	99,9	128	100,2

De 9 ikke-tidligere frihedsberøvede mænd, der hensad i forvaring d. 5. august 1970 (alle ikke ejendomskriminelle), var henholdsvis 17 år, 21 år, 23 år, 24 år, 25 år, 26 år, 27 år, 30 år og 38 år ved dommen til forvaring.
To personer, som hensad i særfængsel, havde tidligere været idømt forvaring. De var henholdsvis 17 år og 25 år ved første dom til forvaring.

10. Recidivhastigheden.

Heller ikke i denne undersøgelse har det været muligt at registrere den tid, der forløber fra løsladelsen til første nye kriminelle handling. Som i domfældteundersøgelsen har det af praktiske årsager været nødven-

digt at registrere tiden mellem løsladelse og dom m. v. i 1. instans (se endvidere afsnit 9 i domfældteundersøgelsen).

Med de forbehold in mente, som nævnes i domfældteundersøgelsen, er der her kun medtaget en enkelt tabel, der viser den gennemsnitlige recidivhastighed for alle recidivister i særfængsel, arbejdshus og forvaring.

For særfængsel ligger medianen i gruppen 9-11,9 måneder, for arbejdshus i gruppen 12-23,9 og for forvaring i samme gruppe. 35 pct. af de indsatte i særfængsel har en recidivhastighed på 12 måneder og derover, mod 47 pct. blandt de indsatte i arbejdshus og 43 pct. blandt de forvarede (42 pct. i domfældteundersøgelsen). De relativt gunstige hastigheder for indsatte i særfængsel og forvaring kan som omtalt i domfældteundersøgelsen til en vis grad skyldes faktorer, der »trækker retssagen i langdrag« som mentalobservation, anke og fuld tilståelse contra benægtelse. Om disse faktorer har været til stede i samme mål i behandlingen af sager, der førte til arbejdshus (typisk 2. gang eller mere, idet 71 pct. af de hensiddende tidligere har været anbragt i arbejdshus), har ikke været underkastet en systematisk behandling, men det kan nævnes, at anke forekommer i 53 pct. af de aktuelle domme til arbejdshus.

53 pct. af de forvarede, som indgår i domfældteundersøgelsen, har en recidivhastighed på indtil 9 måneder mod 38 pct. i denne undersøgelse. Alt andet lige kan man konstatere, at en større del af de seneste års 1. gangsindsatte i forvaring har en ugunstigere recidivhastighed end samtlige hensiddende i denne gruppe.

Tabel 16. *Tidligere frihedsberøvede mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter samlet gennemsnitlig recidivhastighed.*

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
2 mdr.	–	–	–	–	3	2,3
2– 2,9 mdr.	1	1,9	1	2,2	3	2,3
3– 3,9 mdr.	3	5,8	–	–	5	3,9
4– 4,9 mdr.	4	7,7	5	11,1	8	6,3
5– 5,9 mdr.	2	3,8	1	2,2	6	4,7
6– 8,9 mdr.	14	26,8	11	24,4	23	18,0
9–11,9 mdr.	10	19,2	6	13,3	25	19,5
12–23,9 mdr.	14	26,9	20	44,4	39	30,5
24–35,9 mdr.	2	3,8	1	2,2	8	6,3
36 mdr. og derover	2	3,8	–	–	8	6,3
I alt	52	99,8	45	99,8	128	100,1

11. Værdien af det tilegnede (skade).

Om opgørelsen af værdien af det tilegnede (skaden) henvises til afsnit 11 i domfældteundersøgelsen. For 54 pct. af de indsatte i særfængsel er der tale om et beløb på under 10.000 kr. mod 76 pct. af de indsatte i arbejdshus og 40 pct. af de forvarede. Om ejendomskriminalitet se nedenfor.

Tabel 17. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, fordelt efter værdien af det tilegnede (skade) ved samtlige forhold i den aktuelle sag.*

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Indtil 499 kr.	4	8,3	6	14,6	8	8,0
500– 999 kr.	–	–	3	7,3	3	3,0

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
1.000– 2.499 kr.	5	10,4	7	17,1	10	10,0
2.500– 4.999 kr.	9	18,8	6	14,6	8	8,0
5.000– 9.999 kr.	8	16,7	9	22,0	11	11,0
10.000–24.999 kr.	12	25,0	7	17,1	25	25,0
25.000–49.999 kr.	–	–	1	2,4	12	12,0
50.000–99.999 kr.	2	4,2	1	2,4	8	8,0
100.000 kr. og derover	4	8,3	–	–	10	10,0
Uoplyst/forsøg	4	8,3	1	2,4	5	5,0
I alt	48	100,0	41	99,9	100	100,0

11.1. Værdien af det tilegnede ved indbrudstyveri.

Opgørelserne over værdien af det tilegnede i samtlige forhold ved den aktuelle sag, hvor den nuværende dominanskriminalitet er indbrudstyveri, viser, at 35 pct. af de indsatte i særfængsel har tilegnet sig værdier for mindre end 10.000 kr. mod 36 pct. af de forvarede og 69 pct. af de indsatte indbrudstyve i arbejdshus. Det er bemærkelsesværdigt, at 5 personer i forvaring har tilegnet sig for mindre end 500 kr.

Ifølge sagens natur vil værdien af det tilegnede hos indsatte i arbejdshus være relativt ringe, dog har 1 person et »udbytte« på mellem 25.000 og 50.000 kr. og 1 person mellem 50.000 og 100.000 kr.

75 pct. af indbrudstyvene i særfængsel mod 60 pct. af de forvarede har tilegnet sig værdier under 25.000 kr. Særfængsel er ikke repræsenteret i gruppen 25.000-49.999 kr., men den procentvise fordeling af beløb over 50.000 er ens for særfængsel og forvaring.

Sammenligner man de forvaredes udbytter ved indbrudstyveri i denne undersøgelse med domfældteundersøgelsen, finder man en procentvis ensartet fordeling. 36 pct. af indbrudstyvene i denne undersøgelse mod 33 pct. i domfældteundersøgelsen har under 10.000 kr. i udbytte. Inden for de enkelte intervaller er fordelingen også meget ens, dog ligger 24 pct. i denne undersøgelse mod 37 pct. i domfældteundersøgelsen mellem 10.000-24.999 kr.

Omfanget af indbrudstyverier er altså tilnærmelsesvis lige store for de førstegangsindsatte i 1967-69 som for samtlige hensiddende forvarede.

Tabel 18. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring med indbrudstyveri som nuværende dominanskriminalitet, fordelt efter værdien af det tilegnede ved samtlige forhold i den aktuelle sag.*

	Særfængsel		Arbejdshus		Forvaring	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Indtil 499 kr.	4	–	4	13,8	5	7,9
500– 999 kr.	–	–	1	3,4	1	1,6
1.000– 2.499 kr.	1	5,0	4	13,8	5	7,9
2.500– 4.999 kr.	3	15,0	4	13,8	6	9,5
5.000– 9.999 kr.	3	15,0	7	24,1	6	9,5
10.000–24.999 kr.	8	40,0	6	20,7	15	23,8
25.000–49.999 kr.	–	–	1	3,4	7	11,1
50.000–99.999 kr.	2	10,0	1	3,4	7	11,1
100.000 kr. og derover	2	10,0	–	–	8	12,7
Uoplyst/forsøg	1	5,0	1	3,4	3	4,8
I alt	20	100,0	29	99,8	63	99,9

11.2. Værdien af det tilegnede (skade), fordelt efter nuværende dominanskriminalitet og sanktion. Særfængsel.

Særfængsel. De 3 særfængselsindsatte, der er indsat for bank- og postrøveri, har haft et »udbytte« på mellem 10.000 og 24.999 kr. De største »udbytter« falder i gruppen med dominanskriminalitet indbrudstyveri, idet 20 pct. af indbrudstyvene har tilegnet sig for over 50.000 kr. mod 22 pct. eller to personer af de ejendomskriminelle i de øvrige grupper.

Der henvises til tabel 19.1.

Arbejdshus. Bedrageri, underslæb og dokumentfalsk er alle repræsenteret med værdier under 5.000 kr., underslæb med under 500 kr. Andet tyveri fremviser ikke værdier over 25.000 kr. 56 pct. af de indsatte i arbejdshus, der har andet tyveri som dominanskriminalitet, har tilegnet sig værdier for under 2.500 kr.

Der henvises til tabel 19.2.

Forvaring. Som den eneste kategori af indsatte rummer forvaring personer, der har brandstiftelse og mandat- og skyldnersvig som dominanskriminalitet. 20 pct. af brandstifterne har forvoldt skader på over 100.000 kr., mens det ene tilfælde af mandatsvig andrager mellem 2.500-4.999 kr. Som for særfængsel har ingen af bank- og postrøverne udbytter på over 25.000 kr. Samtlige tilfælde af andet røveri ligger under 5.000 kr.

65 pct. af udbytterne og skaderne ligger under 25.000 kr. mod 75 pct. i domfældteundersøgelsen.

Der henvises til tabel 19.3.

12. Anke og dissens.

En opgørelse over anke og dissens i sager, som faktisk førte til henholdsvis særfængsel, arbejdshus og forvaring, giver selvfølgelig ikke noget billede af domstolenes praksis, idet der ikke medtages de ankede sager, der endte med andre sanktioner, typisk fængsel.

Med dette væsentlige forbehold in mente, kan nedenstående tabeller vise lidt om gangen i de sager, der indgår i denne undersøgelse og spørgsmålet om, i hvor vid udstrækning henholdsvis anklagemyndigheden og den domfældte har accepteret 1. instans' afgørelse.

Tabel 19.1. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i særfængsel, fordelt efter værdien af det tilegnede ved samtlige forhold i dommen til særfængsel og nuværende dominanskriminalitet.*

	Bank- og postrøveri		Andet røveri		Bedrageri		Underslæb		Dokumentfalsk		Indbrudstyveri		Andet tyveri		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Indtil 499 kr.	–	–	–	–	2	22,2	–	–	–	–	–	–	2	25,0	4	8,3
500– 999 kr.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1.000– 2.499 kr.	–	–	–	–	–	–	–	–	3	50,0	1	5,0	1	12,5	5	10,4
2.500– 4.999 kr.	–	–	–	–	1	11,0	1	100,0	1	16,7	3	15,0	3	37,5	9	18,8
5.000– 9.999 kr.	–	–	–	–	3	33,3	–	–	1	16,7	3	15,0	1	12,5	8	16,7
10.000–24.999 kr.	3	100,0	–	–	1	11,1	–	–	–	–	8	40,0	–	–	12	25,0
25.000–49.999 kr.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
50.000–99.999 kr.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2	10,0	–	–	2	4,2
100.000 kr. og derover	–	–	–	–	2	22,2	–	–	–	–	2	10,0	–	–	4	8,3
Uoplyst, forsøg m.v.	–	–	1[1])	100,0	–	–	–	–	1[2])	16,7	1	5,0	1	12,5	4	8,3
I alt	3	100,0	1	100,0	9	100,0	1	100,0	6	100,1	20	100,0	8	100,0	48	100,0

[1]) *Forsøg* på røveri i cigarforretning. Intet udbytte.
[2]) Pågældende har forskaffet sig euforiserende stoffer under anvendelse af falske recepter.

Tabel 19.2. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i arbejdshus, fordelt efter værdien af det tilegnede ved samtlige forhold i dommen/genindsættelsen i arbejdshus og nuværende dominanskriminalitet.*

	Bedrageri		Underslæb		Dokument-falsk		Indbruds-tyveri		Andet tyveri		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Indtil 499 kr.	–	–	1	100,0	–	–	4	13,8	1	11,1	6	14,6
500– 999 kr.	–	–	–	–	–	–	1	3,4	2	22,2	3	7,3
1.000– 2.499 kr.	1	100,0	–	–	–	–	4	13,8	2	22,2	7	17,1
2.500– 4.999 kr.	–	–	–	–	1	100,0	4	13,8	1	4,1	6	14,6
5.000– 9.999 kr.	–	–	–	–	–	–	7	24,1	2	22,1	9	22,0
10.000–24.999 kr.	–	–	–	–	–	–	6	20,7	1	4,1	7	17,1
25.000–49.999 kr.	–	–	–	–	–	–	1	3,4	–	–	1	2,4
50.000–99.999 kr.	–	–	–	–	–	–	1	3,4	–	–	1	2,4
100.000 kr. og derover	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Forsøg m.v.	–	–	–	–	–	–	1[1])	3,4	–	–	1	2,4
I alt	1	100,0	1	100,0	1	100,0	29	99,8	9	99,9	41	99,9

[1]) *Forsøg* på indbrud i en tobaksforretning.

Tabel 19.3. *Mænd, der den 5. august 1970 hensad i forvaring fordelt efter værdien af det tilegnede (skade) ved samtlige forhold i dommen/kendelsen om genindsættelse i forvaring og nuværende dominanskriminalitet.*

	Brand-stiftelse		Bank- og postrøveri		Andet røveri		Bedrageri		Under-slæb		Mandat- og skyldnersvig		Dokument-falsk		Indbruds-tyveri		Andet tyveri		I alt	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
Indtil 499 kr.	–	–	–	–	2	40,0	–	–	–	–	–	–	–	–	5	7,9	1	16,8	8	8,0
500– 999 kr.	1	10,0	–	–	1	20,0	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1,6	–	–	3	3,0
1.000– 2.499 kr.	–	–	1	50,0	2	40,0	1	11,1	–	–	–	–	1	50,0	5	7,9	–	–	10	10,0
2.500– 4.999 kr.	–	–	–	–	–	–	1	11,1	–	–	1	100,0	–	–	6	9,5	–	–	8	8,0
5.000– 9.999 kr.	–	–	–	–	–	–	2	22,2	–	–	–	–	1	50,0	6	9,5	2	33,3	11	11,0
10.000–24.999 kr.	2	20,0	1	50,0	–	–	3	33,3	1	50,0	–	–	–	–	15	23,8	3	50,0	25	25,0
25.000–49.999 kr.	2	20,0	–	–	–	–	2	22,2	1	50,0	–	–	–	–	7	11,1	–	–	12	12,0
50.000–99.999 kr.	1	10,0	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	7	11,1	–	–	8	8,0
100.000 kr. og derov	2	20,0	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	8	12,7	–	–	10	10,0
Uoplyst m.v.....	2[2])	20,0	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	3[1])	4,8	–	–	5	5,0
I alt.....	10	100,0	2	100,0	5	100,0	9	99,9	2	100,0	1	100,0	2	100,0	63	99,9	6	100,1	100	100,0

[1]) Heraf 1 forsøg.

[2]) Heraf 1 person, der i 2 tilfælde har forvoldt ildebrand i skove. »Første sted brændte ca. 700 kvadratmeter underskov og det andet sted blev branden slukket af nogle tililende skovarbejdere« (citeret fra rigsregistraturerklæringen). Den anden person har forvoldt ildebrand på en ejendom, »idet han satte ild til en lænestol og en sofa i to af stuerne, hvorved der ved ildens videre udbredelse skete omfattende skade på såvel fast ejendom som på løsøre«, (citeret fra stamrullen).

Særfængsel. I alt 9 sager ud af 54 har været anket, d. v. s. 16,7 pct. Alle ankesager er startet ved underretten og ingen er gået til højesteret. 5 sager er anket af tiltalte og 4 af anklagemyndigheden. Se tabel 20.

Arbejdshus. I alt 24 sager ud af 45 har været anket, d. v. s. 53,3 pct. Samtlige sager startede ved underretten og der var ikke i nogen tilfælde dissens i 1. instans. I to sager, hvor tiltalte ved underretten var idømt arbejdshus, men hvor han ankede den med påstand om tidsbestemt straf, mens anklagemyndigheden påstod stadfæstelse var der dissens ved landsretten. I begge tilfælde var der 4 dommere, der stadfæstede underrettens dom, mens 2 gik ind for ubetinget fængsel, i det ene tilfælde 1 år 3 mdrs. og i det andet tilfælde 1 år 6 mdrs. fængsel. Se tabel 21.

Forvaring. I alt 40 sager ud af 137 har været anket, d. v. s. 29,2 pct. 36 ankesager startede ved underretten og 4 ved landsretten. I et enkelt tilfælde var der dissens m.h.t. dommen i underretten, der lød på 1 år 6 mdr. særfængsel, hvilket var 2 dommeres afgørelse, mens den tredje gik ind for forvaring. Anklagemyndigheden ankede sagen med påstand om forvaring, hvilket blev landsrettens afgørelse. I et tilfælde var der dissens m.h.t. landsrettens afgørelse, idet 5 dommere gik ind for stadfæstelse og 1 dommer dømte 3 års særfængsel i en sag, hvor tiltalte ved underretten var idømt forvaring men ankede sagen med påstand om frifindelse.

Af de 4 højesteretsdomme var der kun i et tilfælde dissens. Tiltalte blev ved den Københavnske nævningekreds idømt forvaring, ankede sagen med påstand om særfængsel, men ved højesteret blev dommen stadfæstet af 4 dommere, mens 1 gik ind for 4 års særfængsel. Se tabel **22.**

13. Hensiddende i sikkerhedsforvaring den 5. august 1970.

Da de hensiddende i sikkerhedsforvaring kun udgør en gruppe på 8 personer, og da 5 af disse 8 ydermere ikke har dom til/resolution om genindsættelse i sikkerhedsforvaring, men dom til livsvarigt fængsel, er det fundet mest hensigtsmæssigt at bringe en kort oversigt omfattende nuværende og tidligere dominanskriminalitet, antallet af forskellige frihedsberøvende sanktioner, den gennemsnitlige recidivhastighed, dom i aktuelle sag, anke og dissens og udtalelse i seneste Retslægerådserklæring forud for den aktuelle sag.

En nøjere gennemgang af de hensiddende i sikkerhedsforvaring vil lettest finde sted på grundlag af de enkeltes straffeakter, eventuelt en beskrivelse af livsforløb i lighed med dem, der er udarbejdet i domfældteundersøgelsen.

Tabel 20. *Ankesager. Mænd, der den 5. august 1970 hensad i særfængsel, fordelt efter dom i 1. instans, og hvem der har anket sagen (med angivelse af påstand).*

1. instans	Afgørelse	Dissens	Anket af	Påstand om	Modpart	Afgørelse	Dissens
UR	3 år særfængsel	÷	anklagemyndigh.	skærpelse	formildelse	4 år særfængsel	÷
UR	1 år 3 mdr. særf.	÷	tiltalte	formildelse	skærpelse	stadfæstet	÷
UR	forvaring	÷	tiltalte	frifindelse (formildelse)	stadfæstelse	2 år 3 mdr. særf.	÷
UR	4 år særfængsel	÷	anklagemyndigh.	skærpelse	formildelse	stadfæstet	÷
UR	forvaring	+[1])	tiltalte	særfængsel	stadfæstelse	1 år 6 mdr. særf.	÷
UR	1 års fængsel	÷	tiltalte	formildelse	skærpelse (særfængsel)	1 år 3 mdr. særf.	÷
UR	3 år særfængsel	÷	anklagemyndigh.	skærpelse	formildelse	4 år særfængsel	÷
UR	forvaring	÷	anklagemyndigh.	sikkerh.forvaring	stadfæstelse	6 år særfængsel	÷
UR	1 år særfængsel	÷	tiltalte	formildelse	skærpelse	stadfæstelse	÷

[1]) 2 dommere: forvaring og 1 dommer: 1 år 6 mdr. særfængsel.

Tabel 21. *Ankesager. Mænd, der den 5. august 1970 hensad i arbejdshus, fordelt efter dom i 1. instans, og hvem der har anket sagen (med angivelse af påstand).*

1. instans-afgørelse	Anket af tiltalte med påstand om				Anket af ankl. m. påstand
	tidsbestemt straf	særfængsel	frifindelse	I alt	arbejdshus
Arbejdshus	15	4	2	21	
Ubetinget fængsel	–	–	1[1])	1	2[2])
I alt	15	4	3	22	2

[1]) Ved underretten idømt 1 års fængsel.
[2]) Ved underretten idømt henholdsvis 1 år 6 mdr.s fængsel og 1 års fængsel.

Tabel 22. *Ankesager. Mænd, der den 5. august 1970 hensad i forvaring, fordelt efter dom/kendelse i 1. instans, og hvem der har anket sagen (med angivelse af påstand).*

Afgørelse i 1. instans	Anket af tiltalte med påstand om						Anket af anklagem.
	særfængsel	÷ genindsættelse	tidsbestemt	frifindelse	andet	i alt	forvaring
Særfængsel	...	...	–	–	–	–	6
Genindsættelse i forvaring	3	9	1	1	–	14	...
Forvaring	7	...	8	3	1[1])	19	...
Sindssygehospital	–	...	–	–	–	–	1
I alt	10	9	9	4	1	33	7

[1]) Anbringelse i forvaringshjemmet i Godthåb.

Tabel 23. *Oversigt over de hensiddende i sikkerhedsforvaring den 5. august 1970.*

Nuværende dom. kriminalitet	Tidligere dom. kriminalitet	Samlet antal domme m.v. alder ved 1. dom i ()	Gnst. recidivhast. 4 sidste	6 sidste	Samtlige	Sidste dom	Anke og dissens Antal dommere ved HR i ()	Udtalelser i seneste RLR-erklæring
Vold (§ 244,4) + § 266	Drab	4 ubet. fængsel (19) 6 forbedr.hus (23) 1 tugthus (37) 2 sikkerh.forv. (54)	10,3	8,2	14,9	Genindsat i sikkerhedsforvaring UR: 26.3.1965 ØL: 6.7.1965 skyldigdom	UR: skyldig anket af tiltalte: frifindelse anklager: stadfæstelse ØL: stadfæstet (ingen dissens)	9.11.1948: ikke ganske uegnet til påvirkning gennem straf, men da han erfaringsmæssigt recidiverer ret hurtigt efter afsoning, og da han frembyder en alvorlig fare for retssikkerheden, må rådet anbefale, at han anbringes i sikkerhedsforvaring.
Indbrudstyveri (kr. 19.500)	Indbrudstyveri	2 ungd.fgsl. (17) 6 ubet. fgsl. (21) 3 sikkerh.forv. (30)	20,7	14,8	10,8	Sikkerhedsforv. UR: 11.8.1966 ØL: 9.12.1966 HR: 11.5.1967	UR: 2 dommere: forvaring 1 dommer: sikkerhedsforv. anket af anklager: sikkerhedsforv. ØL: sikkerhedsforv. (ingen diss.) anket af tiltalte: forvaring anklager: stadfæstelse	18.7.1966: strafegnethed noget tvivlsom. Forvaring kan komme på tale, men psykiatrisk bistand kan også ydes i sikkerhedsforv.
Dobbelt	Underslæb	3 ubet. fgsl. (33) 3 sikkerh.forv. (30)					HR: stadfæstelse af ØL (5) ÷ dissens	
Dobbelt manddrab	Underslæb (ubetydeligt omfang)	3 ubet. fængsl. (33)	–	–	56,5	Fgsl. på livstid ØL: 3.11.1949 HR: 28.8.1950 Ændret iflg. FN skriv. 24.2.1966	ØL: fgsl. på livstid (nævn.), diss. anket af tiltalte: formildelse HR: stadfæstelse af ØL (9) ÷ dissens	2.11.1949: kan kun anbefale forvaring, da sikkerhedsforvaring ikke kan komme på tale. Forvaring dog ikke adækvat. Ikke strafegnet.
Manddrab	Indbrud, vold af særlig farlig karakter	3 ubet. fgsl. (21)	–	–	45,5	Fgsl. på livstid VL: 23.2.1956 HR: 20.6.1956 Ændret iflg. FN skriv. 24.2.1966	VL: forvaring (nævn.) ÷ dissens anket af anklager: fængsel HR: 3 dommere: fgsl. på livstid 2 dommere: forvaring	14.12.1955: strafuegnet anbefaler forvaring

Nuværende dom. kriminalitet	Tidligere dom. kriminalitet	Samlet antal domme m.v. alder ved 1. dom i ()	Gnst. recidivhast. 4 sidste	6 sidste	Samtlige	Sidste dom	Anke og dissens – Antal dommere ved HR i ()	Udtalelser i seneste RLR-erklæring
Manddrab	–	1 fgsl. på	Ikke tidligere			Fgsl. på livstid VL: 22.5.1949 HR: 8.9.1949 Ændret iflg. FN skriv. 24.11.1966	VL: fgsl. på livstid (nævn) ÷ diss. anket af tiltalte: formildelse HR: stadfæstelse af VL (9) ÷ dissens)	11.3.1949: ingen udtalelse om strafegnethed. Anbefaler forvaring.
Manddrab	–	1 fgsl. på livstid . . . **bbbb**(27)	Ikke tidligere frihedsberøvet			Sikkerhedsforv. VL: 10.5.1967 HR: 7.11.1967 HR: 7.11.1967	VL: 7 års fængsel (nævn.) flertal anket af anklager: sikkerhedsforv. tiltalte: geninds. i arb. tiltalte: geninds. i arb.-hus, subsidiært stadf. HR: sikkerhedsforvaring (5) ÷ dissens	11.1.1967: ikke principielt uegnet til straf. Anbefaler fornyet indsættelse i arbejdshus. sættelse i arbejdshus.
Voldtægt over for 78 årig kvinde	Indbrudstyveri	8 bet. fgsl. (20) 3 arbds.hus (31) 1 sikkerh.-forv. (39)	10,3	7,6	9,0	Fgsl. på livstid VL: 23.9.1959 HR: 27.1.1960 Ændret iflg. FN	VL: fgsl. på livstid (nævn) ÷ dissens anket af tiltalte: formildelse. Ankl. stadfæstet HR: stadf. af VL (5) ÷ dissens	15.7.1959: strafegnet.
Manddrab	–	1 fgsl. på livstid (21)	Ikke tidligere frihedsberøvet			Fgsl. på livstid VL: 25.9.1969 Fgsl. på livstid VL: 25.9.1969 HR: 24.3.1960	VL: fgsl. på livstid (nævn.) ÷ dis. anket af tiltalte: forvaring VL: fgsl. på livstid (nævn) ÷ dis. anket af tiltalte: forvaring anklager: stadfæstelse	25.8.1959: strafuegnet 25.8.1959: 25.8.1959: strafuegnet anbefaler forvaring
Manddrab	Tyveri	5 ubet. fgsl. (21) 1 særfgsl. (27)	11,7	9,4	9,4	Ændret iflg. FN skriv. 7.3.1969	HR: stadfæstelse af ØL (5) ÷ dis.	

14. Resumé.

Undersøgelsen omfatter det klientel, der i begyndelsen af august 1970 sad i særfængsel, arbejdshus, forvaring og sikkerhedsforvaring, dog kun halvdelen af særfængselsklientellet.

Særfængselsklientellet er det yngste, typisk 25-35 år, forvaringsklientellet noget ældre, typisk 30—40 år. Ældst er arbejdshusklientellet, hvor forholdsvis mange har passeret de fyrre.

Ejendomskriminalitet er den dominerende indsættelsesgrund, navnlig for arbejdshusklientellet, hvor kun 7 pct. er indsat af andre grunde. 11 pct. af særfængselsklientellet er indsat af andre grunde, heraf 7 pct. for sexualkriminalitet, 3 pct. for voldskriminalitet. Forvaringsklientellet er det mest sammensatte, idet 66 pct. er indsat for ejendomskriminalitet, 14 pct. for sexualkriminalitet, 13 pct. for voldskriminalitet og 7 pct. for brandstiftelse.

Kun 11 af 235 undersøgte har ikke været straffet tidligere, 2 særfængselsindsatte og 9 forvarede. Af de 224 recidivister er 136 recidiveret homologt, d. v. s. til ganske samme kriminalitetsart, mens 57 er recidiveret ligeartet i øvrigt, d. v. s. inden for samme hovedgruppe (ejendoms-, sexual- eller voldskriminalitet). Kun 31 eller 14 pct. er recidiveret uligeartet. Det er således karakteristisk for alle tre klientelgrupper, at de holder sig inden for samme kriminalitetsart.

Det er karakteristisk for alle tre klientelgrupper, at de rekrutteres af vedvarende kriminelle med adskillige tidligere frihedsberøvelser bag sig. For arbejdshusklientellet typisk mellem 7 og 12, for de forvaredes vedkommende mellem 4 og 9. Hos særfængselsklientellet ligger størstedelen ligeledes mellem 4 og 9. Her har dog relativt mange kun mellem 1 og 3 tidligere frihedsberøvelser.

De tidligere sanktioner er overvejende fængsel. Halvdelen af særfængselsklientellet har dog været i ungdomsfængsel mod 44 pct. af de forvarede og kun en fjerdedel af arbejdshusklientellet. Forskellen mellem særfængsel og arbejdshus skyldes utvivlsomt, at ungdomsfængsel anvendtes i betydeligt større omfang omkring 1960 end omkring 1950.

Værdien af det tilegnede er lavest hos arbejdshusklientellet, hvor mindre end en fjerdedel ligger over 10.000 kr. mod 46 pct. hos særfængselsklientellet og 60 pct. hos de forvarede. 8 pct. af særfængselsklientellet, 11 pct. af de forvarede og 22 pct. af arbejdshusklientellet har tilegnet sig værdier for mindre end 1.000 kr.

Denne forskel træder endnu tydeligere frem, hvis man alene ser på de personer, der er indsat for indbrudstyveri. Kun 32 pct. af indbrudstyvene i arbejdshus har haft et udbytte på mere end 10.000 kr. mod 65 pct. hos særfængselsklientellet og hele 74 pct. af de indbrudstyve, der er endt i forvaring.

Ole Andersen, Jan Kaarsen og *Jens Tolstrup*

Opholdstiden i forvaring

En undersøgelse af opholdstiden for mænd prøveudskrevet i henholdsvis 1959 og 1969

Indholdsfortegnelse.

side

Tabeloversigt 257

1. Undersøgelsens formål 259

2. Population 259

3. Kilder 260

4. Dominanskriminalitet i aktuelle sag 260

5. Faktiske opholdstider 260

5.1. Faktiske opholdstid, fordelt efter dominanskriminalitet i den aktuelle sag 263

6. Gennemsnitlige opholdstider 266

6.1. Gennemsnitlig opholdstid og dominanskriminalitet i den aktuelle sag 266

6.2. Gennemsnitlig opholdstid efter henholdsvis dom og kendelse i den aktuelle sag 267

6.3. Gennemsnitlig opholdstid og tidligere antal sanktioner 268

6.4. Gennemsnitlig opholdstid for 1. gangs-forvarede 270

7. Udbytte ved indbrudstyveri 270

8. Faktisk opholdstid og udbytte ved indbrudstyveri 271

9. Anke og dissens 275

9.1. Anke og dissens i 1959 275

9.2. Anke og dissens i 1969 275

10. Udskrivningssager 276

11. Resumé 277

Tabeloversigt

Tabel 1. Antallet af prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969, fordelt efter anstalt.

Tabel 2. Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969, fordelt efter dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse.

Tabel 3. Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969, fordelt efter opholdstid i forvaring (regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato).

Tabel 3.1. Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969, fordelt efter opholdstid (under og over 2 år) i forvaring (regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato).

Tabel 4.a. Prøveudskrevne fra forvaring i 1959, fordelt efter dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse og opholdstid i forvaring (regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato).

Tabel 4.b. Prøveudskrevne fra forvaring i 1969, fordelt efter dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse og opholdstid i forvaring (regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato).

Tabel 5. Gennemsnitlig opholdstid i forvaring for prøveudskrevne i 1959 og 1969, fordelt efter dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse (opholdstiden regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato).

I de efterfølgende tabeller og gennemsnitsberegninger er 5 personer, der i 1959 blev prøveudskrevet efter at have været genindsat efter kendelse for overtrædelse af særvilkår alene (altså uden ny kriminalitet), ikke medtaget.

Endvidere er 2 personer, som blev prøveudskrevet i 1969, ikke medtaget på grund af deres helt atypiske opholdstider (1 med 21 år 6 måneder og 1 med 18 år).

Tabel 6. Gennemsnitlig opholdstid i forvaring for prøveudskrevne i 1959 og 1969, der havde henholdsvis dom til eller kendelse om genindsættelse i forvaring.

Tabel 7.a. Gennemsnitlig opholdstid i forvaring (regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato) for prøveudskrevne ejendomskriminelle i 1959 og 1969, fordelt efter tidligere antal domme m. v. til forvaring og dom/kendelse ved sidste anbringelse.

Tabel 7.b. Gennemsnitlig opholdstid i forvaring (regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato) for prøveudskrevne ikke-ejendomskriminelle i 1959 og 1969, fordelt efter tidligere antal domme m. v. til forvaring og dom/kendelse ved sidste anbringelse.

Tabel 8.a. Gennemsnitlig opholdstid i forvaring for prøveudskrevne i 1959 og 1969 med dom til forvaring, fordelt efter dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet og andet).

Tabel 8.b. Gennemsnitlig opholdstid i forvaring for prøveudskrevne i 1959 og 1969 med kendelse om genindsættelse i forvaring, fordelt efter dominanskriminalitet (ejendomskriminalitet og andet).

Tabel 9. Gennemsnitlig opholdstid i forvaring for førstegangsforvarede, tidligere frihedsberøvede, der blev prøveudskrevet i 1959 og 1969, fordelt efter dominanskriminalitet ved dommen til forvaring.

Tabel 10. Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969 med indbrudstyveri som do-

minanskriminalitet ved sidste dom/kendelse, fordelt efter den dominerende type af indbrudstyveri og udbytte.

Tabel 11. Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 med indbrudstyveri som dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse, fordelt efter den dominerende type af indbrudstyveri samt udbyttet (samtlige forhold) og opholdstid i forvaring.

Tabel 12. Prøveudskrevne fra forvaring i 1969 med indbrudstyveri som dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse, fordelt efter den dominerende type af indbrudstyveri samt udbyttet (samtlige forhold) og opholdstid i forvaring.

Tabel 13. Ejendomskriminelle prøveudskrevet fra forvaring i 1959 og 1969, fordelt efter dom og kendelse og om dommen/kendelsen blev anket/kæret.

Tabel 14. Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969, fordelt efter dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse og antal prøveudskrivningssager.

1. Undersøgelsens formål.

Formålet med denne undersøgelse er at redegøre for de faktiske hensiddelsestider for mænd, der blev prøveudskrevet fra forvaring i 1959 og 1969.

Oprindelig var undersøgelsen blot tænkt som en sammenligning mellem de to prøveudskrivningsårgange uden en nærmere analyse af kriminalitet m. m. Imidlertid måtte man formode, at klientellet havde ændret sig i løbet af disse 10 år, samt at opholdstidens længde har en forbindelse med såvel den kriminelle fortid som kriminalitetens art.

Der er derfor indsamlet en lang række oplysninger, der i hovedsagen svarer til de oplysninger, der blev indsamlet i undersøgelsen vedrørende mænd hensiddende i særfængsel, arbejdshus og forvaring den 5. august 1970 (klientelundersøgelsen).

Nærværende undersøgelse medtager ikke alle de indsamlede oplysninger men koncentrerer sig om variable, der må formodes at have særlig betydning for opholdstiden.

Undersøgelsen beskriver følgende forhold:

1) dominanskriminalitet i aktuelle sag.
2) faktisk opholdstid, fordelt efter dominanskriminalitet.
3) gennemsnitlig opholdstid og dominanskriminalitet i aktuelle sag.
4) gennemsnitlig opholdstid og tidligere antal sanktioner.
5) gennemsnitlig opholdstid efter henholdsvis dom og kendelse i den aktuelle sag.
6) gennemsnitlig opholdstid for førstegangsindsatte.
7) faktisk opholdstid og udbytte ved indbrudstyveri.
8) anke og dissens i den aktuelle sag.
9) udskrivningssagens forløb.

2. Population.

Undersøgelsen omfatter samtlige mænd, der blev prøveudskrevet fra forvaring i 1959 og 1969 efter at være blevet indsat i forvaring efter dom eller rettens kendelse. Undersøgelsen medtager ikke personer, der er »prøveudskrevet« efter direkte tilbageførsel eller frivilligt ophold.

I en del af undersøgelsen er udeladt 5 personer, prøveudskrevet i 1959, som var indsat efter rettens kendelse alene på grund af overtrædelse af andre vilkår end vilkåret om straffrit liv (i det følgende kaldet særvilkår), samt 2 personer, prøveudskrevet i 1969, der havde ekstremt lange hensiddelsestider, henholdsvis 21 år og 18 år. I det ene tilfælde var den pgld. dømt for forsøg på voldtægt m. m. over for en pige på 11 år. (I det følgende kaldet K. 1). I det andet tilfælde var den pågældende dømt for manddrab ved at have dræbt sin hustru og tre børn. Han var desuden dømt for forsøg på brandstiftelse. (I det følgende kaldet K. 2).

Antallet af prøveudskrevne faldt med 11 pct. fra 1959 til 1969 (det gennemsnitlige daglige belæg faldt til det halve). De 2 forvaringsanstalter tegner sig for hver ca. en halvdel af de prøveudskrevne.

Tabel 1. *Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969, fordelt efter anstalt.*

	1959		1969	
	abs.	pct.	abs.	pct.
Horsens	60	48,8	58	53,2
Herstedvester	63	51,2	51	46,8
I alt	123	100,0	109	100,0

3. Kilder.

Indsamlingen af oplysninger er i hovedsagen foregået som beskrevet i klientelundersøgelsen.

Hovedkilden har været den enkeltes charteque i forvaringsanstalterne, suppleret med udskrifter af rigsregistraturen.

Også i denne undersøgelse har man indbyrdes kontrolleret de enkelte kilder, ligesom der i et stort antal tilfælde er foretaget kontrolindsamling af oplysninger.

Se i øvrigt klientelundersøgelsen.

4. Dominanskriminalitet i aktuelle sag.

Om begrebet dominanskriminalitet henvises til domfældteundersøgelsen.

Bestemmelsen af dominanskriminaliteten har for nærværende undersøgelse ikke voldt større vanskeligheder, end det var tilfældet i klientelundersøgelsen.

Prøveudskrivningsårgang 1959 er bemærkelsesværdig derved, at kun 1 person, der er dømt for vold (anden vold, nemlig § 119 stk. 1), er blevet prøveudskrevet. Det er ikke undersøgt, hvorvidt andelen af personer, dømt for vold, var lavere i årene op mod 1959, men man må formode, at det beror på en tilfældighed, at denne gruppe er så svagt repræsenteret i 1959-årgangen.

Gruppen brandstiftelse er i 1959 lidt stærkere repræsenteret end i 1969-årgangen (4 pct. mod 3 pct.) og er bemærkelsesværdig ved, at der indgår 1 person, dømt for brandstiftelse efter straffelovens § 180. I domfældteundersøgelsen og i klientelundersøgelsen indgår alene personer, dømt efter § 181.

Sexualkriminalitet er stærkere repræsenteret i 1959 end 1969, særlig for så vidt angår gruppen »anden kønslig omgængelse end samleje«.

Også i denne undersøgelse er størstedelen ejendomskriminelle, idet 74 pct. af samtlige prøveudskrevne i 1959 og 80 pct. i 1969 tilhørte denne gruppe. Andelen af personer med indbrudstyveri som dominanskriminalitet ligger noget lavere i 1959 (35 pct. mod 49 pct. i 1969-udskrivningsårgangen og 46 pct. i klientelundersøgelsen). Andet tyveri ligger til gengæld lidt højere i 1959-årgangen med 15 pct. mod 9 pct. i 1969-årgangen og 4 pct. i klientelundersøgelsen.

Røveri er ikke repræsenteret i 1969-årgangen, ligesom der i 1969-årgangen ikke indgår personer med anden kriminalitet, mens der i 1959-årgangen indgår 1 person dømt for alfonseri (strfl.s § 229, stk. 2 og 3).

Overtrædelse af særvilkår alene er repræsenteret med 5 personer i 1959 mod ingen i 1969. Det er som ovenfor nævnt ikke undersøgt, hvor mange af de hensiddende op mod henholdsvis 1959 og 1969 der var indsat for overtrædelse af særvilkår alene, men efter oplysning fra forvaringsanstalterne er det i de senere år sket uhyre sjældent, at personer blev genindsat alene på grund af overtrædelse af særvilkår. Se tabel 2.

5. Faktiske opholdstider.

Der er fra 1959 til 1969 sket en væsentlig forkortning af opholdstiden i forvaring. I 1959 tilbragte 68 pct. mere end 2 år i forvaring, regnet fra dom/kendelse i den aktuelle sag til faktisk prøveudskrivningsdato mod 39 pct. i 1969. Ved faktisk prøveudskrivningsdato forstås den dato, hvor personen forlod anstalten som prøveudskrevet, ikke datoen for rettens kendelse om prøveudskrivning, idet der undertiden kan gå et stykke tid fra kendelsestidspunktet til den faktiske prøveudskrivningsdato, f. eks. hvis der forud for prøveudskrivningen skal skaffes arbejde og logi. Se tabel 3.1.

Stigningen i antallet af prøveudskrevne, der har hensiddet under 2 år i forvaringsanstalten, må tilskrives en ændret udskrivningspraksis, idet der ikke er større forskel på antallet af personer, som de pågældende år blev prøveudskrevet efter at have været indsat efter rettens kendelse (43 pct. i 1959 mod 49 pct. i 1969). Som det ses af tabel 6, side 268 skyldes faldet i opholdstiden særlig et fald i opholdstiden for personer, der var indsat i forvaring efter rettens kendelse, idet den gennemsnitlige opholdstid for personer indsat efter kendelse i 1959 var 2 år 2 måneder mod 1 år 5 måneder i 1969.

Tabel 2. *Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969, fordelt efter dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse.*

	1959		1969	
	abs.	pct.	abs.	pct.
1. *Vold.*				
Manddrab	–	–	3	2,8
Legemsbeskadigelse med døden til følge	–	–	1[11])	0,9
Anden vold (§ 244 m.v.)	1[1])	0,8	6[12])	5,5
Vold i alt	1	0,8	10	9,2
2. Brandstiftelse.				
§ 180	1	0,8	–	–
§ 181, 1	5	4,1	3	2,8
3. *Sexualkriminalitet.*				
3.1. Voldtægt				
Kvinder, 15 år eller derover	2[2])	1,6	1	0,9
Piger under 12 år	–	–	1[13])	0,9
3.2. Samleje med mindreårige				
Piger, 12–14 år	2[3])	1,6	–	–
3.3. Anden kønslig omgængelse end samleje				
Over for piger	4[4])	3,3	3[14])	2,8
Over for drenge	7[5])	5,7	1[15])	0,9
3.4. Beføling				
Over for piger	1[6])	0,8	–	–
3.5. Andet				
Over for piger	3[7])	2,4	2[16])	1,8
Over for drenge	–	–	1[17])	0,9
Sexualkriminalitet i alt	19	15,4	9	8,3
4. *Ejendomskriminalitet.*				
Røveri	3	2,4	–	–
Bedrageri	18	14,6	17	15,6
Underslæb	2	1,6	1	0,9
Dokumentfalsk	5[8])	4,1	6[18])	5,5
Indbrudstyveri	43[9])	35,0	53[19])	48,6
Andet tyveri	19	15,4	10	9,2
Hæleri	1	0,8	–	–
Ejendomskriminalitet i alt	91	74,0	87	79,8
5. *Anden kriminalitet.*				
Anden straffelovsovertrædelse	1[10])	0,8	–	–
6. *Overtrædelse af vilkår*	5	4,1	–	–
I alt	123	100,0	109	100,0

[1]) Vold mod politiet, § 119, 1. [2]) Heraf 1 *forsøg.* [3]) Heraf 1 person § 222, 1 og 1 person § 210, 1 (blodskam). [4]) Heraf 1 person § 224 jfr. § 222, 1, 1 person § 224 jfr. § 222, 2 og 223, 2 personer § 224 jfr. § 222, 2. [5]) Heraf 5 personer § 225,1 jfr. § 222,2 personer § 225, 2. [6]) § 232. [7]) Samtlige dømt efter § 232. [8]) Heraf 3 personer, der udelukkende har forfalsket *recepter.* [9]) Heraf 2 personer med *forsøg* på indbrudstyveri. [10]) 1 person § 229, 2, og 3 (alfonseri). [11]) § 245, 2. [12]) 1 person § 244,2 og 4, § 244, 3, § 244,4 jfr. 2, § 244,4 jfr. 2 og 3, § 244,4. Vold mod arrestforvarer, § 119,1. [13]) *Forsøg* på voldtægt. [14]) Heraf 2 personer § 224 jfr. § 222, 2, 1 person § 224 jfr. § 222, 1 og 2. [15]) § 225, 1 og 2. [16]) Begge dømt efter § 232. [17]) § 232. [18]) Heraf 1 person, der udelukkende har forfalsket *recepter.* [19]) Heraf 5 personer med *forsøg* på indbrudstyveri.

Tabel 3. *Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969, fordelt efter opholdstid i forvaring (regnet fra tidspunkt for sidste dom/'kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato).*

	1959		1969	
	abs.	pct.	abs.	pct.
Mindre end 1 år	3	2,4	17	15,6
1 år–1 år 2 mdr.	8	6,5	10	9,2
1 år 3 mdr.–1 år 5 mdr.	7	5,7	8	7,3
1 år 6 mdr.–1 år 8 mdr.	10	8,1	15	13,8
1 år 9 mdr.–1 år 11 mdr.	12	9,8	16	14,7
2 år–2 år 2 mdr.	12	9,8	9	8,3
2 år 3 mdr.–2 år 5 mdr.	11	8,9	5	4,6
2 år 6 mdr.–2 år 8 mdr.	12	9,8	3	2,8
2 år 9 mdr.–2 år 11 mdr.	8	6,5	3	2,8
3 år–3 år 2 mdr.	13	10,6	2	1,8
3 år 3 mdr.–3 år 5 mdr.	8	6,5	2	1,8
3 år 6 mdr.–3 år 8 mdr.	2	1,6	2	1,8
3 år 9 mdr.–3 år 11 mdr.	3	2,4	1	0,9
4 år–4 år 5 mdr.	7	5,7	8	7,3
4 år 6 mdr.–4 år 11 mdr.	4	3,3	2	1,8
5 år–5 år 11 mdr.	2	1,6	3	2,8
6 år–9 år 11 mdr.	1[1])	0,8	1[2])	0,9
10 år og derover	–	–	2[3])	1,8
I alt	123	100,0	109	100,0

[1]) 6 år.
[2]) 6 år 1 md.
[3]) 18 år og 21 år 6 mdr.

Ser man på, hvorledes opholdstiderne fordeler sig på de forskellige intervaller, ses en betydelig forskel i mediantallene. Mediantallet for 1959-årgangen ligger i gruppen 2 år 3 måneder til 2 år 5 måneder, mens den for 1969-årgangen ligger i gruppen 1 år 9 måneder til 1 år 11 måneder, altså omkring et halvt år lavere.

Selv om der i 1969-årgangen indgår 2 personer med meget lange opholdstider (18 år og 21 år 6 måneder), er det helt tydeligt, at hvor opholdstider på mindre end 1 år kun forekom i 2 pct. af tilfældene i 1959, forekommer de i 16 pct. af tilfældene i 1969.

Er der således sket en kraftig forskydning i retning af korte hensiddelsestider, er det relative antal af personer med lange hensiddelsestider uforandret mellem de 2 årgange, idet der i 1959 var 11 pct. med 4 år eller derudover mod 15 pct. i 1969. Ser man bort fra de 2 ekstremt lange hensiddelsestider hos personer løsladt i 1969 har 12 pct. af disse løsladte haft 4 år eller mere i forvaring. Se tabel 3.

Tabel 3.1. *Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969, fordelt efter opholdstid i forvaring (regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato).*

	1959		1969	
	abs.	pct.	abs.	pct.
Mindre end 2 år	40	32,5	66	60,6
2 år og derover	83	67,5	43	39,4
I alt	123	100,0	109	100,0

5.1. Faktiske opholdstid, fordelt efter dominanskriminalitet i den aktuelle sag.

Dominanskriminalitetens fordeling blev vist i tabel 2. Nedenfor vises forholdet mellem dominanskriminaliteten og den faktiske opholdstid (tabel 4.a og 4.b).

Det billede, der tegner sig, kan umiddelbart synes meget diffust, men visse hovedlinier kan dog lade sig udtrække. Ser man på grupperne bedrageri, underslæb, dokumentfalsk, indbrudstyveri og andet tyveri, er spredningen betydeligt større i 1959 end i 1969. Ingen, der havde bedrageri, underslæb og dokumentfalsk som dominanskriminalitet i 1969, sad længere end 2 år 2 måneder, mens 8 personer i 1959 med disse dominanskriminaliteter havde siddet mere end 2 år 2 måneder.

For indbrudstyveri gælder, at spredningen de pågældende år er ret stor, men at der er betydelig færre, der i 1969 har lange opholdstider for indbrudstyveri, idet der i 1969 var 7 personer, der havde siddet 3 år og derover, mod 14 i 1959, heraf 1, der havde forsøg på indbrudstyveri som dominanskriminalitet.

3 personer sad mellem 4 år og 4 år 5 måneder for indbrudstyveri i 1959 mod 2 i 1969. En enkelt prøveudskrevet i 1969 med indbrudstyveri som dominanskriminalitet sad mellem 5 år og 5 år 11 måneder.

Manddrab forekommer ikke blandt de prøveudskrevne i 1959. I 1969 blev i alt 3 personer med denne dominanskriminalitet prøveudskrevet. 1 havde siddet mellem 4 år og 4½ år, 1 mellem 6 og 10 år og 1 person 18 år.

Anden vold forekommer kun i 1 tilfælde i 1959 mod 6 tilfælde i 1969, hertil kommer 1 tilfælde af legemsbeskadigelse med døden til følge, hvor den pågældende sad mellem *AV2* og 5 år. Alle, der er dømt for anden vold, har siddet mere end 2 år, heraf 1 mellem 5 og 6 år.

Brandstiftelse forekommer i i alt 6 tilfælde i 1959, heraf 1 tilfælde for brandstiftelse efter straffelovens § 180 med en hensiddelsestid på mellem 5 og 6 år.

Efter voldtægt mod voksne kvinder havde 1 af de prøveudskrevne i 1959 siddet mellem 1 år 6 måneder og 1 år 8 måneder, ellers var hensiddelsestiden her mellem 4 år og 4½ år.

Øvrige sexualkriminalitet giver et lidt spredt billede, men med en tendens til længere hensiddelsestider i 1959. Man skal dog bemærke, at grovheden af de enkelte sexualforbrydelser, trods ensartet rubricering, kan være noget forskellig.

Det synes bemærkelsesværdigt, at af de 5 personer, som i 1959 blev prøveudskrevet efter at have været indsat for overtrædelse af særvilkår alene, har kun 1 person siddet mindre end 1 år. Den person, der sad længst, sad mellem 2 år og 2 år 2 måneder. Denne gruppe findes som forannævnt ikke i 1969.

Med hensyn til indbrudstyveri i 1969 er det karakteristisk, at af de 16 personer, der hensad under 15 måneder, var de 5 dømt for forsøg på indbrudstyveri.

Om værdien af det tilegnede ved indbrudstyveri, se side 270.

Tabel 4a. *Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 fordelt efter dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse og opholdstid i forvaring (regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato).*

Dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse	mindre end 1 år	1 år til 1 år 2 md.	1 år. 3 md. til 1 år 5 md.	1 år 6 md. til 1 år 8 md.	1 år 9 md. til 1 år 11 md.	2 år til 2 år 2 md.	2 år 3 md. til 2 år 5 md.	2 år 6 md. til 2 år 8 md.	2 år 9 md. til 2 år 11 md.	3 år til 3 år 2 md.	3 år 3 md. til 3 år 5 md.	3 år 6 md. til 3 år 8 md.	3 år 9 md. til 3 år 11 md.	4 år til 4 år 5 md.	4 år 6 md. til 4 år 11 md.	5 år til 5 år 11 md.	6 år til 9 år 11 md.	I alt
Anden vold (§ 244 m.v.)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	1
Brandstiftelse, § 180	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	1
Brandstiftelse, § 181, 1	–	–	–	–	–	–	–	1	–	1	–	–	–	1	1	–	1	5
Voldtægt, kvinder 15 år eller derover	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1[1])	–	–	–	2
Samleje med mindreårige, piger 12–14 år	–	1[5])	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2
Anden kønslig omg. end samleje piger	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2	–	–	–	4
drenge	–	–	1	1	–	–	1	–	–	1	–	–	1	–	1	1	–	7
Beføling, piger	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	1
Andet, piger	–	1	–	–	–	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	3
Røveri	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	1	–	–	–	1	–	–	3
Bedrageri	–	–	4	2	–	1	2	3	1	2	1	–	1	–	1	–	–	18
Underslæb	–	1	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2
Dokumentfalsk	–	–	–	–	1[2])	1[2])	–	2[3])	1	–	–	–	–	–	–	–	–	5
Indbrudstyveri	1	1	–	3	5	6[4])	6	4	3	7[4])	2	1	1	3	–	–	–	43
Andet tyveri	–	2	1	2	5	2	1	2	–	2	1	1	–	–	–	–	–	19
Hæleri	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	1
Anden straffelovsovertrædelse	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1[6])	–	–	–	–	–	–	1
Overtrædelse af særvilkår	1	1	–	1	1[7])	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	5
I alt	3	8	7	10	12	12	10	12	8	13	8	2	3	7	4	2	1	123

[1]) *Forsøg* på voldtægt.
[2]) Receptforfalskning.
[3]) Heraf 1 person med receptforfalskning.
[4]) Heraf 1 person med *forsøg* på indbrudstyveri.
[5]) § 210, 1 (blodskam)
[6]) § 229, 2 og 3 (alfonseri)
[7]) »Efter de foreliggende lægeudtalelser og af hensyn til retssikkerheden påkrævet, at han genindsættes (citeret efter stamrullen).

Tabel 4b. *Prøveudskrevne fra forvaring i 1969 fordelt efter dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse og opholdstid i forvaring (regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato).*

Dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse	Mindre end 1 år	1 år til 1 år 2 md.	1 år 3 md. til 1 år 5 md.	1 år 6 md. til 1 år 8 md.	1 år 9 md. til 1 år 11 md.	2 år til 2 år 2 md.	2 år 3 md. til 2 år 5 md.	2 år 6 md. til 2 år 8 md.	2 år 9 md. til 2 år 11 md.	3 år til 3 år 2 md.	3 år 3 md. til 3 år 5 md.	3 år 6 md. til 3 år 8 md.	3 år 9 md. til 3 år 11 md.	4 år til 4 år 5 md.	4 år 6 md. til 4 år 11 md.	5 år til 5 år 11 md.	6 år til 9 år 11 md.	10 år og derover	I alt
Manddrab	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	1	1[6])	3
Legemsbeskadigelse m. døden til følge	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	1
Anden vold (§ 244 m.v.)	–	–	–	–	–	–	1	1	–	–	–	–	–	2	1	1	–	–	6
Brandstiftelse, § 181, 1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	2	–	–	–	–	3
Voldtægt, kvinder 15 år eller derover	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	1
Voldtægt, piger under 12 år	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1[5])	1
Anden kønslig omg. end samleje, piger	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	1	–	–	–	1	–	–	3
drenge	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
Andet, piger	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	2
Andet, drenge	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
Bedrageri	1	–	2	6[1])	5	2	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	17
Underslæb	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
Dokumentfalsk	3[2])	1	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	6
Indbrudstyveri	9[3])	7[4])	4	7	9	5	2	1	2	2	2	–	–	2	–	1	–	–	53
Andet tyveri	2	2	2	1	1	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	10
I alt	17	10	8	15	16	9	5	3	3	2	2	2	1	8	2	3	1	2	109

[1]) Heraf 1 person med receptbedrageri.
[2]) Heraf 1 person med receptforfalskning.
[3]) Heraf 3 personer med *forsøg* på indbrudstyveri.
[4]) Heraf 2 personer.
[5]) *Forsøg* på voldtægt, opholdstid: 21 år 6 mdr. (H. 1).
[6]) Opholdstid: 18 år. (H. 2).

6. Gennemsnitlige opholdstider.

6.1. Gennemsnitlig opholdstid og dominanskriminalitet i den aktuelle sag.

For at skabe et bedre overblik over opholdstiden i forbindelse med dominanskriminaliteten har man beregnet de gennemsnitlige opholdstider.

I den første beregning (tabel 5) er der medtaget 2 ekstremt lange opholdstider i 1969 (se afsnit 6.2.).

Den samlede gennemsnitlige opholdstid er fra 1959 til 1969 kun faldet med 2 måneder. Ser man bort fra de 2 ekstremt lange opholdstider, er den gennemsnitlige opholdstid for samtlige faldet med 6 måneder.

Antallet af personer med vold og brandstiftelse som dominanskriminalitet er så ringe, at det ikke giver mulighed for en forsvarlig sammenligning.

For sexualkriminaliteten gjaldt, at der var en svag stigning i den samlede gennemsnitlige opholdstid fra 2 år 9 måneder i 1959 til 3 år i 1969, hvis man bortser fra K. 1, der efter voldtægt over for piger under 12 år, hensad i forvaring i 21 år 6 måneder. Stigningen i forhold til 1959 kan næppe forklares ved en større tilbageholdenhed over for prøveudskrivning af forvarede, der er dømt for sexualkriminalitet. Der kan være tale om, at der blandt de prøveudskrevne i 1959 var tilfælde af sexualkriminalitet, der ikke var så alvorlig som for de prøveudskrevne i 1969. Det er heller ikke undersøgt, i hvor vid udstrækning, der blandt de prøveudskrevne i begge årgange var personer, der frivilligt havde underkastet sig kastration.

For ejendomskriminalitet er der sket et markant fald på 31 pct. fra 2 år 5 måneder i 1959 til 1 år 8 måneder i 1969. Særlig opholdstiden for dokumentfalsk og indbrudstyveri er faldet, indbrudstyveri dog ikke mere end gennemsnittet for samtlige med ejendomskriminalitet. Om de gennemsnitlige tider for personer med ejendomskriminalitet, se i øvrigt side 269 og side 270.

Tabel 5. *Gennemsnitlig opholdstid i forvaring for prøveudskrevne i 1959 og 1969, fordelt efter dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse (opholdstiden regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato).*

	1959	1969
Manddrab	–	9 år 6 mdr. (3)[1]
Legemsbeskadigelse med døden til følge	–	4 år 6 mdr. (1)
Anden vold (§ 244 m.v.)	3 år 4 mdr. (1)	4 år 1 md. (6)
Voldskriminalitet, gennemsnitlig	3 år 4 mdr. (1)	5 år 9 mdr. (10)[2]
§ 180	5 år 6 mdr. (1)	–
§ 181, 1	4 år 2 mdr. (5)	4 år (3)
Brandstiftelse, gennemsnitlig	4 år 5 mdr. (6)	4 år (3)
Voldtægt, kvinder 15 år eller derover	2 år 10 mdr. (2)	4 år 4 mdr. (1)
Voldtægt, piger under 12 år	–	21 år 6 mdr. (1)
Samleje med mindreårige, piger 12–14 år	1 år 3 mdr. (2)	–
Anden kønslig omgængelse end samleje } piger	2 år 5 mdr. (4)	3 år 10 mdr. (3)
} drenge	3 år 3 mdr. (7)	2 år 3 mdr. (1)
Beføling, piger	3 år 5 mdr. (1)	–
Andet } drenge	–	10 mdr. (1)
} piger	2 år 1 md. (3)	2 år 8 mdr. (2)
Sexualkriminalitet, gennemsnitlig	2 år 9 mdr. (19)	5 år 1 md. (9)[3]
Røveri	3 år 7 mdr. (3)	–
Bedrageri	2 år 5 mdr. (18)	1 år 8 mdr. (17)
Underslæb	1 år 8 mdr. (2)	10 mdr. (1)
Dokumentfalsk	2 år 5 mdr. (5)	1 år 2 mdr. (6)
Indbrudstyveri	2 år 7 mdr. (43)	1 år 10 mdr. (53)
Andet tyveri	2 år 2 mdr. (19)	1 år 6 mdr. (10)
Hæleri	2 år 11 mdr. (1)	–
Ejendomskriminalitet, gennemsnitlig	2 år 5 mdr. (91)	1 år 8 mdr. (87)
Anden straffelovsovertrædelse	3 år 3 mdr. (1)	–
Vilkårsovertrædelse	1 år 5 mdr. (5)	–
Samlet gennemsnitlig opholdstid	2 år 7 mdr. (123)	2 år 5 mdr. (109)[4]

[1]) Hvis gennemsnitstiden beregnes excl. K. 2, bliver den 5 år 3 mdr.
[2]) Hvis gennemsnitstiden beregnes excl. K. 2, bliver den 4 år 4 mdr.
[3]) Hvis gennemsnitstiden beregnes excl. K. 1, bliver den 3 år.
[4]) Hvis gennemsnitstiden beregnes excl. K. 1 og K. 2, bliver den 2 år 1 måned.

6.2. Gennemsnitlig opholdstid efter henholdsvis dom og kendelse i den aktuelle sag. I de efterfølgende tabeller og gennemsnitsberegninger er de 5 personer, der i 1959 blev prøveudskrevet efter at have været genindsat efter kendelse for overtrædelse af særvilkår alene, *ikke* medtaget. Endvidere er 2 prøveudskrevne i 1969 (se afsnit 2) med opholdstider på henholdsvis 21 år 6 måneder og 18 år udeladt af beregningerne på grund af de helt atypiske opholdstider.

Når disse personer ikke medtages, ser fordelingen på prøveudskrivningsår og dominanskriminalitet således ud:

	1959	1969
Ejendomskriminelle	91	87
Andre	27	20
I alt	118	107

Mens opholdstiden efter dom kun faldt med 2,9 pct. fra 2 år 10 måneder i 1959 til 2 år 9 måneder i 1969, faldt opholdstiden efter kendelsen med 34,6 pct. fra 2 år 2 måneder i 1959 til 1 år 5 måneder i 1969.

Det kan således konstateres, at det først og fremmest er faldet i den gennemsnitlige hensiddelsestid efter kendelse, der har bevirket, at den samlede opholdstid er faldet.

Tabel 6. *Gennemsnitlig opholdstid i forvaring for prøveudskrevne i 1959 og 1969, der havde henholdsvis dom til eller kendelse om genindsættelse i forvaring.*

	1959	1969
Dom	2 år 10 mdr. (70)	2 år 9 mdr. (54)
Kendelse	2 år 2 mdr. (48)	1 år 5 mdr. (53)
Gennemsn. i alt	2 år 7 mdr. (118)	2 år 1 md. (107)

6.3. Gennemsnitlig opholdstid og tidligere antal sanktioner.

Ved opgørelsen af antallet af tidligere sanktioner er benyttet samme fremgangsmåde som i klientelundersøgelsen, afsnit 9: tidligere frihedsberøvende sanktioner.

Blandt de ejendomskriminelle var der hverken i 1959 eller 1969 nogen, som ved deres dom til forvaring ikke tidligere havde været frihedsberøvet. 37 pct. af de prøveudskrevne ejendomskriminelle i 1959 var personer, der havde deres første dom til forvaring, mod 25 pct. af de ejendomskriminelle i 1969.

Blandt de personer, der tidligere havde haft dom m. v. til forvaring, er der både i 1959 og i 1969 en klar tendens til, at opholdstiden falder, jo flere ophold man har **haft** i forvaring. Der henvises til tabel 7 a.

Blandt de prøveudskrevne ikke-ejendomskriminelle var der i 1959: 6 personer og i 1969: 5 personer, der ikke tidligere havde været frihedsberøvet. Den gennemsnitlige opholdstid for disse personer ligger for 1959's vedkommende 2 måneder over gennemsnittet og for 1969's vedkommende 4 måneder over gennemsnittet for samtlige ikke-ejendomskriminelle.

I 1959 blev 17 personer, der havde fået deres første dom til forvaring, prøveudskrevet. I 1969 drejer det sig om 12 personer. Den gennemsnitlige opholdstid var henholdsvis 3 år 3 måneder i 1959 og 4 år 1 måned i 1969.

Kun ganske få af de prøveudskrevne ikke-ejendomskriminelle havde tidligere haft dom m. v. til forvaring. Gennemsnitstiderne for disse få personer ligger noget under de øvrige tider for ikke-ejendomskriminelle. Der henvises til tabel 7 b.

Sammenfattende om de gennemsnitlige opholdstider for personer med dom til forvaring kan man sige, at hensiddelsestiden for ejendomskriminelle i 1969 var 7 måneder kortere end i 1959. For ikke-ejendomskriminelle er der sket en stigning fra 1959 til 1969. Det samlede gennemsnit blev for 1959 2 år 10 måneder mod 2 år 9 måneder i 1969.

Tabel 7a. *Gennemsnitlig opholdstid i forvaring (regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato) for prøveudskrevne ejendomskriminelle i 1959 og 1969 fordelt efter tidligere antal domme, kendelser m.v. til forvaring og dom/kendelse ved sidste anbringelse.*

	Kendelse		Dom	
	1959	1969	1959	1969
Ikke tidligere i forvaring	–	–	2 år 10 mdr. (34)	2 år 4 mdr. (22)
1 tidligere dom til forvaring	2 år 2 mdr. (27)	1 år 9 mdr. (10)	2 år (3)	2 år 1 md. (5)
2 tidligere domme m.v. til forvaring	2 år 5 mdr. (14)	1 år 4 mdr. (13)	2 år 1 md. (5)	1 år 7 mdr. (6)
3 tidligere domme m.v. til forvaring	2 år 3 mdr. (4)	1 år 5 mdr. (7)	–	–
4 tidligere domme m.v. til forvaring	1 år 10 mdr. (2)	1 år 2 mdr. (10)	2 år 1 md. (2)	1 år 4 mdr. (2)
5–7 tidligere domme m.v. til forvaring	–	1 år 4 mdr. (11)	–	1 år 2 mdr. (1)
Gennemsnitlig i alt	2 år 2 mdr. (47)	1 år 5 mdr. (51)	2 år 8 mdr. (44)	2 år 1 md. (36)

Tabel 7b. *Gennemsnitlig opholdstid i forvaring (regnet fra tidspunkt for sidste dom/kendelse til faktisk prøveudskrivningsdato) for prøveudskrevne ikke-ejendomskriminelle*[1]*) i 1959 og 1969 fordelt efter tidligere antal domme, kendelse m.v. til forvaring og dom/kendelse ved sidste anbringelse.*

	Kendelse		Dom	
	1959	1969	1959	1969
Ikke tidligere frihedsberøvet	–	–	3 år 4 mdr. (6)	4 år 4 mdr. (5)
Ikke tidligere i forvaring	–	–	3 år 3 mdr. (17)	4 år 1 md. (12)
1 tidligere dom til forvaring	1 år 5 mdr. (1)	2 år 5 mdr. (1)	1 år 7 mdr. (2)	–
2 tidligere domme m.v. til forvaring	–	1 år 6 mdr. (1)	2 år 9 mdr. (1)	10 mdr. (1)
Gennemsnitlig i alt	1 år 5 mdr. (1)	2 år (2)	3 år 2 mdr. (26)	4 år (18)

[1]) 5 personer, der er genindsat efter kendelse udelukkende for overtrædelse af særvilkår (1959) og 2 personer med ekstrem lange hensiddelsestider (1969) er ikke medtaget.

Tabel 8 a. *Gennemsnitlig opholdstid i forvaring for prøveudskrevne i 1959 og 1969 med dom til forvaring, fordelt efter dominanskriminalitet (ejendomskriminelle, »andre«).*

	1959	1969
Ejendomskriminelle	2 år 8 mdr. (44)	2 år 1 md. (36)
Andre	3 år 2 mdr. (26)	4 år (18)
Gennemsn. i alt	2 år 10 mdr. (70)	2 år 9 mdr. (54)

De gennemsnitlige opholdstider for personer prøveudskrevet efter kendelse om genindsættelse i forvaring viser et kraftigt fald for personer med ejendomskriminalitet, fra 2 år 2 måneder i 1959 til 1 år 5 måneder i 1969. Det samlede gennemsnit faldt med 35 pct. fra 2 år 2 måneder i 1959 til 1 år 5 måneder i 1969.

Tabel 8 b. *Gennemsnitlig opholdstid i forvaring for prøveudskrevne i 1959 og 1969 med kendelse om genindsættelse i forvaring, fordelt efter dominanskriminalitet (ejendomskriminelle, »andre«).*

	1959	1969
Ejendomskriminelle	2 år 2 mdr. (47)	1 år 5 mdr. (51)
Andre	1 år 5 mdr. (1)	2 år (2)
Gennemsn. i alt	2 år 2 mdr. (48)	1 år 5 mdr. (53)

6.4. Gennemsnitlig opholdstid for 1. gangsjorvarede.

Den gennemsnitlige opholdstid for 1. gangsforvarede, som tidligere havde været frihedsberøvet, var både i 1959 og 1969 3 år. For de ejendomskriminelles vedkommende var der tale om et fald på 6 måneder fra 2 år 10 måneder i 1959 til 2 år 4 måneder i 1969 og for ikke-ejendomskriminelle var der tale om en stigning på 10 måneder, nemlig fra 3 år 3 måneder (1959) til 4 år 1 måned (1969).

Der synes således at være en klar tendens til længere opholdstider for ikke-ejendomskriminelle. Denne forskel er betinget af: 1) at der blandt de prøveudskrevne, der havde sexualkriminalitet som dominanskriminalitet i 1959, indgår et større antal med mindre alvorlig sexualkriminalitet, og endelig 3) at der muligvis i 1959 blandt de sexualkriminelle er personer, der har fået foretaget frivillig kastration.

Tabel 9. *Gennemsnitlig opholdstid i forvaring for 1. gangs-forvarede, tidligere frihedsberøvede mænd, der blev prøveudskrevet i 1959 og 1969, fordelt efter dominanskriminalitet ved dommen til forvaring.*

	1959	1969
Ejendomskriminelle	2 år 10 mdr. (34)	2 år 4 mdr. (22)
Andre	3 år 3 mdr. (17)	4 år 1 md. (12)
Gennemsn. i alt	3 år (51)	3 år (34)

7. Udbytte ved indbrudstyveri.

Den dominerende type af indbrudstyveri var indbrud i forretningslokaler, idet 74 pct. i 1959 og 72 pct. i 1969 af samtlige med dominanskriminalitet: indbrudstyveri, havde begået indbrud i forretningslokaler.[1] I dom-

19 pet. eller 8 personer af de prøveudskrevne i 1959 var indsat i forvaring efter at have tilegnet sig for i alt under kr. 500 mod 6 pct. eller 3 personer i 1969. Det tilsvarende tal i domfældteundersøgelsen var 4 pct. og for forvarede i klientelundersøgelsen 8 pct.

Der er fra 1959 til 1969 sket en kraftig stigning i de tilegnede værdier, idet 79 pct. i 1959 havde tilegnet sig for under 10.000 kr. mod 45 pct. i 1969. I domfældteundersøgelsen drejede det sig om 33 pct. og for de forvarede i klientelundersøgelsen 36 pct. Opgørelsen over værdierne tager ikke hensyn til stedfundne prisstigninger.

Sammenfattende kan det siges, at der blandt de prøveudskrevne i 1969, de førstegangsindsatte i 1967-1969 og de hensiddende d. 5. august 1970 med dominanskriminalitet: indbrudstyveri er $^1/_3$, der var indsat på grund af indbrudstyveri til en værdi under 10.000 kr. Se tabel 10.

8. Faktisk opholdstid og udbytte ved indbrudstyveri.

Kun 1 prøveudskrevet med dominanskriminalitet: indbrudstyveri havde i 1959 en hensiddelsestid på mindre end 1 år. Det drejede sig om en forvaret, der havde tilegnet sig for under 500 kr. I 1969 var der 7 personer, der sad mindre end 1 år for indbrudstyveri, og hertil kommer 2 tilfælde af forsøg på indbrudstyveri. Den ene person, der i 1959 havde forsøg på indbrudstyveri, havde en hensiddelsestid på mellem 3 år og 3 år 2 måneder. Hensiddelsestiderne for personer, der var prøveudskrevet efter forsøg på indbrudstyveri, var i 1969 henholdsvis 2 personer: mindre end 1 år, 2 personer: mellem 1 år og 1 år 2 måneder.

7 personer eller 16 pct. af samtlige havde tilegnet sig for under 10.000 kr. og sad i under 2 år i 1959. I 1969 drejer det sig om 34 pct., der havde tilegnet sig for under 10.000 kr., og som sad under 2 år. Medregner man de uoplyste og forsøgende, drejer det sig om 49 pct. eller ca. halvdelen. Se tabellerne 11 og 12.

Tabel 10. *Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969 med indbrudstyveri som dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse, fordelt efter den dominerende type af indbrudstyveri og udbytte.*

	Forretninger		Sommerhuse		Lejligheder		Fabrikker/lagerlok.		Arbejdsskure, nybygn.		Villaer		I alt	
	1959	1969	1959	1969	1959	1969	1959	1969	1959	1969	1959	1969	1959	1969
Indtil 499 kr.	7	2	–	–	1	1	–	–	–	–	–	–	8	3
500– 999 kr.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1.000– 2.499 kr.	10	4	1	1	–	–	1	–	–	–	–	1	12	6
2.500– 4.999 kr.	4	4	1	2	3	1	–	–	–	–	–	–	8	7
5.000– 9.999 kr.	5	4	–	1	1	2	–	–	–	1	–	–	6	8
10.000–24.999 kr.	2	8	–	1	1	1	–	–	–	–	–	–	3	10
25.000–49.999 kr.	–	3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–
25.000–49.999 kr.	–	3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	4
50.000–99.999 kr.	1	3	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	1	4
100.000 kr. og derover	–	1	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	2
Uoplyst/forsøg (f)	3	9(4f)	1	–	–	–	1(f)	–	–	–	–	–	5	9
I alt	32	38	3	5	6	5	2	2	–	1	–	2	43	53

Tabel 11. *Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 med indbrudstyveri som dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse, fordelt efter udbyttet (samtlige forhold) og opholdstid i forvaring.*

	mindre end 1 år	1 år til 1 år 2 md.	1 år 3 md. til 1 år 5 md.	1 år 6 md. til 1 år 8 md.	1 år 9 md. til 1 år 11 md.	2 år til 2 år 2 md.	2 år 3 md. til 2 år 5 md.	2 år 6 md. til 2 år 8 md.	2 år 9 md. til 2 år 11 md.	3 år til 3 år 2 md.	3 år 3 md. til 3 år 5 md.	3 år 6 md. til 3 år 8 md.	3 år 9 md. til 3 år 11 md.	4 år til 4 år 5 md.	I alt
Indtil 499 kr.	1	1	–	–	1	–	2	1	2	–	–	–	–	–	8
500– 999 kr.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1.000– 2.499 kr.	–	–	–	1	2	2	4	2	–	–	1	–	–	–	12
2.500– 4.999 kr.	–	–	–	1	–	1	–	1	1	1	1	–	1	1	8
5.000– 9.999 kr.	–	–	–	–	–	1	–	–	–	3	–	1	–	1	6
10.000–24.999 kr.	–	–	–	–	2	–	–	–	–	1	–	–	–	–	3
25.000–49.999 kr.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
50.000–99.999 kr.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1
Uoplyst/forsøg (f)	–	–	–	1	–	2	–	–	–	1(f)	1	–	–	–	5
I alt indbrudstyveri	1	1	–	3	5	6	6	4	3	6	3	1	1	3	43

Tabel 12. *Prøveudskrevne fra forvaring i 1969 med indbrudstyveri som dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse, fordelt efter udbyttet (samtlige forhold) og opholdstid i forvaring.*

	mindre end 1 år	1 år til 1 år 2 md.	1 år 3 md. til 1 år 5 md.	1 år 6 md. til 1 år 8 md.	1 år 9 md. til 1 år 11 md.	2 år til 2 år 2 md.	2 år 3 md. til 2 år 5 md.	2 år 6 md. til 2 år 8 md.	2 år 9 md. til 2 år 11 md.	3 år til 3 år 2 md.	3 år 3 md. til 3 år 5 md.	3 år 6 md. og derover	I alt
Indtil 499 kr.	1	–	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	3
500– 999 kr.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1.000– 2.499 kr.	–	3	–	2	–	1	–	–	–	–	–	–	6
2.500– 4.999 kr.	1	–	–	2	2	–	–	–	1	–	1	–	7
5.000– 9.999 kr.	1	–	–	2	2	1	–	–	1	1	–	–	8
10.000–24.999 kr.	1	1	–	1	2	1	1	–	–	–	1	2[1])	10
25.000–49.999 kr.	–	–	1	–	2	2	–	–	–	–	–	1[2])	6
50.000–99.999 kr.	–	–	–	–	1	–	–	1	–	1	–	–	3
100.000 kr. og derover	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	1
Uoplyst/forsøg (f)	3,2 (f)	1,2(f)	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	9
I alt indbrudstyveri	9	7	4	7	9	5	2	1	2	2	2	3	53

[1]) Begge personer: 4 år 1 md.
[2]) 5 år 3 mdr.

9. Anke og dissens.

Blandt de udskrevne i 1959 har der i 21 pct. af tilfældene været tale om anke eller kære i den aktuelle sag. I 1969 drejede det sig om 37 pct.

Den procentvise andel af anke- og kæresager blev mere end fordoblet fra 1959 til 1969 for så vidt angår de ejendomskriminelle, mens den procentvise andel for andre er uændret.

Tabel 13. *Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969, fordelt efter dom og kendelse og om dommen/kendelsen blev anket/kæret.*

	1959		1969	
	Sager i alt	Heraf anket	Sager i alt	Heraf anket
Ejendomskriminelle				
Kendelser	47	5 (10,6 pct.)	51	17 (33,3 pct.)
Domme	44	12 (27,3 pct.)	36	17 (47,2 pct.)
I alt ejendomskriminelle	91	17 (18,7 pct.)	87	34 (39,1 pct.)
Andre				
Kendelser	1	–	2	–
Domme	26	8 (30,8 pct.)	18	6 (33,3 pct.)
I alt andre	27	8 (29,6 pct.)	20	6 (30,0 pct.)
I alt	118	25 (21,2 pct.)	107	40 (37,4 pct.)

9.1. Anke og dissens i 1959.

For ca. 1/3 af *ikke-ejendomskriminelle* havde der i den aktuelle sag været tale om anke. Det er i 2 tilfælde uoplyst, hvem der har anket.

I 5 tilfælde ankede tiltalte en underretsdom på forvaring. I 1 tilfælde med påstand om tidsbestemt straf og i 4 tilfælde med påstand om frifindelse, heraf 1 subsidiært med tidsbestemt straf. Landsretten stadfæstede i alle tilfælde underrettens dom uden dissens.

1 person blev ved Vestre landsret idømt forvaring. Tiltalte ankede, men det fremgår ikke, hvilken påstand han nedlagde. Højesteret stadfæstede landsrettens dom uden dissens.

5 *ejendomskriminelle kærede* kendelser om genindsættelse. For 2 personers vedkommende kan det ikke oplyses, hvem der har anket kendelsen. De resterende 3 tilfælde er kæret af domfældte med påstand om ophævelse af genindsættelseskendelsen. I alle 5 tilfælde blev underrettens kendelse stadfæstet af landsretten uden dissens.

I 12 tilfælde var der tale om *anke* i den aktuelle sag. Det er i 2 tilfælde uoplyst, hvem der har anket, idet det dog er oplyst, at landsretten i begge tilfælde har stadfæstet underretsdommen uden dissens. Det må formodes, at det er tiltalte, der har anket dommen.

I 9 tilfælde lød underrettens dom på anbringelse i forvaringsanstalt, og af disse blev 6 anket af tiltalte med påstand om tidsbestemt straf, 2 med påstand om frifindelse, heraf 1 dog subsidiært tidsbestemt straf, og 1 blev anket af tiltalte med påstand om særfængsel. Samtlige domme blev stadfæstet ved landsretten uden dissens.

I 1 tilfælde blev tiltalte idømt 3 års ubetinget fængsel ved underretten, og dommen blev anket af anklagemyndigheden med påstand om arbejdshus. Ved landsretten idømtes forvaring uden dissens (H. 1235).

9.2. Anke og dissens i 1969.

Ingen af de 2 kendelser om genindsættelse af *ikke-ejendomskriminelle* blev anket.

Af de 18 *domme* til ikke-ejendomskriminelle blev 6 anket. 1 af sagerne er uoplyst.

I 1 tilfælde indskærpede underretten prøveudskrivningsvilkårene, og i et andet tilfælde lød underrettens dom på særfængsel (længden ikke oplyst). Anklagemyndigheden ankede med påstand om forvaring. Landsretten idømte forvaring uden dissens.

1 1 tilfælde lød underrettens dom på særfængsel (længden ikke oplyst). Tiltalte ankede med påstand om frifindelse. Landsretten idømte forvaring uden dissens.

2 sager startede ved landsretten, i begge tilfælde lød dommen på forvaring. De til-

talte ankede med påstand om henholdsvis formildelse og alm. fængsel. Højesteret stadfæstede landsrettens dom uden dissens.

For de *ejendomskriminelle* gælder, at 1/3 af de personer, der var indsat efter *kendelse*, havde kæret kendelsen, nemlig 17 personer.

I 2 tilfælde kan det ikke oplyses, hvem der har kæret underrettens kendelse om genindsættelse, men begge er stadfæstet af landsretten uden dissens.

Af 13 underretskendelser om genindsættelse blev 8 kæret af domfældte med påstand om ophævelse af kendelsen, 1 med påstand om idømmelse af almindeligt fængsel, 1 med påstand om idømmelse af arbejdshus og 1 med påstand om idømmelse af særfængsel samt 1 med påstand om midlertidig tilbageførsel. I 1 tilfælde lød underrettens kendelse på genindsættelse, men den pågældende kærede til landsretten med påstand om en retlig bedømmelse, hvor der rejstes tiltale. Alle kendelser blev stadfæstet ved landsretten.

I 2 tilfælde bestemte underretten, at de pågældende skulle forblive prøveudskrevet, men anklagemyndigheden kærede kendelsen, og landsretten fulgte i begge tilfælde anklagemyndighedens påstand om genindsættelse i forvaring.

For ca. ½ af ejendomskriminelle med *dom* til forvaring havde der været tale om anke.

Oplysninger om, hvem der har anket, findes ikke i 3 tilfælde, hvor dommen ved underretten lød på anbringelse i forvaringsanstalt.

Af de 14 ankesager, der foreligger oplyst, var 12 anket af tiltalte, idet dommen i samtlige tilfælde lød på anbringelse i forvaringsanstalt. 2 blev anket med påstand om frifindelse, heraf 1 dog subsidiært tidsbestemt straf, 6 med påstand om tidsbestemt straf og 3 med påstand om særfængsel. Landsretten stadfæstede underrettens dom i samtlige 11 tilfælde. I den 12. sag idømtes ved underretten forvaring, og tiltalte ankede med påstand om tidsbestemt straf. Anklagemyndigheden påstod stadfæstelse. Dommen ved Østre Landsret på 3 års særfængsel blev anket af anklagemyndigheden med påstand om forvaring, og højesteret stadfæstede underrettens dom. Samtlige sager var uden dissens.

I det 13. tilfælde idømtes 2 års særfængsel ved underretten, men anklagemyndigheden ankede med påstand om forvaring. Landsretten fulgte denne påstand.

I det 14. tilfælde idømtes ved underretten 3 års særfængsel uden dissens. Denne dom blev anket af anklagemyndigheden med påstand om forvaring, tiltalte nedlagde påstand om formildelse. Vestre landsret idømte forvaring uden dissens, og denne dom blev anket af tiltalte med påstand om særfængsel, mens anklagemyndigheden nedlagde påstand om stadfæstelse. Højesteret idømte forvaring, idet der var dissens med 4 dommere for forvaring og 2 dommere for 3 års særfængsel (H. 1818).

10. Udskrivningssager.

Blandt de ejendomskriminelle var der i 1959 i alt 57 pct., der måtte rejse prøveudskrivningssag mere end 1 gang for at opnå prøveudskrivning fra forvaring. I 1969 drejede det sig om 26 pct. af de ejendomskriminelle.

Ca. halvdelen af ikke-berigerne opnåede prøveudskrivning ved 1. prøveudskrivningssag både i 1959 og 1969.

Tabel 14. *Prøveudskrevne fra forvaring i 1959 og 1969, fordelt efter dominanskriminalitet ved sidste dom/kendelse og antal prøveudskrivningssager.*

	Ejendomskriminelle				Andre			
	1959		1969		1959		1969	
	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.	abs.	pct.
1 sag	39	42,9	64	73,6	14	51,9	11	55,0
2 sager	31	34,1	19	21,8	8	29,6	5	25,0
3 sager	16	17,6	1	1,1	1	3,7	4	20,0
4 sager	3	3,3	–	–	2	7,4	–	–
5 sager	–	–	–	–	1	3,7	–	–
Uoplyst	2	2,2	3	3,4	1	3,7	–	–
I alt	91	100,1	87	99,9	27	100,0	20	100,0

11. Resumé.

Undersøgelsen har til formål at gøre rede for opholdstiden i forvaring for de personer, der blev udskrevet på prøve henholdsvis i 1959 og 1969.

De to årgange er lidt forskelligt sammensat. I begge dominerer ejendomskriminaliteten totalt med 74 pct. i 1959 og 80 pct. i 1969. Derimod har 1959 kun 1 pct. med voldskriminalitet mod 9 pct. i 1969. Omvendt har 1959 ialt 15 pct. med sexualkriminalitet mod kun 8 pct. i 1969.

Fra 1959 til 1969 er opholdstiden faldet med omkring et halvt år, idet næsten halvdelen af de udskrevne i 1959 sad 2½ år eller mere, mens mere end halvdelen af de udskrevne i 1969 sad mindre end 2 år, skønt andelen af indsættelser efter henholdsvis dom og kendelse er stort set uændret fra 1959 til 1969.

Af indbrudstyvene blev i 1959 mindre end en fjerdedel udskrevet efter mindre end 2 års ophold, mens dette var tilfældet for betydeligt mere end halvdelen i 1969. Tilsvarende havde kun en trediedel af bedragerne siddet mindre end 2 år i 1959, mens dette var tilfældet for næsten femsjettedele af bedragerne i 1969. For de øvrige kriminalitetsarter er tallene små og billedet ret broget.

For de sexualkriminelle er den gennemsnitlige opholdstid steget med 3 måneder fra 2 år 9 måneder i 1959 til 3 år i 1969. Stigningen skyldes formentlig forskelle i kriminalitetens grovhed og muligvis anvendelsen af frivillig kastration. For de ejendomskriminelle viser de gennemsnitlige opholdstider derimod et fald på 9 måneder fra 2 år 5 måneder i 1959 til 1 år 8 måneder i 1969, d. v. s. en nedsættelse af opholdstiden med 31 pct.

Det er stort set kun opholdstiden for personer, der er indsat efter kendelse, som er faldet. For disse faldt den gennemsnitlige opholdstid fra 2 år 2 måneder i 1959 til 1 år 5 måneder i 1969. For personer, der indsattes efter dom, faldt opholdstiden derimod kun fra 2 år 10 måneder til 2 år 9 måneder. For ejendomskriminelle med dom til forvaring var der dog tale om et fald i den gennemsnitlige opholdstid på 7 måneder fra 2 år 8 måneder til 2 år 1 måned. For de øvrige var der tale om en stigning på ikke mindre end 10 måneder, fra 3 år 2 måneder til 4 år. For personer indsat efter kendelse faldt opholdstiden for ejendomskriminelle med 9 måneder, fra 2 år 2 måneder til 1 år 5 måneder. For de øvrige steg den med 7 måneder, fra 1 år 5 måneder til 2 år, men her er tallene forsvindende små.

For indbrudstyvenes vedkommende er der sket en kraftig stigning i værdien af det tilegnede, idet denne for 79 pct. af 1959-årgangen lå på under 10.000 kr. mod kun 45 pct. af 1969-årgangen. For begge årganges vedkommende er der en klar sammenhæng mellem værdien af det tilegnede og opholdstidens længde.

Undersøgelsen indeholder endelig en redegørelse for sager, der er anket, og for sager, hvori der er afsagt dissens. Det fremgår bl. a., at antallet af anke- og kæresager for de ejendomskriminelles vedkommende blev mere end fordoblet fra 1959 til 1969, mens der ikke er sket nogen ændring for personer med anden kriminalitet.

Redegørelse til straffelovrådet

Af *Georg K. Stiirup.*

Udgangspunktet for vort behandlingsarbejde er den i kgl. anordning opstillede målsætning: at beskytte samfundet for den fare for retssikkerheden, som de indsatte, om de var på fri fod, ville frembyde. Indenfor disse sikkerhedsmæssige grænser skal vi forsøge at påvirke dem på en sådan måde, at det bliver lettere for dem at gennemføre et kriminalitetsfrit liv.

Forvaringsanstaltens klientel er den gruppe kriminelle, som af den ene eller den anden grund ikke egner sig til påvirkning gennem den behandling, der stilles til rådighed i fængselsvæsenets øvrige anstalter, i hospitaler eller åndssvageanstalter.

Det drejer sig om en gruppe, der har sat sig - respektive er blevet sat - uden for de almindelige påvirkningssystemer. Det er de afvigere fra det almindelige kriminelle klientel, der frembyder en større eller mindre risiko for retssikkerheden, et begreb der var særdeles relevant for lovgivningen i 1930.

Sagt på en anden måde: Retten har i disse tilfælde fundet det berettiget og rimeligt at anvende en foranstaltning, der gør det muligt for retten selv at vende tilbage til spørgsmålet om tidspunktet for en ændring af de frihedsberøvende foranstaltningers karakter, når der er indhøstet yderligere erfaringer vedr. den fremtidige risiko for retssikkerheden. Som en selvfølgelig humanitær forpligtelse følger der med en sådan forvaringsdom et tilbud til den dømte om assistance til en personlighedsmæssig udvikling.

Fra forskellig side, såvel lægelig som juridisk, udtales ofte, at formålet med forvaring er disses behandling. Derved muliggøres det at påstå, at varigheden af forvaring er afhængig af behandlingsresultatet. Dette er både rigtigt og forkert.

Sikkerhedstanken har altid haft en høj prioritet, samtidig med at vi opfattede det som muligt i de enkelte tilfælde at give ret til en nuanceret række goder.

Dette kunne - da jeg tiltrådte i 1942 - ses som ganske rimeligt, da opholdet i forvaringsanstalten ikke skulle betragtes som straf, men træde i stedet herfor. Vi var frigjort for enhver tanke om, at anstaltslivet skulle være præget af ulemper af den ene eller den anden art, forudsat at disse områder ikke kompromitterede sikkerhed og/eller samfund.

Behandlingsarbejdet er baseret på samarbejde mellem alle, der har en mulig indflydelse på den måde, hvorpå den indlagte selv kan gennemføre en for ham selv og for samfundet acceptabel tilværelse. Vi bygger således på den indlagtes egen aktive deltagelse i sin egen fremtid og prøver fra begyndelsen at gøre ham klart, at det største problem for fremtiden er den måde, hvorpå han starter sin nye tilværelse uden for anstalten. Personlighedsmæssige ændringer i adfærd tilstræbes, specielt på de områder, der, når han er på fri fod, skønnes at ville forøge risikoen for kriminelle handlinger. Sådanne omvæltninger kan dog være så vanskelige for den enkelte indsatte at gennemføre, at vi i visse særtilfælde må erkende, at man i hvert fald ikke skal fremskynde sådanne dyberegående ændringer, men se i øjnene (Treating, s. 15) at »helbredelse« kan virke som en gift, som ikke enhver kan tåle (Jung).

Som indledning til en personlighedsbehandling er det vigtigt at få den forvarede til at se i øjnene

at det er normalt, at mennesker føler sig usikre og ensomme,

at det tager tid at gennemløbe en menneskelig udvikling.

Terapeuterne må være flexible og tilpasse

deres egen adfærd til de situationer, hvori de befinder sig i forhold til den enkelte indlagte og først og fremmest stræbe efter, at der hos denne kan opbygges en rimelig tillid til de personer, som repræsenterer institutionen, uanset at vi ikke altid reagerer, som han ønsker i øjeblikket. Karakteristisk for vore indlagte er, at de frygter, at de, selvom de ikke ønsker det, påny kommer til at begå kriminelle handlinger, og således accentuerer deres dertil knyttede manglende selvrespekt. Enhver tidligere selvrespekt er gennem hele retsmaskineriets arbejde blevet nedbrudt. Måske - ja ofte - har det allerede i barndomsårene været vanskeliggjort for ham at udvikle en rimelig selvrespekt. Det har for mange af de kronisk kriminelle igennem en længere årrække - ofte fra tidlig barndom - ikke været muligt at opbygge primære interpersonelle relationer. Børne- og ungdomshjemsopdragelse, ofte institueret på basis af kriminelle handlinger, er hyppigt medvirkende til en underlegenhedsfølelse. Dette påvirker forholdet mellem ansatte og indlagte i de institutioner, hvor de har været. De forvarede er ofte - som så mange uden for anstalterne - urealistiske og tror, at man ved en klar viljesproces kan springe fra den ene adfærdsform til den anden derfra vidt forskellig, og dermed optages, evt. genoptages, som medlem af en lovlydig gruppe. En væsentlig del i arbejdet er at få den indlagte til at forstå både sig selv og sine egne roller i de situationer, hvori han optræder. Herunder må han lære at forstå det nødvendige i at undgå samvær med andre tidligere kriminelle. Derved skabes grundlaget for opbygningen af en ny omgangskreds, og samtidig begrænses risikoen for kriminogene situationer.

Vi har i de senere år betegnet den terapiform, vi anvender i Herstedvester, som individualiseret integrerende vækstbehandling. Behandlingsmetoden bygger på, at man indarbejder en adæquat sikkerhedsforanstaltning som ligestillet terapeutisk element i forhold til psykoterapi, somatisk terapi, almindeligt rehabiliterende arbejde og socialt støttearbejde (s.19). Indenfor alle disse områder er det væsentligt at sætte den pågældende forvaredes selvrespekt i focus og gøre det muligt for ham at finde balancen mellem sine egne muligheder og de krav, der stilles til ham i givne situationer. Et væsentligt element i et sådant bredt orienteret behandlingsarbejde er den daglige gensidige information og udveksling af iagttagelser. Den daglige konference er sædet herfor. Dette samarbejde er også væsentligt for at udbygge alle typer af ansattes fornemmelse af at høre sammen og muligheden for alle til at kunne begrunde de afgørelser, der træffes og forklare den indlagte baggrunden for, hvorfor de er truffet. De enkelte elementer i behandlingsarbejdet, den praktiske udførelse af disse teorier, er beskrevet tidligere, senest i kap. 2, Practices, s. 22 ff. i Treating the »Untreatable«.

Ved ankomsten er de fleste nyankomne nervøse og ude af ligevægt. Modtagelsen skal være venlig, stilfærdig. I de fleste tilfælde er det vigtigt, at den vagtmester, der først møder den nye, giver hånden og præsenterer sig. Men en mand, der særlig skuffet over sig selv vender tilbage til Herstedvester efter en mislykket prøveudskrivning, kan være overordentlig overfølsom, og i sådanne tilfælde kan det være urigtigt at give hånden.

De første dage er meget væsentlige, og det er vigtigt, at disse dages overfølsomhed udnyttes til ikke alene orientering fra medindlagte, der med interesse kaster sig over den nyankomne. Han må også få lejlighed til at høre institutionens ansattes meninger om hans fremtid. Det er derfor vigtigt, at den terapeut - psykiater eller psykolog - der får det direkte behandlingsmæssige ansvar for den nyankomne, hurtigt får lejlighed til at gennemgå den nyindlagtes levnedsløb. Der gives den forvarede mulighed for udførligt at uddybe, hvad man har modtaget skriftligt om ham. Herved illustrerer man indirekte for ham, at vi her i institutionen ønsker at danne os vore egne meninger om ham, og at vi ikke udelukkende lægger vægt på, hvad der er oplyst f. ex. i tidligere lægeerklæring.

På basis af, hvad der er iagttaget den første måned, gennemgås et resumé af den nyindsattes levnedsløb på et funktionærmøde, hvor oplysningerne fra skole, sygeplejerske, arbejdssted, afdeling og socialmedarbejder indarbejdes i redegørelsen. På dette grundlag kan man i en række tilfælde opstille noget i retning af en foreløbig behandlingsplan. Det er dog på dette tidspunkt vanskeligt for den forvarede at frigøre sig fra, hvad han oplever som autoritetsbetonet holdning

hos de ansatte. I denne mellemmenneskelige situation er det vanskeligt for os at opfatte, hvad det er, han egentlig ønsker at sige. Dette medvirker til, at vi altid må være villige til at ændre og udbygge den foreløbige arbejdsplan.

I de år, hvor vi fik et rimeligt antal nyindsatte forvarede, gennemførte jeg selv en gruppemæssig orientering af de første gang hos os indlagte. Postbetjent og oversygeplejerske deltog. Dette gav dels en del af personalet, dels de forvarede, en fortrinlig mulighed for orientering om anstaltens forhold, således som de tegnede sig for anstaltslederen. De nyankomne fik et praktisk oplevet indtryk af, hvordan en gruppetilværelse kunne forme sig. Her gennemgik jeg udfra psykiatrisk-psykologiske synspunkter de for retten mulige klassifikationer, som de foretages på grundlag af straffelovens § 17, og beskrev i enkle vendinger betydningen af lægeerklæring og retslægerådsudtalelse. Herved rettedes en del af de fejlagtigheder, de mødte op med. Det understregedes, at deres kriminelle handlinger enten for dommeren havde været så alvorlige eller var fulgt efter hinanden i så hurtig rækkefølge, eller at de særegenskaber, som den indsattes personlighedsmæssige forhold frembød, havde været så påfaldende og konstante, at man ikke længere kunne regne med, at de almindeligt anvendte forholdsregler ville være tilstrækkelige til at bistå den nu forvarede i at klare sig kriminalitetsfrit i fremtiden. Slagordsmæssigt kunne det udtrykkes enkelt med, at retten på en måde havde sagt, at »nu er vi kommet til en slutstation«. Den ubestemte dom, forklarede jeg, skulle opfattes som rettens ønske om at udskyde tidspunktet for rettens afgørelse af, hvornår man kunne genoptage forsøg på uden for institutionen at opbygge en fremtid uden ny kriminalitet. På dette grundlag faldt det i reglen naturligt at gå videre til at drøfte udskrivningssituationen, som især interesserer de nyankomne, og som rettelig betyder en ændring i form af en mildnelse af de i § 70 omhandlede behandlingsmæssige muligheder.

Vi gennemgik de udskrivningsbetingelser, der er almindeligst. Vi havde dengang, jeg gennemførte dette, ca. 170 forvarede i Herstedvester, og jeg kunne påpege, at det kun var få med lave numre, der fandtes i anstalten, således at de nyankomne selv havde mulighed for at kontrollere det fejlagtige i de almindelige forsøg fra enkelte særligt aktive negativt indstillede kammeraters side på at bilde dem ind, at næsten alle kom igen.

Vi gennemgik også andre problemer og understregede bl. a., at flugten fra en besværlig situation alligevel ikke fører til nogen løsning af et problem, men at man i sådanne situationer ofte kan få udbytte af at diskutere tingene med andre mennesker, og at de blandt personalet forhåbentlig ville finde mennesker, som de kunne have tillid til og som havde praktiske erfaringer.

Jeg understregede, at det var illusion at tro på, at livet efter en prøveudskrivning ville være lettere end før. Man kunne vist sige tværtimod og fastslå, at det i hvert fald ville være lige så vanskeligt som institutionslivet. Vi gennemgik, hvorledes vi anvender den åbne afdeling indenfor muren, barakken, og hvorledes man anvender Kastanienborg. Endelig forsøgte jeg at forklare dem, at det ikke var nemt at sige rent ud ja eller nej til spørgsmålet om, hvorvidt tidspunktet var inde til, at en mand blev prøveudskrevet. Der er mange forskellige ting, der skal tages stilling til, hvis der virkelig skal være realitet i, at det er dommeren, der skal træffe en afgørelse. Vi må se det som rimeligt, at rettens afgørelse ikke altid vil være i overensstemmelse med, hvad vi udfra lægelige synspunkter ville finde rimeligst. Der kan foreligge tilfælde, hvor retten ikke vil udskrive, selvom vi anbefaler, eller i hvert fald har fundet prøveudskrivning rimelig. Det omvendte kan - omend sjældent - også være tilfældet, altså at vi ikke har anbefalet, men at retten alligevel prøveudskriver.

En vigtig del af vort behandlingsmæssige arbejde består i kritisk at analysere de indlagtes fremtidsplaner. Det er vigtigt at undgå de rene dagdrømmerier, der er en så almindelig trøst i fængselstilværelsen. Vi må i stedet håbe at kunne nå frem til, at de som prøveudskrevne også vil føle sig overbevist om, at der i vanskelige situationer er mulighed for at få hjælp i stedet for at begå ny kriminalitet.

Efter en sådan indledningstime er mulighederne for i næste møde at få stillet flere spørgsmål væsentlig større. Vi drøftede i anden og evt. tredie time særlig forholdet til personalet, hvordan man - på basis af erfaring om, at »nissen flytter med« - selv må

arbejde med. Man må altså ikke føle de drøftelser, der gennemføres om ens person, som et udtryk for udspionering, men som et forsøg på at finde frem til en indre continuitet i den måde, hvorpå de enkelte indlagte reagerer overfor forskellige situationer.

Behandlingsarbejdets formål er at undgå ny ligeartet kriminalitet. Vi må derfor oftest belaste de indlagte så meget, som de kan tåle, og derved give dem mulighed for at teste deres egne grænser. Vi må forsøge at finde enhver mulig udvej for at påvirke den enkelte til at opgive sine udadrettede reaktioner, eller i hvert fald modificere disse. Medens hospitaler i tilslutning til en konfliktsituation kan benytte lejligheden til at blive af med en vanskelig mand, når denne ikke er sindssyg, må vi beholde de indsatte, som ikke alene medens de er hos os, men antagelig også i fremtiden, vil frembyde væsentlig risiko for at blive virkeligt besværlige for deres omgivelser.

En væsentlig del af det grundlæggende arbejde med at motivere de indlagte til at få en fornemmelse af, at det er muligt, trods alle tidligere skuffelser, alligevel at kunne klare sig kriminalitetsfrit i fremtiden, ligger på den uniformerede medarbejder på afdelingen og på værkstedet.

For at den enkelte indsattes dagligliv skal få positiv betydning for ham, er det nødvendigt, at han har et hyggeligt rum at trække sig tilbage til, hvor han kan være alene, og at den gruppe, han i andre perioder har lejlighed til at være sammen med på arbejdsplads eller afdeling, er til at holde ud at leve fredeligt sammen med (s.44).

Koordineringen af den arbejdsmæssige placering og placering på afdeling må foregå i den daglige gruppe af overordnet personale, den såkaldte konference.

Skolen har til opgave dels at analysere den nyankomnes opdragelsesmæssige problemer, hans behov for speciel undervisning, og hvis der f. ex. findes ordblindhed eller andre læsevanskeligheder, da at sørge for, at disse bedst muligt bliver bearbejdet. Ud af skolens arbejde kan også komme gruppemæssige diskussioner om fremtiden og de sociale problemer, man kan vente at møde. Extemporalteater udvikledes i Herstedvester ved særlig indsats af forfatteren Kaj Nielsen.

Et væsentligt led i behandlingsarbejdet er at opretholde kontakten med den ydre verden, dels gennem adgang til avislæsning, dels ved kontakt med familie og venner, både når disse kommer på besøg og gennem udgange med ledsager. Særlig de 6 timers udgangsture hjælper mange indsatte til at se med nye øjne på gamle slagmarker. Disse ture har gang på gang været grundlag for hans egen forståelse af, hvorledes han har været tilbøjelig til at opbygge en urealistisk drømmeverden, ligesom det hjælper ham til at undgå at vente sig for meget ved sin tilbagevenden til den frie verden. Udgangsledsageren har ofte opnået en stor indflydelse i denne vanskelige proces.

Gruppearbejdet falder i to, evt. tre afsnit, dels det almindelige gruppearbejde, som er et udslag af den daglige tilværelse på afdelingerne, hver især med op til 10 eller 15 indlagte. Allerede i 1944 skabtes her ud over den første mere specialiserede arbejdsgruppe, som led i forberedelserne til at overgå til den åbne afdeling, Kastanienborg, der blev taget i brug i november 1944, i en periode hvor politiet var i Tyskland. Derefter prøvede vi i foråret 1946 en gruppe, der gennemdrøftede deres karriere, således som de selv så på den. I denne gruppe deltog professor Hurwitz, og det var tydeligt, at enhver af de indlagte anstrengte sig for at give denne den størst mulige indsigt i de komplicerede livssituationer, der fulgte af den kriminelle karriere.

En anden form for gruppevirksomhed kaldte vi studiekredse. En sådan gruppe arbejdede i 1947-48 for at planlægge en film om livet i Herstedvester, og en anden gruppe udarbejdede sammen med nogle repræsentanter for statsradiofonien grundlaget for en udsendelse i radioen om livet i forvaring. Gruppearbejdet har i perioder været overordentlig betydningsfuldt, men der har igennem længere tid ikke været tilstrækkelig arbejdskraft til rådighed til at fortsætte dette vigtige arbejde på tilstrækkelig intensiv måde. De enkelte terapeuter, der har interesse for det, belastes med forsøg på at komme i kontakt med de korttids-anbragte særfængselsfanger (s. 74, vedr. fordelene ved gruppearbejde).

I »barakken« — en fri afdeling inden for muren - har jeg selv gennem årene haft ugentlige gruppediskussioner.

Speciel psykoterapi, som den er udarbejdet hos os, må ses på baggrund af det nu

skildrede apparat til udvikling og vedligeholdelse af det psykoterapeutiske klima. Det er vigtigt at se de specielle psykoterapeutiske problemer på deres rette baggrund. I stor udstrækning bygger vi på Rogers non-directive terapeutiske arbejdsform.

Den egentlige psykoterapi kommer undertiden først igang, når baggrundsfaktorerne har virket nogen tid, og i så fald især i tilslutning til, at der iagttages ændringer i den daglige adfærd. Når det stationære adfærdsmønster ikke længere holder, bliver den indsatte ofte krævende og barnagtig fremfor at kaste sig ud i konflikter, som han plejede at gøre. I andre tilfælde opstår hypokondre reaktioner eller en klæbende tilbøjelighed til at påkalde sig opmærksomhed på alle måder.

Psykoterapien må i en række tilfælde gå ud på at skabe dybere indsigt i personlighedens struktur, men ofte må det ikke ske for hurtigt, og man bør i det hele taget være forsigtig med at fremkalde en for belastende selverkendelse. Samspillet med afdeling og arbejdsplads er i den henseende af stor betydning, idet ændringer i adfærd først iagttages i dagliglivet på afdelingen.

Følelsesladede øjeblikke kan i en række tilfælde udnyttes, d. v. s. at man i tilslutning til åbenbare konfliktsituationer forsøger at udnytte denne stemning af irritation og vrede til en analyse af, hvorfor sådanne perioder ikke optrådte tidligere, eller netop optrådte idag, og især til at diskutere tidligere episoder af samme karakter, således som disse optrådte i den frie tilværelse. Dette var især vigtigt i de første år, hvor svære konflikter optrådte hyppigt. Efterhånden som miljøet bedredes, svandt disse, og da vi fik færre konfliktsituationer, erstattedes disse med den anamnestiske analyse. Denne har nogen lighed med en såkaldt karakteranalyse. Vi forsøger at gennemføre en cirklen rundt om aktuelle situationer af kriminalitetsmæssig betydning, indtil man efterhånden når frem til, at den forvarede erkender nødvendigheden af at indarbejde nye holdninger overfor bestemte situationer eller situationskæder. Sådanne anamnestiske analyser virker i reglen bedst hos yngre personer (i 25-30 års alderen eller lidt derover), medens de ældre har vanskeligere ved at gennemløbe den tilhørende sociale læreproces, der ofte, selv for de yngre, tager år.

I en periode anvendte vi i en del tilfælde narcosyntese og almindelig afspænding, det sidste særlig gennem et samarbejde med en afspændingsterapeut, der med virkelig interesse forsøgte at gå ind i et samarbejde med psykoterapeuterne. Ingen af de to arbejdsmetoder har vist sig så udbytterige og dermed hyppigt anvendte, at der har kunnet udarbejdes standardteknik.

Når vi anvender narcosyntese, sker det nu altid med patienten i bælte, således at man har kontrol med de aggressionsudbrud, der undertiden ses hos patienter af den kategori, vi har til behandling, og som kan være ganske faretruende.

Medicamentel behandling

For det store flertal af de indsatte, der lider af adfærdsforstyrrelser, og hvor der ikke er tale om grænsepsykotiske tilstande, er vi meget tilbageholdende med anvendelsen af medicamentel supplering af behandlingen. I emotionelt meget ustabile og aggressive tilfælde kan man dog af og til få lejlighed til at bryde den onde ring, der udvikles i tilfælde, hvor f. ex. personalet må være særlig agtpågivende overfor aggressive handlinger, og den indsatte reagerer på denne særholdning overfor sig. Under en periodes medicamentel dæmpning overfor en sådan latent aggressivitet kan der udvikles et godt samarbejde mellem indsat og ansatte.Vi lægger vægt på, at patienten herunder får lejlighed til at gennemdrøfte sine aggressioner og ikke får en illusion om og slår sig til ro med, at disse medicamentelt kan holdes i skak. Der ville i så fald for let blive tale om en risiko for fejlvurdering, både fra hans og vor side. Skal man udskrive en aggressionspræget mand med medicamentel behandling, må man sikre sig, at han virkelig indtager stoffet. Erfaringer fra hospitaler viser, at selv der er regelmæssigheden heri begrænset. Megen medicin bliver smidt ud i køkkenvasken. Man må tillige sikre sig, at medicamentationen ikke bliver så kraftig, at der kan blive tale om f. ex. trafikfarlighed.

Disse bemærkninger må ikke tolkes således, at man ved almindelige medicinske sygdomme er tilbageholdende med medicin, tværtimod. Det er af stor betydning for udviklingen af tilliden til institutionen, at de indsattes almenlidelser diagnosticeres og behandles så tidligt og så korrekt som muligt.

Man må altid huske på, at en pånødet behandling, som den vi må udøve under forvaring, vil være undergivet meget intensiv kritik i form af heldigvis indtil nu ret grundløse klager til centralmyndigheden, og der undergives en omhyggelig kritisk vurdering.

I sygeafdelingen for somatiske lidelser har vi også igennem årene behandlet en række for de pågældende forvaredes omgivelser særligt belastende psykiske tilfælde, herunder grænsepsykotiske eller psykotiske patienter, hvis diagnose endnu ikke er så sikker, at vi kan overbevise hospitalslægerne om, at det vil være rigtigst at fortsætte behandlingen under mere hospitalsmæssige forhold.

Når man nærmer sig den periode, hvor man kan regne med, at prøveudskrivning er forestående, har man i en del tilfælde placeret den pågældende på den åbne afdeling, Kastanienborg, der ligger 7 km fra hovedanstalten. I andre tilfælde har man fra en særlig afdeling arrangeret udearbejde, enten således at de pågældende i et par måneder kommer på arbejde hos en privat arbejdsgiver uden for anstalten eller på kurser, således at de kan vise, at de er rede til at overholde aftaler. Sådanne langsomme forsøg på at sluse forvarede ud af institutionstilværelsen har vi anvendt siden 1944. Man må regne med, at udskrivningsproceduren, således som den gennemføres i Danmark, tager 6-8 uger, undertiden endog længere, - dette særligt når forsvareren får sagen stillet midlertidigt i bero. Denne periode kan være særdeles belastende for de forvarede*).

Den sociale medarbejder har allerede i begyndelsen af forvaringsperioden etableret kontakt med den indsatte og har dengang og sidenhen bistået ham med ordning af hans sociale situation.

Fejlagtigt er man tilbøjelig til at tro, at behandlingsarbejdet standser ved prøveudskrivningstidspunktet. Det er derimod rigtigt, at også den ambulante fase burde kunne gennemføres bedre, end vi hidtil har været i stand til at gøre det.

I en lang række tilfælde må man dog fastslå, at erfarne socialmedarbejdere faktisk etablerer og fortsætter en reel psykoterapeutisk støttebehandling med jævnlig kontakt til pågældendes terapeut - læge eller psykolog. I perioder, hvor de sociale vanskeligheder tårner sig op, søger disse ofte meget usikre forvarede optagelse på den åbne afdeling Kastanienborg, hvor de lader sig optage med henblik på endnu en gang at få en ny start i det almindelige samfund.

Udover optagelse på den åbne afdeling er der i årenes løb etableret et meget vigtigt behandlingsapparat i form af direkte tilbageførsel i perioder, hvor den emotionelle stabilitet er særlig truet eller i tilslutning til andre risikofaktorer.

I en del af disse tilfælde, som også i visse tilfælde forud for prøveudskrivningen, må vi erkende, at den psykiske instabilitet, evt. kompliceret med periodisk alkoholmisbrug, faktisk er så invaliderende, at det må være rimeligt at tildele ham invalidepension, i reglen mellemste pension. Dette er gennemført i efterhånden en del tilfælde, hvorved man kan sikre den pågældende tag over hovedet og det nødvendigste underhold, og samtidig af og til få ham beskæftiget.

Det her beskrevne behandlingsforløb har givet gode resultater. Det er beskrevet allerede i Beretningen om arbejdet 1935-51 i Forvaringsanstalten i Herstedvester, udgivet af direktoratet for fængselsvæsenet i 1959, og senest i Psykopatiproblemer fra behandlingssynspunkt, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, s. 190 ff. 1969. I beretningen er der sammenlignet med de 335 statsfængselsfanger.

Af tabel 18 (hvor kolonnen: Ialt er helt fejlagtig og bør udgå) ses, at de intermitterende kriminelle i Herstedvester varierer mellem 18 og 29 pct. i de forskellige tidsperioder, og statsfængslet på dette materiale

*) Disse bemærkninger om den lange tid skal ikke forstås således, at jeg ville foretrække at udskyde den sædvanlige domsproces. Tværtimod mener jeg, at det har en særlig betydning, at det er den samme domstol og samme anklager og forsvarer, der fungerer både ved anbringelse og udskrivning på prøve og senere ved endelig udskrivning. Strafferetsjuristerne kan derigennem også få et praktisk indblik ikke alene i de tilfælde, der recidiverer - dem kender de kun alt for godt - men ved vort system har de også kunnet få at se, at disse personer kan udvikle sig positivt under specialbehandling.

Regler, der begrænser de alvorligere misbrug af procedureregleme, der tillader tilbagekaldelse af udskrivningsandragender med få måneders interval, ville derimod være ønskelige.

havde 51 pet., medens det for kronisk kriminelle varierer i de forskellige tidsperioder i recidivprocenten for 5 år mellem 57 og 44, statsfængslet 77.

Fordelt efter dominanstyper er der ingen større recidivforskel med hensyn til berigere, men derimod en påfaldende større forskel vedr. voldskriminelle, omend antallet her er så lille, at det ikke tæller.

Der er forsøgt forskellige grafiske fremstillingsmåder af forløbsbillederne. I 1959-arbejdet kan man se den samlede gruppes recidiv i forhold til tiden efter prøveløsladelsen. I det nyeste arbejde ses de individuelle levnedsløbs forløb. Særlig de sidste giver et grafisk klart indtryk af, at det for de berigere, vi har arbejdet med, drejer sig om en meget hårdt belastet gruppe med et ikke ubetydeligt positivt resultat.

Opbygningen af det nødvendige tillidsforhold mellem anstalt og indlagte er dog blevet meget vanskeligere i de senere år. Den enkelte medarbejder er måske også blevet mere usikker, og i en periode har i hvert fald det overvejende ældre personale været mere tilbøjelige til at undgå at tage en konflikt, der måske ville have været i stand til at ruske op i et dødvande, men som også ville være akut belastende.

De sidste års slagords-kampagne, der ikke bygger på nogen sikker viden om den »ubestemte tids« belastninger contra motiverende virkninger, har også virket hæmmende på den hidtidige konstruktive udnyttelse af netop dette element i forvaringsopholdet.

Skarpt, og måske lidt for skarpt sagt, har den forvarede hidtil, når han kom til os, haft så få specielle rettigheder som muligt. Vi drøftede nøje med ham, at han nu var kommet til en endestation. Samfundets rette myndigheder, domstolene, havde bestemt, at nu måtte samfundet have fred, i hvert fald for en længere periode. Det var derfor nødvendigt at lægge vægt på sikkerheden mod flugt og mod andre former for impulsive reaktioner, herunder også flugten for en erkendelse af virkeligheden. Udfra humanitære terapeutiske overvejelser lod man ham derefter nyde så mange rettigheder, som det i det enkelte tilfælde fandtes forsvarligt i den givne situation. Nøgleordene i dette arbejde blev: »Når forholdene taler derfor«. Med disse muligheder har vi igennem årene været i stand til ikke alene i ord, men også i handlinger at demonstrere vor anerkendelse af hans egen indsats.

I de seneste år med den stigende standardisering af rettigheder, der gælder såvel begyndere, som dem der har været alle institutioner igennem, er vi kommet i den modsatte situation. Vort behandlingsmæssigt nyttige klima er ikke så positivt, som det har været. I den ene situation efter den anden forpligtes vi nu til at uddybe en negativ kritik af et eller andet adfærdselement for dermed at motivere, at et af de goder, der nu betegnes som rettigheder, ikke kan nydes. Den positive, stimulerende motivationsproces er i disse tilfælde erstattet med en negativ proces, hvorved vi ufrivilligt kommer til at accentuere den forvaredes »forpligtelse« til at føle sig særlig ilde behandlet ved at være idømt denne strenge foranstaltning. Forhåbentlig kan den konstruktive hjælp, der kan ydes via det hos os anvendte behandlingssystem (I I V), i nogen grad bevares. Den bølge af klagesager, der fulgte i hælene på de såkaldte reformer, synes allerede nu at være lidt aftagende, og dermed følger måske muligheden for en ny evolution.

Georg K. Stürup.

Undervisnings- og fritidsaktiviteter.

I henhold til straffelovrådets skrivelse af 25. september 1969 vedr. tilrettelæggelse af behandlingen i forvaringsanstalterne skal jeg for så vidt angår undervisnings- og fritidsaktiviteterne her udtale følgende:

Undervisningen.

Undervisningen er frivillig og hviler på et tilbud til de indsatte om at anvende fritiden på en fornuftig og positiv måde under opholdet her og er søgt tilrettelagt således, at den i videst muligt omfang stimulerer og udvikler den enkeltes evner og interesser, hvorved den medvirker til at skabe mere gunstige betingelser for en hensigtsmæssig genindtræden i samfundet.

Undervisningen foregår dels om dagen og dels om aftenen.

Bortset fra de specielle undervisningsarrangementer, som under skolens medvirken er etableret for visse indsatte uden for murene på specialarbejderskoler, tekniske skoler, HF-kurser m. v., er dagundervisningen udelukkende forbeholdt særundervisning for læse-, skrive- og regneretarderede. Skolen anser det for en af sine væsentligste opgaver at afhjælpe et elementært behov hos en del indsatte for i nogenlunde rimeligt omfang at kunne beherske dansk og regning, da et handicap af denne art ofte kan virke hæmmende på de resocialiseringsbestræbelser, der iøvrigt udfoldes her. Undervisningen bestrides af skolens faste lærere, som er specialuddannede til denne opgave, og medfører ofte en kontakt ud over den rent undervisningsmæssige til gavn for integration af lærerne i det almindelige behandlingsarbejde.

Aftenundervisningen foregår sædvanligvis i grupper på 5 til 10 deltagere og omfatter dels studiekredse med forskellige emner, der fortrinsvis tager sigte på en aktuel samfundsorientering, dels sprogfag og dels mere praktisk betonede fag, f. ex. hobby- og sløjdundervisning, fagtegning og madlavning m. v., samt sport og idræt. Desuden bør nævnes specielle arrangementer under aftenskolen som extemporalteater, amatørteater, formning og motorlære.

Undervisningen hæmmes desværre i nogen grad af dårlige og uhensigtsmæssige lokaler, som i nød og betryk for år tilbage nødtørftigt blev indrettet i en faldefærdig barak og som lider af en fatal mangel på lydisolering og desuden savner toilet og håndvask.

Fritidsaktiviteter.

Målsætningen for tilrettelæggelsen af fritidsaktiviteterne er i en vis udstrækning den samme som for undervisningen, og da den desuden også falder ind under skolens ressort, er grænserne mellem de to former ofte flydende.

Fritidsbeskæftigelsen i vinterhalvåret er i første række præget af hobby- og træarbejde. Der er på hver afdeling et hobbylokale med det nødvendige værktøj, som dog ikke kan rumme alle, men dette afhjælpes af, at en stor del af de indsatte foretrækker at arbejde på cellerne. Tilsynet med hobbyarbejdet forestås af tre husflidslærere, som går rundt på afdelingerne og giver den fornødne vejledning.

I sommerhalvåret er det først og fremmest sports- og idrætsudøvelser, der dominerer, og da der fra skolens side lægges stor vægt på, at der - inden for de behandlingsmæssigt afstukne baner — i så vid udstrækning som muligt gives de indsatte lejlighed til at bevare kontakten med tilværelsen uden for murene, bliver der i sæsonens løb arrangeret en lang række sports- og idrætsturneringer med repræsentanter for foreninger og klubber udefra.

Der bliver hele året rundt hver 14. dag vist bredfilm, som de indsatte selv udvælger, og desuden vises der en gang om måneden et oplysende smalfilmsprogram. Tillige arrangeres der med jævne mellemrum kunstnerisk optræden, koncerter, diskussioner m. v.,

hvor de indsatte har en vis indflydelse på arrangementernes art og tilrettelæggelse. Som et eksempel på det sidste kan nævnes, at der i november 1969 på de indsattes forslag blev indbudt folketingsmedlemmer fra de forskellige politiske partier til en drøftelse af bolig- og abortproblemer efter et oplæg fra extemporalgruppen.

Personale.

Der er for tiden knyttet 1 undervisningsleder, 2 lærere og 23 timelærere, samt 2 skoleoverbetjente til skolen. Timelærerne er i overvejende grad rekrutterede fra det uniformerede og civile personale, medens et par stykker kommer udefra. Den uddannelsesmæssige baggrund for timelærernes undervisningsvirksomhed er ret forskelligartet, men opvejes i rigeligt mål af den særdeles gunstige behandlingsmæssige situation, som opstår, når timelærere og elever mødes omkring en undervisningsopgave i en mere civil og afspændt atmosfære end tilfældet måske er i det daglige.

Den aktuelle undervisningsssituation.

For at anskueliggøre omfanget af den undervisningsmæssige aktivitet her på anstalten har jeg valgt ugen fra den 14. til den 21. marts 1970 som udgangspunkt.

I. *Specialundervisningen.*

Som tidligere nævnt ligger denne undervisning i dagtimerne alle hverdage undtagen lørdag, og er på grund af undervisningens særlige karakter uden undtagelse individuel.

Der undervises i dette tidsrum ialt 11 særdeles læse- og skriveretarderede i ialt 42 lektioner a 50 minutter.

II. *Aftenskolen.*

I aftenskolen var der følgende fag:

1) Studiekreds (kommunalpolitik) med 6 elever i 2 lektioner
2) Motorlære med 4 elever i 4 lektioner
3) Musikundervisning med 9 elever i 3 lektioner
4) Fagtegning med 3 elever i 6 lektioner
5) Studiekreds (politisk geografi) med 10 elever i 2 lektioner
6) Filmstudiekreds (kun hver 14. dag) med 18 elever i 3 lektioner
7) Filmstudiekreds (kun hver 14. dag) med 16 elever i 3 lektioner
8) Extemporalteater med 9 elever i 3 lektioner
9) Amatørteater med 8 elever i 6 lektioner
10) Badminton med 18 elever i 6 lektioner
11) Bordtennis med 18 elever i 3 lektioner

///. *Fritidsaktiviteten.*

Hobbyundervisning (på afdelingerne) ca. 18 elever.

Der var i denne uge ingen fælles filmeller underholdningsarrangementer.

Torben Brasch.

Forsorgsarbejde.

I det rids, jeg vil prøve at give af en forsorgsmedarbejders vilkår i arbejdet på forvaringsanstalten i Herstedvester, vil jeg begynde med det meget papir, der er i dette arbejde, først og fremmest *efter* en forvarets udskrivning fra anstalten.

Forsorgsmedarbej deren overtager den fortrinsvis af læger og psykologer opbyggede journal og forsøger at videreføre den således, at vi om enhver kontakt med den forvarede gør et så fyldigt journalnotat, at en casestory, der ikke blot indeholder facts som f. ex. skiftende bopæl og arbejdssteder, men også forhandlinger med diverse myndigheder m. v., oplysninger om hans relationer til omverdenen og hans reaktioner på de vanskeligheder, der møder ham, gerne skulle fremgå deraf.

Det erklæringsskriveri, der påhviler forsorgsmedarbejderen, er ganske overordentlig omfattende. Når tilsynsperioden er tilendebragt og spørgsmålet om endelig udskrivning skal indbringes for retten, er det forsorgsmedarbejderen, der udarbejder en for hele prøveudskrivningsforløbet udførlig redegørelse, men i langt det overvejende antal af vore sager er der forud herfor skrevet en lang række erklæringer og udtalelser om den prøveudskrevne.

Enhver straffelovsovertrædelse afføder en forholdsudtalelse til anklagemyndigheden, og i de tilfælde, hvor sagen skal indbringes for retten, også en udtalelse om den sanktion, man herfra måtte anbefale anvendt. Hertil kommer, at vi i et meget stort antal tilfælde afæskes lignende udtalelser, når den prøveudskrevne gør sig skyldig i overtrædelser af politivedtægten og motorloven.

Vi afæskes også ofte skriftlig udtalelse af politiet, når en prøveudskrevet begærer almindeligt førerbevis eller erhvervskort, i det førstnævnte tilfælde selvfølgelig specielt og med rette, hvor det drejer sig om narkomaner og alkoholister.

Tilbageføres en prøveudskrevet til anstalten i henhold til de for hans udskrivning gældende særvilkår (jfr. herom senere) udfærdiger vi den erklæring, der skal gå til statsadvokaten, og i enkelte tilfælde sker der særlig indberetning til samme om en prøveudskrevets forhold, f. ex. hvor disse forekommer at være af særlig foruroligende art, eller hvor man er kommet til kundskab om så alvorlige overtrædelser af straffeloven, at man skønner at have pligt til at give anklagemyndigheden meddelelse herom.

Med at nævne, at vi også i tilfælde, hvor en prøveudskrevet må begæres efterlyst, udfærdiger den for politimyndigheden nødvendige redegørelse for den pågældendes forhold, tror jeg i det store og hele at have husket det erklæringsarbejde, der er affødt af samarbejdet med politi og anklagemyndighed, men skal så yderligere nævne, at sundhedsstyrelse og praktiserende læger holdes skriftligt underrettet om vore prøveudskrevne narkomaner, og at adskillige ting i en prøveudskrevets tilværelse giver anledning til udadrettet skriftlig aktivitet. Som et eksempel herpå skal jeg blot nævne ansøgninger til skattevæsen om eftergivelse af restance eller om revision af skønsmæssige skatteansættelser, sidstnævnte i almindelighed forårsaget af vort klientels ringe lyst til at indsende selvangivelse.

Den værdi, der efter vor mening ligger i, at tilsynet med de prøveudskrevne videreføres af en stab af forsorgsfolk, der ikke alene kender den prøveudskrevnes baggrund og forudsætninger, men også har kendskab til det arbejde, der under forvaringsopholdet er gjort af psykiatere, psykologer og andre medarbejdere, og den behandlingslinie, der er lagt for den enkelte, forudsætter, at forsorgsmedarbej deren i udstrakt, men desværre sørgelig forsømt grad, deltager i det daglige liv i anstalten. En fortløbende kontakt hermed og i hvert fald deltagelse i alle

vigtige møder burde være en selvfølge, men dette har gennem adskillige år været ganske uigennemførligt. I denne forbindelse må det også anføres, at forsorgsarbejdet for de hensiddende tvunget af omstændighederne i det store og hele indskrænker sig til samtaler med den enkelte i forsorgsmedarbejderens kontor, medens områder som deltagelse i de hensiddendes daglige liv i afdelingerne, deltagelse i deres diskussioner om forskellige samfundsspørgsmål i relation til ekstemporalspil o. l., såvel som egentligt forsorgsmæssigt gruppearbejde blandt dem må forsømmes.

Anstaltens forsorgsmedarbejdere har gennem en årrække hver især haft deres afgrænsede arbejdsområde, og de arbejder i snit med ca. 70 klienter hver, de ældste i tjenesten med et noget højere, de sidst tilkomne med et noget lavere antal. Af disse ca. 70 klienter er 20—25 anbragt i forvaringsanstalten, medens resten er udskrevet på prøve.

Forsorgsmedarbejderen optager umiddelbart efter en forvarets anbringelse i anstalten kontakt med ham og tilbyder ham assistance i alle forsorgsmæssige spørgsmål. Hans sygekasseforhold berigtiges, hans eventuelle fagforeningsforhold ordnes på bedst mulige måde, hans ejendele hentes hjem fra bopæle og andre anbringelsessteder, det ikke under depot henhørende registreres og opbevares, og fra lånekontorer, vaskerier og renserier indløses effekter efterhånden, som hans indtjening ved anstaltsarbejde giver mulighed derfor. Hans feriekort indhentes hos arbejdsgivere for senere indløsning af beløbene, og der tages stilling til hans ønsker om besøgs- og korrespondancetilladelser. Hvor det er ønskeligt, gøres et forsøg på genoprettelse af brudte kontakter, og i videst mulige, men desværre igen kun gennemførligt i alt for ringe omfang, optages kontakt med det eventuelle familie- eller kærestemiljø, han engang skal udskrives til. Under det videre anstaltsophold er administrationen af hans indtjente penge i vid udstrækning henlagt under forsorgen, der bistår ham også i en lang række andre forhold, der enklest kan beskrives således, at alt, hvad der rækker ud over den anstalten omgivende mur, når det ikke lige er af ganske speciel interesse for psykiatere og psykologer, henhører under forsorgsmedarbejderen.

Henimod det antagne udskrivningstidspunkt søger forsorgsmedarbejderen at intensivere kontakten med den forvarede, og sammen med denne lægges planer for hans tilværelse. Det med selve udskrivningen forbundne arbejde, fremskaffelse af passende beskæftigelse, leje af bolig, beklædningsindkøb m. v., tager i hver enkelt sag flere dage af en forsorgsmedarbejders tilværelse.

Når det i det forannævnte omtalte arbejde er overstået, kommer det, der for forsorgsmedarbejderen selv i almindelighed nok står som den vigtigste del af dennes virke, arbejdet med og for den prøveudskrevne. Dette er imidlertid så mangesidet, at en beskrivelse heraf er uhyre vanskelig.

Forsorgsmedarbejderens benævnelse som tilsynsførende henleder umiddelbart tanken på et kontrollerende arbejde, som i og for sig også søges gennemført, skønt det ikke *kan* lade sig gennemføre på grund af akutte og presserende opgaver (og parantetisk bemærket skønt værdien af kontrolforanstaltninger formentlig er yderst ringe). Hovedvægten i arbejdet lægges i et tilbud om hjælp til den prøveudskrevne, og denne hjælp ydes i et utal af praktiske spørgsmål og i noget, som bør betegnes som behandling eller terapi. Der findes ikke mere dækkende betegnelser.

Arbejdet med den forvarede søges tilrettelagt således, at den første del af prøveudskrivningsperioden beregnes til hyppig kontakt med den forvarede og en stadig bearbejdning af hans holdning til omgivelserne (familie, arbejdsplads m. v.) og til de samfundskrav og forpligtelser, som han uvægerligt må lære at indordne sig og opfylde, hvis han skal komme til at fungere socialt tilfredsstillende, og i de fleste tilfælde vel dermed også til større tilfredsstillelse for ham selv. Efterhånden søges afhængigheden af forsorgsmedarbejderen og hermed kontakten aftrappet i takt med hans opbygning af selvstændighed og selvrespekt, men ofte medfører uberegnelige faktorer selv adskillige år efter prøveudskrivning en regression til et forlængst overskredet stadium, og hermed må et fornyet intensivt arbejde igang igen i hvert fald en vis tid, idet den forvaredes recidivrisiko i en sådan periode må anses for væsentligt forøget.

De for en prøveudskrivning sædvanlige vilkår, og de for et stort antal prøveudskrevne fastsatte særvilkår, giver nok i en række tilfælde forsorgsmedarbejderen større

hovedpine, end tilfældet måske er for den prøveudskrevne, idet det nødvendige apparat for en rimelig udnyttelse af disse vilkår, tænkt til resocialisering af en forvaret, ikke står til rådighed for forvaringsanstalten.

De sædvanlige vilkår (standardvilkårene) for en prøveudskrivning fra forvaring er følgende:

1) *at* der forinden er skaffet passende arbejde og bopæl,
2) *at* han fører en lovlydig tilværelse,
3) *at* han underkaster sig anstaltens tilsyn og retter sig efter dettes forskrifter, herunder særligt, *at* han ikke skifter arbejde eller bopæl uden efter forud indhentet godkendelse fra tilsynet og iøvrigt er forpligtet til at rette sig efter tilsynets anvisninger med hensyn til bopæl og beskæftigelse, samt
4) *at* han, dersom han bliver arbejdsløs eller forser sig mod tilsynets forskrifter, af dette kan anbringes på et optagelseshjem eller anden egnet institution.

Vilkår 1 har i de senere år, hvor beskæftigelsesforholdene her i landet har været gode, ikke voldt særlige problemer, og en forøget forståelse for vort klientels psykiske vanskeligheder har i de senere år medført, at en voksende del af de prøveudskrevne, der ikke kan tilpasses arbejdsmarkedet, har fået tillagt invalidepension.

Vilkår 2 forekommer mig selvfølgelig og og skal ikke kommenteres.

Forsåvidt angår vilkår 3 må bemærkes, at kravene til den prøveudskrevne stilles mindre rigoristisk end vilkårsformuleringen rent umiddelbart lader formode, idet rimelige og fornuftige selvstændige dispositioner med hensyn til skift af arbejde eller bopæl selvfølgelig ikke giver anledning til påtale.

Vilkår 4, at den forvarede under særlige forudsætninger af tilsynet kan anbringes på et optagelseshjem eller anden egnet institution, synes mig imidlertid af ringe valeur, idet anstalten, såfremt den skal betjene sig af de bestående optagelseshjem, og for så vidt optagelse kan opnås det sted, der blot findes så nogenlunde egnet, ofte må anbringe de prøveudskrevne så langt væk, at muligheden for intensiv kontakt ødelægges, og arbejdet med den forvarede besværliggøres og forringes. At anstaltens åbne afdeling Kastanienborg, beliggende i Avedøre, ca. 10 km fra hovedanstalten, i en årrække har tjent som optagelsessted for de prøveudskrevne, der *frivilligt* vil underkaste sig reglementet for de hensiddende forvarede, har i nogen grad aflastet forsorgsmedarbejderen, men det siger sig selv, at sammenblandingen af forvarede og prøveudskrevne i samme institution ikke er ideel og følgelig giver mange problemer, hvori forsorgsmedarbejderen i højeste grad impliceres.

Udover de nævnte standardvilkår for en prøveudskrivning fastsætter retten efter anstaltens indstilling i mange tilfælde derudover særlige vilkår, foranlediget af at den pågældende har specielle problemer, som giver en ekstra forøgelse af hans recidivrisiko. Af den gruppe, der udskrives på særlige vilkår, har alkoholister og narkomaner hidtil udgjort det største antal.

Særvilkårene for en alkoholist har ofte en ordlyd som følger:

at han underkaster sig alkoholistbehandling, evt. med støtte af antabus, og følger de af tilsynet givne nærmere anvisninger m.h.t. behandlingens gennemførelse

medens en almindelig formulering af de særlige vilkår for en narkoman er den følgende:

at han er forpligtet til kun at søge en enkelt læge, der forud af forvaringsanstalten orienteres om hans forhold, og til ikke at skifte læge uden forud indhentet godkendelse fra tilsynet,

at han efter ca. ½ år af tilsynet kan indlægges i anstalten til kontrol indtil 6 dage, og

at forvaringsanstalten bemyndiges til straks på egen hånd at lade domfældte tilbageføre til anstalten, såfremt en stedfunden overtrædelse af vilkårene eller tilbagefald til misbrug af narkotiske midler giver grund til at antage, at der er risiko for nye lovovertrædelser, på betingelse af at der straks efter tilbageførslen sker underretning herom til statsadvokaten og den beskikkede tilsynsværge, således at statsadvokaten senest en uge efter tilbageførslen, såfremt den pågældende ikke forinden påny er udskrevet, forelægger sagen for retten til afgørelse af, om genanbringelsen skal opretholdes, evt. kun midlertidigt.

Arbejdet med de på særvilkår udskrevne forvarede giver i udtalt grad forsorgsmedarbej deren problemer af lignende og endnu større karakter. Jeg kender ikke antallet af de på særvilkår prøveudskrevne, men kan nævne, at 27 af de 54 forvarede, jeg for tiden har under tilsyn under prøveudskrivning, har et eller andet særvilkår.

Arbejdet med narkomaner og alkoholister, sidstnævnte udgørende den største gruppe af de på særvilkår udskrevne, lider for det første under mangelen af et ambulatorium, der kunne sikre rimelig follow up af det behandlingsarbejde, der af psykiatere og psykologer er gjort under forvaringsopholdet. I den behandling, der i øjeblikket foregår, må forsorgsmedarbej deren spilde tid og kræfter på at få den prøveudskrevne hægtet på behandlingsinstitutioner som hospitalsambulatorier, private alkoholambulatorier o. l., der i og for sig elskværdigt påtager sig disse opgaver, men undertiden løber træt i arbejdet, fordi de ikke er indstillet på eller kan afse tid til arbejdet med vort særligt krævende klientel, og endelig er der den vanskelighed, at forsorgsmedarbejderne hos en række af de på disse institutioner ansatte støder på en - i nogle tilfælde måske ubevidst, i andre tilfælde efter min opfattelse misforstået - trang til at beskytte *vor* prøveudskrevne og *deres* patient overfor forsorgsmedarbejderen, således at denne ikke i tilstrækkelig grad orienteres om behandlingsforløbet eller svigt af behandlingen, hvilket kan medføre, at mulighederne for rettidig og recidivforebyggende indgriben forskertses. - I en lang række tilfælde henvises de prøveudskrevne til at underkaste sig en antabuskur under daglig kontrol af personalet på Kastanienborg, anstaltens vagtmesterkontor m. v., og i atter andre tilfælde må forsorgsmedarbejderen nødtvungent lade en arbejdsgiver, arbejdsformand, hustru eller kæreste påtage sig kontrolopgaver. At forsorgsmedarbej derens orientering i mange af disse tilfælde bliver mangelfuld, og at det, der kan præsteres sideløbende med antabusindtagelsen, næppe fortjener betegnelsen alkoholistbehandling, burde være selvindlysende.

Også værdien af vort arbejde med de direkte tilbageførsler til anstalten må der ses på med overordentlig skepsis, og at dette vilkår overhovedet er opstillet og bragt i anvendelse i sin hidtidige form, kan, når måske bortses fra ganske specielle særtilfælde, kun ses som et udtryk for, at man har måttet affinde sig med en nødløsning til erstatning for en rimelig anbringelse i situationer, hvor det for at mindske recidivrisikoen er uomgængelig nødvendigt at bryde en eller anden ond cirkel ved et kortvarigt indgreb eller ved at restituere den prøveudskrevne i en måske længere periode, så han kan få mulighed for en ny start.

Enkelte prøveudskrevne har i årenes løb i samarbejde med forsorgsmedarbejderen nok kunnet få et vist udbytte af tilbageførelsesinstituttet, men i bred almindelighed kan de prøveudskrevne ikke godvilligt betjene sig heraf, idet tilbageførslen til anstalten (bl. a. af den grund at tilbageførslen som selve forvaringsopholdet er tidsubestemt) er angstprovokerende, så meget mere som forsorgsmedarbejderen, der i de akutte situationer som regel står alene med den prøveudskrevne, ikke kan afgive løfter om tilbageførelsesperiodens længde.

Sengepladser i forbindelse med ambulatorium til brug for de kortvarige indgreb og en mindre pensionatsvirksomhed under kyndig daglig ledelse og med rimelig beliggenhed i forhold til gode beskæftigelsesområder ville utvivlsomt kunne få overordentlig stor værdi i arbejdet med de prøveudskrevne i de ovenfor nævnte situationer og ville sandsynligvis også kunne aflaste situationen for anstalten som helhed og forsorgsmedarbejderen i særdeleshed og - som det vigtigste - blive af langt større værdi for *de* forvarede, som i øjeblikket søges tilpasset arbejdspladser, omskolet eller genoptrænet i det inden for muren lidet tilfredsstillende fungerende udearbejdsinstitut.

Samarbejde og gensidig orienteringspligt i forhold til politi og andre myndigheder medfører mange afbrydelser i en forsorgsmedarbejders arbejdsdag, og den med den prøveudskrevne personligt opbyggede kontakt har samme følge, således at hyppige telefonopkald såvel indenfor daglig arbejdstid som i morgen- og aftentimerne i forsorgsmedarbejderens hjem er noget helt selvfølgeligt forekommende. Hertil kommer yderligere, at de timer, der skulle leves privat, også belastes af besøg hos prøveudskrevne, der på grund af deres arbejdsforhold ikke kan besøges i dagtimerne, og at sjældne, men uundgåelige tilfælde, hvor en prøveudskre-

vet befinder sig i situationer, der kræver øjeblikkelig indgriben, medfører afbrydelse af private gøremål og udrykning uanset tidspunkt, ja måske endda afbrydelse af tiltrængt nattesøvn. Vi ser det imidlertid i arbejdet med de vanskeligste kriminelle som noget for resocialiseringsprocessen så værdifuldt at bevare kontinuiteten i arbejdet med den kriminelle fra anstaltsperioden til tilværelsen i det fri, at vi finder det rigtigst at fortsætte i den skitserede arbejdsform, selvom den giver mange vanskeligheder.

Alene med henvisning til de side 288 nævnte tal for en forsorgsmedarbejders arbejdsområde i Herstedvester er det indlysende selvfølgeligt, at forsorgsarbejdet ikke har fundet en tilfredsstillende placering i anstaltens arbejde. Vanskeligere er det at udtale sig om, hvilket klientantal forsorgsmedarbejderen under ideelle arbejdsforhold burde beskæftige sig med. Rent umiddelbart forekommer det mig, at en halvering af klientantallet måtte kunne give muligheder for udførelse af et værdifuldt arbejde, hvor de i det foranstående nævnte forsømte opgaver inden for forsorgsarbejdet også kunne tages op.

Inger Skriver

Redegørelse til straffelovrådet.

Af *Jan Sachs.*

Forvaringsanstalten og særfængslet m. v. i Horsens er indrettet i den ældste fængselsbygning, der endnu er i brug herhjemme. Den stammer fra midten af forrige århundrede, og det er uden videre klart, at det ikke er nogen særlig hensigtsmæssig ramme omkring en forvarings- og behandlingsinstitution. Det er et stort, firkantet, massivt bygningskompleks, beliggende på en bakketop i den nordlige udkant af Horsens, synligt viden om, hvilket nok må ses i sammenhæng med datidens opfattelse af det truende og afskrækkende som retshåndhævelsens vigtigste instrument. Dette er også markeret i bygningens grå og temmelig dystre udseende. Indtil for nogle år siden stod der »straffeanstalt« over hovedporten, men denne indskrift er blevet dækket.

Bygningen har i tidens løb gennemgået forskellige ændringer. Da forvaringsanstalten i Herstedvester i slutningen af 1940-erne var blevet for lille til det stadigt voksende antal domfældte, så man sig om efter en mulighed for aflastning, og man valgte fængslet i Horsens, der i slutningen af 1951 modtog de første forvarede. Omtrent samtidig påbegyndtes en ombygning.

Bygningen, der er i 4 etager, består af ialt 5 fløje: Hovedfløjen mod syd rummer vagtmesterkontor, administrationen, inspektionskontor, lægekontorer, forsorgskontorer, skole, bibliotek m. v. samt skræderværksted. Nordfløjen indeholder bl. a. papirværksted, husflidslokaler og anstaltens butik. Sydfløjen og nordfløjen forbindes af 3 parallelle belægningsfløje; i den midterste af disse er der i den sydlige halvdel kirke, mødesal og - i stuen - modtagelse.

I særskilte bygninger, nord for hovedbygningen, findes sygeafdeling og en forsamlings- og gymnastiksal samt væveri, vaskeri, snedkeri og lager.

Anstalten råder over følgende belægningsmuligheder: I øst- og vestfløj 8 belægningsafdelinger å 29 pladser, ialt 232 pladser. I midterfløjen, den såkaldte »GI. celle« afdeling, findes 48 pladser, men disse bruges ikke længere til belægning. Dertil kommer modtagelsesafdelingens 4 pladser og sygeafdelingens 20 pladser. Endelig findes en åben afdeling med plads til 21, beliggende ca. 25 km fra hovedanstalten ved udløbet af Horsens fjord.

Anstaltens belæg har i længere tid ligget på omkring 200. Det skal herved bemærkes, at anstalten til stadighed foruden forvaring og særfængsel har huset et antal sikkerhedsforvarede, deriblandt i de senere år også nogle livstidsfanger, overflyttet fra andre anstalter. Siden efteråret 1969 har anstalten tillige huset et antal indsatte med almindelig fængselsstraf. Det skal bemærkes, at de forskellige kategorier af indsatte er blandet sammen uden nogen form for adskillelse.

Som allerede nævnt er til anstalten knyttet en åben afdeling med plads til 21 mand. Den lille afdeling, der er meget smukt beliggende ved det gamle færgested til Alrø, er indrettet i en gammel pakhusbygning, der dog har gennemgået en total nyindretning i det indre. Den fremtræder nu som en lille velindrettet afdeling uden fængselspræg. Der er i stueetagen en spisestue og en rummelig dagligstue, på 1. sal 21 enkeltmandsrum.

Vedrørende personalet kan henvises til medfølgende skema.

De indsattes opholdsforhold.

Belægningsfløjene har i tidens løb undergået flere ændringer. Oprindelig var de indrettet med natceller i 4 etager, men de blev i statsfængselstiden ændret til panoptiske fløje.

Efter at anstalten var taget i anvendelse til forvaring, gennemførtes i løbet af nogle år retablering af etageadskillelserne, og hver fløjetage blev opdelt i 2 afsnit, hvert med plads til 14-15 mand, og ved fjernelse af et par celler indrettedes i hvert afsnit en lille opholdsstue. Efter at der er opstillet fjernsyn, er de to afsnit atter slået sammen, så der er en opholdsstue med TV og en uden. Denne fordobling af gruppestørrelsen har ikke medført ulemper.

De indsattes værelser er meget små (1,75 m X 3,60 m) og forsynet med et højtsiddende tilgitret vindue. Der er ingen sanitære installationer i værelserne, men til hvert afsnit er knyttet relativt nyindrettede toilet- og baderum. Desuden hører der til afsnittet et lille tekøkken.

Beskæftigelsesforholdene.
Om beskæftigelsesmulighederne kan oplyses følgende: Anstalten råder i hovedbygningens nordfløj over værksteder med kuvertmageri, trykkeri og bogbinderi. I sydfløjen findes et skræderi, der hovedsagelig fremstiller uniformer til etaterne. I selvstændige bygninger findes et stort velindrettet central vaskeri, der betjener de midtjyske og fynske anstalter. Endvidere et snedkeri, der bl. a. fremstiller møbler til postvæsenet, politi- og dommerkontorer; snedkeriets lokaleforhold er dårlige og forældede, men en ny snedkeribygning er planlagt.

Uden for ringmuren er en del indsatte beskæftiget ved gartneri, bl. a. produktion af blomster m. v. i drivhuse.

En del indsatte er beskæftiget på økonomiværksteder og ved økonomiarbejder, bl. a. ved malerarbejde, murerarbejde, tømrer- og snedkerarbejde, maskinværksted, vand, sanitet, varme, elektriker, lager, køkken og rengøring.

Endelig kan det nævnes, at en del indsatte, som det ikke er muligt at beskæftige hverken med produktivt arbejde eller økonomiarbejde, søges beskæftiget ved såkaldt terapiarbejde. Dette har indtil for nylig ikke været meget bevendt, da det hovedsagelig bestod i samling af klemmer, men i den seneste tid er det lykkedes at etablere en ergoterapiafdeling, der kan tilbyde en række terapeutiske beskæftigelsesmuligheder, bl. a. keramik- og mosaikarbejde, ryatæpper, træskæreri m. v.

Vedrørende undervisning og fritid henvises til vedlagte redegørelse fra undervisningslederen.

Individuel psykiatrisk og psykologisk behandling.
Hovedparten af klientellet i Horsens-anstalten udgøres af personer, der ved domfældelsen er henført under straffelovens § 17, d. v. s. de anses for at være psykisk afvigende, overvejende med karakterologiske afvigelser, svarende til hvad man tidligere betegnede som psykopati. Ordet psykopati har i mange år været bandlyst i Horsens af flere forskellige grunde. For det første har ordet en ubehagelig diskriminerende klang, som både subjektivt og objektivt kan øge de vanskeligheder, klientellet i forvejen har at slås med. Det gavner ikke selvrespekten at få hæftet en odiøs betegnelse på sig, og det letter heller ikke mulighederne for at finde arbejde. For det andet (og vigtigere) er »psykopati« som lægevidenskabeligt begreb ganske uklart og i nogen grad behæftet med traditionelle misforståelser, navnlig forestillingen om, at det drejer sig om noget nedarvet (»konstitutionelt«). Efter min opfattelse er det ikke muligt at skelne mellem psykopatiske og neurotiske karakterafvigelser, i hvert fald er grænsen fuldstændig flydende, og i princippet drejer det sig om helt ensartede mekanismer, opstået under barndomsudviklingen. Jo tidligere forstyrrelsen er indtrådt, desto dybere vil den i reglen være forankret. De holdnings- og adfærdsforstyrrelser og de reaktionsmåder, der kendetegner den karakterafvigende, er i vidt omfang at opfatte som tidligt etablerede forsvarsmekanismer over for angst, usikkerhed, manglende selvtillid og manglende tillid til omgivelserne, der med større eller mindre ret opleves som fjendtlige og afstandstagende. Dertil kommer meget ofte stemningsmæssig uligevægt, jævnligt med en (måske mere eller mindre kamoufleret) kronisk depressiv tilstand. En stor del af de »psykopatiske« træk, der kendetegner klientellet, er nærmest at opfatte som kunstprodukter, fremkaldt af omgivelsernes holdning.

Den lægelige behandling sigter naturligvis på så vidt muligt at helbrede de skildrede neurotiske mekanismer, men som allerede nævnt vil de ofte være meget fast forank-

rede; efter manges opfattelse er det i realiteten ikke muligt at opnå nogen egentlig helbredelse af psykiske skader, der er indtrådt i de første leveår, navnlig som følge af mangelfuld fysisk og emotionel kontakt. Man må stort set klare sig med en mere »symptomatisk« behandling. Men i øvrigt er der nok ikke nogen skarp grænse.

Den individuelle behandling sker først og fremmest i form af *samtalebehandling (psykoterapi),* som spænder fra den kausalt sigtende dybdeterapi til den overfladiske støtteterapi. Den dybtgående psykoterapi sker i form af samtaler, hvorunder man analytisk søger at trænge til bunds i udviklingshistorien. Oftest vil der være tale om mere eller mindre fortrængt erindringsstof, som først langsomt mobiliseres og trækkes frem af glemselen. Egentlig psykoanalytisk teknik i ortodoks forstand behersker vi ikke, og den vil formentlig heller ikke være velegnet over for netop dette klientel, men vi prøver at udnytte erfaringer fra psykoanalyse og dybdepsykologi i vores behandling. Ved denne dybdeterapi kan man i heldigste tilfælde opnå en afdækning af fortrængt konfliktstof, som kan afreageres, eventuelt i emotionelle udladninger. Under samtalerne tilstræber man desuden at bringe aktuelle holdnings- og adfærdsmønstre i relation til den indsigt, der er opnået, så klienten får en mulighed for at bearbejde sin holdning og sine reaktioner. Under forløbet af en sådan behandling opnår man ofte en høj grad af fortrolighed, et tillidsforhold, som i sig selv kan være af betydelig værdi i resocialiseringsbestræbelserne. Dette gælder ikke mindst, når behandlingen suppleres med såkaldte »narkosamtaler«, en teknik, der består i at tale med patienten, mens han er under påvirkning af et bevidsthedsslørende stof, der indsprøjtes i blodbanen.

Det må understreges, at dybtgående psykoterapi er overordentlig tidskrævende og besværlig, og at mulighederne for at gennemføre behandlingen med held altid vil være noget tvivlsom. Man må ikke forvente en 100 procents helbredelse, men ved tilstrækkelig intensiv behandling vil der dog nok i de fleste tilfælde kunne opnås en bedring i form af større psykisk balance og tilpasningsevne (såvel menneskeligt som socialt). Det er ikke helt let at angive, hvad en tilstrækkelig intensiv behandling vil sige - men det er til gengæld ikke vanske[1] igt at fastslå, at en sådan i hvert fald ikke kan gennemføres i anstalten med de nuværende ressourcer. De få læger og den ene psykolog kan kun helt undtagelsesvis gennemføre en nogenlunde sufficient psykoterapeutisk samtaleserie over for enkelte udvalgte patienter.

I langt de fleste tilfælde bevæger samtalebehandlingen sig på et mere overfladisk plan og får mere karakter af at være en symptomatisk behandling, men nogen skarp grænse er der som nævnt ikke. For en stor del beskæftiger man sig i samtalerne med dagaktuelle ting, undertiden helt banale anstaltsmæssige småproblemer, men et væsentligt formål med disse samtaler et at opbygge et tillidsforhold mellem læge og patient, ikke mindst med henblik på det videre ambulante arbejde efter udskrivningen. Ved understøttende (supportativ) psykoterapi søger man at styrke patientens oftest særdeles svage selvtillid og hans tro på omgivelserne og fremtiden, og ikke mindst i denne henseende spiller det en væsentlig rolle, at den anstaltsmæssige ramme er i orden og ikke modvirker behandlingsforsøgene. Også denne mere understøttende samtalebehandling kræver i virkeligheden en betydelig indsats af lægen og må, for at den skal være virkningsfuld, forudsætte en temmelig hyppig kontakt, da der ellers vil være betydelig risiko for, at klienten føler sig svigtet og skuffet. Heller ikke denne behandlingsform kan gennemføres på blot nogenlunde tilfredsstillende måde med den nuværende besætning af terapeuter.

Som supplement til samtalebehandlingen anvendes i Horsens i vidt omfang *medikamentel behandling* med de nye psykofarmaka. De moderne psykisk virkende lægemidler har i vidt omfang revolutioneret den psykiatriske behandling, først og fremmest af patienter med sindssygdomme, men også behandlingen af nervøse lidelser. Det drejer sig dels om beroligende, angstdæmpende midler, dels om antidepressive, stemningsnormaliserende midler. Dertil kommer, at de antipsykotisk virkende lægemidler foruden at dæmpe angst, uro og ikke mindst aggressivitet, også afsvækker tilbøjeligheden til realitetsafsporet opfattelse og tænkemåde, således som vi ofte møder det hos vort klientel. Vore klienter er jævnligt tilbøjelige til at misforstå, mistyde, føle sig forurettede, idet de ved såkaldte projektionsmekanismer for-

skyder indre vanskeligheder ud i fejl hos omgivelserne, eller de hengiver sig til urealistisk ønsketænkning eller undertiden fantasifuld ekspansiv foretagsomhed. I visse tilfælde lader psykiske mekanismer af denne art sig tydeligt afdæmpe ad medikamentel vej - men det forudsætter rigtignok, at den pågældende selv er indforstået med at indtage medicinen, og det kniber det ofte stærkt med. Det skal i denne forbindelse understreges, at al medikamentel terapi sker på helt frivillig basis og uden nogen form for pression. Principielt er den medikamentelle behandling rettet mod symptomerne, men i sin virkning vil den ofte i det lange løb virke mere kausal. Psykiske og sociale skader er i vidt omfang et produkt af *onde cirkler:* manglende psykisk balance fører til vanskeligheder, skuffelser og nederlag, der igen fører til større psykisk uligevægt o. s. v. Helt typisk forekommer de såkaldte dysforier: pludselige dybe forstemninger, ledsaget af tværhed, irritabilitet og trods og af en trang til at slå spillet over ende og i desperation gøre ondt værre. Sådanne dysforiske reaktioner, der meget ofte er baggrunden for et kriminelt recidiv, udløses lettere, når stemningslejet i forvejen er sænket; behandling med et stemningsstabiliserende (antidepressivt) medikament vil derfor kunne nedsætte recidivrisikoen. Svigtende selvtillid, følelse af utilstrækkelighed, manglende tro på, at noget vil lykkes, kendetegner adskillige af vore klienter, og de ser bestandig dette bekræftet, fordi de hele tiden roder sig ind i vanskeligheder, bestandig kommer til kort. Hvis det kan lykkes medikamentelt at skabe større psykisk balance, mindre angst og usikkerhed og en mere tillidsfuld og optimistisk holdning, vil tingene lykkes bedre for den pågældende, han undgår vanskeligheder og nederlag, klarer sig bedre, og det afstiver hans selvtillid og øger hans tro på, at tingene måske alligevel kan lykkes for ham. Dermed har man sat *»en god cirkel«* i gang, og hvis denne efterhånden fører til, at han gennem længere tid klarer sig godt, er tiden inde til, at man kan begynde at aftrappe den medikamentelle behandling. Der er altså ikke, som mange tror, blot tale om, at man gennem den medikamentelle behandling lægger røgslør over symptomerne, som så melder sig uforandrede, når behandlingen ophører. Der er tværtimod tale om et målbevidst forsøg på at hjælpe den pågældende til en mere *varig* stabilisering.

Det er flere gange nævnt, at mange af klienterne er stemningsmæssigt uligevægtige og ikke sjældent kronisk depressive, hvilket undertiden skjules bag en eller anden facade, f. eks. af aggressivitet eller af påtaget ligegladhed eller lignende. Først og fremmest søges sådan stemningsuligevægt og depression behandlet medikamentelt, men hvor dette ikke lykkes, forsøges undertiden (naturligvis altid på frivillig basis) elektrochokbehandling. Denne behandling, der foretages under narkose, varetages af en udefra tilkaldt speciallæge (narkoselæge).

Enkelte af klienterne befinder sig i grænseområdet til det egentlig sindssygelige. Sådanne patienter behandles fortrinsvis medikamentelt. Hvor der er tale om stemningssvingninger af den maniodepressive type, forsøges i de senere år behandling med lithium. I samråd med statshospitalet i Risskov er lithiumbehandlingen også i visse tilfælde forsøgt over for ukarakteristiske, overvejende dysforisk prægede uligevægtstilstande og i hvert fald i et par tilfælde med held.

Det bør tilføjes, at den lægelige behandling naturligvis også omfatter det somatiske. Denne side af sagen varetages i overvejende grad af den deltidsbeskæftigede fængselslæge. Erfaringsmæssigt er klientellet gennemsnitligt relativt dårligt udrustet, også i legemlig henseende, og det er derfor af den største vigtighed, at opmærksomheden er rettet imod at bringe klientellet i den bedst mulige fysiske form. I vidt omfang må der også ved arbejdsvalg og eventuel oplæring tages hensyn til legemlige mangler (svag muskulatur, dårlig ryg, nedsat syn eller hørelse, organiske hjerneskader etc.). I de senere år har man i stigende omfang erkendt, at en kombination af legemlige og psykiske svagheder kan være så alvorlige handicap, at den pågældende i realiteten ikke er i stand til at klare sig erhvervsmæssigt, og man har i konsekvens heraf i en række tilfælde skaffet de pågældende invalidepension. Det har stort set vist sig, at man derved har opnået en væsentlig nedsættelse af risikoen for kriminelt tilbagefald.

Den her skitserede individuelle lægelige behandling forudsætter i og for sig ikke (eller i hvert fald kun forbigående) anstaltsanbringelse. Den kan lige så godt - ofte

bedre - foregå ambulant. I så fald må den lægelige behandling naturligvis koordineres med de øvrige behandlings- og støttebestræbelser, der iværksættes, navnlig i form af social bistand.

Men hvis behandlingen skal ske under en anstaltsanbringelse, er det ikke mindre vigtigt, at den integreres i anstaltsmiljøet og søges koordineret med andre behandlingsmæssige bestræbelser som f. eks. undervisning, uddannelse, arbejdstræning, fysisk træning, fritidsbeskæftigelse, social bistand etc., der i forskelligt omfang og med vekslende held søges iværksat. I denne forbindelse er det naturligt at nævne personlige samtaler med enkelte funktionærer, ikke mindst blandt opsynsstyrken og værkstedspersonalet. I det daglige samvær mellem funktionærer og indsatte på arbejdsplads såvel som på afdeling og ved forskellige fritidsaktiviteter opstår jævnlig personlige kontakter, som kan være af meget stor betydning for den indsatte, både fordi han derved kan få bistand til løsning af sine mere almene menneskelige problemer og ikke mindst, fordi han kan opleve den menneskelige støtte, som disse ofte meget ensomme mennesker tit må savne.

Herved er vi inde i problematikken omkring det, man kunne kalde *den generelle anstaltsmæssige behandling.*

Det er vistnok en udbredt opfattelse, at behandlingen i de to forvaringsanstalter er meget forskellig, fordi den ene lægger vægt på miljøbehandling og den anden på individuel lægelig behandling. Den divergens, der er, er utvivlsomt helt overvejende af teoretisk natur uden synderlig praktiske konsekvenser. Hvis der i det hele er nogen forskel i behandlingen, drejer det sig snarest om visse nuancer i den individuelle lægelige terapi, specielt med hensyn til anvendelsen af psykofarmaka. Men der er i de to forvaringsanstalter utvivlsomt en forskellig vurdering af miljøbehandlingens effekt. I Horsens er vi ikke tilbøjelige til at tro på miljøbehandling som det vigtigste behandlingsinstrument, fordi vi er bange for, at institutionsopholdet og frihedsberøvelsen med alt, hvad dette indebærer, rummer så betydelig risiko for skadevirkninger, at det i almindelighed må være at foretrække ikke at udstrække institutionsopholdet udover det absolut nødvendige. Naturligvis kan en frihedsberøvelse under visse omstændigheder være af behandlingsmæssig værdi (f. eks. ved at bremse kriminel aktivitet, give mulighed for sanering af sociale forhold etc.). Men det vil nok være forkert at betragte institutionsopholdet som en *kur,* hvorunder patienten udvikler sig, modnes og stabiliseres, når blot institutionsmiljøet ved koordinering af alle forhåndenvirkende midler bringes til at fungere på rette måde. Opholdet i den lukkede institution og afskæringen fra livet i det frie samfund er en så abnorm menneskelig situation, at den uvægerligt rummer betydelig risiko, ikke mindst når man yderligere betænker, at gruppen af indsatte vil være tilbøjelig til at føle sig knyttet sammen i en slags antisocialt fællesskab. Jeg skal ikke gå nærmere ind på en skildring af de gruppedynamiske faktorer, der her kan gøre sig gældende, og som formentlig er almindelig kendt.

Men alt dette har naturligvis *ikke* ført til, at miljøbehandlingen i mindste måde negligeres i forvaringsanstalten i Horsens. Tværtimod må man vel næsten sige, at opfattelsen af institutionsopholdet som snarere skadeligt end gavnligt kun yderligere har måttet tilskynde til så vidt muligt at eliminere eller afsvække skadevirkningerne og mest muligt fremme og opdyrke de positive sider, som institutionsopholdet naturligvis også kan indebære. Horsensanstalten er med hensyn til den praktiske udformning af miljøbehandlingen i det store og hele på linje med Herstedvester, og jeg tror ikke, at der i så henseende kan påvises væsentlige forskelle. Måske er man i Horsens på enkelte punkter gået lidt videre end i Herstedvester med hensyn til liberalisering af forholdene (ophævelse af pornografiforbud, delvis ophævelse af brevcensur m. m.), men dette er netop gjort ud fra et ønske om at gøre miljøet så positivt og normalt, som det er muligt inden for en lukket institutions rammer.

Det har i det hele taget været en ledetråd i miljøbehandlingen, at man gerne har villet gøre rammen omkring livet i anstalten så lys og venlig som muligt. Det gamle, skumle tugthus, der både i det ydre og i det indre var beregnet på at udtrykke den straffende funktion og markere samfundets misbilligelse og fordømmelse af den indsatte, er ved store og små bygningsmæssige ændringer søgt omdannet til en moderne behandlingsinstitution. Etageadskillelser og opholdsstuer

er allerede nævnt, men hertil er i årenes løb kommet en række detaljer overvejende af psykologisk betydning. Det drejer sig om væggenes farver, møblering, opsætning af trappegelændere og dørhåndtag, fjernelse af dørspioner etc. Der er installeret centralradio og senere fjernsyn. Der er indrettet nye fritidslokaler, hobbyværksted etc. Der er sørget for et velindrettet bibliotek, der samarbejder med det kommunale bibliotek. Man tilstræber inden for de rammer, der afstikkes af hensyn til sikkerhed og orden, at skabe så gode og frie forhold for de indsatte som muligt for derved at understrege respekten for deres menneskeværd og retsstilling.

De materielle rammer lader endnu meget tilbage at ønske. Selv om der som beskrevet er gennemført meget væsentlige forbedringer, kan man dog efter min opfattelse ikke tale om, at de indsatte lever under tilfredsstillende forhold - navnlig ikke når henses til den velstandsstigning, der er sket i det frie samfund. Det bedste ville nok være at bygge en ny moderne indrettet anstalt. Men meget kunne godt nås ved forbedringer af den gamle. Højt prioriteret står ønsket om at forbedre det akustiske miljø i anstalten ved tæppebelægning af gulvene på gange og opholdsstuer (en relativ billig foranstaltning, som bør komme snarest). Men på længere sigt må man gøre værelserne større ved at sammenlægge dem to og to, hvorved der også ville blive mulighed for at indrette toilet og brusebad i forbindelse med hvert enkelt værelse.

Også spørgsmål vedrørende de indsattes retsstilling er i denne forbindelse af betydelig interesse, bl. a. spørgsmålet om deres arbejdspligt og aflønning; dette skal jeg dog ikke komme nærmere ind på her.

Det er som flere gange nævnt ikke muligt at drage nogen klar grænse mellem de individuelle behandlingsbestræbelser og de mere generelle anstaltsmæssige aktiviteter. De udfoldelsesmuligheder, der tilrettelægges i anstaltens dagligliv såvel i arbejde som i fritid, er bestemmende for anstaltssamfundets funktioner og for de positive og negative kræfter, der gør sig gældende, og det vil ikke være muligt på begrænset plads at give en nærmere skildring heraf. Meget beror her på en høj grad af kommunikation og gensidig information, og disse ting har man stedse lagt megen vægt på i forvaringsanstalten i Horsens (ganske som tilfældet har været i Herstedvester). I den daglige konference deltager repræsentanter for samtlige personalekategorier, og der er fri adgang for enhver funktionær, som er i stand til at møde. Konferencen er gerne af ca. en times varighed, og der drøftes såvel konkrete sager som generelle behandlingslinier. Foruden den daglige konference afholdes hver tirsdag et ca. 2 timer langt funktionærmøde, hovedsagelig med drøftelse af spørgsmål om udskrivning og udgang. Endelig afholdes hver onsdag et almindeligt personalemøde. Overvagtmesteren samler hver fredag de yngre fængselsbetjente til drøftelse og instruktion.

I den generelle anstaltsbehandling er en af de vigtigste faktorer på godt og ondt personalets holdning. Hver eneste funktionær, der overhovedet har berøring med de indsatte (og det gælder så godt som alle ansatte), har ved sin holdning og adfærd betydning for anstaltens klima. Det tilstræbes, at de indsatte behandles uden nogen form for diskrimination, uden nogen ringeagt eller nedvurdering, og at de behandles med naturlig medmenneskelig respekt. Personalets holdning skal bære præg af forståelse og en ikke ringe grad af langmodighed. Det gælder om ikke at fordømme, men om at give udtryk for, at man er her for at yde hjælp og bistand. Alt dette stiller meget store krav til personalet, ikke mindst om god indsigt i de sjælelige mekanismer, der rører sig i de indsatte, og som f. eks. lejlighedsvis kan give sig udslag i aggressiv optræden eller i disciplinære forseelser. Også af den grund er den gensidige information af helt afgørende betydning.

Forskellige steder, navnlig i England og Norge, har man udformet som behandlingsprogram det såkaldte »terapeutiske samfund« (therapeutic community), hvor selve samspillet mellem patienter og personale og patienter indbyrdes skulle virke korrigerende og helbredende, medens den direkte lægelige behandling (samtaler såvel som medicin og anden terapi) kun er en biting. Livet i det terapeutiske samfund er selve behandlingen. Jeg tror imidlertid ikke, at disse behandlingsprincipper lader sig praktisere i en lukket institution med et tvangsanbragt klientel; jeg kan ikke se rettere end, at en sådan behandlingsform må forudsætte frivillighed og aktiv og engageret deltagelse af

såvel patienter som personale. Som allerede nævnt er jeg af den overbevisning, at såvel selve frihedsberøvelsen som opholdet i en anstalts »unaturlige« samfund særdeles let kan virke mere skadelig end gavnlig. Som hovedregel mener jeg derfor, at anstaltsopholdet bør gøres så kort som muligt. Så længe anstaltsopholdet nødvendigvis skal vare (og det må helt overvejende bestemmes af andre hensyn end de lægelige), bør man naturligvis behandlingsmæssigt prøve at få det bedst mulige ud af det i enhver henseende både miljømæssigt og ved individuel behandling. Men i øvrigt mener jeg, at hovedvægten bør lægges på behandlingen i frihed såvel lægeligt som socialt.

Idet jeg vedrørende efterbehandlingen og efterforsorgen henviser til redegørelse fra forsorgsleder Lund (jfr. underbilag 3), skal jeg påny understrege, at det tilstræbes at fortsætte den lægelige behandling også efter udskrivningen. Den ambulante side af den lægelige virksomhed er i de senere år blevet prioriteret højt, men desværre har det med de forhåndenværende lægekræfter ikke været muligt på langt nær at dække behovet for lægelig bistand til de udskrevne. Dertil kommer, at det heller ikke har været muligt i tilstrækkeligt omfang at udnytte anstaltsopholdet til at skabe den fortrolige og tillidsfulde kontakt med klienterne, som er en nødvendig forudsætning for den ambulante behandling. Denne bør helt overvejende baseres på frivillighed; og det gælder i øvrigt såvel i relation til lægerne som til forsorgspersonalet, at det helt afgørende er at opnå patientens egen forståelse af, at han har brug for bistand, ganske særligt når han kommer i vanskeligheder eller i psykisk uligevægt. Det vigtigste i det ambulante arbejde såvel lægeligt som forsorgsmæssigt er at få patienten indstillet på at komme af sig selv, så snart der opstår problemer. I de tilfælde, hvor dette lykkes, vil man næsten altid kunne forebygge kriminelt tilbagefald. Lykkes det ikke at få dette indarbejdet som en naturlig refleks, vil man jævnligt opleve, at der er god og løbende kontakt, så længe det går godt, men at kontakten svigter netop i det øjeblik, hvor der var brug for den - med det resultat, at recidiv indtræder. Derfor spiller den geografiske afstand til den udskrevne ikke den helt store rolle, langt vigtigere er den personlige kontakt, og det er derfor et afgørende princip, at anstalten selv skal udøve tilsynet og ikke overlade det til andre. På den anden side er rutinemæssig kontakt med ikke alt for lange mellemrum af meget stor betydning, for hvis kontakten ikke er løbende, glemmer klienten også at henvende sig, når det kniber.

Anstaltsopholdets varighed er ikke i og for sig afgørende for at opbygge et tilstrækkeligt kontakt- og tillidsforhold. Grunden til et sådant tillidsfuldt kontaktforhold kan principielt godt lægges i måske blot en enkelt samtale og forudsætter for så vidt slet ikke noget anstaltsophold. Men på den anden side er det af den største vigtighed, at patienten ikke føler sig forsømt eller svigtet under anstaltsopholdet, for i så fald opstår der ikke noget tillidsforhold. Det vil af det foregående fremgå, at disse ideale fordringer desværre langt fra kan opfyldes med den forhåndenværende stab af læger og forsorgsmedarbejdere.

Jan Sachs.

Normerede og faktiske antal ansatte inden for forskellige kategorier.

Overlæge		
Ass. overlæge		
Reservelæge		
Fængselsinspektør		
Forvalter		
Undervisningsleder		
Forsorgsleder		
Psykolog		
Præst		
Bogholder		
Overvagtmester		
Oversygeplejerske	8	13
Opsynspersonale:		
Vagtmester	8	
Overbetjent	96	
Fængselsbetjent	37	
Aspirant	15	
Ex.medhjælper	2	158
Kontorpersonale:		
Hovedkontor	6	
Lægekontor	4	
Økonomikontor	5	
Bogholderi	4	
Forsorgskontor	9	28
Lærer		2
Værkmester (økonomi- og arbejdsdrift)		38
Køkkenmester		1
Maskinmester		1
Bygningsværkmester		1
Depotforvalter		1
Sygeplejerske		2
Læge		1
Ialt ansatte		246

Til foranstående redegørelse over det samlede personale skal oplyses, at opgørelsen ikke indbefatter Amstrup, hvor der er 1 overvagtmester, 1 værkmester og 5 overbetjente. Endvidere oplyses, at af de under opsynsstyrken opførte 96 overbetjente er ialt 12 tjenstgørende »udlånt« til andet arbejde (chauffør, forsorgsarbejde, lærer, økonomi og arbejdsdrift).

Quist Andersen
Bogholder

Undervisning og fritidsaktiviteter.

Under henvisning til skrivelse fra straffelovrådet af 25. september d. å. kan i relation til den i rådets skrivelse opstillede skitse oplyses følgende:

Ad 2-b) *Undervisningsforhold ved herværende anstalt:*

Man har permanent løbende kurser i elementære fag (dansk og regning), tilrettelagt med erhvervspræget sigte, for så vidt som man stedse lægger vægt på praktisk brug i dagligdagen af det stof, i hvilket der undervises (regningsarter, træning i blanketudfyldning, selvangivelser etc.). Periodevis har man for sådanne indsatte, der erhvervsmæssigt kunne have brug derfor, foranstaltet matematik- og geometriundervisning. Herved tages også til en vis grad hensyn til elevernes eventuelle tilknytning til bygnings- eller snedkerfaglig virksomhed indenfor anstalten. Der foranstaltes særundervisning for elever, der diagnosticeres som lidende af dysleksi. Såfremt ønsker om undervisning i fremmedsprog findes rimeligt begrundet, har man forsøgt at imødekomme sådanne anmodninger.

I løbet af det sidste års tid er frigangsordninger i henhold til straffelovens § 36, jfr. § 44 og § 67 i temmelig vidt omfang blevet benyttet til kurser på specialarbejder- og tekniske skoler.

Der er på anstalten foranstaltet undervisning i fag som fotografikundskab, maskinskrivning, bogføring, musikudøven, badminton, bordtennis, keramisk udøven, stramaj syning og tilskæring (v. værkmester fra skræderfaget). Der er knyttet 3 faste lærere samt en snes timelærere (langt de fleste funktionærer ved anstalten) til Forvaringsanstalten og særfængslet m. v. i Horsens.

Ad 2-c) *Fritidsaktiviteter:*

Der forefindes et bibliotek med en bogbestand på ca. 6200 (ca. $^1/_3$ heraf faglitteratur). Der indkøbes for ca. 6.000 kr. årligt. Man har nært samarbejde med Horsens centralbibliotek, hvorfra de indsatte kan rekvirere bøger. Desuden deltager en bibliotekar 2 gange om ugen med arbejde på biblioteket samt ved bogudlån.

Der arrangeres i vinterperioden ugentlige aftener med talere indkaldt udefra. I reglen former disse sig som en slags diskussionsaftener.

Hveranden søndag vises film (gratis) for samtlige indsatte. Desuden vises ret ofte kortfilm som led i studiekredsarbejde etc.

Der arrangeres hvert år fire traditionelle festligheder med kaffebord og optræden af professionelle kunstnere (påske, sommerfest, sportsfest, julefest). Derudover er der ofte i vintersæsonen optræden af kunstnere, koncerter etc., såfremt det belejligt kan gennemføres.

Der spilles i sommersæsonen fodbold og håndbold på bane i det fri - i vintersæsonen spilles badminton, bordtennis. Der foranstaltes ret ofte besøg af sportsklubber udefra. En lokal bridgeturnering igangsættes i vinterperioden - ca. én gang månedlig har man besøg af bridgeklubber fra Horsens eller nærliggende byer.

Der er indrettet et værksted med redskaber til træforarbejdning, beregnet på fritidsarbejder. - I tilslutning til dette værksted er 2 mindre lokaler inddraget dels til skrædder-virksomhed, dels til keramisk udøven (der forefindes drejeskive).

På hver enkelt afdeling findes et fjernsynsapparat, der sættes i funktion i fritidsperioder. Der slukkes hver aften kl. 21,30. De indsatte har højttaler i deres celler, og der er indstillingsmuligheder på Danmarks radios programmer 1 og 3.

For få måneder siden er der i kælderetagen blevet indrettet et rum med et keglebillard, et rum med mulighed for at spille

grammofonplader eller musikbånd samt et rum, i hvilket der forefindes trommesæt, kontrabas og klaver til musikudøven.

Det kan anføres, at samtlige indsatte uden hensyn til den strafferetslige reaktion, der er anvendt i det enkelte tilfælde, har adgang til deltagelse i undervisning og fritidsarrangementer.

Troels Otterstrøm
undervisningsleder

Forsorgsarbejdet.

Forsorgsarbejdet betragtes som et væsentligt led i hele behandlingsarbejdet. Det tager sin begyndelse allerede ved indsættelsen med løsning af de indsattes sociale og personlige problemer, og det følges op af nær og hyppig kontakt med den indsatte under hele anstaltsopholdet. Ved udskrivningen bygges der videre på den personlige kontakt, idet udskrivningen betragtes som en videreførelse af det i anstalten påbegyndte behandlingsarbejde. Alt naturligvis i nært samarbejde med den behandlende læge.

Ved udskrivningen etableres et tilsyn. D. v. s. hovedsageligt en fortsat kontakt med anstaltens forsorgspersonale. Tilsynsetablering er ikke nogen fastsættelse af kontrol med den enkeltes færden, men et tilbud om støtte og vejledning. For mange af de indsatte gælder det, at de har en tilbøjelighed til på fri fod at give op, når vanskelighederne melder sig, og man søger derfor at motivere dem til at henvende sig om hjælp til at overvinde vanskelighederne fremfor at flygte fra dem. At opfattelsen af tilsynet som et tilbud i stedet for kontrol tages som noget positivt fremgår tydeligt af den kendsgerning, at mange, der er udskrevet med ubestemt prøvetid, ikke ønsker endelig udskrivning selv efter en længere årrække, og at mange, der formelt er udgået af tilsyn, henvender sig fortsat, når vanskelighederne melder sig. Også denne sidste gruppe får - uanset underbemanding af forsorgspersonalet - den samme støtte som gruppen, der er under tilsyn.

Principielt er der ikke nogen forskel på den forsorgsmæssige støtte til indsatte i forvaring eller særfængsel, selvom forvaringsanstaltens klientel er under direkte tilsyn fra anstalten og særfængslet under tilsyn af Dansk Forsorgsselskab. Med sidstnævnte kategori kan tilsynet delegeres til en afdeling af Dansk Forsorgsselskab og med beskikkelse af lokal tilsynsførende, men i overvejende grad bygger man videre på den i anstalten opnåede kontakt og fører tilsynet direkte.

Om klientellets størrelse skal jeg oplyse, at der ved udgangen af september i anstalten var indsat 61 i særfængsel og 110 i forvaring og sikkerhedsforvaring. Fra særfængslet var der prøveløsladt 130, hvoraf man førte direkte tilsyn med 70. Fra forvaringen var der 261 prøveudskrevne under direkte tilsyn og fra sikkerhedsforvaringen 9. Dertil kom den frivillige kontakt med et ikke ubetydeligt antal personer, for hvem den officielle tilsynsperiode var udgået.

Til varetagelse af dette forsorgsarbejde er der ansat en forsorgsleder, to forsorgsfuldmægtige, hvoraf den ene er tjenstgørende ved særfængslets afdeling, og seks forsorgsassistenter, hvoraf to er tjenstgørende ved særfængslet. Dertil kommer den fornødne kontorassistance.

E. Lund
forsorgsleder

Domme til forvaring og særfængsel 1960-1971.

I. Forvaring.

A. Legemsangreb.

U 1963.517 (H), §§ 244 og 119:
Den 25-årige T fandtes skyldig i overfald af farlig karakter på en sovende person og i vold mod 2 politifolk under anholdelse. T var grønlænder og flere gange dømt efter den grønlandske kriminallov, bl. a. i 1957 til ophold i sindssygehospital og i 1958 til ophold i psykopatforvaringsanstalt i Danmark. De nævnte forhold var begået under prøveudskrivning. RR udtalte, at T var affektlabil, selvhævdende og impulsiv, og at der var en betydelig fare for nye lovovertrædelser. T idømtes ved ØLR 1 års særfængsel, men dommen ændredes ved HR til forvaring.

U 1964.107 (H), §§ 245 og 266:
Den 37-årige T fandtes skyldig i legemsbeskadigelse overfor en sovende kvinde og fremsættelse af trusler overfor den samme kvinde i 1 tilfælde og overfor hendes 15-årige datter i 3 tilfælde. T var siden 1952 straffet 7 gange, bl. a. for overtrædelser af § 232 og § 222 og for berigelsesforbrydelser. Ifølge RR var T karakterologisk ret afvigende, primitiv, umoden og holdningsløs og med tilbøjelighed til impulsiv, uoverlagt handlemåde. Der var fare for nye lovovertrædelser. T dømtes til forvaring.

U 1964.152 (H), §§ 237, 245, 288, 276 m. v.:
Den 17-årige T dræbte en ældre kvinde med knivstik, da han blev overrasket under indbrud. Han fandtes endvidere skyldig i 1 røveri, 1 røveriforsøg, legemsbeskadigelse i 1 tilfælde overfor en betjent, tyverier, brugstyverier og 1 falsk anmeldelse. Ifølge RR frembød T karakterologisk visse afvigelser, som kunne udspringe af uheldige opvækstforhold, ligesom en række hovedtraumer kunne være en medvirkende årsag. Det er vanskeligt at udtale sig om T's fremtidige sjælelige udvikling, men man anbefalede anbringelse i forvaringsanstalt. T dømtes til forvaring.

U 1971.131 (H), §§ 261, 288, 276 m. v.:
Den 23-årige T fandtes skyldig i røveri ved sammen med to andre at have bundet C og frataget ham penge. I den forbindelse gjorde de sig også skyldig i frihedsberøvelse og i afpresning overfor C samt i tyveri. T var straffet flere gange for tyveri, vold m. v., bl. a. i 1965 med særfængsel i 1 år og i 1968 med særfængsel i 1 år 6 måneder. RR betegnede T som stærkt afvigende, bl. a. affektlabil og umoden; han misbrugte desuden medicin. RR antog, at der var en betydelig fare for nye lovovertrædelser. T dømtes til forvaring.

V 1971.598 (ti), §§ 245, 288, 276:
Den 35-årige T fandtes skyldig i røveri og legemsbeskadigelse ved om natten at have frataget en person et pengebeløb ved at sparke og slå den pågældende, som afgik ved døden samme nat. T havde desuden begået et indbrudsforsøg. T var straffet adskillige gange, overvejende for tyveri. Han var idømt ungdomsfængsel i 1955, 3 gange 1 års særfængsel i årene 1965-69. RR udtalte, at T var karakterologisk afvigende i betydelig grad, bl. a. med tilbøjelighed til primitive affektgennembrud på ringe ydre foranledning. Der var en nærliggende risiko for ny og eventuelt farlig kriminalitet. I ØLR blev T dømt til forvaring (med dissens for 8 års særfængsel). HR stadfæstede dommen til forvaring.

B. Brandstiftelse.

U 1961.904 (H), §§ 181, 224, 232:
Den godt 30-årige T fandtes skyldig i brandstiftelse i 4 tilfælde (1 motorcykel, nogle skure, møbler m. v.) samt uterlighed i 4 tilfælde overfor en 15-16-årig adoptivdatter

(224 og 232). T var straffet 7 gange tidligere, bl. a. for vold, brandstiftelse og tyveri. RR udtalte, at T var udtalt afvigende i karakterologisk henseende (psykopat af den selvhævdende og stemningslabile type), og at nye alvorlige lovovertrædelser kunne ventes. Med hensyn til et tiltalepunkt, der angik brandstiftelse med en skade på ca. 450.000 kr., havde retten i medfør af rpl. § 904 anordnet ny domsforhandling. Tiltalen blev senere frafaldet. T dømtes til forvaring.

U 1964.515 (H), § 181:
Den knap 30-årige T havde sat ild på løsøre i 4 kælderrum og i 1 cykelskur (samlet skade ifølge anklageskriftet ca. 43.000 kr.). Han var i 1957 idømt 2 års særfængsel for brandstiftelse, vold, tyveri m. v. Ifølge RR var T i udtalt grad karakterafvigende (psykopat af den holdningsløse, selvhævdende, stemningslabile type med tilbøjelighed til forstemninger). Han havde et ret betydeligt spiritusmisbrug. Faren for nye lovovertrædelser måtte antages at være ret betydelig. T dømtes til forvaring.

U 1965.770 (H), § 181:
Den 44-årige T fandtes skyldig i ildspåsættelse på nogle papirsække og forsøg på ildspåsættelse på fast ejendom. T var bl. a. straffet med 1 års særfængsel i 1952 for blufærdighedskrænkelse og var i 1953 dømt til forvaring for brandstiftelse og blufærdighedskrænkelse, prøveudskrevet i 1960. RR udtalte, at T havde været meget afvisende ved mentalobservationen, men at han måtte antages at være karakterafvigende i svær grad. Med hensyn til 4 andre tiltalepunkter (alle vedrørende brandstiftelse på fast ejendom) havde retten anordnet ny domsforhandling i medfør af rpl. § 904. Tiltale blev senere frafaldet. T dømtes til forvaring.

U 1969.425 (H), § 181:
Den 41-årige T havde sat ild på en disk i sin moders forretning, hvorved der forvoldtes skade for ca. 11.000 kr. Han var bl. a. straffet med 3 års særfængsel i 1951 for brandstiftelse, tyveri m. v., 2 korte straffe for vold 1955-58 og dømt til forvaring i 1961 (jfr. den ovenfor refererede dom i U 1961.904 (H)), prøveudskrevet i 1964. Anstalten anbefalede nu forvaring, og T dømtes til forvaring.

U 1970.611 (H), §§ 181, 171, 225, 276 m. v.:
Den knap 30-årige T fandtes skyldig i ildspåsættelse på en lagerbygning, hvorved der forvoldtes skade for ca. 1,8 mill. kr. Han havde desuden begået dokumentfalsk i 10 tilfælde, tyveri i 2 tilfælde, overtrædelse af færdselslov og våbenlov samt i nogle tilfælde haft kønslig omgang med to 15—16-årige drenge. T var hidtil ustraffet. Ifølge RR havde T haft vanskelige skoleforhold p. g. a. ordblindhed, og der var udviklet en betydelig sårbarhed og en tung grundstemning. De karakterologiske vanskeligheder var betydelige, og der måtte antages at være en betydelig risiko for fortsat kriminalitet. HR stadfæstede ØLR's dom til forvaring, dog at 1 dommer stemte for 4 års særfængsel, bl. a. under hensyn til, at T var hidtil ustraffet, og at hans kriminalitet lå indenfor en ganske kort periode.

C. Seksualforbrydelser.

U 1961.153 (H), §§ 216, 222 og 245 (alt jfr. §21):
Den 28-årige T fandtes skyldig i 1 voldtægtsforsøg overfor en 9-årig pige P, forsøg på at opnå samleje med P og forsøg på legemsbeskadigelse ved at hugge med en dolk efter A, der forsøgte at komme P til hjælp. T var ustraffet, men havde i 1949 modtaget tiltalefrafald i anledning af ulovlig tvang. RR udtalte, at T var udtalt afvigende i personlighedsmæssig henseende: selvusikker og stemningslabil m. v., af ganske svigtende evne til på adækvat måde at afreagere følelses- og driftsmæssige impulser. Der var tale om en dybtgribende neurotisk lidelse (karakterneurose), på basis af hvilken der havde udviklet sig et hysteriformt reaktionsmønster med tilbagevendende legemlige og sjælelige symptomer samt affektudladninger. T var kun i stand til at opnå seksuel afspænding gennem eksplosionsagtige driftsgennembrud. Den påsigtede handling måtte opfattes som en sådan afspændingshandling med delvis glemsel for det passerede. Faren for nye ligeartede lovovertrædelser var »ret betydelig«. Rådet anbefalede, at T foreløbig blev anbragt i et hospital for sindslidende; det kunne muligt senere vise sig hensigtsmæssigt

at overføre ham til forvaring. Medens VLR fulgte RR's indstilling, dømte HR til forvaring, »særlig under hensyn til retssikkerheden«.

U 1961.871 (H), §232:
Den 43-årige T fandtes skyldig i ekshibitionisme og verbal uterlighed i 3 tilfælde overfor 7 piger i alderen 6—15 år. T havde gentagne gange været dømt for blufærdighedskrænkelse, senest til forvaring i 1953, hvorfra han blev prøveudskrevet i 1955. I 1956 var tiltale for blufærdighedskrænkelse frafaldet. Overlægen ved forvaringsanstalten udtalte, at T's forhold havde været kendetegnet ved talrige overtrædelser af vilkårene. T's uro og latente spændingstilstand med det deraf følgende spiritusmisbrug syntes affødt af en svær seksualneurose. Ambulant alkoholistbehandling havde været uigennemførlig. RR udtalte, at T's tilværelse var præget af asocialitet, medicinmisbrug og alkoholisme. Den fare, som han frembød for retssikkerheden, fandtes dog at være forholdsvis beskeden, og man ville derfor ikke udtale sig imod, at T forblev prøveudskrevet. RR tiltrådte et forslag fra overlægen om, at der tilføjedes vilkår bl. a. om anbringelse på optagelseshjem eller anden egnet institution. T blev ved 3 instanser dømt til genanbringelse i forvaring.

U 1963.790 (H), §§ 210, 222 m. v.:
Den godt 40-årige T fandtes skyldig i incest ved gentagne gange at have haft samleje med en 11-årig datter; endvidere i kønslig omgang med en ca. 10-årig pige. T havde for mange år siden været straffet to gange for uterlighed. RR udtalte, at T var følelsesmæssigt afstumpet m. v. samt seksuelt abnorm (hyperseksuel med tendens til uterlighedshandlinger overfor småpiger). Der var en betydelig risiko for nye ligeartede lovovertrædelser. T dømtes til forvaring.

U 1965.434 (H), §§ 216 og 224:
Den godt 30-årige T fandtes skyldig i voldtægt i to tilfælde, i det ene tilfælde tillige i overtrædelse af § 224, jfr. § 216. T var tidligere straffet flere gange, bl. a. for vold og tyveri og i 1956 med 6 års fængsel for voldtægt. RR udtalte, at T var psykopatisk præget, selvhævdende, egocentrisk, noget afstumpet i følelsesmæssig henseende, holdningsløs m. v. Der var en betydelig risiko for ligeartede lovovertrædelser. T dømtes til forvaring.

U 1965.746 (H), § 222 m.v.:
T havde flere gange haft samlejelignende forhold til en 11-årig steddatter og i 1 tilfælde samleje med en anden 11-årig pige. T var senest straffet i 1954 med 8 måneders fængsel for overtrædelse af §§ 293, 264 og 232 m. v. RR udtalte, at T var ret primitiv, overfladisk og impulsiv. Hans hyperseksualitet i forbindelse med hans psykiske insufficiens medførte risiko for nye seksuelle lovovertrædelser. Denne risiko kunne dog antagelig mindskes, hvis T's ægteskabelige forhold kunne saneres. Hans sidste seksuelle lovovertrædelse lå 10 år tilbage, og de nye forhold var indtrådt, efter at T var kommet i en psykisk konfliktsituation, og havde i nogen grad haft karakter af affektafspændingshandlinger. Det ville ikke være ganske uforsvarligt at anvende almindelig straf. T blev ved LR idømt 3 års fængsel, men dommen ændredes ved HR til forvaring.

U 1967.39 (ti), §§ 216, 288, 276:
Den 56-årige T fandtes skyldig i voldtægt i 1 tilfælde, forsøg på voldtægt i 1 tilfælde, røveri overfor en 78-årig kvinde (udbytte 3-4 kr.) og 3 tyverier m. h. t. ialt 650 kr. T var siden 1960 idømt 2 betingede domme og 1 kort frihedsstraf for tyverier, dokumentfalsk m. v. RR udtalte, at han intellektuelt var svagt udstyret (han havde indtil 1949 været under åndssvageforsorg), og at der efter nogen stabilitet i 1950'erne havde været en nedadgående social linie. T havde været omflakkende og fremtrådte nu som en holdningsløs, primitiv sinke med mytomane tilbøjeligheder og en ret udtalt affektlabilitet. Der var en betydelig risiko for seksuelle og aggressive impulsgennembrud. T dømtes til forvaring.

U 1970.327 (H), § 216, jfr. § 21:
Den 20-årige T fandtes skyldig i forsøg på voldtægt begået under orlov fra ungdomsfængsel og yderligere et voldtægtsforsøg begået efter undvigelse fra arresten. Også dommen til ungdomsfængsel angik voldtægtsforsøg. RR udtalte sig om T's tilstand både forud for dommen til ungdomsfængsel og 2 gange under den nye sag. I den sidste erklæring hed det, at T var umoden og meget im-

pulsiv. Det måtte antages, at der bag hans stereotypt prægede angreb på ukendte kvinder og hans kontaktvanskeligheder lå en seksualafvigelse, som dog muligt var af neurotisk karakter. Der var en betydelig risiko for ligeartede handlinger overfor kvinder. T dømtes til forvaring.

D. Berigelsesforbrydelser.

U 1963.273 (H), §§ 288, 276, 244 m. v.:
Den 44-årige T havde ved nattetid under indbrud frarøvet en person ca. 10.500 kr. samt gjort sig skyldig i en række natlige tyverier af grise og fjerkræ og 4 tyverier af metal. T havde en lang række forstraffe, overvejende for tyverier. RR udtalte, at T var sinke og holdningsløs psykopat, afstumpet, primitiv med asociale tilbøjeligheder. ØLR, der henførte T under § 17, dømte ham til sikkerhedsforvaring. Ved HR ændredes denne dom til forvaring, idet dog 2 dommere stemte for at stadfæste dommen til sikkerhedsforvaring.

U 1965.743 (H), § 288, jfr. § 21, § 276:
Den 27-årige T fandtes skyldig i sammen med to medtiltalte at have begået røveriforsøg ved nattetid overfor en brugsforeningsuddeler, som imidlertid afværgede angrebet. T havde desuden begået to tyverier med hensyn til ialt ca. 800 kr. T var dømt til ungdomsfængsel i 1955 (senest prøveløsladt i 1960) og var siden 1960 yderligere straffet 3 gange for tyveri, senest med 1 års fængsel. RR udtalte, at T var karakterologisk afvigende, holdningsløs m. v. med ringe hæmninger overfor kriminelle tilskyndelser. Der var risiko for nye ligeartede handlinger. T dømtes til forvaring.

U 1966.247 (H), § 276:
Den 30-årige T fandtes skyldig i tyveri af varer for ca. 4200 kr. fra en selvbetjeningsforretning og af værktøj fra et værksted, - begge forhold begået samme nat. T var siden 1951 straffet adskillige gange for tyveri. I 1955 var han dømt til forvaring. Han havde været genindsat efter prøveudskrivning to gange (1958 og 1963); nu var han påny prøveudskrevet få dage før tyverierne blev begået. RR havde anbefalet denne udskrivning under hensyn til en længere varende stabilitet i anstalten. Overlægen ved anstalten mente ikke, at de nye forhold burde føre til genindsættelse, men ville ikke udtale sig imod en straf af særfængsel. VLR idømte 1 års særfængsel, men dommen ændredes ved HR til forvaring.

U 1968.109 (H), §§ 276, 278, 279, 171 m. v.:
Den godt 30-årige T gjorde sig skyldig i forskellige berigelsesforbrydelser med hensyn til varer og penge, 2 checkbedragerier og 2 brugstyverier. T var straffet flere gange for tyveri og dokumentfalsk, bl.a. i 1958 med særfængsel i 1 år 9 måneder. I 1961 dømtes han til forvaring i anledning af dokumentfalsk, tyveri og underslæb. Han var nu prøveudskrevet for 2. gang i 1965; de nye kriminelle forhold var begået i 1966. RR betegnede T som svært karakterafvigende, holdningsløs m. v. Der var en nærliggende risiko for ligeartede handlinger. ØLR idømte 3 års særfængsel, men HR stadfæstede UR's dom til forvaring.

U 1968.717 (H), §§ 276, 278, 279, 171:
Den 25-årige T fandtes skyldig i 1 afbetalingsunderslæb, 1 tyveri og ialt 12 tilfælde af bedrageri og dokumentfalsk. T var efter 4 tiltalefrafald i årene 1959-62 straffet 4 gange, først med ungdomsfængsel, senest med 2 års særfængsel. Overlægen fandt særfængsel indiceret ud fra behandlingsmæssige hensyn. RR betegnede T som svært karakterafvigende og fandt tidligere udtalelser om hans dårlige prognose bekræftet ved de hurtige tilbagefald efter løsladelse fra særfængsel. Man mente ikke, at en psykiatrisk ledet behandling havde udsigter til at føre til et godt resultat indenfor en forud fastlagt begrænset tid. Medens UR idømte T 3 års særfængsel, dømte VLR ham til forvaring, og denne afgørelse stadfæstedes ved HR, idet dog 1 dommer ville stadfæste UR's dom.

U 1968.762 (H), §§ 279 og 171:
Den 45-årige T fandtes skyldig i dokumentfalsk og bedrageri med hensyn til checks, ialt 25 forhold. T var straffet gentagne gange for tyveri, underslæb, bedrageri m. v., senest i 1966 med 2 års særfængsel. Han blev prøveløsladt i februar, og de nye kriminelle forhold kom i efteråret samme år. Overlægen anbefalede særfængsel, såfremt T fandtes

skyldig. RR betegnede T som personlighedsmæssigt afvigende i betydelig grad. Man fandt, at der var en betydelig risiko for nye ligeartede forhold, og anbefalede forvaring. T dømtes ved 3 instanser til forvaring.

U 1968.898 (V), § 276:
T, der tidligere var straffet 6 gange for tyveri, blev i 1958 for tyveri dømt til forvaring og prøveudskrevet i 1961. I 1962-64 modtog T et par tiltalefrafald; en sag om ny kriminalitet førte i 1964 til en afgørelse om, at T ikke skulle genindsættes i forvaring. I januar 1968 bestemte UR genindsættelse, efter at T havde erkendt sig skyldig i tyveri i 38 tilfælde. Afgørelsen blev af T påkæret til VLR med påstand om særfængsel. Overlægen anførte, at T havde klaret sig i en årrække uden væsentlig kriminalitet, at hans recidiv var betinget af særlige forhold, og at ny anbringelse på ubestemt tid ikke var indiceret. RR betegnede T som i udtalt grad karakterafvigende. Man fandt det vanskeligt at udtale sig om baggrunden for den nye kriminalitet; det var nærliggende at fastholde, at han var strafuegnet, men da han dog havde klaret sig nogenlunde, ville man ikke finde det uforsvarligt at gøre et forsøg med straf af særfængsel. VLR ophævede kendelsen om genindsættelse, idet man fremhævede, at dommen til forvaring var mere end 10 år gammel, og at der ikke under det foreliggende kæremål kunne tages stilling til den mulighed at idømme særfængsel. Derefter rejstes ny tiltale, og T blev både ved UR og LR dømt til forvaring.

U 1969.298 (H), §§ 276, 293, 123:
Den 32-årige T fandtes skyldig i 12 tyverier (til dels forsøg) fra forretninger, sommerhuse m. v., 5 brugstyverier (til dels forsøg), en overtrædelse af § 123 ved aftale med medindsat om undvigelse fra arbejdshus, samt en overtrædelse af færdselslovens § 18. T var tidligere straffet gentagne gange, overvejende for tyveri. Han var bl. a. dømt til ungdomsfængsel i 1955 og til arbejdshus i 1961 og 1968. Ifølge RR var T personlighedsmæssigt afvigende, især umoden, uselvstændig og med svigtende evne til social tilpasning. Ved UR og VLR blev T idømt særfængsel i 2 år og 6 måneder, men HR dømte til forvaring, dog at 1 dommer ville stadfæste den indankede dom.

U 1971.754 (H), §§ 276 og 244:
Den 35-årige T fandtes skyldig i 9 indbrud, 4 indbrudsforsøg og 1 overfald på en sagesløs person. T var tidligere straffet adskillige gange, overvejende for tyveri. Han var bl. a. idømt ungdomsfængsel i 1956, særfængsel i 2 år og 6 måneder i 1962 og forvaring i 1964. Han havde været genindsat i forvaring 3 gange efter prøveudskrivning. Overlægen anbefalede særfængsel. RR antog, at der var en betydelig risiko for ny ligeartet kriminalitet. Ved UR og VLR blev T idømt 2 års særfængsel, men HR dømte ham til forvaring, dog at 1 dommer stemte for at stadfæste den indankede dom.

II. Særfængsel.

A. Legemsangreb.

U 1966.857 (H), § 245 jfr. § 21, § 276 m. v.:
Den 19-årige T havde gjort sig skyldig i en lang række tyverier og brugstyverier samt i forsøg på legemsbeskadigelse af særlig farlig karakter ved sammen med en anden at have affyret ikke under 20 riffelskud mod en politibil, der forfulgte dem, med den følge, at dele af et projektil trængte ind i en politibetjents venstre øje. T havde tidligere modtaget tiltalefrafald for berigelsesforbrydelser. Ifølge retslægerådet var T svært karakterneurotisk med udtalt mindreværdsfølelse og kompensatorisk selvhævdelse og aggressivitet. Han ville i en uforudselig periode frembyde en uberegnelig fare for retssikkerheden. Den observerende overlæge havde tilrådet ungdomsfængsel, men erkendte, at recidivfaren var betydelig, og ville ikke gå imod rådets indstilling om forvaring. T blev ved VLR dømt til forvaring, men dommen ændredes i HR til 4 års særfængsel, idet dog to dommere ville stadfæste VLR's dom.

B. Brandstiftelse.

U 1969.1002 (0), §§ 181 og 232:
Den 32-årige T havde gjort sig skyldig i brandstiftelse i to tilfælde ved at sætte ild på barnevogne i kældergennemgange samt i ekshibitionisme i 1 tilfælde overfor to børn på 3-4 år. T var ikke tidligere straffet af betydning for sagen. Retslægerådet udtalte, at T var personlighedsmæssigt tydeligt afvi-

gende, bl. a. holdningsløs, sårbar og aggressionshæmmet. Brandstiftelserne måtte betragtes som affektafspændingshandlinger i situationer, hvor T ikke havde fået naturligt afløb for sine affekter og aggresssioner. Hans strafegnethed fandtes tvivlsom; han var dog næppe strafuegnet, men under hensyn til behovet for behandling burde eventuel afsoning ske i særfængsel. T idømtes ved UR 2 års særfængsel; denne straf nedsattes af ØLR til 1 år 6 måneder.

C. *Seksualforbrydelser.*

U 1961-458(0), §216 jfr. §21:
Den 35-årige T, som i 1953 var idømt en betinget dom for tyveri og iøvrigt ustraffet, fandtes skyldig i voldtægtsforsøg (samt overtrædelse af § 222) overfor en 8-årig pige, som han under hendes modstand havde båret fra fortovet ned til et toilet i en ejendoms kældergang. Retslægerådet udtalte, at T formentlig havde været under indflydelse af phenemal og derfor i en tilstand af toxisk betinget bevidsthedssvækkelse, der måtte ligestilles med sindssygdom. Han havde konstant og i stigende grad misbrugt medicin siden 16 års alderen. Han var psykopatisk præget, selvhævdende og upålidelig. Hvis T ikke frifandtes efter § 16, måtte han efter rådets opfattelse anses for strafuegnet i henhold til § 17. Såfremt han ikke blev undergivet længerevarende afvænningsbehandling i lukket institution, måtte faren for fortsat kriminalitet anses for overhængende. Forvaringen blev tilrådet. T henførtes under § 17; der var ikke spørgsmål om anvendelse af § 16. Anklagemyndigheden påstod særfængsel, og T idømtes 3 års særfængsel.

U 1964.760 (V), § 216, § 266 m. v.:
Den 21-årige T, der tidligere havde modtaget betinget dom for tyveri og brugstyveri, fandtes skyldig i voldtægt under trussel med en brødkniv og i fremsættelse af trusler efter forholdets fuldbyrdelse. Han havde desuden begået 3 brugstyverier. Ifølge retslægerådet var han karakterologisk en del umoden og især følelsesmæssigt ustabil med tilbøjelighed til pludselige forstemninger. Han havde få hæmninger overfor pludselige indskydelser. T var efter rådets mening ikke ganske strafuegnet. T idømtes 6 års særfængsel.

U 1968.148 (V), §§ 210 og 222.
Den 48-årige T havde i 8-9 tilfælde gjort sig skyldig i uterlighed med sin 13-årige datter i en periode, hvor hustruen var indlagt på hospital. Forholdet blev først anmeldt til politiet 3 år senere. Ifølge mentalerklæring var T personlighedsafvigende, bl. a. veg og selvusikker og noget affektlabil. T var næppe strafuegnet, men afsoning i særfængsel blev tilrådet. T idømtes ved UR 4 års særfængsel; under hensyn til den lange tid, der var forløbet fra forholdenes ophør, blev denne straf ved VLR nedsat til 2 år.

D. *Berigelsesforbrydelser.*

U 1966.571 (H), § 276:
Den 25-årige T fandtes skyldig i talrige tyverier fra kælderrum, sommerhuse, automater m. v., begået i tiden september-december 1964. T var udover et par småstraffe idømt særfængsel i henholdsvis 1 år 6 måneder og 8 måneder i 1962 og 1964. Han var blevet løsladt, kort før de nye tyverier begyndte. Der forelå under sagen en række lægelige udtalelser. Retslægerådet udtalte, at T var karakterologisk stærkt afvigende og måtte anses som strafuegnet; da nye ligeartede forbrydelser måtte påregnes, anbefaledes dom til forvaring, hvilket også blev udfaldet i ØLR. For HR forelå en udtalelse fra overlægen ved forvaringsanstalten i Horsens, som fandt, at særfængsel ville give de bedste behandlingsmuligheder. T idømtes ved HR 2 års særfængsel, dog at to dommere stemte for forvaring.

U 1966.708 (H), § 276, § 278, § 293 m. v.:
Den 38-årige T havde begået tyveri fra en varevogn og en villa, underslæb med hensyn til en radio samt to brugstyverier. Han havde været straffet nogle gange siden 1959, senest i 1964 med 2 års særfængsel for dokumentfalsk og tyveri. Han var prøveløsladt kort før de nye kriminelle forhold. Retslægerådet betegnede T som ustadig og holdningsløs og anbefalede forvaring (ligesom i en erklæring forud for dommen af 1964). T blev ved ØLR dømt til forvaring. For HR forelå udtalelse fra overlægen ved forvaringsanstalten i Horsens, hvorefter behandlingsmulighederne i særfængsel ikke kunne siges at være udtømt. T idømtes særfængsel i 1 år 6 måneder, dog at 2 dommere stemte for at stadfæste dommen til forvaring.

U 1968.575 (0), § 288, § 276:
Den 21-årige T havde tidligere modtaget tiltalefrafald og var i 1964 dømt til ungdomsfængsel for tyveri, hvorfra han efter to genindsættelser senest var prøveløsladt i juli 1967. Kort tid derefter begik han røveriforsøg i en sparekasse og herunder fuldbyrdet røveri overfor en kunde med udbytte godt 3.000 kr. Han havde desuden begået 2 indbrud til en værdi af ialt ca. 18.000 kr. Ifølge retslægerådet havde T vist sindssygelige symptomer under et ophold på sindssygehospital i 1967, men der havde ikke været symptomer siden. Han var personlighedsmæssigt udtalt afvigende, bl. a. holdningsløs og med svage hæmninger overfor kriminelle tilskyndelser. T kunne ikke anses for ganske strafuegnet, og man tilrådede særfængsel. T idømtes 4 års særfængsel.

U 1969.970 (V), § 171, § 276, § 293:
Den 25-årige T fandtes skyldig i henved 25 tyverier, 11 brugstyverier og 5 tilfælde af checkfalsk. Det samlede udbytte af tyverierne var ca. 32.000 kr. T havde været straffet 6 gange 1961-67, heraf i 4 tilfælde med særfængsel. Retslægerådet fandt T udtalt karakteraf vigende, bl. a. primitiv og holdningsløs, hvortil kom et betydeligt hang til drikkeri. T kunne ikke anses for strafegnet; risikoen for ny ligeartet kriminalitet var nærliggende. Forvaring blev tilrådet. Efter at T ved UR var dømt til forvaring, forelå der for VLR en erklæring fra overlægen ved forvaringsanstalten i Horsens, efter hvilken dom til en tidsubestemt foranstaltning måtte antages at ville vanskeliggøre et behandlingsarbejde. T idømtes ved VLR særfængsel i 3 år 6 måneder.

U 1971.763 (H), § 288, § 276, § 278:
Den 25-årige T fandtes skyldig i røveri på et postindleveringssted, hvor han havde aftvunget en assistent ca. 10.000 kr., bl. a. ved at slå den pågældende i hovedet med en hård genstand. T havde desuden begået 2 indbrud samt 1 underslæb med hensyn til en radio. Retslægerådet udtalte, at T siden barndommen havde vist betydelige tilpasningsvanskeligheder og desuden havde lidt af komplicerede følger af sukkersyge. Der havde bl. a. udviklet sig en depressivt præget og til tider næsten desperat stemningsuligevægtighed. Man fandt, at T ikke var ganske strafuegnet. T idømtes 4 års særfængsel, dog at 1 dommer i HR ville fastsætte straffen til 5 år.

Bilag 10.

Fortegnelse over de af indenrigsministeriet godkendte behandlingsinstitutioner for alkoholskadede.

A. Kommunale behandlingsinstitutioner.

Københavns kommune:

1. Københavns kommunes Alko-ambulatorium, Forchhammersvej 18, 1920 V.
2. Københavns kommunes behandlingshjem for alkoholskadede »Overførstergården«, adr. Københavns kommunehospital, 0. Farimagsgade 5, 2100 0.

Frederiksberg kommune:

3. Ambulatoriet på Frederiksberg hospital, Ndr. Fasanvej 57, 2000 F.

Vestsjællands amtskommune:

4. Det kommunale ambulatorium for alkoholskadede i Ringsted, Sygehuset, 4100 Ringsted.
5. Det kommunale ambulatorium for alkoholskadede i Holbæk,Centralsygehuset i Holbæk, 4300 Holbæk.
6. Det kommunale ambulatorium for alkoholskadede i Slagelse, centralsygehuset, 4200 Slagelse.
7. Det kommunale ambulatorium for alkoholskadede i Kalundborg, Kalundborg sygehus, 4400 Kalundborg.

Fyns amtskommune:

8. Ambulatoriet for alkoholskadede i Svendborg, Centralsygehuset, 5700 Svendborg.

Sønderjyllands amtskommune:

9. Det kommunale ambulatorium for alkoholskadede i Åbenrå, Åbenrå sygehus, 6200 Åbenrå.
10. Alko-ambulatoriet i Sønderborg, Ulkebøl, 6400 Sønderborg.

Vejle amtskommune:

11. Det kommunale ambulatorium for alkoholskadede i Fredericia, Sygehuset, 7000 Fredericia.
12. Det kommunale ambulatorium for alkoholskadede i Kolding, Sygehuset, 6000 Kolding.
13. Det kommunale ambulatorium for alkoholskadede i Vejle, Sygehuset, 7100 Vejle.

Ringkøbing amtskommune:

14. Det kommunale ambulatorium for alkoholskadede i Holstebro, centralsygehuset i Holstebro, 7500 Holstebro.

Århus amtskommune:

15. Det kommunale ambulatorium for alkoholskadede i Randers, Centralsygehuset, 8900 Randers.
16. Det kommunale ambulatorium for alkoholskadede i Silkeborg, Borgergade 45, 8600 Silkeborg.

Viborg amtskommune:

17. Ambulatoriet for alkoholskadede i Viborg, 8800 Viborg.

Nordjyllands amtskommune:

18. Klinikken for alkoholskadede i Stor-Ålborg, Stengade, 9000 Ålborg.
19. Alko-ambulatoriet, Centralsygehuset i Hjørring, 9800 Hjørring.
20. Det kommunale ambulatorium for alkoholskadede i Frederikshavn, adr. Tuberkulosestationen, Skagensvej 1, 9900 Frederikshavn.

B. **Private behandlingsinstitutioner.**

Centralkontoret for Lænke-ambulatorier, Værnedams vej 12, 1619 V.

1. Lænke-ambulatoriet i Gladsaxe.
2. Lænke-ambulatoriet i Glostrup.
3. Lænke-ambulatoriet i Helsingør.
4. Lænke-ambulatoriet i Hillerød.
5. Lænke-ambulatoriet i Hvidovre.

6. Lænke-ambulatoriet i Kastrup-Tårnby.
7. Lænke-ambulatoriet i København.
8. Lænke-ambulatoriet i Lyngby.
9. Lænke-ambulatoriet i Nakskov.
10. Lænke-ambulatoriet i Roskilde.
11. Lænke-ambulatoriet i Rønne.
12. Lænke-ambulatoriet i Rødovre.

Afholdsbevægelsens behandlingsinstitutioner for alkoholskadede, Kronprinsessegade 54, 1306 K.

13. Behandlingshjemmet i Tåstrup, Ludvig Hegnersalle 2, 2630 Tåstrup.
14. Behandlingshjemmet »Ørsholt«, Ørsholt pr. Kvistgaard.
15. Afholdsbevægelsens ambulatorium på Ortopædisk hospital, Hans Knudsens Plads 3, 2100 0.
16. Ambulatoriet for alkoholskadede i Høje Tåstrup, Rådhuset, 2630 Tåstrup.

Andre private institutioner:

17. »Ny Kurs«, Hjælpeorganisation for alkoholskadede, Skolegade 30, 6700 Esbjerg.
18. Ambulatoriet for alkoholskadede i Odense, Ruggårdsvej 101, 5000 Odense.
19. Ring i Ring-ambulatoriet i København, Mitchellsgade 21, 1. tv., 1568 København V.).

DIREKTORATET FOR
FÆNGSELSVÆSENET

Bilag 11

Undersøgelse af ungdom sfængselsfangers opvækstforhold, uddannelse, tidligere institutionsanbringelser, m. v.

I.

Undersøgelsen omfatter 82 personer, indsat 1. gang i ungdomsfængsel i perioden 1/1-30/6 1971. 55 af de 82 indsatte blev indsat i åbne ungdomsfængsler (Møgelkær og Søbysøgaard) og resten (27) i det lukkede ungdomsfængsel i Nyborg.

Undersøgelsen har til formål at beskrive nogle af de faktorer, der må anses for at have betydning for den enkeltes livsforløb. Oplysningerne i undersøgelsen er udelukkende baseret på de skematiske oplysninger, der fremgår af udskrifter af stamrullen. Det skal understreges, at man generelt anser pålideligheden af oplysningerne i stamrulleudskrifterne for ungdomsfængslerne for stor.

Til enkelte af tabellerne kan fremsættes følgende bemærkninger:

ad tabel 7. »Ophold på institutioner«.

Alle institutionsophold er medtaget, således at f. eks. en enkelt person, der har været både på børnehjem og ungdomshjem, tæller med i begge kategorier. Procentudregningen er foretaget på samme måde som i de andre tabeller, således at procenttallene angiver, hvor stor en del af de indsatte i henholdsvis åbne, lukkede og i alt, der har opholdt sig på de forskellige institutioner.

ad tabel 9. »Skolegang«.

Som »defekt skolegang« regnes skolegang i mere end 5 forskellige skoler eller på flere end 3 institutioner i løbet af de første 7 skoleår.

ad tabel 12. »Tidligere sanktioner«.

Alle tidligere sanktioner er medtaget, således at personer med flere sanktioner tæller med i hver enkelt kategori. Procentudregningen er som anført i tabel 7.

ad tabel 13. »Nuværende kriminalitet«.

Alle forskellige former er medtaget, således at personer, der har begået flere forskellige former for kriminalitet, tæller med i hver kategori. Procentudregningen er som anført i tabellerne 7 og 12, d.v.s. med henholdsvis 55, 27 og 82 = 100 pct. Kombinationer, hvori indgår både indbrud, brugstyveri af motorkøretøjer og overtrædelse af færdselsloven, er skilt ud for sig og anføres sidst i tabellen.

ad tabel 17. »Konklusion af foreliggende mentalerklæring«.

Procentudregningen er her foretaget på basis af det samlede antal foreliggende mentalerklæringer i hver gruppe, altså henholdsvis 19, 17 og 36 = **100** pct.

ad tabel 21. »Alkoholproblemer«.

Alkoholproblemer regnes her for tidligere og/eller nuværende problemer overhovedet, selv om disse ikke er af et sådant omfang, at de har medført (f. eks. i forbindelse med betinget dom) eller vil (ved prøveløsladelse fra ungdomsfængsel) medføre evt. alkoholistvilkår.

I alle tabeller undtagen tabellerne 1 og 17 er procentudregningen foretaget, således at tallene fra de åbne anstalter er procenter af alle de indsatte i åbne o.s.v. I rækkerne er 100 pct. altså = henholdsvis 55, 27 og 82 regnet fra oven.

Sammenfattende kan følgende konkluderes:

Flertallet, d.v.s. 75,6 pct. er født i ægteskab *(tabel 2).* 28 pct. af de indsatte er opvokset i Københavnsområdet, 41,5 pct. i en provinsby, medens 11 pct. er opvokset på landet, og endelig har 17 pct. haft skiftende opvækststeder *(tabel 3). Tabel 4* viser, at 51,2 pct. er opdraget af begge forældre (61,8 pct. af dem, der er anbragt i åbne anstalter og 29,6 pct. af dem, der er anbragt i Nyborg),

25,6 pet. har flere opdragerkonstellationer, også her er procenttallet for den lukkede anstalt betragtelig højere end i de åbne anstalter, nemlig 48,1 pct. mod 14,5 pct. 39 pct. af opdragerne er ufaglærte og 17 pct. faglærte, og resten fordeler sig på pensionister/arbejdsløse med 7,3 pct. og samme procenttal for selvstændige/funktionærgruppen *(tabel 5)*. 18,3 pct. af de indsatte har ikke været under børneværnet, medens i alt 23,1 pct. har været under tilsyn, 51,3 pct. fjernet fra hjemmet - heraf 28 pct. på grund af egne forhold og 23,2 pct. på grund af hjemmets *(tabel 6)*. 35,4 pct. har ikke tidligere haft ophold på institution (41,8 pct. af de indsatte i de åbne anstalter og 22,2 pct. af de indsatte i den lukkede anstalt). Af de, der har været på institution, har lige ved 20 pct. haft ophold på institution mere end 3 år - 8,5 pct. mellem 2 og 3 år, 13,4 pct. mellem 1 og 2 år og 23,2 pct. under 1 år *(tabel 7 og 8)*. Fælles for oplysningerne i *tabel 6, 7 og 8* er det forhold, at det i højere grad er de Nyborg-anbragte, der er belastede med »atypiske opvækstvilkår«. *Tabel 9* viser, at ringere skolegang end normalbefolkningens, herunder »defekt skolegang« i udpræget grad karakteriserer hele klientellet (mest de Nyborg-indsatte). Samme tendens afslører *tabel 10* med hensyn til erhvervsmæssig uddannelse. Kun 5 (9,1 pct.) har en form for uddannelse »tillært uddannelse« og kun 1 er allerede faglært, medens resten er ufaglærte, og herunder har en betragtelig stor del, nemlig 32,9 pct. af det samlede klientel, afbrudt en allerede påbegyndt lærlingeuddannelse. *Tabel 11* viser, at 48,8 pct. var arbejdsløse umiddelbart før dommen, og 24,4 pct. havde arbejde af mere ustabil karakter. Kun over for 9,8 pct. var der ikke forud for ungdomsfængselsstraffen reageret af retsmyndighederne med tiltalefrafald, betinget dom, bøde el. frihedsstraffe i øvrigt *(tabel 12)*. Kriminaliteten, der førte til ungdomsfængselsstraffen, er ikke overraskende domineret af berigelseskriminalitet, indbrud, og et betragteligt antal har begået brugstyverier *(tabel 13)*. Hovedparten (90,2 pct.) har begået kriminaliteten sammen med andre. 43,9 pct. (36 personer, heraf 17 i det åbne ungdomsfængsel) har været mentalundersøgt i forbindelse med dommen, og i alt 11, d.v.s. 30,6 pct. er betegnet som karakterafvigende, 2 som neurotikere og ingen som psykotiske *(tabel 17)*. Om hash- og stofmisbrug i øvrigt henvises til *tabellerne 18, 19 og 20,* hvoraf fremgår, at 59,7 pct. lejlighedsvis eller regelmæssigt har misbrugt hash, 52,5 pct. lejlighedsvis eller regelmæssigt har haft andet stofmisbrug (hårdere stoffer), og at 43,9 pct. lejlighedsvis eller regelmæssigt har injiceret sig. At det lukkede ungdomsfængsel dominerer med hensyn til stof(hash)-misbrugerklientellet hænger afgørende sammen med den selektion, der i direktoratet foretages mellem den lukkede og de åbne anstalter, idet stofmisbrugere af noget grovere observans almindeligvis vil blive anbragt i det lukkede ungdomsfængsel. »Kun« 32,9 pct. fremviser alkoholproblemer, og procentdelen i den lukkede anstalt er væsentlig lavere end for klientellet i de åbne anstalter, hvilket formentlig må ses i sammenhæng med bemærkningerne ovenfor om stofmisbrug.

Tabel 1. *Fordeling på fødselsår, åbne og lukkede anstalter.*

	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	I alt
Åbne	1	7	21	15	7	3	1	55
Lukkede	–	2	8	11	6	–	–	27
I alt...	1	9	29	26	13	3	1	82

Tabel 2. *Fødsel i og uden for ægteskab.*

	I ægteskab	Pct.	Uden for ægteskab	Pct.	I alt	Pct.
Åbne	44	80,0	11	20,0	55	100
Lukkede	18	66,7	9	33,3	27	100
I alt...	62	75,6	20	24,4	82	100

Tabel 3. *Opvækststed.*

	København		Provinsby		Land		Udland		Skiftende opholdsst.		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	17	30,9	23	41,8	9	16,4	–	–	5	9,1	1	1,8	55
Lukkede	6	22,2	11	40,7	–	–	1	3,7	9	33,3	–	–	27
I alt...	23	28,0	34	41,5	9	11,0	1	1,2	14	17,1	1	1,2	82

Tabel 4. *Opdragelseskonstellationer.*

	Børnehjem		Pleje adoption		En af forældrene		En af forældrene og anden		begge forældre		Flere konstellationer		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	1	1,8	5	9,1	2	3,6	4	7,3	34	61,8	8	14,5	1	1,8	55
Lukkede	2	7,4	1	3,7	–	–	3	11,1	8	29,6	13	48,1	–	–	27
I alt...	3	3,7	6	7,3	2	2,4	7	8,5	42	51,2	21	25,6	1	1,2	82

Tabel 5. *Opdragers sociale status.*

	Pensionist, arbejdsløs m. v.		Ufaglært m. v.		Faglært, selvstændig uden underord.		Selvstændig funktionær		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	4	7,3	23	41,8	10	18,2	3	5,5	15	27,3	55
Lukkede	2	7,4	9	33,3	4	14,8	3	11,1	9	33,3	27
I alt...	6	7,3	32	39,0	14	17,1	6	7,3	24	29,3	82

Tabel 6. *Børneforsorg m.v.*

	Tilsyn, egne forhold.		Tilsyn, hjemmet		Tilsyn uspec.		Fjernelse, egne forhold.		Fjernelse, hjemmet		Fjernelse, uspec.		Ikke BV.		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	11	20,0	2	3,6	1	1,8	9	16,4	14	25,5	5	9,1	13	23,6	–	–	55
Lukkede	5	18,5	–	–	–	–	14	51,9	5	18,5	–	–	2	7,4	1	3,7	27
I alt...	16	19,5	2	2,4	1	1,2	23	28,0	19	23,2	5	6,1	15	18,3	1	1,2	82

Tabel 7. *Ophold på institutioner.*

	Ingen		Børnehjem		Skolehjem		Ungdomshjem		Behandlingshjem		Ungdomspension		Andet		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	23	41,8	9	16,4	9	16,4	23	41,8	2	3,6	7	12,7	3	5,5	76
Lukkede	6	22,2	6	22,2	9	33,3	15	55,6	5	18,5	6	22,2	7	25,9	54
I alt...	29	35,4	15	18,3	18	22,0	38	46,3	7	8,5	13	15,9	10	12,2	130

Tabel 8. *Antal år på institution.*

	Ingen		Under 1 år		1-2 år		2-3 år		3 eller flere		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	23	41,8	13	23,6	8	14,5	4	7,3	7	12,7	55
Lukkede	6	22,2	6	22,2	3	11,1	3	11,1	9	33,3	27
I alt...	29	35,4	19	23,2	11	13,4	7	8,5	16	19,5	82

Tabel 9. *Skolegang.*

	Folke-skole u. afg. eks.		Folke-skole u. afg. eks. + suppl.		Folke-skole m. afg. eks.		Højere uddan-nelse		Defekt		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	44	80,0	3	5,5	2	3,6	–	–	6	10,9	–	–	55
Lukkede	16	59,3	1	3,7	3	11,1	–	–	6	22,2	1	3,7	27
I alt...	60	73,2	4	4,9	5	6,1	–	–	12	14,6	1	1,2	82

Tabel 10. *Erhvervsmæssig uddannelse.*

	Afsluttet lærlinge-udd.		Afbrudt lærlinge-udd.		Uafsluttet lærlinge-udd.		Ufaglært		Tillært		Påbegyndt boglig udd.		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	Pct.
Åbne	–	–	18	32,7	2	3,6	29	52,7	5	9,1	–	–	1	1,8	55
Lukkede	1	3,7	9	33,3	–	–	16	59,3	–	–	–	–	1	3,7	27
I alt...	1	1,2	27	32,9	2	2,4	45	54,9	5	6,1	–	–	2	2,4	82

Tabel 11. *Beskæftigelse umiddelbart før kriminalitet.*

	Institutionsanbragt		Arbejdsløs		Skiftende arbejde		Fast arbejde (eller i lære)		Studerende		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	7	12,7	26	47,3	12	21,8	5	9,1	–	–	5	9,1	55
Lukkede	–	–	14	51,9	8	29,6	–	–	–	–	5	18,5	27
I alt...	7	8,5	40	48,8	20	24,4	5	6,1	–	–	10	12,2	82

Tabel 12. *Tidligere sanktioner.*

	Tiltale-frafald		Betinget dom		Ubetinget hæfte		Ubetinget fængsel		Bøde		Andet		Intet		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	37	67,3	31	56,4	4	7,3	8	14,5	13	23,6	1	1,8	7	12,7	–	–	101
Lukkede	23	85,2	4	14,8	1	3,7	3	11,1	11	40,7	1	3,7	1	3,7	1	3,7	45
I alt...	60	73,2	35	42,7	5	6,1	11	13,4	24	29,3	2	2,4	8	9,8	1	1,2	146

Tabel 13. *Nuværende kriminalitet.*

	Indbrud		Indbrud i lægekonsultation, apotek m. v.		Brugstyveri af motorkøretøj		Andet tyveri		Hæleri		Hærværk		Checkmisbrug		Bedrageri i øvrigt		Røveri		Voldsforbrydelser		Overtrædelse af politivedtægten		Seksualkriminalitet		Overtrædelse af færdselsloven		Narkotikakriminalitet		Anden særlovgivning		I alt		Heraf kombinationer med: Indbrud, brugstyveri og overtrædelse af færdselsloven.
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		ptc.		ptc.		ptc.		ptc.		ptc.				ptc.
Åbne	48	87,3	1	1,8	44	80,0	4	7,3	10	18,2	4	7,3	7	12,7	3	5,5	5	9,1	1	1,8	1	1,8	1	1,8	29	52,7	3	5,5	1	1,8	162	23	41,8
Lukkede	25	92,6	8	29,6	18	66,7	1	3,7	7	25,9	3	11,1	11	40,7	1	3,7	3	11,1	–	– –		– –		–	14	51,9	9	33,3	1	3,7	101	14	51,9
I alt	73	89,0	9	11,0	62	75,6	5	6,1	17	20,7	7	8,5	18	22,0	4	4,9	8	9,8	1	1,2	1	1,2	1	1,2	43	52,4	12	14,6	2	2,4	263	37	45,1

Tabel 14. *Medoptaget tiltalefrafald eller betinget dom.*

	Ja		Nej		I alt
Åbne	31	56,4	24	43,6	55
Lukkede	15	55,6	12	44,4	27
I alt	46	56,1	36	43,9	82

Tabel 15. *Nuværende kriminalitet.*

	Sammen med andre		Alene		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	47	85,5	7	12,7	1	1,8	55
Lukkede	27	100,0	–	–	–	–	27
I alt	74	90,2	7	8,5	1	1,2	82

Tabel 16. *Forekomst af mentalerklæring.*

	Foreligger		Foreligger ikke		I alt
		Pct.		Pct.	
Åbne	19	34,5	36	65,5	55
Lukkede	17	63,0	10	37,0	27
I alt	36	43,9	46	56,1	82

Tabel 17. *Konklusion af foreliggende mentalerklæring.*

	Ingen afvigelser		Intelligensdefekt		Karakterafvigelser		Neuroser		Psykoser		Kombinationer		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	13	68,4	1	5,3	4	21,1	–	–	–	–	1	5,3	19
Lukkede	8	47,1	–	–	7	41,2	2	11,8	–	–	–	–	17
I alt	21	58,3	1	2,8	11	30,6	2	5,6	–	–	1	2,8	36

Tabel 18. *Hashmisbrug.*

	Lejlighedsvis hash		Regelmæssig hash		Intet		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	19	34,5	8	14,5	27	49,1	1	1,8	55
Lukkede	9	33,3	13	48,1	5	18,5	–	–	27
I alt	28	34,1	21	25,6	32	39,0	1	1,2	82

Tabel 19. *Stofmisbrug i øvrigt.*

	Lejlighedsvis		Regelmæssig		Intet		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	14	25,5	7	12,7	33	60,0	1	1,8	55
Lukkede	15	55,6	7	25,9	5	18,5	–	–	27
I alt	29	35,4	14	17,1	38	46,3	1	1,2	82

Tabel 20. *Sprøjtemisbrug.*

	Lejlighedsvis		Regelmæssig		Intet		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	10	18,2	6	10,9	34	61,8	5	9,1	55
Lukkede	14	51,9	6	22,2	7	25,9	–	–	27
I alt	24	29,3	12	14,6	41	50,0	5	6,1	82

Tabel 21. *Alkoholproblemer.*

	Ja		Nej		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	22	40,0	32	58,2	1	1,8	55
Lukkede	5	18,5	22	81,5	–	–	27
I alt	27	32,9	54	65,9	1	1,2	82

II.

Med henblik på at tilvejebringe oplysninger, der kunne belyse eventuelle forskelle i opvækstvilkår hos gennemsnittet af ungdomsfængselsklientellet og hos de yngre ungdomsfængselsfanger, jfr. herved betænkningen side 00, anmodede straffelovrådet direktoratet for fængselsvæsenet om i tilslutning til den under I gengivne undersøgelse at foretage en særlig undersøgelse vedrørende ungdomsfængselsfanger under 18 år.

Undersøgelsens resultater gengives nedenfor.

Undersøgelsen omfatter 26 personer, hvoraf 15 hensad i de åbne ungdomsfængsler Møgelkær og Søbysøgaard pr. 20. december 1971, og de 11 hensad i Nyborgs lukkede ungdomsfængsel pr. 10. januar 1971. Da materialet således kun omfatter 26 personer, skal procenttallene tages med et vist forbehold.

Resultaterne er i denne undersøgelse, som i den tidligere, baseret på de skematiske oplysninger, der fremgår af udskrifter af stamruller.

Med hensyn til bemærkninger til enkelte af tabellerne henvises til bemærkningerne under I.

I alle tabeller undtagen 1 og 17 er procentudregningen foretaget, således at tallene fra de åbne anstalter er procenten af alle de indsatte i åbne o.s.v. I rækkerne er 100 pct. altså = henholdsvis 15, 11 og 26 regnet fra oven.

Undersøgelsen - som er baseret på et forholdsvis lille talmateriale - synes at afsløre, at det yngre klientel i stort set hver henseende må karakteriseres som »endnu mere samspilsramt« end gennemsnitbelægget. Der kan eksempelvis henvises til *tabel 6*, for så vidt angår oplysningerne om børneforsorg.

Ingen i den yngste gruppe har *ikke* været under forsorg (18 pct. i gennemsnitsgruppen). *Tabel 7* viser, at 85 pct. af den yngste mod 65 pct. af gennemsnitsbelægget har været på institution før ungdomsfængselsstraffen. Af *tabel 11* fremgår, at 61 pct. af de yngste har været institutionsanbragte umiddelbart før kriminaliteten mod 8,5 pct. for gennemsnittet.

Af tabellerne 18-22 synes at fremgå, at det yngste klientel såvel med hensyn til stof- som alkoholmisbrug har større problemer.

Tabel 1. *Fordeling på fødselsår, åbne og lukkede anstalter.*

	1953	1954	1955	I alt
Åbne	1	13	1	15
Lukkede	–	10	1	11
I alt	1	23	2	26

Tabel 2. *Fødsel i og uden for ægteskab.*

	I ægteskab	Pct.	Uden for ægteskab	Pct.	I alt	Pct.
Åbne	13	87	2	13	15	100
Lukkede	8	73	3	27	11	100
I alt...	21	81	5	19	26	100

Tabel 3. *Opvækststed.*

	Københavns		Provinsby		Land		Udland		Skiftende opholdsst.		Uoplyst		I alt	
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.
Åbne	2	13	7	47	1	7	–	–	5	33	–	–	15	58
Lukkede	3	27	3	27	1	9	–	–	4	36	–	–	11	42
I alt...	5	19	10	38	2	8	–	–	9	35	–	–	26	100

Tabel 4. *Opdragerkonstellationer.*

	Børnehjem		Pleje adoption		En af forældrene		En af forældrene + en anden		Begge forældre		Flere konstellationer		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	–	–	1	7	1	7	1	7	7	47	5	33	–	–	15
Lukkede	1	9	2	18	–	–	–	–	3	27	5	45	–	–	11
I alt...	1	4	3	12	1	4	1	4	10	38	10	38	–	–	26

Tabel 5. *Opdragers sociale status.*

	Pensionist, arbejdsløs m. v.		Ufaglært m. v.		Faglært selvstændig uden undreord.		Selvstændig, funktionær		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	2	13	8	53	1	7	2	13	2	13	15
Lukkede	3	27	3	27	4	36	1	9	–	–	11
I alt...	5	19	11	42	5	19	3	12	2	8	26

Tabel 6. *Børneforsorg m.v.*

	Tilsyn, egne forhold		Tilsyn hjemmet		Tilsyn uspec.		Fjernelse egne forhold		Fjernelse, hjemmet		Fjernelse, uspec.		Ikke BV		Uoplyst.		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	2	13	–	–	–	–	9	60	–	–	3	20	–	–	1	7	15
Lukkede	1	9	–	–	–	–	6	54	3	27	1	9	–	–	–	–	11
I alt...	3	12	–	–	–	–	15	58	3	11	4	15	–	–	1	4	26

Tabel 7. *Ophold på institutioner.*

	Ingen		Børne-hjem		Skole-hjem		Ung-domshjem		Behand-lingshjem		Ungdoms-pension		Andet		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	2	9	2	9	6	27	10	45	–	–	2	9	–	–	22
Lukkede	1	4	7	27	6	22	8	31	2	8	2	8	–	–	26
I alt...	3	15	9	34	12	46	18	69	2	8	4	15	–	–	48

Tabel 8. *Antal år på institution.*

	Ingen		Under 1 år		1-2 år		2-3 år		3 eller flere		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	2	13	6	40	–	–	1	7	6	40	15
Lukkede	1	9	2	18	1	9	–	–	7	64	11
I alt.....	3	12	8	31	1	4	1	4	13	50	26

Tabel 9. *Skolegang.*

	Folke-skole u. afg. eks.		Folke-skole u. afg. eks. + suppl.		Folke-skole m. afg. eks.		Højere uddan-nelse		Defekt		Uoplyst		I alt
Åbne	13	87	–	–	–	–	–	–	2	13	–	–	15
Lukkede	9	82	–	–	1	9	–	–	1	9	–	–	11
I alt...	22	85	–	–	1	4	–	–	3	12	–	–	26

Tabel 10. *Erhvervsmæssig uddannelse.*

	Afsluttet lærlinge-udd.		Afbrudt lærlinge-udd.		Uafsluttet lærlinge-udd.		Ufaglært		Tillært		Påbegyndt boglig udd.		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	–	–	3	20	–	–	11	73	–	–	–	–	1	7	15
Lukkede	–	–	1	9	1	9	7	63	–	–	–	–	2	18	11
I alt...	–	–	4	15	1	4	18	69	–	–	–	–	3	12	26

Tabel 11. *Beskæftigelse umiddelbart før kriminalitet.*

	Institutions-anbragt		Arbejds-løs		Skiftende arbejde		Fast arbejde (eller i lære)		Stude-rende		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	6	40	7	47	2	13	–	–	–	–	–	–	15
Lukkede	10	91	1	9	–	–	–	–	–	–	–	–	11
I alt...	16	61	8	31	2	8	–	–	–	–	–	–	26

Tabel 12. *Tidligere sanktioner.*

	Tiltale-frafald		Betinget dom		Ubetinget hæfte		Ubetinget fængsel		Bøde		Andet		Intet		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	13	68	3	16	–	–	–	–	–	–	–	–	3	16	–	–	19
Lukkede	7	54	–	–	–	–	1	8	1	8	–	–	4	31	–	–	13
I alt...	20	63	53	9	–	–	1	3	1	3	–	–	7	22	–	–	32

Tabel 13. *Nuværende kriminalitet.*

	Indbrud		Indbrud i lægekonsultation, apotek m. v.		Brugstyveri af motorkøretøj		Andet tyveri		Hæleri		Hærværk		Checkmisbrug		Bedrageri i øvrigt		Røveri		Voldsforbrydelser		Overtrædelse af politivedtægten		Seksualkriminalitet		Overtrædelse af færdselsloven		Narkotikakriminalitet		Anden særlovgivning		I alt
		pct.		pct.		pct.		pct.		pct.		pct.		pct.		pct.		pct.		pct.		pct.		pct.		pct.		pct.		pct.	
Åbne.....	11	73	2	13	15	100	12	80	2	13	2	20	4	27	–	–	3	20	2	13	–	–	–	–	9	60	–	–	2	13	64
Lukkede ...	10	91	1	18	10	91	8	73	4	36	3	27	3	27	2	18	–	–	–	–	3	27	1	18	8	73	2	18	–	–	55
I alt	21	81	3	12	25	96	20	77	6	23	5	19	7	27	2	8	3	12	2	8	3	12	1	4	17	65	2	8	2	8	119

Tabel 14. *Medoptaget tiltalefrafald eller betinget dom.*

	Ja		Nej		I alt
		Pct.		Pct.	
Åbne	8	53	7	47	15
Lukkede	1	9	10	91	11
I alt	9	35	17	65	26

Tabel 15. *Nuværende kriminalitet.*

	Sammen med andre		Alene		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.			
Åbne	15	100	–	–	–	–	15
Lukkede	9	82	2	18	–	–	11
I alt	24	92	2	8	–	–	26

Tabel 16. *Forekomst af mentalerklæring.*

	Foreligger		Foreligger ikke		I alt
		Pct.		Pct.	
Åbne	6	40	9	60	15
Lukkede	7	64	4	36	11
I alt	13	50	13	50	26

Tabel 17. *Konklusion af foreliggende mentalerklæring.*

	Ingen afvigelser		Intelligensdefekt		Karakterafvigelser		Neuroser		Psykoser		Kombinationer		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	1	17	1	17	4	66	–	–	–	–	–	–	6
Lukkede	–	–	–	–	2	29	1	14	1	14	3	43	7
I alt	11	8	1	8	6	46	1	8	1	8	3	23	13

Tabel 18. *Hashmisbrug.*

	Lejlighedsvis hash		Regelmæssig hash		Intet		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	2	13	8	53	3	20	2	13	15
Lukkede	5	45	4	36	2	18	–	–	11
I alt	7	27	12	46	5	19	2	8	26

Tabel 19. *Stofmisbrug i øvrigt.*

	Lejlighedsvis		Regelmæssigt		Intet		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	5	33	4	27	3	20	3	20	15
Lukkede	3	27	4	36	1	9	3	27	11
I alt	8	31	8	31	4	15	6	23	26

Tabel 20. *Sprøjtemisbrug.*

	Lejlighedsvis		Regelmæssigt		Intet		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	3	20	5	33	5	33	2	13	15
Lukkede	2	18	3	27	4	36	2	18	11
I alt	5	19	8	31	9	35	4	15	26

Tabel 21. *Alkoholproblemer.*

	Ja		Nej		Uoplyst		I alt
	Pct.		Pct.		Pct.		
Åbne	6		8		1	7	15
Lukkede	6		5		–		11
I alt	12	46	13	50	1	4	26

Tabel 22. *Undvigelser.*

	Ingen		En		Flere		Uoplyst		I alt
		Pct.		Pct.		Pct.		Pct.	
Åbne	4	27	2	13	8	53	1	7	15
Lukkede	1	9	–		10	91	–		11
I alt	5	19	2	8	18	69	1	4	26

DIREKTORATET FOR
FÆNGSELSVÆSENET

Bilag 12.

Undersøgelse af recidivet blandt personer, løsladt fra ungdomsfængsel i 1964 og 1965.

I.

Undersøgelsen omfatter personer løsladt fra ungdomsfængsel i *1964*.

Tabel 1-3 indeholder en almindelig undersøgelse af recidivet blandt samtlige i 1964 løsladte personer.

Tabel 4-7 indeholder en undersøgelse af recidivet blandt personer, som i 1964 er blevet »endeligt løsladt« fra ungdomsfængsel, d.v.s. personer som i 1964 for sidste gang var i ungdomsfængsel. Dette sidste ophold i ungdomsfængsel er opdelt efter, om det var 1., 2., 3. eller 4. gang, den pågældende var anbragt i ungdomsfængsel. Recidivet er herefter fundet inden for hver af disse 4 kategorier.

Det recidivbegreb, der opereres med, omfatter recidivet til den »strengeste sanktion« af de nedenfor nævnte sanktioner for straffelovs- og særlovsovertrædelser begået fra løsladelsestidspunktet til den 31. december 1969.

1. Betinget og ubetinget hæfte excl. færdselslovsovertrædelser og incl. militære straffe og frihedsstraffe udstået ved varetægtsarrest.
2. Betinget dom a) uden straf fastsættelse og b) uden fuldbyrdelse.
3. Genindsættelse i ungdomsfængsel a) ny kriminalitet, b) overtrædelse af prøveløsladelses vilkår .
4. Ny dom til ungdomsfængsel.
5. Ubetinget fængsel.
6. Særforanstaltninger
   a) særfængsel
   b) forvaring
   c) sikkerhedsforvaring
   d) arbejdshus
   e) dom til Statens Åndssvageforsorg eller hospital for sindslidende på grund af kriminalitet.

Recidivet i begge undersøgelser er opgjort efter samme retningslinier som for de tidligere recidivstatistikker, d.v.s. at man i perioden fra løsladelsen i 1964 til udgangen af 1969 (i gennemsnit 5½ år) undersøger hver enkelt persons recidiv og klassificerer det efter strengeste sanktion (om recidiv se i øvrigt Beretning om Fængselsvæsenet i Danmark 1963 p. 77).

Tabel 1. *Recidiv til særfængsel, ubetinget fængsel, forvaring, sikkerhedsforvaring, arbejdshus, gen dom* a) *uden straffastsættelse,* b) *uden straffuldbyrdelse, ny dom til ungdomsfængsel, hæfte*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til					
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerheds-forvaring C. Arbejdshus		Genindsættelse a) ny kriminalitet b) overtædelse af pr. vilkår	
Kærshovedgård	72	60	83,3	9	41		2c		4a
Møgelkær	107	74	69,2	5	52		1c		9a
Nyborg	82	72	87,8	16	39	1a	3c	6a	2b
Søbysøgård	111	68	61,3	3	40	1a	1c		19a
I alt	372	274	73,7	33	172	2a	7c	38a	2b

indsættelse på grund af a) *ny kriminalitet*, b) *overtrædelse af prøveløsladelsesvilkårene i øvrigt, betinget (excl. færdselslovsovertrædelser) og dom til åndssvageforsorg eller hospital for sindslidende.*

Betinget dom a) uden straffastsættelse b) uden straffuldbyrdelse	Ny dom til ungdomsfængsel	Hæfte uden færdselslovsovertrædelser	Dom til åndssvageforsorg el. hospital for sindslidende	Ikke recidiveret	
				abs.	pct.
2b	–	2	–	12	16,7
3b	–	4	–	33	30,8
–	–	3	2 (hosp.)	10	12,2
1a 2b	–	1	–	43	38,7
1a 7b	–	10	2	98	26,3

Tabel 2. *Recidiv til særfængsel, ubetinget fængsel, forvaring, sikkerhedsforvaring, arbejdshus, genindsættelse på grund af* a) *ny kriminalitet*, b) *overtrædelse af prøveløsladelsesvilkår, ny dom til ungdomsfængsel og dom til åndssvageforsorg eller hospital for sindslidende.*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til						Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerhedsforvaring C. Arbejdshus	Genindsættelse a) ny kriminalitet b) overtrædelse af pr. vilkår	Ny dom til ungdomsfængsel	Dom til åndssvageforsorg el. hospital f. sindslidende	abs.	pct.
Kærshovedgård	72	56	77,8	9	41	2c	4a	–	–	16	22,2
Møgelkær	107	67	62,6	5	52	1c	9a	–	–	40	37,4
Nyborg	82	69	84,1	16	39	1a 3c	6a 2b	–	2(hosp.)	13	15,9
Søbysøgård	111	64	57,7	3	40	1a 1c	19a	–	–	47	42,3
I alt	372	256	68,8	33	172	2a 7c	38a 2b	–	2	116	31,1

Tabel 3. *Recidiv til særfængsel, ubetinget fængsel, forvaring, sikkerhedsforvaring, arbejdshus, genindsættelse på grund af ny kriminalitet, ny dom til ungdomsfængsel og dom til åndssvageforsorg eller hospital for sindslidende.*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til						Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerhedsforvaring C. Arbejdshus	Genindsættelse pga. ny kriminalitet	Ny dom til ungdomsfængsel	Dom til åndssvageforsorg el. hospital f. sindslidende	abs.	pct.
Kærshovedgård	72	56	77,8	9	41	2c	4	–	–	16	22,2
Møgelkær	107	67	62,6	5	52	1c	9	–	–	40	37,4
Nyborg	82	67	81,7	16	39	1a 3c	6	–	2(hosp.)	15	18,3
Søbysøgård	111	64	57,7	3	40	1a 1c	19	–	–	47	42,3
I alt	372	254	68,3	33	172	2a 7c	38	–	2	118	31,7

Tabel 4. *Recidivet blandt personer, løsladt sidste gang fra ungdomsfængsel i perioden 1. januar–31. december 1964 fordelt efter anstalt og antallet af gange, de pågældende har været anbragt i ungdomsfængsel forud for sidste løsladelse.*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til						Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerhedsforvaring C. Arbejdshus	Betinget dom A. Uden straffastsættelse B. Uden straffuldbyrdelse	Hæfte uden færdselslovsovertrædelser	Dom til åndssvageforsorg el. hospital for sindslidende (for krim.)	abs.	pct.
A. Kærshovedgård											
1. gang.....	6	5	83,3	–	4	–	–	1	–	1	16,7
2. gang.....	24	14	58,3	2	10	–	1b	1	–	10	41,7
3. gang.....	4	4	100,0	–	4	–	–	–	–	–	–
4. gang el. flere ...	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
B. Møgelkær											
1. gang.....	41	17	41,5	2	14	–	–	1	–	24	58,5
2. gang.....	10	4	40,0	–	4	–	–	–	–	6	60,0
3. gang.....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
4. gang el. flere ...	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
C. Nyborg											
1. gang.....	10	4	40,0	1	1	1c	–	–	1 (hosp.)	6	60,0
2. gang.....	5	3	60,0	1	2	–	–	–	–	2	40,0
3. gang.....	4	3	75,0	–	2	1a	–	–	–	1	25,0
4. gang el. flere ...	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
D. Søbysøgård											
1. gang.....	52	13	25,0	–	13	–	–	–	–	39	75,0
2. gang.....	5	2	40,0	–	2	–	–	–	–	3	60,0
3. gang.....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
4. gang el. flere ...	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
I alt (A+B+C+D) ..	161	69	42,9	6	56	1a 1c	1b	3	1	92	57,1

Tabel 5. *Recidivet blandt personer, løsladt sidste gang fra ungdomsfængsel i perioden 1. januar–31. december 1964 fordelt efter anstalt og antallet af gange de pågældende har været anbragt i ungdomsfængsel forud for sidste løsladelse. (Excl. recidiv til hæfte og betinget dom).*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til				Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerhedsforvaring C. Arbejdshus	Dom til åndssvageforsorg el. hospital for sindslidende (for krim.)	abs.	pct.
A. Kærshovedgård									
1. gang	6	4	66,7	–	4	–	–	2	33,3
2. gang	24	12	50,0	2	10	–	–	12	50,0
3. gang	4	4	100,0	–	4	–	–	–	–
4. gang el. flere	–	–	–	–	–	–	–	–	–
B. Møgelkær									
1. gang	41	16	39,0	2	14	–	–	25	60,9
2. gang	10	4	40,0	–	4	–	–	6	60,0
3. gang	–	–	–	–	–	–	–	–	–
4. gang el. flere	–	–	–	–	–	–	–	–	–
C. Nyborg									
1. gang	10	4	40,0	1	1	1c	1 (hosp.)	6	60,0
2. gang	5	3	60,0	1	2	–	–	2	40,0
3. gang	4	3	75,0	–	2	1a	–	1	25,0
4. gang el. flere	–	–	–	–	–	–	–	–	–
D. Søbysøgård									
1. gang	52	13	25,0	–	13	–	–	39	75,0
2. gang	5	2	40,0	–	2	–	–	3	60,0
3. gang	–	–	–	–	–	–	–	–	–
4. gang el. flere	–	–	–	–	–	–	–	–	–
I alt (A+B+C+D)	161	65	40,4	6	56	1a 1c	1	96	59,6

Tabel 6. *Recidivet fordelt efter antallet af gange de pågældende har været anbragt i ungdomsfængsel forud for sidste løsladelse med underinddeling på anstalt. (Sidste gang ungdomsfængsel i perioden 1. januar–31. december 1964).*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til						Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerhedsforvaring C. Arbejdshus	Betinget dom A. Uden straffastsættelse B. Uden straffuldbyrdelse	Hæfte uden færdselslovsovertrædelse	Dom til åndssvageforsorg el. hospital for sindslidende (for krim.)	abs.	pct.
1. gang											
Kærshovedgård....	6	5	83,3	–	4	–	–	1	–	1	16,7
Møgelkær.....	41	17	41,4	2	14	–	–	1	–	24	58,5
Nyborg.....	10	4	40,0	1	1	1c	–	–	1 (hosp.)	6	60,0
Søbysøgård.....	52	13	25,0	–	13	–	–	–	–	39	75,0
I alt.....	109	39	35,8	3	32	1c	–	2	1	70	64,2
2. gang											
Kærshovedgård....	24	14	58,3	2	10	–	1b	1	–	10	41,6
Møgelkær.....	10	4	40,0	–	4	–	–	–	–	6	60,0
Nyborg.....	5	3	60,0	1	2	–	–	–	–	2	40,0
Søbysøgård.....	5	2	40,0	–	2	–	–	–	–	3	60,0
I alt.....	44	23	52,3	3	18	–	1b	1	–	21	47,7
3. gang											
Kærshovedgård....	4	4	100,0	–	4	–	–	–	–	–	–
Møgelkær.....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nyborg.....	4	3	75,0	–	2	1a	–	–	–	1	25,0
Søbysøgård.....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
I alt.....	8	7	87,5	–	6	1a	–	–	–	1	12,5

Tabel 7. *Recidivet fordelt efter antallet af gange, de pågældende har været anbragt i ungdomsfængsel forud for sidste løsladelse med underinddeling på anstalt (excl. recidiv til hæfte og betinget dom. (Sidste gang ungdomsfængsel i perioden 1. januar–31. december 1964).*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til				Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerhedsforvaring C. Arbejdshus	Dom til åndssvageforsorg el. hospital for sindslidende (for krim.)	abs.	pct.
1. gang									
Kærshovedgård....	6	4	66,7	–	4	–	–	2	33,3
Møgelkær.....	41	16	39,0	2	14	–	–	25	61,0
Nyborg.....	10	4	40,0	1	1	1c	1 (hosp.)	6	60,0
Søbysøgård.....	52	13	25,0	–	13	–	–	39	75,0
I alt.....	109	37	33,9	3	32	1c	1	72	66,1
2. gang									
Kærshovedgård....	24	12	50,0	2	10	–	–	12	50,0
Møgelkær.....	10	4	40,0	–	4	–	–	6	60,0
Nyborg.....	5	3	60,0	1	2	–	–	2	40,0
Søbysøgård.....	5	2	40,0	–	2	–	–	3	60,0
I alt.....	44	21	47,7	3	18	–	–	23	52,3
3. gang									
Kærshovedgård....	4	4	100,0	–	4	–	–	–	–
Møgelkær.....	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nyborg.....	4	3	75,0	–	2	1a	–	1	25,0
Søbysøgård.....	–	–	–	–	–	–	–	–	–
I alt.....	8	7	87,5	–	6	1a	–	1	12,5

II.

Straffelovrådet har anmodet direktoratet om at foretage en undersøgelse af recidivet blandt personer løsladt fra ungdomsfængsel i *1965*. Undersøgelsen er lagt til rette, således at den svarer nøjagtigt til recidivundersøgelsen af løsladelsesårgang 1964.

Tabel 1-3 indeholder en almindelig undersøgelse af recidivet blandt samtlige de i 1965 løsladte personer.

Tabel 4-7 indeholder en undersøgelse af recidivet blandt personer, som i 1965 er blevet »endeligt løsladt« fra ungdomsfængsel, d.v.s. personer, som i 1965 var i ungdomsfængsel for sidste gang. Dette sidste ophold i ungdomsfængsel er opdelt efter, om det var 1., 2., 3. eller 4. gang, de pågældende var anbragt i ungdomsfængsel. Recidivet er herefter fundet inden for hver af de 4 kategorier.

Det recidivbegreb, der arbejdes med, omfatter recidivet til den »strengeste sanktion« af de foran under I nævnte sanktioner for straffelovs- og særlovsovertrædelser, begået fra løsladelsestidspunktet til den 31. december 1970.

Recidivet i begge undersøgelser er opgjort efter samme retningslinier som for de tidligere recidivstatistikker, d.v.s. at man i perioden fra løsladelsen i 1965 til udgangen af 1970 (i gennemsnit 5½ år) undersøger hver enkelt persons recidiv og klassificerer det efter »strengeste sanktion« (om recidiv se i øvrigt Beretning om fængselsvæsenet i Danmark 1963, p. 77).

Konklusion:

Recidivprocenten er for samtlige de i 1965 løsladte 76,1 *(tabel 1)*, medens recidivprocenten for løsladte i 1964 var 73,7, altså kun en ubetydelig stigning fra 1964 til 1965.

Recidivprocenten for de personer, der i 1965 blev »endeligt løsladt« fra ungdomsfængsel, er 62,8 *(tabel 4)*, medens procenten for de endeligt løsladte fra 1964 var 42,9. Denne kraftige stigning er vanskelig at forklare, men kan skyldes en vis usikkerhed omkring 1964-tallene, idet denne undersøgelse blev udarbejdet under stort tidspres, således at man kun nåede at kontrolkode de løsladte fra 2 af ungdomsfængslerne.

Tabel 1. *Recidiv til særfængsel, ubetinget fængsel, forvaring, sikkerhedsforvaring, arbejdshus, genindsættelse på grund af* a) *ny kriminalitet*, b) *overtrædelse af prøveløsladelsesvilkårene i øvrigt, betinget dom* a) *uden straffastsættelse*, b) *uden straffuldbyrdelse, ny dom til ungdomsfængsel, hæfte (excl. færdselslovsovertrædelser) og dom til åndssvageforsorg eller hospital for sindslidende.*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til								Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerhedsforvaring C. Arbejdshus	Genindsættelse a) ny kriminalitet b) overtrædelse af pr. vilkår	Betinget dom a) uden straffastsættelse b) uden straffuldbyrdelse	Ny dom til ungdomsfængsel	Hæfte uden færdselslovsovertrædelser	Dom til åndssvageforsorg el. hospital for sindslidende	abs.	pct.
Kærshovedgård	67	52	77,6	2	43	1a	2a 1b	1a 2b	–	–	–	15	22,4
Møgelkær	113[1])	81	71,7	2	63	–	12a 1b	2b	–	1	–	32	28,3
Nyborg	94	83	88,3	17	51	3a 3c	4a	2a 1b	–	1	1 (hosp.)	11	11,7
Søbysøgård	111[2])	77	69,4	2	46	2a	16a	4b	–	7	–	34	30,6
I alt	385	293	76,1	23	203	6a 3c	34a 2b	3a 9b	–	9	1	92	23,9

[1]) Løsladt 114 personer, men 1 person kan ikke findes i R.R.
[2]) Løsladt 112 personer, men 1 person kan ikke findes i R.R.

Tabel 2. *Recidiv til særfængsel, ubetinget fængsel, forvaring, sikkerhedsforvaring, arbejdshus, genindsættelse på grund af* a) *ny kriminalitet*, b) *overtrædelse af prøveløsladelsesvilkår,ny dom til ungdomsfængsel og dom til åndssvageforsorg eller hospital for sindslidende.*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til						Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerhedsforvaring C. Arbejdshus	Genindsættelse a) ny kriminalitet b) overtrædelse af pr. vilkår	Ny dom til ungdomsfængsel	Dom til åndssvageforsorg el. hospital for sindslidende	abs.	pct.
Kærshovedgård	67	49	73,1	2	43	1a	2a 1b	–	–	18	26,9
Møgelkær	113	78	69,0	2	63	–	12a 1b	–	–	35	31,0
Nyborg	94	79	84,0	17	51	3a 3c	4a	–	1 (hosp.)	15	16,0
Søbysøgård	111	66	59,5	2	46	2a	16a	–	–	45	40,5
I alt	385	272	70,6	23	203	6a 3c	34a 2b	–	1 (hosp.)	113	29,4

Tabel 3. *Recidiv til særfængsel, ubetinget fængsel, forvaring, sikkerhedsforvaring, arbejdshus, genindsættelse på grund af ny kriminalitet, ny dom til ungdomsfængsel og dom til åndssvageforsorg eller hospital for sindslidende.*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til						Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerheds-forvaring C. Arbejdshus	Genindsættelse p. g. a. ny kriminalitet	Ny dom til ungdoms-fængsel	Dom til åndssvageforsorg el. hospital for sindslidende	abs.	pct.
Kærshovedgård	67	48	71,6	2	43	1a	2	–	–	19	28,4
Møgelkær	113	77	68,1	2	63	–	12	–	–	36	31,9
Nyborg	94	79	84,0	17	51	3a 3c	4	–	1 (hosp.)	15	16,0
Søbysøgård	111	66	59,5	2	46	2a	16	–	–	45	40,5
I alt	385	270	70,1	23	203	6a 3c	34	–	1 (hosp.)	115	29,9

Tabel 4. *Recidivet blandt personer, løsladt sidste gang fra ungdomsfængsel i perioden 1. januar–31. december 1965, fordelt efter anstalt og antallet af gange, de pågældende har været anbragt i ungdomsfængsel forud for sidste løsladelse.*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til						Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerhedsforvaring C. Arbejdshus	Betinget dom a) uden straffastsættelse b) uden straffuldbyrdelse	Hæfte uden færdselslovsovertrædelser	Dom til åndssvageforsorg el. hospital for sindslidende (for krim.)	abs.	pct.
A. Kærshovedgård											
1. gang.....	6	4	66,7	–	3	–	1a	–	–	2	33,3
2. gang.....	35	24	68,6	1	20	1a	2b	–	–	11	31,4
3. gang.....	10	8	80,0	1	7	–	–	–	–	2	20,0
4. gang el. flere ...	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
B. Møgelkær											
1. gang.....	50	21	42,0	–	20	–	–	1	–	29	58,0
2. gang.....	13	10	76,9	–	9	–	1b	–	–	3	23,1
3. gang.....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
4. gang el. flere ...	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
C. Nyborg											
1. gang.....	15	8	53,3	–	6	1a	–	–	1 (hosp.)	7	46,7
2. gang.....	27	25	92,6	6	15	1c	1a 1b	1	–	2	7,4
3. gang.....	17	15	88,2	3	10	1a 1c	–	–	–	2	11,8
4. gang el. flere ...	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
D. Søbysøgård											
1. gang.....	61	33	54,1	–	23	–	3b	7	–	28	45,9
2. gang.....	13	7	53,8	–	5	1a	1b	–	–	6	46,2
3. gang.....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
4. gang el. flere ...	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
I alt (A+B+C+D) ..	247	155	62,8	11	118	4a 2c	2a 8b	9	1	92	37,2

Tabel 5. *Recidivet blandt personer, løsladt sidste gang fra ungdomsfængsel i perioden 1. januar–31. december 1965 fordelt efter anstalt og antallet af gange de pågældende har været anbragt i ungdomsfængsel forud for sidste løsladelse. (Excl. recidiv til hæfte og betinget dom).*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til				Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerheds-forvaring C. Arbejdshus	Dom til åndssvageforsorg el. hospital for sindslidende (for krim.)	abs.	pct.
A. Kærshovedgård									
1. gang	6	3	50,0	–	3	–	–	3	50,0
2. gang	35	22	62,9	1	20	1a	–	13	37,1
3. gang	10	8	80,0	1	7	–	–	2	20,0
4. gang el. flere	–	–	–	–	–	–	–	–	–
B. Møgelkær									
1. gang	50	20	40,0	–	20	–	–	30	60,0
2. gang	13	9	69,2	–	9	–	–	4	30,8
3. gang	–	–	–	–	–	–	–	–	–
4. gang el. flere	–	–	–	–	–	–	–	–	–
C. Nyborg									
1. gang	15	8	53,3	–	6	1a	1 (hosp.)	7	46,7
2. gang	27	22	81,5	6	15	1c	–	5	18,5
3. gang	17	15	88,2	3	10	1a 1c	–	2	11,8
4. gang el. flere	–	–	–	–	–	–	–	–	–
D. Søbysøgård									
1. gang	61	23	37,7	–	23	–	–	38	62,3
2. gang	13	6	46,2	–	5	1a	–	7	53,8
3. gang	–	–	–	–	–	–	–	–	–
4. gang el. flere	–	–	–	–	–	–	–	–	–
I alt (A+B+C+D)	247	136	55,1	11	118	4a 2c	1	111	44,9

Tabel 6. *Recidivet fordelt efter antallet af gange de pågældende har været anbragt i ungdomsfængsel forud for sidste løsladelse med underinddeling på anstalt. (Sidste gang ungdomsfængsel i perioden 1. januar–31. december 1965).*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til						Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerheds-forvaring C. Arbejdshus	Betinget dom a) uden straffastsættelse b) uden straffuldbyrdelse	Hæfte uden færdselslovsovertrædelser	Dom til åndssvageforsorg el. hospital for sindslidende (for krim.)	abs.	pct.
1. gang											
Kærshovedgård....	6	4	66,7	–	3	–	1a	–	–	2	33,3
Møgelkær.....	50	21	42,0	–	20	–	–	1	–	29	58,0
Nyborg.....	15	8	53,3	–	6	1a	–	–	1 (hosp.)	7	46,7
Søbysøgård.....	61	33	54,1	–	23	–	3b	7	–	28	45,9
I alt.....	132	66	50,0	–	52	1a	1a 3b	8	1	66	50,0
2. gang											
Kærshovedgård....	35	24	68,6	1	20	1a	2b	–	–	11	31,4
Møgelkær.....	13	10	76,9	–	9	–	1b	–	–	3	23,1
Nyborg.....	27	25	92,6	6	15	1c	1a 1b	1	–	2	7,4
Søbysøgård.....	13	7	53,8	–	5	1a	1b	–	–	6	46,2
I alt.....	88	66	75,0	7	49	2a 1c	1a 5b	1	–	22	25,0
3. gang											
Kærshovedgård....	10	8	80,0	1	7	–	–	–	–	2	20,0
Møgelkær.....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nyborg.....	17	15	88,2	3	10	1a 1c	–	–	–	2	11,8
Søbysøgård.....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
I alt.....	27	23	85,2	4	17	1a 1c	–	–	–	4	14,8

Tabel 7. *Recidivet fordelt efter antallet af gange, de pågældende har været anbragt i ungdomsfængsel forud for sidste løsladelse med underinddeling på anstalt. (Excl. recidiv til hæfte og betinget dom). (Sidste gang ungdomsfængsel i perioden 1. januar–31. december 1965).*

	Løsladt i alt	Heraf recidiveret		Heraf recidiveret til				Ikke recidiveret	
		abs.	pct.	Særfængsel	Ubetinget fængsel	A. Forvaring B. Sikkerhedsforvaring C. Arbejdshus	Dom til åndssvageforsorg el. hospital for sindslidende (for krim.)	abs.	pct.
1. gang									
Kærshovedgård	6	3	50,0	–	3	–	–	3	50,0
Møgelkær	50	20	40,0	–	20	–	–	30	60,0
Nyborg	15	8	53,3	–	6	1a	1 (hosp.)	7	46,7
Søbysøgård	61	23	37,7	–	23	–	–	38	62,3
I alt	132	54	40,9	–	52	1a	1 (hosp.)	78	59,1
2. gang									
Kærshovedgård	35	22	62,9	1	20	1a	–	13	37,1
Møgelkær	13	9	69,2	–	9	–	–	4	30,8
Nyborg	27	22	81,5	6	15	1c	–	5	18,5
Søbysøgård	13	6	46,2	–	5	1a	–	7	53,8
I alt	88	59	67,0	7	49	2a 1c	–	29	33,0
3. gang									
Kærshovedgård	10	8	80,0	1	7	–	–	2	20,0
Møgelkær	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nyborg	17	15	88,2	3	10	1a 1c	–	2	11,8
Søbysøgård	–	–	–	–	–	–	–	–	–
I alt	27	23	85,2	4	17	1a 1c	–	4	14,8

III.

Foranstående undersøgelser viser en betydelig stigning i recidivprocenten for »endeligt løsladte« fra ungdomsfængsel fra 42,9 pct. i 1964-undersøgelsen til 62,8 pct. i 1965-undersøgelsen.

Straffelovrådet har i den anledning ønsket oplyst, om denne forskel eventuelt kan skyldes 1) simple regnefejl eller 2) metodefejl.

ad 1. For at undersøge denne fejlmulighed har man i direktoratet gennemgået det råmateriale, der er indhentet fra rigsregistraturen. Det viste sig, at der hverken i 1964- eller 1965-undersogelsen er begået regnefejl.

ad 2. Med hensyn til spørgsmålet om metodefejt skal det indledningsvis bemærkes, at der er benyttet nøjagtigt det samme recidivbegreb i de to undersøgelser. Desuden har man inden mangfoldiggørelsen af 1965-undersøgelsen efterkontrolleret et udvalg på ca. 15 pct. af samtlige løsladte fra de 4 ungdomsfængsler, uden at der er fundet fejl i opgørelsesmetodikken. Heller ikke i 1964-undersøgelsen er der fundet fejl i opgørelsesmetodikken ved den efterkontrol, der er foretaget vedrorende samtlige løsladte fra 2 af de 4 anstalter.

Konklusion.

Om begrebet »endeligt løsladt« - der allerede ved udarbejdelsen af 1964-undersøgelsen vakte en del usikkerhed - kan det konstateres, at det ikke siger noget om en persongruppes faktiske recidiv, men snarere siger noget om, hvilken sanktion der er resultatet af recidivet (ungdomsfængsel eller andre frihedsberøvende sanktioner). Recidivprocenten for »endeligt løsladte« er derfor helt afhængig af genindsættelsespraksis, idet kriteriet for at være »endeligt løsladt« er, at personen ikke i recidivperioden har været i ungdomsfængsel; d.v.s. 1) et stort antal genindsættelser giver en lav recidivprocent, medens 2) et lille antal genindsættelser giver en høj recidivprocent. Disse 2 muligheder beskriver netop billedet i henholdsvis 1964- og 1965-undersøgelsen, idet antallet af recidivister, der genindsattes i »1964«, var 205 (d.v.s. lav recidivprocent for »endeligt løsladte«), mens antallet i »1965« kun var 138 (d.v.s. høj recidivprocent for »endeligt løsladte«). Det betyder, at forskellen i recidivprocenten for »endeligt løsladte« i de to undersøgelser er resultatet af en markant ændring i genindsættelsespraksis.

Redegørelse for behandlingen af de indsatte i ungdomsfængslet på Møgelkær.

1. Modtagelsen.

De nyindsatte indsættes i en særlig modtagelsesafdeling. Modtagelsesstadiets varighed er 2 uger.

Umiddelbart efter ankomsten ledsages den nye indsatte til depotet, hvor omklædning og eventuel registrering og vurdering af effekter m. v. finder sted. Udlevering af medbragte private effekter sker i overensstemmelse med gældende regler, men privatbeklædning udleveres dog først, når modtagelsesstadiet er afsluttet. Når den indsatte er færdig på depotet, afhentes han af overbetjenten ved modtagelsesafdelingen og anvises stue på afdelingen. Efter badning og toilette gives der den indsatte lejlighed til at ordne sine ting og slappe lidt af, eventuelt ryge en pibe tobak, inden overbetjenten tager den indledende samtale med ham. I tilslutning hertil stilles der biblioteksbøger til rådighed for den indsatte og køb af butiksvarer formidles af overbetjenten.

Såfremt der på ankomstdagen er mulighed derfor, kommer inspektøren, viceinspektøren og overvagtmesteren til stede for at hilse på den nye indsatte.

I løbet af den første dag skal den indsatte på aftalt tidspunkt ledsages til sygeafdelingen, hvor den tjenstgørende overbetjent optager foreløbig journal, registrerer højde og vægt samt udfærdiger signalement af den pågældende.

Den følgende dags formiddag går overbetjenten på modtagelsesafdelingen, eventuelt en af vagtmestrene, en tur på anstaltsterrænet med de nyindsatte, og herunder forevises samtlige værksteder og arbejdspladser samt skole og fritidslokaliteter for de pågældende.

Fotografering af den indsatte foretages en af de første dage efter ankomsten i det dertil indrettede lokale.

I de første dage efter ankomstdagen gennemføres lægeundersøgelse, skoleprøver, jfr. pkt. 2, eventuelt intelligenstestning med bistand af psykologen, ligesom de nyindsatte enkeltvis eller i gruppe møder institutionens ledende medarbejdere med henblik på en mere udførlig gennemgang af de grundlæggende lokale bestemmelser, arbejds- og uddannelsesmuligheder, det disciplinære reaktionssystem og bestemmelserne om udgang og frigang samt en orientering om gældende fængselsnævnspraksis med hensyn til løsladelser. Ikke mindst på dette sidste område er forvirringen og usikkerheden ofte stor, og orienteringen bidrager til at korrigere mange vrangopfattelser.

Egentlig indrullering med grundsamtale foretages af viceinspektøren, så snart inspektionskontoret har udført det indledende indrulleringsarbejde.

I den del af den normale daglige arbejdstid, der ikke er optaget af undersøgelser og samtaler, gives der den indsatte tilbud om arbejde på stuen.

Under hele opholdet i modtagelsesafdelingen har den indsatte i fritiden fri adgang til fællesskab med andre indsatte i afdelingen. Skolen sørger for tilvejebringelse af de fornødne fritidsmuligheder, og der bliver adgang til at se fjernsyn på samlingsstuen.

Spisning foregår på sædvanlig måde i fællesskab sammen med afdelingsoverbetjenten.

Gårdtur og adgang til udeterræn gives efter de almindelige regler.

Brevskrivning og besøg finder sted i overensstemmelse med de almindelige bestemmelser, dog gives udgangsbesøg ikke på modtagelsesstadiet.

Bedømmelser og behandlingsplanlægning varetages af en særlig arbejdsgruppe, jfr. pkt. 2.

2. Tilrettelæggelsen af opholdet.

Der har siden modtagelsesafdelingens oprettelse været etableret en arbejdsgruppe bestå-

ende af medarbejdere fra de forskellige afsnit i anstalten (viceinspektøren, fængselsforvalteren eller dennes stedfortræder, forsorgslederen eller dennes stedfortræder, en eller flere lærere, fængselslægen, psykologen, overvagtmesteren samt det faste personale i modtagelsesafdelingen). Under viceinspektørens ledelse har denne gruppe ansvaret for planlægning af behandlingsarbejdet vedrørende den enkelte indsatte.

Der afholdes møder fast en gang ugentlig, og for den nyankomne finder første drøftelse sted efter 2 ugers ophold umiddelbart før modtagelsesperioden afsluttes. Den indsatte tilkaldes altid til det første møde i arbejdsgruppen ham vedrørende og får derved adgang til at deltage i såvel tilrettelæggelsen af anstaltsopholdet som fremtidsplanlægningen.

Den enkeltes behov for arbejdstræning, specialuddannelse og eventuelt længerevarende uddannelse af teoretisk og/eller praktisk karakter søges kortlagt gennem de forsorgsmæssige grundsamtaler, inden arbejdsgruppen tager fat på udformningen af behandlingsplanen.

Undervisningsbehovet undersøges af lærerne gennem en særlig skoletestning, der skulle muliggøre en relevant undervisningsmæssig indplacering i det pædagogiske program. Ved testningen benyttes standardiserede folkeskoleprøver, således at behovet for deltagelse i særundervisning kan vurderes udfra en almen norm. Prøverne kan danne grundlag for yderligere testning hos psykologen og/eller ved psykoteknisk institut i Randers.

Arbejdsgruppen gendrøfter den nyankomne og behandlingsplanens gennemførelse efter yderligere 2 ugers forløb og derefter med lidt større tidsintervaller under resten af anstaltsopholdet. På grund af dels den indsattes usikkerhed i initialfasen, dels arbejdsgruppens usikkerhed overfor den indsatte, f. eks. på grund af mangelfulde oplysninger vitaante acta, lægger man vægt på ikke at fastlåse den indsatte i en fasttømret behandlingsplan. Man søger i planen at afstikke de væsentlige behandlingsmæssige retningslinier og lægger herved betydeligt vægt på hos den indsatte selv at fremme en realistisk opfattelse af, hvor han står evnemæssigt, og hvilke muligheder der overhovedet foreligger i hans situation. Erfaringsmæssigt vil det ofte være nødvendigt at revidere eller justere behandlingsplanen f. eks. på grund af den indsattes disciplinære forhold (undvigelser, orlovsmisbrug etc.) eller fordi der ved de lægelige undersøgelser uventet dukker oplysninger op, der nødvendiggør revalideringsforanstaltninger i stedet for en planlagt erhvervsmæssig uddannelse. Opstår der en situation, der kræver øjeblikkelig revision af behandlingsplanen, forelægges spørgsmålet på det daglige morgenmøde, hvor foruden inspektøren, samtlige afsnitschefer, psykologen og en lærer er til stede.

3. Anbringelsesjorhold.

De indsatte i ungdomsfængslet huses i 6 belægningsafdelinger, der rummer fra 12-18 enkelt-stuer, fælles spise- og opholdsstue, bordtennisrum etc. På en enkelt afdeling er stuerne indrettet med det nye standardudstyr, som er formgivet af justitsministeriets tilsynsførende arkitekt. De øvrige afdelinger har stueudstyr (seng, bord, lænestol, boghylde og skab) af mere traditionel udformning. Samtlige stuer er billedmæssigt udsmykket med plakater og reproduktioner og desuden er der på stuen opsat en plade, hvor den indsatte kan anbringe egne tegninger, udklip m. v. Anstalten råder over et centralt radioanlæg, og som en del af dette er der på hver stue placeret en højttaler med 3 programvalgmuligheder. Stuerne er malet i lyse farver med en kontrastfarve på den ene væg, og der er opsat gardiner, der harmonerer med farverne på de enkelte stuer. På samtlige afdelinger er der installeret fjernsyn, hvilket næsten omgående udløste et behov for en opholdsstue, hvor der ikke er fjernsyn.

I de nævnte 6 belægningsafdelinger anbringes udelukkende ungdomsfængselsindsatte. De mandlige fængselsdømte, der afleveres til statsfængslet på Møgelkær, placeres i en særlig afdeling med 40 pladser. De fængselsdømte kan derimod beskæftiges, deltage i undervisnings- og fritidsarrangementer, herunder sportsudøvelser, sammen med de til ungdomsfængslet dømte.

De indsatte går under ledsagelse til og fra arbejde og på tilsvarende måde til og fra undervisning og fritid i skolebygningen.

Til hver afdeling er knyttet et bestemt udeterræn, hvortil de indsatte har adgang i fritiden i nærmere præciserede tidsrum. Af-

delingspersonalet kan dog tillade udendørs ophold udover de fastsatte tidsrum, blot med de begrænsninger der følger af iagttagelse af den almindelige dagsorden for de indsatte. Ordningen giver ikke de indsatte mulighed for at bevæge sig udenfor udeterrænet bortset fra deltagelse i sportsudøvelse på anstaltens idrætsplads eller i organiserede spadsereture, badeture eller andre fælles udflugter uden for anstaltens område.

I fritiden er det tilladt de indsatte indenfor samme afdeling at besøge hinanden på stuerne.

1 tiden mellem opmønstring og afmønstring bestemmer den indsatte selv, om døren til hans stue skal være åben eller lukket, idet han er i besiddelse af en nøgle, der kan låse døren udvendig fra. I tiden mellem afmønstring og opmønstring er stuedøren aflåst.

4. Beskæftigelsen på anstalten.

Inden for institutionen rådes der over følgende beskæftigelsesmuligheder:

	Pladser til indsatte
Produktionsværksteder:	
Smede- og maskinværksted	25
Snedkeri	18
Jordbrug:	
Landbrug	7
Gartneri	11
Bygningsvæsen:	
Murere	6
Tømrere	6
Malere	4
Elektrikere	2
Vand, varme, sanitet	6
Økonomiarbejder:	
Anlæg og transport	10
Depot	2
Forplejning	4
Rengøring	6

Arbejdspladserne ved såvel produktionsområdet som jordbruget og bygningsvæsenet er udstyret med tidssvarende maskiner og værktøj. De fremstillede produkter m. v. er kvalitetsmæssigt fuldt ud på højde med, hvad der præsteres af tilsvarende virksomheder på det almindelige arbejdsmarked.

Anstaltens produktionsværksteder, bygningsfag og gartneri er godkendt til lærlingeuddannelse. Antallet af svendeprøver, aflagt af indsatte, der har fuldendt deres lærlingeuddannelse på anstaltens værksteder m. v., har i de sidste 5 år gennemsnitligt udgjort 4 pr. år. Medregnes de indsatte, der under afsoningen indleder eller viderefører en tidligere påbegyndt læretid, kan det opgøres, at ca. 10 pct. af belægget har deltaget i en egentlig lærlingeuddannelse under afsoningen.

En opgørelse over de indsattes fordeling til beskæftigelse inden for hovedområderne henholdsvis i det senest forløbne år (august 1971–juli 1972) og i kalenderåret 1965 udviser følgende procentvise forhold til de samlede belægningstal. Der er tillige anført de tilsvarende tal for indsatte, der i de nævnte tidsrum har deltaget i erhvervsmæssig og skolemæssig uddannelse inden og uden for anstalten, jfr. afsnittet vedrørende forsorgsmæssig bistand.

	1971/72 pct.	1965 pct.
Produktionsværksteder	16,1	26,6
Jordbrug	13,2	16,4
Bygningsfag	17,1	12,7
Økonomiarbejder	11,9	18,0
I arbejde ialt	58,2	73,7
Uddannelse m. v.	20,7	8,7
Ialt	78,9	82,4

De resterende 21,1 pct. henholdsvis 17,6 pct. af de samlede belægningstal udgøres af indsatte, der var undveget, udlånt til politi eller på udgang, eller som var hensat under forhør eller afsonede disciplinærstraf, gennemgik modtagelsesprocedure eller var sygemeldt. Indsatte med udtalte fysiske eller psykiske handicap har med yderst få undtagelser kunnet placeres inden for rammerne af beskæftigelsessystemet, især ved rengørings- og gartneriarbejde, og der har ikke været etableret terapeutiske foranstaltninger som alternativ til almindelig beskæftigelse.

Den overvejende del af de indsatte aflønnes med tidløn, hvis normalsats senest pr. 1. april 1972 er fastsat til 1,45 kr. pr. time. På grundlag af en bedømmelse af den enkeltes flid kan tidlønnen forhøjes til 1,51 kr. eller 1,62 kr. pr. time eller nedsættes til 1,34 kr. eller 1,23 kr. pr. time. Indtil 7 indsatte, der udfører specielle arbejdsopgaver, kan herudover opnå kvalifikationstillæg med 34 eller 68 øre pr. time. Der ydes tillæg for overar-

bejde udover 4134 time ugentlig og for arbejde i forskudt tid.

Aflønning med akkordvederlag finder lejlighedsvis sted ved bygningsvæsenet og landbruget samt ved maskinværkstedet. På sidstnævnte værksted fastsættes akkordsatserne individuelt efter en bedømmelse af den enkelte indsattes arbejdsevne; de øvrige akkordsatser ansættes til 1/5 eller 1/6 af lønnen for tilsvarende arbejder ifølge faglige overenskomster.

5. *Undervisningen på anstalten.*

De undervisningsmæssige aktiviteter falder i 3 hovedgrupper, nemlig

a) dagskolen
b) aftenskolen
c) hobbybetonede undervisningsformer.

Ad a. Adskillige indsatte (helt op til 30 pct.) er sinker og tillige udtalt skoleforsømte. De kan umiddelbart fremtræde som undervisningsuvillige, men gradvist viser de sig dog som regel motiverbare alligevel. Et generelt skolestandpunkt i dansk og regning svarende til 4.–5. klasses niveau er almindeligt forekommende, og endnu lavere præstationer måles ikke sjældent. Disse elever tilgår enten elementærundervisning eller egentlig særundervisning. De undervises ugentlig fra et par timer og op til 6-8 timer i dansk og regning, og deres deltagelse foregår på tilpas små elevhold, lejlighedsvist helt individuelt. Deltagelsen i denne undervisning er gjort helt frivillig, en ordning, der ud fra et pædagogisk synspunkt ønskes bibeholdt.

En procentvis beskeden gruppe af godt- til velbegavede indsatte kan tilbydes videregående regneundervisning, timer i fysik og matematik på realklasseniveau. Herved kan gives forberedelse til en eventuel senere deltagelse i teknisk forberedelseseksamen uden for anstalten.

Der udbydes traditionelle aftenskolefag af højskolepræget karakter, eksempelvis samfundsorientering, biologi, historie og psykologiske emner.

Denne undervisning, der selvsagt er frivillig, bygger i høj grad på samtaler og diskussioner. Denne skoleform afvikles i perioden oktober - maj, og tilmeldelsesprocenten er særdeles tilfredsstillende.

Ad c. Disse former for aktivitet berører de indsattes afvikling af fritiden i institutionen og foregår hele året om aftenen og i hver weekend. Timelærere anvendes med godt udbytte. Der undervises i vævning, træ- og metalsløjd, tegning, formning m. v.

Herudover har der i den seneste tid været gennemført en række forsøgsdagskoler på formiddage og eftermiddage. Ved denne specielle undervisning medvirker normalt 2 lærere samtidigt, og man tilstræber at indøve den gruppeundervisningsmæssige metode. Fagene har foruden dansk og regning været f. eks. fysik, kunsthistorie, filmkundskab, arbejdspladsproblemer og gymnastik. I forsøgsdagskolerne har der været undervist i tidsrummet kl. 8.00 til 15.00. Til gengæld har den enkelte skole haft begrænset varighed, normalt en eller to uger.

Udvælgelsen af elevmaterialet til forsøgsdagskolerne er foretaget i fuld forståelse med værkpersonalet, således at der gribes så lidt ind i arbejdsvirksomheden som muligt.

De hidtidige erfaringer tilsiger en videre eksperimenteren på disse områder.

6. Fritidsaktiviteter.

Fritidsvirksomheden er søgt opbygget på selvvalgt, lystbetonet aktivitet, og fritidsprogrammet er så varieret, at det indeholder muligheder også for de unge, der er vanskeligst at aktivisere, navnlig på grund af tidligere stofmisbrug.

Fritidsaktiviteterne er dels skoleorganiserede, d. v. s. udbudt på undervisningsplanen og ledet af en lærer, og dels uorganiserede eventuelt med korte igangsættelser og løbende vejledning fra lærers side.

For så vidt angår den skoleorganiserede fritidsaktivitet kan henvises til det under pkt. 5, c. anførte. Som helt nye aktiviteter, der supplerer den traditionelle fritidsvirksomhed, kan nævnes »skabende dramatik« i samarbejde med kvindelige elever fra Brandbjerg højskole, musikudøvelse i beatgrupper (der lejlighedsvis giver koncert uden for institutionen) samt samtalegrupper, hvor et antal indsatte konfronteres med et tilsvarende antal ustraffede unge.

Den uorganiserede fritidsaktivitet foregår dels i skolens hobbyrum, dels på den enkeltes egen stue i afdelingen. Som yndede aktiviteter for tiden kan nævnes tegning, læderarbejde, perlebroderi, garnknytning m. v.

Sporten indtager vedblivende en central placering i ungdomsfængslet. De indsatte

har for et par år siden oprettet deres egen sportsklub MIK, støttet af en lærer, og klubben kan glæde sig over, at mere end halvdelen af belægget slutter op om den. Der betales generalforsamlingsvedtaget kontingent af den enkeltes konto III, og MIK drives som en almindelig sportsklub med hensyn til styreformen (spilleudvalg, karantænekompetence, klubsparekassebog, meddelelsesblad m. v.). Denne aktivitetsform, der især blev en realitet, efter at Jydsk Boldspil Union havde accepteret de indsatte som ligeværdige med ikke kriminelle sportsudøvende mennesker, bidrager ikke alene til et hensigtsmæssigt fritidsforløb for en stor gruppe indsatte, men også til at lære de indsatte værdien af gensidig hensyntagen indenfor et minidemokrati.

Ejendommeligt nok er adskillige af de unge stofmisbrugere at finde som aktive sportsudøvere og interesserede medlemmer af MIK.

7. *Kontakt med omverdenen i form af deltagelse i arbejde, kurser, undervisning og fritidsaktiviteter uden for anstalten.*

Et meget stort antal indsatte kommer i kontakt med omverdenen gennem deltagelse i arbejde, kurser på tekniske skoler og specialarbejderskoler og undervisning på højskoler, ungdoms- og efterskoler, aftenskoler og lignende. Der henvises til den under pkt. 9 anførte skematiske oversigt.

Deltagelse i fritidsaktiviteter uden for anstalten giver en bred kontakt med omverdenen. Dette gælder klart på det sportslige område, hvor medlemskabet af Jydsk Boldspil Union og Horsens-egnens gymnastik- og ungdomsforeninger afføder en lang række henholdsvis fodbold- og håndboldkampe med fremmede klubber.

En vis form for kontakt med omverdenen eller dog berøring med omverdenen opnås gennem diverse virksomhedsbesøg, besøg på udstillinger, museer og andre former for udgange, der naturligt kan knyttes til en undervisningstime. I denne forbindelse bør også nævnes dramatikholdets optræden på andre institutioner.

8. *Familiekontakter o. lign.*

Normalt er brevvekslingen den mest anvendte form for kontakt med familien. En overvejende del af de indsatte, ca. 70-80 pct, fører en nogenlunde regelmæssig korrespondance med gensidig brevkontakt. Initiativet synes for det meste at udgå fra den indsatte, og den han som oftest henvender sig til er moderen. En opgørelse af brevhyppigheden viser iøvrigt, at ca. 20 pct. indsatte modtager flere breve end de afsender, ca. 30 pct. modtager og afsender lige mange breve, medens ca. 50 pct. afsender flere breve end de modtager. Disse tal giver indtryk af, at den indsatte således også er den, der søger at fastholde kontakten.

Besøg udefra gennemføres i et omfang, der i høj grad er afhængig af hjemmets geografiske placering. Medens ca. 45 pct. af antallet af indsatte rekrutteres fra hovedstadsområdet, udgør besøgsmængden for denne gruppe kun ca. 14 pct. af samtlige besøg. Omvendt kan konstateres, at for de ca. 20 pct. indsatte, der kommer fra de midtjyske områder, udgør besøgsmængden af samtlige besøg ca. 36 pct.

Noget tilsvarende gør sig gældende ved besøgsudgang. Indsatte fra hovedstadsområdet opnår kun besøgsudgang i ca. 9 pct. af den registrerede besøgsmængde, medens indsatte fra Midtjylland noterer sig for ca. 55 pct. af disse besøgstilfælde.

Udnyttelsesgraden af denne form for familiekontakt ligger omkring 35—40 pct.

Konvertering af 4 ugers besøgsudgange til en månedlig weekendudgang forekommer i mindre grad end ventet, hvilket formentlig hænger sammen med de ret byrdefulde udgiftsbestemmelser.

Udgang med henblik på besøg hos familie eller andre nærtstående personer i medfør af § 16 i udgangscirkulæret er stadig den foretrukne kontaktform. Udnyttelsesgraden er her opgjort til 95 pct. Til belysning af antallet af udgange med henblik på besøg hos familie anføres tallene for 1971. Der gennemførtes i 1971 304 udgangsrejser, der fordeltes således:

	Tilfælde
Udgang i 3-5 dage efter opsparing	252
Weekendudgang	30
Familiebegivenhedsudgang m. v.	22

9. *Forsorgsmæssig bistand.*

For at belyse forsorgsvirksomhedens omfang tages kalenderåret 1971 som grundlag.

Der indsattes i årets løb 94 nydomfældte,

35 genindsatte og 25 indsatte fra anden anstalt, fortrinsvis det lukkede ungdomsfængsel i Nyborg. Der blev således foretaget forsorgsmæsssig indrullering af ialt 154 personer.

Ved indrulleringen søger man at skabe klarhed over den indsattes sociale situation. Der drages omsorg for, at folkeregister, sygekasseforhold og fagforeningsforhold bringes i orden, ligesom man søger at sanere eller træffe aftale om senere sanering af forskellige gældsposter, f. eks. skattegæld, bidragsgæld og afbetalingshandler.

Ved indrulleringen går forsorgsmedarbejderne ligeledes straks i gang med ud fra det tidligere erhvervsforløb sammen med den indsatte at finde frem til en planlægning af opholdstiden i uddannelsesmæssig henseende, jfr. det i forvejen under pkt. 2 oplyste.

For lærlingenes vedkommende indhentes oplysninger om tidligere læretid og deltagelse i teknisk skole med henblik på videreførelse af læren under opholdstiden, hvor der tillige kan blive tale om, at den indsatte skal gennemgå en eller flere fagklasser på teknisk skole.

Hvad enten planlægningen vedrører en faglig oplæring eller en anden form for uddannelse, følges den foreløbige aftale med den indsatte gerne op ved et hjembesøg, hvor man orienterer de pårørende om uddannelsesplanen og diskuterer dens økonomiske og praktiske gennemførelse med dem. Umiddelbart før prøveløsladelsen aflægges nyt besøg i hjemmet.

1 1971 medvirkede forsorgskontoret til følgende uddannelsesforanstaltninger udenfor anstalten.

/. *Med natophold i anstalten (frigang):*	indsatte
Egentlig læreplads	1
Handelsskole i Vejle	1
Teknisk forberedelseskursus ...	5
Teknisk skole	7
Specialarbejderskole	18
Koreundervisning i Horsens	40
Ialt	72

2. *Med natophold udenfor anstalten (udstationering):*	Indsatte
Egentlig læreplads og arbejdstræning	21
Teknisk skole	3
Specialarbejderskole	41
Real- og højskole	9
Søfartsskole	3
Ialt	77

For 29 indsattes vedkommende gik udstationeringen umiddelbart over i prøveløsladelse, idet 9 personer udstationeret på højskole blev prøveløsladt med fortsat ophold på højskole, 2 blev prøveløsladt under udstationering til kursus og tekniske skole, og endelig blev 17 indsatte, der var udstationeret til læreplads og arbejdstræning, prøveløsladt til fortsættelse i arbejdspladsen.

For så vidt angår tilsynsvirksomheden kan oplyses, at tilsynet med 112 i 1971 prøveløsladte i 86 tilfælde delegeredes til andre afdelinger af Dansk forsorgsselskab. 1 26 tilfælde førtes tilsynet i alt fald i første omgang direkte fra Møgelkær.

Man går mere og mere over til straks at delegere tilsynene til lokal-afdelingerne, når der er tale om længerevarende udstationering, og en sådan delegation sker altid, når det er tanken, at udstationeringen skal gå over i en egentlig prøveløsladelsessituation.

10. Afsluttende redegørelse for behandlingen.

Som det fremgår af det anførte gives der de indsatte idømt ungdomsfængsel en række behandlingsmæssige tilbud indenfor en nødvendig kontrollerende ramme, ligesom man søger at tilrettelægge den daglige tilværelse for dem i institutionen med så få restriktioner som muligt og med forsøg på at aktivisere dem gennem deltagelse i anstaltens sociale liv. I så henseende har det vist sig frugtbart at give de indsatte en vis indflydelse på deres egen tilværelse i institutionen ved ordninger, der sikrer dels drøftelser indenfor de enkelte afdelinger, dels talsmændsdrøftelser med ungdomsfængslets institutionsråd.

I forholdet til behandlingen af de fængselsdømte i anstalten har man fundet det rimeligt at opretholde visse forskelle, der er begrundet med de fængselsdømtes større modenhed og mindre kriminelle belastning. De indsatte i statsfængselsafdelingen kan således, når de modtager besøg, opholde sig med de pårørende på egen stue, stuedørene låses ikke om natten, og der er på denne af-

deling tillige gennemført såkaldt fri afmønstring.

Sluttelig skal bemærkes, at de samlede anstrengelser for at gennemføre den traditionelle ungdomsfængselsbehandling er temmelig omfattende og kostbare. Desværre må det konstateres, at resultaterne af behandlingen langtfra svarer til anstrengelserne. Gode behandlingstilbud spildes ved et stort antal undvigelser og misbrug af udgange, og de høje tilbagefaldstal frister ikke til nogen form for behandlingsoptimisme. Det håb, der besjæler ungdomsfængslets personale er, at de faglige og skolemæssige færdigheder, de indsatte har erhvervet under institutionsopholdet, kan få resocialiserende betydning, når en almindelig modning på et senere trin gør sig gældende.

August 1972.

Ebbe.

Bilag 14.

Redegørelse for behandlingen af de indsatte i ungdomsfængslet i Nyborg.

Ungdomsfængslernes lukkede anstalt er beliggende i fængselskomplekset i Nyborg. Dette daterer sig fra 1913-1920. Komplekset består af en lang hovedbygning, opført i og delt i 3 floje med værksteder, kirke og enkelte afdelinger placeret i terrænet udenom, men indenfor en omgivende ringmur. Komplekset huser såvel statsfængselsindsatte som ungdomsfængselsindsatte og kapacitetsmæssigt i forholdet 2 til 1. - Ungdomsfængslet råder over hovedbygningens nordre fløj og midtfløjens øverste etage. - Den nordre fløj er panoptikalt opbygget i tre etager, men mildnet ved opdeling i små afdelinger med maksimalt 25 pladser i en afdeling. I midtfløjen er den tidligere panoptikale opbygning afløst af etageadskillelser, der har givet den øverste etage gunstige lysforhold og et relativt bredt fællesareal. - Stuerne er standardstuer med tung dør og et lille vindue anbragt højt og med armering. Til stuerne hører almindeligvis en fastnaglet seng, bord, stol og et skab, samt loftsbelysning og bordlampe. Møblementet skal forblive i stuen, men kan suppleres op med mindre private indbogenstande i det omfang pladsen tillader. - Sammenfattende må stuerne karakteriseres som celler, og fængslet er til trods for ændringer og moderniseringer at karakterisere som et cellefængsel, der er mere lig de 100-årige fængsler i Horsens og Vridsløse end de 30 år senere åbne anstalter.

Det lukkede ungdomsfængsel var oprindelig beregnet som modtagelsesafdeling (sorteringsafdeling) for nydomfældte samt isolations- og strafkvarter for de åbne ungdomsfængsler. Imidlertid viste der sig et stigende behov for mere permanent anbringelse i lukket anstalt, og siden ungdomsfængslernes fælles modtagelsesafdeling endelig afskaffedes i 1969, har ungdomsfængslet i Nyborg fungeret som et selvstændigt fængsel. - Fængslet huser såvel nydomfældte som genindsatte i henhold til fængselsnævnets bestemmelse om overførte fra de åbne ungdomsfængsler. I 1971 fordelte nævnte kategorier sig med 55, 72, 110. Samme år blev 67 indsatte i det lukkede ungdomsfængsel overført eller tilbageført til de åbne ungdomsfængsler. - Kapaciteten er ca. 120 pladser og med en gennemsnitlig belægning omkring 100 indsatte, dog med vigende tendens. I det lukkede ungdomsfængsel opholder sig imidlertid til stadighed imellem $^1/_3$ og 40 pct. af samtlige indsatte i ungdomsfængslerne. Ca. halvdelen af samtlige løsladelser fra ungdomsfængslerne sker fra det lukkede ungdomsfængsel.

Opholdsmæssigt er de indsatte i ungdomsfængslet adskilt fra statsfængselsindsatte. Kun af praktiske grunde er der indrettet en fællesafdeling med 15 pladser for stofmisbrugere i en bygning på terrænet.

Som følge af de forskellige kategorier af indsatte er der anlagt en differentieret modtagelse. Alle gennemgår den tekniske indsættelse med bad, omklædning, eventuel effektregistrering og anvisning af stue. Derimod deltager kun de nyindsatte i den fulde instruktion og orientering om opholdet. Overførte deltager i orientering om forholdene i ungdomsfængslet i Nyborg, og indsatte, der tidligere har opholdt sig i fængslet, deltager som regel ikke i introduktionsinformationen, men orienteres om eventuelle ændringer siden det foregående ophold. - Modtagelsesintroduktionen omfatter en generel orientering om ungdomsfængsel, om ungdomsfængslerne herunder om overførsler til åbne ungdomsfængsler og om udgange, samt om rettigheder og pligter i fængslet og i relation til forholdene udenfor under opholdet. Endvidere informeres om undervisnings- og fritidsvirksomhed, forsorgsforanstaltninger, om beskæftigelsesmuligheder og aflønningssatser m. m. Endelig afholdes en kundskabsniveauprøve og i enkelte tilfælde en social testning samt lægekonsultation. - Foruden den generelle introduktion foretages en individuel indrullering, hvorved der på grundlag

af foreliggende oplysninger i straffesagens akter og samtaler med den indsatte tilvejebringes en samlet redegørelse for hans hidtidige forhold og levevis og til brug ved planlægning af fremtiden. Den indsattes indforståen, hensynet til ham og hans motivation er en afgørende forudsætning for tilrettelæggelsen af en realistisk fremtidsplan. Der er derfor under modtagelsesopholdet behov for en række personlige samtaler med afdelingspersonalet, lærer og socialrådgivere m. fl. -Modtagelsesopholdet strækker sig over en uge og afsluttes med et møde mellem det implicerede personale og afsnitslederne. Ved mødet tilrettelægges den enkelte indsattes videre anstaltsforløb og forberedelse af eventuelle fremtidsplaner. De indsatte kan deltage i mødet om drøftelse af deres egne forhold, men har hidtil kun benyttet sig heraf i ringe omfang og foretrukket at befuldmægtige afdelingsbetjent, afdelingslærer eller anden. Tilrettelæggelsen sker på grundlag af forannævnte oplysninger, samtaler og den indsattes muligheder og interesser.

Efter modtagelsesopholdet tilgår den indsatte almindelig beskæftigelse og såkaldt almindelig afdeling. - Afdelingerne er fællesafdelinger, således at de indsatte spiser i 6.00-21.45) uden for arbejdstiden kan færdes frit på afdelingen. Der forefindes en isolationsafdeling med begrænset fællesskab samt et strafkvarter, bestemt for indsatte, der frembyder vanskeligheder i fællesskabet eller som afsoner diciplinærstraf af strafcelle. Den overvejende del af overførslerne fra de åbne ungdomsfængsler er begrundet i undvigelser eller udgangssvigt, for hvilke der ikendes disciplinærstraffe af strafcelle i almindeligvis 3–6 uger, som udstås i det lukkede ungdomsfængsel.

Arbejdsmæssigt er de indsatte beskæftiget ved terapi, manuelt arbejde og undervisning. Der er arbejdspligt. De enkelte arbejdspladser er delt således, at statsfængselsindsatte og ungdomsfængselsindsatte ikke arbejder sammen. På mindre værksteder og inden for særlige arbejdsområder har det imidlertid været vanskeligt og ikke hensigtsmæssigt at opretholde opdelingen. - Terapibeskæftigelsen har vundet indpas i forbindelse med det stigende antal stofmisbrugere. De er ofte fysisk og psykisk hæmmet eller afvisende over for en almindelig arbejdsindsats. Særlig træning har vist sig nødvendig. Terapien tilgodeser primært et engagement, men har også til formål at indarbejde en fast arbejdsrytme og fremme interessen for almindelig produktiv beskæftigelse. Der er til stadighed ca. 10-15 beskæftiget ved terapiarbejde. - Den manuelle beskæftigelse er delt op på produktiv forarbejdning og arbejde, der er nødvendig for fængslets drift (rengøring, køkken, depot, vedligeholdelse, smede-, maler- og bygningsarbejder). Ved sidstnævnte kategori er ca. 15-20 indsatte beskæftiget og heraf 6 ved rengøring og 4-7 ved køkkenarbejde. Inden for det produktive område forefindes snedkeri (12 arbejdspladser), skrædderi (8-12 arbejdspladser), sejlmagen (4 arbejdspladser) og grafiske fag (10-15 arbejdspladser). - Arbejdstiden er den for det almindelige samfund gældende (41¾ time ugentlig). Aflønningen er den for samtlige af fængselsvæsenets anstalter gældende og sker som akkord eller tidløn. Akkord er fastsat i relation til tidlønnen (arbejdspengene), hvis normalsats pr. 1. april 1972 udgør 1,45 kr. i timen. Arbejdspengene pristalsreguleres, og der ydes tillæg for forskudt arbejde, overarbejde samt kvalifikationstillæg inden for visse arbejdsområder. Derudover kan der ske forhøjelser og nedsættelser ved flid eller manglende indsats. Sidstnævnte tillæg og fradrag må karakteriseres som specifik fængselsmæssige. Almindeligvis ydes arbejdspengene med normalsats plus et flidstillæg. - Arbejdsindsatsen må imidlertid generelt skønnes dårlig, og i det omfang, akkorder har kunnet sammenlignes med andre af fængselsvæsenets anstalter, har de indsatte i ungdomsfængslet i Nyborg placeret sig lavest. Fluktualiteten mellem arbejdspladserne er stor med arbejdsskift og arbejdsnedlæggelser.

Undervisning remplacerer helt eller delvist arbejdet, når den finder sted i arbejdstiden. Undervisningen er således også pligtig, og der ydes arbejdspenge med kvalifikationstillæg. Det synes lettere at fastholde de indsatte til undervisning end manuelt arbejde. - Den egentlige undervisning omfatter særundervisning, dagskole og kompetencegivende undervisning. - Særundervisning tilbydes alle indsatte, der ved skoleprøverne placerer sig omkring folkeskolens 5. klasse-niveau eller lavere. Undervisningen omfatter hovedsagelig dansk og regning, og den enkelte elev deltager med 4-6 timer ugentlig. Der er til

stadighed 10-15 indsatte til deltagelse i denne undervisningsform. - Dagskolen er en fast, men fleksibel heldagsskole, beregnet som tilbud til alle indsatte. Skolen gennemføres periodisk og strækkende sig over 6-8 uger med ca. 30 ugentlige timer. Den drives for tiden efter den almindelige ungdomsskoles mønster og på 6.-8. folkeskoleklasses niveau. Der deltager almindeligvis 8-10 indsatte på et hold, og normalt løber kun et hold ad gangen. - Den kompentencegivende undervisning ydes ligeledes som heldagsskole på 9.—10. folkeskoleklasses niveau, udvidet med teknisk forberedelseseksamen. Den strækker sig over 5 måneder og afsluttes i september og marts måneder med standpunktsprøver og bevis som inden for det almindelige skolevæsen. Antallet af klasser er afhængig al elevantallet. Almindeligvis er der to klasser, men i perioder med een klasse gives niveaudelt undervisning. Elevtallet har varieret fra 16 til 6. De hidtidige prøveresultater har været gunstige og ligget over de almindelige folkeskolegennemsnit. - Praktiske forhold som skoletid kontra opholdstid eller anden oplæring eller andet forhold medfører, at ikke alle indsatte opnår eller kan reflektere på undervisningstilbudene. - Undervisningen er forbeholdt de indsatte i ungdomsfængslet, men ledige pladser ved 9.-10. klasse-kurset har været udbudt til indsatte i statsfængslet samt indsatte fra andre anstalter. Omvendt har enkelte indsatte i ungdomsfængslet deltaget i statsfængslets særlige skoler f. eks. til handelseksamen. - Endvidere ydes speciel undervisning og hjælp til enkelte indsatte, herunder ved selvstudier. Antallet er dog meget lille. Endelig kan de indsatte deltage i skolevirksomhed udenfor ungdomsfængslet, men som lukket anstalt er det sjældent (se dog nedenfor om specialarbejderskoler).

Udover undervisning i den almindelige arbejdstid er der etableret aftenskole på linie med forholdene i den civile tilværelse. Aftenskolens udbud varierer over 20 til 25 tilbud, strækkende sig fra forskellig sportsudøvelse over rekreative og kreative fag til egentlig undervisning. Ikke alle hold bliver udnyttet, og de hobbyprægede og rekreative fag er de foretrukne. Deltagerantallet er i en sæson gennemsnitlig ca. 25, og stabiliteten ikke stor. Der er hjemmel for at gøre deltagelse i aftenskolen pligtig, men det er ikke længere fundet rigtigt eller hensigtsmæssigt at praktisere en sådan form for undervisningspligt. - Aftenskoleholdene udbydes kun til de indsatte i ungdomsfængslet, men i det omfang manglende tilslutning kan udvirke inddragelse af et hold, vil indsatte fra statsfængslet blive tilbudt deltagelse. Tilsvarende gælder for statsfængslets aftenskole over for de indsatte i ungdomsfængslet. - Foruden den regelmæssige aftenskole tilrettelægges forskellige sportshold i week-ends, som de indsatte kan melde sig til den forudgående fredag.

I fritiden er der også mulighed for et mere ubundet engagement på eller uden for opholdsafdelingen. Mulighederne er i begge tilfælde begrænsede. - Udenfor afdelingen kan der under opsyn søges læsesal og deltagelse i filmklub og pladeklub. Endelig er der større engagementer som film hver fjortende dag og lejlighedsvis koncert, teater eller anden underholdning. Kirkegang og biblioteksordning kan også anføres. - På afdelingen er der mulighed for almindeligt samvær i opholdsstuer, forskellige brædtspil og billard samt fjernsynskikkeri. To afdelinger har stuer med høvlebænk og værktøj samt materialer, og afdelingen for stofmisbrugere har adgang til terapiværkstedet, musikstue med båndoptager og enkelte andre faciliteter. Der er til hver afdeling knyttet en lærer, der sammen med opsynspersonalet søger at engagere og aktivere de indsatte i fritiden. I visse tilfælde lykkes et samarbejde, men ofte er de indsatte uinteresseret og foretrækker deres private uformelle samtaler.

I en lukket anstalt med unge personer må det skønnes af væsentlig betydning at afbøde det lukkede samfunds egenart. Derfor forsøges den umiddelbare føling med omverdenen opretholdt. Det sker fortrinsvis ved besøg i fængslet, men også gennem individuelle udgange eller orlov til familie med eller uden ledsagelse af en fængselsfunktionær. Antallet af udgange må imidlertid influeres af, at en væsentlig del af belægget er undvigere eller udgangsmisbrugere med kriminalitet til følge fra de åbne ungdomsfængsler. Antallet af udgange, herunder til forberedelse af fremtidigt ophold, arbejde eller uddannelse har i perioden fra den 1. januar til den 15. august 1972 været 128, heraf 47 uden ledsagelse. Antallet af misbrugere er i samme periode 10. - Den enkelte indsatte vil dog mere føle

kontakten udadtil gennem besøg i fængsel og gennem brevveksling. Der er jævnlige besøg for de flestes vedkommende, men en del er uden. Rejsehjælp ydes i trangstilfælde. Besøgene afvikles i særlige besøgs værelser.

Varetagelsen af relationerne udadtil forestås almindeligvis af forsorgsmedarbejderne (socialrådgivere). Primært søges familiekontakten bevaret eller retableret og fremtiden planlagt i samarbejde med de pårørende. Ofte er relationerne sparsomme, de hjemlige forhold præget af pladsmangel eller dårligt miljø, således at andre opholdsmuligheder må søges. Forsorgsmedarbejderne er da ofte den indsattes eneste reelle kontakt mellem anstalt og omverden og frihedsberøvelse og løsladelse. Ofte bliver der under opholdet genskabt en kontakt til pårørende eller tidligere bekendt, hvorimod det har været sparsomt med forsøg med nye forbindelser eventuelt blot til besøg hos en indsat. Dog bør anføres de i de seneste år skabte muligheder for familieplejelignende ophold til indsatte, der er ganske uden kontakt med omverdenen, eller hvis pårørende er uden mulighed for at hjælpe i løsladelsessituationen. Disse anbringelsesmuligheder er så meget mere betydningsfulde, som pladsforholdene i Dansk Forsorgsselskabs ungdomspensioner og det lukkede ungdomsfængsels belastede klientel begrænser muligheden for passende ungdomspensionsanbringelse i løsladelssituationen. - For ny domfældte aflægges der altid besøg i hjem eller hos pårørende kort efter indsættelsen og kort før prøveløsladelsen. For andre kategoriers vedkommende aflægges der besøg i de pågældendes hjem efter behov og almindeligvis altid inden prøveløsladelsen. - Løsladelser inden for det seneste 1½ år fordeler sig til følgende ophold:

Ophold hos familie	120
Til eget logi (almindeligvis lejet værelse)	87
Løsladt til institutioner (hovedsageligt Dansk Forsorgsselskabs ungdomspensioner)	23
Løsladt til familieplejelignende anbringelse	18
Løsladt til hyre	16
Løsladt til højskole	3
Løsladt til kollektivt ophold	3
Løsladt til kursus ved Dansk Forsorgsselskabs specialarbejderskole	1
Løsladt til psykiatrisk hospital	1

Foruden ophold er en hensigtsmæssig arbejdsplacering ved løsladelsen af betydning. Som anført er interessen for arbejde i fængslet ikke stor, og mulighederne er begrænset. Det kan dog ikke fragås, at flertallet af de indsatte forud har manglet evne eller vilje til social tilpasning, og at det næppe kan forventes, at de umiddelbart efter ophold i et lukket fængsel skulle kunne udvise større arbejdsstabilitet. Formålet må være at gøre dem interesseret og motiveret for almindelig beskæftigelse og eventuelt dygtiggjort, således at de ved senere begyndende social tilpasning ikke er handicappet af uddannelsesmæssige årsager. Ud fra disse forudsætninger og kortere opholdstider er der udvist tilbageholdenhed med etablering af længerevarende uddannelser (f. eks. egentlige læreforhold) til fordel for kortvarige uddannelser eller skoleophold. Kun ganske få uddannelser kan gennemføres i fængslet, og i overvejende tilfælde må de almindelige uddannelsessteder benyttes. Her mødes behovet af den modstående risiko for svigt med ny og yderligere kriminalitet til følge. Uddannelserne søges derfor almindeligvis gennemført henimod slutningen af opholdstiden som udgangsordninger eller i forbindelse med prøveløsladelse. - Inden for det sidste 1½ år har følgende udgange været gennemført til nedennævnte formål:

Udgang i dagtiden, men ophold i fængslet i fritid og om natten:

Beskæftigelse hos privat arbejdsgiver	4
Deltagelse i kurser på specialarbejderskoler	5
Deltagelse i handelsskole	I

Udgang med ophold udenfor ungdomsfængslet:

Kurser ved Dansk Forsorgsselskabs specialarbejderskole »Assersbølgård«	10
Tekniske skoler	2
Kokkefagets fagskole	2
Sømandsskole	1
Kursus til teknisk forberedelseseksamen	I
Kurser ved forskellige specialarbejderskoler	8
Deltagelse i handelsskole	1
Højskoleophold	6
Ophold på idrætshøjskole	1
Ophold på havebrugshøjskole	1
Til lærlingeuddannelse	1

Til konstabeltjeneste i militæret	1
Til familieplejelignende anbringelse	5
Til afvænningsbehandling for misbrug af euforiserende stoffer	1
Til psykiatrisk behandling på statshospital	1

Som følge af ungdomsfængslets særlige karakter med genindsættelse i ungdomsfængsel i tilfælde af kriminelt recidiv eller vilkårsovertrædelse har det været praksis, at efterforsorgsvirksomheden varetages af ungdomsfængslerne. Det må også anses for hensigtsmæssigt i de tilfælde, hvor etablering af ny relation vil være hæmmende for den indsatte, og hvor de praktiske muligheder for den løsladtes kontakt med ungdomsfængslet fortsat er tilstede. Ellers ses der intet til hinder for, at Dansk Forsorgsselskab, der er kendt med efterforsorgsvirksomhed, også fører tilsyn med de prøveløsladte fra ungdomsfængslerne. Forudsætningen for tilsynsvirksomhedens udøvelse må være dens effektivitet, herunder den løsladtes mulighed for at komme i kontakt med den tilsynsførende og for at opnå eventuel hurtig assistance. - Den 15. august 1972 var i alt 141 prøveløsladte fra ungdomsfængslet i Nyborg under tilsyn. Heraf førtes 21 tilsyn af forsorgsmedarbejdere ved ungdomsfængslet, 41 af private tilsynsførende under supervision af forsorgsmedarbejdere ved ungdomsfængslet og 79 af Dansk Forsorgsselskab.

Det må erkendes, at klientellet i ungdomsfængslet i Nyborg består af unge lovovertrædere, som er uønskede eller »afskrevet« fra andre foranstaltninger som f. eks. børne- og ungdomsforsorg og fængselsvæsenets åbne anstalter. Endvidere rummer det en del med psykisk afvigende tendenser, som ikke har kunnet finde anbringelse i psykiatriske hospitaler, og som findes for unge til særfængsel. Endelig forekommer en koncentration af de mere belastede unge stofmisbrugere. - Når henses hertil, fængslets bygningsmæssige forhold, de begrænsede muligheder i fængslet og risiko for yderligere kriminalitet ved friere anbringelse af de indsatte, bliver den optimale opholdstid nødvendigvis mere beregnet ud fra generelle betragtninger om at undgå institutionslivets skadevirkninger, kriminalitetens art og omfang end fra individuelle hensyn. - Behandlingen er overvejende lig den for statsfængsler gældende. Særligt for ungdomsfængslet kan fremhæves personalets holdning, som er præget af opdragende tiltag, særlig omgangstone og individuelle hensyn, at strfl.'s § 41 stk. 2 og 3 hjemler videre og længere adgang til udgang end for statsfængselsindsatte (strfl.'s § 36), jfr. § 23 i justitsministeriets cirkulære af 30. juni 1971 om udgangstilladelser, og at der kan udvises større smidighed med hensyn til løsladelsestidspunkt (efter skoleophold, uddannelse eller andet). Kvantitativt er nævnte forhold af mindre betydning og ses iøvrigt ikke specifikt at være en følge af ungdomsfængslets form.

August 1972.

Orla Christiansen.

Redegørelse for behandlingen af de indsatte i ungdomsfængslet på Søbysøgård.

1. Modtagelsen.

Der findes ikke en særlig modtagelsesafdeling på Søby søgård; men den nyankomne placeres straks ved ankomsten i en af de almindelige afdelinger sammen med et antal indsatte, der er mere eller mindre gamle i gårde, og hvoraf nogle afsoner fængselsstraf og andre ungdomsfængsel.

Principielt er der ingen forskel på disse afdelinger; men de funktionærer, der er fast knyttet til en afdeling, kan godt give denne et vist særpræg, ligesom dens belæg af indsatte i nogen grad kan skifte karakter fra tid til anden, således at en afdeling f. eks. på et givet tidspunkt kan betragtes som forholdsvis urolig og nogle uger senere have det modsatte præg. Ved afgørelsen af, i hvilken afdeling den nyankomne skal placeres, tages der hensyn til pladsforholdene, men også **til,** hvad man i forvejen måtte vide om ham på grundlag af hans papirer, og til hans apparition og optræden ved selve ankomsten. Denne vurdering er naturligvis overfladisk, men for det øvede øje måske ikke så usikker endda. I hvert fald forbliver de fleste i afdelingen under hele deres ophold på Søbysøgård. Afgørelsen træffes af vagtmesterkontoret.

Det bør nævnes, at der tidligere har været indrettet en særlig modtagelsesafdeling; men da denne på grund af ombygningsarbejde midlertidigt måtte lukkes, blev det Søbysøgårds erfaring, at modtagelsen fik et mere tilfredsstillende forløb, da de nyankomne straks kom på almindelig afdeling, og modtagelsesafdelingen blev derfor aldrig genåbnet. Bl. a. gik undvigelsernes antal mærkbart ned.

Normalt modtages alle nye indsatte om tirsdagen, således at der på denne ugedag sædvanligvis ankommer 3-4 mand. Klokkeslættet for deres ankomst kan variere en del; men under alle omstændigheder går den første dag med en række praktiske gøremål på vagtmesterkontor og depot m. v. og med selve installationen på den anviste stue. Undervejs modtager han oplysning om regler og bestemmelser, og om aftenen har den funktionær, sædvanligvis en overbetjent, der har post i afdelingen, en længere samtale med den indsatte, hvorunder denne dels modtager forskellige oplysninger og måske også formaninger og dels får sine ofte talrige spørgsmål besvaret, og hvorved der først og fremmest søges skabt en fornuftig kontakt mellem ham og funktionæren.

De følgende 3 dage, onsdag, torsdag og fredag, gennemgår de nyindsatte den såkaldte modtagelsesskole, som imidlertid ikke er nogen egentlig skole, men en foranstaltning til gensidig orientering. Sit navn har den, fordi den er organiseret efter et skema med 4 timer i tiden kl. 8-12 med korte frikvarterer imellem, og fordi en væsentlig del af disse timer står til rådighed for lærerne, der foruden at orientere de indsatte om skole- og fritidsmuligheder danner sig deres opfattelse af, hvilken undervisning den enkelte indsatte ønsker og har behov for. Imidlertid har også andre funktionærer timer i denne modtagelsesskole såsom viceinspektøren, fængselsforvalteren, forsorgslederen, overvagtmesteren og jeg selv. Timerne kan i det væsentlige karakteriseres som samtaletimer, og ligesom de pågældende ledende funktionærer derigennem får et førstehåndskendskab til de nye indsatte, bliver disse klar over, under hvem de forskellige anliggender og problemer sorterer, og man bestræber sig naturligvis for fra begyndelsen at skabe et tillidsforhold. Som led i modtagelsesskolen føres de indsatte rundt i anstalten og præsenteres for dennes forskellige lokaliteter. Fredag eftermiddag fremstilles de for fængselslægen.

Uden for de fire timer i modtagelsessko-

len beskæftiges de nyindsatte i arbejdstiden ved et eller andet arbejde, oftest som assisterende ved rengøringen; men medens man ellers søger at undgå enhver fremstilling **i** arbejdstiden, gælder denne regel ikke på modtagelsesstadiet, hvor de bl. a. kaldes til indrulleringssamtale hos viceinspektøren.

I week-enden kan de nye hengive sig til de forskellige fritidssysler eller til lediggang ganske som andre indsatte; men funktionærerne vil altid vie dem særlig opmærksomhed.

Mandag morgen går de ind i den almindelige anstaltsrytme, idet fængselsforvalteren forinden på grundlag af sine samtaler med dem og efter drøftelse på fredagens morgenmøde vil have taget stilling **til,** hvad de skal beskæftiges ved.

2. Tilrettelæggelsen af opholdet.

Den følgende fredag, altså 10. dage efter ankomsten, drøftes den nyindsattes forhold på et funktionærmøde. De forskellige mødedeltagere vil da have talt med ham, der vil være opnået et førstehåndsindtryk af hans arbejdsevne og -vilje, og fra afdelingen gives der oplysning om hans almindelige adfærd og hans holdning overfor anstalten og de medinsatte. På dette grundlag formuleres der en førstegangsbedømmelse, der indføres i inspektionsjournalen, og selv om ordet plan egentlig ikke forekommer i Søbysøgårds glosarium, søger man at finde frem til, på hvilken måde man bedst kan tilrettelægge afsoningsforløbet, herunder, om hans egne eventuelle ønsker og tanker bør understøttes eller korrigeres. Som foran oplyst vil han allerede den forudgående mandag være sat i gang på en arbejdsplads, og denne disposition er der som regel ikke anledning til at ændre; men det kan meget vel forekomme, at der ved denne første placering har måttet tages hensyn til pladsforholdene på de forskellige arbejdspladser, således at det findes rigtigst at flytte ham til et andet i relation til ham mere hensigtsmæssigt arbejde, når der bliver en ledig plads.

3. Anbringelsesforhold.

Søbysøgård har plads til 90 indsatte, og de bor i 3 bygninger, hver på 2 etager. I 2 af disse er der gennemført fuldstændig etageadskillelse, og den tredie, der er bygget panoptisk, står umiddelbart foran en ombygning, der vil give den samme karakter som de 2 andre. Alle afdelinger er omtrent lige store, og der er således plads til ca. 15 mand i hver afdeling. Som ovenfor beskrevet kan en afdeling på grund af rent personlige forskelle blandt ansatte og indsatte få et særpræg, i hvert fald for et stykke tid; men det har hidtil ikke været tilstræbt at gøre afdelingerne forskellige. Måske vil dette dog blive tilfældet inden længe, idet der sandsynligvis, bl. a. på grund af personalesituationen, vil blive gjort forsøg med en eller flere helt eller delvis personalefri afdelinger.

Hver indsat har sin egen stue. I 2 af afdelingerne er disse stuer udstyret med det møblement, som direktoratet for fængselsvæsenet efter samråd med justitsministeriets tilsynsførende arkitekt har autoriseret som standardudstyr i stuer i nye belægningsafdelinger, der bygges ved andre anstalter. Til 2 andre afdelinger vil tilsvarende inventar blive anskaffet i indeværende finansår, og de 2 sidste afdelinger, der findes i den bygning, hvor der nu skal etableres etageadskillelse, vil få sådanne møbler i forbindelse med ombygningen. Det gamle inventar, som altså endnu findes i 4 af de 6 afdelinger, er nedslidt og ramponeret og derfor utilfredsstillende; men der er de samme enheder, så det gør for så vidt god fyldest, om end skabet er ringere og mindre rummeligt end det nye. Da stuerne på Søbysøgård ikke har helt de samme mål som i standardbelægningsbygningerne, og da radiatoren er placeret anderledes, passer det nye inventar ikke helt som fod i hose; men til gengæld har der kunnet tilstås de indsatte en vis frihed til at flytte om på møblerne, hvad en del af dem sætter stor pris på. Endvidere kan de som i andre anstalter hygge op med billeder, blomster og andre pyntegenstande. Hver stue er forsynet med en transistorradio, og de indsatte har i det omfang, de ønsker det, udleveret private radioapparater, pladespillere og båndoptagere.

På hver afdeling er der en samlingsstue med armstole, fjernsynsapparat m. v.

Siden sommeren 1970 har der på Søbysøgård tillige været indsat personer, der afsoner fængselsstraf. Det drejer sig om mandlige indsatte, der med ganske enkelte undta-

gelser er under 30 år, og som normalt afsoner straffe af fængsel i 1-2 år, hvilket vil sige, at de får nogenlunde samme opholdstid på Søbysøgård som de ungdomsfængselsindsatte. Det indbyrdes mængdeforhold varierer naturligvis fra tid til anden; men i de senere måneder har der været lidt flere fængselsafsonere end ungdomsfængselsafsonere. De to kategorier findes blandede i alle afdelinger.

De indsatte må ikke uden en funktionærs tilladelse indfinde sig på andre afdelinger end deres egen. Derimod kan de i fritiden færdes frit og altså også blande sig med indsatte fra andre afdelinger på et nærmere afgrænset område, der bl. a. omfatter det meste af parken. Yderdørene låses dog ved mørkets frembud, således at de efter dette tidspunkt kun kan komme ud og dermed sammen med andre, såfremt de har ærinde til f. eks. værkstederne i anledning af hobbyvirksomhed, biblioteket, skolen, samtalegrupper eller særlige arrangementer på slottet eller uden for anstalten, hvad de dog i vidt omfang har.

På deres egen afdeling har de indsatte en udstrakt bevægelsesfrihed. De har en nøgle udleveret og kan låse døren til egen stue op og i indefra og udefra, og dette gælder døgnet rundt, idet der ikke mere finder afmønstring sted. De kan således efter behag opholde sig på egen stue, i samlingsstuen, på gangen eller på en medindsats stue. Det forudsættes dog, uden at der gælder nogen egentlig regel, at man efter normal sengetid, et flydende tidspunkt, afholder sig fra støjende adfærd såsom alt for højrøstet snak, larmende musik, bordtennis el. lign.

De indsattes henvendelser til de overordnede funktionærer sker normalt uden forudgående anmeldelse, idet de uden for arbejdstiden frit kan komme til os og banke på. De risikerer naturligvis at gå forgæves, men finder hurtigt ud af, hvornår vi normalt kan træffes, og da der efterhånden er tillagt personalet på afdelingerne og arbejdspladserne en udstrakt kompetence, ligesom en række forbud og restriktioner er ophævet, er tidligere tiders behov for »fremstilling« svundet meget stærkt ind.

4. Beskæftigelsen på anstalten.

Søbysøgård har 4 arbejdsdriftsfag: Landbrug, gartneri, smederi og snedkeri. Hertil kommer, at mange indsatte beskæftiges ved de såkaldte økonomiarbejder: Rengørings-, køkken- og depotarbejde og vedligeholdelse af bygninger og terræn. De fleste aflønnes efter dusørsystemet; men akkordaflønning anvendes, hvor det er hensigtsmæssigt, hvilket især vil sige i snedkeriet og - i mindre omfang - i smedien.

Alle indsatte deltager i beskæftigelsen, med mindre de er syge eller forhindret på grund af undervisning, jfr. punkt 5. Det volder ikke vanskelighed at få de indsatte til at arbejde; men naturligvis er der stor forskel på den flid og interesse, de forskellige indsatte lægger for dagen. Noget i retning af kollektiv arbejdsvægring er imidlertid ikke forekommet i mange år, og selv enkeltstående arbejdsnægtelse opleves så godt som aldrig og da kun for en enkelt dag.

Det tilstræbes altid at give beskæftigelsen karakter af uddannelse eller dog gavnlig arbejdstræning. Om det lykkes, beror i høj grad på den indsattes vilje til at høste det tilbudte udbytte.

De forskellige arbejdspladser er i rimeligt omfang udstyret med tidssvarende maskiner og automatik, og der er knyttet dygtige værkmestre til dem, og de er da også anerkendt som uddannelsessteder; men på grund af den aftagende interesse for mesterlæren og ikke mindre, fordi de indsatte efterhånden opholder sig kortere tid i anstalten, udlæres der nu ikke så mange som tidligere.

5. Undervisningen på anstalten.

Under punkt 1 har jeg omtalt den såkaldte modtagelsesskole, som ikke er nogen egentlig skole, men som dog bl. a. giver lærerne lejlighed til fra begyndelsen at danne sig et indtryk af den indsattes undervisningsbehov og drøfte dette med ham ud fra de muligheder, anstalten råder over.

Den egentlige undervisning finder herefter sted under 2 former: Dagskolen, hvor undervisning træder i stedet for arbejde, og den frivillige skole, der holdes uden for arbejdstiden.

Deltagelse i dagskoleundervisningen er i princippet tvungen; men det er dog rigtigere at tale om kraftig tilskyndelse end egentlig tvang, idet man i enkelte tilfælde har fritaget en modvillig indsat ud fra den betragtning, at man vel kan tvinge ham til at være til

stede i skolen, men ikke til at lære noget. De fleste er dog glade for at være med, og enkelte har fået lov at deltage i 2 dagskolekursus, idet man har skønnet, at de havde mere behov for udvidet undervisning end for arbejdstræning.

Dagskolens program omfatter 4 ugers undervisning i de elementære skolefag og forskellige orienteringsfag med 6 undervisningstimer på hver af ugens 5 første hverdage. Deltagerne oppebærer arbejdsdusør.

Der udtages et hold på normalt 8 indsatte, som følges ad gennem en 4 ugers undervisningsperiode, hvorefter der udtages et nyt hold. Det er muligt at meddele en effektiv undervisning til et så lille antal elever, selv om disse har vidt forskellige standpunkter, og erfaringen viser, at de fleste indsatte får et ganske godt udbytte af dagskolen.

Endvidere gives der i arbejdstiden, eventuelt under hele anstaltsopholdet, indsatte, som trænger dertil, og som selv erkender deres behov, særundervisning i dansk eller regning eller begge disse fag, og det volder aldrig vanskelighed at få arbejdsdriften til at undvære disse indsatte i de nødvendige timer.

Den frivillige undervisning finder derimod sted uden for arbejdstiden. Der fremsættes tilbud om undervisning i en lang række fag, og hvis der opnås tilstrækkelig tilslutning til et fag, går man i gang. De indsattes interesse samles mest om hobbybetonede fag: Træsløjd, metalsløjd, tegning, maling, formning, gymnastik, forskellige former for sport, musik, madlavning osv.; men der er også tale om mere seriøse fag såsom matematik, sprog, historie, naturhistorie m. v. Interessen for de forskellige fag synes i høj grad at være modepræget, således at et fag, som i en periode har overvældende tilslutning, ikke kan samle nogen interesse i det følgende semester og omvendt.

Tidligere fulgte man den fremgangsmåde, at de indsatte, som ikke ønskede at deltage i den frivillige undervisning, blev lukket inde på deres stuer i de tidsrum, hvor denne undervisning fandt sted; men denne regel følges ikke mere. Dette har naturligvis medført, at tilslutningen til denne undervisning er dalet. Imidlertid har man fundet det rigtigst at påføre undervisningen den konkurrence, som muligheden for fællesskab og for andre former for aktivitet giver anledning til, og det har da også vist sig, at undervisningen klarer sig pænt i konkurrencen.

Sammenfattende kan det således siges, at så godt som alle deltager i skoleundervisningen, men kun undtagelsesvis i mere end 4 uger, medens langt de fleste er med til en eller anden form for frivillig undervisning, nogle endda i stort omfang. Hertil kommer den ret omfattende undervisning, der finder sted uden for anstalten, og som vil blive omtalt under punkt 7.

6. Fritidsaktiviteter.

Det kan formentlig med god ret hævdes, at dette punkt er det vigtigste af alle de opregnede punkter. I hvert fald er langt de fleste af de lovovertrædelser, som de indsatte afsoner straf for, begået i deres fritid, og deres udsigt til at klare sig kriminalitetsfrit efter løsladelsen vil i meget høj grad komme til at afhænge af deres evne og vilje til at anvende fritiden på fornuftig måde. Dette gælder i stigende grad, jo mere arbejdstiden forkortes på det frie arbejdsmarked. Man er derfor i høj grad opmærksom på betydningen af, at der bibringes de indsatte gode fritidsvaner og vel at mærke vaner, som de skulle have praktisk og økonomisk mulighed for at opretholde efter løsladelsen.

Tidligere anvendte man tvangsmæssige foranstaltninger for at få de indsatte til at deltage i de forskellige fritidsarrangementer, idet de, der ikke ønskede at være med til f. eks. foredrag eller sportstræning, blev isoleret på deres stuer i de tidsrum, hvor disse arrangementer fandt sted. Denne fremgangsmåde er forladt, og det skal ikke nægtes, at deltagelsen i sådanne arrangementer derved er dalet. Alligevel er det min opfattelse, at det er rigtigst at afstå fra sådan form for pression, idet netop sådan pression vil falde bort samtidig med løsladelsen, og forøvrigt er vel fritidsaktivitet ikke det eneste saliggørende; i hvert fald må fritidspassivitet foretrækkes for kriminel aktivitet, og det må formentlig erkendes, at de fleste almindelige lovlydige mennesker i hvert fald ikke er egentlig aktive i hele deres fritid.

Anstaltens opgave må bestå i at fremsætte tilbud om så mange fornuftige former for fritidsbeskæftigelse som muligt og at gøre disse muligheder tillokkende, ligesom man bør søge at animere den enkelte indsatte til

at udnytte en eller flere af disse muligheder i rimeligt omfang og eventuelt vejlede og opmuntre ham på en sådan måde, at interessen stimuleres og udvikles.

En udtømmende opregning af de forskellige tilbud, der gives de indsatte på Søbysøgård, lader sig vel knap nok udfærdige og kan næppe heller have interesse. Der er grund til at pege på den frivillige undervisning og den opregning af fag, der er anført ved omtalen af denne under punkt 5, og det skal tilføjes, at en række aktiviteter som f. eks. idræt og husflid finder sted både i undervisning og under anden form. Også på andre områder kan mere bevidste selvstudier forekomme, og en del af de indsatte udnytter biblioteket på særdeles fornuftig måde. Radio og fjernsyn spiller en betydelig rolle omend måske mest som passiv underholdning, skakspil, kortspil m. v. har sine dyrkere, og der er grund til at pege på den betydning, som samtaler med funktionærerne kan have, hvad enten de sker under mere organiserede former eller lejlighedsvis.

Det er meget vanskeligt at udtale sig nærmere om fritidsaktivitetens praktiske omfang. Ofte hævdes det, at de indsatte er alt for passive i fritiden, og det er ubestrideligt rigtigt for nogles vedkommende; men baggrunden for påstanden synes dog i mange tilfælde at være en tanke om, at hver enkelt indsat bør være i livlig aktivitet gennem hele fritiden, og det er næppe et rimeligt krav.

Min opfattelse går ud på, at aktiviteten ikke er så ringe endda, omend den kunne ønskes større; men at det er et gennemgående træk, at de indsatte mangler evne til selv at sætte noget i gang.

Som anført er der mange og gode muligheder for fritidsaktivitet på Søbysøgård; men jeg finder grund til som afslutning at pege på det efter min opfattelse helt urimelige forhold, at Søbysøgård, der udelukkende huser unge mennesker, ikke råder over en idrætshal og end ikke over en anstændig gymnastiksal. Denne mangel bør snarest afhjælpes.

7. Kontakt med omverdenen i form af deltagelse i arbejde, kurser, undervisning og fritidsaktiviteter uden for anstalten.

Arbejde uden for anstalten forekommer kun i ret få tilfælde og da i forbindelse med uddannelse i fag, som anstalten ikke selv har. Til gengæld sker det da, at der bliver tale om en udstationering, eventuelt således, at den indsatte bor i sit hjem, hvorved afsoningen i det pågældende tidsrum kommer til i sin helhed at foregå uden for anstalten. Det er vigtigt, at muligheden for beskæftigelse uden for anstalten står åben; men nogen større praktisk udnyttelse af denne mulighed er der som anført ikke tale om.

Det modsatte gælder undervisning uden for anstalten. Også i dette øjemed kan udstationering komme på tale; men det sker forholdsvis sjældent, idet så godt som al den undervisning, der kan blive behov for, kan opnås i Odense. Der er nu og da, men ikke særlig ofte tale om længerevarende undervisningsforanstaltninger såsom teknisk skole eller handelsskole; men hvad der i praksis spiller en overordentlig stor rolle er kortvarige kursus for ufaglærte på specialarbejderskolen, idet de fleste indsatte deltager i et eller flere af disse i løbet af afsoningstiden. Der er nok ikke tvivl om, at efterspørgslen for en stor del skyldes lysten til at komme uden for anstalten; men det forhindrer jo ikke, at der opnås et positivt udbytte. Det kan slås fast, at mulighederne på dette område er særdeles gode på grund af Søbysøgårds beliggenhed, og at de udnyttes ret intenst.

Beliggenheden gør det også muligt at arrangere fritidsforanstaltninger uden for anstalten i et betragteligt omfang, hvad enten man nu vil betegne disse foranstaltninger som aktiviteter eller ej. Der tænkes herved på arrangementer som besøg på museer, udstillinger, teatret, svømmehallen, Zoologisk have, diverse virksomheder m. v. Sådanne arrangementer spiller en ret stor rolle, og det er muligt ad denne vej at gøre lidt ekstra for de indsatte, der på grund af deres familieforhold sjældent eller aldrig får besøg eller orlov. Endvidere må der peges på Søbysøgårds deltagelse i Fyns boldspilunions fodboldturnering og i andre sportsarrangementer uden for anstalten.

løvrigt finder jeg det rigtigst trods spørgsmålets formulering at omtale den kontakt med omverdenen, der består i gensidigheden, f. eks. sportskampe med fremmede på Søbysøgårds baner, og på den omfattende kontakt, der praktiseres gennem de blandede samtalegrupper, selv om disse for det meste holder deres møder på Søbysøgård.

8. Familiekontakter.

Søbysøgård adskiller sig vel på dette punkt ikke væsentligt fra andre åbne anstalter. Brevcensur finder ikke sted og savnes ikke. Det samme gælder besøgskontrol, og med hensyn til besøg og udgange følges direktoratets forskrifter. Også i denne henseende er Søby søgårds beliggenhed gunstig: midt i landet og nær Odense med denne bys gode og talrige trafikforbindelser.

Alle ungdomsfængselsindsattes hjem besøges af en af Søbysøgårds forsorgsmedarbejdere, medmindre den indsatte modsætter sig dette, og i adskillige tilfælde lykkes det ad denne vej at få retableret forbindelser, der har været afbrudt i kortere eller længere tid, således at brevveksling og gensidige besøg kan komme i gang.

Værdien af de indsattes kontakt med familien lader sig ikke nærmere beskrive; men i betragtning af de indsattes unge alder og notorisk mangelfulde evne til at stå på egne ben, må den betragtes som stor. Heldigvis kan det slås fast, at næsten alle har eller i løbet af afsoningstiden opnår god familiekontakt, medens der til gengæld nok dyrkes en del kæreste- og kammeratskabsforbindelser af mere tvivlsom karakter, og med afkaldet på brevcensur og besøgskontrol og i særdeleshed med den vidtstrakte adgang til udgang har anstalten mistet så godt som enhver regulerende eller blot vejledende indflydelse på dette punkt, uden at det dog har kunne konstateres, at større skader er opstået af den grund.

Det skal bemærkes, at Søbysøgård ikke har gode besøgslokaler. Savnet af sådanne er dog mindre føleligt end tidligere, idet adgangen til udgangsbesøg m. v. har medført, at forholdsvis få besog afvikles i anstalten.

9. Forsorgsmæssig bistand.

Man har på Søbysøgård gjort sig klart, at selve afsoningens forløb er af underordnet betydning i forhold til de indsattes livsførelse efter løsladelsen. Endvidere er man på det rene med, at de færreste indsatte er i stand til selv at klare løsladelsessituationen, og at det meget ofte heller ikke er tilstrækkeligt med støtte fra familien, enten fordi de pårørende ikke magter opgaven, eller fordi forholdet mellem den indsatte og de pårørende er for ustabilt.

I konsekvens heraf tilstræber man at give enhver behandlingsforanstaltning i anstalten et forsorgsmæssigt sigte, og det kan med fuld ret udtales, at man straks ved indsættelsen begynder at forberede løsladelsen. Allerede på modtagelsesstadiet søger forsorgsmedarbejderne at få rede på den indsattes behov og fremtidsmuligheder, og tilrettelæggelsen af den indsattes afsoning sker på grundlag af den opfattelse, som forsorgsmedarbejderne og andre er kommet til med hensyn til den indsattes påregnelige løsladelsessituation, hvilket naturligvis ikke udelukker, at der kan ske ændringer i løbet af afsoningstiden.

Også de mere konkrete forsorgsforanstaltninger tages der fat på fra begyndelsen; men en nærmere beskrivelse af disse problemer eller måden, hvorpå de søges løst, er formentlig overflødig.

Udstationering er et af de midler, som man altid har for øje, og som anvendes i stigende, men dog stadig begrænset omfang.

Langt de fleste tilsyn delegeres til andre afdelinger af Dansk forsorgsselskab; men samarbejdet med disse er intenst, og Søbysøgårds forsorgsmedarbejdere aflægger i vidt omfang besøg hos prøveløslad te.

Forsorgsarbejdet kan gøres mere effektivt ved ansættelse af flere forsorgsmedarbejdere, og dette er et bevillingsspørgsmål. Endvidere er der god brug for større bevillinger på anstaltens beskedne hjælpekonto.

Vigtigere er det dog måske, at man, og det vil også sige direktoratet og personaleskolen, stadig søger de øvrige personalegrupper indlevet i den opfattelse, at forsorgssynspunkter ikke er dem uvedkommende, men tværtimod bør være grundlæggende for deres gerning samtidig med, at de indser, at konkrete forsorgsopgaver skal varetages af de egentlige forsorgsmedarbejdere eller dog efter deres anvisninger.

10. Afsluttende redegørelse for behandlingen af indsatte idømt ungdomsfængsel, herunder om der er forskelle i forhold til behandlingen af fængselsdømte i anstalten.

Der kan næppe være grund til at gentage, hvad der er anført under punkterne 1—9, end ikke i sammenfattende form. Derimod er der nok grund til at fremhæve betydningen af, at behandlingen foregår på en sådan måde, at

de indsatte ikke føler sig behandlet; for ellers vil de gøre modstand. Behandlingen skal ikke sættes ind over for de indsatte, men ske i forståelse og samarbejde med dem. Den bliver på denne måde umærkelig, men ingenlunde derfor mindre effektiv. Vigtigst af alt er formentlig selve klimaet eller ånden i anstalten. Det er vanskeligt at sige noget håndgribeligt om denne og helt umuligt at udfærdige regler eller instrukser derom. Jeg lægger den største vægt på, at behandlingsarbejdet ikke blot skal udføres af nogle specialister, medens andre funktionærer føler sig stående uden for dette arbejde; for funktionærer, der måtte have denne opfattelse, river blot ned, hvad andre bygger op. På den anden side må man anerkende og respektere specialisternes særlige ekspertise. Enhver funktionær i anstalten må føle sig ansvarlig over for behandlingsopgaven, d. v. s. føle sig forpligtet til efter evne at hjælpe de indsatte til en bedre fremtid, hvilket vil sige en lovlydig tilværelse, og skal dette lykkes, må de indsatte nødvendig kunne fornemme, at funktionærerne vil deres vel.

Siden sommeren 1970 har Søbysøgård haft et blandet belæg af ungdomsfængsels- og statsfængselsafsonere. Efterhånden er de sidstnævnte i flertal. Disse to kategorier behandles i visse henseender forskelligt, fordi lovgivningen og diverse bestemmelser nu engang rummer forskelle, der naturligvis respekteres. Mest markant er modsætningen mellem tidsbestemt og tidsubestemt afsoning; men også forskellene med hensyn til udgangsmulighed må fremhæves.

Imidlertid gør man på Søbysøgård ikke mere forskel på de to kategorier af indsatte, end man i henhold til ovenstående er strengt nødsaget til.

Grundene hertil er flere. For det første vil det være helt umuligt at gennemføre en effektiv adskillelse mellem de to grupper. For det andet ville en blot delvis adskillelse mellem dem bevirke, at behandlingsmulighederne over for den enkelte indsatte vil indskrænkes, f. eks. ved, at beskæftigelse kun var mulig på en del af arbejdspladserne.

En sådan adskillelse ville også kunne medføre, at tomme pladser i belægningsafdelinger og navnlig på arbejdspladserne ikke kunne fyldes op, og at visse skolehold eller fritidshold ikke kunne etableres, fordi man ikke havde et helt hold, men kun 2 halve.

For det tredie er det formentlig heldigst ikke at føle sig stærkere bundet af teoretiske hensyn end nødvendigt i det daglige arbejde. Opgaven over for den enkelte indsatte består simpelthen i at lære ham at kende og derefter yde ham bedst mulig hjælp.

I overensstemmelse med disse betragtninger har man fra første færd blandet de to kategorier af indsatte sammen. De bor dør om dør i alle afdelinger og bemander i samdrægtighed de forskellige arbejdshold og skolehold, ligesom de dyrker de forskellige fritidsmuligheder sammen.

Det skal ikke nægtes, at det trods alt var med nogen betænkelighed, man i sin tid foretog den omtalte sammenblanding. Erfaringerne har imidlertid helt igennem været gunstige. Der har aldrig kunnet påvises noget modsætningsforhold mellem de to kategorier. De indsatte danner naturligvis grupper ud fra interesser og temperament, og her kan naturligvis selve alderen spille en rolle; men man har aldrig mærket, at det skulle betyde noget afgørende, om en kammeret var dømt til ungdomsfængsel eller fængsel. Heldigvis er der heller ikke fremkommet noget holdepunkt for, at den ene kategoris tilstedeværelse skulle være til skade for den anden.

August 1972.

Kildemoes.

Straffelovrådets skrivelse af 3. maj 1972 til socialstyrelsen.

Efter anmodning fra justitsministeriet er straffelovrådet for tiden beskæftiget med en gennemgang af de gældende regler om strafferetlige særforanstaltninger. Under dette emne henhører spørgsmålet om foranstaltninger efter straffelovens § 70, jfr. §§ 16 og 17, over for psykisk afvigende lovovertrædere samt arbejdshus og sikkerhedsforvaring efter straffelovens §§ 62 og 65. I denne sammenhæng er også anvendelsen af ungdomsfængsel genstand for drøftelse.

I det vedlagte notat har straffelovrådet gjort rede for hovedtræk af reglerne om ungdomsfængsel og for nogle af de problemer, som vil melde sig i forbindelse med en eventuel afskaffelse af denne sanktionsform. Som det fremgår af notatet, kan der bl. a. peges på væsentlige problemer med hensyn til personer under 18 år, som efter nuværende praksis dømmes til ungdomsfængsel. Man finder, at disse problemer bør gøres til genstand for en drøftelse mellem straffelovrådet og repræsentanter for børne- og ungdomsforsorgen. Da justitsministeriet har anmodet straffelovrådet om at fremskynde sit arbejde med afgivelsen af betænkning med henblik på fremsættelse af lovforslag tidligt i den kommende folketingssamling, vil man sætte pris på, om en sådan drøftelse kan finde sted i den nærmeste fremtid.

P. R. V.

Knud Waaben.

f. Hermann.

Socialstyrelsen. **Bilag 17.**

Børneforsorgen.
København, den 5. juli 1972.

Til Straffelovrådet.

I skrivelse af 3. maj 1972 har straffelovrådet oplyst, at det efter anmodning fra justitsministeriet for tiden er beskæftiget med en gennemgang af de gældende regler om strafferetlige særforanstaltninger. I denne sammenhæng er også anvendelsen af ungdomsfængsel genstand for drøftelse.

Socialstyrelsen har efter anmodning fra straffelovrådet den 29. maj 1972 deltaget i en drøftelse af de omhandlede problemer. Straffelovrådet har anmodet om en udtalelse fra socialstyrelsen om, hvilke problemer der vil melde sig i forbindelse med en eventuel afskaffelse af ungdomsfængslet, herunder om børne- og ungdomsforsorgens muligheder for at klare det hidtidige ungdomsfængselsklientel i alderen 15—18 år.

Såfremt det tidsubestemte ungdomsfængsel afskaffes, må man regne med, at de unge kriminelle, som børneforsorgen ikke kan påtage sig ansvaret for, i de fleste tilfælde vil blive idømt ubetingede fængselsstraffe på fra 3-8 måneders fængsel, der formentlig må afsones i anstalter med betydelig større aldersspredning.

Det blev fra straffelovrådet anført, at fængselsvæsenet ikke under disse forhold - særlig den korte afsoningstid — ville have nogen mulighed for at iværksætte opdragende eller uddannende foranstaltninger, således som man hidtil har kunnet gøre det i ungdomsfængslerne. Det ville derfor være ønskeligt, om børneforsorgen kunne påtage sig opgaven. I denne forbindelse blev også spørgsmålet rejst om hensigtsmæssigheden af en dom til børneforsorgen.

Det blev endvidere fra straffelovrådets side anført, at det drejer sig om et stærkt belastet klientel, der gennemsnitlig udgør 10-20 pct. af det samlede klientel i ungdomsfængslerne, og at det må være forudsætningen for fortsat børneforsorg, at der forefindes lukkede institutioner, der kan modtage de unge.

Det fremgår af foreliggende statistiske oplysninger, at det samlede antal ungdomsfængselsfanger i denne aldersgruppe er begrænset. Således hensad der pr. 11. august 1971 24 personer i alderen 15, 16 og 17 år af ialt 233. Dette må ses på baggrund af, at man i 50-erne var inde på kriminalpolitiske overvejelser om at hæve den kriminelle lavalder til 18 år i lighed med den gældende ordning i Sverige, hvor en ung under 18 år kun, når ganske særlige omstændigheder foreligger, kan idømmes frihedsstraf, og at man siden, også her i landet, nærmest har arbejdet med en faktisk kriminel lavalder på 18 år.

Fra børneforsorgens side må man være enig i, at tidsbestemt fængselsstraf i videst muligt omfang bør undgås for unge under 18 år, såvel for at undgå tilvænning til fængselsmiljøet og kontakt med ældre kriminelle som på grund af den begrænsede mulighed for iværksættelse af positive foranstaltninger over for de unge under sådanne kortvarige afsoninger. En afskaffelse af ungdomsfængslet vil iøvrigt medføre en ændret situation for unge, der allerede har fået et eller flere tiltalefrafald, idet fortsat børneforsorg ikke mere i samme grad vil opleves som et tilbud. Visse af de unge vil formentlig foretrække en kort frihedsstraf fremfor fortsat tidsubestemt inddragelse under børne- og ungdomsforsorg med eller uden anbringelse i børne- og ungdomshjem. En konsekvens heraf vil også kunne blive, at der påny - efter afsoningen - må etableres børneforsorg, eventuelt efterværn for dem.

Fra børneforsorgens side har der hidtil været udført en meget omhyggelig undersøgelse og sagsbehandling med overvejelse af alle alternative muligheder, før en beslutning om ikke at anbefale tiltalefrafald mod inddragelse eller forbliven under børneforsorg træffes med den konsekvens, at den unge idømmes ungdomsfængsel. En ordning

som omhandlet kan ikke forventes at føre til, at børneforsorgen vil skønne at kunne påtage sig ansvaret for flere af de unge, end man hidtil har gjort.

Det kan nævnes, at man i flere tilfælde har pålagt et ungdomshjem at modtage en meget vanskelig ung med det resultat, at andre unge på hjemmet, som har været i god udvikling, er kommet ud i vanskeligheder med rømning og tilbagefald til kriminalitet som konsekvens.

Det kan dog anføres, at etablering af det projekterede behandlingshjem for unge, Vejborggård, måske i nogle tilfælde ville kunne løse problemet. Men en drift af dette hjem i det væsentligste som lukket i samme grad som fængselsvæsenets anstalter ville virke alt for belastende for børneforsorgen som helhed og vil derfor ikke kunne akcepteres.

Børneforsorgen er - også forsåvidt angår ungdomshjemmene - bygget på tilbudstanken, der hidtil har været betragtet som en forudsætning for den moderne socialpædagogik.

Forsåvidt angår spørgsmålet om socialstyrelsens syn på dom til børneforsorg kan det anføres, at det ligeledes må betragtes som meget væsentligt for børneforsorgen, at denne - børne- og ungdomsværnene og de centrale myndigheder - selv fortsat har afgørelsen af, om børneforsorg i det enkelte tilfælde er hensigtsmæssigt, og at børneforsorgen for den pågældende unge stadig kan hvile på princippet om børneforsorg som et tilbud.

Idet man må være enig med straffelovrådet i, at en hensigtsmæssig forsorg for den her omhandlede lille gruppe unge under 18 år kun kan gennemføres i lukkede institutioner, skal socialstyrelsen også under henvisning til det foran anførte udtale, at børneforsorgen i forbindelse med en eventuel afskaffelse af ungdomsfængselsinstituttet ikke vil have mulighed for at påtage sig ansvaret for det hidtidige ungdomsfængselsklientel i alderen 15-18 år.

Det kan tilføjes, at børneforsorgen derimod stadig ønsker at påtage sig omsorgen for unge varetægtsfanger, indtil det er afgjort, om de fortsat hører til inden for børneforsorgen. Man råder i øjeblikket over lukkede specialafdelinger ved Bråskovgård og Sølager og har planlagt en afdeling for et andet klientel, der mest er stofmisbrugere, på Kjettrupgård. Endvidere har børneforsorgen specialafdelingen Egely ved Billeshave på Fyn og har opnået bevillinger til opførelse af specialafdelinger ved Vitskøl Kloster i Jylland og Skibbyhøj på Sjælland.

Disse bevillinger er givet navnlig for at undgå, at hårdt ramte stofmisbrugere anbringes i varetægtsfængsel, men de er således indrettet, at halvdelen kan benyttes til stofmisbrugere og den anden halvdel til andre unge.

Det kan endelig oplyses, at socialstyrelsen i denne forbindelse fra fængselsdirektoratet fornylig har fået indberetning om, at der i gennemsnit er ca. 50 unge mænd, der sidder i varetægtsfængsel, og at ca. 40 pct. af disse er stofmisbrugere. Børneforsorgen skulle således have dækket behovet for at sikre stofmisbrugeres tilstedeværelse i stedet for varetægtsarrest. For iøvrigt at dække behovet måtte man have 3 yderligere afdelinger á 12 elever.

Det tilføjes, at spørgsmålet har været drøftet i børne- og ungdomsforsorgens pædagogiske og økonomiske nævns møder henholdsvis den 22. og 23. juni d. å., og der var i begge nævn enighed om, at børneforsorgen ikke kunne påtage sig dette klientel, idet det ville forudsætte mere lukkede ungdomshjem, end børneforsorgen råder over og er interesseret i.

H. C. Seierup.
styrelseschef

A. Rohde
inspektør

Udtalelse fra fængselsnævnet vedrørende ungdomsfængselsstraffen.

Problemet om bevarelse af ungdomsfængselsinstitutionen i sin nuværende form er først kommet under debat i de seneste år. Siden dens indførelse synes der iøvrigt at have været bred enighed om værdien og nødvendigheden af at opretholde en institution med det sigte, som ungdomsfængslet skulle have ifølge straffelovens bestemmelser. Selvom der på nogle områder har været fremsat kritik - således særligt vedrørende forholdene omkring det lukkede ungdomsfængsel i Nyborg - er ungdomsfængsel i det store og hele blevet betragtet som en af de mest positive foranstaltninger indenfor fængselsvæsenet, hvor man havde indtryk af, at der i særlig grad blev ydet en behandlingsmæssig indsats, som var videregående end i de almindelige fængsler, selv efter den udvikling der i årenes løb er sket indenfor disse.

Denne vurdering af ungdomsfængsel sinstitutionen ligger helt på linie med den opfattelse, som i tidens løb har været den fremtrædende blandt fængselsnævnets medlemmer, og som bygger på erfaringerne dels fra talrige besøg på anstalterne ved fremstilling af og samtaler med et stort antal indsatte og drøftelser med institutionernes ledere og funktionærer, dels fra behandlingen af de mange sager - ca. 1200 årlig - som er blevet forelagt nævnet til afgørelse.

Bag ungdomsfængslets oprettelse ved straffeloven af 1930 lå tanken om at skabe en institution, i hvilken behandlingen adskilte sig fra almindelig fængselsstraf ved den ubestemte varighed og ved i særlig grad at tage sigte på den karaktermæssige opdragelse, hvorved der i højere grad end hidtil skulle gives den afsporede, unge kriminelle mulighed for at hævde sig i den fri tilværelse og blive en lovlydig medborger. Man fandt det uhensigtsmæssigt i de almindelige fængsler at anbringe en ikke ubetydelig gruppe unge som - ofte småtbegavede, med ringe udbytte af skolegangen, uden faglig uddannelse, præget af en vilkårlig opdragelse, karaktersvage og slappe - under yderligere påvirkning af overgangsårenes problemer var blevet helt afsporet. Almindelige — ret kortvarige - fængselsstraffe kunne ikke give mulighed for undervisning og oplæring af nogen betydning og navnlig ikke for den karaktermæssige påvirkning og modning, der måtte være en forudsætning for et positivt resultat. Ikke mindst fra de daværende børneværnsmyndigheder var der i sin tid betydelig interesse for etableringen af ungdomsfængsler i forventning om ad denne vej at aflaste ungdomshjemmene for den vanskeligste del af klientellet, de ret voksne, urolige og oppositionslystne elever, der som den hårde kerne på hjemmene ikke kunne eller ville tilpasse sig forholdene dér, men som man alligevel beholdt, fordi det andet alternativ ville være almindelig fængselsstraf, som man var enige om længst muligt burde undgås.

Ungdomsfængslet fik relativt hurtigt væsentlig større anvendelse end det oprindelig var tilsigtet. Goll's ofte citerede ord om anbringelsen dér af »de lidt for raske drenge« kunne ikke fastholdes. Såvel fængselsmyndighederne som domstolene fandt det således ønskeligt, at også en gruppe unge, som udskilte sig fra det sædvanlige klientel ved at være sinker eller karaktermæssigt stærkt afvigende (psykopatisk prægede), og hvis prognose følgelig var relativt dårlig, men overfor hvem andre behandlingsformer ikke fandtes, blev placeret i ungdomsfængslerne. Problemerne angående anbringelsen af disse grupper var genstand for drøftelse indenfor straffelovskommissionen, som i betænkningen af 1959 vedrørende ungdomskriminaliteten gik ind for oprettelse af særafdelinger indenfor ungdomsfængslerne til dette klientel. T den forbindelse blev det fra fængsels-

væsenet anført, at der ved afsoning af almindelig fængselsstraf kun i meget begrænset omfang kunne tages hensyn til den svagtbegavede såvel i relation til undervisning som arbejde, samt at en kortere, tidsbestemt straf ofte vil være særlig uhensigtsmæssig som reaktion overfor en svagt begavet ung, der viser tendens til kriminalitet af vanemæssig karakter, idet det langsomme tilegnelsestempo og den senere modning kan indicere en længere tilbageholdelse.

Den anden gruppe unge, som man påtænkte placeret i en særafdeling, var sådanne, hvor de karaktermæssige afvigelser var så fremtrædende, at de pågældende særlig på grund af deres selvhævdende væsen og eksplosive optræden ikke kunne indpasses i den almindelige behandlingsform, men frembod ganske ekstraordinære tilpasningsvanskeligheder, både hvor det gælder kravet om at indordne sig under tilværelsen i en anstalt, og når deres evne og vilje til at tilrettelægge en tilværelse under frie forhold skulle prøves. Behovet for en særlig afdeling til denne sidstnævnte gruppe blev til en vis grad imodekommet ved oprettelsen af afdeling K i ungdomsfængslet i Nyborg, hvilken afdeling dog nu har måttet forbeholdes for det særlige narkoman-klientel. løvrigt har afvigerne af forskellig art måttet indgå blandt ungdomsfængslernes almindelige klientel.

Siden oprettelsen af det første ungdomsfængsel - Søbysøgård - og gennem en meget lang årrække fremtrådte ungdomsfængselsinstitutionen som noget fra det almindelige statsfængsel væsentligt afvigende. De ydre rammer med delvis åbne, senere helt åbne anstalter rummede muligheder for helt andre behandlingsformer og påvirkningsmuligheder, end normalt i fængselsvæsenets anstalter, og ikke mindst takket være den enestående indsats, som den daværende inspektør for Søbysøgård Aage Hansen ydede gennem en meget lang årrække, kom ungdomsfængslerne til at stå som et forbilledligt eksempel på en moderne fængselsinstitution med en i forhold til traditionel fængselsbehandling langt mere aktiv indstilling overfor de unge i forsøget på at give dem en kontrapåvirkning i forhold til de kræfter, som de hidtil havde ladet sig lede af.

Både på Søbysøgård og de senere tilkomne anstalter - bortset fra Nyborg - har de ydre rammer i alt væsentligt været tilstede for et sådant behandlingsarbejde, og både anstaltsledelse og personale er med betydelig interesse, i nogle tilfælde endog med både begejstring og ildhu og med tilsidesættelse af personlige hensyn, gået op i deres gerning. Det har været nævnets opfattelse, at der indenfor ungdomsfængselsinstitutionen er blevet præsteret en usædvanlig indsats. Generelt måtte man få det indtryk, at et ikke ubetydeligt antal unge kriminelle gennem påvirkningen i disse anstalter var blevet væsentligt bedre rustet til at klare tilværelsen i det fri trods de handicap, de mødte med. En intensiv karaktermæssig påvirkning i forbindelse med fortsat oplæring i skolefag eller praktiske fag kombineret med en af forsorgsmyndighederne tilrettelagt plan for en god start med hensyn til arbejde og ophold i en fri tilværelse må antages i mange tilfælde at have skabt gode forudsætninger for en fremtidig kriminalitetfri tilværelse.

Den nu fremsatte kritik mod ungdomsfængselsinstitutionen tager i særlig grad sigte på tidsubestemtheden og synes navnlig at bygge på følgende mere almindelige synspunkter:

1) En almindelig tendens til at begrænse anvendelsen af frihedsberøvelse.

2) En generel afstandtagen fra anvendelse af tidsubestemte sanktioner og i sammenhæng hermed betragtninger om større plads for proportionalitetsmæssige hensyn ved sanktionsfastsættelsen.

3) En stigende pessimisme med hensyn til behandlingsmulighederne indenfor ungdomsfængslerne, blandt andet med henvisning til recidivtallene og til at den senere tids kriminologiske undersøgelser går i retning af, at behandlingsresultaterne menes at blive de samme, uanset hvilke sanktionsformer der anvendes fra samfundets side.

ad 1. Til disse betragtninger kan anføres, at selvom man generelt må være enig i det hensigtsmæssige i at *begrænse frihedsstraffens anvendelse* mest muligt, forekommer det dog utvivlsomt, at der findes en gruppe unge - formentlig dog noget mindre end den der i øjeblikket er placeret indenfor institutionen - som har et behov for påvirkning af den i straffeloven forudsatte art, der alene

vil kunne fyldestgøres gennem en eller anden form for frihedsberøvelse.

Spørgsmålet bliver imidlertid, hvorledes man finder den mest adæqvate form herfor, som giver de bedste behandlingsmæssige muligheder sigtende på at tilvejebringe den samfundsmæssige tilpasning, som de pågældende har behov for. I den forbindelse melder sig navnlig det spørgsmål, hvilken form for frihedsberøvelse eller anden sanktion man som alternativ til ungdomsfængselsstraffen kunne tænke sig anvendt overfor de helt unge indenfor det nuværende ungdomsfængselsklientel - de 15-18 årige - samt overfor sinkerne og dem med fremtrædende psykiatriske problemer, jfr. bemærkningerne ovenfor om de sidstnævnte grupper.

Ad 2. Kritikken af tidsubestemtheden tager i særlig grad sigte på følgende:

a) At der er et misforhold mellem den tid tilbageholdelse sker i ungdomsfængslet og varigheden af en eventuel i stedet herfor idømt almindelig fængselsstraf. I forbindelse hermed har man i det hele fremhævet manglende proportionalitet mellem ungdomsfængselsstraffen og den kriminalitet, som fører til anbringelse i ungdomsfængsel.

b) Den af ubestemtheden følgende psykiske belastning for den indsatte.

Ad a) Vedrørende *tilbageholdelsestiden* i ungdomsfængslet under første ophold i dette skal nævnet henvise til, at den gennemsnitlige opholdstid ifølge straffelovskommissionens betænkning om ungdomskriminalitet allerede før 1953 havde vist en nedadgående tendens og således for perioden siden 1933 udgjorde 1½ til 2 år. En statistik omfattende de fra Møgelkær, Søbysøgaard og Nyborg i første halvdel af 1971 førstegangsløsladte — i alt 169 — viser, at gennemsnitsopholdstiden (inclusive varetægtsfængsling, men med bortseen fra udståede disciplinærstraffe) var ca. 1 år 2 måneder. I dette tal er imidlertid includeret varetægtsophold, som vedrører tidligere tiltalefrafald eller betingede domme, som er medoptaget under den seneste sag. Gennemsnitlig udgjorde sådanne varetægtsfængslinger 24 dage, men da de faktisk kun forekommer i en begrænset del af det samlede antal domfældelser vil der i de enkelte tilfælde som følge af varetægtsfradraget kunne blive tale om en meget væsentlig begrænsning af opholdstiden i ungdomsfængslet som følge af en varetægtsfængsling, der ikke vedrører den senest begåede kriminalitet.

På baggrund af de nævnte tal kan det ikke afvises, at idømmelse af ungdomsfængsel generelt set har medført en længere tilbageholdelse, end tilfældet ville have været, såfremt almindelig fængselsstraf var blevet anvendt. Dette er søgt belyst ved en af direktoratet iværksat undersøgelse, idet man har anmodet en række dommere om at oplyse, hvorledes de i sidste halvår af 1968 pådømte sager, i hvilke ungdomsfængsel er idømt, skønnes at ville være faldet ud, såfremt anvendelse af ungdomsfængsel ikke havde stået åben. Resultatet af denne enquete var, at en trediedel af de til ungdomsfængsel dømte skønnedes at ville have fået mere end 1 års fængsel, resten 1 år og derunder; herved må imidlertid den almindelige adgang til prøveløsladelse for fængselsstraf tages i betragtning. En sådan efterfølgende vurdering er selvfølgelig såre vanskelig at foretage, og dens værdi må i det hele forekomme temmelig problematisk, ikke kun på grund af det begrænsede antal sager undersøgelsen omfattede, men også fordi den formentlig er påvirket af, at de adspurgte dommere mere eller mindre bevidst har været påvirket af, at besvarelsen ikke kom til at afvige for meget fra det fastsatte minimum for ungdomsfængsel.

I forbindelse med det anførte om 1. gang opholdstiderne skal nævnes, at gennemsnitsopholdstiderne ifølge tallene fra 1971 for 2.gangsindsatte og 3.gangsindsatte udgjorde henholdsvis 7½ måned og 6 måneder (inclusive varetægt, men bortset fra strafcelleophold), hvilket i forhold til tallene for alle genindsatte i 1965 (ca. 12 *V2* måned) er en meget væsentlig reduktion.

Der er iøvrigt intet overraskende i konstatering af den relativt længere tilbageholdelsestid i ungdomsfængslerne. Domstolenes begrundelse for at idømme ungdomsfængselsstraf har utvivlsomt været det særlige i loven forudsatte behandlingsmæssige formål med denne strafart, men når denne forudsætning ikke er til stede som antaget i enqueten, er det forståeligt, at besvarelsen fører til udmåling af en kortere fængselsstraf. I denne forbindelse kan det iøvrigt anføres, at når det i diskussionen om kriminalforsorgen er

blevet gjort gældende, at domstolene næppe i mange tilfælde dømmer til frihedsstraf ud fra behandlingsmæssige grunde, er det et synspunkt, som i hvert fald ikke har haft og stadig ikke har gyldighed for så vidt angår idømmelse af ungdomsfængselsstraf.

Man kan i tilslutning hertil stille det spørgsmål, om der af domstolene tillægges proportionalitetsmæssige betragtninger tilstrækkelig vægt ved idømmelse af ungdomsfængselsstraffe. Nogen ajourført opgørelse af den nærmere beskaffenhed af den kriminalitet, som fører til idømmelse af ungdomsfængsel, findes ikke. Statistikken fra K. O. Christiansen i betænkningen fra straffelovskommissionen viste for tiden indtil 1953 kun hoveddeliktets art og for så vidt angår en mere begrænset kreds af ungdomsfængselsfanger antallet af kriminelle forhold, men den giver ikke et fyldestgørende billede til belysning af problemet. Det er dog vist berettiget at hævde, at der i hvert fald i de senere år har været en tendens til fra domstolenes side at stille noget større krav med hensyn til kriminalitetens omfang og alvor for at idømme ungdomsfængsel. På den anden side må det erindres, at idømmelse af ungdomsfængsel ofte sker på baggrund af tidligere med tiltalefrafald afgjort kriminalitet, også i de tilfælde, hvor anklagemyndigheden ikke har fundet anledning til at genoptage sådanne forhold under tiltalen i ungdomsfængselssagen, eller en forudgående betinget dom, som indgår i ungdomsfængselsdommen. Den aktuelle kriminalitet, der udløser dommen til ungdomsfængsel, har derfor undertiden isoleret betragtet været ret beskeden, et forhold som utvivlsomt i mange tilfælde er medvirkende til, at mange indsatte betragter ungdomsfængselssanktionen som en urimelig hård reaktion.

Ad b) Kritikken af ungdomsfængselsinstitutionen har blandt de negative virkninger af tidsubestemtheden i særlig grad fremhævet den *psykiske belastning,* som denne medfører for den indsatte, samt det afhængighedsforhold til personale og ledelse i fængslerne, som tidsubestemtheden kan give anledning til. Derudover er nævnt, at ubestemtheden fremmer undvigelser.

Som anført overfor overstiger den gennemsnitlige opholdstid ved førstegangs ophold i ungdomsfængsel for tiden ikke 1 år 2 måneder. Set på baggrund af den normale minimumstid på 1 år, som i realiteten ikke fraviges, bliver ubestemtheden derfor for så vidt angår førstegangs ophold af ret begrænset omfang. På fællesmøder mellem fængselsnævnet og fængselsinspektørerne er der således givet udtryk for, at ubestemtheden reelt kun er et spørgsmål om løsladelse ved 1 år eller indenfor de følgende 3 måneder.

For nævnet er det selvsagt vanskeligt at vurdere betydningen af den nævnte psykiske belastning. På forhånd skulle man synes, at det for så vidt angår førstegangsindsatte havde formodningen mod sig, at et spillerum på indtil 3 måneder skulle kunne have nogen afgørende betydning. Det er forståeligt, at der, når løsladelsesspørgsmålet begynder at blive aktuel, kan opstå en spænding og uro hos den indsatte, som kan give sig uheldige udslag, men man har på den anden side det indtryk, at de indsatte hurtigt gennem de andre indsatte og ved samtaler med funktionærerne er fuldt fortrolige med de sædvanlige løsladelsesterminer, og at de ikke sjældent har et overordentlig realistisk syn på løsladelseschancerne, som de er i stand til at vurdere med ret god sikkerhed. At de verbalt ved fremstillinger overfor nævnet giver udtryk for en herfra helt forskellig vurdering kan ikke undre, og det kan heller ikke overraske, at de, når de i andre tilfælde for eksempel af pressen og andre massemedier konfronteres med spørgsmålet om tidsubestemthedens problemer, vil være tilbøjelige til at tillægge den nævnte psykiske belastning en større betydning, end det reelt er tilfældet. Det skulle iøvrigt synes muligt for anstaltsledelsen gennem orientering om løsladelseschancerne i nogen grad at modvirke sådanne uheldige virkninger af ubestemtheden, hvilket der også fra fængselsledernes sider under de nævnte fællesmøder er givet udtryk for.

Det kan heller ikke udelukkes, at nogle indsatte, når løsladelsestidspunktet afhænger af et skøn, hvori blandt andet indgår anstaltsledelsens bedømmelse af deres forhold under afsoningen, vil kunne føle sig i et slags *afhængighedsforhold til ledelse og funktionærer* og at dette kan føre til øjentjeneri og lignende. Som regel vil man dog være i stand til at gennemskue dette, og problemet synes i hvert fald ikke at være af en sådan størrelsesorden, at der deri kan findes

noget vægtigt argument imod tidsubestemtheden.

Hvad endelig angår spørgsmålet om *undvigelsernes* sammenhæng med ubestemtheden, kan det vel ikke bestrides, at usikkerheden om løsladelsestiden i visse tilfælde har givet anledning til undvigelser. Foreliggende statistiske oplysninger viser, at undvigelsesprocenten i forhold til antallet af hensiddende er væsentlig større i de åbne ungdomsfængsler end i de øvrige åbne anstalter, vel nærmest 4 gange så stor. løvrigt er der tale om en meget mærkbar stigning i de seneste 2-3 år, en stigning som det næppe er helt ubegrundet at sætte i forbindelse med den i disse år gennemførte udvidede adgang til orlov og frigang m. v. samt vel også med den generelle liberalisering, som på andre måder er gennemført indenfor ungdomsfængselsinstitutionen, herunder muligt også den mildnelse, der er sket med hensyn til følgerne af undvigelse. Om der kan påvises nogen direkte sammenhæng mellem tidsubestemtheden og undvigelserne er vel problematisk, men det synes en nærliggende mulighed, at også ungdomsfængselsklientellets alder og manglende modenhed og vanen fra de talrige rømninger fra børne- og ungdomsforsorgens institutioner spiller en ikke uvæsentlig rolle; i mange tilfælde er de pågældende måske netop rømt fra sådanne institutioner i håbet om så at blive idømt tidsbestemt straf i stedet for det ligeledes tidsubestemte ophold på ungdomshjemmet.

Det har yderligere været anført, at ubestemtheden skulle hindre en *rationel planlægning af den indsattes ophold og fremtid efter løsladelsen.* Hertil skal bemærkes, at med den meget begrænsede karakter, som ubestemtheden faktisk har, og med den smidighed løsladelsesproceduren administreres på, synes dette efter erfaringerne i fængselsnævnet ikke at kunne være noget væsentligt problem. Det må tværtimod forekomme vanskeligere at tilrettelægge det bedste løsladelsestidspunkt til en bestemt prøveløsladelsesdato, der for eksempel udelukker hensyntagen til tidspunktet for afslutning af et kursus eller til beskæftigelsesmulighederne, jfr. nedenfor.

De ovennævnte argumenter, som med større eller mindre styrke kan føres i marken mod tidsubestemtheden i ungdomsfængselsstraffen, må imidlertid vejes imod de argumenter, som anføres for *ubestemthedens positive virkning,* og som i sin tid har været bestemmende for indførelsen af den delvise tidsubestemte ungdomsfængselsstraf, og hvis bærekraft indtil de senere år ikke er blevet bestridt.

Som et væsentligt argument for ubestemtheden har således været anført, at den kunne udnyttes pædagogisk, navnlig således, at udsigten til en fortsat tilbageholdelse kunne motivere den indsatte til at indtage en mere positiv stilling til behandlingen og dermed føre ham ind i en gunstigere udvikling. Dette synspunkt er med styrke blandt andet blevet gjort gældende af inspektør Aage Hansen, som i en tidligere redegørelse vedrørende Søbysøgaard har givet udtryk for, at for næsten alle vil opholdets ubestemte varighed i forbindelse med muligheden for at fremskynde løsladelsen ved godt forhold i anstalten før eller senere blive en spore til arbejdsflid og efterrettelighed og dermed noget særdeles positivt. Nogle af de nuværende anstaltsledere vil imidlertid ikke tillægge ubestemtheden en sådan pædagogisk værdi og har tværtimod givet udtryk for, at en pædagogisk udnyttelse af tidsubestemtheden, således som løsladelsespraksis har udviklet sig, i virkeligheden ikke lader sig gennemføre, når behandlingshensynet krydses af såvel proportionalitetshensyn som hensyn til retssikkerheden. Hertil kan bemærkes, at det i praksis kan være meget vanskeligt at fastsætte den optimale tilbageholdelsestid. Nævnets udgangspunkt ved afgørelsen om løsladelse har været, at løsladelse bør finde sted på det behandlingsmæssigt gunstigste tidspunkt modificeret på den måde, at retsbeskyttelseshensyn danner den øvre grænse og generelle retssikkerhedsbetragtninger den nedre grænse for opholdets varighed. Det kan ikke bestrides, at afvejningen af disse hensyn til tider kan volde betydelige vanskeligheder, og at det skøn, som skal udøves såvel fra anstalten som fra nævnets side, ofte må være behæftet med en ikke ubetydelig usikkerhed. Det sker da heller ikke sjældent, at resultatet af en prøveløsladelse falder væsentlig anderledes ud - både i negativ og positiv retning — end anstaltsledelse og nævn forventer. Man kan dog udfra de mere generelle erfaringer i nævnet ikke dele det pessimistiske syn på muligheden af at udnytte tidsubestemtheden i positiv retning. Pessi-

mismen står imidlertid nok i forbindelse med, at man i de senere år er kommet ind på en løsladelsespraksis, hvor behandlingsmæssige synspunkter med hensyn til opnåelse af større stabilitet og modenhed hos den pågældende i for høj grad er trængt tilbage til fordel for proportionalitetsmæssige betragtninger.

Nævnets egne erfaringer må selvfølgelig på dette område være mere begrænset end anstaltsledernes, men uden at kunne belyse det statistisk er det nævnets opfattelse, at der har foreligget et ikke helt ringe antal tilfælde, hvor en tilkendegivelse om muligheden for en løsladelse indenfor en kortere tid under forudsætning af en mere positiv holdning eller en større arbejdsmæssig indsats fra den indsatte eller blot en kortere konfliktfri periode har givet resultater. At den blivende karakter af en sådan ændret holdning hos den indsatte kan være dubiøs, kan vel ikke bestrides, men det må dog vist i sig selv betragtes som noget positivt, at den pågældende blot i en kortere periode har været i stand til at tvinge sig selv til en holdning og opførsel, som i højere grad svarer **til,** hvad der vil blive krævet af ham **i** tilværelsen uden for anstalterne.

Ad 3. Dette fører ind på det generelle spørgsmål om *de behandlingsmæssige muligheder og disses sammenhæng med tidsubestemtheden.* Ifølge straffelovens oprindelige formulering var formålet med ungdomsfængselsstraffen at undergive de unge kriminelle varige opdragende og uddannende foranstaltninger, som var formålstjenlige for at modarbejde forbryderiske tilbøjeligheder, hang til lediggang eller slet selskab, som måtte antages at ligge bag kriminaliteten. Ifølge den ved straffelovsændringen af 1965 gennemførte formulering skal der ved fuldbyrdelsen af ungdomsfængselsstraffen lægges vægt på de unges sociale og karaktermæssige udvikling gennem arbejdstræning, oplæring og undervisning. Mulighederne for at løse en sådan opgave afhænger i meget betydelig grad af, om de ydre rammer herfor er til stede. Det er for en meget væsentlig del et spørgsmål om beskæftigelsesmulighederne indenfor anstalterne, om værksteder, tilstrækkelige lærerkræfter og psykiatrisk og psykologisk bistand m. v.

Det må erkendes, at i hvert fald i visse henseender har de krav, som må stilles, ikke været opfyldt på de forskellige anstalter, og at navnlig forholdene i det lukkede ungdomsfængsel i Nyborg har ladet meget tilbage at ønske, hvad der i særlig grad står i forbindelse med dettes placering indenfor rammerne af det gamle statsfængsel. Det er imidlertid åbenbart, at bygningsmæssige og andre ydre mangler ikke kan være afgørende for stillingtagen til spørgsmålet om bevarelse af ungdomsfængselsinstitutionen med dens særlige struktur og målsætning. Men med det nævnte forbehold synes det berettiget at hævde, at der indenfor det muliges grænser gennem årene er ydet en meget betydelig indsats for at leve op til de krav, som lovgiverne har stillet. Mulighederne for i anstalterne at kunne påbegynde eller fortsætte en uddannelse er i stigende omfang i de senere år blevet fulgt op af ordninger med udgang fra anstalterne eller ophold gennem længere tid udenfor disse på orlovsbasis i lærepladser eller på andet grundlag hos private arbejdsgivere, eller med udgang til uddannelse på teknisk skole, specialarbejderkursus, højskoler eller lignende, ofte i forbindelse med en planlagt løsladelse. En opgørelse over procenttallene af indsatte, som i februar 1970 havde adgang til uddannelse af forskellig art, viste for Kærshovedgaard, Søbysøgaard og Møgelkær følgende tal: 48, 30 og ca. 48 pct.; det skal tilføjes, at tilsvarende tal for de i Nørre Snede statsfængsel indsatte udgjorde ca. 20 pct.

Det kan **i** den forbindelse anføres, at der ved administrationen af løsladelserne udvises en meget betydelig smidighed med sigte på at opnå, at løsladelsestidspunkterne med udnyttelse af de muligheder, som netop den tidsubestemte straf giver, afpasses efter de ordninger, der kan etableres med hensyn til frigang, orlov, uddannelse m. v. af den ovennævnte art, i nogle tilfælde med den følge, at løsladelsen bliver skubbet frem til et tidligere tidspunkt end det elleres ville være normalt, i andre tilfælde med den modsatte virkning, i sidstnævnte tilfælde iøvrigt ikke sjældent **i** fuld overensstemmelse med den indsattes eget ønske.

Det har været anført, at de beskæftigelsesmæssige muligheder indenfor ungdomsfængslerne har været for begrænsede og ikke i overensstemmelse med tidens krav, og det

må erkendes, at for eksempel uddannelsen indenfor landbrug og gartneri, som navnlig tidligere mange indsatte var beskæftiget med, således som forholdene har udviklet sig i det fri samfund kun vil komme en ret begrænset kreds af de indsatte til gode. Det er formentlig også rigtigt, som det er blevet anført, at en ikke uvæsentlig del af de indsatte efter løsladelsen søger ind i beskæftigelse, hvor den uddannelse, de har fået under opholdet i ungdomsfængslet, ikke direkte kommer dem til gode. Med den mangel på stabilitet, man også efter løsladelsen må forudse hos de unge, er der vel intet overraskende heri, og det er i hvert fald ikke rimeligt at drage den konsekvens heraf, at oplæringen i anstalterne har været formålsløs. Dels vil de måske på et senere tidspunkt få direkte gavn af den uddannelse de har fået, dels ligger der vel allerede en værdi deri, at den pågældende gennem en længere periode under anstaltsopholdet har været tvunget til regelmæssigt arbejde og har vænnet sig til at samvirke med andre på en arbejdsplads på vilkår, som i hvert fald nærmer sig forholdene i den frie tilværelse. Efter nævnets erfaringer fra indberetninger om prøvetidens forløb og fra sager, som har ført til genindsættelse, kan der naturligvis noteres talrige skuffelser, hvor ungdomsfængslets bestræbelser har været resultatløse, men det er på den anden side givet, at man ikke sjældent støder på tilfælde, hvor det helt klart har vist sig, at ungdomsfængslet gennem oplæring og uddannelse har gjort den pågældende bedre rustet til at klare kravene i en fri tilværelse.

Det er blevet anført som et argument imod bevarelsen af ungdomsfængslet i sin nuværende form, at de pædagogiske og uddannelsesmæssige muligheder, der rummes indenfor ungdomsfængslerne, i stigende grad nu også findes indenfor det almindelige statsfængsel og at der derfor ikke er det samme behov for at opretholde ungdomsfængsler med tidsubestemt straf. En på direktoratets foranledning i februar 1970 iværksat sammenligning mellem ungdomsfængslerne i Søbysøgaard, Møgelkær og statsfængslerne i Nørre Snede og Kærshovedgaard peger i retning af, at der vel i de senere år er sket en udvikling i den nævnte henseende indenfor statsfængslerne, men at ungdomsfængslerne fortsat er bedre udrustet for så vidt angår undervisningsmuligheder, ligesom undervisningsfrekvensen er større, samt at variationen af arbejdstilbud er større i ungdomsfængslerne end i statsfængslerne, lige som også anvendelsen af uddannelsesudgange er noget større for ungdomsfængselsfangerne, og et større antal af disse har gennemgået specialarbejderkursus i eller uden for anstalterne. Det er forståeligt og særdeles velbegrundet, at ungdomsfængslerne har føringen på disse områder, og man kunne vel endda rejse det spørgsmål, om dette ikke i endnu højere grad burde være tilfældet i betragtning af det utvivlsomt større behov, ungdomsfængselsfangerne må have for pædagogisk og uddannelsesmæssig påvirkning, og de større muligheder der burde være for en påvirkning af dette unge klientel, som for en stor del kommer direkte fra institutioner under børneforsorgen, der ikke har været i stand til at løse denne opgave. Besøg på anstalten i Nørre Snede giver i hvert fald indtryk af, at man i denne anstalt står overfor et klientel af en beskaffenhed, som væsentlig afviger fra gennemsnittet af ungdomsfængselsfanger, og for hvem behandlingsmæssige foranstaltninger af karaktermæssig, pædagogisk og uddannelsesmæssig art i langt mindre grad synes påkrævet, hvorfor en sammenligning med denne anstalt ikke synes relevant.

I diskussionen i de senere år om tidsubestemtheden er der som ovenfor anført generelt rejst tvivl om værdien af effektiviteten af den med forskellige former for frihedsstraf forbundne behandling, herunder også ungdomsfængslerne, idet der blandt andet er henvist til, at den senere tids kriminologiske forskning skal have gjort det klart, hvor relativt lidt man ved, om hvilke typer af sanktioner og behandlingsformer der er mest effektive overfor de forskellige kategorier af overtrædere. På denne baggrund er det gjort gældende, at den behandling, der iværksættes indenfor fængselsvæsenets forskellige institutioner, i væsentlig grad må få en eksperimenterende karakter, og at den usikkerhed, som dette giver anledning til, bør føre til tilbageholdenhed med hensyn til valg af behandlingsmidler, herunder særlig varsomhed med anvendelse af langvarige og tidsubestemte frihedsberøvelser.

Denne pessimisme med hensyn til de behandlingsmæssige muligheder synes også indenfor de seneste år at have fået en del udbredelse blandt ungdomsfængslernes ledere

og funktionærer. Der er vist berettiget at sige, at man indtil omkring midten af tredserne såvel indenfor anstalterne som blandt dem, der iøvrigt beskæftigede sig med fængselsforhold herhjemme, betragtede ungdomsfængslerne som en af de mest positive foranstaltninger indenfor fængselsvæsenet, og de daværende ledere af ungdomsfængslerne synes uanset de skuffelser, som de fra tid til anden blev konfronteret med, at være præget af tillid til værdien af det pædagogiske og karaktermæssige behandlingsarbejde, der blev ydet i anstalterne. De fra anstalterne i den senere tid modtagne indstillinger og besog på anstalterne efterlader imidlertid nu det indtryk, at den senere tids diskussion om ungdomsfængslerne har givet anledning til en pessimisme hos ledere og funktionærer, som ikke sjældent giver sig udslag i en undertiden næsten defaitistisk indstilling med hensyn til mulighederne for at opnå nogen udvikling hos de indsatte ved yderligere tilbageholdelse. Man er næsten tilbøjelig til at gøre behandlingsproblemet til et spørgsmål om i det væsentlige alene at reducere skadevirkningerne af et anstaltsophold, medens det mere positive formål trænges stærkt i baggrunden. I denne forbindelse skal det anføres, at de vanskeligheder, som narkomanernes anbringelse i ungdomsfængslerne giver anledning til, er et helt specielt problem, som næppe bør drages med ind i diskussionen. Man synes både med den sædvanlige form for frihedsstraf som med ungdomsfængsel at komme til kort overfor dette særlige klientel, hvis problemer åbenbart bør søges lost på helt anden måde.

Det er nærliggende at søge i hvert fald en del af forklaringen på denne pessimisme med hensyn til de behandlingsmæssige muligheder i den omstændighed, at der gennem de senere år er sket en så mærkbar forkortelse af den tid, der er til rådighed for behandlingen, at dette forhold i sig selv må begrænse mulighederne for at føre til resultater af karaktermæssig og uddannelsesmæssig art. Den efterhånden stærkt reducerede opholdstid skyldes til dels den siden oktober 1968 indførte ordning med fuldt fradrag for udstået varetægtsfængsel, hvilket navnlig får betydning, når dette for eksempel på grund af mentalobservation eller deltagelse i omfattende bandekriminalitet bliver særlig langvarigt; også en eventuel anke vil kunne medføre, at løsladelsesterminen kan komme efter meget kort ophold i selve anstalten.

Hertil kommer imidlertid yderligere en generel tendens til at forkorte opholdet i anstalten, således som det fremgår af de tidligere nævnte tal for opholdstiderne. Fængselsnævnet er selvfølgelig ikke uden ansvar for denne udvikling. Der har imidlertid i et stigende antal tilfælde i de senere år indenfor nævnet været tvivl om det rigtige og hensigtsmæssige i at følge anstalternes indstillinger om løsladelse i en række tilfælde, hvor der for kun få år siden ville have været enighed mellem nævnet og anstalterne om, at det ville være mest hensigtsmæssigt med nogen tids yderligere tilbageholdelse med henblik på at søge opnået større stabilitet eller modenhed hos den indsatte. Anstalternes synspunkt har i sådanne tilfælde ofte været, at med de ret kortvarige yderligere tilbageholdelser, der efter praksis kunne komme på tale, ville udsigterne for modning og stabilisering være for ringe til at kunne begrunde længere tilbageholdelse. For nævnet har det været vanskeligt at gå imod sådanne — ofte eenstemmige - indstillinger fra funktionærmøder og inspektør, navnlig i tilfælde hvor der fra anstalternes side var foretaget forberedende skridt med hensyn til løsladelsens iværksættelse og derved, eller blot ved at den pågældende er underrettet om indstillingen, skabt berettigede forventninger hos den indsatte, og på en sådan baggrund må man dele anstaltens skepsis med hensyn til, hvad der kan opnås ved få måneders forlænget ophold. Løsladelsespraksis er efterhånden stivnet omkring visse løsladelsesterminer, nemlig navnlig omkring årsdatoen, men dette er som nævnt - i alt fald efter en del af nævnets medlemmers opfattelse — sket i for høj grad som følge af den beskrevne negative indstilling hos anstalterne overfor de behandlingsmuligheder, der ligger i den begrænsede tidsubestemthed, hvormed der kan opereres. Der forekommer tilfælde, hvor et udtalt behandlingsbehov ikke vil kunne imødekommes, medmindre man i højere grad, end det nu sker, drager nytte af tidsubestemtheden, uden at retssikkerhedshensyn derved krænkes, idet der foreligger »bærekraftig kriminalitet«. Der er som ofte fremhævet alene tale om et kort spillerum af tid. Hvis denne nuancering af opholdstiderne udfra behandlingsmæssige synspunkter opgives,

kompromitteres noget væsentligt i hele tanken med ungdomsfængselsinstitutionen, og det vil af det anførte fremgå, at det er meget vanskeligt for nævnet at gennemføre den løsladelsespraksis, man anser for hensigtsmæssig, såfremt anstalterne ikke er indstillet på samme linie. Det er selvsagt ikke herved tanken at gå ind for en almindelig forlængelse af tilbageholdelsestiden, men alene for en større nuancering, således at der i nogle tilfælde - det drejer sig talmæssigt om langt de færreste - sker en vis begrænset forlængelse, medens man måske i andre tilfælde kunne komme ind på løsladelse for eksempel efter 9 måneder forudsat at den pågældende har tilbragt en væsentlig del af denne tid i ungdomsfængslet. Dette sidste måtte imidlertid forudsætte, at der sættes kraftigt ind på at fremskynde såvel den politimæssige som retlige behandling af disse sager meget væsentligt, således at varetægtstiden nedbringes meget betydeligt. Vanskelighederne hermed er store blandt andet fordi mange sager vedrører bandekriminalitet, hvis politimæssige opklaring kræver megen tid, og dertil kommer i en del tilfælde langvarige mentalobservationer. Endelig påankes disse sager ikke sjældent til landsretterne, hvad der på grund af retternes manglende kapacitet for tiden medfører langvarige varetægtsfængslinger.

Tvivlen om de behandlingsmæssige muligheder og dermed om ungdomsfængslets eksistensberettigelse har i den stedfindende diskussion også søgt støtte i recidivtallene fra ungdomsfængslerne, idet man har henvist til, at disse tal sammenlignet med tallene for almindelig fængselsstraf er meget høje. Recidivproblemet tager sig imidlertid forskelligt ud, eftersom man beregner recidivet på sædvanlig måde for alle fra en bestemt årgang løsladte eller alene for dem, der er blevet endeligt løsladt fra ungdomsfængslet.

Når man anser det for det rigtigste at tage udgangspunkt i recidivtallene for de endeligt løsladte, er det udfra den betragtning, at nævnet i adskillige tilfælde må betragte løsladelserne som et led i selve anstaltsbehandlingen. I mange løsladelsestilfælde står det både anstalten og nævnet helt klart, at den løsladte kun har meget ringe chance for at klare sig kriminalitetsfri i en fri tilværelse. Situationen kan imidlertid være den, at det i anstalten har vist sig umuligt at komme videre med ham; han er »gået i stå« og enhver form for behandling synes at prelle af på ham. I sådanne tilfælde har erfaringerne vist, at det kan være nyttigt at lade den indsatte »opleve et nederlag« under en prøveløsladelse, som kan føre til en genindsættelse, under hvilken man da ikke sjældent møder en helt anden og positiv indstilling til behandlingen, som måske derfor i anden omgang giver et gunstigt resultat. Derfor er det i mange tilfælde ikke rimeligt i relation til recidivet at betragte det første ophold isoleret uden sammenhæng med eventuel senere genindsættelser.

Af de senest tilvejebragte statistiske oplysninger om recidivet for de i 1965 løsladte ungdomsfængselsfanger fremgår, at det på sædvanlig måde beregnede recidiv udgjorde 76,1 pct. (varierende fra 69,4 pct. i Søbysøgaard til 88,3 pct. i Nyborg), medens tallet for de i dette år efter en eller flere mislykkede prøveløsladelser endeligt løsladte kun udgjorde 62,8 pct. (med betydelige variationer mellem de forskellige anstalter). Det er vel ikke muligt direkte at sammenligne dette tal med tallene fra statsfængselsklientellet, og det er vel i det hele problematisk, hvormeget der kan læses af en sådan recidivstatistik. Det er også værd at hæfte sig ved, at recidivtallet for de sidste gang løsladte varierer stærkt, eftersom der er tale om indsatte, som endelig løslades efter 1, 2 eller 3 anbringelser i ungdomsfængsel. For førstnævnte gruppe er recidivet ved de forskellige anstalter således kun henholdsvis 66,7 pct., 42 pct., 53,3 pct. og 54,1 pct., og det er således, som det også måtte forventes, den »hårde kerne« af de indsatte med 2 eller flere anbringelser (d. v. s. lidt under halvdelen af det samlede antal løsladte), som bevirker, at det gennemsnitlige recidivtal bliver så højt. Om ungdomsfængslernes resultater med hensyn til recidiv er væsentligt ringere end statsfængslernes, er måske tvivlsomt. Det må dog herved under alle omstændigheder tages i betragtning, at der i ungdomsfængslerne er tale om et klientel, som befinder sig i den kriminalitetsmæssigt mest aktive alder, og som desuden forinden anbringelsen ofte har gennemgået en særdeles aktiv kriminel løbebane med betingede domme eller talrige tiltalefrafald mod anbringelse på børne- og ungdomsforsorgens institutioner og hyppige rømninger fra disse forbundet med kriminalitet i større eller mindre omfang; under

disse omstændigheder er det forståeligt, at man konstaterer et relativt hyppigt tilbagefald.

Det centrale spørgsmål vedrørende opretholdelse af ungdomsfængselsinstitutionen i sin nuværende form må formentlig blive, om det vil være muligt at gennemføre et rationelt behandlingsarbejde for unge lovovertrædere under en tidsbestemt reaktion, idet det må være utvivlsomt, at der fremdeles bør være åbne eller lukkede anstalter med intens behandling af den kategori, der hidtil har været anbragt i ungdomsfængsler - dog, som tidligere nævnt, måske i mere begrænset antal. Dette vil i høj grad vanskeliggøres ved, at opholdstiderne i tilfælde af idømmelse af almindelig fængselsstraf med anvendelse af det sædvanlige prøveløsladelsesinstitut og fradrag for varetægt må antages at ville blive væsentligt kortere, end den bestående ordning giver mulighed for. Resultatet ville utvivlsomt blive, at tiden til en positiv behandlingsmæssig indsats vil blive overordentlig knap, i nogle tilfælde endog helt ned til få ugers varighed. Det synes begrænset, hvormeget der kan bødes herpå ved en mere intensiv indsats. Konsekvensen af, at man opgiver tidsubestemtheden, synes at måtte blive, at man må bortse fra adskillige oplærings- og uddannelsesmuligheder i anstalten, ligesom skoleundervisningens betydning vil blive stærkt reduceret, og visse former herfor måske helt udelukket; for eksempel blev det under fællesmøderne oplyst, at den i Nyborg gennem nogen tid praktiserede ordning med 9. klasses kursus, som hævdes at have givet særdeles positive resultater overfor visse grupper af indsatte, ikke vil kunne gennemføres med en væsentlig reduktion af de nuværende opholdstider. At muligheden for en karaktermæssig påvirkning vil reduceres i samme omfang som opholdet forkortes synes også utvivlsomt.

Hertil kommer, at den smidighed, hvormed løsladelsen nu praktiseres, i betydelig grad må gå tabt. Som tidligere nævnt afpasses løsladelsestidspunkterne i adskillige tilfælde under hensyn til de konkret foreliggende særlige bekæftigelsesmuligheder, påbegyndelse af lærepladser, deltagelse i arbejdskurser, højskoleophold, militærtjeneste eller andet. I visse tilfælde praktiseres sådanne ordninger på den måde, at løsladelse først formelt iværksættes, når den pågældende gennem en kortere tid under orlov eller udgang fra anstalten har været i læreplads, på kursus eller lignende, således at man i tilfælde af svigten straks kan tilbageføre ham til anstalten med den følge, at løsladelsen udskydes en tid. Det er vanskeligt at se, hvorledes denne smidighed, som tilsigter at reducere risikoen for et tilbagefald i den første vanskelige tid efter løsladelsen, vil kunne opnås under en prøveløsladelsesordning af den traditionelle art, og det vil næppe være muligt uden at skabe en uacceptabel ulighed, at etablere en særlig løsladelsesprocedure for ungdomsfængslernes tidligere klientel.

Endelig skal det fremhæves, at overgang til tidsbestemt straf med anvendelse af det almindelige prøveløsladelsesinstitut generelt set vil kunne føre til væsentlig længere samlede afsoningstider end nu. Efter den gældende praksis vil ret alvorlig kriminalitet i prøvetiden ikke sjældent medføre genindsættelse i ungdomsfængsel for et væsentligt kortere tidsrum end 1 år, måske helt ned til kun 6 måneder, hvorimod der, såfremt tidsubestemtheden afskaffes, i sådanne tilfælde, hvor udståelse af reststraffen ikke anses for en tilstrækkelig reaktion, må forventes idømt en almindelig fængselsstraf, som kan blive væsentlig længere end tilbageholdelse ville være sket i ungdomsfængsel. Det må også forventes, at anklagemyndigheden vil rejse tiltale med ny yderligere fængselsstraf til følge for kriminalitet begået under orlov eller undvigelse, medens der normalt frafaldes tiltale, når det sker under afsoning af en ungdomsfængselsstraf. Man må derfor påregne, at man under en nyordning vil nærme sig det takstsystem med idømmelse af stadigt stigende straffe, som man ved straffeloven i 1930 lagde overordentlig megen vægt på at forlade.

Det kan vel derfor synes berettiget at drage i tvivl, om den trods alt begrænsede usikkerhed, der ligger i tidsubestemtheden, ikke er en mindre ulempe end udsigten til en forlængelse af den samlede straffetid og til overgang til en ordning, som nærmer sig til tidligere tiders takstsystem.

Som tidligere berørt vil de helt unge ungdomsfængselsfanger kunne blive et særligt problem. I 1970 blev der således indsat ialt 46 i alderen 15-17 år, svarende til ca. 22

pet. af det samlede antal indsatte ungdomsfængselsfanger i dette år. Af det samlede antal hensiddende indsatte i ungdomsfængslerne i august 1971 udgjorde disse aldersklasser ca. 10 pct. Det er klart, at der forsåvidt angår denne gruppe er særlige problemer med hensyn til hensigtsmæssig anbringelse, og at der overfor disse indsatte må udfoldes langt mere intensive bestræbelser med henblik på pædagogisk og karaktermæssig påvirkning. Det synes på forhånd ikke acceptabelt at placere disse meget unge i et almindeligt fængselsmilieu, og det forekommer indlysende nødvendigt, såfremt man vil opgive ungdomsfængslet i sin traditionelle form, herunder den delvise ubestemthed, at opbygge andre institutioner - formentlig under børne- og ungdomsforsorgen - af en væsentlig anden form end de nuværende, til dette formål mindre tilfredsstillende - hvor de pågældende kan placeres.

Man har i den almindelige diskussion om begrænsning af frihedsberøvelsen fremhævet nødvendigheden af i større omfang at bygge på kriminalforsorgen i frihed. Uden at underkende værdien af den indsats, der ydes under denne, synes det dog rigtigt at fremhæve, at efterforsorgen i hvert fald på dette tidspunkt ikke synes udbygget i en sådan grad, at man kan føle sig overbevist om, at den vil kunne yde en væsentlig videregående indsats over ungdomsfængslernes klientel, blandt hvilket man efter erfaringerne fra nævnets arbejde ikke sjældent savner den positive indstilling til tilbud om bistand og støtte, som er en afgørende forudsætning for efterforsorgens succes. Det står på nærværende tidspunkt ikke klart, hvad man fra ungdomsfængselsinstitutionens kritikere tænker opstillet som alternativ til det bestående ungdomsfængsel, men det forekommer i hvert fald betænkeligt at sigte på en ordning, som i for høj grad bygger på, at efterforsorgen i sin nuværende form skulle rumme mulighed for en mere intensiv indsats overfor dette klientel; på dette punkt vil man utvivlsomt, i hvert fald indtil en meget væsentlig udbygning af efterforsorgen har fundet sted, blive skuffet.

P. **Dickmeiss.** **K. Kirchheiner.** **Helga Pedersen.**

Georg K. Stürup. **E. Andersen.**

Supplerende bemærkninger fra nævnets psykiatriske medlemmer.

Man må formentlig gå ud fra, at de motiver, der i sin tid har ligget bag oprettelsen af ungdomsfængslet, dels har været ungdomskriminalitetens betydelige omfang, dels de unge lovovertræderes særlige psykiske forhold og endelig og i særdeleshed vigtigheden af om muligt at resocialisere de unge kriminelle, medens de endnu er ved starten af deres kriminelle løbebane for derved at hindre, at de mere varigt fikseres i et kriminelt livsmønster.

Formålet med straf er, som det ofte er fremhævet, dels at give udtryk for samfundets misbilligelse, dels at »give den indsatte mulighed for at fungere mere hensigtsmæssigt i samfundet« (van der Grient), d. v. s. alt det vi samfatter under begrebet »behandling«. Endvidere kan i visse tilfælde retssikkerhedsmæssige hensyn spille en rolle.

I vore dages fængselsbehandling er hovedvægten mere og mere lagt på straffens behandlingsmæssige indhold. Dette gælder i særlig grad ungdomsfængslet. Af en redegørelse fra fængselsdirektoratet af februar 1970 fremgår, at personalets omfang ved ungdomsfængslerne er væsentligt større end ved statsfængslerne, og dette gælder for alle personalegrupper, d. v. s. inspektion, undervisning, forsorgspersonale, værkstedspersonale og opsynspersonale. Af samme redegørelse fremgår, at undervisningsfrekvensen og variationen af arbejdstilbud er større i ungdomsfængslerne end i statsfængslerne, samt at uddannelsesudgange finder større anvendelse for indsatte i ungdomsfængslerne end i statsfængsler. Dette er forståeligt i betragtning af ungdomsfængslets indledningsvis omtalte særlige opgaver.

Man kan vel ikke umiddelbart sammenligne et ungdomsfængsel med et hospital. Eftersom behandling er en meget væsentlig opgave for ungdomsfængslet, må en vis sammenligning dog i nogen grad være berettiget. Ser man bort fra rent banale tilfælde, vil man ved en patients indlæggelse på et hospital ikke kunne give et mere sikkert svar på spørgsmålet om opholdets varighed. Hvor lang tid, patienten skal forblive på hospitalet, må afhænge af det konkrete tilfældes karakter, arten af den nødvendige behandling, det videre forløb og meget andet. Drejer det sig om alvorligere sygdomstilfælde, må man også reelt sige, at behandlingens varighed er af mindre betydning, når blot patienten kan blive rask. For at nævne et eksempel indenfor samme aldersgruppe som ungdomsfængslets klientel, kan man vælge en ung mand, som får lungetuberkulose. (Der tænkes her på tuberkulosen, som den var for en generation siden inden indførelsen af den moderne kemoterapi). For en sådan ung mand ville det - ikke mindst senere i livet - være ganske underordnet, om han i 18-19-årsalderen skulle tilbringe 1 år eller 1½ år på sanatorium, når blot han kunne blive rask. Foretrækker man et i vore dage mere aktuelt eksempel, kan man nævne unge, der indlægges med alvorlige trafikskader.

Lige så vigtigt det er for en ung mand med en alvorlig sygdom at blive rask, lige så betydningsfuldt må det være for en ung kriminel person at blive resocialiseret og komme til at føre et normalt liv i stedet for mere varigt at blive socialt og kriminelt afsporet. Set i dette perspektiv må det ret beset være forholdsvis underordnet, om han skal opholde sig nogle måneder kortere eller længere i et ungdomsfængsel. I realiteten overstiger variationen ikke *V2* år. Set på denne baggrund skyder den stærkt følelsesbetonede opposition mod ungdomsfængselsstraffens relative tidsubestemthed langt over målet; den er uden sans for proportioner. Når det fra flere sider er blevet hævdet, at tidsubestemtheden er en svær psykisk belastning for de unge, må man set fra et psykiatrisk synspunkt på grund af tidsubestemthedens reelle faktiske begrænsethed stille sig

tvivlende heroverfor; omend forholdet ikke er uden betydning, må man stærkt formode, at dets vægt er blevet overvurderet.

Betragter man ungdomsfængselsklientellet som helhed, er der psykiatrisk to ting, som særligt springer i øjnene. For det første har størstedelen haft dårlige opvækstforhold (dårlige hjem, skiftende institutionsanbringelse etc) og for det andet og tildels betinget heraf er flertallet af de indsatte psykisk umodne. Sammenhængende med den psykiske umodenhed er de indsatte rastløse, ukoncentrerede, kortsynede og tilbøjelige til uoverlagt og impulsiv handlemåde. Psykoinfantilisme er en alvorlig hæmsko for et menneskes naturlige psykiske udvikling og tilpasning i livet. Puberteten og de første ungdomsår er selv for psykisk normale en vanskelig overgangs- og tilpasningstid. Er de unge psykisk yngre end svarende til deres faktiske alder, er det forståeligt, at de vil have endnu sværere ved at tilpasse sig og ved at lære at honorere det voksne livs krav. Skal man hjælpe disse kriminelle unge, skal de have tid til at falde til ro i ungdomsfængslet. Opgaven må være at søge at vænne dem til et regelmæssigt liv med arbejde og at søge at få dem til at acceptere, at de må anlægge nye normer og mål for deres fremtid.

I ungdomsfængslets første år søgte man at undgå, at sinker og unge med mere fremtrædende karakterafvigelser blev dømt til ungdomsfængsel. På dette område har man imidlertid de sidste 10-15 år eller mere været mindre tilbageholdende. Det hænger tildels sammen med alternativet. Hvad sinkerne angår, vil man nødigt anbringe dem i statsfængsel og herved unddrage dem den særlige undervisning og oplæring, som de vil kunne nyde godt af i ungdomsfængslet. Med hensyn til de mere udtalt karakterafvigende har man ganske vist et alternativ i særfængslet; men da dette i praksis drives intimt sammen med forvaringsanstalterne, vil de unge her komme sammen med ældre og betydeligt mere belastede og erfarne kriminelle. Også et andet forhold gør sig gældende. Af en af direktoratet for fængselsvæsenet og anstaltslederne for ungdomsfængslerne i 1969 foretagen undersøgelse fremgår, at det på forhånd er særdeles vanskeligt at afgøre, hvilke unge kriminelle der er egnede, og hvilke der ikke er egnede til behandling i ungdomsfængsel. Ved en vurdering efter fængselsopholdet måtte man i adskillige tilfælde revidere den forud for indsættelsen foretagne bedømmelse. Må man således finde det rimeligt at acceptere, at der i ungdomsfængslerne foruden unge, der psykisk ikke adskiller sig væsentligt fra det gennemsnitlige, tillige anbringes sinker samt karakterologisk afvigende, må man samtidig gøre sig klart, at sinkerne, hvad også erfaringen viser, kræver længere tids behandling end de almindeligt begavede. De karakterologisk mere komplicerede tilfælde kræver, at ungdomsfængslerne råder over psykiatrisk og psykologisk bistand, og dette i noget større omfang end det i øjeblikket har været muligt at fremskaffe. løvrigt er der den mulighed over for de svært psykisk afvigende, at fængselsnævnet kan overflytte dem til særfængsel. Denne udvej har det dog hidtil kun været nødvendigt at benytte i ganske få tilfælde.

Som det fremgår af ovenstående, udgøres ungdomsfængselsklientellet af en persongruppe, som ikke blot befinder sig i en i livet særlig vanskelig og for det senere livsløb betydningsfuld alder, men som tillige i psykisk henseende er broget sammensat. Behandlingen af denne persongruppe er en vanskelig og alvorlig opgave, som nødvendiggør, at den får en udpræget individuel karakter. Dette gælder også behandlingstidens længde, som det set fra et lægeligt synspunkt er umuligt på forhånd at fastsætte, hvis der skal være rimelig udsigt til at nå et positivt resultat. Selvfølgelig må proportionalitetshensyn sætte en vis grænse for tilbageholdelsens varighed, men en vis fleksibilitet angående løsladelsestidspunktet må anses for påkrævet af hensyn til den indsattes psykiske modning og stabilisering. Og så rent praktiske forhold af uddannelses- og anbringelsesmæssig karakter indicerer, at løsladelsen finder sted på det behandlingsmæssigt mest gunstige tidspunkt.

Må man således lægeligt set lægge stor vægt på behandlingen under den indsattes ophold i ungdomsfængslet, er den efterfølgende tilsynsperiode også af stor betydning, dersom det skal lykkes at holde den prøveløsladte fri af ny kriminalitet. Et gunstigt forløb af denne form for kriminalforsorg i frihed forudsætter imidlertid, at der under fængselsopholdet opbygges et tillidsforhold

mellem den indsatte og forsorgen. Også dette fordrer, at ungdomsfængslets forsorgsmedarbejdere får tid til at arbejde med den indsatte.

Tidsubestemthedens pression over for den indsattes samarbejdsvilje har gennem årene været stærkt fremhævet af overlæge Stiirup. Dersom en i ungdomsfængsel indsat ved, at han vil blive løsladt i løbet af få måneder, hvordan han end arter sig, må det i adskillige tilfælde formodes, at han vil være mindre motiveret for at tage mod ungdomsfængslets behandlingsmæssige tilbud. Efter nævnets formering er tiden ikke ganske løbet fra dette synspunkt, omend det fra flere sider er blevet anfægtet.

Gør man ungdomsfængselsstraffen tidsbestemt, vil den første indsættelse ofte blive kortvarig og ikke levne megen tid til behandling, derimod vil de senere indsættelser hyppigt blive af længere varighed. En afvigende adfærd er imidlertid altid lettere at behandle, inden den bliver for fixeret. Der bør derfor være mulighed for straks ved første indsættelse at kunne gøre et alvorligt behandlingsmæssigt forsøg. Det må i denne forbindelse anføres, at en dom til ungdomsfængsel praktisk taget altid vil være forudgået af et eller flere tiltalefrafald, respektive betingede domme. De unge, der indsættes i ungdomsfængsel er således ikke ganske kriminelle nybegyndere, hvorfor det ikke vil være hensigtsmæssigt yderligere at opsætte behandlingsforsøg.

Ifølge straffeloven tager ungdomsfængslet sigte på unge kriminelle mellem 15 og 21 år. Det har dog hidtil været praksis at meddele de yngste mellem 15 og 18 år tiltalefrafald mod inddragning under børne- og ungdomsforsorgen. Imidlertid har ungdomsforsorgen ikke i de senere år set sig i stand til at drage omsorg for de unge kriminelle i samme omfang som forhen, hvorfor 16- og 17-årige nu i modsætning til tidligere i ikke ganske få tilfælde dømmes til indsættelse i ungdomsfængsel. Sådanne ganske unge vil være uegnede til afsoning i almindeligt fængsel og vil være ilde stillede, dersom ungdomsfængslet afskaffes.

Sluttelig skal nævnes, at der siden midten af 1960'erne er opstået et helt nyt problem for ungdomsfængslerne, nemlig de unge stofbrugere. Behandlingen af stofbrugere har som bekendt voldt de største vanskeligheder; dette gælder ikke blot ungdomsfængslerne, men også de psykiatriske hospitaler og andre myndigheder og institutioner. Den moderne form for afhængighed af stoffer er et helt nyt fænomen, i alvorligere tilfælde en ny sygdom. Det kan ikke undre, at hverken fængsler eller hospitaler har kunnet magte at behandle stofbrugere. Man står her over for problemer, der adskiller sig så stærkt fra, hvad man hidtil har kendt, at deres løsning falder uden for rammerne af vore fængsler og hospitaler, således som de i dag er opbygget og fungerer. Fra fængselsledernes side er det anført, at stofbrugerne i de senere år helt har ændret klientellets art i hvert fald i det lukkede ungdomsfængsel. Dette kan dog ikke være noget argument for at afskaffe eller ændre ungdomsfængslet. Skal der være udsigt til med held at behandle stofbrugere, må det i hvert fald i de mere fremskredne tilfælde ske i særlige afdelinger, og dette gælder såvel fængselsvæsenet som hospitalsvæsenet.

Straffeloven af 1930 trænger utvivlsomt til ændringer på adskillige områder. Efter mine erfaringer som fængselsnævnets psykiatriske medlem er jeg dog af den formening, at ungdomsfængslet er en af 1930-lovens gode nyskabelser. Behandling er blevet et ledemotiv i moderne fængselsbehandling, men er der nogen gruppe af lovovertrædere, der har behov for behandling, er det de unge med det foran nævnte meget vigtige og alvorlige formål at bremse dem, medens de endnu er ved begyndelsen af deres kriminelle løbebane og således hindre, at de mere varigt glider ud i kriminalitet. Som anført i skrivelse af 3. februar 1972 fra inspektøren og viceinspektøren ved stats- og ungdomsfængslet i Nyborg vil det fordre forskellige og dermed en form for tidsubestemte opholdstider, dersom gennemførelsen af behandling skal være det primære indhold i ungdomsfængslet - og om dette sidste kan der efter min overbevisning ikke herske tvivl.

Poul Dickmeiss.

Jeg kan ganske tiltræde overlæge Dickmeiss' betragtninger og vil især fremhæve, at det klientel, der hidtil har været placeret i ungdomsfængslerne, i vid udstrækning har

haft behov for den særlige pædagogiske støtte og almenbehandling, der igennem mange år er blevet ydet. Det er beklageligt, at det relativt tidsubestemte element, der som også anført i inspektørernes notat gav gode resultater, nu anfægtes udfra en følelsesladet indignation, der endog ofte er uinteresseret i saglige problemer, såsom foranstaltningens evt. nytte for den enkelte ungdomsfange. Der er ingen tvivl om, at en alm. statsfængselsstraf eller særfængsel i det store flertal af tilfælde vil vise sig af ringere værdi end ungdomsfængselsstraffen. I nogle tilfælde vil den først idømte tidsbestemte straf måske nok blive kortere, men i mange tilfælde vil de hastige tilbagefald, der er karakteristiske for unge kriminelle, føre til større frustrationer med yderligere forringelse af selvrespekten og en samlet forlængelse af indespærringerne.

Georg K. Stiirup.

Mindretalsudtalelse fra direktøren for fængselsvæsenet.

Jeg kan ikke tilslutte mig de øvrige nævnsmedlemmers udtalelse. Min begrundelse herfor vil kunne udtrykkes relativt kort, idet redegørelsen for ungdomsfængslets historiske udvikling og vurderingen af ungdomsfængslets meget positive betydning som bølgebryder for en behandlingsorienteret indstilling til fængselsklientellet ud fra tidligere tiders forudsætninger ikke kan give anledning til indsigelse.

Når man imidlertid kommer til vurderingen af muligheden for at lade en særreaktion som ungdomsfængsel, overleve under den samfundsudvikling, vi i øvrigt er inde i, træder forskellen frem.

Flertallets erklæring er bygget op på den måde, at man tager udgangspunkt i den tilfredshed, der indtil midten af 1960-erne generelt rådede med ungdomsfængselssanktionen, og derefter punktvis gennemgår den kritik, der senere er fremkommet overfor denne reaktionsform. Kritikken samler man i følgende 3 punkter:

1. Ønsket om en begrænsning af frihedsstraffen.
2. Modstanden mod den tidsubestemte sanktionsform.
3. Manglende behandlingsresultater.

Jeg mener imidlertid, man med fordel kan anskue de to første punkter under ét som udtryk for en dybere-liggende samfundsudvikling. Det moderne samfund er præget af forsøg på en bevidst styrkelse af det enkelte individs stilling: Sociallovgivningen har i stadig videre omfang givet klientellet klare rettigheder, hvor man tidligere var afhængig af skøn over den pågældendes trang; de sociale ordninger udformes på en almen måde, der betager modtageren det skær af diskriminering, der kunne hæfte ved tidligere tiders socialydelser. Grænserne for den enkeltes udfoldelsesmuligheder udvides. De unges friere livsstil og ændrede værdinormer har i betydelig grad sat sit præg på samfundet som helhed. Også kriminaldebatten har naturligvis været præget af dette opbrud fra tidligere tiders mere regelbundne samfund. Tydeligst gennem afkriminaliseringen indenfor seksualdelikternes område. Men også den del af kriminaldebatten, der kræver mindre frihedsberøvelse og faste løsladelsesterminer, kan ses som udslag af denne individcentrerede samfundsudvikling. En frihedsberøvelse, der er negationen af den enkeltes frihed, og en tidsubestemt reaktion, der er negationen af den enkeltes retsposition i forhold til samfundet, må komme til at stå som noget, der virker mere og mere fremmedartet i den moderne samfundsstruktur.

Det er i denne forbindelse nødvendigt at fastholde, at ungdomsfængselsreaktionen - udover naturligvis at føre til en relativ tidsubestemt anbringelse - i praksis også for førstegangs dømte har ført til længerevarende frihedsberøvelser end dem, de pågældende ville være blevet udsat for, såfremt de var blevet idømt almindelig straf, jfr. flertallets udtalelse overfor side 365. Med hensyn til frihedsberøvelsens længde for så vidt angår de senere recidivister henvises til bemærkningerne nedenfor side 380.

Den nuancering af løsladelsespraksis, som de øvrige nævnsmedlemmer side 370 f. skitserer som en mulighed, hvis ungdomsfængselssanktionen skulle bestå i fremtiden, ville ikke medføre nogen principiel ændring med hensyn til den længere opholdstid; derimod ville en sådan ændring i praksis forstærke det tidsubestemte element i sanktionsformen.

For nogle vil diskussionen standse med en konstatering af, at ungdomsfængsel i kraft af den langvarige frihedsberøvelse og tidsubestemte form, er en anomali i forhold til det nutidige samfund. De vil betragte et sådant korrektionsmiddel som et, der er utilladeligt at anvende, på samme måde som f. eks. legemsstraf almindeligt erkendes at være uden for diskussion, uanset om en eventuel effektivitet måtte kunne påvises. De fleste vil imidlertid nok gå videre i diskussionen med spørgsmålet om, hvorvidt særforanstaltningen ungdomsfængsel - uanset eller rettere i kraft af de anomalier den rummer — samtidig indeholder så klare behandlingsmæs-

sige værdier, at dette berettiger til at gå over grænserne for, hvad man ellers normalt ville kunne acceptere som korrektionsmiddel. Kunne det påvises, at man ved hjælp af ungdomsfængslet var i stand til at gennemføre en behandling af de indsatte, således at de typisk efter opholdet ville være ude af kriminalitetsproblemet, ville de fleste utvivlsomt mene, at man herved også for de pågældende selv opnåede et resultat, der fuldt ud berettigede midlet. Men opnås dette resultat?

Det er dette spørgsmål, der behandles under punkt 3 i nævnsflertallets indstilling. Jeg vil imidlertid angribe det på en lidt anden måde, end man har gjort i flertalsindstillingen. Det er nemlig for mig at se ikke nødvendigt som i flertalsindstillingen side 368-70 at komme ind på en opremsning og vurdering af de særlige behandlingsressourcer, der er stillet til ungdomsfængslernes rådighed. Forholdet er jo nemlig det, at selv om den særlige ungdomsfængselssanktion ophæves, vil de ressourcer, der vil være til rådighed for behandlingen af det tilsvarende unge klientel under en tidsbestemt udmåling, ikke på nogen måde forringes. Spørgsmålet er derfor alene, om der i den længere frihedsberøvelse og dennes tidsubestemte karakter ligger sådanne særlige behandlingsværdier, at resultatet af behandlingen bliver mærkbart forbedret i forhold til, hvad man måtte forvente under en normal strafudmåling.

Der findes ingen videnskabelige undersøgelser, der giver svaret på dette spørgsmål. Man er derfor nødsaget til at bygge på erfaringer og antagelser fra de personer, der i det daglige er beskæftiget med arbejdet i ungdomsfængslerne. Der må her lægges afgørende vægt på de praktiske erfaringer, der indhostes netop i disse år på anstalterne.

Erfaringen er - som det også fremgår af inspektørernes erklæring side 387 - at det tidsubestemte element opleves som en hemsko i arbejdet. Der kan være grund til at fremhæve, at dette ikke altid behøver at have været tilfældet. Der behøver således ikke at være nogen modstrid mellem de erfaringer, som tidligere ungdomsfængselsfolk mener at have gjort om tidsubestemthedens værdi, og de nuværende behandleres opfattelse af denne faktor som et overvejende negativt behandlingselement. Det er uden videre klart, at også ungdomsfængselsfangerne vil være påvirkede af de ændrede værdinormer, der, som tidligere nævnt, er slået igennem i disse års danske samfund; og en forstærket negativ indstilling hos de indsatte til det, der karakteriserer ungdomsf ængselssanktionen, kan meget vel være det element, der får behandlernes vurdering til at skifte. Tvang har stedse i Danmark - i højere grad end tilfældet har været f. eks. i de øvrige nordiske lande - været anset for et dårligt fundament for behandling; en motivation af klienten til en positiv medvirken er anset for en nødvendig forudsætning for at opnå et rimeligt resultat. Det er nødvendigt at fremhæve endnu et forhold; vurderingen af de særlige elementer, der er karakteristiske for ungdomsfængselssanktionen, må bygge på en gennemsnitsbetragtning. Der er ingen grund til at betvivle, at man fortsat vil kunne henvise til enkelttilfælde, hvor det længere anstaltsophold og det tidsubestemte element har været positive faktorer i en resocialiseringsproces. Her bliver det imidlertid afgørende, at man, som nævnt i overlæge Dickmeiss' indstillet side 375, må fastslå, at det på forhånd er særdeles vanskeligt at afgøre, hvilke unge kriminelle der er egnede, og hvilke der ikke er egnede til det nuværende ungdomsfængsel. I mangel af en sådan selektionsmekanisme må man nødvendigvis bygge på erfaringerne for, hvad der tjener flertallet. Og erfaringerne viser her som nævnt, at man gennemgående også behandlingsmæssigt har større ulemper end fordele ved at anvende ungdomsfængselssanktionen med dens tidsubestemte ophold.

Det må herefter fastslås, at de aktuelle behandlingserfaringer ikke taler for at bryde grænserne for, hvad man ud fra almindelige værdinormer i det nutidige samfund ville anse for acceptabelt.

Det er yderligere blevet spurgt, hvilket alternativ der kan opstilles til ungdomsfængselssanktionen. Svaret ligger lige for. Man må forudse tidsbestemte fængselsstraffe afsonet i anstalter svarende til dem, der efter det hidtidige system ville blive anvendt som ungdomsfængsler. Det er ovenfor nævnt, at man ikke har videnskabelige undersøgelser, der kan forudsige, hvorledes effekten af en sådan ændring vil blive. Helt uden støtte fra videnskaben er man dog ikke. Nyere psykologisk forskning (Bent Rieneck m. fl.: »Per-

sonprædiktion- og personmilieurelationer«, september 1970) kan tages til indtægt for, at en anstaltsanbringelse af afvigere gennemgående vil have en negativ effekt. Der er holdepunkter for at antage, at en forkortet anbringelse i de større anstalter, suppleret med udslusningsanbringelser i mindre pensioner, evt. pensioner, der rummer et blandet kriminelt/ikke-kriminelt klientel, og evt. yderligere suppleret med familiepleje, bør blive den nye behandlingslinie.

Der er i denne forbindelse i og for sig ingen særlig anledning til at komme ind på problemet med anbringelse af det antal 15-18 årige, der for øjeblikket idømmes ungdomsfængsel. Man kan meget vel generelt have den opfattelse, at denne særdeles unge gruppe er misanbragt i et fængsel, men der er ingen særlig grund til at betragte gruppen som mere malplaceret i de samme anstalter, som ungdomsfængslet hidtil har haft til huse i, blot fordi deres anbringelsestid fremover vil kunne forudses at blive kortere og med bestemt sluttermin. Det kan tilføjes, at man naturligvis vil lade denne gruppe, som man vil lade de øvrige indsatte, der tidligere ville være henført under den særlige ungdomsfængselssanktion, nyde godt af den efterforsorg, der forudses udbygget i de kommende år.

Eet alvorligt problem står imidlertid tilbage at berøre.

Ligesom det er en kendsgerning, at det første ophold i ungdomsfængsel er af længere varighed end opholdet ville blive, såfremt der idømtes en tidsbestemt straf ud fra sædvanlige proportionalitetshensyn, er det et faktum, at de genindsættelsestider, man nu i praksis opererer med i forbindelse med fornyet lovovertrædelse i en tilsynsperiode, typisk vil være kortere end den straf, der under et almindeligt straffesystem ville blive udmålt i et sådant gentagelsestilfælde. Såfremt en ændring af ungdomsfængselssanktionen kom til at stå alene, måtte man derfor forudse det i nævnsflertallets indstilling anførte resultat, at den samlede anstaltstid for en ung lovovertræder, der begår flere overtrædelser efter første gang at være dømt, ville blive længere. Såvel ud fra de generelle vurderinger, der er anlagt i indledningen til denne mindretalsudtalelse som ud fra de ovenfor berørte psykologiske forskningsresultater måtte en sådan konsekvens betegnes som klart uheldig. Man måtte overveje, om den uheldige virkning af ophævelsen af den særlige ungdomsfængselssanktion ikke alt i alt ville overstige de positive sider. Man skal imidlertid efter min opfattelse ikke blive stående ved denne betragtning.

Forholdet er nemlig det, at der i en betænkning (nr. 650/1972) vedrørende nogle af- og nedkriminaliseringsspørgsmål, afgivet i august 1972 af en arbejdsgruppe under justitsministeriet, som led i andre reformer, der skal tjene til en indskrænket brug af frihedsstraf, er stillet forslag, der kan ophæve den nævnte uheldige virkning af afskaffelsen af ungdomsfængselssanktionen. Det foreslås således, at der ved udmåling af straf i gentagelsestilfælde lægges mindre vægt på den dømtes fortid, end tilfældet hidtil har været i praksis. Der foreslås endvidere en mere restriktiv anvendelse af genindsættelse til udståelse af reststraf som reaktion over for overtrædelse af prøveløsladelsesvilkår. Samtidig stilles forslag om lempeligere regler om prøveløsladelse efter genindsættelse på grund af nyt strafbart forhold i prøvetiden. Under forudsætning af, at disse forslag gennemføres, forsvinder den ovenfor omtalte betænkelighed ved reformen.

Den 23. august 1972

H. H. Brydensholt

Foranstående mindretalsudtalelse fra direktøren for fængselsvæsenet kan jeg principielt tilslutte mig.

Jeg har ikke fundet det rimeligt som suppleant for direktøren for fængselsvæsenet at afgive nogen særskilt udtalelse i sagens anledning.

Den 31. august 1972

F. Hellborn

Fængselsnævnets praksis i sager vedrørende genindsættelse i ungdomsfængsel.

Afgørelsen af, om genindsættelse skal finde sted, træffes af nævnet efter en konkret prøvelse af hensigtsmæssigheden og rimeligheden af en sådan sanktion på grundlag af anklagemyndighedens indstillinger og de fra anstalterne indhentede erklæringer. Af fængselsnævnets journal fremgår, at der i året 1970 behandledes 397 sager om genindsættelse i ungdomsfængsel. I 153 tilfælde bestemte nævnet genindsættelse - heraf kun i 9 tilfælde på grund af overtrædelse af andre vilkår end vilkåret om straffri vandel.

Som det fremgår heraf har genindsættelser i det altovervejende antal tilfælde været begrundet med strafbare handlinger begået i prøvetiden. Det ville formentlig have været ønskeligt, om der i flere tilfælde var givet nævnet mulighed for på et tidligere tidspunkt end de strafbare handlingers foretagelse at gribe ind overfor den prøveløsladte. Det er således erfaringen, at der i mange sager forud for den aktuelle genindsættelseskriminalitet ligger en række vilkårsovertrædelser, som i sig selv, hvis de var blevet indberettet, ville have fået nævnet til at reagere, eventuelt med resolution om genindsættelse. En praksis, hvorefter nævnet i højere grad orienteres om stedfundne vilkårsovertrædelser, ville være gavnlig, ikke alene af specialpræventive hensyn for at standse en social deroute og få bragt den prøveløsladte på ret køl, men også af hensyn til ønsket om at øge den almindelige respekt for tilsyn og vilkår. Disse synspunkter hviler på den opfattelse, at ungdomsfængselsbehandlingen må betragtes som en enhed omfattende behandling i og uden for anstalt med mulighed for smidige skift mellem de to behandlingsformer efter skiftende behov. Flere gange er dette blevet bragt frem over for ungdomsfængselslederne og forsorgsselskabet på de møder om generelle ungdomsfængselsproblemer, som regelmæssigt er blevet afholdt af direktoratet, og hvori også fængselsnævnet har været repræsenteret, men som det fremgår af det ringe antal genindsættelser uden ny kriminalitet uden synderlig effekt.

Kriminalitet i prøvetiden vil oftest føre til genindsættelse. En række momenter indgår i overvejelserne, om genindsættelse bør ske, i første række spørgsmålet om et behandlingsbehov for den prøveløsladte set på baggrund af ungdomsfængslets behandlingsmuligheder, men også beskaffenheden af den begåede kriminalitet og den pågældendes alder tillægges der væsentlig betydning. I det følgende er forsøgt en kort redegørelse for de vurderinger, som indgår i overvejelserne.

Medens udgangspunktet navnlig for de yngre aldersklasser er, at der er et behandlingsbehov, som kan begrunde genindsættelse, er der et ikke helt ubetydeligt antal tilfælde, hvor man i genindsættelsessituationen kommer til det resultat, at der mangler et sådant behov eller ikke foreligger behandlingsmuligheder, og hvor man derfor afstår fra genindsættelse. Dette gælder blandt andet tilfælde, hvor den pågældende på det tidspunkt spørgsmålet bliver aktuelt, har en sådan alder og er kommet så vidt i sin udvikling, at man må fastslå, at ungdomsfængslet har udspillet sin rolle overfor ham, idet denne institution næppe fremfor andre sanktioner har særlige muligheder for at påvirke ham i retning mod en mere socialt præget og kriminalitetsfri tilværelse. Det hører således absolut til sjældenhederne, at man genindsætter prøveløsladte, som er 22 år og derover: det vil i hvert fald forudsætte, at den pågældende er udviklet væsentligt under sin alder, således at mulighederne for en videre udvikling og modning under det fortsatte ophold stadig foreligger. Men også prøveløsladte, som nærmer sig denne alder, vil der være utilbøjelighed til at genindsætte. Ofte vil der i disse aldersklasser være tale om personer,

som har været gennem flere ophold i ungdomsfængsel, og som måske i en stor del af tiden har været anbragt i det lukkede ungdomsfængsel og i tilfælde af genindsættelse må påregnes påny anbragt der. De uddannelsesmæssige og opdragelsesmæssige hensyn, som skulle motivere placeringen i ungdomsfængsel, foreligger ikke i sådanne tilfælde, navnlig ikke såfremt de pågældende allerede i anstalten eller senere i prøvetiden har afsluttet en eller anden form for uddannelse. Ungdomsfængslet må siges at have udspillet sin rolle i forhold til den pågældende, og andre mere hensigtsmæssige sanktioner må anvendes.

Også indenfor de noget lavere aldersgrupper kan spørgsmålet om genindsættelse give anledning til tvivl, forsåvidt der er tale om indsatte, som tidligere har været genindsat en eller flere gange, og som man efter erfaringer fra de tidligere ophold må påregne vil være upåvirkelige af yderligere behandling i anstalten i den forstand, at anstaltens bestræbelser for at opbygge noget positivt prelle r af overfor en kontrær og helt igennem negativ holdning hos de pågældende.

Medens det vel kan siges, at der generelt i de senere år i nævnet har været vist nogen større tilbageholdenhed med gentagne genindsættelser af de nævnte mere »håbløse« tilfælde, har det nok iøvrigt været den overvejende opfattelse, at man navnlig overfor de yngre grupper bør foretrække fornyet anbringelse i ungdomsfængsel ud fra den betragtning, at ungdomsfængslet overfor disse har bedre behandlingsmæssige ressourcer end det almindelige statsfængsel, og at der måske med fordel vil kunne bygges videre på den kontakt, som fra tidligere ophold er opnået med ungdomsfængslets funktionærer og ledere.

En særlig gruppe, som nævnet ikke sjældent vil være mindre tilbøjelig til at genindsætte, findes blandt det klientel, som har afsløret sig som stærkt karakterafvigende, navnlig sådanne som det har været nødvendigt at placere i den særlige afdeling for afvigere, afdeling K i det lukkede ungdomsfængsel i Nyborg. Viser erfaringerne fra opholdet eller de gentagne ophold, at anstaltsopholdet har været nytteløst, idet den behandlingsmæssige indsats af psykiatrisk og pædagogisk art, som er ydet, tilsyneladende har været uden virkning, hvad der ikke sjældent vil være tilfældet, er det genstand for omhyggelig overvejelse i nævnet, om man måske alligevel særlig under hensyn til ung alder bør gøre et yderligere forsøg i ungdomsfængslet, eller om det vil være mere realistisk at »afskrive« den pågældende for denne institution som et tilfælde, overfor hvilke ungdomsfængslets muligheder må anses for udtømt.

Omfanget og karakteren af den i prøvetiden begåede kriminalitet spiller selvsagt en ikke ubetydelig rolle ved vurderingen af, om genindsættelsen skal ske. Bortset fra tilfælde, hvor der foreligger grovere kriminalitet, lægger man imidlertid væsentlig vægt på, om en resocialisering eller et behandlingsarbejde (f. eks. mod alkohol - eller stofmisbrug eller med psykiatrisk formål) er i gang, således at det kan være rimeligt begrundet uanset recidivet at undlade genindsættelse, eventuelt mod indskærpelse eller skærpelse af vilkårene for prøveløsladelsen.

Er kriminaliteten af ren bagatelagtig karakter - færdselsforseelser, politivedtægtsovertrædelser og lignende - kommer genindsættelse naturligvis ikke på tale.

Genindsættelse undlades ligeledes i mange tilfælde, forsåvidt den konstaterede kriminalitet har været af relativ beskeden art. Typisk vil det dreje sig om spirituskørsel, brugstyveri af motorkøretøjer og mindre grove voldsforbrydelser samt berigelsesforbrydelser af beskedent omfang. I disse tilfælde vil man tillige lægge vægt på, hvorledes prøvetiden iøvrigt er forløbet, og er kriminaliteten forbundet med væsentlige vilkårsovertrædelser, eller må den uanset dens begrænsede karakter anses som udtryk for en begyndende social deroute, som der kan være anledning til at søge bremset, har man fundet det hensigtsmæssigt, navnlig når recidivet er indtruffet ret hurtigt efter løsladelsen, at gå til genindsættelse for efter et kortere ophold i anstalten påny at starte den pågældende fra ungdomsfængslet under mere gunstige vilkår med hensyn til beskæftigelse og ophold end ved den tidligere løsladelse.

Man har også tillagt det betydning ved afgørelser, om den nu foreliggende kriminalitet er af en helt anden karakter end den, der var grundlaget for den første indsættelse, og vil således være tilbøjelig til at afstå fra en genindsættelse, f. eks. når domfældelse til

ungdomsfængsel er sket for sexualforbrydelse eller voldsforbrydelse og recidivet har bestået i mindre grove berigelsesforbrydelser, i hvert fald forsåvidt den senere kriminalitet ikke må ses som et led i den pågældendes generelle og fortsat løbende asocialitetsmønster.

Også tidsfaktoren tillægges betydning indenfor denne gruppe tilfælde. Er der således forløbet længere tid, siden prøveløsladelsen fandt sted, og har den pågældende i den mellemliggende periode været på fri fod en væsentlig del af tiden, måske endog haft tilfredsstillende arbejde og ophold, vil det veje stærkt til fordel for at undlade en genindsættelse.

Medens forudsætningerne for genindsættelse således normalt må være en kriminalitet af en vis grovhed, må det på den anden side fremhæves, at den senest begåede kriminalitet kan være af en så alvorlig beskaffenhed og navnlig af en så professionel karakter, f. eks. deltagelse i omfattende bandekriminalitet, professionelt prægede indbrud med skærebrændersæt m. v., grove røverier fra pengeinstitutioner og posthuse med anvendelse af våben, at recidivet vidner om, at den pågældende nu er kommet så langt ud på forbryderbanen, at han snarere hører hjemme blandt det almindelige fængselsklientel, idet der ikke indenfor ungdomsfængslets rammer vil være mulighed for en hensigtsmæssig behandling af ham, ligesom hensynet til at undgå uheldig påvirkning af andre indsatte taler imod at blande sådanne mere professionelle forbrydere med ungdomsfængslernes normalt noget »blødere« klientel.

Særlige problemer opstår i forbindelse med genindsættelse af personer, som er karakteriseret som vanemæssige stofmisbrugere. Stofmisbrugernes anbringelse i ungdomsfængslet rummer i sig selv betydelige problemer, idet det må erkendes, at de behandlingsmæssige forudsætninger for deres anbringelse i ungdomsfængslerne oftest ikke er tilstede - i hvert fald ikke overfor de alvorlige tilfælde, særligt de af hepatitis angrebne, som må hospitaliseres i Vestre Fængsels sygeafdeling gennem en væsentlig del af afsoningstiden, hvorved mulighederne for et normalt behandlingsarbejde faktisk er udelukket. Det er klart, at de problemer, som stofmisbrugernes anbringelse i ungdomsfængslet frembyder, nødvendigvis medfører, at der skal en ganske særlig begrundelse for en genindsættelse, f. eks. at der alligevel skønnes at være mulighed for behandling i ungdomsfængslets almindelige afdelinger eller for at opnå et positivt resultat ved efter en senere løsladelse at bygge videre på den forsorgsmæssige kontakt, som er etableret under genindsættelse.

Direktoratet for fængselsvæsenet har ladet foretage en undersøgelse over gennemsnitlige *opholdstider i ungdomsfængslet efter genindsættelse,* og der kan stort set henvises til denne undersøgelse. Supplerende kan det dog oplyses, at den linie, fængselsnævnet i de senere år har ført, i stigende grad er gået ud på at afkorte opholdstiden efter genindsættelse.

Det har tidligere været ret fast praksis, at opholdstiden efter genindsættelse på grundlag af ny kriminalitet - uanset kriminalitetens omfang og art - har været henimod 1 år. Når genindsættelse undtagelsesvis fandt sted på grund af »rene« vilkårsovertrædelser, var opholdet sjældent mindre end 6 måneder.

Efter den nuværende praksis kan det som en grov gennemsnitsregel siges, at opholdstiden, når der alene foreligger meget begrænset kriminalitet, eller når genindsættelsen alene finder sted på grund af vilkårsovertrædelse, efterfølges af en relativ hurtig løsladelse, som oftest er 3-4 måneder. Det korte ophold tjener i almindelighed dels til at standse en social deroute, dels til at sanere den genindsattes sociale forhold og endeliggenoprette kontakten med forsorgen. Såfremt genindsættelsesgrundlaget er mere omfattende kriminalitet, vil løsladelse som overvejende hovedregel finde sted efter 6–9 måneders ophold. Kun sjældent udstrækkes opholdet ud over 9-10 måneder, og i så fald foreligger der almindeligvis en forholdsvis alvorlig genindsættelseskriminalitet. Udgangspunktet ved bedømmelse af løsladelsessituationen efter genindsættelse er, at man som ved første gangs løsladelse tilstræber at ramme det, man kan kalde det behandlingsmæssigt set relevante løsladelsestidspunkt, idet man dog i særlig grad i genindsættelsessagerne skeler til genindsættelsesgrundlaget.

Fordelingen af personer til ungdomsfæng-

sel, herunder *fordelingen af genindsatte*, foretages som bekendt af direktoratet for fængselsvæsenet. Vedrørende fordelingen af genindsatte kan der henvises til direktoratets cirkulæreskrivelse af 3. februar 1969 § 5, hvoraf fremgår, at hovedreglen er, at den genindsatte anbringes i den anstalt, hvorfra han er løsladt på prøve.

Bilag 19.

Udtalelse af 3. august 1972 til straffelovrådet fra inspektørerne ved ungdomsfængslerne.

På given opfordring afgiver undertegnede ledere af ungdomsfængslerne i Danmark følgende udtalelse til brug for straffelovrådets overvejelser over ungdomsfængselsinstituttets fremtid.

Vi mener indledningsvis at burde slå fast, at ungdomsfængsel ubestrideligt var en de værdifuldeste nyskabelser i straffeloven af 1930. Det står endvidere fast, at den praktiske gennemførelse har ligget på et meget højt niveau. Behandlingen har haft positiv værdi for tusinder af unge, og den har virket inspirerende for anden fængsel sbehandling i indland og udland.

Når ungdomsfængslets fortsatte eksistens i de seneste år har været sat under debat, skyldes det i første række en stærkere og stærkere afstandtagen fra den tidsubestemte frihedsberøvelse. Der er fremsat kritik også af den form, der som ungdomsfængselsstraffen har tidsmæssigt maksimum, og kritikken fastholdes, uanset at foranstaltningens ubestemte karakter i den senere tid er afsvækket gennem praksis' stivnen omkring visse løsladelsesterminer, der falder ret tidligt inden for maksimum.

Det er utvivlsomt, at der i hvert fald i de første mange år af ungdomsfængslets historie opnåedes resultater i kraft af en kombination af intensiv indsats og den ubestemte tid. Det sidste var et incitament for de unge til at udnytte behandlingstilbudene. Der var sikkert også den gang både hos de unge og deres pårørende en større forståelse for de positive aspekter i en ikke for kort frihedsberøvelse. Som eksempel kan anføres unge, der forblev frivilligt på anstalten for at fuldende en lære.

Det må fremhæves, at ungdomsfængslets karakter af særanstalt fra begyndelsen især kom til at manifestere sig ved følgende tre karakteristika:

1. Behandling i åben anstalt
2. den særlige vægt, der blev lagt på varige opdragende foranstaltninger, og
3. den ubestemte tid.

Vedrørende den udvikling, der har fundet sted, siden denne særforanstaltning i 1933 blev ført ud i livet, kan følgende anføres:

ad 1. Behandlingen i åben anstalt.

Forud for den nye straffelov havde afsoning af straf under friere forhold kun fundet sted i de såkaldte hedekolonier, og hverken denne afsoningsform eller den meget beskedne anvendelse af fanger til arbejde uden for de gamle straffeanstalters ringmure tåler nogen sammenligning med den behandling, der den 18. september 1933 tog sin begyndelse på Søby søgård. Her var tale om en virkelig nyskabelse. Selv om der på ingen måde kan tales om en aldeles udelt succes, idet såvel undvigelser og ulovlig kommunikation som uheldige virkninger af det fællesskab, som nødvendigvis er forbundet med den åbne anstalt, må tages i betragtning, må det være hævet over enhver tvivl, at tanken om behandling i åben anstalt har vist sig i høj grad bæredygtig, således at næppe nogen for alvor vil tænke sig denne behandlingsform afskaffet, selv om der naturligvis hersker forskellige meninger om, i hvilket omfang den bør anvendes. Tværtimod har udviklingen medført, at man i stort omfang og i væsentlig grad på grundlag af erfaringerne fra det åbne ungdomsfængsel og med dette som forbillede har gennemført behandling i åben anstalt også for personer, der afsoner statsfængsel.

Forholdet er for tiden det, at omkring 60 pct. af de indsatte i ungdomsfængslerne er anbragt i åbne anstalter (Søbysøgård og Møgelkær), medens det lukkede ungdomsfæng-

sel i Nyborg huser omkring 40 pct., hvoraf dog en del har været eller senere vil blive anbragt i en af de åbne anstalter. For de indsatte i statsfængslerne er fordelingstallene omtrent de samme; men da belægget omsættes hurtigere i de åbne statsfængsler end i de lukkede, må det siges, at anvendelsen af behandling i åben anstalt er nok så stor indenfor statsfængslernes klientel som indenfor ungdomsfængslernes.

Behandlingen på Søbysøgård og Møgelkær kan således ikke alene på grund af disse anstalters åbne karakter betragtes som en særforanstaltning.

ad 2. De varige opdragende foranstaltninger. Tanken om behandling var ikke knyttet alene til ungdomsfængslet. Selv om man ved den nye straffelov aflagde det ambitiøse navn »forbedringshus«, var det ganske klart, at der også skulle behandles i statsfængslerne, men i disse anstalter lagde man en afgørende vægt på selve det straffende moment.

Anderledes i ungdomsfængslet. Da det åbne ungdomsfængsel havde indhøstet nogle års erfaring og fundet sin form, skrev dets øverste chef, fængselsinspektør Cai Jensen (Nordisk Tidsskrift for strafferet 1941, side 107): »Det kan ikke stærkt nok fremhæves, at skal ungdomsfængslet have mulighed for at gennemføre sin opgave, må det stadig haves for øje, at der ikke her er tale om en ny form for egentlig straf, men en opdragende institution, omend anbringelsen sker ifølge dom«.

Dette opdragelsesarbejdes midler var de gammelkendte: arbejde, undervisning, fornuftig fritidsbeskæftigelse, forsorgsforanstaltninger og samtaler med den enkelte, men de blev stærkt intensiveret, fik et mere målbevidst og pædagogisk præg, og der blev ikke taget hensyn til, om man derved kom til at gøre afsoningen til en mindre ubehagelig oplevelse. Tværtimod bestræbte man sig bevidst på, ved ansættelse af lærere og ved at tilskynde de uniformerede personalegrupper til at indtage en medmenneskelig holdning, at give den nye institution et humant præg, der klart adskilte den fra de gamle statsfængsler. Takket være ikke mindst den daglige leder, afdelingsleder, senere fængselsinspektør Aage Hansens idealistiske holdning og overordentlige arbejdsindsats lykkedes disse bestræbelser.

Den markante forskel, der således for omkring 25-30 år siden bestod mellem ungdomsfængslet og fængselsvæsenets øvrige anstalter, er imidlertid i tidens løb gradvis blevet udslettet.

Der har ikke været tale om tilbagegang eller stagnation for Søbysøgårds vedkommende, idet anstalten tværtimod - og i de senere år på linie med de andre åbne ungdomsfængsler Møgelkær og en overgang tillige Kærshovedgård - har taget nye skridt som f. eks. indførelse af en orlovsordning, beskæftigelse og især uddannelse uden for anstalten; men der er sket det, at statsfængslerne stort set har indhentet ungdomsfængslerne.

I årene omkring kapitulationen opstod der en række åbne statsfængsler. Behandlingen i disse måtte nødvendigvis ske i fællesskab, og dermed var grundlaget skredet bort under de gamle statsfængselsprincipper. Samtidig fik tanken om humanisering af straffen et stærkt gennembrud. Trods store vanskeligheder med tilvejebringelse af de fornødne bevillinger er det i årenes løb lykkedes direktoratet at få knyttet lærere, socialrådgivere m. fl. ikke blot til ungdomsfængslerne, men også til statsfængslerne, og gennem personaleskolen, ved udgivelsen af et fagblad og ved afholdelsen af dels lokale personalemøder, dels meget store etatsmøder med deltagelse af funktionærer af alle grupper, har kendskabet til og forståelsen af nye tanker og fremgangsmåder nået en vid udbredelse.

Statsfængslerne har ligeledes omend lidt senere end ungdomsfængslerne opnået adgang til orlov, beskæftigelse og uddannelse, uden for anstalten o.s.v. De forskelle, der endnu måtte kunne påvises mellem ungdomsfængslernes og statsfængslernes behandlingsbestræbelser, er ikke artsforskelle, men kun gradsforskelle og berettiger ikke i sig selv ungdomsfængslerne til at betegnes som særanstalter.

ad 3. Den ubestemte tid.

Tidsubestemtheden har altid været og er vedvarende et markant kendetegn for ungdomsfængslerne. Til gengæld er det vel efterhånden også det eneste.

Enhver, der har været knyttet til et ungdomsfængsel, har erfaret, at denne tidsubestemthed af de indsatte føles som en meget

alvorlig belastning. Denne kendsgerning giver imidlertid ikke i sig selv tilstrækkelig grund til at opretholde ubestemtheden og heller ikke til at ophæve den, for det kunne meget vel tænkes, at netop denne belastning var pædagogisk værdifuld.

Formålet med ubestemtheden er dels, at løsladelse kan finde sted på det optimale tidspunkt, dels at den indsatte tilskyndes til ved sin adfærd og holdning i anstalten at søge løsladelsestidspunktet fremskyndet, hvorved karakteregenskaber som ansvarsbevidsthed og selvbeherskelse udvikles.

Det er imidlertid et spørgsmål, om der ved den eventuelle adfærdsændring er tale om andet end en rent institutionsmæssig disciplinering, en skintilpasning, som ikke rækker ud over løsladelsen. Utvivlsomt er det derimod, at de fleste indsatte er fikseret i den opfattelse, at tidsubestemtheden er ensbetydende med længere afsoningstider. Denne opfattelse er ganske vist i nyere tid, hvor opholdstiderne i ungdomsfængslerne er langt kortere end førhen, ingenlunde rigtig i alle tilfælde, men dog stadig i mange.

Allerede straffelovens fædre havde blik for disse noget tvivlsomme proportioner. I kommissionsudkastet af 1923 hedder det, at man stiller »forslag om indførelse af en egentlig frihedsstraf . . . med en så udpræget karakter af opdragelse, at man har anset det for forsvarligt inden for de ved loven fastsatte grænser at forsøge straffens varighed gjort afhængig af dens individuelle virkning.

En afgørende forudsætning herfor har det imidlertid været, at ungdomsfængslet, om end af navn et fængsel dog føres ud i livet mere i skikkelse af en opdragelsesanstalt end af et sædvanligt fængsel -, hvoraf bl. a. følger, at denne foranstaltnings alvor og følelighed som straf mere må søges i dens relative langvarighed end i en snæver frihedsberøvelse« . Det har således klart været straffelovens forudsætning, at tidsubestemtheden og den lange afsoningstid skulle modsvares af en friere, lempeligere og mere udviklende afsoningsform. Man indrettede ungdomsfængslet og statsfængslerne i overensstemmelse med disse tanker med en række forskelle, der mere eller mindre afbalancerede hinanden. Men af disse forskelle er i virkeligheden kun den tilbage, der skærper ungdomsfængselsstraffen, nemlig den relativt ubestemte tid.

I. De faktorer, der har bidraget til, hvad man med føje kan kalde ungdomsfængslets krise, anføres i en følgende opregning uden forsøg på en gruppering, som deres uensartede karakter måske kunne berettige til.

1. Der er som nævnt en ret stærk eller i hvert fald stærkt udtalt opinion mod tidsubestemtheden.

2. Frihedsberøvelse er i almindelighed i en vis modvind, og enhver forlængelse af frihedsberøvelse (den formodede konsekvens af tidsubestemtheden) gør modviljen større.

3. Udgangspunktet for ethvert forsøg på at genindpasse en frihedsberøvet lovovertræder må være en erkendelse hos den pågældende af betimeligheden af en ændring af hans adfærd. Det er herefter indlysende, at det under 1. og 2. anførte forringer udsigterne for sådanne forsøg. Ungdomsfængslets arbejde står og falder med den indsattes accept af de givne tilbud og forringes af bitterhed over oplevet uretfærdighed.

4. Specielt for den store del af klientellet, der anbringes i det lukkede ungdomsfængsel, kan fremhæves den stigende passivitet, der atter har sammenhæng med tilknytning til narkotikakulturen og beslægtede subkulturer. Nakotikamisbruget har som bekendt også vundet indpas i ungdomsfængslernes traditionelle klientel af dårligt tilpassede berigelseskriminelle og har kompliceret disses tilpasningsmuligheder på næsten katastrofal måde. — Selv om der er erfaring for, at en intensiv undervisning kan få betydning for visse af de unge i denne gruppe, må det erkendes, at adskillige må løslades, inden der blot kan skimtes et behandlingsresultat. Løsladelse sker, fordi deres kriminalitet (begået og forventet) ikke kan bære yderligere tilbageholdelse.

5. Der synes at være særlig grund til at fremhæve de problemer, der er forbundet med undvigelserne. Disses antal er blevet foruroligende højt. Tre fjerdedele af de til ungdomsfængsel dømte anbringes nu direkte i åbne anstalter, men af disse overføres hen imod halvdelen til lukket anstalt på grund af undvigelse og orlovsmisbrug, ofte i forbindelse med kriminalitet. Det lukkede ungdomsfængsel (hvor de indsatte bor under aldeles utilfredsstillende forhold) rummer nu omkring 40 pct. af samtlige indsatte i ungdomsfængslerne. Behandlingstiden opsplittes alt for meget mellem åben og lukket anbrin-

gelse som følge af undvigelserne, der ikke sjældent gentages.

II. Det centrale spørgsmål er, om det er muligt at gennemføre et lige så rationelt behandlingsarbejde for unge lovovertrædere under en tidsbestemt reaktion. Det må forsøges vurderet, om de foran fremdragne faktorers negative betydning vil mindskes ved overgang fra ubestemt til bestemt tid, uden at der tabes noget af den nuværende foranstaltnings positive kvaliteter.

Herom bemærkes:

1. En overgang til tidsbestemte foranstaltninger vil bevirke, at der i mange tilfælde vil blive kortere tid til positiv indsats. Den negative effekt heraf må søges afbødet ved en ændring til mere intensiv uddannelsesmæssig indsats, herunder efterforsorgsmæssigt, og ved en bedre koordinering af anstaltsforsorg og efterforsorg. Anvendes tidsbestemte reaktioner, vil et længere ophold først opnås, når straffen skærpes efter recidiv, og hensiddelsestiden forøges ved reststraf efter tidligere prøveløsladelse. Dette vil dog måske i realiteten ikke blive så forskelligt fra situationen nu, hvor der under afviklingen af et stort antal ungdomsfængselsstraffe sker recidiv under foranstaltningen (under undvigelser, udeblivelser, prøveløsladelser) med forlænget ophold til følge.

2. Den indsattes følelse af forurettethed vil formentlig aftage, og når tillige løsladelsesusikkerheden elimineres, kan en klimaforbedring i institutionen påregnes.

3. Undvigelsernes antal vil formentlig gå betydeligt ned.

4. I forbindelse med foranstående kan anføres, at opgivelsen af tidsubestemtheden i almindelighed, men ikke undtagelsesfrit, vil betyde, at frihedsberøvelsen forkortes. Efter nuværende praksis vil genindsættelsen i ungdomsfængslet efter ret grov kriminalitet kunne vare mindre end 1 år, medens en tidsbestemt straf for tilsvarende forseelser kan medføre længere hensidden. Her giver ungdomsfængslet mulighed for en smidigere reaktion.

5. Det bør fremhæves, at der efter nugældende regler og praksis ikke er nogen behandlingsforanstaltning (taget i betydningen: aktivitet under opholdet), der ikke efter sin art kan anvendes, hvadenten foranstaltningen er tidsbestemt eller tidsubestemt.

6. I praksis er det ret vanskeligt at fiksere den optimale tilbageholdelsestid i ungdomsfængslet, d.v.s. fastslå, hvornår den i straffelovens § 41, stk. 2, omhandlede udvikling kan siges at have fundet sted, bl. a. fordi vurderingen heraf i ikke ringe grad må baseres på iagttagelse af den indsattes adfærd i et kunstigt miljø med til dels atypiske sociale normer og en massiv negativ gruppepåvirkning som komplicerende faktorer. Dertil kommer, at en pædagogisk udnyttelse af tidsubestemtheden, som løsladelsespraksis har udviklet sig, i virkeligheden ikke lader sig gennemføre, når behandlingshensynet krydses af snart proportionalitetshensyn, snart hensynet til retssikkerheden.

Sammenfattende kan udtales, at vi efter en vurdering af de fremdragne momenter finder, at de psykologiske muligheder for en fortsat anvendelse af relativt tidsubestemte foranstaltninger over for unge lovovertrædere er ændret så vidt, at de nu bør opgives, og at opgivelsen ikke efter vor opfattelse kan siges at være i disharmoni med tidens bestræbelser på at humanisere straffuldbyrdelsen.

Sluttelig skal det understreges, at en eventuel opgivelse af den særlige ungdomsfængselsstraf ikke bør ændre det forhold, at der fremdeles bør være åbne og lukkede anstalter med intens behandling af den kategori, der hidtil har været anbragt i ungdomsfængsler. Der bør stadig arbejdes på adækvat anbringelse af den yngste del af de lovovertrædere, der dømmes til kriminalretlige foranstaltninger. Der bør endvidere arbejdes på, at børne- og ungdomsforsorgen forsynes med sådanne institutioner, at det kan undgås, at de 15-17 årige afskrives til fængselsvæsenet.

Karl Johan Ebbe
Møgelkær

Vagn Kildemoes
Søbysøgård

Jørgen Tolstrup
Nyborg